

שבוע פרשת מטות-מסעי - בכל העולם

(28 July – 3 August 19)

כ"ה תמוז – ב' מנחם-אב תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְבְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתֶּם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דָּגָנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵּה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְבְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיִמֵּי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנְהָ בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיחַ

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: ז לא־אֲמֹת
בִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרְנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא
כָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צִדִּיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד בִּי עֲנִיתִנִי וְתִהְיֶה־לִּי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הִתְּתָה וְאֵת הָיָא נִפְלְאוֹת בְּעֵינַיִנוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ:
כה אֲנֹכִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנֹכִי יְהוָה הַצִּלִּיתָה
נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכּוֹנְכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בְּעִבְתֵּי
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאֹדֶד אֱלֹהֵי
אֲרֻמֹּתַי: כט הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב בִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּנָא
בֵּית־אֲהֲרֹן בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאִי
יְהוָה בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עֲנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־עֲשָׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בַּגִּדִּיכִים: י פִּלְגִּימִים
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילָם: יא סִבְבוּנִי גַם־
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילָם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבּוּרִים
דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתִנִי לִנְפֹל וַיְהוָה עֲזָרְנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רִנָּה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי
צִדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

קִיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֹנֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחִלִּי יִפְנוּ דִרְכֵּי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהִבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בִּישָׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִי־דָרְךָ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֵף לֹא־פָעֲלוּ עֲלֶיךָ בְּדַרְכֵי הַלְכוֹ: ד אַתָּה

המשך בעמוד עא

נקודות משיחות קודש - מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

ה - מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה

ב' פירושים ב"מן המיצר"

א. מובא בחסידות¹ ב' פירושים ב"מן המיצר קראתי": (א) מיצר של האדם - "ע"י הצעקה מן המיצר והדוחק, שצועק במרירות ושפלות עצומה מריחוקו ב', ע"י ה' יעננו במרחב, בבחי' תענוג אלוקי בעצמות ואו"ס, שבא בהתגלות בבחי' המרחב והתפשטות", וזוהי מעלת עבודת התשובה. (ב) מיצר העולמות - "ע"י ההתבוננות איך שכל העולמות הן מקום צר לגבי בחי' ואו"ס, שאין בהם גילוי ואו"ס רק בחי' הארה לבד, ע"י נעשה התעוררות הרצוא לבחי' עצמות ואו"ס ב"ה".

המשך בעמוד קפב

(1) רד"ה מן המיצר תרע"א.

א) סדר הנחת תפילין	ב
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג
ג) מאמר ד"ה אלה מסעי בני ישראל	
ה) שבת פרשת מטות-מסעי, ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה	ה
ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי,	
ב' מנחם-אב ה'תשכ"ה	ט
ה) משיחות ש"פ מטות-מסעי,	
מבה"ח מנחם-אב ה'תש"נ	יז
ו) לקוטי-שיחות פרשת מטות-מסעי כרך יח	כה
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לג
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות-מסעי	לה
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מטות-מסעי	לו
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות-מסעי	עד
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)	
לשבוע פרשת מטות-מסעי	עה
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטות-מסעי	פה
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פז
שיעורי רמב"ם	
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מטות-מסעי	צ
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מטות-מסעי קמח	
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת מטות-מסעי	קסח
יז) נביאים וכתובים	
ירמיה פרק יח, קהלת פרק ו-ז	קעב
יח) משניות – מסכת עבודה זרה	
ביאור קהתי	קעד
יט) עין יעקב מסכת מגילה	קפג
כ) מסכת תמורה עם ביאורים	
מדף ט עד דף טו	קפד
א) מדרש רבה למגילת איכה	ריג
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
אדמו"ר הזקן	רלד
ג) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע	
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלז
ד) לקוטי תורה אלה מסעי [א]	
אדמו"ר הזקן	רלז
ה) שערי תשובה	
אדמו"ר האמצעי	רלט
ו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמג
ז) תורת שמואל תרל"ב	
אדמו"ר מוהר"ש	רמד
ח) קונטרס עץ החיים	
אדמו"ר מוהרש"ב	רמה
ט) ספר המאמרים – קונטרסים	
אדמו"ר מוהריי"צ	רמז
ל) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
אדמו"ר מוהריי"צ	רמט
לא) אגרות קודש	
אדמו"ר מוהריי"צ	רנא
לב) רמב"ם – הלכות בית הבחירה	רנב
לג) חומש לקריאה בציבור	רנד
לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רסח
לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ב	רסט
לו) לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי	ער
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

כמובא בזהר⁵, "כיום" מבטי ליה, דהא בחד זימנא נפקו
 "כיום" צריך לו (לכתוב לומר) שהרי בפעם אחת יצאו, ולמעשה יציאת
 מצרים התרחשה בפעם אחת, כיום אחד, ולא בכמה ימים, ולמה אומר הכתוב
 "כיום" לשון רבים?

אף הענין הוא⁶, כמבואר

בחסידות, שזמן יציאת מצרים
 עד גאולה העתידה לבא

במהרה בימינו אמן, כל הימים

הרבים הללו הם "ימי צאתך

ממצרים", כי למעשה

יציאת מצרים נמשכת כל הימים ולכן

אמר "כיום" לשון רבים.

ויש לומר, שענין זה שיציאת

מצרים נמשכת כל הימים, מיציאת

מצרים ועד הגאולה, נקמז גם כמה

שפתוב בלקוטי תורה, שכל

ארבעים ושנים המסעות

מהיציאה ממצרים ועד החנייה בירדן

ירחו נקרא הכל "אשר יצאו

ממצרים", (וימוסיף

אדמו"ר הזקן במאמר זה בלקוטי

תורה) והינו עד חנייתם בירדן

ירחו, וההדגשה הזו היא כי

בלקוטי תורה, שם מבאר

בענין בחינת ירדן ירחו לפי

המשמעות הרוחנית הפנימית,

שיירחו הוא בחינת ריח,

וזהו הבחינה האלוהית העליונה

שתתגלה למטה בעולם לעתיד-

לבא, כמו שכתוב⁷ בנבואת

ישעיה על מלך המשיח והירחו

ביראת ה' הקדוש-ברוך-הוא ישפיע

על מלך המשיח את בחינת הריח

ותהיה לו יראת ה', וכתוצאה מזה

ולא למראה עיניו ישפוט

גו', אלא כדברי הגמרא על מלך

המשיח דמורח ודאין⁸ שמריה

ודן, היינו דן ושופט (לא לפי מראה

העיניים הגשמיות, אלא) על פי הריח,

באופן רוחני. ומזה מוכן, שבהוספה

המסעות "והינו עד חנייתם בירדן ירחו" (שזהו הבחינה

שתתגלה לעתיד-לבא, בחינת הריח המרומת ב"ירחו"), נכללת גם

בס"ד. ש"פ מטות-מסעי, ב'

מנחם-אב, ה'תשכ"ה*

(הנחה בלתי מוגה)

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ

מצרים גו'¹. ומדיק רבנו הזקן בלקוטי

תורה², להבין לשון "אלה מסעי", שהוא לשון

רבים, וכתוב "אשר יצאו מארץ מצרים", ורחי

מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה

שנסעו מרעמסס לסכות. ומבאר בזה³, שכל

ארבעים ושנים המסעות נקרא הכל "אשר יצאו

מארץ מצרים", והינו עד חנייתם בירדן ירחו.

ויש להוסיף, שישנו גם הדייק בפסוק⁴ "כימי

צאתך מארץ מצרים", "כימי" לשון רבים,

כדאיתא בזהר⁵, "כיום" מבטי ליה, דהא בחד

זימנא נפקו. אף הענין הוא⁶, שזמן יציאת

מצרים עד גאולה העתידה לבא במהרה בימינו

אמן, הם "ימי צאתך מארץ מצרים", ולכן אמר

"כימי" לשון רבים. ויש לומר, שענין זה נקמז

גם כמה שפתוב בלקוטי תורה, שכל ארבעים

ושנים המסעות נקרא הכל "אשר יצאו מארץ

מצרים", (וימוסיף) והינו עד חנייתם בירדן ירחו,

כי בלקוטי תורה, שם מבאר בענין בחינת ירדן

ירחו, שיירחו הוא בחינת ריח, וזהו הבחינה

שתתגלה לעתיד-לבא, כמו שכתוב⁷ והירחו

ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט גו', דמורח

ודאין⁸. ומזה מוכן, שבהוספה "והינו עד חנייתם

בירדן ירחו" (שזהו הבחינה שתתגלה לעתיד-

במדבר. ומדיק רבנו הזקן

בלקוטי תורה² ספר מאמרי

חסידות על פרשיות התורה בחומשים

ויקרא-במדבר-דברים (ושרי השירים),

שצריך להבין לשון הכתוב

"אלה מסעי", שהוא לשון

רבים כלומר שהכתוב מדבר על

מסעות רבים, וכתוב מיד בהמשך

הפסוק "אשר יצאו מארץ

מצרים", ועל כך מדייק אדמו"ר

הזקן ושואל מדוע הכתוב אומר

"מסעי" בלשון רבים והרי המסע של

היציאה מארץ מצרים הוא רק

יציאה ונסיעה ראשונה

שנסעו מרעמסס לסכות ואילו

כל שאר המסעות אינם יציאה ממצרים

אלא מסעות נוספים, ומאחר שהיציאה

ממצרים היא מסע אחד, מדוע נאמר

"אלה מסעי" בלשון רבים?

ומבאר בזה³ אדמו"ר הזקן כמענה

לשאלה זו, שכל ארבעים ושנים

המסעות המפורטים בפסוקים

הבאים, למרות שלמעשה אינם מסע

היציאה ממצרים לסכות אלא המסעות

שעשו בהמשך הדרך, נקרא הכל

"אשר יצאו מארץ מצרים",

והינו כל המסעות שעשו בני ישראל

בהמשך דרכם במדבר עד המסע

האחרון שבסופו הייתה חנייתם

בירדן ירחו, כל מסעות אלו הם

חלק בלתי נפרד מהיציאה ממצרים.

ויש להוסיף על המבואר בלקוטי

תורה, שישנו גם הדייק מעין

הדייק של אדמו"ר הזקן בכתוב "אלה

מסעי", בפסוק⁴ האמור בנבואת

הנביא מיכה אודות הגאולה העתידה לבוא "כימי צאתך מארץ

מצרים אראנו נפלאות", והכתוב מדייק ואומר "כימי" לשון רבים,

היינו שיציאת מצרים נמשכת על פני ימים רבים, ונשאלת השאלה כדאיתא

(* ראשי-פרקים בלבד (המו"ל). 1) ר"פ מסעי (לג, א). 2) פרשתנו (מסעי) פח, ג. 3) שם פט, ב. 4) מיכה ז, טו. 5) ח"ג קעו, א. 6) ראה רד"ה כימי צאתך תרצ"א ותש"ח (סה"מ תרצ"א ע' רעא. תש"ח ע' 159). 7) ישעיה יא, ג. 8) סנהדרין צג,

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כל עבודת בני ישראל מאז שיצאו מגלות מצרים ועד
- 2 לגאולה העתידה, כלומר, מיציאת מצרים ועד היום, שכל זה נקרא
- 3 "אשר יצאו מארץ מצרים", "ימי צאתך מארץ מצרים"
- 4 כי יציאת מצרים נמשכת כל הזמן.
- 5 (ב) והנה ידועה תורת הבעל-שם-טוב⁹ שכל ארבעים
- 6 ושנים המסעות האמורים בפרשה
- 7 לגבי כללות עם ישראל, ישנם בכל
- 8 אחד מישראל בפרט במשך
- 9 ימי חייו בעולם הזה,
- 10 שיהתחלה בזה המסע הראשון
- 11 בחיי האדם הפרטי היא מיציאתו
- 12 לאור העולם בעת הלידה
- 13 (ממעמד ומצב של מיצרים
- 14 וגבולים כפי שהוא בעת העיבור,
- 15 שזהו הלידה והיציאה לאור העולם
- 16 בדוגמת היציאה ממצרים),
- 17 ובמשך כל ימיו של האדם
- 18 בעולם ישנם כל פרטי עניני
- 19 המסעות, "אלה מסעי" גו',
- 20 עד שבא ל"ירדן ירחו",
- 21 הינו, שנעשה אצלו גם אצל כל
- 22 יהודי בפרט, שלמות ענין הריח
- 23 כו', ועד שנעשה אצל כללות
- 24 בני ישראל וכללות העולם
- 25 התעלות גדולה ביותר עד למעלה
- 26 ומדינת האמורה על מלך המשיח,
- 27 הענין ד"והריחו ביראת
- 28 הו"ו", מורח ודאין, כפי
- 29 שיומשך העילוי הזה בבני ישראל
- 30 ובעולם בגלוי למטה מעשרה
- 31 טפחים היינו בתוך המציאות של
- 32 העולם הזה התחתון בגאולה
- 33 האמתית והשלמה, בביאת
- 34 משיח צדקנו, בקרוב ממש.
- 35 (ג) ויש לקשר ענין זה
- 36 (ארבעים ושנים המסעות
- 37 שישנם בחייו של כל אחד
- 38 מישראל, כתורת הבעל-שם-טוב
- 39 האמורה לעיל) עם מה שכתוב¹⁰
- 40 בפרשת מסעי "ויכתב משה את
- 41 מוצאיהם למסעיהם" וגו',
- 42 כפי שממשיך ומבאר.

- 44 ובהקדים דיוק השאלה של רבנו חזקוני ב'לקוטי תורה'¹¹ על-פי
- 45 דיוק לשון הכתוב, דצריך להבין למה גבי "ויכתב משה"
- 46 הקדים "מוצאיהם" היינו המקומות שמהם יצאו בני ישראל
- 47 ל"מסעיהם" מקומות הנסיעה של בני ישראל, ואחר-כך הפך הכתוב
- 48 את סדר הדברים ואומר "ואלה
- 49 מסעיהם למוצאיהם", הקדים
- 50 "מסעיהם" ל"מוצאיהם" ?
- 51 ונקודת הבאור בזה¹² בהמשך
- 52 המאמר ב'לקוטי תורה' שם,
- 53 ש"מוצאיהם" לפי המשמעות
- 54 הפנימית הינו הדרגה הנעלית
- 55 באלוקות שהיא מקור נשמות
- 56 ישראל, כענין שגאמר¹³
- 57 בנבואת ישעיה בין יעירי הגאולה
- 58 "ונחן ה' תמיד, והשביע בצחצחות
- 59 נפשך ועצמותיך יחלין, והיית כגן
- 60 רווח" וכמוצא מים אשר לא
- 61 יכזבו מימיו, וכמו מקור מים
- 62 שמימיו לא מכזבים אלא נובעים תמיד,
- 63 ומשם ממקור נשמות ישראל,
- 64 המשיך משה רבינו (שהקדים
- 65 "מוצאיהם" ל"מסעיהם") הארה
- 66 כדי להיות להם לבני ישראל פת
- 67 לעלות להתעלות ממטה
- 68 למעלה, שזהו "למסעיהם"
- 69 כי הנסיעה פירושה עלייה והתקדמות
- 70 (והינו, שההמשכה
- 71 "מוצאיהם" ממקור נשמות
- 72 ישראל היא בשביל "מסעיהם"
- 73 כדי לתת להם כוח לנסוע
- 74 ולהתעלות), רצונו-לומר:
- 75 הנסיעה וההעלאה של בני
- 76 ישראל שממטה למעלה (שבאה
- 77 בכוח ובעקבות ההמשכה והכוחות
- 78 שהם מקבלים מלמעלה למטה).
- 79 ואחר-כך נאמר "ואלה
- 80 מסעיהם למוצאיהם", שזהו
- 81 העליה מלמטה ממצבם של בני

(9) הובא בדגל מחנה אפרים ר"פ מסעי. וראה כתר שם טוב בהוספות ס"ל. ושו"נ. (10) מסעי שם, ב. (11) שם צא, סע"א.
(12) שם צב, א. צג, ד ואילך. (13) ישעי' נח, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ישראל כפי שהם למטה, למעלה להתעלות מדרגה לדרגה עד לבחינת
- 2 "מוצאייהם" מקור הנשמות. ונמצא, שפ' אלה מסעי גו',
- 3 מוצאייהם למסעיהם גו' מסעיהם למוצאייהם, בשני העניינים
- 4 האמורים בכתוב, ההמשכה מלמעלה למטה וההתעלות מלמטה למעלה
- 5 נרמז כללות עבודת האדם
- 6 במשך כל ימי חייו, החל
- 7 מירידת הנשמה לעולם הזה
- 8 בשעה שנולד שהיא ירידה מ'אגרא
- 9 רמה' גג גבוה, היינו דרגה נעלית
- 10 באלוקות, שזהו שרש הנשמה
- 11 למעלה באלוקות, ואחר-כך
- 12 אתה בראתה וכו' כפי
- 13 ההנשמה היא 'נברא' ומציאות שיוורת
- 14 ממדרגה למדרגה, עד שיוורת
- 15 לבירא עמקתא¹⁴ בור עמוק,
- 16 שזהו עולם הזה התחתון,
- 17 דבין שאין עולם תחתון
- 18 למטה ממנו¹⁵ אלא הוא העולם
- 19 התחתון ביותר, לכן נקרא בירא
- 20 עמקתא בור עמוק, ביטוי שמסמל
- 21 את תחתית כל הדרגות, כי לא זו בלבד
- 22 שהוא בור אלא יתירה מזו הבור עמוק,
- 23 ושם בעולם התחתון ביותר עובדת
- 24 הנשמה עבודתה בעבודת ה' כו',
- 25 ולאחרי גמר עבודתה בעולם
- 26 הזה התחתון חוזרת הנשמה
- 27 ומתעלה למקור חוצבה כו' למעלה באלוקות.
- 28
- 29 (ד) וממשיך אדמו"ר חזקן במאמר
- 30 זה בליקוטי תורה' לבאר¹⁶ עוד
- 31 ביאור על מה שכתוב ויכתב
- 32 משה גו', על-פי מה שכתוב
- 33 במקום אחר בדבור-המתחיל
- 34 במאמר הפותח בפסוק "אם
- 35 בחקתי"¹⁷, שפשם שבתורה
- 36 יש שתי בחינות, אותיות
- 37 החקיקה כמו אותיות החקוקות
- 38 באבן, שהן האותיות של עשרת
- 39 הדברות שפלוחות, שבהם
- 40 נאמר¹⁸ "חרות על הלחת"
- 41 (שהאותיות אינן דבר נוסף
- 42 על האבן, אלא הם מינה ובה
- 43 ממציאות האבן עצמה, וכמו שנתבאר לעיל¹⁹ במאמר של שבת פרשת

- חוקת שנה זו, תשכ"ה, פרטי המדרגות שבאותיות החקיקה
- גופא עצמם), ואותיות הפתב
- כמו אותיות הכתובות על קלף שהן מציאות נפרדת ובדלת מציאות הקלף
- עצמו - בן בכל ניצוץ מ'ישראל יש גם שתי בחינות אלו כו'
- דבקות הנשמה באלוקות ברמה של
- 'אותיות החקיקה' (בביטול מוחלט
- מכל וכל) או ברמה של 'אותיות
- הכתיבה' שגם היא דבקות ובכל זאת
- הנשמה נשארת מציאות בפני עצמה.
- והנה, בחינת "מוצאייהם",
- שזהו שרש הנשמה למעלה
- באלוקות (בנזכר לעיל), זהו
- מבחינת אותיות החקיקה
- דבקות וביטול מוחלט (שעל זה
- נאמר²⁰ בוותר שבתחילת הבריאה,
- הקדוש-ברוך-הוא גליף גליפו
- בטהירו עלאה חקק חקיקה
- בטוהר העליון ואמנם עניין זה הוא
- תחילת בריאת המציאות, אבל בשלב
- זה, בשורש הדברים המציאות היא
- בבחינת 'אותיות החקיקה' ללא גרדי
- מציאות משלה, וזהו בחינת
- "טהורה היא"²¹ הנשמה כפי
- שהיא באופן נעלה מאד, במקורה
- ושרשה, שנמשכה מבחינת
- טהירו עלאה²² הטוהר העליון),
- וירידת הנשמה למטה בגוף
- זהו בחינת אותיות הפתב²²
- שהם, כאמור, משל לעניין שהוא
- מציאות בפני עצמה.
- ולכן, כדי להיות לבני ישראל
- למטה ההמשכה מלמעלה
- מבחינת "מוצאייהם", שורש
- ומקור הנשמה בטוהר העליון, נאמר
- "ויכתב משה את מוצאייהם",
- דהינו שהמשיך וגילה מלמעלה
- למטה מבחינת אותיות
- החקיקה שהאור העליון הזה ירד
- להתלבש באותיות הפתב כו',
- והוא כדי להיות אחר-כך
- "ואלה מסעיהם למוצאייהם"
- כו' כדי שעל ידי זה בני ישראל מצידם יתעלו מלמטה למעלה, כמבואר
- לעיל.

(14) ראה חגיגה ה, ב. (15) תניא פל"ו. (16) שם צו, א. (17) לקו"ת בחוקתי מה, א ואילך. (18) תשא לב, טז. (19) ד"ה זאת חוקת התורה פ"ב (תורת מנחם - התועודיות חמ"ד ע' 47 ואילך). (20) זח"א טו, א. (21) "אלקי נשמה" בברכת השחר. (22) לקו"ת שם מז, א.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וּבִסְיוֹם הָעֵנָן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה שָׁם: וְאֶפְשָׁר יִיחָדן שֶׁהָעֲלִיָּה
2 של בני ישראל למטה "לְמוֹצָאֵיהֶם", לשורשם ומקורם, היא עד שהם
3 מגיעים למדרגה שהיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִהַמְשָׁכָה בַּתְּחִלָּה
4 "מִמוֹצְאֵיהֶם" כלומר מתעלים לדרגה גבוהה יותר מהדרגה שממנה
5 הייתה להם המשכה בתחילה, כפי
6 שממשיך ומפרט.
7 וְהָעֵנָן בָּזָה, כְּמִבְאָר בְּכַמָּה 2
8 מְקוֹמוֹת²³ בתורת החסידות
9 שִׁפְיָן שִׁירֵידָת הַנֶּשְׁמָה למטה
10 שהיא ירידה גדולה ביותר היא
11 צוּרָף עֲלֶיהָ כדי שבסופו של דבר
12 תתעלה, שאם לא כן אין הירידה
13 כדאית שהרי לא ייתכן שהכוונה
14 והמטרה הסופית היא הירידה, אִי
15 אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָעֲלִיָּה היא
16 לְאוֹתוֹ מְקוֹם אוֹתָהּ דְּרָגָה בְּאוֹתוֹת
17 שֶׁמֶשׁ הַיִּתְּהָ הִירִידָה
18 מַלְכַתְחִילָה, דָּאָם בֶּן, מְהִי
19 הַתּוֹעֲלָת הַרְיוּחַ שֶׁבִּירִידָה וְאִם
20 הָעֲלִיָּה היא רק עד המקום שבו הייתה
21 בתחילה, קודם הירידה, אין מכל
22 הַעֲנָיִן שׁוֹם רִיוּחַ, וְעַל בֶּן צִרִיף
23 לוֹמַר שֶׁהָעֲלִיָּה היא לְמָקוֹם
24 נֶעְלָה יוֹתֵר מִמָּקוֹם שֶׁהִיָּתָה
25 קוֹדֶם הִירִידָה, וְהִנֵּנוּ,
26 שֶׁהָעֲלִיָּה של הנשמה אחרי סיום
27 שליחותה בעולם הזה היא לְמַעְלָה
28 גַּם מִבְּחִינַת "טְהוֹרָה הִיא"²⁴
29 שֶׁהָעֲלִיָּה קוֹדֶם הִירִידָה, שֶׁהָעֲלִיָּה
30 גַּם בְּחִינַת "טְהוֹרָה הִיא" עֲדִין עֲנִין
31 שֶׁל "צִיּוֹר" והגדרה מסוימת כו'.
32 (ו) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְקַשֵּׁר אֶת
33 הָאֱמוּנָה לְעִיל מִהַמְּבָאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה סוֹף פְּרִשְׁת מִסְעִי,
34 שֶׁהָעֲלִיָּה מאמר זה בִּלְקוּטֵי תוֹרָה גַּם סִיּוֹם כֹּל סֵפֶר בְּמִדְבָּר, עִם
- הַמְּבָאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה בְּהַתְחַלְת סֵפֶר בְּמִדְבָּר (על-פי
הַכֹּל "נֶעֱוִין סוֹפֵן בְּתַחֲלָתוֹ, וְתַחֲלָתוֹ בְּסוֹפֵן"²⁵ כלומר, יש
קשר מיוחד בין הסוף להתחלה) עַל הַפְּסוּק²⁶ בְּפֶרֶשׁת בְּמִדְבָּר "שָׂאוּ
אֶת רֹאשׁ גּוֹ" הַצִּיּוֹר לַמְּנוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִלְגָּלָתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וּמַעְלָה (ד"ב) עֶשְׂרִים"
הוא עֲנִין שְׁלֵמוֹת הַמוֹחִין²⁷,
כְּמִבְאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה שֶׁם עַל-פי
קְבִלָה, "יו"ד בְּמִלּוּאוֹ עֶשְׂרִים... בֶּן
עֶשְׂרִים מֵאִיר בּו יו"ד עִם הַמִּלּוּי מוֹחִין
דֹּאבָא שְׁלֵמָה מִבְּחִינַת ה"א נר"ן
שְׁעָרֵי בִינָה שֶׁהֵם שְׁעָרֵי הַנִּמְשָׁכִים
מִהַבִּינָה, שֶׁכֵּל הַמוֹשֵׁג לַמְּדוּת, אוֹי
הַהֶעֱלָה לְגוֹלְגּוֹתוֹת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן מִה
שֶׁאִינוֹ מוֹשֵׁג כֹּלל בְּחִמְכָּה... מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה דּוֹקָא יְכוּלִים לִישֹׁא
בְּחִינַת מוֹחִין שֶׁל מִבְּחִינַת הַכְּתָר כִּי
אוֹר הַחֲכָמָה קָרִיב יוֹתֵר לְכַתֵּר וְעוֹלָה
רִאשׁוֹנָה וְגַם עִמּוֹ עוֹלָה כֹּל הַמִּסְתַּעֲפִים
מִמֶּנּוּ כו'... מִה-שֶׁאֵין-כֵּן פְּחוּת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שֶׁאֵין לוֹ מִבְּחִינַת מוֹחִין דֹּאבָא
עֲדִין רַק בְּחִינַת מוֹחִין דֹּאבָא עֲדִין
רְחוּק הוּא מִבְּחִינַת אוֹר הַכְּתָר וְלֹא יִכְלוּ
לְהַעֲלוֹת לְגוֹלְגּוֹתוֹת כו', שֶׁזֶהוּ
שְׁלֵמוֹת הַמוֹחִין מַעְלָת הָרֹאשׁ
מִצַּד-עֲצָמוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר
"שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ", לְהַעֲלוֹת
וְלַהֲגַבִּיָּה אֶת הָרֹאשׁ לְמַעְלָה
יוֹתֵר, שֶׁגַּם שָׁם בִּלְקוּטֵי תוֹרָה
פֶּרֶשׁת בְּמִדְבָּר מִבְּאָר²⁸ עַל-דֶּרֶךְ
מִה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּעֵנִין
הָעֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׂית עַל-יְדֵי
הִירִידָה לְמִטָּה²⁹ וְנִמְצָא שִׁישׁ
קֶשֶׁר בֵּין הַתְּחִלָּת הַמֵּאֲמָרִים בִּלְקוּטֵי תוֹרָה לְסִפֵּר בְּמִדְבָּר לְסוֹפָם כִּי בְּשִׁנִּיָּה
מְדוּבָר עַל עֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׂית כְּתוּבָא מִהִירִידָה לְמִטָּה.

(23) ראה לקו"ת בלק עג, סע"א. סה"מ תש"ו ע' 64 ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 248. 24) בלקו"ת מסעי שם, ששורש ההמשכה ממוצאיהם למסעיהם היא מבחי' ז"ת דא"ק, וההעלאה דמסעיהם למוצאיהם היא לבחי' ג"ר דא"ק, או שההמשכה ממוצאיהם היא מבחי' אריך דכללות העולמות, וההעלאה היא לבחי' עתיק דכללות העולמות. 25) ספר יצירה פ"א מ"ז. 26) במדבר א, ב"ג. 27) ראה לקו"ת במדבר ב, א. 28) אולי הכוונה להמבואר שם (א, ב) שענין שאו את ראש גו' לגולגלותם הוא "לקשר רצון התחתון הנמשך מבחי' ראש ומוחין המלוכשים בגוף ונפש, ולחברו ולהעלותו למעלה מעלה למקור חוצבה.. לבחי' גולגלותם דוקא דהיינו גולגלות שלהם עצמם, שהוא שרש נשמתם למעלה". וממשיך לבאר (ב, א ואילך), "שירידת נשמותיהם של ישראל להתלבש בגוף ונפש הבהמית בעוה"ז היא ירידה גדולה.. אך הירידה צורך עלי' היא.. (כי) הנשמה קודם שירדה בעולם הזה לקיים התורה ומצוות, כשהיתה בג"ע העליון שהוא בבריאה, לא השיגה כלל בחי' אצילות שבבריאה.. וזהו ישראל עלו במחשבה, מחשבה היא בחי' בריאה. ועלה במחשבה היינו הבחי' יותר עליונה שבמחשבה, והיינו בחי' מחשבה שבמחשבה שהיא בריאה שבבריאה, משא"כ בחי' אצילות לא השיגו כלל.. אבל ע"י ירידתן בעוה"ז בקיום התו"מ צ"נמשך להם זיו תורתן ועבודתן שהוא הארת מ"ד דאצילות ממש וכו'" (המו"ל). 29) ע"כ נמצא בהרשימה שלפנינו (המו"ל).

בס"ד. שיחת שבת פרשת מטות-מסעי, ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ראשי המטות", ומפרש: "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן, תלמוד לומר¹ וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחר-כך נגשו כל בני ישראל. ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות. או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד, נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטאי חוץ זה הדבר², מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן".

ותוכן הדברים - בפשטות:

קושיית רש"י היא: במה שונה פרשה זו מכל שאר הפרשיות, שנאמרה אל "ראשי המטות" דוקא? ועל זה מפרש רש"י, שלאמיתו של דבר נאמרה פרשה זו לא רק אל ראשי המטות, אלא גם לכל ישראל, כמו כל שאר הדברות, אלא ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואחר-כך לכל בני-ישראל". והטעם שענין זה נתפרש כאן - בגלל שבהפרת נדרים יש ענין מיוחד ששייך לראשי המטות דוקא, "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ואחר-כך מביא רש"י הוכחה לפירושו - שלמדים זאת ב'גזירה שוה' ממה שנאמר ב'שחוטאי חוץ' "זה הדבר".

ב. וצריך להבין:

פשטות הכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא - שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאי ישראל בלבד (אף שפרשיות אחרות אמר משה גם לכל בני-ישראל).

ואף שיש 'גזירה שוה', "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטאי חוץ זה הדבר וכו'" - הרי הלימוד ד'גזירה שוה' הוא על דרך ההלכה, ואין זה שייך לפשוטו של מקרא (מלבד כשיש הכרח בפשוטו של מקרא ללמוד 'גזירה שוה')³.

ואם כן, מהו הצורך בפירושו של רש"י בפסוק זה - הרי יכולים ללמוד כמשמעות פשוטו של מקרא, שפרשה זו נאמרה אל ראשי המטות בלבד?

ועוד צריך להבין - בפירוש רש"י גופא:

רש"י אינו מסתפק במה שכתוב בהתחלת פירושו "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל", ומוסיף שיש כאן ענין ששייך רק ל"ראשי המטות", "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ועל-פי-זה, היה רש"י צריך לפרש לכתחילה שמה שכתוב "ראשי המטות" הוא כדי ללמד "שהפרת נדרים ביחיד מומחה", ומהו ההכרח לפרש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'?"

ג. ויש לומר הביאור בזה:

קושיית רש"י היא: איזה ענין מיוחד יש בפרשה זו ששייך ל"ראשי המטות" דוקא - הרי בפרשה זו מדובר אודות ענינים השייכים לכל בני ישראל, החל מ"איש כי ידור נדר גו' לא יחל דברו", וכן בנוגע לנדרי אשה, שהאב מפר נדרי בתו והבעל מפר נדרי אשתו - שכל ענינים אלו אינם שייכים לראשי המטות דוקא, אלא לכל בני ישראל בשוה, ומדוע נאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"?

ועל זה מפרש רש"י, שאמנם לימד משה פרשה זו גם לכל בני ישראל (שהרי תוכן הפרשה שייך לכל בני ישראל), ומה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות", הרי זה לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל".

(3) ראה גם לקו"ש ח"י"ז ע' 167 הערה 7.

(1) תשא לר, לא-לב.

(2) אחרי יז, ב.

1 ד. ולהעיר:

2 יש מפרשים בדברי רש"י "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני-ישראל", שכוונתו לפרש
3 מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות לבני-ישראל", שמשה דיבר (לא רק אל ראשי המטות, אלא גם)
4 לבני-ישראל⁴.

5 אבל מובן בפשטות שאין זה פשוטו של מקרא, כי אם כוונת הכתוב לומר שמשה דיבר גם אל
6 בני-ישראל, הוה-ליה-למימר "וידבר משה אל ראשי המטות ואל בני-ישראל", או "ולבני-ישראל"
7 (בתוספת וא"ו); וכיון שנאמר "ראשי המטות לבני ישראל", הרי הפירוש בזה הוא "ראשי המטות" של
8 בני-ישראל, וכמו בהמשך הפרשה⁵: "ויצו להם משה גו' ואת ראשי המטות לבני-ישראל".

9 וכמו כן מובן שאין לפרש זאת בדברי רש"י - כי: (א) אם כוונת רש"י לפרש התיבות "לבני-ישראל"
10 שבפסוק, היה לו להעתיק מהפסוק לא רק את התיבות "ראשי המטות", אלא גם את התיבות "לבני
11 ישראל". (ב) אם רש"י מפרש שהתיבות "לבני ישראל" באים בהמשך ל"וידבר משה" (שדיבר גם לבני
12 ישראל) - אין מקום לקא-סלקא-דעתך ששולל רש"י בהמשך פירושו "או יכול שלא אמר משה פרשה
13 זו אלא לנשיאים בלבד" (ובמילא אין גם צורך ב'גזירה שוה' ד"זה הדבר"), שהרי מפורש בקרא "וידבר
14 משה גו' לבני ישראל".

15 ועל כן צריך לומר, שמה שכתב רש"י "ואחר-כך לכל בני-ישראל", היינו, שכך היתה המציאות, שלאחרי
16 שמשה לימד את הנשיאים, חזר ולימד לכל בני-ישראל, אבל בפסוק נתפרש רק הלימוד לנשיאים - "וידבר
17 משה אל ראשי המטות", כיון ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", אבל לא נתפרש כאן מה שאחר-כך
18 חזר ולימד לכל בני-ישראל.

19 ורש"י מוסיף ומבהיר לבן חמש למקרא, ש"אף שאר הדברות כן", כפי שכבר נאמר בפרשת תשא
20 "וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחר-כך נגשו כל בני-ישראל".

21 ה. אלא שעל-פי-זה אינו מובן - "מה ראה לאומרה כאן":

22 כיון שבכל הדברות היה הסדר שתחילה דיבר משה עם הנשיאים ואחר-כך עם בני-ישראל, הרי גם
23 אם היה נאמר כאן "וידבר משה אל בני ישראל", היינו יודעים שתחילה דיבר עם הנשיאים ואחר-כך עם
24 בני-ישראל, כמפורש בפרשת תשא בנוגע לכל הדברות. ואם כן, "מה ראה לאומרה כאן" - לחלוק כבוד
25 לנשיאים על-ידי-זה ש"וידבר משה אל ראשי המטות", בפרשה זו דוקא?

26 ועל זה מתרץ רש"י, שהטעם ש"ראה לאומרה כאן" הוא כדי ללמדנו דין נוסף - "שהפרת נדרים
27 ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות", והיינו, שענין חלוקת כבוד לנשיאים שייך
28 במיוחד לפרשת נדרים, כיון שיש חילוק בין יחיד מומחה להדיוטות בנוגע להפרת נדרים.

29 [ומובן, שאין הכוונה שרש"י חוזר בו ממה שפירש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'", ומפרש שמה שנאמר
30 "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא לפי ש"למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה" - שהרי אין זה פשוטו
31 של מקרא, כ-אם דין שרק נרמז בכתוב; אלא, הפירוש במה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"
32 הוא לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", ורק מה ש"ראה לאומרה כאן" הוא לפי ש"למד שהפרת
33 נדרים ביחיד מומחה"].

34 ו. וממשיך רש"י, "או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד":

35 כאשר מפרשים שגם פרשה זו אמר משה רבינו לכל בני-ישראל, כמו כל הדברות - יש צורך לפרש
36 שמה שנאמר כאן "ראשי המטות" הרי זה רק לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה"; ועדיין אין זה
37 מספיק, כיון שצריך לחפש טעם "מה טעם ראה לאומרה כאן" - "למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ולכאורה, במקום כל הנ"ל - מוטב לפרש מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" כפשוטו, "שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד", ואילו לכל בני-ישראל - שצריכים לידע פרשה זו - נאמר הדבר (לא על-ידי משה רבינו, אלא) על-ידי הנשיאים!?

ועל זה מתרץ רש"י, "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחטי חוץ זה הדבר, מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן":

אין כוונת רש"י ללימוד של 'גזירה שוה' (שאין זה מוכרח בפשוטו של מקרא, כנ"ל), אלא רק כעין גילוי מילתא:

כיון שכאן נאמר "זה הדבר", אף שלכאורה הרי זה מיותר (שהרי ברוב הפרשיות שבתורה לא מצינו הקדמה זו) - יש לחפש במקום אחר שנאמר "זה הדבר", בציווי שבו נתפרשו יחיד סגולה מבני-ישראל (כבנדון דידן - "ראשי המטות").

ואכן מצינו הלשון "זה הדבר" בציווי על שחטי חוץ שבו נתפרשו אהרן ובניו, ומפורש בקרא: "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל... זה הדבר אשר צוה ה'", וזאת, למרות שלכאורה היה מספיק לומר ציווי זה לאהרן ולבניו (והם יאמרו את הדברים לבני-ישראל), כיון ש"במוקדשין הכתוב מדבר"⁶, שבהם צריכה להיות זריקה והקטרה על-ידי הכהנים דוקא.

וכיון שפרשת שחטי חוץ, שנאמר בה "זה הדבר", "נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל", הרי זה 'גילוי מילתא' גם בנוגע ל"זה הדבר" שבפרשתנו, ש"אף זו נאמרה לכולן".

ועל-כן צריך לומר, שמה שנאמר "ראשי המטות", הרי זה רק לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל", ככלל הפרשיות, "ומה ראה לאומרה כאן - למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה", כנזכר לעיל.

ז. מהענינים המופלאים בפירוש רש"י - על דרך ההלכה:

בנוגע לדין דהפרת נדרים בשלשה הדיוטות, מצינו פלוגתא בירושלמי⁷ אם הדברים אמורים רק "במקום שאין זקן" (יחיד מומחה), או "אפילו במקום שיש זקן".

ולכאורה תלוי הדבר בב' הפירושים בפסוק "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל":

לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות וגם אל בני ישראל (בשוה) - הנה גם במקום שיש זקן (יחיד מומחה, "ראשי המטות") יכולים להפר הנדר על-ידי כל בני-ישראל (שלשה הדיוטות); מה-שאינ-כן לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות של בני-ישראל, ש"חלק כבוד לנשיאים כו" - צריך להפר את הנדר אצל זקן (יחיד מומחה), ורק "אם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות".

* * *

ח. בנוגע להמנהג לפרש פירוש רש"י בהתחלת וסיום כל פרשה (שהתחלה וסיום כוללים את כל הפרשה), בכל חמשה חומשי תורה - הנה אף שביום השבת-קודש הזה קורין מטות-מסעי ביחד, הרי אין זו פרשה אחת, כיון ששתי פרשיות, אלא שרצה הקדוש-ברוך-הוא - מצד איזה טעם הידוע לו - שבשנים מסויימות יחברו שתי פרשיות ביחד.

ויש לבאר ההכרח לדבר שגם בשנה זו הן בעצם שתי פרשיות:

(א) כיון שבכמה שנים - הן לאחר שנה זו והן לפני - קורין כל פרשה בשבת בפני עצמו, על כן צריך לומר, שהן שתי פרשיות. ובמילא לא יתכן לומר שבשנה זו הרי זו פרשה אחת, שהרי התורה היא נצחית, ולא תהא מוחלפת⁸ חס-ושלום.

(8) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

(6) פרש"י אחרי שם, ג.
(7) חגיגה פ"א ריש ה"ח.

- 1 (ב) מצד כללות סדר חלוקת הפרשיות ומספרן, כפי שמצינו בזהר⁹ שיש בתורה ג"ן סדרים - יש למנות
2 פרשיות מטות ומסעי כב' פרשיות.
- 3 (ג) מזה גופא שאומרים שבשנה זו פרשיות אלו מחוברות, מוכח, שבעצם הן שתי פרשיות, כי ענין
4 החיבור שייך רק בשני דברים נפרדים, שלכן יש צורך לחברם.
- 5 ורק בנוגע למצות קריאת התורה, יש שנים שבהן קורין שתי פרשיות ביחד.
- 6 ולכן, אין להסתפק בביאור פירוש רש"י בהתחלת פרשת מטות ובסוף פרשת מסעי, אלא יש לבאר
7 גם פירוש רש"י בסוף פרשת מטות, ובהתחלת פרשת מסעי, כדלקמן.
- 8 ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשת מטות, "ויקרא לה נבח", "לה אינו מפיק ה"א, וראיתי ביסודו
9 של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני,
10 מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר¹⁰ לה בועז, לבנות¹¹ לה בית" - שעל-פי פשוטו של מקרא
11 אין לפרש ש"לה אינו מפיק ה"א" הוא כאילו נאמר "לא" ("שלא נתקיים לה שם זה"), שהרי הכתוב בא
12 לומר שנבח קרא לה בשמו, אלא "שמשמע מדרשו כמו לא", לרמז שזוהי מציאות רפוי'.
- 13 ועל זה אומר רש"י "תמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר לה בועז, לבנות לה בית"
14 (אף שיש עליהם דרשות במדרש רות ובגמרא, כקושיית הרמב"ן¹²) - דרש על דרך הפשט (שאין פירושו
15 "לא", אלא רק מציאות רפויה), כי בשתי תיבות הנ"ל בהכרח לומר שהפירוש הוא "לא", ולא רק מציאות
16 רפויה: בפסוק "ויאמר לה בועז", שהוא מענה על דברי רות "לא אהיה (איני חשובה) כאחת שפחותך"
17 - "אין את מן האמהות (שפחות), אלא מן האמהות"¹³ (שרה רבקה כו'), היינו, ש"ויאמר לה" פירושו
18 "לא"; ובפסוק "לבנות לה בית", כיון שהפסוק מדבר אודות "חנופה" שנשארה בבבל בקביעות (ולא אודות
19 גסות הרוח, ש"אשתרבוכי" לעילם, ולא נשארה בקביעות בבבל)¹⁴, הרי אי אפשר לפרש ש"לה" רומז
20 למציאות רפויה - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד
21 371 ואילן.
- 22 י. ויש להוסיף ולבאר הטעם שרש"י מביא את פירושו של רבי משה הדרשן, למרות תמיהתו "מה
23 ידרוש בשתי תיבות הדומות לה" - כיון שתיבות אלו אינן בחמשה חומשי תורה, אלא בנ"ך:
- 24 מהחילוקים שבין חמשה חומשי תורה לנ"ך¹⁵ - שבחמשה חומשי תורה בהכרח שפירוש הכתובים
25 יהיה לכל לראש כפשוטו, כי לולי זאת, יתבטל חסד-שלום כל ענין התורה ומצוות.
- 26 ולדוגמא: בפסוק¹⁶ "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", הנה לכל לראש צריך להיות
27 הפירוש הפשוט, שצריך להניח תפילין בפועל ממש בכל יום. - ישנו אמנם גם הרמז שבמצות תפילין,
28 שהם כנגד הלב והמוח שצריך לשעבדם כו'¹⁷, ואם כן, יכול אדם לומר שהוא זוכר את הקדוש-ברוך-הוא
29 במשך כל היום, ומשעבד אליו את לבו ומוחו, ובמילא - טוען הוא - אינו זקוק למעשה של הנחת
30 תפילין; ועל זה אומרים לו, שלכל לראש כוונת התורה היא לקיום מצות תפילין כפשוטה.
- 31 ועל-דרך-זה במצות ציצית (בטלית קטן או בטלית גדול) - שלכאורה יכול אדם לטעון: בציצית יש
32 חוטי תכלת, "מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד"¹⁸, ש"מזכיר היושב

(9) ח"א קד, ב. וראה בהמצויין בנצ"ז שם.

(10) רות ב, יד.

(11) זכרי' ה, יא.

(12) ואף שמצינו שיש מדרשים שנתגלו בדורות האחרונים ולא היו בדורות שלפנינו (וכן לאידך, שיש מדרשים שהיו בדורות הראשונים, ונזכרו בספריהם, ולא הגיעו לידינו), וכמו בנוגע לזהר, שיש ספק האם אצל רש"י ותוס' ה' כל ספר הזהר כמו שנמצא אצלנו, וכן בנוגע לתלמוד ירושלמי, שכשם שישנו חלק שלא הגיע לידינו, כך יתכן שאצל הראשונים היו חלקים אחרים ממה שיש בידינו (ועפ"ז יתורצו כמה קושיות על התוס' שאינו מביא מדברי הירושלמי), מ"מ, דוחק לומר שבזמן רש"י לא נתגלה

מדרש רות, כי אם יש מקום לאפשרות כזו, לא ה' מקום לקשיית הרמב"ן. ועכצ"ל, שהרמב"ן, שה' רק כמה דורות לאחר רש"י, ה' יכול לידע שמדרש רות הגיע לידי רש"י. וכדמוכח גם מזה שבפירושו על רות מביא רש"י כמה ענינים שמקורם במדרש רות.

(13) רות רבה פ"ה, ה. הובא ברמב"ן כאן.

(14) סנהדרין כד, א. וש"נ.

(15) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 29 בשוה"ג. וש"נ.

(16) ואתחנן ו, ח.

(17) ראה טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סכ"ה ס"ה (סי"א). סידור

אדה"ז בתחלתו (ב"סדר הנחת תפילין").

(18) חולין פט, א.

על הכסא¹⁹ - הקדוש-ברוך-הוא. אבל הוא - לפי טענתו - אינו זקוק להדמיון שעל-ידי התכלת שבציצית;¹ הוא מגיע באופן ישיר ("דירעקט") אל "היושב על הכסא" ... והמענה על זה - שלכל לראש כוונת התורה היא ללבישת ציצית כפשוטו, ורק לאחר זה יכולים לחשוב אודות הרמזים שבדבר - הדמיון לרקיע וכו'.³ ועל-דרך-זה בנוגע לשבת, שענינו "זכר למעשה בראשית"²⁰, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש"²¹ - יכול אדם לטעון, שלאחרי שכבר הזכיר זאת בקידוש ובתפלה, לא נוגע כל-כך אם יעשה חסו-שלום איזו מלאכה קלה... אלא, כוונת התורה לכל לראש היא לפשטות הענינים.

מה-שאינ-כן בנ"ך, הרי מצינו כמה פעמים שפירוש הפסוק אינו כפי פשטות הענינים, ובנדון דידן:⁸ בפסוק "ויאמר לה בועז" - הרי הפירוש שבועז אמר לה (במענה לדבריה "לא אהיה כאחת שפחותך") "אין את מן האמהות, אלא מן האימהות", אינו מתאים לפשטות הכתובים: "ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום ואכלת מן הלחם גי".⁹ ומה גם שמאורע זה היה "לעת האוכל", ואילו מה שהיא "מן האימהות" נתברר רק למחרת, כשפסקו שייבנה ממנה בית בישראל (מצד הדין ד"עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית"²²), "כרחל וכלאה גי"²³.

וכן בפסוק "לבנות לה בית" - הרי אי אפשר לפרש שבנו "לחנופה" בית כפשוטו, בית מאבנים, בעל ד' כתלים וגג, ויש בו ד' אמות על ד' אמות (שרק אז חייב במזוזה, ובלאו-הכי גם אם דר בו אדם, אינו נקרא בית, ואינו חייב במזוזה²⁴, ואם יקבע בו מזוזה ויברך עליה, הרי הוא מוציא שם שמים לבטלה), שהרי "חנופה" ירדה לבבל מלה, ולא רק ב"בית" מסויים בן ד' אמות.

וכיון שהפירוש בפסוקי נ"ך אינו מוכרח להיות בהתאם לפשוטו של מקרא, הרי גם התמיהה "מה ידרוש" רבי משה הדרשן בפסוקים אלו באופן שיהיה על דרך הפשט (כנזכר לעיל), אין בה כדי לשלול את פירושו.

יא. המשך הביאור בתמיהת רש"י, על-פי "יינה של תורה" - דכיון שבשני פסוקים אלו מדובר אודות הפיכת הלעומת-זה לקדושה²⁵ (הגיור דרות המואביה להיות כאחת מן האימהות²⁶, והפיכת החושך דבבל ל"תלמודה של בבל"¹⁴), לא מתאים בזה "לה אינו מפיק ה"א" (מציאות רפויה), ד'ממה-נפשך': מצד הקליפה, צריך להיות "לא" ממש, ומצד הקדושה, צריך להיות אמיתית התוקף - נדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 376 ואילך.

* * *

יב. בהתחלת פרשת מסעי מפרש רש"י:
 "אלה מסעי", "למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום, שאף-על-פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושנים מסעות, צא מהם י"ד, שכולם היו בשנה ראשונה קודם

שלא עמד בנסיון, לא יודעים כיצד יתנהג כשיבוא לידי נסיון, ורק כשבא לידי נסיון ועמד בו, אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות. אלא שבשביל עבודה זו יש צורך ביגיעה מרובה*, ו"לפום צערא (כולל גם צער היגיעה) אגרא" (אבות פ"ה מ"א) - שע"ז נשלמת תכלית הכוונה דירידת הנשמה למטה, שהיא ירידה צורך עלי'.

(26) ועד שממנה נבנה "בית נאמן" - מלכות בית דוד, ועד למשיח בן דוד, שיבנה בית נאמן - ביהמ"ק השלישי, שיהי' בית נצחי.

(19) פרש"י שם.
 (20) ראה שער הכולל פי"ז סכ"ט. וש"נ.
 (21) תשא לא, יז.
 (22) יבמות סט, סע"א. וש"נ. וראה גם פרש"י רות ד, א. שם, ו.
 (23) רות שם, יא.
 (24) רמב"ם הל' מזוזה רפ"ו. טרש"ע יו"ד סרפ"ו סי"ג.
 (25) נתבאר העילוי שבהפיכת הלע"ז לקדושה - שאז יודעים בוודאות שהעבודה היא בשלימות, וכמו בענין הנסיונות, שכל זמן

(*) נוסף על היגיעה הדרושה בכללות העבודה, גם בקדושה, וכמו בענין ההתבוננות שצ"ל באופן "שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחזק", ולזיז זאת, "לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כראש דמיונות שוא" (תניא ספ"ג), ובדוגמת מים המכזבים, שכיון שיפסקו לאחרי זמן, הנה גם בעת נביעתם ה"ה בבחי' כזב, שקר (פרה פ"ח מ"ט).

1 גזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר²⁷ ואחר נסעו העם מחצרות
2 וגו', שלח לך אנשים וגו', וכאן הוא אומר²⁸ ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן,
3 ועוד הוצא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן²⁹, מהר ההר עד ערבות מואב, בשנת הארבעים,
4 נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן.

5 ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת, משל למלך שהיה בנו חולה, והוליכו למקום רחוק לרפאותו,
6 כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את
7 ראשך וכו' (שכוונתו בזה - בפשטות - לסיום דרשת רבי תנחומא בהנמשל: "כך אמר לו
8 הקדוש-ברוך-הוא כו'").

9 וצריך להבין:

10 (א) מדוע מביא רש"י בפירושו הן את הפירוש של רבי משה הדרשן, והן את הפירוש של רבי תנחומא
11 - הרי אין ענינו של רש"י להביא את כל מדרשי חז"ל, כִּי-אם לפרש פשוטו של מקרא, ואם-כן, היה לו
12 להביא פירוש אחד - היותר קרוב לפשוטו של מקרא. ולכאורה, כיון שהדרשה של רבי תנחומא היא
13 על-פי משל, הרי זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, וכידוע שהצורך במשל הוא בשביל להמשיך מעולם
14 גבוה יותר כו'³⁰, ואם כן, היה לו להביא רק הפירוש של רבי משה הדרשן.

15 (ב) מדוע כותב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - הרי כל מי שמעיין בב' פירושים אלו
16 רואה בעצמו שהם פירושים שונים, ולמה צריך רש"י להאריך בלשונו, ובסגנון בלתי רגיל - "דרשה
17 אחרת"?!

18 יג. ויש להקדים ולבאר תחילה מה שהוקשה לרש"י בפשטות הכתובים - "למה נכתבו המסעות
19 הללו":

20 כאשר בני-ישראל עומדים כבר בערבות מואב בסוף שנת הארבעים - מדוע צריך משה רבינו לחזור
21 ולמנות את כל פרטי המסעות שהיו במשך כל הארבעים שנה, שזהו ענין בלתי-רצוי, שסיבתו היא הגזירה
22 שנגזרה עליהם להתעכב במדבר ארבעים שנה בגלל חטא המרגלים, שהרי לולי זאת היו נכנסים לארץ
23 מיד, כפי שמצינו ש"מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ
24 מיד"³¹, ואם-כן, למה צריך לצער את בני-ישראל ולהזכיר להם דבר בלתי-רצוי?!

25 ואין לומר שכוונת משה היתה לומר דברי מוסר - שהרי דברי מוסר אמר משה לבני-ישראל בהתחלת
26 פרשת דברים, כפירוש רש"י³²: "אלה הדברים", "דברי תוכחות כו'", וכפי שמפרש הפסוק³³ "אחד עשר
27 יום מחורב", "אמר להם משה, ראו מה שגרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר
28 שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים... וכל כך היתה שכינה מתלבטת
29 בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה"; אבל
30 בפרשתנו לא נאמרו דברי מוסר, ואם כן, "למה נכתבו המסעות הללו", שמורים על דבר בלתי-רצוי?

31 ועל זה מפרש רש"י, "להודיע חסדיו של מקום וכו'":

32 בסוף הפרשה הקודמת³⁴ מסופר מה שאירע בסוף הארבעים שנה שהיו בני-ישראל במדבר, שבני
33 ראובן ובני גד ביקשו ממשה לקבל נחלתם בעבר המזרחי של הירדן, ולא לעבור את הירדן לעבר המערבי,
34 ומשה כעס עליהם, והשווה אותם למרגלים שמנעו את בני-ישראל מליכנס לארץ, באמרו: "כה עשו
35 אבותיכם גו' ויחר אף ה' בישראל ויניעם במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור גו' והנה קמתם תחת
36 אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל גו' ויסף עוד להניחו במדבר
37 וגו'"³⁵; ורק אחרי שבני גד ובני ראובן אמרו "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם

(27) ס"פ בהעלותך. ר"פ שלח.

(28) לג, יח.

(29) ברי"ח אב, שחל ביום ועש"ק זה.

(30) ראה תו"א לך לך יא, ג. ובכ"מ.

(31) פרש"י בהעלותך יו"ד, לג.

(32) דברים א, א.

(33) שם, ב.

(34) מטות לב, א ואילך.

(35) שם, ח-טו.

הביאונם אל מקומם³⁶, הסכים משה לבקשתם, והתנה עמהם: "אם תחלצו לפני ה' למלחמה גו' והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזת³⁷", ומינה עליהם ועל תנאם "את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל"³⁸.

ומזה מובן, שבני-ישראל עמדו אז בפחד גדול: לאחר שסוף-סוף מסתיימים הארבעים שנה שנגזר עליהם להיות במדבר - עלולה להתחדש חס-ושלום הגזירה שיצטרכו להשאר במדבר, מצד הנהגת בני גד ובני ראובן, כי אף שהבטיחו "ואנחנו נחלץ חושים גו'", מי יודע מה יהיה לאחר זמן זה, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹.

ולכן הוצרך משה "להודיע חסדיו של מקום כו'", באמרו לבני-ישראל, שאין להם מה לפחד, כיון שהקדוש-ברוך-הוא הוא חסדו, ועד כדי כך, שגם כאשר "גזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות", והיינו, שאפילו בשעת הגזירה שהיא מצד מדת הדין, עירב הקדוש-ברוך-הוא גם ענין של חסדים, עד כמה שאפשר כו'.

[וכמודגש גם בכך שכללות ההנהגה עם בני-ישראל בהיותם במדבר היתה באופן של חסדים - הן בגשמיות, שניתן להם "לחם מן השמים"⁴⁰, ומים מבארה של מרים, וענני הכבוד כו', וכמו שכתוב⁴¹ "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה", והן ברוחניות, שכיון שלא היו ב"ארץ אוכלת יושביה"⁴², היו פנויים לעסוק כל היום בתורה מתוך מנוחה, ועל-ידי-זו זכו להיות "דור דעה"⁴³. וזהו גם הביאור במאמר רז"ל⁴⁴ "לא ניתנה התורה כו' אלא לאוכלי המן"].

וזהו תוכן דברי משה לבני-ישראל במנין המסעות - שבזה רואים את "חסדיו של מקום", שאפילו בשעת הגזירה עצמה, הנה בכל הזדמנות אפשרית התנהג הקדוש-ברוך-הוא עמהם באופן של חסד, וכיון שכן, אין להם מה להתיירא כו'.

יד. המשך הביאור, שנוסף על פירוש של רבי משה הדרשן, מביא רש"י גם פירוש התנחומא, כי פירושו של רבי משה הדרשן הוא בנוגע לעשרים המסעות שבין רתמה (שממש נשתלחו מרגלים) להר ההר (ששם מת אהרן), ואילו פירוש התנחומא הוא בנוגע למסעות שלפני שילוח המרגלים ושלאחרי מיתת אהרן - נכלל בשיחה שהוגהה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה⁴⁵ ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390 הערה 4.

טו. וזהו גם מה שכתב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - כי:

(א) דרשת רבי תנחומא מבארת הזכרת מסעות אחרים מאלו שנתבארו על-ידי פירושו של רבי משה הדרשן, כנזכר לעיל.

(ב) לפי פירושו של רבי משה הדרשן - מוסב דיבורו של משה אל בני ישראל שעומדים עתה בערבות מואב ומתכוננים להכנס לארץ, שאין להם מה להתיירא כו', כיון שרואים את חסדיו של הקדוש-ברוך-הוא גם בשעת הגזירה שנגזרה על אבותיהם, כנ"ל; ואילו "רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - שדיבורו של משה מוסב אודות בני-ישראל שעברו את כל המסעות במדבר, שרק אליהם שייך לומר "כאן ישנו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך".

(ג) החידוש שבדרשת רבי תנחומא הוא - שהמסעות שזכרו בפרשתנו אינם ההילוך למקום רחוק כדי לרפא את בן המלך שחלה, אלא המדובר הוא אודות המעמד ומצב "שהיו חוזרין", היינו, לאחר שבן המלך נתרפא כבר, שזוהי "דרשה אחרת" - מצב וסדר עבודה אחרת לגמרי מהמדובר בפירושו של רבי משה הדרשן אודות ההילוך בעת המסעות עצמן⁴⁶.

(42) שלח יג, לב.

(43) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. וש"נ.

(44) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(45) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו, וד"ה באתי לגני תשל"א.

(46) ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 40 (גם משיחה זו).

(36) שם, יז.

(37) שם, כ"ב.

(38) שם, כח ובפרש"י.

(39) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

(40) בשלח טז, ד.

(41) עקב ח, ד.

- 1 טז. וההוראה מזה בדרכי העבודה - בנוגע למ"ב המסעות כפי שישנם בכל אחד ואחד מישראל
2 במשך כל חייו (כתורת הבעל-שם-טוב⁴⁷), וגם בכל יום ויום⁴⁸:
- 3 ובהקדים הידוע⁴⁹ בפירוש הכתוב⁵⁰ "זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו", שישנו סדר עבודה
4 באופן ד"זה א-לי", "מצד השגתי וידיעתי" - בדוגמת פירושו של רבי משה הדרשן שדיבורו של משה
5 מוסב אל בני-ישראל שעומדים עתה ליכנס לארץ; וישנו סדר עבודה באופן ד"אלקי אבי", מצד הקבלה
6 כו' - בדוגמת דרשת רבי תנחומא שדיבורו של משה מוסב אודות הדור שעברו את המסעות במדבר,
7 אבותיהם של בני-ישראל שעומדים ליכנס לארץ.
- 8 וכללות ההוראה היא - שיש צורך בשני אופני עבודה הנ"ל: עבודת האדם בכח עצמו, שמתייגע על
9 ההבנה וההשגה כו', וכמודגש במיוחד בחסידות חב"ד, שדורשת שיהיה ענין של הבנה והשגה דוקא;
10 וביחד עם זה צריך להיות גם הענין דהקדמת נעשה לנשמע, ומלבד ההשגה צריך להיות גם ענין האמונה,
11 שזהו מה שנמשך מלמעלה כו'.
- 12 ושני ענינים אלו - השגה ("א-לי") ואמונה ("אלקי אבי") - צריכים להיות תמיד, כמבואר ב'לקוטי
13 תורה' דיבור-המתחיל וידעת היום והשבות אל לבבך⁵¹, שכל שתגדל מעלת ההבנה וההשגה ("וידעת"),
14 אזי צריך להיות ענין האמונה בדרגא נעלית יותר, ואחר-כך באה גם מדריגה זו בהבנה והשגה, ואז
15 האמונה היא בדרגא נעלית עוד יותר.
- 16 ודוקא כאשר העבודה היא באופן כזה, אזי באים לתכלית השלימות - "ואנוהו", כפירוש השל"ה⁴⁹
17 שזהו מלשון "אני והו", שנעשים "דבוקים ביחד כו'".
- * * *
- 18 יז. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל אלה מסעי גו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם גו'.
- 19 (לאחרי המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:)
- 20 בודאי ישנם הרבה שסיימו לימוד ה'לקוטי-תורה' דפרשת השבוע, ואם ישנם כאלו שעדיין לא סיימו
21 - בודאי יסיימו במשך יום השבת, עד הבדלה. ויאמרו עתה "לחיים"⁵².
- * * *
- 22 יח. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשת מסעי, "מחלה תרצה וגו'", "כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו
23 בשנים, ונשאו כסדר תולדותן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן, ומגיד ששקולות זו כזו", בהשוואה
24 לפירוש רש"י בפרשת פינחס⁵³, "ותקרבנה בנות צלפחד מחלה נעה וגו'", "להלן הוא אומר ותהיינה
25 מחלה תרצה, מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן" - שהחידוש במנין בנות צלפחד בפסוק
26 "ותקרבנה", אף שכבר נימנו לפני זה⁵⁴ בשמותיהן באותו סדר, הוא, לגבי שינוי הסדר שבפרשתנו, ללמד
27 "שכולן שקולות זו כזו", כי "כאן מנאן (לא רק לפי סדר נישואיהן, ונישאו שלא כסדר תולדותן, אלא
28 גם) לפי גדולתן זו מזו בשנים", שקשורה גם עם חכמה (שבאה עם השנים, "ימים ידברו גו'"), ובסדר
29 זה נכתבו כאן, כיון ש"נשאו כסדר תולדותן", ואילו "בכל המקרא מנאן לפי חכמתן" (גם כשנזכרו בפעם
30 הראשונה, כהקדמה לטענה שמצד החכמה), וכיון שגם המנין שבפרשתנו ("בכל המקרא") קשור עם
31 מעלת החכמה, הרי שינוי הסדר "מגיד ששקולות זו כזו" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א,
32 ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 200 ואילך.

(52) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 115 ואילך.

(53) כז, א.

(54) שם כו, לג.

(55) איוב לב, ז.

(47) ראה תר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ל. וש"נ.

(48) אות"ת פרשתנו (מסעי) ס"ע א'שנב.

(49) ראה של"ה בעש"מ מאמר ראשון (מ, א).

(50) בשלח טו, ב.

(51) ואתחנן ד, א ואילך.

בס"ד. משיחות ש"פ מטות מסעי, מבה"ח מנחם-אב ה'תש"נ.

— תרגום מאידית —

29 (לפני הירידה), עד להעלי' דגאולה האמיתית
30 והשלימה, גאולה שאין אחרי' גלות², והבית
31 המקדש השלישי, בית נצחי (שנעלה יותר מהמצב
32 (קודם הירידה) בבית ראשון ושני שנחרבו והי'
33 אחריהם גלות)¹⁰.

34 ועפ"ז לכאורה אפשר לומר, ש"שלשה
35 שבועות" אלו מרמזים על העלי' דשלשה (ובפרט
36 — ביהמ"ק השלישי) שנעשה על-ידי הירידה בזמן
37 ד"בין המצרים".

38 אמנם כשמעיינים בדבר, רואים שביאור זה
39 (דירידה צורך עלי') מחזק את הקושיא הנ"ל מדוע
40 זה נקבע במספר שלשה: ירידה צורך עלי' פירוש,
41 שאין הירידה תכלית לעצמה ח"ו, אלא היא צורך
42 (דבר נוסף —) להעלי' שנעשית ע"י הירידה. ז.א.
43 שהכוונה היא שהירידה תתבטל ותהי' רק העלי'
44 שבאה מזה.

45 לפי"ז מתחזקת הקושיא — איך יתכן שהירידה
46 ד"בין המצרים" נקבעה לזמן של שלשה (שבועות)
47 המורה על קביעות וחזקה, כשכל התכלית דהירידה
48 (פורענותא) בשלושת השבועות אינה בה ח"ו, אלא
49 בשביל (הביטול שבהירידה ובשביל) העלי' שבאה
50 לאחר זה¹¹?

51 ג. ואדרבה: בסדר הבריאה (וכמו"כ — בסדר
52 דקדושה) מתבטאת מעלת השלשה דוקא לאחר
53 (ועל-ידי) הירידה, שמרומזת במספר אחר (מספר
54 שנים).

1 א. בנוגע לזה שימי "בין המצרים"¹ צוינו
2 ונקבעו בשם "שלושת השבועות"², "תלתא
3 דפורענותא"³ (משבעה עשר בתמוז שאז "הובקעה
4 העיר"⁴ עד תשעה באב כש"חרכ הבית"⁴) —
5 דבוראי ה"ז בהשגחה פרטית (ככל הענינים —
6 ובפרט ענין הכי חשוב ונעלה כזה) — צריך ביאור:

7 "שלשה" זה מספר שמציין ומורה על שלמות
8 ומעלה — שלשה אבות⁵, שלש רגלים, וכיו"ב. וכפי
9 שמצינו בסוגיא דמתן תורה⁶, "ברוך רחמנא דיהב
10 אוריין תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי ביום
11 תליתאי בירחא תליתאי" (ומפרשים על אתר
12 מביאים עוד ענינים דשלשה בקשר עם מתן תורה).

13 יתירה מזה: שלשה מורה על ענין הקביעות
14 והנצחיות (שקיים דוקא בדבר שבקדושה) —
15 כמ"ש⁷ "והחוט המשולש לא במהרה ינתק",
16 וכהכלל בהלכה⁸ — בתלתא זימני הוה חזקה.

17 ועפ"ז אינו מובן כלל: איך יתכן שהזמן ד"בין
18 המצרים", של חורבן (פורענותא) ופורעניות,
19 ההיפך לגמרי מקדושה וקביעות, דבר שקשור עם
20 הפסק וניתוק (ולעתיד-לבוא ה"ז יבטל לגמרי) —
21 יקבע דוקא במספר שלשה (שלשה שבועות),
22 שמורה על קביעות וחזקה!?

23 ב. בהשקפה ראשונה ניתן הי' לכאורה לבאר
24 זאת ע"פ הידוע והמדובר כמ"פ בנוגע ל"בין
25 המצרים", דהגם שימים אלו ה"ה קשורים בגלוי
26 עם ירידה הכי גדולה, הרי, כוונת הירידה היא —
27 צורך עלי', בכדי להתעלות ולהגיע למקום ודרגא
28 נעלית יותר ביחס למעמד ומצב שהי' לכתחילה

(9) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

(10) זח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(11) וגם לפי הביאור שהירידה היא לא רק צורך ובשביל עלי' (ע"ד כל דעביד רחמנא לטב עביד — ברכות ס, ב), אלא שהירידה עצמה היא בפנימיות טוב, ובלשון חז"ל (תענית כא, א. וש"נ) "גם זו (גופא) לטובה" (ראה לקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך. שה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 540. ועוד) — הרי זה בפועל בהעלם, ובפנימיות (לעת עתה), ובגלוי נראה רק תלתא דפורענותא, הירידה והחורבן שבג' שבועות אלה, כפי שנראה בההגבלות שצ"ל ע"פ הלכה בימים אלו (שמזה מובן שהירידה היא ירידה ולא דמיון בלבד), ואין יתכן ענין של שלשה (המורה על קיום וקביעות הדבר) על מצב של ירידה וחורבן, כבפנים!?

(1) לשון הכתוב — איכה א, ג. וראה איכ"ר עה"פ פ"א, כט. פרש"י שם.

(2) וכן נקרא בהלכה — "שלשה שבועות" (ראה ט"ז או"ח סתכ"ח סק"ז. ועוד).

(3) ראה תוד"ה ראש — ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכח.

(4) משנה תענית כו, סע"א ואילך. גמרא שם כח, ב ואילך.

(5) ולהעיר ממרוז"ל אין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז, ב).

(6) שבת פח, א.

(7) קהלת ד, יב.

(8) ב"מ קו, ריש ע"ב.

[מחלוקת מצ"ע, אפילו לשם שמים דשמאי והלל, 34
קשורה היא עם ירידה (ירידת הדורות), כמובן 35
מכמה מאחז"ל בנוגע לזה, התוצאות ממחלוקת 36
שמאי והלל, אשר אצלם התחילה המחלוקת בתורה 37
שבאה בגלל הירידה בגילוי חכמת התורה^[20], אלא 38
כדי שע"י השקו"ט דסברות לכאן (קו החסד) 39
ולכאן (קו הגבורה) יסיקו (ענין השלישי –) את 40
בירור האמת, בירור ההלכה, ועי"ז נעשה שלום 41
ואחדות²¹ בין שתי²² הדעות²³, 42

(20) ראה סוטה מז, א. וראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שעג ואילך.

(21) ויש לומר שזהו הרמז בתיבת "משה" ("משה קיבל תורה מסיני כו" בתחלת פרקי אבות, וכיו"ב) – משה ר"ת "מחלוקת שמאי הלל" (מגלה עמוקות אופן עד), דלכאורה מהי השייכות דמחלוקת שמאי והלל למשה שה"י איש אחד (שלא שייך בו מחלוקת)? אלא הכוונה דמחלוקת שמאי הלל (מחלוקת לשם שמים) היא (לא מחלוקת ופירוד ח"ו, אלא) – האחדות והשלום ביניהם הבאה ע"י הכרעת ההלכה, נוסף על זה שגם קודם ההלכה דברי שניהם אמת (אלו ואלו דא"ח) בהיותם שני קוים דחסד וגבורה. ואחדות זו (במחלוקת שמאי והלל) נרמזת בתיבת "משה", קו האמצעי (המאחד שמאי והלל**), שמאל וימין, שה"י יחיד ומיוחד שקיבל תורה מסיני (הכולל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחפש, הן דברי שמאי והן דברי הלל ששניהם אמת), וכהמשך במג"ע שם ברת"מ "משה" – "מחלוקת שמאי הלל הכל שמועו מסיני".

(22) ע"ד מאחז"ל (בריייתא ד"ג מדות – תו"כ בתחלתה) "שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם": החידוש ב"כתוב השלישי" המכריע הוא, לא שמכריע כפי כתוב אחד ושולל כתוב השני, אלא ששני הכתובים (המכחישים זה את זה) מתאימים זל"ז (ביניהם) ע"פ ה"הכרעה" של כתוב השלישי. וזהו הטעם ש"הלכה כדברי המכריע" (שבת טז, סע"ב), כי ההכרעה דריעה השלישית אינו עי"ז ש"מסכים לאחת מב' הדיעות", אלא עי"ז שהיא "כולל ב' הדיעות ושניהם מסכימים לדעת המכריע" (סה"מ תרכ"ז ע' רפב"ג. המשך תרס"ו ע' תלד"ה. סה"מ ע"ת ע' קכ ואילך). ועד"ז הוא בנוגע לכל פסק הלכה בתורה (אפילו במקום שבגלוי אי"ז באופן של הכרעה, אלא באופן ששולל סברא אחת), ובכללות – הפסק הלכה במחלוקת הלל ושמאי שהלכה כבית הלל (ולא כב"ש) – שלאחרי שנפסקה ההלכה גם הדיעות חלוקות מסכימים להלכה (לא רק במעשה אלא גם בשכל), ונעשה שלום אמיתי בין כל הדיעות (לקו"ש חכ"א ע' 112. וש"נ). ועצ"ע.

(23) וזהו הטעם שכל מחלוקת לשם שמים "סופה להתקיים", דלכאורה: (א) מחלוקת אינו דבר רצוי, היפך ענין הקיום? (ב)

(*) ואולי י"ל באופן אחר ש"משה" ר"ת משה שמאי הלל. ועפ"י יומתק, ששמאי והלל הם הב' קוין דשמאל וימין. ומשה הוא קו האמצעי המאחד ימין ושמאל.

(**) ומקדימים (בתיבת "משה") שמאי (ש') לפני הלל (ה'). כפי הסדר ברוב המקומות בש"ס שמקדימים ב"ש לב"ה – כי בית הלל היו מקדימין דברי ב"ש לדבריהם. ולכן ההלכה כב"ה (עירובין ג, ב). וי"א טעם – כי בית מדרשו של שמאי נתיסדה שנים הרבה קודם ב"ה (ספר תולדות תנאים ואמוראים ערך הלל). אבל בכ"מ (אבות פ"א מ"ב ועוד) מקדימין (בית) הלל ל(בית) שמאי – כי הלכה כבית הלל.

1 וכפי שנקבע בששת ימי בראשית: תחילה הי' 2
יום ראשון שנק' (בתורה) "יום אחד"¹², כי אז הי' 3
הקב"ה יחיד בעולמו¹³. אח"כ בא יום שני, "שבו 4
נבראת מחלוקת" (ההבדלה בין מים עליונים ומים 5
תחתונים), ולכן לא כתוב בו "כי טוב", כי על 6
מחלוקת (אפילו מחלוקת "לתקונו של עולם") לא 7
שייך לומר "טוב"¹⁴.

8 ואח"כ ביום השלישי "הוכפל בו כי טוב", כי 9
הוא מתקן המחלוקת דיום שני, עי"ז שעושה שלום 10
ומאחד את ה"שנים". ע"ד שבספירות מדת 11
התפארת (כנגד יום השלישי) מאחדת חסד (יום 12
ראשון) וגבורה (יום שני)¹⁵. ולכן "הוכפל בו כי 13
טוב", כולל – הוכפל באיכות, ולא רק פעמיים 14
ככה, אלא – עד שלא בערך (ע"ד – כפליים 15
לתושי"ה¹⁶), מצד העילוי דשלישי שעושה שלום 16
במקום ההתחלקות, אשר עי"ז נעשה עילוי 17
באחדות, אפילו לגבי האחדות ד"יום אחד" (ולכן 18
הוכפל בו כי טוב): מצד "יום אחד" לבד, הגם 19
שאו הי' אחדות, ה"ז אחדות שקיימת עוד לפני 20
שישנה מציאות נוספת, במילא אין זה עדיין 21
אחדות בשלימות, כיון שלא ידוע עדיין תמונת 22
המצב שתהי' לאחר שתיווצר מציאות; שלישי 23
פועל, שגם במקום של התחלקות (- שנבראה ביום 24
שני) – נעשה אחדות, שאז רואים שזו אחדות 25
אמיתית.

26 ועד"ז גם בסדר דקדושה – כפי שרואים 27
במחלוקת בתורה, מחלוקת לשם שמים, מחלוקת 28
הלל ושמאי¹⁷ (שהשרש לזה הוא ויבדל בין מים 29
למים ביום שני דמעשה בראשית)¹⁸ – שמחלוקתם 30
מבטאת את כללות ענין המחלוקת בתורה, שנוצרת 31
מצד ההבדלה בין ימין ושמאל (הלל ושמאי)¹⁹:

32 הכוונה של מחלוקת (לשם שמים) בתורה (בחי' 33
שני, התחלקות דשתי דעות) אינה מחלוקת ח"ו

(12) בראשית א, ה.

(13) ב"ר פ"ג, ח.

(14) ב"ר פ"ד, ו. זח"א יז, א ואילך.

(15) זח"א שם. וראה ביאורי הזהר להצ"צ ע' תשמב ואילך. ס' הליקוטים דא"ח להצ"צ ערך יום סל"ו (ע' שפו ואילך), וש"נ.

(16) שמור"ר פמ"ו, א.

(17) אבות פ"ה מ"ז.

(18) זח"א שם, ב. תקו"ז תי"ט.

(19) ראה זח"ג רמה, א. אגה"ק סי"ג. וראה הקדמה לס' התניא.

ידיך, כנגד קו האמצעי (תפארת), שהוא יכלול¹⁵
בתוכו את ב' המעלות דבית ראשון ושני.¹⁶

עפ"ז מתחזקת יותר הקושיא הנ"ל, מדוע זמן¹⁷
האבילות שמציין את הירידה דחורבן ביהמ"ק¹⁸
והגלות, נקבע בשלושה (שבועות) – מספר שמורה¹⁹
על חזקה וקביעות?²⁰

ד. ויש לומר הביאור בזה: בירידה צורך עלי'²¹
ישנם שני אופנים: (א) כפי שזה (נקבע מלכתחילה)²²
בסדר הבריאה, שהירידה דשני (התחלוקת) מביאה²³
להעלי' דשלישי (שלום ואחדות), (ב) כפי שזה²⁴
למעלה – והיפך – מסדר הבריאה, שאפילו ירידה²⁵
בדרגת שלשה (שלשה שבועות), שזהו כאילו²⁶
קביעות וחזקה, מביאה לעלי' שלא בערך לגמרי.²⁷
ויובן זה בהקדים הביאור בכללות הענין דירידה²⁸
צורך עלי':²⁹

סדר העבודה ע"ד הרגיל בכל עניני קדושה הוא³⁰
– "מעלין בקודש"²⁶, וכמ"ש²⁷ "ילכו מחיל אל³¹
חיל יראה אל אלקים בציון".³²

עפ"ז מובן, שהפירוש בהכלל ד"ירידה צורך³³
עלי'" הוא, שהירידה מביא לעלי' (בקדושה) שלא³⁴
ע"ד הרגיל, למעלה מהעלי' שנעשה ע"י "מעלין³⁵
בקודש" בכלל. דאם לא כן, אינו מובן – לשם מה³⁶
צריכים להירידה, בהבשעה שהקדושה מצ"ע³⁷
(אפילו בלי ירידה) ה"ה "מעלין"? אלא, בכדי³⁸
שתהי' עלי' באופן נעלה יותר, שלא ע"ד הרגיל,³⁹
עשה הקב"ה שיהי' ענין חדש – ענין של ירידה⁴⁰
(לפי שעה), שתכליתה בודאי (במכל-שכן מסתם⁴¹
ענינים) – טוב, כדי שעי"ז תהי' התעלות למעלה⁴²
מהרגיל.⁴³

וכמובן בפשטות: כאשר עולים בקודש (מעלין⁴⁴
בקודש) ע"ד הרגיל, ה"ז כסדר והדרגה; אך⁴⁵
כשישנה ירידה (לפי שעה) – מניעה ועיכוב, העלם⁴⁶
והסתר, שמונע את העלי', אזי מתגלים כחות יותר⁴⁷
גדולים המביאים לעלי' – עד קפיצה²⁸ – למעלה⁴⁸
מהעלי' ע"ד הרגיל.⁴⁹

ה. ויש לומר, ע"ד שישנה מעלה בהעלי' שבאה⁵⁰
על-ידי הירידה לגבי העלי' ד"מעלין בקודש", הנה⁵¹

נמצא, שסדר הדברים הוא, הן בבריאה והן¹
בתורה, שענין הירידה (התחלוקת, מחלוקת) קשור²
עם מספר שנים. העלי' שבאה על-ידי ואחרי הירידה³
(התאחדות והתכללות שע"י ולאחרי ההתחלוקת)⁴
קשורה עם מספר שלשה. אבל הירידה עצמה אינה⁵
ענין של שלשה.⁶

ועד"ז הוא גם בסדר של בתי המקדשות²⁴:⁷
בזמן בית ראשון (כנגד אברהם אבינו) הי' בעיקר⁸
זמן של חסד (בדוגמת יום אחד), אז הי' מציאות⁹
של וישב שלמה על כסא ה', שלום ושלום בארץ;¹⁰
בזמן בית שני (כנגד יצחק) הי' ענין הגבורה –¹¹
חסדו בו ה' דברים וכו'²⁵; הבית השלישי (כנגד¹²
יעקב) – שבא לאחרי ירידת הגלות השני' – יהי'¹³
בתכלית השלימות, בית נצחי, מקדש אדני' כוננו¹⁴

לאחרי שנפסקה ההלכה כבית הלל, איך אפ"ל שדברי ב"ש סופן¹⁵
להתקיים?

והביאור בזה (ראה עוד ביאורים בזה – במדרש שמואל¹⁶
במקומו): מכיון שזוהי מחלוקת לשם שמים, כלומר שהכוונה בזה¹⁷
אינה מחלוקת ופירוד ח"ו (שני דיעות), אלא האחדות וההתכללות¹⁸
הבאה עי"ז (שלישי), לכן "סופה להתקיים": (א) נוסף שהסברא¹⁹
בשכל (של ב' הדיעות) "סופה להתקיים", כי שניהם אמת, אלו²⁰
ואלו דברי אלקים חיים, כי כוונתם לשם שמים ואחדות (דברי²¹
ב"ש – בעולם הגבורה, ודברי ב"ה – בעולם החסד)*, וכן הוא²²
לאחרי שנפסקה ההלכה** (ובפרט שההלכה מכריעה בין שתי²³
הדיעות כנ"ל בהערה הקודמת), הרי (ב) ב' הדיעות "סופה²⁴
להתקיים" גם במסקנא והלכה בפועל, כי בזמן הזה הלכה כבית²⁵
הלל, ולעתיד לבוא הלכה כבית שמאי (ראה במדרש שמואל²⁶
אבות. ובגד"ד – לקו"ת קרח נד, רע"ג. אוה"ת שם ע' תשה).²⁷
וי"ל: כיון שלימוד התורה לע"ל הוא בכח "תלמודו בידו" בזמן²⁸
הזה (ראה פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה²⁹
19), הרי גם בהלכה כב"ש לע"ל כלול ובאה ע"י לימוד התורה³⁰
והלכה כבית הלל בזמן הזה, ולכן נמצא, ש"סופה להתקיים"³¹
(לע"ל) ב' הדיעות*** (אלא שבמעשה בפועל לעת"ל תהי'³²
ההנהגה כדעת ב"ש).

(24) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.

(25) יומא כא, ב.

(* ראה סד"ה כל מחלוקת אנת"ר, תער"ב ובכ"מ, שמחלוקת לש"ש³³
דשמאי והלל היא התחלוקת שריא סיבת ההתכללות דעולם התיקון³⁴
כו', היינו שבכל ספירה (חסד דהלל, וגבורה דשמאי) מאירה אחדותו³⁵
ית, שריא שלימותא דכולא כו'.

ועפ"ז מובן, במחלוקת (סברת) שמאי והלל (לפני האחדות ביניהם³⁶
שנעשה ע"י הכרעת ההלכה) הכונה היא לא בענין המחלוקת ופירוד³⁷
ח"ו עצמו (בחי' שני), אלא בענין האחדות (בחי' שלשה).

(**) ראה מדרש שמואל שם (הובא באוה"ת קרח ע' תרצז). שע"י ב'³⁸
הדיעות במחלוקת לש"ש נתברר האמת, ולכן אף שהלכה כב"ה מ"מ³⁹
ע"י שב"ש חולקים עליו גורמים להוסיף חכמה בב"ה בכדי לסתור⁴⁰
דברי ב"ש, ולכן גם היא סופה להתקיים (אבל באוה"ת שם מסיים⁴¹
"וחזו דוחק").

(***) ראה אוה"ת שם ומקומות שבשו"ג הא', ש"סופה להתקיים"⁴²
בשניהם הוא ע"ד שלע"ז יחי' "ושמתי כדכד", להוי כדן וכדן. עיי"ש.

(26) ברכות כח, א. וש"נ.

(27) תהלים פד, ח.

(28) קפיצה בשני רגלים, בבת אחת (אהלות פ"ח מ"ה).

ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב. וראה לקו"ת שה"ש טו, סע"ב).

ע"ז שהרב יורד והוא מלביש את שכלו לפי ערך
שכל התלמיד, נעשה עילוי³² בשכל הרב³³. ועוד
כיו"ב.

והיות שכ"ז ירידה צורך עלי' כפי שהוקבעה
בסדר הבריאה, מובן א"כ, דכשם שהירידה
בהגבלה, כך גם העלי' הבאה לאח"ז שאף היא
בהגבלה.

כדי להגיע לעלי' שלא בערך – ה"ז דוקא ע"י
ירידה שלא בערך שהיא אינה בסדר הבריאה – כמו
הירידה שנפעלת ע"י חטא האדם (למטה מהירידה
בסדר הבריאה – יום שני), שבחטא עצמו לא
מורגשת העלי' דתשובה הבאה לאח"ז.

ועד"ז מובן גם בירידה שע"י החטא גופא,
שכאשר הירידה שע"י החטא קשורה עם מספר של
שלשה³⁴, שיש בו תוקף וקביעות (ואינו רק כסתם
ירידה (שע"י החטא) בדרך עראי) – הרי העלי'
שנפעלת ע"י נעלית יותר, עד שלא בערך לגמרי.

ובסגנון אחר: מהאי טעמא גופא שירידה צורך
עלי' ה"ז בסדר הבריאה, כיון שע"י הירידה במקום
ההתחלקות (שני) באים לשלימות ואחדות, שנעשה
שלום גם במקום (בסברא) שלכאורה הוא בסתירה
לאחדות – הרי מובן, שכל זמן שבה"ס תירה,
הסברא שני', נרגש בה איך שתכליתה היא (לא
לעצמה, אלא) להביא לידי הכרעה ואחדות
(שלישי), הנה כיון שכך זה נקבע ע"י הקב"ה, אין
זה עדיין שלימות האחדות; בכדי שתהי' עלי' הכי
גדולה והכי נעלית בהאחדות, צ"ל מציאות של
ירידה, "סברא", שיש לה תוקף וקביעות (דשלשה),
שלא נרגש בה כלל (בגלוי) שמביאה לידי עלי',

(32) ועפ"ז יש לבאר הדיוק שלרבי יוחנן בן זכאי היו חמשה
תלמידים (אבות פ"ב – הפרק דשבת זה), כי תלמיד הוא בחי'
מקבל, והוא ירידה מדרגת הרב (וגם הענין ד"מתלמידי יותר
מכולם" העילוי הוא בהרב ולא בהתלמיד), שזה מורה על הירידה
מעולמות עליונים בעולם הזה (עולם העשי'), בחי' מקבל
מעולמות עליונים. ודרגת המקבל (עולם הזה) נרמז בחמשה,
כמאחז"ל בה' נברא העולם הזה, שיש בו ג' קוין, כנ"ל הערה 30.
(33) וראה סידור (עם דא"ח) צז, ג, הטעם שבסדר השתלשלות
הטבע דנעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, כדי שהמשפיע ירד
להמקבל להשפיע אליו.

(34) ולהעיר שהמדרגה התחתונה בקליפות היא שלש קליפות
הטמאות ורעות לגמרי בהם טוב כלל (תניא ספ"ו). וראה
מכתב כ' כסלו תש"ח (נדפס בליקוט פירושים כו' לתניא שם),
שי"ל שהם כנגד הג' קוין, קו הימין שבכחות הנפש – מים,
השמאל – אש, והאמצעי – רוח.

עד"ז גם בהעלי' (שע"י הירידה) גופא, דכאשר
הירידה היא בהגבלה, כפי שנקבע בסדר הבריאה
(ע"י הקב"ה) אזי גם העלי' בהגבלה (- היא לפי
ערך הירידה שגורמת את העלי'). דוקא כשהירידה
היא שלא בהדרגה, לא כפי שנקבע בהבריאה,
נפעלת ע"י עלי' שאף היא שלא בהדרגה. דוגמא
לדבר – החילוק שבין העלי' הבאה ע"י הירידה
בבריאת המחלוקת ביום השני, לעומת העלי'
שנפעלת כתוצאה מהירידה שע"י חטא האדם²⁹:

הירידה דבריאת המחלוקת (הבדלה בין מים
למים) ביום השני (ירידה בערך להמצב ביום אחד)
קבעה הקב"ה מלכתחילה בסדר הבריאה, כדי
שאח"ז תהי' העלי' ביום השלישי שהוכפל בו כי
טוב, שלום ואחדות גם במקום התחלקות, שאז ה"ז
אחדות עמוקה יותר (כנ"ל). ועד"ז הוא הסדר
ב(טבע ה)שכל בכלל, ובלימוד התורה במיוחד –
שע"י שקו"ט של סברות לכאן ולכאן, עד
למחלוקת לשם שמים (בחי' שני), נעשה הדבר
ברור יותר, עד כדי הכרעה אמיתית – הפס"ד
להלכה (בחי' שלשה)³⁰. ועד"ז גם בהשפעת השכל
מרב לתלמיד – ש"מתלמידי יותר מכולם"³¹, דוקא

(29) שלכן במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין
יכולים לעמוד שם, דפירוש הפשוט בבעלי תשובה הוא – תשובה
על החטא.

(30) ועוד ענין בהשייכות דפס"ד הלכה לשלשה: קודם הפס"ד
למעשה צ"ל הפסק והתבוננות מיוחדת, וכנרמז בזה שענין
המעשה, כנגד קו השלישי (קו השמאלי) באות ה', צ"ל נפסק
ממחשבה ודיבור ועיון עוה"פ. ודוקא ע"י הפסק זה נעשה העילוי
של פס"ד הלכה לפועל במעשה.

וכמו"כ הוא בנוגע למעלת פס"ד הלכה בכלל – שזה שייך
דוקא למטה בעולם העשי', עולם השלישי, שהוא ירידה מעולמות
עליונים, ושם שייך ויש מקום לספיקות ומחלוקת כו' (משא"כ
בגן עדן ובעולמות עליונים), אבל דוקא שם ניתן כח הפס"ד
להלכה (לא בשמים היא (נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב), עד שהקב"ה
אמר למלאכי השרת אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו' (דבר'
פ"ב, יד. ועוד)).

ויש לומר שענין זה נרמז במאחז"ל "בה' נברא העולם הזה",
וכמבאר בכ"מ שאות ה' יש בו ג' קוין, כנגד מחשבה דיבור
ומעשה, ומעשה צ"ל נפסק ממחשבה ודיבור, "אף עשיתיו", וכח
הפס"ד הלכה הוא דוקא בעולם השלישי, עולם העשי', ודוקא
לאחרי הפסק (כדי שלא יטעה בהפס"ד ע"פ סברא עקומה כו'
השייכות דוקא בעוה"ז), משא"כ "בי' נברא העולם הבא", שאות
י' היא נקודה אחת* (לא כמו הג' קוין דאות ה'), ולא שייך בו
ענין של ירידה ומחלוקת.

(31) תענית ז, א.

(*) וב' ענינים בנקודה זו: (א) נקודה הכללית וחודרת כל המציאות
כולה (של אורך רוחב ועומק). (ב) נקודה מפני הרגשת הביטול והעדר
תפיסת מקום (שלילה דאורך רוחב ועומק) לגבי מקורו.

עלי⁴¹, מובן, שפנימיות הירידה ד"תלתא³⁴
דפורענותא" היא – העלי' הכי גדולה במספר³⁵
שלשה שתתגלה לעתיד לבוא – הגילוי⁴² דג' מוחין,
באופן של "פורענותא" מלשון "אתפרעו³⁷
ואתגלין מיני' כל נהורין"⁴³. ובפשטות – הגילוי³⁸
דבית המקדש השלישי.³⁹

עפ"ז יובן גם העילוי שיהי' בביהמ"ק השלישי:⁴⁰
נוסף על העילוי בתור ביהמ"ק השלישי שבא לאחר⁴¹
בית ראשון ובית שני, ע"ד העילוי דיום שלישי⁴²
בסדר הבריאה שבא אחרי יום ראשון ויום שני⁴³
(כנ"ל סו"ס ג), יהי' בו עוד עילוי ושלל בערך,⁴⁴
בבואו לאחר הירידה דשלשה (שבועות), גלות⁴⁵
אחרונה זו, שהיא כאילו כקבוע ח"ו, שזה פועל⁴⁶
עילוי שלא בערך בהשלימות דביהמ"ק השלישי⁴⁴,
כולל – שלימות הנצחיות⁴⁵ דביהמ"ק השלישי.⁴⁸

ז. ע"פ הנ"ל אפשר לבאר גם השייכות⁴⁹
ד"שלושת השבועות" עם שבת זה – שבת חזק⁵⁰
דספר במדבר, שקביעותו חל תמיד בשבוע⁵¹
האמצעי דשלושת השבועות.⁵²

שלאורה הם ב' ענינים הפכיים: שבת חזק⁵³
מורה על חיזוק בעניני התורה, שלכן מכריזים בני'⁵⁴
"חזק חזק ונתחזק"⁴⁶. ובפרט שבת חזק דספר⁵⁵
הרביעי מחמשה חומשי תורה, שבכמה ענינים ה"ז⁵⁶
הסיום דכל התורה (כי ספר חמישי הוא "משנה⁵⁷

1 וזה יביא לעלי' – שאז ה"ז עלי' ואחדות
2 בתכלית השלימות.

3 ו. עפ"ז מובנת קביעות "בין המצרים" בשלשה
4 שבועות:

5 שלושת השבועות ד"תלתא דפורענותא",
6 שבאים "מפני חטאינו", מורים על ירידה הכי גדולה
7 (למטה מהירידה בסדר הבריאה מצ"ע), ירידה שיש
8 בה מעין ענין של קביעות וחזקה (שלשה), נחותה
9 שלא בערך מהירידה (דשני –) בסדר הבריאה.

10 כפי שרואים זאת בגלות זה האחרון,
11 שמלכתחילה לא נקבע לזמן מסויים (שלא כגלות
12 בבל אשר נקבעה לכתחילה לשבעים שנה), כדאיתא
13 בגמרא³⁵, "ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם,
14 אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם".
15 ויתירה מזו – בלשון המדרש³⁶: "הראה הקב"ה
16 ליעקב שרה של בבל עולה ע' עווקים ושל מדי נ"ב
17 ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא יודע כמה,
18 באותה שעה נתיירא יעקב, אמר אפשר שאין לזה
19 ירידה כו'".

20 ויתירה מזה: גם לאחר שהגיע קץ הגלות, וכבר
21 "כלו כל הקצין"³⁷, נמשכת הגלות יותר ויותר (עד
22 יותר מ-1900 שנה), ובגלות עצמה לא רואים בגלוי
23 איך היא מביאה לידי הגאולה³⁸, כמו דבר קבוע
24 ח"ו³⁹.

25 אבל הכוונה בהירידה גדולה (דשלשה) היא –
26 שע"ז תהי' עלי' הכי גדולה, עד שלא בערך לגמרי
27 להעליות שלפני זה, גם עליות בבחי' שלשה
28 דקדושה, כהמשך דברי המדרש הנ"ל³⁶: "א"ל
29 הקב"ה (ליעקב) אל תירא עבדי יעקב אפילו הוא
30 עולה אצלי אני מורידו⁴⁰ שנאמר אם תגביהי כנשר
31 כו' משם אורידך נאום ה'".

32 יתירה מזו: היות שהפנימיות דכל הירידה היא
33 העלי' שנפעלת מזה (נוסף לכך שירידה צורך

(35) יומא ט, ב.

(36) ויק"ר פכ"ט, ב.

(37) סנהדרין צז, ב.

(38) ולכן נאמר שמשית בא "בהיסח הדעת" (שם, סע"א).

(39) ולהעיר מהלשון – "למה אלקים זנחת לנצח גו' עד מתי
גו' לנצח" (תהלים עד, א; י). "עד מה ה' תסתיר לנצח" (שם פט,
מו). ונוד.

(40) הדיוק בלשון זה ("אני מורידו") אולי י"ל ע"פ המבואר
בפנים, שירידת גלות זו יש בה ענין של קביעות כו', ודוקא בכחו
של הקב"ה עצמו ("אני") להביא קץ הגלות.

(41) כנ"ל הערה 11.

(42) ראה קונטרס משיחות י"ז תמוז וש"פ פינחס סו"ס ד.

וש"נ.

(43) זח"א רי, א.

(44) ויתגלו בו החמשה דברים שנגזזו בזמן בית שני, שמה
גופא שנגזזו ע"פ תורה (ולא רק חסרים) מובן, שלא הי' ביכולת
האדם לגלותם, מפני ההעלם והסתור בזמן בית שני (ועאכ"כ
לאחרי חורבן בית שני); ודוקא ע"י הירידה גדולה בבחי' שלשה
(המורה על קביעות וחזקה), נעשה העלי' גדולה שיתגלו גם
החמשה דברים גנוזים, שהם למעלה מגדר גילוי מצ"ע.

וע"ד החידוש דמתן תורה (הקשור עם ענין תליאתי, כנ"ל
בפנים): איתא בגמרא שהמלאכים טענו שהקב"ה לא יתן
ה"חמדה גנוזה" שלו למטה (ומכיון שטענה זו נעשית חלק
מתושבע"פ, מובן, שיש מקום להטענה), וי"ל הפירוש בטענתם,
שבחי' "חמדה גנוזה" שבתורה לא שייך לגלות למטה (משא"כ
התורה שנתגלתה לפני מ"ת (אצל אדו"ר והאבות כו') לא הי'
בחי' "חמדה גנוזה", ולכן לא הי' בזה טענת המלאכים). והחידוש
דמתן תורה הוא – שאז נתגלה למטה ה"חמדה גנוזה" שבתורה.
(45) כי דוקא ע"י העלי' הבאה לאחר הירידה בבחי' שלשה
(שיש בה קביעות), נעשה שלימות ענין הנצחיות, שגם (ירידה)
קבוע בבחי' שלשה כו' "מסכים" לזה.

(46) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 474. וש"נ.

מורה על מקל שהוא קשה וחזק, שאי-אפשר
לכופפו, כיון שזה ענף שכבר נכרת מהעץ והתייבש
ולא נשאר בו לחלוות מניקת האילן (שלא
כ"שבט" שכולל גם ענף רך, כי יש בו עדיין משהו
מיניקת האילן).

בעבודת האדם ה"ז מורה על הירידה דנשמה
בגוף, עד להירידה בגלות, כאשר לא ניכר בגלוי
הקשר של ה"מטה" עם מקורו ב"אילנא דלעילא",
עד שזה מביא למצב של "מטות" לגריעותא, תוקף
בהעלם והסתר דהגלות (שבהירידה לא ניכרת
העלי' שתהי' מזה אח"כ); אמנם על-ידיזה נפעל
בבנ"י ענין ה"מטות" למעליותא – חיזוק ותוקף
חדש בעבודת האדם בכל עניני תומ"צ, ולא
מתפעלים מכל ההעלמות והסתרים בזמן הגלות,
בדוגמת "מטה" שהוא חזק וקשה ואין בו שינויים.

"מסעי" רומז על הירידה בגלות, (מ"ב)
המסעות במדבר רומזים על המסעות ב"מדבר
העמים" במשך זמן הגלות⁵²; אבל הכוונה בכל
המסעות – "אלה מסעי" לשון רבים – היא:
"לצאת ממצרים", מלשון מיצר וגבול. ולכן
נקראים כולם "אשר יצאו מארץ מצרים", כי
היציאה מכל המצרים וגבולים מסתיימת דוקא עם
החני' בירדן יריחו, שמרמזת על הגאולה שע"י
משיח (יריחו – מורח⁵³ ודאין)⁵⁴.

ולכן ה"ז פועל בבנ"י תוקף וחיזוק בקיום
התורה והמצוות – כסיום פ' מסעי וספר במדבר
וכל הד' ספרים הראשונים – "אלה המצוות
והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל
בערבות מואב על ירדן יריחו", שעוד בעמדנו בסוף
זמן הגלות (ערבות מלשון ערב וחושך הגלות),
"על ירדן יריחו", מוכנים תיכף להיכנס לארץ
ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, מתחזקים
ב"אלה המצוות גו'".

ט. הוראה שכאו"א יכול ללמוד מזה:

שלושת השבועות מחזקים ומעוררים כל יהודי,
שאיכות הגלות צריכה להביא, לא לידי יאוש ח"ו,
כי-אם אדרבה – להכרה בעלי' הנפלאה

1 תורה" שאמרו משה מפי עצמו⁴⁷). משא"כ שלושת
2 השבועות ה"ה קשורים עם חלישות ר"ל בבנ"י,
3 הזמן שבו נחרב בית המקדש והתחילה הגלות
4 המרה. ובפרט שבשלושת השבועות גופא תמיד חל
5 שבת חזק בשבוע האמצעי – בעיצומו של "בין
6 המצרים", כידוע שענין האמצעי בכמה ענינים הוא
7 עיקר ענין שלפניו וענין שלאחריו⁴⁸, כולל את כל
8 הדבר.

9 אמנם ע"פ הנ"ל מובן: דוקא ע"י הירידה
10 גדולה דשלושת השבועות (ירידה במספר שלשה,
11 שמורה על קביעות) – שזה מודגש בתוקף הכי
12 גדול בשבוע האמצעי של שלושת השבועות –
13 נעשה החיזוק הכי גדול בתורה, עד לחיזוק משולש,
14 "חזק חזק ונתחזק" – כפי שבנ"י מכריזים בקול רם,
15 קול שלא ע"ד הרגיל, למעלה אפילו מהקול גדול
16 בלימוד תורה וקריאת התורה (שהוא גם באופן
17 ד"מעלין בקודש"), ועאכו"כ למעלה מקול הרגיל
18 בדיבור רגיל.

19 ולכן דוקא בשבוע האמצעי – בעיצומם – של
20 שלושת השבועות – מסיימים ספר רביעי, שהוא
21 כולל הסיום של כל ארבעת הספרים – כל התורה
22 (כנ"ל), עם חיזוק גדול ד"חזק חזק ונתחזק",
23 בתלתא זימני הוי חזקה (חזקה בחזק גופא).

24 ולהוסיף, שבקביעות שנה זו באה ההכרזה
25 ד"חזק חזק ונתחזק" לאחר קריאה של פרשה
26 ארוכה (יותר מע"ד הרגיל) – פ' מטות מסעי
27 מחוברות בתור סדרה אחת (- שבעה קרואים),
28 ארוכה בכמות, וארוכה באיכות (ובמיוחד הרי
29 בתורה כמות קשורה עם איכות, ובפרט תושב"כ
30 שכוללת כל תושבע"פ כולה (ה"ה פירושה
31 דתושב"כ⁴⁹), וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא⁵⁰).
32 שזה מדגיש עוד יותר את העלי' גדולה ביותר
33 (שלא ע"ד הרגיל) שנפעלת ע"י שלושת השבועות.

34 ח. ענין הנ"ל – הירידה גדולה בגלות והעלי'
35 גדולה שבאה מזה – מרומז גם בתוכן השמות דפ'
36 מטות-מסעי:

37 בנ"י⁵¹ מצויינין בפרשתנו בשם "מטות", כי זה

(47) מגילה לא, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 9 ואילך. וש"נ.

(48) עירובין מה, ב. רמב"ם הל' עירובין פ"ד הכ"ג.

(49) הקדמת הרמב"ם לספר היר.

(50) ראה תענית ט, א.

(51) בהבא לקמן – ראה לקו"ש חכ"ח ע' 281 ואילך. וש"נ.

(52) ראה לקו"ת פרשתנו ד"ה אלה מסעי וביאורם.

(53) סנהדרין צג, ב.

(54) לקו"ת שם.

הספיקות ומחלוקות בתורה (שנוצרים "מסטרא" 33 דרע"59), ועי"ז – סיום הגלות כפשוטה. 34

[ולהוסיף, שענין זה מרומז בתחלת וסיום 35 הש"ס: "מאימתי קורין את שמע בערבין", 36 שבה"עריבין" דגלות ישנה (הקריאה) הגילוי 37 דקריאת שמע, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וזה 38 נפעל ע"י "מאימתי" מלשון אימה ויראה (כפירוש 39 רב אברהם המלאך⁶⁰). ומזה באים לסיום הש"ס – 40 "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן 41 עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו, א"ת הליכות 42 אלא הלכות", שע"י לימוד התורה (הלכות) נעשים 43 בעה"ב על העולם, עד שמביאים – בהיותו לומד 44 הלכות כפשוטו, יהודי בריא בגשמיות – עולמן 45 תראה בחי"ד⁶¹ דוקא "עולם הבא" בפועל (כולל – 46 גילוי עולם התחי'), בגאולה האמיתית והשלימה. 47

ולהוסיף: תוס' על אתר מפרש "אית ספרים 48 דלא גרסינן ל', מיהו בפירוש רש"י איתא, ור"ת 49 הגיהו⁶² בספרו וכן נראה דאידי דאיירי לעיל 50 בהלכתא, מייתי לה לסיים בדבר טוב כו', שכן 51 מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהן בדברי 52 שבח ותנחומין". שמזה רואים את ענין השלום 53 בתורה בין רש"י ותוספות (הגם שברוב המקומות 54 יש חילוק ביניהם עד שבכמה מקומות מחלוקת 55 ביניהם)⁶³, ז.א. שנעשה שלום במקום של מחלוקת. 56 וזה גם מתאים ומרומז בסיום דברי התוס' – 57 "לסיים בדבר טוב כו' בדברי שבח ותנחומין", 58 שנחמה מורה על המעלה דאתהפכא. 59

י. ועוד והוא העיקר: לאחר כל הדיבורים 60 והסברים וכו' – בני' מוכנים לה"רכוש גדול" שבא 61 על-ידי אריכות הגלות⁶⁴, למעלה מ-1900 שנה, הרי 62 בודאי כבר הגיע הזמן, שמתקיים בפשטות – שזהו 63 תוכן כל הלכה – הפס"ד הלכה העיקרית (של "כל 64 השונה הלכות") – שהגאולה באה תיכף ומיד ממש, 65

1 ("געוואלדיקער (געוואלד למעליותא) עלי") 2 שתהי' כתוצאה מהגלות⁵⁵.

3 וההכרה בזה צריכה להתבטאות בפועל בתוספת 4 חיזוק אצל כאו"א בכל עניני תורה ומצוות (אלה 5 המצוות גו'), והוספה שלא ע"ד הרגיל (לעומת 6 הירידה שלא ע"ד הרגיל של שלושת השבועות ושל 7 גלות זו הארוכה), בדיעה כי אין מה להתפעל 8 מחושך הגלות, ואדרבה – ע"י ההוספה בתומ"צ 9 יבטלו לגמרי את הגלות, ויביאו את הגאולה 10 האמיתית והשלימה.

11 והיות שאין אתנו יודע עד מה⁵⁶ (בהגלות), 12 הדבר שידוע כן – שצריך להתווסף ענין מסויים 13 בתומ"צ שעד-עתה לא נעשה עדיין, ולכן צריך 14 להשתדל להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות 15 בהידור בכל אופן האפשרי, אולי תהי' השתדלות זו 16 הדבר שיכריע את קו המשקל לכף זכות ויביא 17 תשובה והצלה לו ולכל העולם כולו (כפס"ד 18 הרמב"ם הידוע⁵⁷).

19 כולל ובמיוחד – הפעולות ב"יפוצו מעיינותיך 20 חוצה", גילוי המעיינות גם במקום שהוא חוץ 21 ממקום המעיינות, מקום שע"פ טבע אין למקום 22 (מצ"ע) שום שייכות עם מעיינות, להביא גם לשם 23 את המעיינות עצמן באופן דיפוצו; שע"י אתי מר 24 דא מלכא משיחא⁵⁸.

25 מבין הענינים שהזמן גרמא שיכולים וצריכים 26 להוסיף בימים אלה (כמדובר כמ"פ): בתשעת 27 הימים (מראש חודש מנחם אב עד תשעה באב, 28 ועד בכלל) יעשו סיומים במסכתות הש"ס. וכדאי 29 לפרסם זאת בכל מקום האפשרי.

30 אשר, על-ידי עשיית "סיום" בתורה, נעשה 31 "סיום" מכל הענינים בעולם, כולל גם ובעיקר – 32 סיום הגלות, מתחיל מסיום על "גלות" שבתורה,

(59) לשון הרעיא מהימנא (זח"ג קכד, ב). הובא באגה"ק סכ"ו.

(60) ראה סה"ש תש"ד ע' 66.

(61) ברכות יז, א. וראה תניא פי"ד.

(62) וי"ל, כי ר"ת הי' נכדו של רש"י, ונאמר "עטרת זקנים בני 63 בנים", ולכן "בכחו" להגי' דברי רש"י.

(63) ולהעיר מהר"ת בכ"מ גפ"ת, גמרא פירוש רש"י* תוספות, היינו שתוס' הוא פירוש ובפ"ע מפרשי.

(64) ראה ברכות ט, ריש ע"ב.

(* וי"ל שרש"י נרמז באות פ' (ר"ת פירוש) ולא ר' (ר"ת רש"י) וכי"ב, כי ענינו של פרש"י הוא פירוש סתם (י' הפשוט) בגמרא.

(55) וכמרומז גם בשבת מברכים מנחם-אב, שנקרא "מנחם אב" (ולא אב מנחם), אף שהשם בתורה הוא "אב" (ו"מנחם" הוספה לאחריו זה) – כי העיקר הוא מנחם, הנחמה על הגלות, והמנחם הוא ע"י אב, אב (מקור) הרחמים. וראה לקו"ש חכ"ע ע' 214 ואילך.

(56) תהלים עד, ט.

(57) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(58) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בס' כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

ע"ד לאתבא צדיקא בתיובתא, שגם הילד האחד
 והשלם יש בו ב' המעלות של עבודת הצדיק
 ועבודת התשובה, ועוד וגם זה עיקר – שע"י
 הטענה יוצא-לאור הפס"ד ובירור ש"תנו לה הילוד
 החי גו' היא אמו", שכל בני" – טף נשים ואנשים
 – בנים אתם להו' אלקיכם⁶⁷, להקב"ה,
 וכל בני", בשלימות, נשמות בגופים, יוצאים
 מהגלות, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
 צדקנו, ותיכף ומיד ממש, ויוצאים מהגלות בריקוד
 – מתוך שמחה וטוב לבב.

ולפני זה מתגלה איך שמטרת ענין הגלות הוא
 רק בכדי להוסיף שלימות בבני", ע"ד הפס"ד של
 שלמה המלך⁶⁵ בנוגע לב' נשים שכל אחת מהן
 טענה כי הילד שייך לה – שהילד, "נער ישראל
 ואוהבהו"⁶⁶, צריך להישאר שלם, כל אחד ואחת
 ממש ממש, וכל הנתינת-מקום לטענה, אפילו
 קא-סלקא-דעתך בעלמא בזה, שצ"ל ח"ו גזירה על
 יהודי אחד ויחיד בקצה הארץ ובקצה הגלות, ע"י
 ענין הגלות, אינה אלא בכדי להוסיף בהילד את
 המעלה דאתהפכא מגולה לגאולה שנפעלת עי"ז –

(65) מלכים-א ג, טז ואילך.

(66) הושע יא, א.

(67) ראה יד, א.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שישי עמ' א

הלא אי מיקדש קדש בלילה בהכרח שגם קרובי מיקרבי ו-קרבים
 בלילה. והא תניא – שהרי שנינו בברייתא, זה הפלל, כל דבר
 הקרב ביום, אין נעשה קדוש בקדושת הגוף על ידי כלי שרת אלא
 ביום. וכל דבר הקרב בלילה, נעשה קדוש דווקא בלילה. וכל דבר
 הקרב בין ביום בין בלילה, נעשה קדוש בין ביום בין בלילה. הרי
 שאין שום דבר מתקדש בכלי שרת אלא בזמן הראוי להקרבנות,
 ואם כן לא יתכן לומר שנסכים מתקדשים בלילה אף שזמן
 הקרבנות אינו אלא ביום.
 משום קושיא זו רב יוסף מסיק שיש להגיה את דברי הברייתא:
 אלא אמר רב יוסף, סמי ו-יש למחוק 'מנחת נסכים' מהא מתניתא
 – מהברייתא לעיל המפרטת מה הם הדברים שזמנם ביום, ואין
 לגרוס בה אלא רק 'בזמן קומץ ולבונה'.
 הגמרא מביאה שיטה אחרת שלפיה אין צורך להגיה בדברי
 הברייתא: כי סליק ו-כשעלה רב דימי מבבל לארץ ישראל,
 אשכחיה ו-מצא לו רב ירמיה דיתבי וקאמר ו-שישב ואמר
 משמיה דרב ירמיה ו-הושע בן לוי, מנין לנסכים הבאים עם הזבח במנחת
 נסכים ומתקדשים על ידי שחיטת הזבח, שדינם כזבח עצמו ואין
 קריבין אלא ביום, תלמוד לומר בסוף פרשת קרבנות חג הסוכות
 (במדבר כט ט), 'אלה תעשו לה' במועדיכם, לבר מנדריכם
 ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיהם ולשלמיכם'. הקיש
 הכתוב שלמים לנסכים הבאים עמם, מה שלמים קרבים דווקא
 ביום ולא בלילה, אף הנסכים שלהם קרבים דווקא ביום ולא
 בלילה. והוא הדין לכל מנחת נסכים הבאה עם הזבח, שזמנה הוא
 ביום כזמן הזבח עצמו, לפי ששחיטת הזבח מקדשתן בקדושת
 הגוף.
 וכששמע רב דימי מימרא זו אמר, אי אשכחיה דכתיב אינרתיא
 שלחי ליה לרב יוסף – אילו הייתי מוצא אדם שכותב איגרות הייתי
 שולח אגרת לרב יוסף בבבל,

הם קרבים בלילה, (והתנן) [והתניא], נאמר (ויקרא ו א) 'היא העלה
 על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר', שההקטרה כשירה
 כל הלילה. אין לי אלא דברים שדרבן ליקרב בלילה, כגון אברים
 של עולה ופדרים ו-חלבין של כל הקרבנות שמקריבין אותם על
 גבי המערכה מבוא השמש – לאחר שקיעת החמה, והם מתקבלין
 ו-נשרפים והולכין כל הלילה בלילה. אבל דברים שדרבן ליקרב
 ביום, כגון הקומץ והלכונה של המנחות ומנחת נסכים שמוקטרת
 כולה כליל, מנין שמעלה מבוא השמש והם מתעכלים כל הלילה.
 הגמרא מפסיקה באמצע דברי הברייתא כדי לפרשם: 'מבוא
 השמש' סלקא דעתך שמעלים קומץ ולבונה ומנחת נסכים על
 המערכה לאחר שקיעת החמה, והאמרת 'דברים שדרבן ליקרב
 ביום' ניהו. אלא בהכרח כוונת הברייתא היא שמעלים אותם עם
 בא השמש מבעוד יום, ומכל מקום שאלה: שמתקבלין והולכין כל
 הלילה מנין – מדיחין למדנו שלאחר שהעלים על המזבח ביום הם
 ממשיכים להתעכל במשך כל הלילה, ואין צריך שתגמר
 הקטרתם ביום. ומשיבה הברייתא: תלמוד לומר 'זאת תורת
 העולה', ריבה הכתוב אף דברים שזמנם ביום, שגמר הקטרתם יכול
 להיעשות גם בלילה.
 מסיקה הגמרא את קושייתה הקודמת: קתני מיהא שזמן הקרבת
 נסכים הוא דווקא ביום, ולא כפי ששנינו בברייתא הקודמת שהם
 קרבים גם בלילה. מתרצת הגמרא: אמר רבי בר קפא, לא קשיא,
 משום שקאן – בברייתא הראשונה המכשירה נסכים בלילה, אין
 זה אלא לענין ליקדש, שהנסכים מתקדשים בקדושת הגוף רק
 לאחר נתינתם בכלי שרת, וקודם לכן אין בהם אלא קדושת דמים
 בלבד, ומנחתם ונסכיהם למדנו שכלי שרת מקדש את הנסכים
 גם בלילה. ואילו כאן – בברייתא השניה ששנינו בה שזמן נסכים
 אינו אלא ביום, מדובר לענין ליקרב, שהקרבנות כשירה דווקא
 ביום ולא בלילה.
 הגמרא מביאה דחיה על תירוץ זה: אמר ליה רבא לרמי בר חמא,

לקוטי שיחות פרשת מטות מסעי כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

המצרים" ולגלות⁷, ובהמשך הפרשה מדובר על ערי¹⁴
מקלט⁸ – הגלות הבאה בעקבות הריגת נפש בשגגה⁹.
וכפי שמסביר השל"ה¹⁰, שהענינים שעליהם מדובר¹⁶
בפ' מטות – חטאי נדרים¹¹ ושבועה, הפוגמים בנשמה,¹⁷
וחטא רצח, הפוגם בגוף – שעליו מדובר בפ' מסעי –
גרמו לחורבן בתי המקדשות, כהסברו בהרחבה¹².
ויש לומר, שהקשר שבין פרשיות אלו לבין²⁰
המצרים, איננו רק ענין הגלות הרמוז בהן, אלא²¹
אדרבה: מתן כח לעבודה שבימי בין המצרים¹³ לשם²²
יציאה מן הגלות¹⁴.

ההסבר לכך הוא: כשם שבפשטות הרי אין חלים²⁴
כלל דיני האבלות של ימי בין המצרים בשבת – שהרי²⁵
אין עצב בה¹⁵ ולהיפך, מצוה לענגו¹⁶ וכו', ומכאן²⁶
רואים ש"שבת" איננה נפגמת על-ידי עניני בין²⁷
המצרים – כך, ויותר מכך, הם הדברים בפנימיות,²⁸
כהסבר ה"צמח צדק"¹⁷, שהשבתות של בין המצרים²⁹

א.

הקשרים בין פרשיות מטות מסעי לבין ימי בין
המצרים

1 דובר כבר פעמים רבות על דברי השל"ה¹, שיש
2 קשר בין פרשיות התורה לבין הזמן בשנה שבו הן
3 נקראות ונלמדות. כך, כמובן, גם בקשר לפ' מטות
4 ומסעי הנקראות תמיד בימי בין המצרים, ויש להן קשר
5 מיוחד לתוכן ימים אלו².
6 בפשטות, נראה הקשר שלהן לבין המצרים במספר
7 פרטים³, כדלהלן:
8 בפ' מטות⁴ מזכיר משה לבני גד ובני ראובן את
9 חטא המרגלים, שבגללו נשתחו בני ישראל במדבר
10 ארבעים שנה, וזה בדומה להשתהות בגלות, שתחילתה
11 בבין המצרים⁵. בתחילת פרשת מסעי מסופר על
12 המסעות, שכאמור במדרש⁶ "אל הקב"ה למשה, מנה
13 להם כל המקומות היכן הכעיסוני..." – הסיבה לבין

דס וחיות אדם וקדושה באדם דקליפה" (לקו"ת במדבר יג, ג. ובכ"מ),
ולאידך הגלות הוא גם כפרה – דוגמת ערי מקלט (מכות ב, ב. ועוד).
(10) שם שסו, ב.

(11) וע"פ פנימיות הענינים, הצורך בענין הנדרים – אף שאיתא
בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דיין מה שאסרה לך התורה" – הוא מחמת
ירידת האדם (ראה לקו"ת מטות פד, סע"ב. ובכ"מ), ע"ד הגזירות וסייגים
שנתוספו לאחר החורבן (כית ראשון) דוקא (ראה לקו"ת [המתורגם] ח"ד
ע' 57).

(12) וראה גם במס' תענית שלו דרוש לפ' מטות"מ (רו, סע"א ואילך).
(13) להעיר מהמבואר בכ"מ דגולה בתוס' א' – גאולה (ויק"ר ס"פ
לב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ועוד).

(14) להעיר שגם כפשטו: בפרשיות אלו (פינחס מטות ומסעי) מדובר
ע"ד חלוקת הארץ (פינחס כו, נג ואילך. מסעי לד, יז ואילך) ירושת הארץ,
גבולות הארץ (מסעי לג, נא ואילך), כיבוש הארץ "נחלץ חושים גוי"
(מטות לב, יז ואילך).

(15) וגם תשעה באב שחל בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה
המפסקת ומעלה על שולחנו ואפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו – שו"ע
אור"ח סתקנ"ב ס"י. ובמג"א שם סק"ג.

(16) טאור"ח (ושו"ע אדה"ז) סרמ"ב ובכ"מ השו"ע. וש"נ.
(17) ראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' אצו: ג' שבועות בין המצרים בזמן כמו
מדבר במקום ומקרים רפואה ג' שבתות שבהן. ובכל שבת ז' שבתות**
נמצא ו' פעמים ז' עי"ז מכניעים המדבר מ"ב כו' (חיינו: המ"ב מסעות
במדבר, כבלקו"ת ר"פ מסעי).

(1) חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(2) ראה של"ה שם ריש פרשתנו (שסו, א) "פרשיות שלשה אלה מטות
ומסעי ודברים הם תמיד בשבתות שבין המצרים ע"כ בדיבור א' כו",
וע"ש ע"ב ואילך. וראה לקו"ת [המתורגם] ח"ט ע' 62 הערה 3 (וראה
גם הערה 4 שם) – דהשייכות נרמזת גם בלשון הטור או"ח סתק"ח.
(3) גם מודגשת השייכות דפ' פינחס (שקורין בבין המצרים ברוב
השנים, כדלקמן בפנים) ומטות שבהן מדובר שמשה מת* ויהושע מכניס
את ישראל לא"י (פינחס כז, יז ואילך. מטות לא, ב ואילך ובפרש"י) –
והרי זה ה' סיבת החורבן והגלות, כי אם משה ה' מכניס לא"י לא ה'י
נחרב ביהמ"ק לעולם ולא ה'י עוד גלות ושעבוד מלכיות (שעה"ת
[לאדהאמ"צ] ח"ב חינוך בתחילתו. אוה"ת ואתחנן ע' סה. צג ואילך.
וש"נ).

(4) לב, ח ואילך.

(5) ועוד ועיקר: "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ
(בסיבת המרגלים) כו' ויבכו העם כו' אל הקב"ה אתם בכיתם בכי' של
חנם ואני קובע לכם בכי' לדורות" וזה היתה הסיבה לזה שבתשעה באב
"חרב הבית בראשונה כו' ובשני" דתניא מגלגלין כו' חובה ליום חייב
(תענית כט, א). שהי' יום חייב" מצד הבכ"י של המרגלים.

(6) תנחומא מסעי ג. במדבר"ר פכ"ג, ג.

(7) ובפרט בפנימיות הענינים – ראה בארוכה לקמן ע' 424 (ס"ה
וסי') ואילך (וש"נ). וראה לקמן הערה 17.

(8) לה, יא ואילך (וראה שם, ויא).

(9) וכן כללות ענין החורבן והגלות הוא מפני חטאינו שענינו "שפיכת

(* ולהעיר ממדור"ל (ר"ה יח, ב) "שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו". "קשה לפני הקב"ה יותר כו' מחורבן בית המקדש" (איכ"ר א, ט). ובנוגע לפ' מסעי
– הרי שם (גל, לז"ט) הוא עיקר מקום הסיפור דמיתת אהרן – ראה לקו"ת [המתורגם] ח"ח ע' 203. וראה כלי יקר שם, מט. לקמן ע' 444.
(** ואולי צ"ל "ב שבתות" (וכבלקו"ת ברו מ"ב, א). ועפ"י ו' פנמיים" וריני ב' שבתות בכל הג' שבתות הוא "דא"ד, ו"ז" הוא ז' ימי השבוע (שבכל ימי השבוע מאיר
מב' שבתות שבכל שבת).

שניתן באמצעות זאת כח חזק ורב יותר ל"ריפוי" עניני
בין המצרים.

עם זאת מובן, שנתנית הכח איננה קשורה רק
להוספה בתורה, אלא לצירוף ההוראות של הפרשות
מטות ומסעי²³ ביחד.

ג.

כאשר שתי פרשות מחוברות הן הופכות לפרשה אחת

כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה, שכאשר שתי
פרשות מחוברות בשבת מסוימת, אין הכוונה
שנקראות בשבת אחת שתי פרשות, אלא שהתחברותן
יוצרת מהן פרשה אחת²⁴. הוכחה לכך: אין קוראים כל
פרשה בנפרד בזמן אחר בשבת²⁵, ועוד: כאשר קוראים
אותן ביחד, נעשית חלוקת הקריאה לשבעה קרואים
(וכן חלוקת הפרשות לצורך לימוד שיעורי חת"ת
במשך השבוע) באופן שאין ניכר ההפסק ביניהן –
ארבעה קרואים באחת מהן, ושלושה באחרת וכדומה²⁶
– אלא לומדים וקוראים כ"רביעי" את סופה של
הפרשה הראשונה ביחד עם התחלת השניה²⁷, וברכות
שלפני הקריאה ולאחריה נאמרות על פסוקים משתי
הפרשות גם יחד²⁸.

לכאורה, הן בעצם שתי פרשות נפרדות, כבשנים
אחרות, והיה צורך לקבוע ביניהן הפסק בשעת
קריאתן, גם כאשר נקראות ביחד²⁹!?

הם בבחינת "מקדים רפואה למכה" – תרופה מוקדמת
לעניני בין המצרים¹⁸.

כך מובן לגבי פרשות התורה הנקראות בזמן הזה,
שכיוון ש"ציון¹⁹ במשפט תפדה ושביה בצדקה",
וב"משפט" כאן הכוונה לתורה²⁰, הרי מובן שהפרשות
הנקראות ונלמדות בזמן זה הן בבחינת "מקדים"
רפואה²¹ ל"מכת" הגלות, כלומר, הוראה וחיזוק
לעבודה בימי בין המצרים המביאה ל"יהיו... לששון
ולשמחה ולמועדים טובים"²².

ב.

בשנה שמטות ומסעי מחוברות - נתינת הכח עצומה יותר

כל עניני התורה הם מדויקים ביותר (ובודאי יותר
מעניני העולם שיש עליהם השגחה פרטית), לפיכך
מובן, שכאשר פ' מטות ומסעי הן מחוברות, יש בכך
הוראה ונתינת כח מיוחדת לעבודה של בין המצרים.

הענין כפשוטו הוא: בשנים שבהן מטות ומסעי
נפרדות, נקראות ונלמדות בבין המצרים שלוש פרשות
בלבד: מטות, מסעי ודברים, ואילו כאשר מטות ומסעי
מחוברות, נוספת לימי בין המצרים פרשה בתורה – פ'
פינחס, ובמקרים מסוימים גם פ' בלק, הנקראת ביום
י"ז בתמוז, הראשון בימי בין המצרים.

וכיוון שבזמן זה יש תוספת בקריאת התורה, מובן,

(18) ראה בהג"ל לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 72 ואילך. וש"נ.

(19) ישע"א, כז.

(20) לקו"ת דברים א, סע"ב ואילך.

(21) ראה איכ"ר א, כג: הקדים ישע"י ורפאן.

(22) זכרי"ה ח, יט.

(23) וכן בנוגע לפ' פינחס ובלק – ראה לקמן בפנים ס"ח ט. ס"א-ב.

(24) ראה תשובות מהר"ם מינץ ס' פה בפ' מחוברות: הוי כמו חד
סידרא לאותו שבת. וראה להלן שם. ולהעיר ממנהג ישראל (שתורה הוא)
דקורין לב' סדרות מחוברות "פרשת..." (ולא "פרשיות...").

(25) להעיר מדגול מרבכה לאור"ח ס' קלה ס"ב "כי כל יום השבת
הוא זמן קריאה". והחיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב ס' ט"ז פליג. וראה
שערי אפרים שער ז' בסופו ובפת"ש שם סקל"א בסופו, חילוק בין לפני
מנחה ולאחר מנחה. ובאוה"ח לזח"ב (רו, ב) ד"ה והרח"ו בסופו. ולהעיר
מס' ברכת הבית שער מד, ס"ב, דאם היו ב' סדרות מחוברין ולא קראו
רק אחד מהם אם נזכרו קודם שיצאו מביהכ"ס אף לאחר שהתפללו
מוסף חזור וקראו כל הסדרה בברכה לפני ולאחרי' כו'.

(26) כן הוא מנהג תימן (נעתק בכתר תורה תאגי. ירושלים תשכ"ד).

(*) וראה אוה"ח לזוהר (שמפרש המג"א) שם ד"ה ורזא.

(**) כ"ה במג"א. ולהלן במג"א שם סק"א "גם בזמן התלמוד ה" כ"א מברך". אבל בשו"ע אדח"ש שם "בזמן חכמי המשנה שלא היו כל העולים כו' מברכים אלא ראשון
כו'. ובהמשך הסעיף "בזמן חכמי הגמרא היו נוהגים כבר לברך כאור"ח כו'. וכן משמע במקור הדברים – תשב"ץ ח"ב סו"ע (ובמג"א לא נזכרת לבאר החילוק). וראה
שו"ת הצ"צ או"ח סי' לה ועוד. ואכ"מ.

(***) וראה תנחומא תשא ג: וכן משה למד תורה לישראל כו' נתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת. ולהעיר מאו"ח הל' שבת סי' מו.

אבל המנהג בכ"מ (ראה הערה הבאה) שרביעי מחבר שתי הפרשיות.
[נעפמ"ש במג"א או"ח סי' רפב סקט"ז בסופו (ובלבושי שדר שם)
ס"ל להלבוש שם ס"ד שאין א' צריך לחבר שתי הסדרות. וראה גם מנחת
אלעזר קונטרס שירי מנחה לסי' סו. אבל באל"י רבה או"ח שם סק"ט
כתב דגם הלבוש ס"ל דא' יחבר הסדרות "והשגת המ"א בזה הוא לחנם".
וראה מחזיק ברכה להחיד"א או"ח שם אות ז' ואילך].
(27) תשובות מהר"ם מינץ שם (חלקה הובא במג"א סקל"ה סק"ד).
שו"ת דבר שמואל סי' פו. מג"א או"ח סי' רפ"ב סוסקט"ז. פמ"ג (משב"ז)
ר"ס רפב. שערי אפרים שם סכ"א. ערוך השולחן שם ס"ב.
(28) ויתירה מזה: כולו ז' גברי כחד חשיבי* דהא בזמן התלמוד***
הראשון מברך לפני' והאחרון לאחר' (מג"א או"ח ר"ס רפב. וראה שו"ע
אדח"ז שם ס"ג) – הרי נמצא שה' ברכה אחת לב' הפרשיות.
(29) ראה זח"ב שם (הובא במג"א שם בתחילת הסי', עיי"ש): אסיר
ל' למאן דקארי באורייתא למפסק פרשתא או אפי' מלה חדא אלא באתר
דפסק משה פרשתא לעמא קדישא, יפסיק, ולא יפסיק מלין דפרשתא
דשבתא*** דא בפרשתא דשבתא אחרא, רזא דא כו' ואמרי אנא משבת
פלוגי כו', עיי"ש בארוכה. וראה אוה"ח שם ד"ה ישוי כו'.

מתוך משמעותם במשל: "שבט" הוא ענף שעדיין רך, ואילו "מטה" הוא מקל קשה וחזק. הסיבה להבדל זה היא: "שבט" הוא ענף היונק עדיין מן האילן, ולפעמים עדיין מחובר אליו, ולכן הוא רענן ורך, ואילו ה"מטה" נוצר דוקא כאשר הענף נכרת ואינו יונק מן האילן, ולכן הוא קשה.

דומה לכך הוא ההבדל בין שני התארים הנ"ל לעם ישראל:

הן המושג "שבטים" והן המושג "מטות" מביעים את העובדה שמקורם של נשמות ישראל הוא בשורש ואילן של אלקות, של "אילנא דלעילא"³⁸. ברמז התואר "שבטים" מורה על הנשמה כאשר היא מחוברת לאלקות בגלוי, כאשר היא דבקה ל"אילנא דלעילא", ובאופן כללי מורה התואר על הנשמה כאשר היא נמצאת למעלה, בביטול ודבקות מתמדת לאלקות.

ואילו "מטות" מתאר את בני ישראל כאשר אינם קשורים בגלוי אל המקור, דבקותם באלקות איננה גלויה. ובאופן כללי מורה התואר על הנשמה כאשר היא יורדת למטה, לגוף ונפש בהמית, ונעשית מנותקת, כביכול, מ"אילנא דלעילא".

כך רומז גם שם הפרשה "מטות" לירידת נשמות³⁹ ישראל והפיכתן לדבר מגושם ומנותק מן המקור.

לעומת זאת, משמעות השם "מסעי" היא – התרחקות מוחלטת מן המקום הקודם והתקרבות לארץ הקודש, למקום נעלה יותר. בעבודת ה' הכוונה היא

אך זוהי ההוכחה לכך, שכאשר שתי פרשות מחוברות, הן נעשות לפרשה אחת. כלומר, למרות שלכל אחת מהן יש תוכן עצמאי²⁷, כי התורה נחלקת לג'ן פרשות³⁰, בכל זאת, כאשר הן נקראות ביחד, הן הופכות לפרשה אחת³¹.

ויש להבין בענייננו: לכאורה אין שום קשר בין פ' מטות למסעי³², שלא כמספר פרשות אחרות שאחת מהן באה כהמשך – בזמן או בתוכן – לקודמת³³: פ' מטות מספרת על הציוויים שצוו והמאורעות שארעו בסוף שנת הארבעים לשהות בני ישראל במדבר, ואילו פ' מסעי פותחת ב"מסעי בני ישראל", והיא מעין "סיכום" של המסעות ומאורעות מסויימים שבהם, מתוך הספרים שמות ויקרא במדבר המקיפים את כל ארבעים השנים במדבר.

ד.

משמעות שם הפרשה "מטות", לפי המשל, בשונה מ"שבטים"

כבר דובר פעמים רבות על יסוד תורת הבעש"ט³⁴, ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" הוא חיותו (של נושא השם), ורומז לתוכנו, וכך הוא גם בשמות הפרשות: תוכנה הפנימי של הפרשה כולה רמזו בשמה³⁵. בענייננו: תוכנה של פ' מטות רמזו בשמה לפי מנהג ישראל: "מטות", וכך גם לגבי פ' מסעי³⁶.

ההסבר לכך הוא: קיימים שני תארים לבני ישראל כשבטים: "שבטים" ו"מטות"³⁷. ההבדל ביניהם מובן

(30) זהר בכ"מ (מה"ע בוח"א קד, ב. ח"ב שם. תקי"ז תי"ג (כט), ריש ע"ב)). סידור הרס"ג – קריאת התורה. ספר האורה לרש"י הל' ספר תורה סי' עג.

(31) ובפרט בענייננו – פ' מטות – שברוב השנים הן מחוברות, ורק בב' קביעות בלבד (ודמיונות) הן נפרדות – ראה הלוחות* שבוטל או"ח לאחרי הל' ר"ח.

(32) ולהעיר ממדול" (ב"ר פי"ב, ג. שמו"ר פ"ל, ג. וש"נ. הובא בפרש"י ר"פ משפטים) "כל מקום שנאמר אלה (כבפרשת מסעי) פסל את הארבעים, ואלה מוסיף כו'".

ולהעיר, שבהירוצים להתאים מספר ג'ן סדרים לזה שבפועל הם נ"ד – לא מצינו שימנו מטות לפרשה אחת – ראה אוה"ח לזהר שם ד"ה והרח"ו. ניצוצי אורות לזח"ב שם. דבש לפי מערכת פ' אות ג'. וראה סידור הרס"ג שם. ספר האורה שם. בהנסמן בנצוצי זהר.

(33) לדוגמא: ויק"פ, תזו"מ, חז"ב, נצו"י. וגם בפ' אחר"ק הרי

בשתייהם נאמרה פ' עריות. ועד"ו מצינו בהשאר. ואכ"מ. (34) ראה שער היחוד והאמונה פ"א. או"ת להח"מ בראשית ד, סע"ב ואילך. לקו"א סרמ"ד.

(35) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך. (36) ב"סדר תפלות" להרמב"ם "ראשי המטות" "אלה מסעי". ועד"ו בספר האורה שם (ובפרש"י עה"ת חקת כ, א "אלה מסעי"). וכן בטור או"ח סתכ"ח "ראשי המטות"***. אבל מנהג ישראל (בדורות האחרונים) דהשם – "מטות", "מסעי", ככפנים. וראה לקמן הערה 48.

(37) בהבא לקמן – ראה מאמרי אדה"ו תקס"ב ע' רלו ואילך (וראה גם ע' רמג). הגהות להמאמר באוה"ח מטות ע' א'רצד ואילך. וראה אוה"ח בשלח ס"ע טטו. המשך תער"ב ח"א ס"ע שכב ואילך.

(38) תקס"ב שם (ע' רלח).

(39) להעיר משל"ה (שבהערה 12) דרך כלל יש רמז בפרשיות הללו מטות ומסעי על ענין הנשמה, ע"ש.

(*) ראה ע"ד לוחות אלה – פר"ח לאו"ח הל' ר"ח. שו"ת אבני נזר חז"ח שש"ח. חז"ח ח"ו סי' לה. קורות חשבון העבור ע' קסג ואילך (ושם (ע' קסד) שבכתי"י של הטורים באוקטופורד 702 ובפריז 422 נמצאו באמת לוחות הקביעות בכ"ב שורות וכו'). והלואי שברוצאות הטור הבאות יתוקנו הט"ס.

לאחר זמן הראוי חכם א' הספר שארית יוסף (שאלוניקי. שו"ח) שער ז' וז"ל שם (בתחילתו) וגם לוח. כפי סדר. בעל הטורים ז"ל. לולי שנפלו בו טעות הסופרים והמדפיסים. (מביא כמה דוגמאות ומסיים) והשמר לך ושומר נפשך מאד אל תסמוך ואל תשען על סימני ה"ג מחזורי שנדפסו עד הנה כו'.

(**) בתוד"ה קללות מגילה לא. סע"ב (שאלו בביה"ש של רבינו ניסים). מטות מסעי" וכ"ה במדכ"י שם "פרשת מטות ומסעי" אבל ברא"ש שם פ"ד סו"י (שאלו לר"נ גאון). ראשי המטות ומסעי".

רבים) רומז גם למסע הנשמה מלמעלה למטה, לעולם הזה; גם לכך שצריכה להתבצע על-ידי ישראל למטה עבודה בדרך של מסע ועליה מדרגה לדרגה, וגם השכר שהנשמה מקבלת על כך הוא "מסעי" – התעלותה היא באופן של הליכה.

ו.

"מטות" ו"מסעי" – דוקא בזמן הגלות, בין המצרים

לפי האמור לעיל מובן הקשר בין פ' מטות ומסעי לבין המצרים:

קיומם של הענינים הללו של מטות ומסעי – ירדת הנשמה למטה, ותפקידה לבצע את עבודתה בתוקף וכו', וכן השכר – הוא בעיקר בזמן הגלות⁴⁴, ב"בין המצרים", ולא כל-כך בעצם ירדתה למטה:

בזמן הבית⁴⁵, כאשר עשרה⁴⁶ ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, כשראו ישראל ושמעו אלקות בגלוי, ולכן היו תמיד בביטול ודבקות לאלקות (כדרך שבא לראות כך בא ליראות⁴⁷), ועבודתם היתה באהבה ויראה לאלקות – הרי על כך אי-אפשר לומר שהיו כ"מטות", מנותקים מן האילן, אלא כ"שבט", קשורים לשורש וגוף האילן, ולכן לא היו זקוקים לתוקף מיוחד כדי לקיים את עבודת התורה והמצוות, ומובן מזה שגם לא נתגלה ה"איתן שבנשמה".

אבל בזמן הגלות, כאשר האלקות איננה נראית ונשמעת כבזמן הבית, קיימים העלמות והסתרים רבים כל-כך על אלקות, ואז ישראל הם כ"מטות" – דבקותם באלקות אינה גלויה – אז צריכים הם לגלות בעצמם עוצמה רבה יותר כדי להתגבר על ההפרעות בעבודת התורה והמצוות, ובמיוחד כדי להפוך את חושך הגלות לאור –

לפיכך גם שכרם אז הוא באופן של "מטות", תוקף עצם הנשמה מתגלה יותר מאשר בזמן הבית, ויותר

לנטיעה וה"הליכה" שאליה מגיעה הנשמה באמצעות ירדתה למטה באופן של "מטות". כלומר, דוקא באמצעות הירידה מגיעה הנשמה לדרגה גבוהה יותר מאשר לפני ירדתה⁴⁰:

לפני ירדתה נקראת הנשמה "עומד", כמלאכים, כי עבודתה באהבת ה' ויראתו היא מוגבלת, וגם כאשר היא עולה לדרגה גבוהה יותר, היא עדיין לא התרחקה לחלוטין ממעמדה הקודם, ולכן נקראת זאת "עמידה".

אבל באמצעות ירדתה למטה, בגוף ובנפש הבהמית, בבחינת "מטות", וכאשר באמצעותם היא מקיימת תורה ומצוות – חכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא – היא מגיעה ל"מסעי", נעשית ל"מהלך", נעלית שלא בערך על דרגתה לפני-כן, בהיותה למעלה.

ה.

באופן פרטי קיימים שני הענינים גם ב"מטות" וגם ב"מסעי"

כך הוא הענין באופן כללי, שירידת הנשמה רמוזה בפ' מטות, והשכר עליה – בפ' מסעי. אך בפרטיות יותר רמוזות גם ירדת הנשמה וגם עבודתה, השכר והעליה – הן בפ' מטות והן בפ' מסעי, כדלהלן:

הקושי והחוזק של "מטות" אינו מורה רק על ניתוק הנשמה מאלקות, אלא גם על תוקפה⁴¹ של העבודה שצריכה להתבצע על-ידי עם ישראל למטה. כדי להתגבר על עוצמת הנפש הבהמית והגוף, ושל העולם ככלל, יש לעמוד בתוקף של "מטה" – מקל חזק, אין להתרגש, אלא להתגבר על כל ההעלמות וההסתרים.

וכאשר יהודי מקיים את עבודתו בתורה ובמצוות למטה בעוז, ואינו נבהל מכל ההסתרים, הרי גם שכרו הוא בבחינת "מטה" – ונתוסף לנשמה כח משורשה, מאיתן⁴² שבנשמה⁴², יותר ממה שהיה לנשמה כאשר היתה למעלה בבחינת "שבט".

בדומה לכך רמז הכל ב"מסעי"⁴³: "מסעי" (לשון

(44) ראה אוה"ת תצא ע' תחק וע' תחקי. וראה ד"ה כי עמך ה'ש"ת בתחלתו. ובכ"מ.

(45) בהבא לקמן – ראה לקו"ת ברכה צח, ב. אוה"ת מסעי ע' א'שנת. א'שסה. ד"ה קול דודי תש"ט פ"ב ואילך. פ"א ואילך. ועוד.

(46) אבות פ"ה מ"ה.

(47) חגיגה בתחלתה, וש"נ. וראה אוה"ת וירא קג, ב ואילך.

(40) ראה לקו"ת שלח ד"ה ועתה יגדל (לח, ד), בלק ד"ה מי מנה (סו, ד)*. וראה גם תו"א ל, סע"א ואילך. לקו"ת מסעי צא, ג"ד. סה"מ תקס"ב ע' ק"ז ואילך.

(41) ראה אוה"ת בשלח ע' תיז. אוה"ת מטות ע' א'ש.

(42) ראה לקו"ת ר"פ ראה. קונטרס לימוד החסידות פ"ג. וש"נ.

(43) ראה לקו"ת דרושי מסעי.

(*) באוה"ת שם (ע' א'רצו). וראה תקס"ב שם; ירדה זו (דמטות) צורך עלי' והיינו שני"ז תהי' בבחי' בע"ת כו'. וממשיך שם "ועמ"ש בד"ה ועתה יגדל נא, שבעודם למעלה היו בבחי' עומדים כו' וע"י ירידתן בגוף נעשו בחי' מהלכים כו' בבחי' בכל מאדך כו' וכמ"ש בד"ה מי מנה". והיינו המאמרים בלקו"ת ה"כ.

ומאידך, ה"מסעי", השכר וההליכה שבנשמה, אינם
בזמן נפרד, כ"אם באים יחד עם ה"מטות". כלומר, גם
כאשר היהודי נמצא כאן למטה, מתקיימת בו הליכה
ועליה.

ח.

עוז זה מתאפשר תמיד על-ידי מסירות נפש כמו
של פינחס

לפי זה יובן הקשר שבין צירוף מטות ומסעי, לבין
קריאת פ' פינחס ב"בין המצרים", ולפעמים גם פ' בלק
(בקביעות שנה זו):

שהרי, לכאורה, מתעוררת השאלה: כיצד ניתן
לדרוש מיהודי שבכל מסע יעמוד בעוז של "מטות" –
הרי יש שוני בין מסעותיו של יהודי בימי חייו⁵¹, יש
עליות וירידות, והם יכולים להשתנות מן הקצה אל
הקצה,

אמנם כאשר נמצאים ב"ויסעו מרעמסס", היציאה
ממצרים, שהיתה "ביד רמה לעיני כל מצרים"⁵⁵, או
במסע שהוביל למדבר סיני, ניתן להבין, שאז אפשר
לדרוש תוקף הנצרך להתעלות בעבודה,

אך כיצד ניתן לדרוש מיהודי תוקף כזה כשהוא
במסע כמו "רתמה" – "על שם לשון הרע של
מרגלים"⁵⁶, או ב"אבל השטים"⁵⁷ הקשור לחטא
פעור⁵⁸?

על כך התשובה היא – פ' פינחס: כאשר העוז
בעבודה נובע ממציאיותו שלו, אז אין הוא יכול להיות
בכל המסעות, מפני היות האדם מוגבל; אבל
כשהתוקף הוא כאצל פינחס – "בקנאו את קנאתי"⁵⁹:
הוא התייצב במסירות נפש נגד כל ישראל⁶⁰ – כאשר
קיימת אצל היהודי מסירות נפש, יציאה ממציאיותו

מאשר בהיות הנשמה למעלה, וכל זאת כ"מסעי" –
הליכה⁴⁸.
וכך גם לגבי שאר הענינים ב"מסעי".

ז.

כאשר מטות ומסעי מחוברות יש לדברים הנ"ל
תוקף מיוחד

כל האמור לעיל קיים בפ' מטות ומסעי גם בפני
עצמן, כשאין מחוברות. אבל ברוב השנים, כאשר
מטות ומסעי מחוברות, יש תוספת בהוראה ובנתינת
הכח, שכל אחת מהן משפיעה על האחרת⁴⁹. כלומר,
אז ניתן כח מיוחד, שהעבודה תהיה נעלה יותר, אך
מצד שני, ויחד עם זאת תתבצע ביתר קלות:

ב"מטות", בירידה בזמן הגלות, מודגש שזהו
"מסעי", שהקב"ה סידר זאת כך – כמסעות במדבר
כפשוטם, שהיו "על פי ה' יסעו"⁵⁰ – וזה מוסיף עוז
לעבודה בגלות,

כך גם העבודה של "מטות", כאשר היא ביחד עם
"מסעי", נותנת התורה כח מיוחד לכך שכל פעולות⁵¹
היהודי בזמן הגלות תהינה בעוצמה של "מטות",
ובאופן של "מסעי" – התעלות אחר התעלות בתוקף
של "מטות"⁵².

וכך גם בענין השלישי של "מטות": תוקפו של
שורש הנשמה המתגלה בעבודה של "מטות" הוא באופן
של "מסעי" – כשורש נעלה ביותר, עד שלבסוף זוהי
עליה המגיעה לעוצמה רבה יותר מתוקף שורש הנשמה,
שהרי בזמן הגלות, מתעלה הנשמה ליותר מזה –
לאלקות שהיא בלי גבול – עד ל"אשתאבא בגופא
דמלכא"⁵³ – שהיא מתאחדת, כביכול, עם עצמותו של
הקב"ה⁵⁴.

(52) להעיר מאוה"ת מטות ע' א' שב "יש ב' בחי' מטות מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט", ע"ש. ובדרושים דמסעי בלקו"ת (צא, ד ואילך) ואוה"ת (ע' א' שנת. א' שנה) ב' בחי' במסעי, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

(53) ראה תו"א (ט, א) – העלי' דבכל מאדך הנעשה ע"י הירידה למטה וע"י טרדות הפרנסה.

(54) ראה דרך חיים לח, סע"ג ואילך. ולהעיר ע"ד כהנ"ל מספר הערכים-חב"ד ח"א ס"ע תלג ואילך. ערך אהבת ה' – ההוספה שבה ע"י נה"ב, וי"ש.

(55) מסעי לג, ג.

(56) שם, יח ובפרש"י.

(57) שם, מט.

(58) בלק כה, א ואילך.

(59) פינחס כה, יא.

(60) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 53 ואילך. לעיל ע' 324. 347 ואילך. ועוד.

(48) עפ"י הנ"ל אולי י"ל שלכן דוקא בדורות האחרונים נקבע השם (במנהג ישראל) "מטות", ולא "ראשי המטות" (כברמב"ם וטור) – כדלעיל הערה 36 – כי בדורות האחרונים דוקא, כאשר חושך והעלם הגלות נתגבר ביותר, הרי ע"פ תורה נתגלה ונפעל אז אצל כאו"א מישראל בחי' "מטות" בכל ג' הענינים שבפנים: הנשמה (לפי ראות עיני בשר) נפרדת מדביקותה, ההכרח לתוקף העבודה, השכר (גילוי בחי' "המטות", תוקף שבנשמה) – ולא רק אצל "ראשי המטות". ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 109 ואילך לענין החילוק דשם פ' מצורע בדורות הראשונים ודורות האחרונים.

(49) אבל ההוראה דקביעות שנה זו היא גם לכל השנים, גם כשהן נפרדות (ובפרט דברוב השנים הן מחוברות כנ"ל), וע"ד ההוראות דחה"פ שהן לכל ימות השנה, וכיו"ב. וכמדובר כמ"פ.

(50) בהעלותך ט, יח. כ, כג.

(51) ראה דגל מחנה אפרים פ' מסעי בשם הבעש"ט (הובא בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 64) דיש מ"ב מסעות במשך שני חייו דכל אחד ואחד.

זיכור⁶⁵ הגוף והנפש הבהמית, ולפיכך יכולה להתקיים
 29 אצל הנשמה, גם בהיותה למטה בגוף ובגלות, עליה
 30 בלתי-מוגבלת (מסעי), שאליהן מגיעה הנשמה ע"י
 31 עבודתה⁶⁶.
 32

י.

שלימות עליית הנשמה נגרמת ע"י הפיכת הנפש הבהמית והגלות לטוב

כמוזכר לעיל, יש ענין מיוחד נוסף, שכאשר מטות
 33 ומסעי מחוברות, חל לעתים (כבשנה זו) יום הראשון
 34 בימי בין המצרים, י"ז בתמוז (וכן יום האחרון –
 35 תשעה באב) בשבת (פ' בלק).
 36

ההסבר לכך והקשר להסבר הקודם על צירוף
 37 "מטות" ו"מסעי" הוא:
 38

הכוונה העיקרית בירידת הנשמה למטה, במיוחד
 39 בגלות, בבחינת "מטות", היא, כדברי אדמו"ר הזקן
 40 בתניא⁶⁷ ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל...",
 41 אלא ירדה כדי לתקן את הגוף והנפש הבהמית ואת
 42 "חלקה השייך לה מכללות עולם הזה". מכך מובן שגם
 43 עיקר העבודה בעזו של "מטות", וכן השכר האמיתי –
 44 צירוף "מטות" ו"מסעי" בעבודה למטה, אינה רק
 45 התגברות הנשמה על ההסתריות של הגוף והנפש
 46 הבהמית ועל חושך הגלות, אלא בעיקר עבודת
 47 אתכפא ואתהפכא⁶⁸ של הנפש הבהמית ושל חושך
 48 הגלות שמחוצה לה.
 49

שהרי העזו⁶⁹ בנשמה בדרתה למטה, והעזו
 50 המתהווה בה באמצעות ההסתריות של הנפש הבהמית
 51 והעולם, אינם חידוש, כי הנשמה היא אלקות, ולפיכך
 52 אין נגרמת באמצעותו עליה ("מסעי") מושלמת,
 53

אך כשמשמשים ב"מטות", בתוקף, כדי להכניע
 54 ולהפוך את הנפש הבהמית לטוב, להיפך מטבעה,
 55 שעל-ידיה נפסד כל צורתו, ובמיוחד באמצעות
 56

1 שלו, הרי אז אין שוני בין מסע למסע, ותמיד קיום
 2 ציווי ה' הוא באותו תוקף.

3 בכך מובן, ששלמות צירופן של "מטות" ו"מסעי"
 4 קיימת רק כשקוראים גם פ' פינחס בתקופה זו של בין
 5 המצרים (ובמיוחד כשקוראים גם את פ' בלק, שבסופה
 6 מסופר אודות מעשה מסירות הנפש שלו)⁶¹, שדרכו של
 7 פינחס נותנת כח לצירוף מטות ומסעי באופן מושלם⁶².

ט.

גם צירוף "מטות" ו"מסעי" בענין השכר מתאפשר על-ידי מסירות נפש

8 בדומה לכך, קיימת שאלה על חיבורן של מטות
 9 ומסעי בענין השכר: כיצד יכולה הנשמה, במיוחד
 10 בדרתה למטה ב'בין המצרים' של הגלות, להגיע
 11 ל"מסעי" – לעוצמה גדולה כל-כך, אף יותר ממעמדה
 12 בשורש הנשמה למעלה?

13 ויתר-על-כן: שזה יאיר אצל הנשמה איך שהיא
 14 בדרגת "מטות", למטה בזמן הגלות?

15 ולכאורה נאמר על עבודת "בכל מאודך", שאליה
 16 מגיעה הנשמה בדרתה למטה, ובמיוחד בזמן הגלות –
 17 ש"במותן רואים", לאחר זיכור הגוף והנפש הבהמית
 18 בעבודת אתכפא ואתהפכא, אך לא בחייהם⁶³?

19 גם על כך, פ' פינחס הנקראת לפני-זה ב'בין
 20 המצרים', נותנת תשובה: כל הנ"ל הוא כשהאדם עובד
 21 את ה' בהיותו במציאותו, כך שגם בדרגתו הגבוהה
 22 ביותר עדיין הוא מוגבל כנברא, אבל כשעבודתו היא
 23 מתוך מסירות נפש, להיפך מטבעו, אז הוא משתחרר
 24 ממגבלותו כנברא, ואף את מגבלות הנשמה בשורש-
 25 שורשה, שהיא בכל זאת לעצמה, וכך הוא מתאחד עם
 26 עצמותו של ה' "והרוח תשוב אל האלקים אשר
 27 נתנה"⁶⁴.

28 על-ידי עבודה זו של מסירות נפש ממשית, נעשה

279. סה"מ מלוקט – ח"א ע' רעו) והערה 47. ד"ה ושכתי בשלום
 תשל"ח (סה"מ מלוקט – ח"ב ע' קסח ואילך).

65) להעיר מהמשך תער"ב ח"ג ע' א'רפא ואילך.

66) ובלקו"ת בחוקותי שם "הארה מזה יוכל להיות בכל יום ובמיתת
 אחר שנברר הכל רואין כו".
 67) פל"ז מח, ב).

68) ראה תו"א ט, א, ל, ב ואילך. וראה אוה"ת מטות שם (ע' א"ש.
 א"שב). וי"ל שגם האתהפכא נרמזת ב"מטות" שהוא "לשון השתררות
 וממשלה" (אוה"ת שם ע' א"ש).

69) ראה ד"ה לריח שמניך תש"ו פ"ו. ועוד. וראה לקו"ת מסעי צא,
 ג. ספר הערכים-חב"ד שם ע' תצח ואילך. ע' תקד. וש"נ.

61) ובעקבתא דמשיחא נתגלה גם חג הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר
 ביי"בי"ג תמוז (שהנהגתו היתה באופן של מסירת נפש בפועל על כל
 צעד ושעל) כהכנה לבין המצרים – ראה לעיל ע' 336 ואילך.

62) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 55.

63) לקו"ת בחוקותי מז, ג"ד.

64) לקו"ת ר"פ האזינו ונהרי זהו העילוי הנעשה ע"י הירידה למטה
 בבחי' "מטות" (ובפרט בזמן הגלות) שנעשה בבחי' בע"ת כבס' מאמרי
 תקס"ב ואוה"ת שבהערה 37, וראה גם לקו"ת בלק עג, סע"א. ובכ"מ.
 ואף שגם לפני ירידתם מושרשים בעצמותו, כמרז"ל (ראה רות רבה
 פ"ב, ג) במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים, הרי זהו מצד בחי' הרצון שבו
 שייך ענין ההמלכה, משא"כ מצד עצמותו ית' בעל הרצון, עיקר הכוונה
 הוא בתשובה דוקא. וראה ד"ה מים רבים תשל"ח ס"ה (לקו"ש ח"כ ע')

26 "למשבית מזיקים מן העולם", וה"צמח-צדק"⁸¹ מסביר
27 זאת, ששלמות השבת היא הפיכת המזיקים לטוב;
28 כך היה גם בשבת בתחילת הבריאה, ואף בגשמיות
29 ממש, כדברי חז"ל⁸² "ל"ו שעות שימשה אותה
30 האורה",

31 כלומר, שלמות השבת הוא ענין האתהפכא של בין
32 המצרים בגלוי, כפי שענינה⁸³ בתחילת הבריאה היה
33 הפיכת חושך הלילה לאור "ולילה כיום יאיר", להיפך
34 מן הגלות ובין המצרים ההופכים יום ללילה⁸⁴,
35 כך יוצא, שכאשר י"ז בתמוז, ראשית בין המצרים,
36 חל בשבת, מתרחשת הקדמת רפואה למכה של בין
37 המצרים – הימים נהפכים מיד בתחילתם.
38 זה מיקל את עבודת האדם בבין המצרים, עבודה
39 של "מטות" ו"מסעי", וצירופם ביחד, כמוסבר לעיל,
40 בהפיכת הנפש הבהמית והגלות.

יב.

פ' בלק: אתהפכא

41 כך גם מצד הפרשה בתורה, פ' בלק, שתוכנה הוא
42 ברכות בלעם, שהיו באופן של "ולא אבה ה' אלקיך
43 לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה
44 לברכה"⁸⁵.

45 ולא רק עצם הענין של "ויהפוך ה' אלקיך לך את
46 הקללה לברכה", אלא שהיה זה דוקא באמצעות בלעם,
47 הניגודיות של משה, שיא ההיפך מן הקדושה⁸⁶.

48 ועוד: סיום נבואתו היה על "אחרית הימים",
49 אודות הגאולה על-ידי משיח צדקנו, כהסבר

1 אתהפכא של חושך הגלות – אז נגרמת עליה בלתי
2 מוגבלת, מושלמת, גם בנפש האלקית, באופן של בכל
3 מאודך, יותר מן ה"מאוד" של הנפש האלקית, כי כך
4 מתאחד היהודי עם עצמותו ית', כביכול⁷⁰.

יא.

תכלית ימי בין המצרים - הפיכתם לששון

5 לפי זה מובנת משמעות חלותו של י"ז תמוז, היום
6 הראשון של בין המצרים⁷¹, בשבת פ' בלק:

7 תכלית ימי בין המצרים היא: "והפכתי אבלם
8 לששון" – ימי התענית עצמם ייהפכו לששון
9 ולשמחה⁷².

10 יש לומר שדבר זה רמוז בכך שהקדוש-ברוך-הוא
11 הראה לנביא ירמיהו "מקל שקד" כי "שוקד אני על
12 דברי לעשותו"⁷³, שזהו, כדברי חז"ל, רמז לכ"א ימי
13 בין המצרים, בדיוק כפרי השקד ש"משעת חניטתו עד
14 גמר בישולו עשרים ואחד יום"⁷⁴,

15 ובכך רומז הקדוש-ברוך-הוא לא רק להיפך הטוב,
16 אלא בעיקר לכוונת הענין, שיהא "מקל שקד" מצד
17 מעלתו, כהסבר אדמו"ר הזקן⁷⁵ לענין "פרח מטה
18 אהרן.. ויגמול שקדים", שהסיבה לכך היא, שזה
19 מצביע על מהירות ועוצמת ההשפעה למטה.

20 כשי"ז בתמוז, ותשעה באב, חלים בשבת, הרי
21 דוחה השבת את התענית⁷⁶, ובנוסף לכך היא הופכת
22 את היום של בין המצרים⁷¹ ליום ש"מצוה לשמחו⁷⁷
23 ולענגו", בדומה לענין והפכתי אבלם לששון⁷⁸.

24 במיוחד כאשר זהו תוכן יום השבת בכלל, כנאמר
25 בתורת כהנים⁷⁹ על מזמור שיר ליום השבת⁸⁰ –

(76) ולהעיר דתענית שנדחה (גם דתשעה באב) אינו חמור כולי האי – ראה שו"ע או"ח סי' תקנ"ט וב"ב ס"ט.
(77) ספרי בהעלותך י, יוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 72 הערה 31.

(78) בסליחות ל"ז תמוז "הפך לנו לשמחה ולששון". ובסה"ש ה"ש"ט ס"ע 157 (בהמשך להקביעות [דתר"מ] כבשנה זו [תשל"ח] שחל בשבת): זאל נדחה וזערן באמת ויהפך לששון ולשמחה.
(79) בחוקתיו כו, ו. ובי"ש שם רמז תערב.

(80) תהלים צב, א.

(81) אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שכן ואילך. ס"ע תרל ואילך.

(82) ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה. ב"ר פי"א, ב. פי"ב, ו.

(83) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 64 ואילך, וש"נ.

(84) ראה שהש"ר (פ"ג, א). זח"ג (סז, ריש ע"ב), דהגלות נמשל ללילה.

(85) תצא כג, ו.

(86) ראה באורכה של"ה פ' בלק (שסב, א ואילך).

(70) נוסף לזה: מכיון שבאתהפכא דוקא נשלמת הכוונה שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים [תניא רפ"ו]. וראה שם בהמשך לזה "שכן עלה ברוצנו ית' להיות נח"ר לפניו ית' כד אתכפיא סט"א ואתהפכא חשוכא לנהורא" – שתענוג זה הוא בעצמותו – הרי ע"ז מתייחד, כביכול, עם עצמותו.

משא"כ התשובה והאהבה בנפח"א שגם בירידתה למטה היא דבוקה באלקות – הוא דוגמת ענין גלות שלימות כוחותיו ית' שהוא רק בבחי' הגילויים (ראה לקו"ש ח"כ ע' 284 הערה 30. וראה שם בפנים ע' 283-4). וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 265.

(71) להעיר מהדיעות אם מברכין שהחיינו כשחל י"ז תמוז בשבת – מג"א או"ח סי' תקנ"א סקמ"ב. ברכ"י שם אות יא. שד"ח אסיפת דינים מערכת בין המצרים בתחלתה. ובפאת השדה שם אות ב'.

(72) ירמ' לא, יב. טור או"ח סוף הל' תענית (ס"ו"ס תקפ).

(73) ירמ' א, יא-יב.

(74) רש"י שם, קה"ר ע"ה פ (יב, ז) וישב העפר. זו"ח שה"ש (סא, ג)

איכה (צג, א).

(75) לקו"ת ס"פ קרח.

8 השקידה לטובה, שקידת הגאולה – "שקדתי להכניס
9 בני לארץ ישראל מיד"88.

10 בשעתא חדא וברגעא חדא תהיה הגאולה עלי ידי
11 משיח צדקנו למטה מעשה טפחים.

(משיחת שבת פ' מטו"מ)
תשכ"ט תשל"ג תשל"ה
ש"פ פניחנס תשל"ז)

1 הרמב"ם⁸⁷, שיוציא את ישראל מן הגלות ומ'בין
2 המצרים' לחלוטין.
3 כאשר כל הענינים הללו מצטרפים ביחד: מטות
4 ומסעי מחוברות, ולפיכך נקראת פ' פניחנס בבין
5 המצרים, ובמיוחד כשתחילת ימי בין המצרים היא
6 בשבת פ' בלק – הרי מוחש יותר הענין של "יהפכו
7 ימים אלו לששון ולשמחה", ממקל השקד תצמח

(88 פתיחתא דאיכ"ר כ.

(87 ה' מלכים פ"א ה"א. נת' לעיל ע' 294 ואילך.

המשך ביאור למס' תמורה ליום ראשון עמ' א

36 משתים עשרה רבו אדם וכו' ובהמה רבה.
37 מפרשת הגמרא בשיטת רבי שמעון: ורבי שמעון סובר שהרבה
38 בהמות 'בהמה רבה' איך – קרויות, אבל 'בהמה' סתם לא איך
39 – אינן קרויות אלא 'בהמות'.
40 מקשה הגמרא: וכי מצאנו – טעמו דרבי שמעון משום שנאמר
41 בתמורה 'בהמה' ולא 'בהמות' הוא, והא – והרין מבואר במשנה
42 דמצאנו דרבי שמעון הוא משום שנאמר בתמורה 'והיה הוא
43 ותמורתו' מה 'הוא' מיוחד אף תמורה מיוחדת. מתרצת הגמרא:
44 אמנם מצאנו – ובתחילה אמר להן רבי שמעון שכן 'והיה הוא
45 ותמורתו' יש לדרוש שממיר דווקא אחד באחד, וכי תוא דרבי
46 רבנן – אך לאחר שראה שדורשים חכמים מ'בהמה' ב'בהמה'
47 שממירים גם אחד במאה ומאה באחד, אמר להם איזהו – והוא,
48 מהתם נמי מצאנו למילה מצאנו דרבי – מאותו כתוב שאתם מביאים
49 ממנו מקור לשיטתכם יש להוכיח כשיטתי, שכן משמעות 'בהמה'
50 היא בהמה יחידה.
51 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיטת רבי שמעון: אמר ריש
52 לקיש, אפילו שלשית רבי שמעון אין ממירים בבת אחת שתי
53 בהמות חולין בקרבן אחד. מכל מקום מודה רבי שמעון שממירין
54 בהמת חולין אחת ואחר כך חוזרין וממירין בהמת חולין אחרת
55 באותו קרבן עצמו. מאי מצאנו – וטעם הדבר הוא משום שקדושה
56 ראשונה דהקדש ושל בהמת הקרבן להקדיש לה, הלא גם לאחר
57 שהמירו בה עדיין היא נשארת בקדושתה, שכן נאמר 'והוא
58 ותמורתו יהיה קדש', ועל כן אפשר לחזור ולהמיר בה. ורבי יוחנן
59 אמר, בשם שסובר רבי שמעון שאין ממירין שנים של חולין בקרבן
60 אחד בבת אחת, כמו כן אין ממירין וחוזרין וממירין בהמה אחרת
61 באותו קרבן עצמו.

62 מביאה הגמרא: תנא כוותיה דרבי יוחנן, תנא כוותיה דריש לקיש
63 – שנינו בברייתא אחת כדברי רבי יוחנן, ובברייתא אחרת כדברי
64 ריש לקיש. תנא כוותיה דרבי יוחנן, בשם שלדעת רבי שמעון אין
65 ממירין קרבן אחד בשנים של חולין כך אין ממירין וחוזרין וממירין
66 בו בהמה אחרת. תנא כוותיה דריש לקיש, יכול בשם שאמר רבי
67 שמעון שאין ממירין שנים באחד כך אין ממירין וחוזרין וממירין
68 באותו קרבן שתי בהמות חולין בזה אחר זה. תלמוד לומר 'והיה הוא
69 ותמורתו', ומכאן שחוזרים וממירים אותו אפילו במאה בהמות
70 חולין בזה אחר זה.

71 הגמרא מביאה ספק בשיטת רבי יוחנן בדברי רבי שמעון: בעי
72 – הסתפק רבי אבהו, לדבר רבי יוחנן האומר שלדעת רבי שמעון
73 אין ממירין וחוזרין וממירין בהמת חולין אחרת באותו קרבן עצמו,
74 אם אדם הפריש אשם כדי להתכפר בו, והמיר בו בהמת חולין,

1 אף אינו יכול להתפס בדקדוק תמורה בהמה שאינה שלו. ואלא
2 בהכרח כוונת הברייתא היא לבהמה דהקדש דעלמא – של קרבן
3 חבירו ובה להמירה על בהמת חולין דידה – שלו. אך גם על
4 אופן זה יש להקשות, כי – וכי מ'תפס' אדם קדושת תמורה
5 בבהמה שלו על ידי שממיר אותה בקרבן – בקרבן שאינו שלו.
6 מתרצת הגמרא: לעולם כוונת הברייתא היא לממיר בבהמה
7 דהקדש דעלמא – של קרבן חבירו – ובבהמת חולין דידה, ובגון
8 דאמר מריה דהקדש – בעל הקרבן – שכל תרופה להמיר
9 בהמת חולין שלו בבהמה – ובבהמת הקרבן – נא וימיר בה. ובאופן
10 זה יכול אדם להמיר אף בקרבן שאינו שלו.

משנה

12 המשנה שלפנינו מביאה מחלוקת תנאים בין תמורה: ממירין אחד
13 בשנים, שאם אמר על בהמת חולין אחת 'תהיה זו תמורת שני
14 קרבנות אלו', תמורתו תמורה. וכמו כן ממירים שנים של חולין
15 בקרבן אחד, ושתי בהמות החולין נתפסות בקדושת תמורה.
16 ואפילו אם המיר אחד של חולין במאה קרבנות ומאה של חולין
17 בקרבן אחד חלה תמורתו. כן היא שיטת חכמים. אבל רבי שמעון
18 אומר, אין ממירין אלא חולין אחד בקרבן אחד, שנאמר (ויקרא כו ט)
19 'והיה הוא ותמורתו יהיה קדש'. והוא משמע קרבן אחד בלבד,
20 שכן לשון יחיד הוא. ומה 'הוא' (הקרבן) מיוחד – יחידה, אף
21 תמורתו היא מיוחדת – יחידה.

גמרא

23 הגמרא מביאה את מקור שיטות רבי שמעון וחכמים במחלוקת
24 האמורה: מנא הני מילי – מנין להם לחכמים שממירים אפילו אחד
25 במאה ומאה באחד, ומנין לו לרבי שמעון שאין ממירים אלא אחד
26 באחד. משיבה הגמרא: מקורם הוא מדרשות הכתובים, כדתנו
27 רבנן – כמו ששנינו בברייתא, נאמר בפרשת תמורה (ש) 'ואם המיר
28 ימיר בהמה בבהמה, ומכאן שממירין אחד בשנים, ושנים באחד,
29 ואפילו אחד במאה ומאה באחד. שכן משמעות 'בהמה' היא
30 בהמות רבות, כמבואר בסמוך. רבי שמעון אומר, אין ממירין אלא
31 אחד באחד, שנאמר 'בהמה בבהמה', ולא 'בהמה בבהמות', ולא
32 'בהמות בבהמה', ומשמעות 'בהמה' היא בהמה יחידה. אמרו לו
33 חכמים, הלא מצאנו אף בקבוצת בהמות שהיא קרויה בלשון
34 התורה 'בהמה', שכן נאמר (וינה ד יא) בעיר ניגדה שהיו בה 'הרבה

מבחי³ מוחין דקטנות בלבד, לכן ה' אתם נער עבד⁴ עברי שהוא בחי' ו"ק דיניקה שהוא רק מוחין דקטנות בלבד. והוא עבד לשר הטבחים מוח דקטנות⁵ דדעת,

בראשית מא, יב - ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו איש כחלמו פתר

מח

דיוק הכתוב "ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים", דיוסף ה' קשר עם כל הג' שרים, אף דמיוחד ה' "עבד לשר הטבחים" דוקא מ"ש' ושם אתנו נער עברי, כי שרי² פרעה הם

(1) מבאר כאן ד' ענינים:

(א) מה דיוק לשון הפסוק "נער עברי עבד", הרי יכולים לקרותו "עבד עברי", מהו "נער"?

(ב) מה הם הג' שרים של פרעה?

(ג) היו ג' שרים, שר המשקים, שר האופים, שר הטבחים, ולמה ה' יוסף עבד במיוחד לשר הטבחים כמ"ש (בראשית לט, א) "יוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים וגו'?"

(ד) כל דבר בתורה הוא מדויק, למה מדגיש הפסוק שאמרו "עבד לשר הטבחים", הרי העיקר הוא "ושם אתנו נער עברי עבד", מה נוגע להדגיש דיוסף ה' עבד במיוחד לשר הטבחים, ועם כ"ז היו "עמור" גם שר המשקים ושר האופים, וכמו שאמרו "ושם אתנו וגו'", ומשמע דהתורה נחית להדגיש דה' יוסף קשר עם כל הג' שרי פרעה, אף שה' במיוחד "עבד לשר הטבחים"?

וע"ז מבאר (ככפנים).

(2) פירושו: הנה מבואר בחסידות (ראה לעיל סימן כט הערה 14), ד"פרעה" אותיות "הערף", והוא ה' מלך במצרים מלשון מצד וגבול, ובעבודה קליפת "פרעה" הוא, דבשעה שיש לאדם השגה והתבוננות באלקות, זה מוליד מדות בלב אהבת ה' ויראת ה', אבל באמצע יש המיצר הגרון, וזהו ה' "הערף" אותיות "פרעה" שאינו מניח שיהי התפעלות אלקות והרגש המדות בלב. דהנה עיקר פנימיות החיות נמשך מן השכל - המוחין שבראש אל הלב, וע"כ עיקר הארת החיות ניכרת בפנים דוקא לפי ששם עיקר החיות, רק אל העורף נמשכו ג"כ ורידים וגידים עבים להיות כי נמשך להם בחי' חיצוניות החיות וכו'. והנה מבואר בקבלה וחסידות ד"גרון" בגי' ג' פעמים אלקים $3 \times 86 = 258$, ועם הכולל הוא בגימטריא 259, מספר "גרון", ושם "הוי" הו"ע גילוי אלקות, ושם "אלקים" הוא בגימטריא "הטבע", דהו"ע כמו שאלקות הוא בחי' הסתר כידוע, ונק' ג"כ (ראה תורה אור נח, ב ואילך. ועוד) מוחין דגדלות, ומוחין דקטנות כדלקמן. וזהו הג' פעמים "אלקים" בגי' * "גרון", שהם הג' שרי פרעה, שאינם מניחים שיהי' מדות אלקות בלב. ומבואר, דענין הג' הוא לא רק מצד הגי' ג' פעמים "אלקים", אלק דיש בגשמיות ג' חלקים בגרון, שהם כנגד הג' שרי פרעה.

ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וישב וז"ל: והנה אלו [הג' שרים] נעשים מן שלשה אלקים מוחין דקטנות, כיצד, ממוח החכמה דקטנות נעשה סוד הקנה והוא שר המשקים, ומהבינה דקטנות הוושט שהוא שר האופים, ומהוורדין שהוא מוח דעת נעשה שר הטבחים.

והנה מלך במצרים נקרא פרעה כי פרעה כללות כל האחוריים של הגרון ונקרא עורף כי פרעה גי' עורף גם פרעה אותיות הערף, ואמנם זה העורף כולל ג' בחינות תחתיו שהם קנה וושט וורדין ובאלו הג' מתלבשין הג' מוחין עילאין.

חכמה בקנה, והענין, כי הקנה עומד מצד ימין ולכן החכמה מתפשטת בו וגם כי הקנה יורד אל הריאה והריאה שואבת כל מיני משקים, ופי'

הדבר הוא זה כי אע"פ שנראה מדברי התיקונים כי הריאה שואבת המשקין והכרס והאצטומכא שואבת המאכל, והרי מצינו במקום אחר כי קנה הוא דוגמת עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתי', וגם אנו רואין בחוש שאם יעבור טפת מים בקנה יחנק האדם וימות, א"כ הרי אנו רואין כי הקנה סימפון הריאה ולא זולתו וא"כ מהיכן שואבת הריאה המשקין. אך הענין הוא כי המים והמשקין ג"כ עוברין דרך הוושט כדרך שעובר המאכל, אך כשיורדין המשקין הוושט ופוגעים כנגד מקום הריאה ע"י החום הגדול שבלב כנודע אז הריאה שואבת המשקין דרך המחיצות ונותנת על הלב שהוא המלך שיתקרה. ונחזור אל הענין כי הריאה שואבת המשקין והמים שהם סוד קו החסד הימין ולכן מוח החכמה מתפשטת בו.

ומוח הבינה מתפשט תוך הוושט שהם סוד המאכלים, כי כל המזונות הם מצד הגבורה קו שמאל.

ומוח דעת מתפשטת בקו האמצעי שהם סוד הוורדין ומזרקיין שהם יושבין בין הקנה וושט והם עיקר חיות האדם שהוא הד"ס הנקרא נפש האדם וכו'.

ונבאר מלת משקה ואופה וטבחים, כי משקה הוא הקנה אשר בו הריאה שואבת כל מיני משקים, והאופה הוא הוושט שהוא אופה ומבשל כל המאכלים, וטבחים הוא ורידים והמזרקיין המוציאין דם ובהם עיקר השחיטה להוציא דם לכן נקרא שר הטבחים כי הם סוד הוורדיין המתפשטים בכל איברי הגוף למלאם מן הדם והוא סוד דעת עליון אשר נאמר עליו וברעת חדרים ימלאו ומתפשטים בכל הגוף והחסידים שהוא סוד הדם וחיות האדם מתפשט בכל האדם.

ואמנם כללות ג' שרים אלו הם ג' שמות אלקים ולכן המקום הסובלם כולם נקרא גרון גי' ג' אלקים פשוטים, גרון גי' חר"ן וז"ס (תהלים סט, ד) נחר גרוני כי הגרון נעשה נחר כי הוא בחינת אלקים היורדין שהוא בחי' דינים בחרן שהוא סוד הדינין, ע"ש. ראה גם תורה אור קב, ג. ועוד.

(* ראה גם לקמן סימן קג הערה 2 בשולי הגליון.

(3) כנ"ל בהערה 2, דכשיש "פרעה" אותיות "הערף" היינו המיצר הגרון שאינו מניח דהמוחין (השכל) יאיר ויתגלה בהמדות, אז זה נקרא מוחין דקטנות בחי' אלקים, וזהו דיוק הפסוק "נער" - בחי' קטנות - "עבד עברי". ראה הערה 4.

(4) עבד עברי ו' קצוות דיניקה. פירושו: מבואר בחסידות החילוק בין עבד כנעני ועבד עברי (ראה תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ג' עמוד ח ואילך, ובהנסמן שם), דעבד כנעני כל מהותו הוא עבדא בהפקירא ניהא לי', רק שכופה עצמו לעשות רצון האדון, בבחי' עשי'. משא"כ עבד עברי עובד ה' מצד האהבה טבעית שיש לו להקב"ה, שזהו המדות האהבה ויראה לה', וזהו ו' קצוות דיניקה (וזהו ענין שש שנים יעבוד כנגד ה' קצוות), דבעצם הוא בחי' מדות, רק שיונק קצת מהשכל והתבוננות האלקות הפועל התעוררות המדות, והוא למשל קטן, שעיקרו הוא מדות (ראה תניא פ"ו) והשכל והחב"ד שלו הוא בבחי' קטנות - מוחין דקטנות - בבחי' יניקה.

ראה ביאור החילוק בין עיבור (בחי' נה"י), יניקה (בחי' חג"ת - מדות), גדלות (חב"ד, שכל) בתורה אור סח, ג. קו, א. דרך מצותיך עמוד 34 ואילך. אור התורה ואתחנן עמוד שכח ואילך. ועוד.

(5) כנ"ל בהערה 2, השר הטבחים הוא בחי' דעת, היינו שהוא שר דקליפה המעלים כנגד דעת, דהשכל חב"ד הם מולידים המדות שבלב

דחכמה ובינה הם רק בחי' הארות' בלבד בו כמ"ש
בע"ח' שער הנסירה פ"ו ע"ש, הנה הי' רק מוח דקטנות
דדעת, ועכ"ז היו נמו גם שר המשקים ושר האופים
שהם מוחי חו"ב דקטנות. כי עכ"פ הם בבחי' הארות
בהו"ק.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קיז

(6 ראה לקמן סימן קמא. דרך מצותיך עמוד יז ואילך.
7) שער יג.

ביחוד, והוא שהדעת שבו שעיקר מה ששייך להו'
קצוות לז"א ביחוד, הוא מוח הדעת, משא"כ מוחין

(כמ"ש בתניא פרק ג'), וה"עיקר" מה שפועל על המדות הוא בחי'
דעת, מלשון התקשרות, שמקשר השכל עם המדות, משא"כ בחי'
דחכמה ובינה הם ה"שכל" עצמה, וזהו שמבאר ש"יוסף" בקדושה הי'
תחת השר דקליפה "טבחים" בחי' דעת במיוחד, שהוא העיקר המנגד
שלא יפעל על המדות.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תמוז, תשכ"ב
ברוקלין.

הרב יעקב דב שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו בצירוף ספר באר יעקב על מס' יבמות וקנים, שיטה מעניינת בהסברת
ד"ת.

ויהי רצון אשר רבות בשנים ירבה חילו לאורייתא להפיץ לימוד התורה בהסברה הבנה והשגה,

הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות,

שגם בזה הציווי בדורותינו אלה, ללמוד עד שיבין ושיג כמבואר בכ"מ, וראה ג"כ הלכות ת"ת
לרבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, סוף פרק ב' ושם פרק א' סוף סעיף ד'.

בכבוד ובברכה.

נ. ב. כדרכי אבוא באיזה הערות, והם :

גם בתרשימים משתדלים באם רק אפשרי, שתהי' שייכות בין הסימן והדבר המסומן, ועפ"י
לכאורה בסימן לאיסור צ"ל בהיפך מהסימן לזיקה,

לכאורה הסימן ליבוס ולאיסור היינו הך בספרו.

בהחליצה צ"ל ענין של הפסק קו בהפסקים משא"כ ביבוס שהוא קישור (קו בלתי נפסק).

ע"פ הנ"ל ג"כ מובן שבנשואין אין מקום לקו בהפסק.

ועוד להעיר משטח אחר לגמרי, שלא נראה לי מרובע לסימן (זכר), שהרי אין מרובע מששת
ימי בראשית.

מצו"פ רשימה שתקוטי שתעניין את כת"ר שי.

הימים, ויקשב ה' וישמע התלאות והמסעות והמאורעות הכתובות בספר זכרון לפניו, מיום אשר גלינו מארצנו עד היום הזה שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה, יעלו המסעות לאין מספר כשתוציא אלף וחמש מאות שנה לארבעים ארבעים שנה, ובכל ארבעים שנה ארבעים ושנים מסעות, וכל־שכן וכל־שכן שאם נמנה המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד' עד היום שהם שמונה שנים, תמצא שהם יותר מאלף מסעות בים וביבשה.

בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם ויזכור תלאותינו ומהומותינו, ויראה עניינו ועמלינו ולחצינו ודחקינו, כמו שראה עוני אבותינו במצרים ובמסעות המדבר, וישלח לנו שני המשיחים להושיענו כיד ה' הטובה עליהם כמו ששלח למשה ולאהרן להושיעם ממצרים, וכמה וכמה טובה כפולה מכופלת למקום עלינו לפי רוב הצרות והתלאות ורוב המסעות. זהו הנראה בענין אלו המסעות, מלבד הדברים העתיקים אשר נמסרו לחכמים. ומלבד הנראה גלוי ומפורסם לכל העמים, כי תמצא שהזכיר באלו המסעות רמזיה מוטובות ישראל שהיו להם כשהיו טובים, והרעות שהיו להם בסבת עונותם. ואם כן כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים, בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגליות והמסעות, כמו שה' עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזהו חיותנו וקיומנו ועל פי אנו חיים, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה', וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'.

צדור המור

ב. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן. ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. ויש לפרש דמרמז בזה לאמץ לבות בני ישראל על גאולה העתידה על פי המדרש דראשי־תיבות "אלה" "מסעי" "בני" "ישראל" הוא ד' גליות אדום מדי בבל יון, ועל ידי שהי' גאולת מצרים יהי' מופת לישראל על תקות הגאולה השלימה, ועל ידי שהי' גאולת מצרים על ידי בני אדם לכך יש אחר' עוד גלות, אבל גאולה העתידה כיון דהשי"ת השכין שכינתו בתוך ישראל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם הוא מופת על הגאולה שתהי' על ידי השי"ת ותהי' שלימה שאין אחר' עוד גליות.

זה פירוש אלה מסעי בני ישראל, היינו ד' גליות על ידי שיצאו בני ישראל ביד משה ואהרן היינו בני אדם. ומטעם זה ויכתוב משה את מוצאיהם ממצרים כדי לחקות בלבבות בני ישראל. למסעיהם על פי ה' היינו שהשכין שכינתו עם בני ישראל הנקרא פי ה', ועל ידי זה ואלה מסעיהם שהיא בצירוף שכינתו עמנו הוא מופת על הגאולה למוצאיהם שתהי' על ידו יתברך גאולה שלימה במהרה בימינו וז"ב.

באר שבע

לג, ב – ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם

א. נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה', להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידים רפות, לפי שהשם צופה ומביט עד סוף כל הדורות וראה הגליות שיעברו עלינו, ובפרט הגלות הרביעי החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק, כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות, השם יחיינו ויוציאנו מגלותינו, כמו שעשה ביציאת מצרים שהיו מעונים זה כמה שנים בעבודת פרך, והשם שלח להם מושיעים להצילם מצרותם.

ולכן התחיל ואמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, וכי עד עכשיו לא ידענו שמושה ואהרן עשו את כל המופתים לפני פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, שכתב בכולן שיצאו ביד משה ואהרן. אבל הרמז בזה כי כמו שישאל אף על פי שלא היו ראויים לצאת ממצרים לפי מעשיהם, נגאלו ביד משה ואהרן בזכותם. כן יהי' בגאולות העתידות שישלח להם מושיע ורב להושיעם, ובפרט בגאולה הרביעית יגאל על ידי שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתנו, אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם, להורות שנכתבו על פי השם, ושם ה' בס רמזו בהם, שהוציאם מצרה לרוחה, ואפילו שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה, לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמזו באלו המסעות.

זה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה, שאף על פי שנהי' נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש, מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל ויענונו, ויושב קדם סלה ישמרנו, כי בעוונותינו גלות ירושלם אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכיות, וזולתי הנשאים אשר נשארו מן השבי ומן המלקוח ומן הדבר והרעב, נסים ופלאים מחרב אדום למלכות פרס ולמלכות ישמעאל, והנם כל המון ישראל מכל גלות ספרד במלכות פא"ס, עד שנתקיים בנו בעוונותינו (דברים ד, כז) ונשאתם מתי מספר תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב, ואנו בטוחים בה' שיוציאנו מגלותינו ומדלותינו כמו שהוציא לאבותינו ממצרים, אף על פי שלא נהי' ראויים וכל זה מצד רחמיו.

ויש לנו להבין ולחקור באלו המסעות, שלא לחנם נכתבו בתורה כאומרו אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו על ידי משה ואהרן. ולא די זה אלא שכתב ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', והזכיר כל המסעות בפרט ויסעו מרעמסס וכו', וכל המסעות היו שנים וארבעים מסעות שהלכו בארבעים שנה, והתורה כתבה כמתמה, מזה ראו דבר גדול אלה מסעי בני ישראל, וכן ראו דבר גדול כי הנם כתובים על ספר הישר על פי ה' להצטער בצרתם. ואם כן כשיבא אותה עת הרמז בדברי הנביאים באחרית

(1) הכוונה לגירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב. וכנראה המחבר כתב פירוש זה בשנת ה'ר"ס.

♦ יום ראשון כ"ה תמוז ♦

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

בומליל משה עם רישי שבטאי לבני ישראל למימר דין פתגמא די פקיד יי:

"זֶה הַדָּבָר", מֵה לְהֵלֵךְ נֶאֱמָרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּבָר אֶל אַהֲרֹן וְגו'" אִף זֶה נֶאֱמָרָה לְכָלֵךְ. זֶה הַדָּבָר. (ספרי) מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא (שמות יא) ב"כֹּה אָמַר ה' פְּחַצוֹת הִלִּילָהּ. וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ ב"כֹּה אָמַר ה'", מוֹסֵף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בַּלְשׁוֹן "זֶה הַדָּבָר" (ספרי. נדרים עז). דָּבָר אַחֵר: זֶה הַדָּבָר - מַעוֹט הוּא, לומר שֶׁהֵחָכֵם בַּלְשׁוֹן "הַתְּרָה", וּבַעַל (וְאָב) בַּלְשׁוֹן "הַפְּרָה" כַּלְשׁוֹן הַכְּתוּב כָּאן, וְאִם חֲלָפוּ - אֵין מִתֵּר וְאֵין מוֹפֵר.

כ"ה ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומניין שאף שאר הדברות כן? תלמוד לומר (שמות לד): "וישב אליו אהרן וכל-הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם: ואחר-כך נגשו כל-בני ישראל". ומה ראה לאמרה כאן? למד, שהפרת נדרים ביחיד ממחה, ואם אין יחיד ממחה - מפר בשלשה הדיוטות. (ב"ב קכ) או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד? נאמר כאן "זה הדבר", ונאמר בשחטי חוץ (ויקרא יז)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך ב, עמ' 693)

שְׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ, אֵלֶּה הוּא תְּלוֹי בְּמַצְבוֹ הָאִישִׁי הַמְּדִיק שֶׁל כָּל יָחִיד וְיָחִיד, מוֹבֵן שֶׁהַחֲלֻטָּה הַסּוּפִית צְרִיכָה לְבֹא מִנְשִׂיא; רַק הוּא בְּכוּחֹ לִקְבֹּעַ בְּבִירוֹ אִם עֲבוּדָה זֹאת מִתְאַיֶּמָה לְאָדָם מְסִים זֶה, אִם לֹא.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת (ל, ב) ההכרעה במה לנדר ובמה טוב שלא לנדר, חובת לבא דוקא מנשיא - "ראשי המטות". הנודר נדרו ומפריש את עצמו מדבר מסים, עושה כן בגלל חשש שההתעסקות באותו דבר עלולה להורידו מדרגתו. ומכיון שענין זה אינו

ג. גבר ארי ידר נדר גדם יי או יקנים קנים למסר אסר על נפשה לא יבטל פתגמה ככל דיפוק מפומה יעבד:

(ג) אִישׁ כִּי־יִדַּר נִדֵּר לַיהוָה אִוְּהַשְׁבַּע שְׁבַעַה לְאַסֹּר אֶסֶר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיטָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה:

תלמוד לומר "לְאַסֹּר אֶסֶר" - לְאַסֹּר אֶת הַמִּתֵּר, וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאֶסֶר. לֹא יַחַל דְּבָרוֹ. כִּמוֹ "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ", לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֲלִין.

כ"ה נדר. האומר: הרי עלי קונם, שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפלו נשבע שישאכל נבלות, אני קורא עליו "ככל-היוצא מפיו יעשה"?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות נדך יג)

הַפְּנִיָּה הָעֲלִיוֹנָה: לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּיקָה בַּתְּחִלָּתָם. וְלִכְּנֹשׁ שֶׁעֲמִידוֹ לְהַכְנִס לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְלַהֲתַעֲסֵק בָּהּ בְּעֲבוּדָה זֹאת, נֶאֱמָרָה לָהֶם פְּרִשְׁת הַפְּרִיט נְדָרִים, שֶׁגַּם תוֹכְנָה הִיא הָעֲבוּדָה עִם הָעֲנִיִּים הַגִּשְׁמִיִּים כִּנ"ל. אֲמָנָם מִפְּנֵי שֶׁבִּפְּעֻלָּה כְּתוּב גַּם בְּפִרְשָׁה זֹאת עֲצָם הַדִּין שֶׁל נְדָרִים - וְגַם זֶה נֶאֱמַר לָהֶם סְמוּךְ לְכַנְיֻסְתָּם לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְלַהֲתַעֲסֻקוֹתָם בְּעֲנִיִּים הַגִּשְׁמִיִּים - מוֹבֵן שֶׁגַּם בָּזֶה יֵשׁ

ההפרש (העיקרי) שבין עבודת בני ישראל במדבר לעבודתם בארץ ישראל הוא בזה, שבמדבר לא היו עסוקים בענינים גשמיים, שהרי היו ניזונים שם מ"לחם מן השמים" - מן, ושתו מים מבארה של מרים, וגם לא היה להם להתעסק באספקת לבושים, כי בגדיהם גדלו עמם; מה שאין כן בארץ ישראל הוצרכו לעסוק במלואת החרישה וזריעה וכו' - ודוקא עבודה זו היא, כנ"ל, תכלית

בעל הטורים

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת.. וְהַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. כְּשֶׁאָמַר בְּהוֹרָה סִינִי "וְלֹא תִשְׁכְּבוּ בְּשִׁמִּי לְשִׁקְרָה" וְחֲלָלְתָּ (ויקרא יט, יב), הִיָּתָה הַכּוֹנֵה שֶׁהָאִישׁ הַנוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ", כִּי בַחֲלָלֵי דְּבָרוֹ הוּא מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם. אֲבָל הָאִשָּׁה שְׂאִינָה בְּרִשׁוֹת עֲצָמָה, לֹא תִהְיֶה מְחַלֵּלֶת אִם יִפְרֶה הַמִּפְרָה. תוֹרָה ג

שלכל אחד ואחד ישנו הכח לעבודה זו, גם למי שלא הגיע לדרגת הפקדת נדרים, והטעם על זה כתוב להלן: "בין איש לאשתו בין אב לבתו" - כי כל אחד ואחד מבני ישראל הוא בְּדוּגְמַת "אשתו" של הקב"ה, ו"בתו" של הקב"ה, ובנדאי שהקב"ה נותן לו הכח לפעול עבודה זו, ולמלאות רצונו לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

הוראה באופן העבודה הלז: נקודת ענין נדרים הוא "לא יחל דברו" - היינו ש"לא יעשה דבריו חולין" - וזהו אופן העבודה בענינים הגשמיים, לפעול שגם "דבריו" הגשמיים לא יהיו "חולין", אלא להמשיך בהם קדושה. ומכיון שהוראה זו נרמזת בענין הנדרים עצמם, הרי מובן

(ד) וְאִשָּׁה כִּי־תֵדַר נָדַר לַיהוָה וְאָסְרָה אֶסֶר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעְרֶיהָ:

רבותינו: בת י"א שנה ויום אחד נדרה נבדקין: אם ידעה לשם-מי נדרה ולשם-מי הקדישה - נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה להפקד.

כ"י • בְּבֵית אָבִיהָ • (ספרי) בְּרִשּׁוֹת אָבִיהָ, וְאִפְלוּ אִינְהָ בְּבֵיתוֹ. בְּנַעְרֶיהָ • וְלֹא קִטְנָה וְלֹא בּוֹגְרֵת, שֶׁהַקִּטְנָה אֵין נִדְרָה נָדַר, וְהַבּוֹגְרֵת אִינְהָ בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל אָבִיהָ לְהַפֵּר נִדְרֶיהָ. וְאִי זֶה הִיא קִטְנָה? (נדה מ"ה ב) אָמְרוּ

ה' וְשָׁמַע אָבִיהָ יֵת נִדְרָה וְאָסְרָה דִּי אָסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ וְיִשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ אָבִיהָ וְיִקְוִימוּן כָּל נִדְרָהָ וְכָל אָסְרֵי דִּי אָסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ וְיִקְוִימוּן:

(ה) וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָּהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אֶסֶר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:

וְאִם אֶעֱדִי אָבִיהָ יֵתָּה בְּיוֹמָא דְשָׁמַע כָּל נִדְרָהָ וְאָסְרָהָ דִּי אָסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יִקְוִימוּן וּמִן קָדָם יִי יִשְׁתַּבַּח לָּהּ אָרִי אֶעֱדִי אָבִיהָ יֵתָּה:

(ו) וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שָׁמַעַן כָּל־נִדְרֶיהָ וְאָסְרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וְיִהְיֶה יִסְלַח־לָּהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה:

(ז) "וידעתם את־תְּנוּאָתִי" - אֵת אֲשֶׁר סָרְתֶּם מִעָלַי. וְה' יִסְלַח־לָּהּ • בְּמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בְּאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנִזֵּיר וְשָׁמַע בַּעֲלָהּ וְהָפַר לָּהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה וְעוֹבְרֵת עַל נִדְרָהּ וְשׁוֹתָה זֵין וּמִטְמָאָה לְמַתִּים, זֶה הִיא שְׁצִרִיכָה סְלִיחָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מוֹפֵר. וְאִם הַמּוֹפְרִים צָרִיכִים סְלִיחָה, קַל־וְחָמֵר לְשֹׂאֵינָן מוֹפְרִים (ספרי) •

כ"י • וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה • אִם מִנֵּעַ אוֹתָה מִן הַנִּדָּר, כְּלוּמַר שֶׁהָפַר לָּהּ. "הִנָּאָה" זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יִנִּיא אוֹתָהּ וְהָפַר", הִיא אוֹמֵר: "הִנָּאָה" זֶה הָפַרָּה. וּפְשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן מְנִיעָה וְהַסְרָה; וְכֵן (לְקַמֵּן לֵב): "וְלִמָּה תִּנְיִאוּן", וְכֵן (תַּהֲלִילִים קָמָא): "שָׁמַע רֹאשׁ אֶל־גְּנִי רֹאשִׁי", וְכֵן (לְעִיל

וְאִם מִהֵנָּה תִּהְיֶה לְגַבֵּר וְנִדְרָהָ עָלֶיהָ אוֹ פְּרוֹשׁ סְפוּתָהָ דִּי אָסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ:

(ח) וְאִם־הִיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ שִׁפְתֶּיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ:

וְלֹא הָפַר הַבַּעַל, אוֹ הָפַר הַבַּעַל וְלֹא הָפַר הָאָב, הִרִי זֶה אֵינוֹ מוֹפֵר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קָם אֶחָד מֵהֶם. וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ • שֶׁנִּדְרָה בְּבֵית אָבִיהָ, וְלֹא שָׁמַע בָּהֶן אָבִיהָ וְלֹא הוֹפְרוּ וְלֹא הוֹקְמוּ.

כ"י • וְאִם־הִיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ • (נדרים סז) זֶה אָרוֹסָה; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְשׁוּאָה? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית אִשָּׁה נִדְרָה", הִרִי נְשׁוּאָה אָמוּרָה, וְכֵאן בְּאָרוֹסָה; וְכֵאן לְחֶלֶק בָּהּ, שֶׁאָבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִירִין נִדְרֶיהָ. הָפַר הָאָב

(ו) וְה' יִסְלַח לָּהּ. עַל שֶׁנִּדְרָה מִה שֶׁאֵין בִּידָה לְקַיֵּם. כִּי הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה. וְהִיא לֹא יָדְעָה אֵת דַּעַת אָבִיהָ כִּשֶׁנִּדְרָה, וְהִיא נִדְרָה עַל דַּעַת לְקַיֵּם. תוֹרָה ז

(ח) וְשָׁמַע אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ
נָדְרֶיהָ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ יִקְמוּ:

כ"ט - וְשָׁמַע אִשָּׁה וְגו' • הרי לך, שאם קיים הבעל, שהוא קיים.

(ט) וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפָּר
אֶת-נְדָרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר
אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ וַיְהִי וַיִּסְלַח-לָהּ:

כ"י - וְהִפָּר אֶת-נְדָרָהּ • יכול אפילו לא הפר האב? תלמוד לומר "בנעריה בית אביה" - כל שבנעריה,
ברשות אביה היא (קידושין יא).

(י) וְגִדֵּר אֶלְמֶנָה וְגִרוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ
יָקוּם עָלֶיהָ:

כ"ג - כָּל אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ • לפי
שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל; ובאלמנה

(יא) וְאִם-בֵּית אִשָּׁה נְדָרָה אוֹ-אִסְרָה אֶסֶר עַל-
נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה:

כ"ד - וְאִם-בֵּית אִשָּׁה נְדָרָה • בנשואה, הכתוב מדבר.

(יב) וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הָנִיא אוֹתָהּ
וְקָמוּ כָּל-נְדָרֶיהָ וְכָל-אֶסֶר אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ
יָקוּם:

(יג) וְאִם-הִפָּר יָפַר אַתָּם אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
כָּל-מוֹצָא שְׁפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֶאֱסֹר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
אִשָּׁה הַפָּרָם וַיְהִי וַיִּסְלַח-לָהּ:

(יד) כָּל-גִּדֵּר וְכָל-שִׁבְעַת אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִשָּׁה
יָקִימוּ וְאִשָּׁה יִפְרְנוּ:

כ"ז - כָּל-גִּדֵּר וְכָל-שִׁבְעַת אֶסֶר וְגו' • לפי שאמר
שהבעל מפר, יכול כל נדרים במשמע? תלמוד לומר

(טו) וְאִם-הִחֲרִשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מִיּוֹם אֶל-יוֹם
וְהָקִים אֶת-כָּל-נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת-כָּל-אִסְרֶיהָ אֲשֶׁר
עָלֶיהָ הָקִים אַתָּם כִּי-הִחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ:

ח וְשָׁמַע בַּעֲלָהּ בְּיוֹמָא דְשָׁמַע וַיִּשְׁתּוֹק לָהּ
וַיִּקְוִינָהּ נְדָרָהּ וְאִסְרָהּ דִּי אִסְרָתָּהּ עַל
נַפְשָׁהּ יִקְוִינָהּ:

ט וְאִם בְּיוֹמָא דְשָׁמַע בַּעֲלָהּ אַעֲדִי יָתָהּ וּבִטֵּל
יָתָהּ נְדָרָהּ דִּי עָלָהּ וְיָתָהּ פְּרוּשׁ סְפוּתָהּ דִּי
אִסְרָתָּהּ עַל נַפְשָׁהּ וּמִן קֳדָם יִי יִשְׁתַּבֵּק לָהּ:

י וְגִדֵּר אֶרְמֶלָא וּמִתְרַבָּא כָּל דִּי אִסְרָתָּהּ עַל
נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלָהּ:

יג מִן הַנְּשׂוּאִין הַכְּתוּב מְדַבֵּר, (נדרים סז) אֲבָל אֶלְמֶנָה מִן
הָאֲרוּסִין - מֵת הַבַּעַל, נִתְּרוּקְנָהּ וְחִזְרָה לְרִשּׁוֹת הָאָב.

יא וְאִם בֵּית אִשָּׁה נְדָרָה אוֹ אִסְרָתָּהּ אֶסֶר עַל
נַפְשָׁהּ בְּקִיּוּם:

יב וְשָׁמַע בַּעֲלָהּ וַיִּשְׁתּוֹק לָהּ לֹא אַעֲדִי יָתָהּ
וַיִּקְוִינָהּ כָּל נְדָרָהּ וְכָל אֶסֶר דִּי אִסְרָתָּהּ עַל
נַפְשָׁהּ יִקְוִינָהּ:

יג וְאִם בִּטֵּלָא יִבְטֵל יְתָהּ בַּעֲלָהּ בְּיוֹמָא דִּי
שָׁמַע כָּל אִסְרָתָּהּ סְפוּתָהּ לְנִדְרָהּ וְלֶאֱסֹר
נַפְשָׁהּ לֹא יִקְוִינָהּ בַּעֲלָהּ בִּטְלָנוּ וּמִן קֳדָם
יִי יִשְׁתַּבֵּק לָהּ:

יד כָּל גִּדֵּר וְכָל קִיּוּמָתָא אֶסֶר לְסַגְפָּא נַפֶּשׁ
בַּעֲלָהּ יִקְוִינָהּ וּבַעֲלָהּ יִבְטְלָנוּ:

יז לַעֲנֹת נַפֶּשׁ - אֵינָהּ מִפְּרָא אֶלָּא נְדָרֵי עֲנִי נַפֶּשׁ בְּלִבָּד.
וְהֵם מִפְּרָשִׁים בְּמַסְכַּת נְדָרִים (דף עט).

טו וְאִם מִשְׁתַּק יִשְׁתּוֹק לָהּ בַּעֲלָהּ מִיּוֹם לְיוֹם
וְיָקִים יָתָהּ כָּל נְדָרָהּ אוֹ יָתָהּ כָּל אִסְרָהּ דִּי
עָלָהּ יִקְוִינָהּ יְתָהּ אֲרִי שְׁתַּק לָהּ בְּיוֹמָא
דְשָׁמַע:

שיעור יומי ליום ראשון כ"ה תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי
 כ"י- מיום א-יום. שלא תאמר מעת לעת, לכך נאמר "מיום א-יום" - ללמדך שאין מפר אלא עד
 שתחשף.

(טז) ואם-הפר יפר אתם אחרי שמעו ונשא את-
 טז ואם בשלא יבטל יתהון בטר דשמע
 ויקבל ית חובה:
 עונה:

כ"י- אחרי שמעו. אחרי שמע וקנים, שאמר:
 "אפשי בו" וחזר והפר לה אפלו בו ביום. ונשא
 את-עונה. הוא נכנס תחתיה. למדנו מכאן, שהגורם
 תקלה לחברו, הוא נכנס תחתיו לכל עונשין.

(יז) אלה החקים אשר צוה יהוה את-משה בין איש
 לאשתו בין-אב לבתו בנעריה בית אביה: פ
 יז אליו קנינא די פקיד יי ית משה בין גבר
 לאתתה בין אבא לבתתה ברכיותהא בית
 אבויחא:

לא (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:
 א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים
 תאסף אל-עמיד:
 ב אתפרע פרענות בני ישראל מן מדינאי
 בטר כן תתקנש לעמיד:

כ"י- מאת המדינים. ולא מאת המואבים,
 שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה, שהיו יראים
 מהם שהיו שוללים אותם, שלא נאמר אלא (דברים ב):
 "אל-תתגר בם מלחמה", אבל מדינים נתעברו על ריב
 לא להם. דבר אחר: מפני שתי פרידות טובות שיש
 לי להוציא מהם: רות המואביה ונעמה העמונית.

(ג) וידבר משה אל-העם לאמר החלצו מאתכם
 אנשים לצבא ויהיו על-מדן לתת נקמת-יהוה
 במדין:
 ג ומליל משה עם עמא למימר זריזו מנכון
 גברין לחילא ויהיו על מדן למיהב
 פרענות דין עמא דיי במדין:

כ"י- וידבר משה וגו'. (ספרי) אף-על-פי ששמע
 שמיתתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר.
 החלצו. בתרגומו, לשון "חלוצי צבא" מדינים.
 אנשים. צדיקים, וכן (שמות טז): "בחר-לנו אנשים",
 וכן (דברים א): "אנשים חכמים וידעים". נקמת-ה'.
 שהעומד כנגד ישראל, כאלו עומד כנגד הקדוש-
 ברוך-הוא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב"ה (לא, ג)
 בשני מקומות אחרים מביא רש"י ענין זה - בפרשת בשלח
 (טו, ז) ובפרשת בהעלותך (י, לה), ושם מביא ראיה לכך
 מפסוק (תהלים פג, ג-ד): כי הנה אויבך יתמיון ומשנאך נשאו
 ראש, על עמך יערימו סוד. ואלו כאן אינו מביא ראיה
 לדבריו. ונמוקו עמו - כאן הרי מפרש בכתוב נקמת בני
 ישראל... נקמת ה' (פסוקים ב-ג), ואין צורך בראיה ממקום
 אחר. מה-שאין-כן בפרשת בשלח ובפרשת בהעלותך כתיב
 רק 'קמיה', 'משנאך', ותו לא.

בעל הטורים

(טו) ואם תחריש יחריש. שהשתקקה
 במי שיש בידו למחות היא כמו
 הודאה, שהשותק הוא במסכים במה
 שנעשה. תורה טו
 עונה. במשפט כל מכריח את חברו
 לעבר עברה, או מורה שקר
 ומתעה. תורה יז
 (טז) ואם הפר יפר אתם אחרי
 שמעו. אחרי יום שמעו, שאינו יכול אז
 להתחרט ולהפר. ונשא את

(ד) אֵלֶּךָ לַמַּטֵּה אֶלֶּךָ לַמַּטֵּה לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל
תִּשְׁלַחְוּ לַצָּבָא:
וְאֶלְפָא לַשְׁבֵּטָא אֶלְפָא לַשְׁבֵּטָא אֶלְפָא לַשְׁבֵּטָא לְכָל
שְׁבֵטָא דְיִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחְוּ לַחִילָא:

כ"ה – לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל • (ספרי) לְרַבּוֹת שָׁבֵט לְוִי.

(ה) וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶּךָ לַמַּטֵּה שְׁנֵים-עָשָׂר
אֶלֶּךָ חֲלוּצֵי צָבָא:
הָוֵאתָבְחֵרוּ מֵאֲלֵפֵי דְיִשְׂרָאֵל אֶלְפָא
לַשְׁבֵּטָא תְּרֵי עָשָׂר אֲלֵפִין מְזֻזֵי חִילָא:

כ"ה – וַיִּמְסְרוּ • לְהוֹדִיעַ שְׁבָחָן שֶׁל רוּעֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָה
הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּמִיתָתוֹ
מָה הוּא אוֹמֵר? (שמות טז): "עוֹד מָעַט וְסָקֵלְנִי",
וּמִשְׁשָׁמְעוּ שְׁמִיתָת מֹשֶׁה תְּלוּיָהּ בְּנִקְמַת מִדֵּין, לֹא
רָצוּ לָלֶכֶת עַד שֶׁנִּמְסְרוּ עַל כְּרָחָן.

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶּךָ לַמַּטֵּה לַצָּבָא אֹתָם
וְאֶת-פִּינְחָס בֶּן-אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ
וְחֲצִצְרוֹת הַתְּרוּעָה בִּידּוֹ:
וַיִּשְׁלַח יְהוָה מֹשֶׁה אֶלְפָא לַשְׁבֵּטָא לַחִילָא
יְהוָה וְיָת פִּינְחָס בֶּר אֱלֵעָזָר כֹּהֵנָא פִּהְנָא לַחִילָא
וּכְמִי דְקוֹדֶשׁא וְחֲצִצְרוֹת וּבְכִתָּא בִידּוֹ:

כ"ה – אֹתָם וְאֶת-פִּינְחָס • מְגִיד, שֶׁהָיָה פִּינְחָס שָׂקוּל
בְּגִיד כָּלָם. וּמִפְּנֵי מָה הֵלֵךְ פִּינְחָס, וְלֹא הֵלֵךְ אֱלֵעָזָר?
אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמַּצְוָה, שֶׁהִרְג
כְּזָבִי בֶת צוּר, יִגְמַר. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהֵלֵךְ לְנִקְמַת
יוֹסֵף אָבִי אֲמֹ, שְׁנֵאֲמַר (בראשית לו): "וְהַמְדִּנִּים מָכְרוּ
אֹתוֹ" (סוטה מ). וּמִנֵּיין שֶׁהָיָה אֲמֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשָּׁל
יוֹסֵף? שְׁנֵאֲמַר (שמות ו): "מִבְּנוֹת פּוּטִיאל" - מְזַרְעֵ יְהוָה
שֶׁפִּטְסָם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וּמְזַרְעֵ יוֹסֵף שֶׁפִּטְסָם
בִּיצְרוּ. (סוטה מג) דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה מִשּׁוּם מְלָחְמָה.
וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ • זֶה הָאָרוֹן וְהַצִּיץ, שֶׁהָיָה בִלְעָם עִמָּהֶם
וּמִפְּרִיחַ מַלְכֵי מִדֵּין בְּכַשְׂפִּים וְהוּא עֲצָמוֹ פּוֹרֵחַ עִמָּהֶם,
הָרָאָה לָהֶם אֵת הַצִּיץ שֶׁהָשֵׁם חָקוּק בּוֹ וְהֵם נּוֹפְלִים,
לְכָף נֶאֱמַר: "עַל-חֲלָלֵיהֶם" בְּמַלְכֵי מִדֵּין, שְׁנוּפְלִים
עַל הַחֲלָלִים מִן הָאָוִיר, וְכֵן בְּבִלְעָם כְּתִיב: "אֶל-
חֲלָלֵיהֶם" בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ (י). בִּידּוֹ • בְּרִשּׁוֹתוֹ; וְכֵן
(במדבר כא): "וַיִּקַּח אֶת-כָּל-אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ".

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל-מִדֵּין כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה
וַיַּהֲרֹגוּ כָּל-זָכָר:
זֹוֹתָתְחִילוּ עַל מִדֵּין כַּמָּא דִּי פִקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה וְקָטְלוּ כָּל דְּכוּרָא:

(ח) וְאֶת-מַלְכֵי מִדֵּין הָרְגוּ עַל-חֲלָלֵיהֶם אֶת-אֹוִי
וְאֶת-רָקֶם וְאֶת-צוּר וְאֶת-חֹור וְאֶת-רִבְעֵ חַמֶּשֶׁת
מַלְכֵי מִדֵּין וְאֵת בִּלְעָם בֶּן-בְּעוֹר הָרְגוּ בַּחֲרִב:
ח וְיָת מַלְכֵי מִדֵּין קָטְלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת
אֹוִי וְיָת רָקֶם וְיָת צוּר וְיָת חֹור וְיָת רִבְעֵ
חַמֶּשֶׁת מַלְכֵי מִדֵּין וְיָת בִּלְעָם בֶּר בְּעוֹר
קָטְלוּ בַּחֲרִבָא:

כ"ה – חַמֶּשֶׁת מַלְכֵי מִדֵּין • וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שֶׁחַמֶּשֶׁה
מִנֵּה הַכְּתוּב, לָמָּה הִזְקַק לִזְמַר "חַמֶּשֶׁת"? אֵלֹא
לְלַמֶּדֶךָ, שֶׁשְׁנוֹי כָּלָם בַּעֲצָה וְהָשׁוּוּ כָּלָם בַּפְּרָעָנוּת.
בִּלְעָם הֵלֵךְ שֶׁם לְטַל שָׂכָר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶּךָ
שֶׁהָפִיל מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ, (ספרי) וַיִּצָּא מִמִּדֵּין לְקִרְיַת
יִשְׂרָאֵל וּמִשִּׁיאָן עֲצָה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם פִּשְׁהֵייתֶם
שְׂשׁוּיִם רְבוּא לֹא יִכְלַתֶּם לָהֶם, וְעַכְשָׁו בִּי"ב אֶלֶּךָ
אֲתָם בָּאִים לְהַלְחֵם? נִתְּנָו לוֹ שָׂכָרוֹ מִשְׁלָם וְלֹא

בעל הטורים

לֹא (ה) וַיִּמְסְרוּ. לְמֹשֶׁה מֵאֵת כָּל שְׁבֵט
וְשָׁבֵט. תוֹרָה ו
(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶּךָ לַמַּטֵּה
לַצָּבָא. שֶׁלַח אֶלֶּךָ לְכָל מַטֵּה, שִׁיתְקַבְּצוּ
יְחִידוֹ לַצָּבָא.
אֲתָם וְאֵת פִּינְחָס. וְאַחֵר שְׁנוֹתְקַבְּצוּ,
שֶׁלַח אֹתָם כָּלָם יְחִיד, וְעִמָּהֶם שֶׁלַח אֵת
פִּינְחָס –
וּבְיָדוֹ חֲצִצְרוֹת הַתְּרוּעָה" בְּרִשּׁוֹתוֹ. תוֹרָה ו

שיעור יומי ליום שני כ"ו תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

קפחוהו. בחרב. הוא בא על ישראל והחליף
אמנותו באמנותם, שאין נוצחים אלא בפייהם על-ידי
תפלה ובקשה, ובא הוא ותפש אמנותם לקללם

(ט) וישבו בני-ישראל את-נשי מדן ואת-טפם ואת
כל-בהמתם ואת-כל-מקנהם ואת-כל-חילם בזו:

(י) ואת כל-עריהם במושבתם ואת כל-טירתם
שרפו באש:

כ"י טירתם. מקום פלטרין שלהם, שהוא לשון
מושב כומרים יודעי חקיהם. דבר אחר: לשון מושב

(יא) ויקחו את-כל-השלל ואת כל-המלקוח באדם
ובבהמה:

כ"י ויקחו את-כל-השלל וגו'. מגיד, שהיו
פשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל לשלח יד בבזה
שלא ברשות, שנאמר: "את-כל-השלל וגו'", ועליהם
מפרש בקבלה "שניף כעדר הרחלים וגו'", אף אנשי
המלחמה שבו כלם צדיקים. שלל. הן מטלטלין

(יב) ויבאו אל-משה ואל-אלעזר הכהן ואל-עדת
בני-ישראל את-השבי ואת-המלקוח ואת-השלל
אל-המחנה אל-ערבת מואב אשר על-ירדן ירחו:ם

♦ יום שני כ"ו תמוז ♦

(יג) ויצאו משה ואלעזר הכהן וכל-נשיאי העדה
לקראתם אל-מחוי למחנה:

כ"י ויצאו משה ואלעזר הכהן. לפי שראו את נערי ישראל לחטף מן הבזה.

(יד) ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים
ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה:

כ"י ויקצף משה על פקודי החיל. ממנים על החיל; ללמדך, שכל סרחון הדור תלוי בגדולים, שיש
פח בידם למחות.

(טו) ויאמר אליהם משה החייתם כל-נקבה:

בעל הטורים

(טו) החייתם כל נקבה. אף על פי
שבמלחמת כל אמה חוץ משבע אמות
כתוב "רק הנשים והטף והבהמה וכל
אשר יהיה בעיר, כל שללה תבו לה"

ורבים ב, יד, לא היה לכם להחיות
לפחות אותם הנשים שהכרתם שהיו

(מז) הֵן הָנָה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי בַלְעָם לְמַסֵּר־
מֵעַל בִּיהוּתָהּ עַל־דִּבְרֵי פֶעוֹר וְתַהִי הַמִּגִּפָּה בַּעֲרַת
יְהוָה:

טז הָא אָנוּן הוֹאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲצַת בַּלְעָם
לְשַׁקֵּרָא שְׁקֵר קָדָם יי על עסק פֶּעוֹר וְהוּת
מוֹתָנָא בְּכַשְׁתָּא דִּי:

שְׁהִיו שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחוּר? בּוֹאוּ וְאַשְׁיֹאכֶם עֲצָה:
אֲלֹהֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹי שְׂוָנָא זְמָה הוּא וְכו', כְּדֹאִיתָא
בְּחֻלְק' וּבִסְפָרִי'.

כ"י- הֵן הָנָה • מַגִּיד, שְׁהִיו מַפְרִינִין אוֹתָן: זוּ הִיא
שְׂנֵכָשֶׁל פְּלוּנִי בָּהּ. בְּדִבְרֵי בַלְעָם • אָמַר לָהֶם: אִפְלוּ
אַתֶּם מַכְנִיסִים כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א הָאֻמוֹת) שֶׁבַעוֹלָם,
אֵין אַתֶּם וְכוּלִים לָהֶם; שְׁמָא מְרַבִּים אַתֶּם מִן הַמַּעֲרִים

י וְכַעֲנָן קָטוּלוּ כָל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא וְכָל
אַתְתָּא דִּידְעַת גָּבַר לְמַשְׁכְּבֵי דְּכוּרָא קָטוּלוּ:

(יז) וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ
לְמַשְׁכַּב זָכָר הִרְגוּ:

אֲנִי קוֹרָא: "הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת
אִישׁ... וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים וְגו'", אֲנִי יוֹדַע אִם לְהַרְג
(וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת) עִם הַזְּכָרִים אוֹ לְהַחֲיוֹת עִם הַטָּף?
לְכָךְ נֹאמַר "הִרְגוּ".

כ"י- וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ • (יבמות ט) רֹאוּיָה לְהַבְעֵל,
אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֵלָה. (יבמות טו) וְלִפְנֵי הַצִּיץ הַעֲבִירוּם,
וְהָרֹאוּיָה לְהַבְעֵל פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִרְגוּ • (ספרי) לָמָּה
חֲזַר וְאָמַר? לְהַפְסִיק הַעֲנָן, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שָׂאֵם

יח וְכָל טַפְלָא בְּנִשְׂאֵי דִי לֹא יָדְעָא מַשְׁכְּבֵי
דְּכוּרָא קָטִימוּ לְכוּן:

(יח) וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מַשְׁכַּב זָכָר
הַחֲיוּ לָכֶם:

יט וְאַתּוּן שְׂרוּ מִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא שְׂבַעָא
יוֹמִין כָּל דִּי קָטַל נַפְשָׁא וְכָל דִּי קָרַב
בְּקָטִילָא תַּדּוּן עֲלוּהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
וּבְיוֹמָא שְׂבַעֲיָאָה אַתּוּן וּשְׂבִיכוּן:

(יט) וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לְמַחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָרָג
נֶפֶשׁ וְכָל נִגְעַ בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֶם:

(יחזקאל לד): "וְאַתָּן צֹאנִי צֹאן מִרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם
קְרוּיִים אָדָם וְאֵין עוֹבְדֵי גִילּוּלִים קְרוּיִין אָדָם, מוֹדָה
הוּא שֶׁהַעוֹבְדֵי גִילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמִגַּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁלֹּא
נֹאמַר אָדָם אֵלָּא אֵצֶל טַמְאָת אֱהֻלִּים, שְׁנֹאמַר (במדבר
ט): "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאַהֲלִי". אַתֶּם וּשְׂבִיכֶם • לֹא
שֶׁהַנִּכְרִים מְקַבְּלִין טַמְאָה וְצָרִיכִין הַזָּהָה, אֵלָּא מָה
אַתֶּם בְּנֵי־כְרִית, אֶף שְׂבִיכֶם, כְּשִׁיבֹאוּ לְכְרִית וְיִטְמְאוּ,
צָרִיכִין הַזָּהָה.

כ"י- מִחוּץ לְמַחֲנֶה • שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לַעֲזָרָה. כָּל הָרָג
נֶפֶשׁ • (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּהוֹרֵג בְּדִבְרֵי הַמִּקְבֵּל
טַמְאָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדָךְ הַכְּתוּב: שֶׁהַכָּלִי מְטַמְּא
אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֶּת, כְּאֵלוּ נִגְעַ בְּמֶת עֲצָמוֹ. אוֹ כּוֹל
אִפְּלוּ זָרֵק בּוֹ חֵץ וְהִרְגוּ? תִּלְמִיד לּוֹמֵר: "וְכָל נִגְעַ
בַּחֲלָל", מְקִישׁ הוֹרֵג לְנוֹגַע, מָה נִגְעַ עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ,
אֶף הוֹרֵג עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ. תִּתְחַטְּאוּ • בְּמִי נִדָּה כְּדִין
שָׂאֵר טַמְאֵי מֵתִים, שָׂאֵף לְדָבָרֵי הָאוֹמְרִים (יבמות סא)
קָבַר עוֹבְדֵי גִילּוּלִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאַהֲלִי, שְׁנֹאמַר

~ נקודות משיחות קורש ~ (לקוטי שיחות כרך כז, עמ' 200)

"מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלוּ נִדְבַק בְּשִׁכְיָה מִמֶּשׁ" (כתובות
קיא). וּמִרְבָּה מִדָּה טוֹבָה מִמִּדַּת פְּרַעֲנוּת, שֶׁפֶן אֵין אָדָם
נִטְמָא מִהַמֶּת אֵלָּא בְּנִגְיָהּ וְשִׁירָה (דְּהִינּוּ, נִגְיָהּ בְּחֻרֵב
[חִבּוּרֵי הַמֶּת]) וְלֹא 'נִגְיָהּ' בְּאִמְצָעוֹת חֵץ; וְאֵלוּ בְּצַד

כָּל הָרָג נֶפֶשׁ וְכָל נִגְעַ בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ (לא, יט)
הַכָּלִי מְטַמְּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֶּת, כְּאֵלוּ נִגְעַ בְּמֶת עֲצָמוֹ
(רש"י).
אֶף בְּנוֹגַע לְטַהֲרָה וּקְדוּשָׁה כִּי: מִי שֶׁדָּבַק בְּתַלְמִידֵי־חֻכְמִים

בעל הטורים

שֶׁלֹּא יִשְׁאָר לְמִדָּן גֵּין וְנִכְבָּד (על פי ישעיהו
יד, כב). תורה יח

(יז) הִרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף. אֶף עַל פִּי
שְׂאִין רֹאוּיִים לְמַשְׁכְּבֵי, וְזֶה לְנִקְמָה

לָכֶם לְתַקְלָה "בְּדִבְרֵי בַלְעָם" (פסוק
טז). תורה טז

הקדושה די גם בדבקות 'רחוקה' בתלמידים-חכמים, כמאמר רז"ל (כתובות שם) "כל המשיא בתו לתלמיד-חכם והעושה

פרקמטין לתלמיד-חכם והמהנה תלמיד-חכם מנכסיו - כאלו מדבק בשכינה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 269)

בהורג בדבר המקבל טמאה, הכותב מדבר. ולמדך הכותב שהקלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נגע במת עצמו (לא, יט) יש לשאל, הרי בפסוק נאמר כל הורג נפש, ובפשוטו של מקרא משמע שהפנה הן בהרב והן בחץ? ויש לומר, דהנה ממה שנאמר "כל הורג נפש" משמע, שקל מי שהורג אדם נטמא בטמאת מת, הינו שהטמאה אינה קשורה לנגיעה במת או עם המצאות באהל המת, אלא

עצם מעשה ההריגה מטמא. ולפי זה קשה: כיפיון שיש כאן גדר חדש של טמאת מת, מדוע לא נזכר דין זה לעיל בפרשת חקת (יט, א ואילף), שם נאמרו כל דיני טמאת מת? ועל זה מיתרץ שהטמאה היא פרט בטמאת **מגע**, עליה כבר למדנו לעיל, אלא שהתורה מפרטת ומחדשת כאן, שהנוגע בכלי הנוגע במת הרי זה כאלו נוגע במת עצמו.

(כ) וְכַל-בָּגֵד וְכַל-כְּלִיעוֹר וְכָל-מַעֲשֵׂה עֲזִים וְכָל-כְּלִיעֵץ תִּתְחַטְּאוּ: ׀

כ וְכַל לְבוֹשׁ וְכַל מִן דְּמִשְׁךְ וְכַל עֹבֵד מַעֲזִי וְכַל מִן דְּעָא דִּתְדִין עֲלוּהִי:

זש"י • וְכַל-מַעֲשֵׂה עֲזִים • (ח"כ) לְהַבִּיא כְּלֵי הַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים וְהַעֲצָמוֹת.

(כא) וַיֹּאמֶר אֱלֹעֶז הַכֹּהֵן אֶל-אַנְשֵׁי הַצֵּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

כא וַאֲמַר אֱלֹעֶז כֹּהֵנָא לַגִּבְרִי חִילָא דְאַתּוּ לְקַרְבָּא דָא גְזֵרַת אֲוִרְתָא דִּי פְקִיד יְיָ יְהִי מִשָּׁה:

זש"י • וַיֹּאמֶר אֱלֹעֶז הַכֹּהֵן וְגו' • לִפִּי שָׂבָא מֹשֶׁה לְכָלל כַּעֲס, בָּא לְכָלל טְעוֹת, שְׁנִתְעַלְמוּ מִמֶּנּוּ הַלְכוֹת גְּעוּלֵי נְכָרִים, וְכֵן אִתָּה מוֹצֵא בְּשִׁמְנֵי לְמַלּוּאִים, שְׁנֵאמַר (ויקרא י'): "וַיִּקְצַץ (מֹשֶׁה) עַל-אֱלֹעֶז וְעַל-

איתמר" - בָּא לְכָלל כַּעֲס, בָּא לְכָלל טְעוֹת, וְכֵן (במדבר כ) ב"שְׁמֵעוּ-נָא הַמָּרִים": "וַיִּץ אֶת-הַסֵּלַע" - עַל-יְדֵי הַכַּעֲס טָעָה. אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' • (ספרי) תִּלָּה הַהוּרָאָה בְּרַבּוֹ.

(כב) אַךְ אֶת-הַזֹּהֵב וְאֶת-הַכֶּסֶף אֶת-הַנְּחֹשֶׁת אֶת-הַבַּרְזֵל אֶת-הַעֹפֶרֶת:

כב בְּרַם יְת דְּהָבָא וְיְת כֶּסֶפָא וְיְת נְחֹשֶׁתָא וְיְת פְּרוֹזָא יְת אַבְצָא וְיְת אַבְרָא:

זש"י • אַךְ אֶת-הַזֹּהֵב וְגו' • אַף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִזְהִיר לָכֶם אֲלָא עַל הַלְכוֹת טְמָאָה, עוֹד יֵשׁ לְהִזְהִיר לָכֶם עַל הַלְכוֹת גְּעוּל. וְ"אַךְ" לְשׁוֹן מַעוֹט, כְּלוּמַר מִמַּעֲטִין אִתָּם מִלְּהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֶּלִים אֲפִלּוּ לְאַחַר טְהוּרָתָן מִטְּמָאֹת

הַמַּת עַד שִׁטְהֵרוּ מִבְּלִיעַת אִסּוּר נִבְלוּת. וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ: "אַךְ אֶת-הַזֹּהֵב" לִזְמֶר, שֶׁצִּירֵף לְהַעֲבִיר חֲלָדָה שְׁלוֹ קָדָם שִׁיגְעִילָנוּ, וְזֵהוּ לְשׁוֹן "אַךְ", שְׁלֹא יִהְיֶה שֶׁם חֲלָדָה, אַךְ הַמַּתְכֶּת יִהְיֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא.

(כג) כָּל-דָּבָר אֲשֶׁר-יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהַר אַךְ בְּמִי נָדָה יִתְחַטֵּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא-יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמֵּי:

כג כָּל מַדְעָם דְּמַתְעַל בְּנוּרָא תַעֲבְרִינָה בְּנוּרָא וַיִּדְפִּי בְרַם בְּמִי אֲדִיוֹתָא יִתְדִי וְכָל דִּי לֹא מַתְעַל בְּנוּרָא תַעֲבְרִינָה בְּמִיָּא:

בעל הטורים

(כא) וְאֵת חֻקַּת הַתּוֹרָה, מִה שְׁאָמַר לָכֶם מֹשֶׁה שֶׁתְּחַטְּאוּ שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי (פסוק יט), הוּא דִּין "חֻקַּת הַתּוֹרָה" שֶׁל פָּרָה אֲדָמָה לְטָהַר מִטְּמָאֹת (כב) אַךְ אֶת הַזֹּהֵב, אֲבָל כְּלֵי מַתְכוֹת, מִלְּבַד אוֹתָהּ טְהוּרָה צִירֵף שֶׁתְּגַעֲלֻ אוֹתָם. תּוֹרָה כג (כג) וְטָהַר, מִגְּעוּלֵי גוֹיִם. אַךְ בְּמִי נָדָה יִתְחַטֵּא, שְׁלֹא יֵצֵא מִטְּמָאֹת מִתּ בִּלְבוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאָה כְּמוֹ חֲדָשׁ. תּוֹרָה כד

הטמאה. ורבותינו דרשו מכאן, שאף להכשירן מן האסור הטעין טבילה לכלי מתכות, ומי נדה הכתובין כאן, דרשו - מים הראויים לטבל בהם נדה. וכמה הם? ארבעים סאה. וכל אשר לא יבא באש • כל דבר שאין תשמישו על-ידי האור, כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו אסור. תעבירו במים • מטבילו ודיו, ודוקא כלי מתכות.

כ"י • כל דבר אשר יבא באש • לבשל בו כלום. תעבירו באש • (ע"ב) כדרך תשמישו - הגעלתו, מה שתשמישו על-ידי חמין, יגעילנו בחמין. ומה שתשמישו על-ידי צלי, כגון השפוד והאסקלה, ילכנו באור. אף במי נדה יתחטא • לפי פשוטו, "חטוי" זה לטהרו מטמאת מת. אמר להם: צריכין הכלים געול לטהרם מן האסור, וחטוי לטהרן מן

(כד) וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל-המחנה: ט

כ"י • אל-המחנה • למחנה שכניה, שאין טמא מת טעון שלוח ממחנה לויזה וממחנה ישראל.

כח ואמר יי למשה למימר: (כח) ויאמר יהוה אל-משה לאמר:

כח קבל ית חושבן דברת שביא באנשא ובבעירא את ואלעזר כהנא ורישי אבהת כנשתא:

(כו) ושא את ראש מלקוח השבי באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן וראשי אבות העדה:

כ"י • שא את ראש • קח את החשבון.

כח ותפלג ית דברתא בין גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנשתא:

(כו) וחצית את-המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים לצבא ובין כל-העדה:

כ"י • וחצית את-המלקוח בין תפשי המלחמה וגו' • חציו לאלו וחציו לאלו.

כח ותפרש נסיבא קדם יי מן גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא חד נפשא מחמש מאה מן אנשא ומן תורי ומן חמרי ומן צנא:

(כח) והרמת מכם ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים לצבא אחד נפש מחמש המאות מן-האדם ומן-הבקר ומן-החמרים ומן-הצאן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 110 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אחד מחמש מאות בדיוק

והקשה ה'אור החיים' הקדוש, וזה לשונו: "צל"ד למה האריך פלפול בפרטי החשבון בדבר שיכול כל הבא למנות לידע כי כך יעלה למחצה וכן יעלה למכס וגו', גם בענין מחצת העדה . . דן אנכי שלא היה צריך לאומרו". וכן הקשו הרמב"ן ועוד מפרשים, ותוצו באופנים שונים. ויש לתרץ, דבזה בא הכתוב לישוב תמיהה אפשרית, והיא: אלוה המפרש בפתוב, הרי בפשטות לא מוסתר כלל, שהשבי והמלקוח באדם ובבהמה מספרם יעלה למספר

והרמת מכס ליהוה . . אחד נפש מחמש המאות (לא, כח)

בפרשתנו מספר שהקב"ה צוה למשה לחלק את המלקוח לשני חלקים, מחצית לתת לאנשי הצבא ומחצית לכל העדה, ולהפריש מכס לה' - אחד מחמש מאות מחלק אנשי הצבא, ואחד מחמשים ממחצית השניה. לאח"כ מפרט הכתוב כמה היה סכום מחצית המלקוח, וכמה היה סכום אחד מחמש מאות שהפרישו אנשי הצבא.

בעל הטורים

בשלל עמלק, באמרו "הנה לכם ברכה משלל איבי ה'" (שמואל א' ל, כו). תורה כח

שנעשה נגד בלם, רצה שיתקדם בכלם "ואכלת את שלל איביך" (שם) כענין דוד

(כו) וחצית את המלקוח. מפני שהיתה המלחמה מלחמת נקמה על מה

שיעור יומי ליום שני כ"ו תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

מדיק עד כדי כך שפחציתו וחלק לקבוצות של חמשים וחמש מאות בדיק, בלי שיתר עדר, וכלשון הגמרא (חולין כח, ב ועוד) "אי-אפשר לצמצם". ואם כן קשה, למה לא צנה הקב"ה מה לעשות עם העדר? ולכן מפרט הפתוב את כל המספרים בפרטיות, להודיע

שבבדו"ד אכן היה לכל מין בפני עצמו מספר מדיק, ולא נשאר עדר. [והא דלא פרט כמה היה אחד מחמשים, כי אחרי שכתב שלא היה עדר קשחלקו לחמש מאות, מוכן מעצמו שגם בחמשים היה כן].

(כט) ממחציתם תקחו ונתתה לאלעזר הכהן הרומת יהוה:

כט מפלגותיהן תסבין ותיחב לאלעזר כהנא אפרשותא קדם יי:

(ל) וממחצית בני-ישראל תקח אחד אחד מן החמשים מן-האדם מן-הבקר מן-החמרים ומן הצאן מפל-הבהמה ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משכן יהוה:

ל ומפלגות בני ישראל תסב חד דאתחד מן חמשיין מן אנשא מן תוריין מן חמרי ומן ענא מפל בעירא ותיחב ויהוין ללואי נטרי מטרת משכנא דיי:

(לא) ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה יהוה את-משה:

לא ועבד משה ואלעזר כהנא כמא די פקיד יי ית משה:

(לב) ויהי המלקוח יתר הכוז אשר בוזו עם הצבא צאן שש-מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים:

לב ויהי המלקוח יתר הכוז אשר בוזו עם הצבא נפקו לחילא ענא שית מאה ושבעין וחמשא אלפין:

כ"ו ויהי המלקוח יתר הכוז לפי שלא נצטוו להרים מכס מן המטלטלין אלא מן המלקוח, כתב את הלשון הזה: ויהי המלקוח, שבא לכלל חלקה

ולכלל מכס, שהיה עודף על כוז המטלטלין אשר בוזו עם הצבא איש לו, ולא בא לכלל חלקה, מספר הצאן וגו'.

(לג) ובקר שנים ושבעים אלף:

לג ותוריין שבעין ותריין אלפין:

(לד) וחמרים אחד וששים אלף:

לד וחמרי שתין וחד אלפין:

(לה) ונפש אדם מן-הנשים אשר לא-ידעו משכב זכר כל-נפש שנים ושלושים אלף:

לה ונפשא דאנשא מן נשיא די לא ידעא משכבי זכורא כל נפשתא תלתין ותריין אלפין:

(לו) ויהי המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן שלש-מאות אלף ושלושים אלף ושבעת אלפים וחמש מאות:

לו ויהוין המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן לחילא מגנן ענא תלת מאה ותלתין ושבע אלפין וחמש מאה:

(לז) ויהי המכס ליהוה מן-הצאן שש מאות חמש ושבעים:

לז ויהוה נסיבא קדם יי מן ענא שית מאה שבעין וחמש:

בעל הטורים

(לב) ויתר הכוז אשר בוזו. כי נכסי הבתים "בוזו אנשי הצבא" להם. תורה לג

(לח) וְהִבָּקֵר שְׁשֶׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וּמִכָּסֶּם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים:
לח ותִּבְרִי תִלְתִּין וְשֵׁתָא אֶלְפִין וְנִסְיָבְהוֹן קָדָם
יְיָ שִׁבְעִין וְתִרְיָן:

(לט) וְחִמְרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וְחִמָּשׁ מֵאוֹת וּמִכָּסֶּם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:
לט וחִמְרִי תִלְתִּין אֶלְפִין וְחִמָּשׁ מֵאָה
וְנִסְיָבְהוֹן קָדָם יְיָ שְׁתִּין וְחָד:

(מ) וְנִפְשׁ אָדָם שְׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶּף וּמִכָּסֶּם לַיהוָה שָׁנִים וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ:
מ וְנִפְשָׁא דְאַנְשָׁא שֵׁתָא עָשָׂר אֶלְפִין
וְנִסְיָבְהוֹן קָדָם יְיָ תִלְתִּין וְתִרְיָן נִפְשִׁין:

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכָּסׁ תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
מא וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכָּסׁ תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר
כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה:

(מב) וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצָּבָאִים:
מב וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי פִלַּג מֹשֶׁה מִן
גְּבִרְיָא דִּי נִפְקוּ לְחִילָא:

כ"י • וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה • לְעֵדָה, וְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאֲנָשִׁים הַצָּבָאִים.

(מג) וַתְּהִי מַחֲצֵת הָעֵדָה מִן־הַצָּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֵלֶּף וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחִמָּשׁ מֵאוֹת:
מג וְתִהְיֶה פִלְגוֹת כְּנִשְׁתָּא מִן עֲנָא תִלַּת מֵאָה
וְתִלְתִּין וְשִׁבְעָא אֶלְפִין וְחִמָּשׁ מֵאָה:

כ"י • וַתְּהִי מַחֲצֵת הָעֵדָה • כֶּן וְכָד.

(מד) וּבִקָּר שְׁשֶׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף:
מד ותִּבְרִי תִלְתִּין וְשֵׁתָא אֶלְפִין:

(מה) וְחִמְרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וְחִמָּשׁ מֵאוֹת:
מה וחִמְרִי תִלְתִּין אֶלְפִין וְחִמָּשׁ מֵאָה:

(מו) וְנִפְשׁ אָדָם שְׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶּף:
מו מו וְנִפְשָׁא דְאַנְשָׁא שֵׁתָא עָשָׂר אֶלְפִין:

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָד אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלֹזִים שְׁמִרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
מז מו וְנִסְיָב מֹשֶׁה מִפִּלְגוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת
דְּאַתְחָד חָד מִן חֲמִשִּׁין מִן אֲנָשָׁא וּמִן
בְּעִירָא וַיִּהְיֶה יְתִהוֹן לְלֹזֵאי נְטָרֵי מִשְׁרַת
מִשְׁכָּנָא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה:

כ"י • וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְגו'.

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפִּקְדִּים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצָּבָא שְׁרֵי הָאֲלָפִים וְשְׁרֵי הַמֵּאוֹת:
מח מו וְקִרְבּוּ לְוֵת מֹשֶׁה דִּי מְמַנָּן עַל אֶלְפֵי
חִילָא רִבְגִּי אֶלְפִין וְרִבְגִּי מֵאוֹתָא:

כ"י • הַפִּקְדִּים • הַמְּמַנִּים.

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־נִפְקֵד מִמֶּנּוּ אִישׁ:

א (כ): כי יפקד מושבך - יחסר מקום מושבך, איש הרגיל לישוב שם, וכן (שם כ): "ויפקד מקום דוד" - נחסר מקומו ואין איש יושב שם. כ"י - ולא נפקד • ולא נחסר, ותרגומו "ולא שגא", אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא): "אנכי אחטנה" תרגומו: "דחות שגא ממניא", וכן (שמואל

(ג) וַנִּקְרָב אֶת־קִרְבָּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מֵצָא כְּלִי־זָהָב וְצִמְדָּה וְצִמְדֵי טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י - אצעה • אלו צמידים של רגל. וצמיד • של יד. עגיל • נזמי און. וכוּמָז • דפוס של בית הרחם, לכפר על הרהור הלב של בנות מדן.

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֲתָם כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה:

(גב) וַיְהִי כִּלְזָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶף שֶׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֵלֶפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת:

(גג) אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ:

(גד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֵלֶפִים וַחֲמֵאוֹת וַיָּבֹאוּ אוֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּפְרוֹן לְבִנְי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

♦ יום שלישי כ"ז תמוז ♦

לב (א) וּמִקְנֶה רֹב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גָד עֲצוֹם מְאֹד וַיֵּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וַהֲנִה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 18)

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני־גד (לב, א) איתא בספרים ששני השבטים הללו חבבו את המן ולא אכלו מאכלים אחרים, ולפיכך לא שחטו את צאנם ובקרם, כשבטים האחרים, וכך היה להם מקנה רב. ויש לבאר את

בעל הטורים

(ג) לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ. על דבר פעור תכשיט של נשים ב"מעשה" וזרון לבני ישראל. לכפרת עון פעור. תורה נב (גד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה. אחר ששקל הביא פעור. תורה א

שלא מחינו בחוטאים. תורה נא (נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה. קבל מהם ושקל. כל כלי מעשה. כל מין כלי שהיה

להיות קשורים להקב"ה. מובן אם כן, שחבת הפן, לחם מן השמים, הביאה לכך שלא רצו להכנס לארץ ישראל ולעסוק בענינים ארציים.

הקשר בין הסבה (חבת הפן) למסובב (הרצון להשאיר בעבר הירדן, שהוא מקום מקנה). דהנה, מבאר בחסידות שבני גד ובני ראובן רצו להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה, משום שבעבודת מרעה הצאן אין טרדות, ובעסוק זה יוכלו תמיד

בואתו בני גד ובני ראובן ואמרו למשה ולא לעזר פהנא ולרברבי פנשתא למימר:

(ב) ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל לעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר:

גמללמא ומלכשתא וכמרין ובית נמרין ובית חשכנא ובעלי דכבא (וכימא) וסיעת בית קברתא דמשה ובעזר:

(ג) עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעז:

ד"ה עטרות ודיבן וגו' • מארץ סיחון ועוג היו.

דארעא די מחא יי ית יתבהא קדם פנשתא דישראל ארע פשרא לבית בעיר היא ולעבדיף אית בעיר:

(ד) הארץ אשר הכה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה: ם

הואמרו אם אשכנא רחמין בעיניך תתייב ית ארעא הדא לעבדיך לאחסנא לא תעברנא ית ירדנא:

(ה) ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארוכה בלקו"ש ח"ח עמ' 186 ואילך – מותד 'לקראת שבת')

טעם רצונם דבני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן

לא לוקות - צריכים להתעסק עם הענינים הגשמיים ולעשות מהם דירה לו יתברך.

וע"ז היה מענה בני גד וראובן, ובהקדים:

הן אמת שעקר העבודה הוא קיום המצות בדברים גשמיים שעל ידי זה הוא המשכת העצמות למטה, "דירה בתחתונים", אף בכל זאת יש צורך ב'מארי תורה' שעקר עסקם הוא בתורה שהם קואירים את מעשה המצות של 'מארי עובדין טבין', ועל ידם המשכת העצמות היא בגלוי. ולכן בקשו שישארו הם בעבר הירדן, כדי שיוכלו להתעסק בלמוד התורה, כי כדי להשלים הפננה יש צורך גם במארי תורה. מה שאין כן המרגלים שרצו **שכל** ישראל ישארו במדבר שזה הפך הפננה.

וואמרו אם מצאנו חן בעיניך . . אל תעברנו את הירדן: (לב, ה)

בחסידות מבאר, שהטעם שפצצו בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה הוא, היות שבעבודה זו אין רבוי הטרדה, ויוכלו להתקשר ולהדבק בצלקות באין מפריע. ובדגמת האבות והשכטים שהיו רועי צאן מטעם הנ"ל.

ולכן השונה משה את בקשתם, לחטא המרגלים, "פה עשו אבותיכם בשלחי אותם וגו', היינו, שהנהגה זו היא בלתי רצויה, כי קדם מתן תורה היתה נתינת מקום להנהגה זו של פרישות מעניני העולם, אבל לאחר מתן תורה - שהפננה של מתן תורה היא לעשות את העולם הגשמי כלי

וואמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבנו פה:

(ו) ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבנו פה:

ד"ה האחיכם • לשון תמיהה הוא.

בעל הטורים

אין ספק שאינכם חושבין שיעלה זה בידכם, ואין זה אלא להניא את לב אחיכם. תורה ז

תחשבו שאחיכם ירצו לבוא להלחם כדי לכבש. ואתם תשבנו פה. במה שגבר נכבש.

לב (ג) עטרות ודיבן. כל אחת מהן לבדה היא ארץ מקנה. תורה ד
(ו) האחיכם יבאו למלחמה. האמנם

שיעור יומי ליום שלישי כ"ז תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת מטות-מסעי מט

(ז) וְלִמָּה תִּנְיָאוֹן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲבֹל אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

כ"ז • וְלִמָּה תִּנְיָאוֹן • תְּסִירוּ וְתִמְנְעוּ לָבָם מַעֲבֹר, שִׁיחִיו סְבוּרִים שְׂאֵתָם יֵרָאִים לַעֲבֹר מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה וְחֹזֶק
הַעֲרִים וְהָעָם.

(ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְּחִי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ:

כ"ז • מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ • בְּךָ שְׁמָה, וּשְׁנֵי קֳדָשׁ הָיוּ.

(ט) וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֲשָׁפּוֹל וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיִּנְיָאוּ
אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִבְלִתִּיבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן
לָהֶם יְהוָה:

(י) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:

(יא) אִם־יֵרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִזֶּן עֲשָׂרִים
שָׁנָה וּמַעַלָּה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לִיצְחָק וְלַיעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרָי:

(יב) בְּלִתִּי כָלֵב בֶּן־יִפְתָּה הַקִּנְזִי וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי
מָלְאוּ אַחֲרָי יְהוָה:

כ"ז • הַקִּנְזִי (סוטה יא) חוֹרְגוֹ שֶׁל קִנְזֵי הָיָה, וַיִּלְדָּה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עֲתָנִיאל.

(יג) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־תָּם כָּל־הַדּוֹר הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

כ"ז • וַיִּנָּעַם • וַיִּטְלָטְלֵם, מִן "נָע וָנָד" (ס"א וְטִלְטָלִם בָּנָע וָנָד).

(יד) וַהֲנִיחָה קִמְתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרַבּוֹת אֲנָשִׁים
חַטָּאִים לְסִפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

כ"ז • לְסִפּוֹת • כְּמוֹ (ישעיה כט): "סִפּוֹ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ז): "עֲלוֹתֵיכֶם סִפּוֹ וָגו'" לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת.

(טו) כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר
וַיִּשְׁחָתֵם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

בעל הטורים

(ז) וְלִמָּה תִּנְיָאוֹן, הֲלֹא יִדְעָתֶם כַּמָּה לָקוּ הַמִּנְיָאִים בְּדוֹר שְׁקָדִים. תורה ח

(מז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֻרְתָּ צֶאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ
פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ:

כ"י - נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה • חֲסִים הָיוּ עַל מְמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן, עֲשׂוּ הָעֶקֶר - עֶקֶר, וְהַטָּפַל -

(יז) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר
אִם-הֵבִיאֲנָם אֶל-מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר
מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:

כ"י - וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים • נִדְרִינַם מִהִירִים, כְּמוֹ (רש"י ח): "מִהֵר שֶׁלֹּל חֵשׁ בּוֹ", (שם ח): "יִמְהַר יַחֲשִׁיהָ".
לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרָאשֵׁי גֵּיטוֹת, מִתּוֹךְ שְׁגִבּוֹרִים הָיוּ, שֶׁכָּן נֶאֱמַר בְּגֵד: "וְיִטְרַף זְרוּעַ אֶף-קֶדְקֵד".
וְאִם מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (שם ג):

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (ביאורים לפרוש רש"י ד עמ' 279)

וְאִם מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (לב, יז) לְרֹשִׁי הוֹקְשָׁה, מִדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּמַעֲנֵה מֹשֶׁה לְבְנֵי גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁיִּלְכוּ רֹאשׁוֹנִים, בְּרָאשֵׁי גֵּיטוֹת? וְעַל זֶה מְבִיא שְׁבִפְרֻשֶׁת

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל-בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

(יט) כִּי לֹא נִנְחַל אֹתָם מֵעֶבֶר לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה
נַחֲלָתָנוּ אֵלֵינוּ מֵעֶבֶר חִירְדֵן מִזְרַחָה: פ

כ"י - מֵעֶבֶר לִירְדֵן וְגו' • עֶבֶר הַמַּעֲרָבִי. כִּי בָּאָה נַחֲלָתָנוּ • כָּבֵד קְבִלְנוּהָ עֶבֶר הַמַּזְרָחִי.

♦ יום רביעי כ"ח תמוז ♦

(כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם-תַּעֲשׂוּן אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה
אִם-תַּחֲלֹצוּ לְפָנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה:

(כא) וְעָבַר לָכֶם כָּל-חֲלוּץ אֶת-הִירְדֵן לְפָנֵי יְהוָה עַד
הַזְרִישׁוּ אֶת-אִיְבּוֹ מִפְּנֵיו:

בעל הטורים

(יז) עַד אֲשֶׁר אִם הֵבִיאנוֹם, בְּעוֹד שְׁלֹא הֵבִיאנוֹם, כְּמוֹ "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחֻצוֹת" (משלי ח, כח), "עַד אִם כָּלֹ" (בראשית כה, יח). תורה יח

(כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרֵי תִשְׁבּוּ וְהִייתֶם נָקִים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיטָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה לִפְנֵי יְהוָה:

כב וְנִכְבְּשָׁה אֶרֶץ קָדֶם עִמָּא דִּי וּבְתֵר בֵּן תְּתוּבִין וְהָיוּ זְכָאִין מִן קָדֶם יִי וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה אֶרֶץ הָדָא לְכוּן לְאַחֲסָנָא קָדֶם יִי:

(כג) וְאַם-לֹא תַעֲשׂוּן בְּזֶה הַחֶמְתֶּם לַיהוָה וְדַעוּ חֲטֹאתֵכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֹתְכֶם:

כג וְאַם לֹא תַעֲבִדוּן בֵּן הָא חֲבִתוּן קָדֶם יִי וְדַעוּ חוֹבְתְכוֹן דִּי תִשְׁפַּח יִתְכוֹן:

(כד) בְּנוֹ-לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶּם וְגִדְרֹת לְצִנְאֲכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:

כד בְּנוּ לְכוּן קְרוּוֹן לְטַפְלְכוֹן וְחִטְרִין לְעִנְכוֹן וְדִפּוּק מִפּוּמְכוֹן תַּעֲבִדוּן:

כ"ג • לְצִנְאֲכֶם • תְּבַח זֶה מְגֻזְרָת (תהלים ח): "צִנְה וְאַלְפִים בָּלֶם", שָׁאִין בּוּ אֶל־פּ מִפְּסִיק בֵּין נו"ן לְצָד־י. וְאַל־פּ שָׁבָא בָּאן אַחֲרֵי הַנו"ן, בְּמִקּוֹם ה־א שֶׁל צִנְה הוּא, מִיסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּי בֵּן. וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ • לְגִבָּה, שֶׁקִּבְּלֶתֶם עֲלֵיכֶם לַעֲבֹר

לְמַלְחָמָה עַד כְּבוֹשׁ וְחִלּוּק; שְׁמִשָּׁה לֹא בִקֵּשׁ מֵהֶם אֶלָּא "וְנִכְבְּשָׁה ... וְאַחֲרֵי תִשְׁבּוּ", וְהֵם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם "עַד הַתְּנַחֵל", הִרִי הוֹסִיפוּ לְהַתְּעַבֵּב שִׁבְעַ שְׁחָלְקוּ, וּבֵן עָשׂוּ.

(כה) וַיֹּאמֶר בְּנִי-גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבַדְיָךְ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדֹנִי מִצִּוָּה:

כה וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמִימַר עֲבַדְיָךְ יַעֲבִדוּן כְּמָא דִּי רְבוּנֵי מִפְּקֹד:

כ"ד • וַיֹּאמֶר בְּנֵי-גֵר • בָּלֶם כְּאִישׁ אֶחָד.

(כו) טַפְּנוּ נַשִּׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ יִהְיוּ־שֵׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד:

כו טַפְלָנָא נַשְׁנָא גִיתָנָא וְכָל בְּעִירָנָא וְהוּן תְּמָן בְּקִירוֹי גִלְעָד:

(כז) וְעֲבַדְיָךְ יַעֲבְרוּ כָל־חֲלוּץ צֶבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדֹנִי דִּבֶּר:

כז וְעֲבַדְיָךְ יַעֲבִרוּן כָּל מִזְרֵי חֵילָא קָדֶם עִמָּא דִּי לְקִרְבָּא כְּמָא דִּי רְבוּנֵי מִמְלָל:

(כח) וַיֵּצְאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כח וּפְקִיד לְהוּן מֹשֶׁה יֵת אֶלְעָזָר כְּהֵנָא וְיֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נוּן וְיֵת רִישֵׁי אֲבֹתָה שְׁבֻטָּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ז • וַיֵּצְאוּ לָהֶם • כְּמוֹ עֲלֵיהֶם, וְעַל תְּנָאם מִנָּה אֶלְעָזָר וְיְהוֹשֻׁעַ. כְּמוֹ (שמות יד): "ה' יִלָּחֶם לָכֶם".

בעל הטורים

וְהֵם לֹא קִבְּלוּ זֶה, וְאָמְרוּ "נִחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים.. וְאִתְּנוּ אֲחֻזָּת נִחְלָתֵנוּ" (פסוק לב), שֶׁתְּהִיָּה בְּרִשׁוּתֵנוּ בַּעַת שְׁנַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן. תורה כט

(כח) וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה. צִוָּה שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לְאֶלֶּה אֶת אֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג אֶלָּא אַחֲרֵי שְׁיֻשׁוּבוּ מִכְּבוֹשׁ הָאָרֶץ, כְּאָמְרוּ "וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ.. וְאַחֲרֵי תִשְׁבּוּ.. וְהִיטָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם" (פסוק כב), וְלֹא קָדֶם לְכוּן.

(כג) הִנֵּה חֲטֹאתֶם לַה'. בְּזֶה תוֹדִיעוּ אֶז שֶׁחֲטֹאתֶם עִתָּה, שֶׁתוֹדִיעוּ שֶׁהִיטָה בְּנִתְכֶם לְהִרְע. תורה כד
(כד) עֲבַדְיָךְ יַעֲשׂוּ. בְּזֶה הַחֲלֵק אֲשֶׁר אִמְרַתְּ שְׁנַעֲבֹר חֲלוּצִים. תורה כו

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם יַעֲבֹרֶן בְּנֵי גֹד וּבְנֵי
רְאוּבֵן עִמָּכֹן יֵת יִירְדְּנָא כָּל דְּמִזְרֵי לְקַרְבָּא
קָדָם עֲמָא וְתַתְּקִיבֵשׁ אַרְעָא קְדָמִיכֹן וְתַתְּנֹן
לְהוֹן יֵת אַרְעָא דְּגֻלְעָד לְאַחֲסָנָא:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אִם יַעֲבֹרֶן בְּנֵי־גֹד וּבְנֵי־
רְאוּבֵן אֶתְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כְּל־חֲלוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי
יְהוָה וּנְכַפְּשֶׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה:

ל ואם לא יעברון מזרזין עמכון ויחסנון
ביניכון בארעא דקנען:

(ל) וְאִם־לֹא יַעֲבֹרֶן חֲלוּצִים אֶתְכֶם וְנֶאֱחָזוּ בְּתוֹכְכֶם
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

לא ואתיבו בני גוד ובני ראובן למימר ית די
מליל יי לעבדיך כן נעבד:

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה:

לב נחנא נעבר מזרזין קדם עמא דיי לארעא
דקנען ועמנא אחזית אחסנתנא מעברא
לירדנא:

(לב) נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַתָּנוּ
אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

כס"א וַאֲתָנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ • כְּלוּמַר, בְּיַדֵּנוּ וּבְרִשׁוֹתֵנוּ תְּהִי אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר הַזֶּה.

לג ויהיב להון משה לבני גוד ולבני ראובן
ולפלגות שבטא דמנשה בר יוסף ית מלקות
סיחון מלקא דאמוראא וית מלקות עוג
מלקא דמתנן ארעא לקרנא בתחומין קרני
ארעא סחור סחור:

(לג) וַיֵּתֶן לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֹד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי
שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלַכְתּוֹ סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֲמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכְתּוֹ עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעֵרִיהָ
בְּגִבְלֹת עֵרֵי הָאָרֶץ סָבִיב:

לד ובנו בני גוד ית דיבון וית עטרות וית
ערער:

(לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֹד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֶת־עֲרֵעַר:

לה וית עטרות שופן וית יעזר ורמא:

(לה) וְאֶת־עֲטָרֹת שׁוּפָן וְאֶת־יַעְזֹר וַיִּגְבְּהָה:

לו וית בית נמרה וית בית הרן קרוין קריבן
וסטרין דען:

(לו) וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עֵרֵי מִבְּצָר וּגְדֵרֹת
צֹאן:

כס"ב ערי מבצר וגדרת צאן • זה סוף הפסוק מוסב על תחלת הענין: "ויבנו בני־גוד" את הערים הללו
להיות "ערי מבצר וגדרות צאן".

לז ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא
וית קריתים:

(לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֲשָׁבוֹן וְאֶת־אֶלְעָלָא וְאֶת־
קְרִיתִים:

(לח) וְאֶת־נָבוֹ וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מוֹסֶבֶת שָׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:

לח וְיֵת נָבוֹ וְיֵת בְּעַל מְעֹן מִקְפֵּן שְׁמֵהֶן וְיֵת שִׁבְמָה וַיִּקְרְוּ בְשִׁמְהֵן יֵת שְׁמֵהֶת קְרוּיָא דִּי בְנוּ:

וְזֶהוּ "מוֹסֶבֶת שָׁם" - נָבוֹ וּבְעַל מְעֹן, מוֹסֶבֶת לְשָׁם אַחֵר. וְאֶת־שִׁבְמָה • בָּנוּ שִׁבְמָה, (ס"א בְּשִׁמְהָ, וְעֵין רַמְבַּ"ן) וְהִיא שָׁבָם הָאֲמֹרָה לְמַעְלָה.

וְזֶהוּ "מוֹסֶבֶת שָׁם" • נָבוֹ וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מוֹסֶבֶת שָׁם • נָבוֹ וּבְעַל מְעֹן - שְׁמוֹת עֲבוּדַת אֱלִילִים הֵם, וְהִיוּ הָאֲמֹרָאִים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עֲבוּדַת אֱלִילִים שֶׁלָּהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הִסְבּוּ אֶת שְׁמָם לְשִׁמּוֹת אַחֵרִים,

(לט) וַיֵּלְכוּ בְנֵי מִכָּיִיר בֶּן־מִנְשֶׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיֹּאדָמוּ אֶת־הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

לט וַיֵּלְכוּ בְנֵי מִכָּיִיר בֶּן־מִנְשֶׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיֹּאדָמוּ אֶת־הָאֲמֹרָאִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

וְזֶהוּ "וַיֹּאדָמוּ" • פְּתַרְגוּמוֹ וְתַרְיָד, שְׁתַּבַּח "רִישׁ" מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יִרְשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹרְשָׁה, שֶׁהוּא טְרוּד וְתַרְוֶדָּה.

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמִכָּיִיר בֶּן־מִנְשֶׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ:

מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמִכָּיִיר בֶּן־מִנְשֶׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ:

(מא) וַיֹּאדָמוּ בֶּן־מִנְשֶׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חֹתָנֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ אֶתְהֵן חֹתֵי יֹאדָיִם:

מא וַיֹּאדָמוּ בֶּן־מִנְשֶׁה אֶל וַיִּכְבֹּשׁ יֵת בְּפָרְנִיָּהוּן וַיִּקְרְאוּ יֵתָהֶן בְּפָרְנֵי יֹאדָיִם:

וְזֶהוּ "חֹתָנֵיהֶם" • בְּפָרְנִיָּהוּן • וַיִּקְרְאוּ אֶתְהֵן חֹתֵי יֹאדָיִם • לִפִּי שְׁלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קָרָאֻם בְּשֵׁמוֹ לְזַכְרוֹן.

(מב) וַנִּבְחַח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קִנְיָה וְאֶת־בְּנֵיהָ וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבְחָ בְּשֵׁמוֹ:

מב וַנִּבְחַח אֶל וַיִּכְבֹּשׁ יֵת קִנְיָה וְיֵת בְּפָרְנִיָּהוּ וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבְחָ בְּשִׁמְהָ: פ פ פ

וְזֶהוּ "וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבְחָ" • 'לָהּ' אֵינוֹ מְפִיק ה"א, וְרִאשִׁיתוֹ בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, לִפִּי שְׁלֹא נִתְקַן לָהּ שֵׁם זֶה, לְפִיכָף הוּא רָפָה, שֶׁמְשַׁמְעוֹת מְדַרְשׁוֹ כְּמוֹ

וְזֶהוּ "וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבְחָ" • 'לָהּ' אֵינוֹ מְפִיק ה"א, וְרִאשִׁיתוֹ בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, לִפִּי שְׁלֹא נִתְקַן לָהּ שֵׁם זֶה, לְפִיכָף הוּא רָפָה, שֶׁמְשַׁמְעוֹת מְדַרְשׁוֹ כְּמוֹ

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

לג (א) אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מִצְרַיִם לְעֶבְרָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

א אֵלֶּיךָ מִטְּלָנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נִפְקוּ מִצְרַיִם לְחִילִיָּהוּן בִּידָא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

וְזֶהוּ "אֵלֶּה מַסְעֵי" • לָמָּה נִכְתְּבוּ הַמַּסְעוֹת הַלֵּלוּ? לְהוֹדִיעַ חֲסָדֵי שֶׁל מָקוֹם, שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׁגֹר עֲלֵיהֶם לְטַלְטֵלָם וּלְהַנִּיעֵם בַּמִּדְבָּר, לֹא תֹאמַר שֶׁהֵיוּ נָעִים וּמְטַלְטֵלִים מִמַּסַּע לְמַסַּע כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הָיְתָה לָהֶם מְנוּחָה, שֶׁהָיָה אֵין כָּאֵין אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם

וְזֶהוּ "אֵלֶּה מַסְעֵי" • לָמָּה נִכְתְּבוּ הַמַּסְעוֹת הַלֵּלוּ? לְהוֹדִיעַ חֲסָדֵי שֶׁל מָקוֹם, שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׁגֹר עֲלֵיהֶם לְטַלְטֵלָם וּלְהַנִּיעֵם בַּמִּדְבָּר, לֹא תֹאמַר שֶׁהֵיוּ נָעִים וּמְטַלְטֵלִים מִמַּסַּע לְמַסַּע כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הָיְתָה לָהֶם מְנוּחָה, שֶׁהָיָה אֵין כָּאֵין אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם

תנחומא דרש בו דרשה אחרת: משל למלך שהיה בנו חולה והוליו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו: כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'.

(במדבר רבה) *

ברתמא, למדת, שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא משם שמונה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן – מהר הקר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 227)

פסוק מח, רמז למשיח ש'מורח ודאין' (סנהדרין צג, ב) – הם עדין בתוך המצר והגבול של 'ארץ מצרים'. לכן נאמר "מסעי" לשון רבים, כי מטרת כל המסעות היא – לצאת מפל מצר וגבול, ולהגיע לגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים (לג, א) נשאלת השאלה, הרי בני ישראל יצאו ממצרים במסע אחד (המסע מרעמסס לספח), ומדוע נאמר "מסעי" לשון רבים. ומבאר בחסידות, הנהגה מצרים היא לשון מצר וגבול, וכל עוד לא הגיעו בני ישראל ל"יחדן וריח" (לקמן)

ב וכתב משה ית מפקניהון למטלניהון על מימרא דיי ואלין מטלניהון למפקניהון:

(ב) וכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על-פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם:

ג ונטלו מרעמסס ברחא קדמא ברחמא ברחמא עשרא יומא לירחא קדמא ברחמא ברחמא פסחא נפקו בני ישראל בריש גלי לעיני כל מצראי:

(ג) ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל-מצרים:

ד ומצראי מקברין ית די קטל יי בהון כל בוכרא ובטעותהון עבד יי דינין:

(ד) ומצרים מקברים את אשר הפה יהוה בהם כל-בכור ובאלהיהם עשה יהוה שפמים:

זש"א ומצרים מקברים • טרודים באבלם.

ה ונטלו בני ישראל מרעמסס ושרו בסכת:

(ה) ויסעו בני-ישראל מרעמסס ויחנו בסכת:

ו ונטלו מסכת ושרו באתם די בסטר מדברא:

(ו) ויסעו מסכת ויחנו באתם אשר בקצה המדבר:

ז ונטלו מאתם ותב על פום חירתא די קדם בעל צפון ושרו קדם מגדל:

(ז) ויסעו מאתם וישב על-פי החירת אשר על-פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל:

ח ונטלו מן פום חירתא ועברו בגו ימא למדברא ואזלו מהלך תלתא יומין במדברא דאתם ושרו במרה:

(ח) ויסעו מפני החירת ויעברו בתוך-הים המדברה וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה:

בעל הטורים

ובכל זה לא נמנעו. ובכן נכתב בכל אחד מהם "ויסעו" במקום פלוני "ויחנו" במקום פלוני, כי המסע והחניה היה כל אחד מהם קשה. תורה ג

ואלה מסעיהם למוצאיהם. ולפעמים קרה הפך זה. וכתב גם כן ענין המסע שהיה לצאת ממקום אל מקום בלי הקדמת ידיעה, שהיה זה קשה מאד,

(ב) וכתב משה. כתב מקום שיצאו אליו, והמקום אשר נסעו ממנו, כי לפעמים היה המקום שיצאו אליו בתכלית הרע, והמקום שנסעו ממנו טוב.

שיעור יומי ליום רביעי כ"ח תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת מטות-מסעי

נה

ט וּנְטָלוּ מִמֶּנָּה וַאֲתוּ לְאִילָם וּבְאִילָם תָּרִי
עֶשֶׂר מְבוּעִין דְּמִין וְשִׁבְעִין דְּקָלִין וְשָׁר
תִּמְן :

י וּנְטָלוּ מֵאִילָם וְשָׁרוּ עַל יָמָא דְסוּף :

יא וּנְטָלוּ מִיָּמָא דְסוּף וְשָׁרוּ בְּמִדְבָּרָא דְסִין :

יב וּנְטָלוּ מִמִּדְבָּרָא דְסִין וְשָׁרוּ בְּדַפְקָה :

יג וּנְטָלוּ מִדַּפְקָה וְשָׁרוּ בְּאֵלוּשׁ :

יד וּנְטָלוּ מֵאֵלוּשׁ וְשָׁרוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא הָיָה
תִּמְן מִיָּא לְעִמָּא לְמִשְׁתִּי :

טו וּנְטָלוּ מִרַפִּידִם וְשָׁרוּ בְּמִדְבָּרָא דְסִינִי :

טז וּנְטָלוּ מִמִּדְבָּרָא דְסִינִי וְשָׁרוּ בְּקִבְרֵי
דְּמִשְׁאֲלִי :

יז וּנְטָלוּ מִקִּבְרֵי דְּמִשְׁאֲלִי וְשָׁרוּ בְּחִצְרֹת :

יח וּנְטָלוּ מִחִצְרֹת וְשָׁרוּ בְּרִתְמָה :

יט וְיַחְנוּ בְּרִתְמָה • עַל שֵׁם לְשׁוֹן הָרַע שֶׁל מְרָגְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכ) : "מִה יִתֵּן לָךְ וּמִה יֹסִיף לָךְ לְשׁוֹן
רְמִיָּה, חֲצִי גָבוּר שְׁנוּנִים עִם גָּחְלֵי רִתְמִים".

יט וּנְטָלוּ מִרִתְמָה וְשָׁרוּ בְּרִמְן פֶּרֶץ :

כ וּנְטָלוּ מִרִמְן פֶּרֶץ וְשָׁרוּ בְּלִבְנָה :

כא וּנְטָלוּ מִלִּבְנָה וְשָׁרוּ בְּרִסָּה :

כב וּנְטָלוּ מִרִסָּה וְשָׁרוּ בְּקִהְלָתָה :

כג וּנְטָלוּ מִקִּהְלָתָה וְשָׁרוּ בְּטוּרָא דְשִׁפְרָה :

כד וּנְטָלוּ מִטוּרָא דְשִׁפְרָה וְשָׁרוּ בְּחִרְדָּה :

כה וּנְטָלוּ מִחִרְדָּה וְשָׁרוּ בְּמִקְהֶלֶת :

כו וּנְטָלוּ מִמִּקְהֶלֶת וְשָׁרוּ בְּתַחַת :

(ט) וַיִּסְעוּ מִמֶּנָּה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאִילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה
עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחְנוּ־שָׁם :

(י) וַיִּסְעוּ מֵאִילָם וַיַּחְנוּ עַל־יַם־סוּף :

(יא) וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחְנוּ בְּמִדְבַּר־סִין :

(יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחְנוּ בְּדַפְקָה :

(יג) וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיַּחְנוּ בְּאֵלוּשׁ :

(יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלוּשׁ וַיַּחְנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
לָעָם לְשִׁתּוֹת :

(טו) וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחְנוּ בְּמִדְבַּר סִינִי :

(טז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינִי וַיַּחְנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה :

(יז) וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחְנוּ בְּחִצְרֹת :

(יח) וַיִּסְעוּ מִחִצְרֹת וַיַּחְנוּ בְּרִתְמָה :

(יט) וַיִּסְעוּ מִרִתְמָה וַיַּחְנוּ בְּרִמְן פֶּרֶץ :

(כ) וַיִּסְעוּ מִרִמְן פֶּרֶץ וַיַּחְנוּ בְּלִבְנָה :

(כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחְנוּ בְּרִסָּה :

(כב) וַיִּסְעוּ מִרִסָּה וַיַּחְנוּ בְּקִהְלָתָה :

(כג) וַיִּסְעוּ מִקִּהְלָתָה וַיַּחְנוּ בְּהַר־שִׁפְרָה :

(כד) וַיִּסְעוּ מִהַר־שִׁפְרָה וַיַּחְנוּ בְּחִרְדָּה :

(כה) וַיִּסְעוּ מִחִרְדָּה וַיַּחְנוּ בְּמִקְהֶלֶת :

(כו) וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֶלֶת וַיַּחְנוּ בְּתַחַת :

(כו) וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתַרְחִ:

כו ונטלו מתחת ושרו בתרח:

(כז) וַיִּסְעוּ מִתַּרְח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה:

כז ונטלו מתרח ושרו במתקה:

(כח) וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחִשְׁמֹנָה:

כח ונטלו ממתקה ושרו בחשמנה:

(כט) וַיִּסְעוּ מִחִשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת:

כט ונטלו מחשמנה ושרו במסרות:

(ל) וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנְיָ יַעֲקֹן:

ל ונטלו ממסרות ושרו בבני יעקן:

(לא) וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד:

לא ונטלו מבני יעקן ושרו בחור הגדגד:

(לב) וַיִּסְעוּ מִחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיִטְבְּתָה:

לב ונטלו מחור הגדגד ושרו ביטבתה:

(לג) וַיִּסְעוּ מִיִּטְבְּתָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה:

לג ונטלו מיטבתה ושרו בעברנה:

(לד) וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גָּבֵר:

לד ונטלו מעברנה ושרו בעצין גבר:

(לו) וַיִּסְעוּ מִעֵצִין גָּבֵר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צֶן הוּא קִדְשׁ:

לו ונטלו מעצין גבר ושרו במדבר צן
היא רקם:

(לז) וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם:

לז ונטלו מקדם ושרו בהר ההר
ארעא דאדום:

(לח) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שֵׁם בְּשֵׁנַת הָאֲרָבָעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ:

לח וסלק אהרן ההר
דזי ומית תמן בשנת ארבעין למפק בני
ישראל מארעא דמצרים בירחא חמשא
בחד לירחא:

כ"ט • מלמד שמת בנשיקה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 412)

וַיָּמָת שֵׁם . . . בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ (לג, לח)
מיתת אהרן, שהיתה בראש חודש מנחם-אב, קשורה בקרבן
הבית, שהיה אף הוא בחודש זה, כמאמר רז"ל (ראש השנה
יח, ב) שקולה מיתתו של צדיקים פשופת בית אלקינו.
דהנה, יום מיתת צדיק הוא זמן של כבי ואבלות, אבל יחד
עם זה הוא גם זמן ללמד ממועשיו הטובים וללכת בדרכיו,
שאז, כאשר זרעו בחיים, אף הוא בחיים (תענית ה, ב). ואף

בקרבן הבית כף: מצד אחד, יש חיוב להתאבל על
ירושלים, אף לאידך, הרי דוקא בין המצרים הוא זמן מיוחד
לעסק בהלכות בית הבחירה, שאז מעלה עליו הכתוב כאלו
עוסקים בבנין הבית (תחומא צו יז). ויש בזה הדגשה
מיוחדת: סבת קרבן בית שני היתה שנאת חנם (ימא ט, ב),
והתקון הוא אהבת חנם: הוי מתלמידיו של **אהרן** . . .
אוהב את הבירות ומקרבן לתורה.

(לט) וְאַהֲרֹן בֶן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאָת שָׁנָה בְּמָוֶתוֹ
בהר ההר:

לט ואהרן פר מאה ועשרין ותלת שנין פד
מית בהור טורא:

(מ) וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֲנִים מֶלֶךְ עָרֹד וְהוּא יֹשֵׁב בְּגִבֹּר בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן בְּבֵא בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֲנִים • (ר"ה ג) כָּאֵן לְמֶדֶךְ, שְׁמִיתָת אֶהְרֹן הִיא הַשְׁמוּעָה, שְׁנִסְתְּלִקוּ עֲנְנֵי כְבוֹד, וְכִסְבוּר שְׁנִתְּנָה
רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִיכֹךְ חֲזֹר וּכְתֻבָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 290)

וְכִסְבוּר שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל (לג, מ) יֵשׁ לְדִיֶּק
בְּזֶה, הָרִי מְדָבֵר בְּעִמְלֵק, כְּפִרוּשׁ רש"י לְעִיל (חֲקַת כֹּא, א):
וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֲנִים . . . זֶה עִמְלֵק. וְהָרִי עִמְלֵק הוּא רְצוּעַת
מְרֻדוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מִזְמֹן כָּכֵל עַת לְפָרֻעַנִית (רש"י שם), וְהוּא
נִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל גַּם בְּרַפְדִּים, בְּחִיּוֹ שֶׁל אֶהְרֹן, וְזֶה הַכֹּהֲנָה
שֶׁסְּבוּר שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל? אֵלֶּא כֹנֶת רש"י

הִיא, שְׁעִמְלֵק יֵצֵא לְמִלְחָמָה לֹא כְּעִמְלֵק, שְׁנִתְּנָה לוֹ הַזְדַּמְנוּת
לְפָגַע בְּיִשְׂרָאֵל, מִחֲמַת סְלוּק עֲנְנֵי הַכְּבוֹד, אֵלֶּא כְּנָעַנִי,
שֶׁסְּבוּר שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בָּהֶם. הַכְּתוּב מְלַמֵּדנוּ גַּדֵּל
חֲשִׁיבוֹת מִיתָת אֶהְרֹן: מִיתָתוֹ עֲצָמָה (לֹא סְלוּק עֲנְנֵי הַכְּבוֹד)
יֵצֵרָה אֶת הָרֶשֶׁם שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל.

(מא) וַיִּסְעוּ מִהָר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה:

מֵא וַנְטָלוּ מִהָר טוֹרָא וְשָׂרוּ בְּצִלְמָנָה:

(מב) וַיִּסְעוּ מִצִּלְמָנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוֹנֵן:

מב וַנְטָלוּ מִצִּלְמָנָה וְשָׂרוּ בְּפוֹנֵן:

(מג) וַיִּסְעוּ מִפוֹנֵן וַיַּחֲנוּ בְּאֹכֶת:

מג וַנְטָלוּ מִפוֹנֵן וְשָׂרוּ בְּאֹכֶת:

(מד) וַיִּסְעוּ מֵאֹכֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב:

מד וַנְטָלוּ מֵאֹכֶת וְשָׂרוּ בְּמִגְזֵת עֲבָרָי בְּתַחוּם
מוֹאָב:

כ"י • בְּעֵי הָעֲבָרִים • לְשׁוֹן חֲרָבוֹת וְגָלִים, כְּמוֹ (מִכָּה א) : "לְעֵי הַשְּׂדֵה", (תהילים עט) : "שָׁמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעֵיִם".

(מה) וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גֹּד:

מה וַנְטָלוּ מִמִּגְזֵתָא וְשָׂרוּ בְּדִיבֹן גֹּד:

(מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גֹּד וַיַּחֲנוּ בְּעִלְמָן דְּבִלְתִּימָה:

מו וַנְטָלוּ מִדִּיבֹן גֹּד וְשָׂרוּ בְּעִלְמָן דְּבִלְתִּימָה:

(מז) וַיִּסְעוּ מֵעִלְמָן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים
לְפָנֵי נָבוֹ:

מז וַנְטָלוּ מֵעִלְמָן דְּבִלְתִּימָה וְשָׂרוּ בְּטוֹרֵי
דְּעֲבָרָי דְּקָדִם נָבוֹ:

(מח) וַיִּסְעוּ מִהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יֶרְחוֹ:

מח וַנְטָלוּ מִטוֹרֵי דְּעֲבָרָי וְשָׂרוּ בְּמִישְׁרֵיָא
דְּמוֹאָב עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ:

(מט) וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים
בְּעֶרְבַת מוֹאָב: ם

מט וְשָׂרוּ עַל יַרְדֵּנָא מִבֵּית יִשְׁמִית עַד מִישַׁר
שָׁטִין בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב:

כ"י • מִבֵּית הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים • כָּאֵן לְמֶדֶךְ
שְׁעוֹר מִתְּנָה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיל, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר
חֲנָה: "לְדִידִי חֲזִי לִי הֵהוּא אֶתְרָא וְכוּ": אֲבֵל
הַשָּׁטִים • מִישׁוֹר שֶׁל שָׁטִים "אֲבֵל" שְׁמוֹ.

♦ יום חמישי כ"ט תמוז ♦

נזמליל יי עם משה במישרא דמואב על
ירדנא דירחו למימר:

(ג) וידבר יהוה אל-משה בערבת מואב על-ירדן
ירחו לאמור:

נא מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי
אתון עברין ית ירדנא לארעא דקנען:

(נא) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם
עברים את-הירדן אל-ארץ כנען:

על מנת-כן תעברו. ואם לאו – מים באין ושוטפין
אתכם; וכן מציינו שאמר להם יהושע בעודם
בירדן.

כ"י • כי אתם עברים את-הירדן וגו' והורשתם
וגו'. והלא כמה פעמים הזכירו על כך? אלא כך
אמר להם משה: כשאתם עוברים בירדן ברכשה,

נב ותתרכון ית כל יתבי ארעא מן קדמיכון
ותבדון ית כל בית סגדתהון וית כל צלמי
מתבתהון תבדון וית כל במתהון תשצון:

(נב) והורשתם את-כל-ישבי הארץ מפניכם
ואבדתם את כל-משפיתם ואת כל-צלמי מסכתם
תאבדו ואת כל-במותם תשמידו:

ידיים ורגלים, כדכתיב (ויקרא כו): "ואכן משפית לא
תתנו בארצכם להשתחות עליה". מסכתם.
כתרגומו: מתבתהון.

כ"י • והורשתם. וגרשתם. משפיתם. כתרגומו:
"בית סגדתהון", על שם שהיו מסכין את הקרקע
ברצפת אבנים של שיש להשתחות עליהם בפשוט

נב ותתרכון ית יתבי ארעא ותיבדון בה ארי
לכון יתבית ית ארעא למירת יתה:

(נב) והורשתם את-הארץ וישבתם-בה כי לכם נתתי
את-הארץ לרשת אתה:

כ"י • והורשתם את-הארץ. והורשתם אותה מיושביה, ואז וישבתם-בה – תוכלו להתקיים בה, ואם לאו
– לא תוכלו להתקיים בה.

נב ותחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון
לסגיאי תסגון ית אחסנתהון ולזעירי
תזעירון ית אחסנתהון לזיפוק לה תמן
עדבא די לה יהי לשבטי אבהתכון
תחסנון:

(נב) והתנחלתם את-הארץ בגורל למשפחותיכם
לרב תרבו את-נחלתו ולמעט תמעט את-נחלתו
אל אשר-יצא לו שמה הגורל לו יהיה למטות
אבותיכם תתנחלו:

למטות אבותיכם • (ב"ב קיז) לפי חשבון יוצאי מצרים.
דבר אחר: בשנים עשר גבולין כמנן השבטים.

כ"י • אל אשר-יצא לו שמה. מקרא קצר הוא זה:
אל מקום אשר יצא לו שמה הגורל, לו יהיה.

נב ואם לא תתרכון ית יתבי ארעא מן
קדמיכון ויהי די תשארון מנהון לסיצן
נטלן זון לקבליכון ולמשרין מקפנכון
ויעיקון לכון על ארעא די אתון יתבין בה:

(נב) ואם-לא תורישו את-ישבי הארץ מפניכם והיה
אשר תותירו מהם לשבים בעיניכם ולזנינם בצדיכם
וצררו אתכם על-הארץ אשר אתם יושבים בה:

בעל הטורים

(ג) והורשתם את הארץ. באשר
תבערו יושבי הארץ אז תבדו להוריש
את הארץ לבניכם. שאם לא תבערו
אותם, אף על פי שאתם תבדשו את
הארץ, לא תבדו להוריש
לבניכם. תורה נד

שיעור יומי ליום חמישי כ"ט תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת מטות-מסעי נט

הפותרים לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגר ולכלא אתכם מאין יוצא ובא. וצרו אתכם. בתרגומו.

כ"י וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם. וְהָיָה לָכֶם לְרָעָה. לְשֵׁנִים פְּעִינֵיכֶם. לִיתְדוֹת הַמְּנַקְרִים עֵינֵיכֶם. תְּרַגְמוּ שֶׁל יְתִידוֹת: "סיפניא". וְלַצְנִינִם. פוֹתְרִים בּוֹ

נו ויהי קמא די חשבית למעבד להון אעבד לכוז:

(נו) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר דִּמְיִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה לָכֶם: פ

א ומליל יי עם משה למימר:

לד (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב פקד ית בני ישראל ותימר להון ארי אתון עליו לארעא דכנען דא ארעא די תתפלג לכוז באחסנא ארעא דכנען לתחומהא:

(ב) צו את־בני ישראל ואמרת אליהם כִּי־אתם באים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לִגְבֻלְתֶּיהָ:

לכם. על שם שנתחלקה בגורל, נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש אגדה אומר: על־ידי שהפיל הקדוש־ברוך־הוא שריהם של שבעים אמות מן השמים וכפדת לפני משה, אמר לו: ראה, אין בהם עוד כח!

כ"י וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם וְגו'. לִפִּי שֶׁהֲרֵבָה מְצוּוֹת נִוְהָגוֹת בָּאָרֶץ וְאִין נִוְהָגוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הַצָּרָה לִכְתֹּב מִצְוֵי גְבוּלֵי רוֹחוּתֶיהָ סָבִיב. לומר לך: מִן הַגְּבוּלִים הַלָּלוּ וְלִפְנֵים, הַמְצוּוֹת נִוְהָגוֹת. תִּפְּל

ג ויהי לכוז רוח דרומא ממדברא דצן על תחומי אדום ויהי לכוז תחום דרומא מסופי זמא דמלחא קדומא:

(ג) וְהָיָה לָכֶם פְּאֶת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צָן עַל־יְדֵי אָדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קְדָמָה:

(שמות יג): "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים", שהם יושבים על הים במערכה של ארץ כנען – כנען שנאמר בפלשתים (צפניה ב): "ישבי חבל הים גוי כרתים". ולא נחם אותו הדרך, אלא הסבן והוציאם דרך דרומה אל המדבר, והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל ב): "מדבר העמים", לפי שהיו פמה אמות יושבות בצדו והולכין אצל דרומו מן המערב כלפי מזרח תמיד, עד שבאו לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום שיעניחם לעבר דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך רחבה, ולא רצה. והצרכו לסבב את כל דרומה של אדום, עד בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר (שופטים יא): "וגם אל־מלך מואב שלח ולא אבה". והלכו כל דרומה של מואב עד סופה, ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה; וכשכלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון

כ"י וְהָיָה לָכֶם פְּאֶת־נֶגֶב. רוח דרומית אשר מן המזרח למערב. מִמִּדְבַּר־צָן. אֲשֶׁר אֶצֶל אָדוֹם מִתְחַלֵּת מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית־מְזֻרְחִית שֶׁל אֶרֶץ תְּשַׁעַת הַמִּטּוֹת. כִּיצַד? שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל זֹו אֶצֶל זֹו: קֶצֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֶרֶץ אָדוֹם פֶּלֶה, וְאֶרֶץ מוֹאָב פֶּלֶה; אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית־מִצְרַיִת, שְׁנֵאֲמַר בַּפָּרָשָׁה זֹו: "מִעֲצָמוֹן נִחַלָה מִצְרַיִם וְהָיָה תוֹצְאוֹתָיו הַיָּמָה". וְנִחַל מִצְרַיִם הָיָה מֵהַלָּךְ עַל פְּנֵי כָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֵאֲמַר (יהושע יא): מִן־הַשִּׁיחֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם. וּמִפְסִיק בֵּין אֶרֶץ מִצְרַיִם לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ אָדוֹם אֶצֶלָה לְצַד הַמְּזֻרָח, וְאֶרֶץ מוֹאָב אֶצֶל אֶרֶץ אָדוֹם בְּסוֹף הַדְּרוֹם לְמְזֻרָח, וּכְשִׁיצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אִם רָצָה הַמָּקוֹם לִקְרֹב אֶת כְּנִיסָתָם לְאֶרֶץ, הָיָה מַעֲבִירָם אֶת הַנִּילוֹס לְצַד צָפוֹן וּבְאִין לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עָשָׂה כֵן; וְזֶהוּ שְׁנֵאֲמַר

בעל הטורים

יהושע. וזה, כי ארץ סיחון ועוג אין בה קדשת ארץ ישראל. כאמרו "ואף אם טמאה ארץ אֲחֻזְתְּכֶם" (יהושע כב, יט), ולא היתה ראויה לגורל אשר ענינו ברוח הקדש. תורה ג

נפילה, כמו "ועל לבושי נפילו גורל" (תהלים כב, יח), וכן "הפיל פור הוא הגורל" (אסתר ג, ז). ואמר "זאת", כי מה שכבשו חוץ לארץ לא הצרך לחלק בגורל. ובכן חלק משה את ארץ סיחון ועוג בלתי גורל, כפי הנראה בספר

(נו) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר דִּמְיִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה לָכֶם. כי תנו אהרי אלהיהם בלי ספק. תורה א
(ב) וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה. תפל לכם בגורל קדם שתכבשו פלה. כי בגורל יאות לשון

ועוג, שהיו יושבין במזרחתה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפתח (ש) : "והלך במדבר ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון

ועוג, שהיו יושבין במזרחתה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפתח (ש) : "והלך במדבר ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון

וויסחר לכוון תחומא מדרומא למסקנא דעקרבין ויעבר לצן ויהון מפקנהי מדרומא לרקם גיאה ויפוק לחצר אדר ויעבר לעצמן:

(ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבין ועבר צנה והיו תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר-אדר ועבר עצמנה:

למערב ובא לו לחצר-אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים. ולשון "נסב" האמור כאן לפי שפכת ויצא חצר-אדר, שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע. ורחב אותה רצועה שפלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון, ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים, ומשם לצד המערב אל הים הגדול, שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל. נמצא, שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית.

כ"י. ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבין. כל מקום שנאמר "ונסב" או "ויצא" מלמד שלא היתה המצר שנה אלא הולך ויוצא לחוץ. יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבין. נמצא מעלה עקרבין לפניו מן המצר. ועבר צנה. אל ציון, כמו "מצרימה". והיו תוצאתיו. קצותיו. בדרומה של קדש ברנע. ויצא חצר-אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון

הויסחר תחומא מעצמון לנחלא דמצרים ויהון מפקנהי לימא:

(ה) ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה:

כ"י. והיו תוצאתיו הימה. אל מצר המערב, שאין עוד גבול נגב מארץ לצד המערב משם והלאה.

ותחום מערבא ויהי לכוון ימא רבא ותחומא דין יהי לכוון תחום מערבא:

(ו) וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים:

כ"י. וגבול ים. ומצר מערבי מהו? והיה לכם הים הגדול. למצר. וגבול. הנסין שבתוך הים, אף הם מן הגבול, והם איים שקורין "איזל"ש.

וידין יהי לכוון תחום צפונא מן ימא רבא תכוננן לכוון להר טורא:

(ז) וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר:

לנטות ממערב לצפון, אל הר ההר. תתאו. לשון סבה, כמו (ר"ה ב"י) : "אל-תא הרצים", (יחזקאל מ) : "ותאי השער" – היציע, שקורין "אנפנדי"ץ", שהוא מסב ומשפע.

כ"י. גבול צפון. מצר צפון. מן-הים הגדול תתאו לכם הר ההר. שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משפיע ונכנס לתוך הים, ויש מרחב הים לפניו הימנו וחוצה הימנו. תתאו. תשפיעו לכם

מהר טורא תכוננן למטי חמת ויהון מפקנהי דתחומא לצדר:

(ח) מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל צדרה:

הגבל. סופי הגבול. כל מקום שנאמר תוצאות הגבול, או המצר פלה שם לגמרי ואינו עובר להלן

כ"י. מהר ההר. תסבו ותלכו אל מצר הצפון לצד המזרח, ותפגעו ב"לבא חמת" זו אנטוכיא. תוצאת

שיעור יומי ליום חמישי כ"ט תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת מטות-מסעי סא

כָּלֵל, אוּ מִשָּׁם מִתְפַּשֵּׁט וּמִרְחִיב וְיוֹצֵא לְאַחֲרָיו | וְלַעֲנִין רַחֵב הַמִּדָּה הָרִאשׁוֹן קָרָאוּ "תּוֹצְאָת", שֵׁשׁ לְהַמְשִׁךְ לְהֵלֵךְ בְּאַלְכֶסוֹן יוֹתֵר מִן הָרַחֵב הָרִאשׁוֹן.

ט וְיוֹפִיָּק תַּחֲוִמָּא לְזַפְרוֹן וְיִהוֹן מִפְּקֻנָּהּ לְחֹצֵר עֵינָן דִּין יְהִי לְכוֹן תַּחֲוִם צְפוּנָא :
(ט) וְיוֹצֵא הַגָּבֹל זְפִרְנָה וְהָיוּ תּוֹצְאָתָיו חֹצֵר עֵינָן
וְהִיָּהֶיּה לָכֶם גָּבֹל צָפוֹן :

כ"י וְהָיוּ תּוֹצְאָתָיו חֹצֵר עֵינָן • הוּא הֵיךְ סוּף הַמָּצָר הַצָּפוֹנִי, וְנִמְצְאָת חֹצֵר עֵינָן בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית-מִזְרָחִית. וּמִשָּׁם הִתְאַוִּיתֶם לָכֶם אֶל מָצָר הַמִּזְרָחִי.

י וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לְגָבֹל קִדְמָה מִחֹצֵר עֵינָן שְׂפִמָּה : י וְתִכְנֹנֶנּוּ לְכוֹן לְתַחֲוִם קִדְמָא מִחֹצֵר עֵינָן לְשָׁפֶם :
כ"ג וְהִתְאַוִּיתֶם • לְשׁוֹן הַסִּבָּה וְנִטְיָה, כְּמוֹ "תִּתְאוּ". שְׂפִמָּה • בְּמָצָר הַמִּזְרָחִי, וּמִשָּׁם הָרַבְלָה.

יא וְיַחֲזוּת תַּחֲוִמָּא מִשָּׁפֶם לְרַבְלָה מִמִּדָּנָה לְעֵינָן וְיַחֲזוּת תַּחֲוִמָּא וְיִמְטִי עַל כִּיף יָם גִּסְרָה קִדְמָא :
(יא) וְיִרְדַּ הַגָּבֹל מִשָּׁפֶם הַרְבֵּלָה מִקְדָּם לְעֵינָן וְיִרְדַּ
הַגָּבֹל וּמַחָה עַל-כֶּתֶף יָם-כְּנָנִת קִדְמָה :

כ"ד מִקְדָּם לְעֵינָן • שֵׁם מְקוֹם, וְהַמָּצָר הוֹלֵךְ בְּמִזְרָחוֹ. נִמְצָא הָעֵינָן לְפָנִים מִן הַמָּצָר, וּמֵאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל הִיא. וְיִרְדַּ הַגָּבֹל • כָּל שֶׁהַגָּבֹל הוֹלֵךְ מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, הוּא יוֹרֵד וְהוֹלֵךְ. וּמַחָה עַל-כֶּתֶף יָם-כְּנָנִת קִדְמָה • שִׁיָּהָא יָם כְּנָנִת תּוֹךְ לְגָבֹל בְּמַעְרֵב, וְהַגָּבֹל בְּמִזְרָח יָם כְּנָנִת, וּמִשָּׁם יוֹרֵד אֶל הַיַּרְדֵּן, וְהַיַּרְדֵּן מוֹשֵׁךְ וְכָא

יב וְיַחֲזוּת תַּחֲוִמָּא לְיִרְדְּנָא וְיִהוֹן מִפְּקֻנָּהּ לְיִמָּא דְּמִלְחָא דָּא תַּהִי לְכוֹן אֲרֻעָא לְתַחֲוִמָּהָא סְחוּר סְחוּר :
(יב) וְיִרְדַּ הַגָּבֹל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תּוֹצְאָתָיו יָם הַמֶּלַח
זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לְגָבֻלְתֶּיהָ סָבִיב :

יג וְיִצְוּ מֹשֶׁה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתַשְׁעַת הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה :
(יג) וְיִצְוּ מֹשֶׁה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת
לְתַשְׁעַת הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה :

יד כִּי לָקַחְוּ מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה בְּנֵי-הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצֵי מִטָּה מִנִּשְׂאָה לָקַחוּ נִחְלָתָם :
(יד) כִּי לָקַחְוּ מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה
בְּנֵי-הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצֵי מִטָּה מִנִּשְׂאָה לָקַחוּ
נִחְלָתָם :

טו וְתִרְיִן שְׁבָטִין וּפְלָגוֹת שְׁבָטָא קִבִּילוּ אַחֲסִנְתָּהוֹן מִעֲבָרָא לְיִרְדְּנָא דִּירְחוֹ קִדְמָא מְדִינָתָא :
(טו) שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה לָקַחוּ נִחְלָתָם מִעֲבָרָא
לְיִרְדֵּן יִרְחוֹ קִדְמָה מִזְרָחָה : פ

כ"ז קִדְמָה מִזְרָחָה • אֶל פְּנֵי הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בְּמִזְרָח, שְׂרֹחַ מִזְרָחִית קְרוּיָה "פָּנִים" וּמַעְרָבִית קְרוּיָה "אַחֲוֹר", לְפִיכָף דָּרוֹם לִיָּמִין וְצָפוֹן לְשְׂמָאל.

♦ יום שישי א' מנחם-אב ♦

(מז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

טז וּמִלֵּיל י"ז עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(יז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחִלוּ לָכֶם אֶת־
הָאָרֶץ אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:

יִתְּכֵן לַפָּרֶשׁ "לָכֶם" זֶה, כָּל "לָכֶם" שֶׁבִּמְקָרָא, שָׂאם
כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב "יִנְחִילוּ לָכֶם", "יִנְחִלוּ" – מִשְׁמַע
שֶׁהֵם נוֹחֲלִים לָכֶם בְּשִׁבְלֵיכֶם וּבִמְקוֹמְכֶם, כְּמוֹ (שְׁמוֹת
יח): "ה' יִלְחֶם לָכֶם".

כִּי־אֲשֶׁר־יִנְחִלוּ לָכֶם • בְּשִׁבְלֵיכֶם. כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא
אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמַחֲלָק נִחֲלַת הַשִּׁבְט לְמִשְׁפָּחוֹת
וְלִגְבָּרִים, וּבוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק הַגּוֹן. וַיֵּמָּה
שֶׁהֵם עוֹשִׂין יְהִיָּה עֲשׂוּי כְּאֵלֹה עֲשָׂאוֹם שְׁלוּחִים. וְלֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

לְצָרְכִי הַפֶּלֶל. ב. מִצַּד הַקַּבָּ"ה – הַקַּבָּ"ה מְנָה אוֹתוֹ (על יוֹדֵי
מֹשֶׁה) לְהִיּוֹת נָשִׂיא שִׁבְטוֹ, וּמִצַּד מִנּוּי זֶה פְּעֻלָּתוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם
אֶת צָרְכֵי הַפָּרֶשׁ, שֶׁהָרִי הוּא נָשִׂאוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּיָחִיד.
וְהִנֵּה, בְּפֶסוּק נִזְכָּרוֹ אֲלֶעָזָר וַיהוֹשֻׁעַ, שֶׁקִּבְּלוּ מִנּוּי מִיָּחִיד מֵאֵת
ה', וּמִזֶּה לְמַד רש"י שֶׁאֵף לִגְבֵי הַנְּשִׂאִים כָּר: מִדָּבָר בְּמִנּוּי
מִיָּחִיד מֵאֵת ה' לְהִיּוֹת מְמָנִים וּבְעָלִים עַל כָּל עֲנִיֵי הַשִּׁבְט.
לָכֵן מִפָּרֶשׁ רש"י שֶׁכָּל נָשִׂיא הוּא אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ וְהוּא
דוֹאֵג לְצָרְכֵי שֶׁל כָּל יָחִיד כְּפָרֶשׁ.

כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמַחֲלָק נִחֲלַת
הַשִּׁבְט לְמִשְׁפָּחוֹת וְלִגְבָּרִים וּבוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק
הַגּוֹן (לד, יז) וְשֶׁלֹּא, מִנּוּן לוֹ לַרִש"י שֶׁהַנְּשִׂאִים חֲלָקוּ
אֶת נִחֲלַת הַשִּׁבְט לְמִשְׁפָּחוֹת, וְלֹא שֶׁחֲלָקוּ אֶת הָאָרֶץ
לְשִׁבְטִים? וַיֵּשׁ לֹמֵר, דִּהְיָה תִּפְקִידוֹ שֶׁל הַנְּשִׂיא נִחֲלָק לְשָׁנִים.
א. מִצַּד יִשְׂרָאֵל – הוּא שְׁלוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְסָפוּק כָּל
צָרְכֵיהֶם, וְדִאֲגָתוֹ מִצַּד תִּפְקִיד זֶה הִיא בְּעֶקֶר לְצָרְכֵי הַפֶּלֶל,
וּכְדָרָהּ הַעוֹלָם, שֶׁכָּל קְבוּצָה שֶׁל אָנָשִׁים מְמָנָה מְנַהִיג שְׂדוּאָה

(יח) וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנָחַל
אֶת־הָאָרֶץ:

כִּי־אֲנִי לְנָחַל אֶת־הָאָרֶץ • שִׁיָּהָ נִחֲלָה וְחוֹלָק אוֹתָהּ בְּמִקְוִמָּהּ.

(יט) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב
בֶּן־יִפְנֵה:

(כ) וּלְמִטָּה בִּנְיָ שְׁמַעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד:

(כא) לְמִטָּה בְּנִימֵן אֶלִיָּד בֶּן־פֶּסֶלֹן:

(כב) וּלְמִטָּה בְּנִי־דָן נָשִׂיא בָקִי בֶּן־יִגְלִי:

(כג) לְבִנְיָ יוֹסֵף לְמִטָּה בְּנִי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל
בֶּן־אֶפַד:

(כד) וּלְמִטָּה בְּנִי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן־שַׁפְּטָן:

(כה) וּלְמִטָּה בְּנִי־זְבוּלֹן נָשִׂיא אֶלִיצָפָן בֶּן־פְּרִנָּה:

כד וְלִשְׁבָטָא דְבְנֵי אֶפְרַיִם רַבָּא קִמּוּאֵל בֶּר
שַׁפְּטָן:

כה וְלִשְׁבָטָא דְבְנֵי זְבוּלֹן רַבָּא אֶלִיצָפָן בֶּר
פְּרִנָּה:

יט וְאֵלִין שְׁמֵהֶם גְּבֻרִיא לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה
כָּלֵב בֶּר יִפְנֵה:

כ וְלִשְׁבָטָא דְבְנֵי שְׁמַעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּר
עֲמִיהוּד:

כא לְשִׁבְטָא דְבְנִימֵן אֶלִיָּד בֶּר פֶּסֶלֹן:

כב וְלִשְׁבָטָא דְבְנֵי דָן רַבָּא בָקִי בֶר יִגְלִי:

כג לְבְנֵי יוֹסֵף לְשִׁבְטָא דְבְנֵי מְנַשֶּׁה רַבָּא
חֲנִיָּאל בֶר אֶפַד:

- (כו) וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשְׁשָׁכָר נָשִׂיא פְּלִטְיָאֵל בֶּן־עֶזֶן:
 כו וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי יִשְׁשָׁכָר רַבָּא פְּלִטְיָאֵל בְּרַ עֶזֶן:
 (כז) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֶׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי:
 כז וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי אָשֶׁר רַבָּא אַחִיהוּד בְּרַ שְׁלֹמִי:
 (כח) וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵה־אֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:
 כח וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי רַבָּא פְּדֵה־אֵל בְּרַ עַמִּיהוּד:
 (כט) אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

כט"ו לנחל את בני ישראל. שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה.

- לה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרַחוּ לֵאמֹר:
 א ומליל יי עם משה במישריא דמואב על ירדנא דירחו למימר:
 (ב) צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לָלוּיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לְשֹׁבְתֵי וּמִגֵּרֵשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לָלוּיִם:
 ב פסקד ית בני ישראל ויתנון ללואי מאחסנת אחודתהון קרוין למתב ורנח לקרנא סחגניהון תתנון ללואי:

כט"ו ומגרש. רוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר, ואין רשאין לבנות שם בית ולא לנטע פרי ולא לזרע זריעה.

- (ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֹׁבְתֵי וּמִגֵּרֵשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכֻשָּׁם וְלִכְל חֵיתָם:
 ג ויהיו קרנא להון למתב ורוחיהון יהיו לבעירהון ולקנגניהון ולכל חיתיהון:
 כט"ו ולכל חיתם. לכל צרכיהם.

- (ד) וּמִגֵּרֵשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוּיִם מִקִּיּוֹר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סְבִיב:
 ד ורוחי קרנא די תתנון ללואי מבתל קרתא ולבקרא אלף אמין סחור סחור:

כט"ו אלף אמה סביב. (עירובין כא) ואחריו הוא אומר: "אלפים באמה". הא כיצד? אלפים הוא נותן להם

- (ה) וּמִדֹּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פֶּאת־קֶדְמָה אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאת־נֶגֶב אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאת־יָם אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאת־צָפוֹן אֶלְפִים בָּאֲמָה וְהָעִיר בִּתְּוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגֵּרֵשֵׁי הָעָרִים:
 ה ותמשחון מקרא לקרתא ית רוח קדומא תרין אלפין אמין וית רוח דרומא תרין אלפין אמין וית רוח מערבא תרין אלפין אמין וית רוח צפונא תרין אלפין אמין וקרתא במציעא דין זחי להון רוחי קרנא:

וְיָת קְרוֹנָא דִּי תַתְּנִין לְלוֹאֵי יֵת שִׁית קְרוֹנֵי שְׁזִבּוּתָא דִּי תַתְּנִין לְמַעַרְק תַּמָּן קְטוּלָא וְעַלִּיהוֹן תַּתְּנִין אַרְבַּעִין וּתְרַמִּין קְרוֹנֵי:

(ו) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹאִים אֵת שְׁשֹׁעֲרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶם שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעַלֵּיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים עִיר:

ז כָּל קְרוֹנָא דִּי תַתְּנִין לְלוֹאֵי אַרְבַּעִין וּתְרַמִּין קְרוֹנֵי יִתְּהֵן וְיֵת רִחֲמֵיהֶן:

(ז) כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹאִים אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֵן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן:

ח וְקְרוֹנָא דִּי תַתְּנִין מֵאַחַדְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן סִגְיָאֵי תַסְגִּין וּמִן זַעֲרֵי תַזְעִירוֹן גְּבֵר כְּפוּם אַחֲסָנְתָּה דִּי יַחֲסִנֵּן יִתֵּן מִקְרוּוֹהֵי לְלוֹאֵי:

(ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחַדְתָּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמֶּעֶט תִּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מִעֲרֵיו לְלוֹאִים: פ

♦ שבת קודש ב' מנחם-אב ♦

ט וּמִלִּיל יֵי עִם מִשָּׁה לְמִימָר:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

י מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אָרִי אֲתוֹן עֲבָרִין יֵת יִרְדְּנָא לְאַרְעָא דְכַנְעַן:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרֶצָה כְּנָעַן:

יא וַתִּזְמַנְנוּ לְכוֹן קְרוֹנֵי קְרוֹנֵי שְׁזִבּוּתָא יְהוֹנִן לְכוֹן וַיַּעֲרוֹק לְתַמָּן קְטוּלָא דִּיקְטוּל נַפְשָׁא בְּשָׁלוּ:

(יא) וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תַּהַיִינָה לָכֶם וְנִם שָׁמָּה רֹצֵחַ מִכַּה־נֶּפֶשׁ בְּשֹׁגְגָה:

כ"י וְהִקְרִיתֶם • אֵין "הַקְרִיָּה" אֵלָא לְשׁוֹן הַזְמָנָה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית כז): "כִּי הִקְרָה ה' אֶלְהֵיךָ לְפָנֶיךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 596)

דְּקַלִּיפָּה, כְּמִבְּאָר בְּחִסְדִּיּוֹת. **בְּשֹׁגְגָה** – בִּיהוּדֵי לֹא שִׁיךְ חֲטָא בְּמִזִּיד, שְׁהָרִי כָּל יְהוּדֵי רוֹצֵחַ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹת וְלִהְיוֹת מִן הָעֵבְרִית (רמב"ם הלכות גרושין ב, ט).

וְנִם שָׁמָּה רוֹצֵחַ מִכַּה נֶפֶשׁ בְּשֹׁגְגָה (לה, יא) נֶפֶשׁ – רוֹמֵז לְנֶפֶשׁ הַשְּׂנִית בִּישְׂרָאֵל (תנ"א ריש פ"ב), שֶׁהִיא חֵלֶק אֶלּוּף מִמַּעַל מִמּוֹשׁ. **מִכַּה נֶפֶשׁ** – רוֹמֵז לְחֲטָא וְעוֹן, שְׁגוּרָם לְשִׁפְיַת ה'דָם' וְהַחַיִּית שֶׁל 'אָדָם דְּקִדּוּשָׁה' ב'אָדָם

יב וַיְהִי לְכוֹן קְרוֹנָא לְשִׁזְבָּא מִגָּאֵל דְּמָא וְלֹא יָמוּת קְטוּלָא עַד דִּיקוּם קָדָם כְּנִשְׁתָּא לְדִינָא:

(יב) וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמָדוֹ לְפָנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט:

כ"י • מִגָּאֵל • מִפְּנֵי גּוֹאֵל הַדָּם, שֶׁהוּא קָרוֹב לְנִרְצָח.

יג וְקְרוֹנָא דִּי תַתְּנִין שִׁית קְרוֹנֵי שְׁזִבּוּתָא יְהוֹנִן לְכוֹן:

(יג) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁשֹׁעֲרֵי מִקְלָט תַּהַיִינָה לָכֶם:

סד שיעור יומי לשבת קודש ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת מטות-מסעי

היו קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ
כנען (ספרי).

כ"י • שש-ערי מקלט • (מכות ט) מגיד, שאף-על-פי
שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ז ב עמ' 494)

ובדרך הרמז: מי שנמצא בששת ימי הפעשה ומתעסק
בעניני חליו, זקוק למצוות תמידיות שישמרו עליו מפני
היצר. אבל מי שנמצא ביום השביעי ומקיים מצוות שבת,
אין לו צורך כל כך בשש מצוות אלה. ואדרבה, הוא מקיים
אותן בדרך נעלית יותר - לא בתור הגנה מפני היצר אלא
בעניני קדשה.

שש ערי מקלט תהינה לכם (לה, יג) • ספר החנוך: נותן סימן
לשש המצוות התמידיות - שש ערי מקלט. ויש לבאר את
הקשר בין שש מצוות אלה לערי מקלט, דהנה יצרו של אדם
'עובד' תמיד, ללא הפסק, ומובן אפוא שיש צורך במצוות
תמידיות, שישמרו על האדם מפני יצרו. והרי גם ערי מקלט
מגנות על יהודי מפני 'גואל הדם' - השטן והיצר הרע.

יד ית תלת קרוי'א תתנון מעברא ליירדנא וית
תלת קרוי'א תתנון בארעא דכנען קרוי
שזבוותא יהונן:

(יד) את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת
שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהינה:

נפיש רוצחים, דכתיב (הושע ו): "גלעד קרית פעלי
און עקבה מדם".

כ"י • את שלש הערים וגו' • (מכות שס) אף-על-פי
שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים
וחצי, השוה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד

טו לבני ישראל ולגירא ולתותבא ביניכון
יהונן שית קרוי'א האלין לשזבא למערוק
לתמן כל דיקטול נפשא בשלו:

(טו) לבני ישראל ולגיר ולתושב בתוכם תהינה
ששהערים האלה למקלט לנפש שמה בלמבה
נפש בשגנה:

טז ואם במן דפרזלא מיהי וקטלה קטולא
הוא אתקטלא יתקטל קטולא:

(טז) ואם בכלי ברזל הפהו וימת רצח הוא מות
יומת הרצח:

אפלו מחט, לפיכך לא נתנה בו תורה שעור לכתיב
בו: "אשר ימות בו". ואם תאמר בהורג בשוגג
הכתוב מדבר, הרי הוא אומר למטה: "או בכל-אבן
אשר-ימות בה בלא ראות וגו'". למד על האמורים
למעלה, שבהורג במזיד הכתוב מדבר.

כ"י • ואם בכלי ברזל הפהו • אין זה מדבר בהורג
בשוגג הסמוך לו, אלא בהורג במזיד; וכא ללמד,
שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שעור כדי להמית,
שנאמר בכלם: "אשר-ימות בו" דמתרגמינן: "דהיא
קמסת דימות בה", חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע
לפני הקדוש-ברוך-הוא, שהברזל ממית בכל שהוא,

יז ואם באבן דמתנסבא בידא דהיא קמסת
די ימות בה מיהי וקטלה קטולא הוא
אתקטלא יתקטל קטולא:

(יז) ואם באבן יד אשר-ימות בה הפהו וימת רצח
הוא מות יומת הרצח:

שעור. יכול כל שהוא? לך נאמר: "אשר-ימות
בה".

כ"י • באבן יד • (ספרי) שיש בה מלא יד. אשר-ימות
בה • שיש בה שעור להמית, כתרגומו. לפי שנאמר
(שמות כא): "והפה איש את רעהו באבן" ולא נתן בה

יח או במן דאע דמתנסב בידא דהיא קמסת
די ימות בה מיהי וקטלה קטולא הוא
אתקטלא יתקטל קטולא:

(יח) או בכלי עץ יד אשר-ימות בו הפהו וימת רצח
הוא מות יומת הרצח:

שהוא? לך נאמר בעץ: "אשר-ימות בו", שיהא
בו כדי להמית.

כ"י • או בכלי עץ-יד • לפי שנאמר (שמות כא): "וכי
יכה איש את-עבדו או את-אמתו בשבט". יכול כל

(יט) גֵּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הַרֹצֵחַ בַּפְּגְעוֹ-בּוֹ הוּא יִטְּאֵל דָּמָא הוּא יְקַטֹּל יֵת קְטוּלָא פִד אֶתְחִיב לֵה מִן דִּינָא הוּא יְקַטְלָנָה : יִמְתְּנוּ :

נש"י • בַּפְּגְעוֹ-בּוֹ • אָפְלוּ בְּתוֹךְ עַרְי מְקַלֵּט.

(כ) וְאִם־בְּשִׁנְאָה יִהְיֶהנּוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו בְּצִדֶּיהָ וַיָּמָת :

כ ואם בַּשְּׁנָאָה דְּחֵהִי אוֹ רָמָא עָלוּהִי בְּכַמְנָא יְקַטְלָנָה :

נש"י • בְּצִדֶּיהָ • כְּתִרְגוּמוֹ "בְּכַמְנָא" בְּמֶאֱרֵב.

(כא) אוֹ בְּאֵיכָה הִכְהוּ בְּיָדוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת הַמַּכָּה רֹצֵחַ הוּא גֵּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הַרֹצֵחַ בַּפְּגְעוֹ-בּוֹ :

כא אוֹ בְּדִכְבוּ מִחֵהִי בִידָה וְקַטְלָה אֶתְקַטְלָא יְקַטְלָנָה מִחֵהִי קְטוּלָא הוּא גֵּאֵל דָּמָא יְקַטֹּל יֵת קְטוּלָא פִד אֶתְחִיב לֵה מִן דִּינָא :

(כב) וְאִם־בְּפִתַע בְּלֹא־אֵיכָה הִדְפּוֹ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו כָּל־כְּלֵי בָּלֵא צִדֶּיהָ :

כב ואם בְּתַכְפָּךְ בָּלֵא דְּכְבוּ דְּחֵהִי אוֹ רָמָא עָלוּהִי כָּל מִן בָּלֵא כְּמִן לֵה :

נש"י • בְּפִתַע • בְּאִנְס. וְתִרְגוּמוֹ "בְּתַכְיָף", שֶׁהִיָּה סְמוּךְ לוֹ וְלֹא הִיָּה לוֹ שְׁהוּת לְהִזְהַר עָלָיו.

(כג) אוֹ בְּכַל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רַעְתּוֹ :

כג אוֹ בְּכָל אֶבֶן דְּהִיא כְּמַסַּת דִּי יָמוּת בָּהּ בְּלֹא חֲזִי וְרָמָא עָלוּהִי וְקַטְלָה וְהוּא לֹא סְגִי לֵה וְלֹא תַבַּע בִּישְׁתָּה :

נש"י • אוֹ בְּכַל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • הִכְהוּ. בְּלֹא רְאוּת • שְׁלֹא רָאָהוּ. וַיִּפֹּל עָלָיו • (מכות יא) מִכָּאן אָמְרוּ : הַהוּרֵג דְּרַךְ יִרְיָה, גּוֹלָה. דְּרַךְ עָלֶיהָ, אֵינּוּ גּוֹלָה.

(כד) וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכָּה וּבֵין גֵּאֵל הַדָּם עַל הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה :

כד וִידוּנּוֹן כְּנִשְׁתָּא בֵּין מִחֵהִי וּבֵין גֵּאֵל דָּמָא עַל דִּינָא הָאֵלֶּין :

(כה) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הַרֹצֵחַ מִיַּד גֵּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מְקוֹלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיָּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ :

כה וַיִּשְׁזָבוּן כְּנִשְׁתָּא יֵת קְטוּלָא מִיַּד גֵּאֵל דָּמָא וַיִּתִּיבוּן יְתָה כְּנִשְׁתָּא לְקִרְיַת שְׁזָבוּתָהּ דִּי עָרַק לְחֶמֶן וַיִּתֵּב בָּהּ עַד דִּימוֹת כְּהֵנָּה רַבָּא דִּי רַבִּי יְתָה כְּמִשַּׁח קוֹדֶשָׁא :

נש"י • עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל • שֶׁהוּא בָּא לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל וּלְהֶאֱרִיף יְמֵיהֶם, וְהַרְוֹצַח בָּא לְסַלֵּק אֶת הַשְּׂכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל וּמִקְצָר אֶת יְמֵי הַחַיִּים, אֵינּוּ

כְּדָאִי שִׁיָּהָא לִפְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל. דְּכָר אַחֵר : לְפִי שֶׁהִיָּה לוֹ לְכַהֵן גָּדוֹל לְהַתְּפַלֵּל שְׁלֹא תֵּאָרַע תְּקָלָה זֶה לְיִשְׂרָאֵל, בְּחַיָּיו. אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ,

בעל הטורים

(כה) עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. כִּכְר בָּאָר שֶׁהִגְלוּת הִיא עַל הַשּׁוֹגֵג. וּבִהְיוֹת מִיָּנִי הַשְּׁגָלוֹת בְּלִתי שׁוּת, כִּי מִקֵּם קְרוֹבוֹת לְאִנְס וּמִקֵּן קְרוֹבוֹת אֶל הַמְּזִיד, נִתֵּן לְגָלוּת וּמִן בְּלִתי שׁוּת כָּל הַשּׁוֹגֵגִים. כִּי מִקֵּם שֶׁתִּהְיֶה שְׁגָגָתוֹ מַעַט קִדְּם מִיתַת הַכֹּהֵן, וּמִקֵּן שְׁיָמוּת הַרֹצֵחַ בְּגָלוּת קִדְּם שְׁיָמוּת הַכֹּהֵן. וְזֶה כְּמִשְׁפָּט יֵא. תוֹרָה כו

הָאֵל יִתְבָּרַךְ הַיּוֹדֵעַ וְעַד, שִׁיעֲנוֹשׁ אֶת הַשּׁוֹגֵג כְּפִי מִדְּרַגַּת שְׁגָגָתוֹ, כְּאָמְרוּ "וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִיְדוּ" (שְׁמוֹת כא, יא).

שיעור יומי לשבת קודש ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת מטות-מסעי סז

תחתיו, ולאחר מכאן נגמר דינו, חוזר במיתתו של שני, שנאמר: "אשר-משח אותו", וכי הוא משחו לכהן, או הכהן משח אותו? אלא להביא את הנמשח בימיו, שמחזירו במיתתו (מכות יא ב).

מן המקראות הקצרים הוא, שלא פירש מי משחו, אלא כמו: "אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש". ורבותינו דרשוהו במסכת מכות לראית דבר, ללמד שאם עד שלא נגמר דינו, מת כהן גדול ומנו אחר

כיוצא מפק יפוק קטולא ית תחום קרית שזכותה די ערק לתמן:

(כו) ואם-יצא יצא הרצח את-גבול עיר מקלטו אשר ינום שמה:

כונשפח יתה גאל דמא מברא לתחום קרית שזכותה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית לה דמא:

(כו) ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את-הרצח אין לו דם:

כ"ז • אין לו דם • (מכות ז) הרי הוא כהורג את המת שאין לו דם.

כח ארי בקרית שזכותה יתב עד דימות כהנא רבא ויתר דימות כהנא רבא יתוב קטולא לארע אחסנתה:

(כח) כי בעיר מקלטו ישב עד-מות הפתן הגדל ואחרי-מות הפתן הגדל ישוב הרצח אל-ארץ אחותו:

כט ויהון אלין לבון לגזרת דין לדריכון בכל מותבניכון:

(כט) והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם:

כ"י • בכל מושבתיכם • למד שתהא סנהדרין [קטנה] נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ-ישראל.

ל כל דיקטול נפשא לפום סהדין וקטול ית קטולא וסהיד חד לא יסהד באגוש למקטל:

(ל) כל-מכה-נפש לפי עדים ירצח את-הרצח ועד אחד לא-יענה בנפש למות:

כ"י • כל-מכה-נפש וגו' • הבא להרגו על שהכה את הנפש. לפי עדים ירצח • שיעידו שבמזיד ובהתרצא הרגו.

לא ולא תקבלון ממון על אנש קטול די הוא חיב למקטל ארי אתקטלא יתקטל:

(לא) ולא-תקחו כפר לנפש רצח אשר-הוא רשע למות ביימות יומת:

כ"י • ולא-תקחו כפר • (כתובות לו) לא יפטר בממון.

לב ולא תקבלון ממון למערוק לקרית שזכותה למתוב למתב בארעא עד דימות כהנא:

(לב) ולא-תקחו כפר לנזם אל-עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד-מות הפתן:

"שוב" על מי ששב כפר, ו"מול" על מי שמל כפר, כן תאמר "לנוס" על מי שנס כפר, וקורוהו "נוס", כלומר מברח. ואם תאמר "לנוס" - לברח, ותפרשהו: לא תקחו כפר למי שיש לו לברח, לפטרו מן הגלות, לא ידעתי היאך יאמר: "לשוב לשבת בארץ", הרי עדין לא נס, ומהיכן ישוב?

כ"י • ולא-תקחו כפר לנזם אל-עיר מקלטו • למי שנס אל עיר מקלטו, שהרג בשוגג, אינו נפטר מגלות בממון לתן כפר לשוב לשבת בארץ בטרם ימות הכהן. לנוס • כמו לנס (בשוא וקמץ), כמו (מיכה ב): "שובי מלחמה" - ששבו מן המלחמה. וכן (צפניה ג) "נוגיי ממועד", וכן (יהושע ה) "פי מלים היו". פאשר תאמר

(ג) וְלֹא־תַחַנְּפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדֶם
הוא יַחַנְּף אֶת־הָאָרֶץ וְלֹאֲרֹץ לֹא־יִכָּפֵר לְדֵם אֲשֶׁר
שָׁפַדְתָּ בָּהּ כִּי־אִם בְּדָם שִׁפְכוּ:

כ"י - וְלֹא־תַחַנְּפוּ • ולא תרשיעו, בתרגומו ולא תחייבון.

(ד) וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ
אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

לג וְלֹא תַחַנְּפוּ יְת אַרְעָא דִּי אַתּוֹן בַּה אַרְי
דְּמֵא הוּא מַחֲיב יְת אַרְעָא וְלֹאֲרֵעָא לֹא
מִתְכַּפֵּר עַל דֵּם זְכִי דִּאֲתִשֵּׁד בַּה אֱלֵהֶן בְּדָם
אַשְׁדֵּה:

לד וְלֹא תִטְמֵא יְת אַרְעָא דִּי אַתּוֹן יְתִבִּין בַּה
דִּי שְׂכִינְתִּי שְׂרָיָא בְּגוּיָא אַרְי אָנָּא וְיִי דְשְׂכַנְתִּי
שְׂרָיָא בְּגוּיָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י - אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ • שלא תשכינו אותי בטמאתה. כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אף
בזמן שהם טמאים, שכינה (שרייה) ביניהם.

א וְקִרְבּוֹ רִישֵׁי אֲבֹהֶתָּא לְזַרְעִית בְּנֵי גִלְעָד
בַּר מְכִיר בַּר מְנַשֶּׁה מִזְרַעֲת בְּנֵי יוֹסֵף
וּמִלִּילוֹ קָדָם מִשָּׁה וְקָדָם רַבְרַבְיָא רִישֵׁי
אֲבֹהֶתָּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לו (א) וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד
בְּן־מְכִיר בְּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי
מֹשֶׁה וּלְפְנֵי הַנְּשָׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ב וַאֲמָרוּ יְת רַבּוּנֵי פִקִּיד וְיִי לְמַתָּן יְת אַרְעָא
בְּאַחְסָנָא בְּעֶדְכָּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְרַבּוּנֵי
אַתְפָּקֵד בְּמִימְרָא דְיִי לְמַתָּן יְת אַחְסָנָא
צְלַפְחָד אַחוּנָא לְבָנָתָהּ:

(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנֵי צוּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ
בְּנַחֲלָהּ בְּגוֹרָל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנֵי צוּה בִּיהוָה לָתֵת
אֶת־נַחֲלַת צִלְפַּחַד אַחִינוּ לְבָנָתָיו:

ג וַיְהִי־וַיָּהִי לְחֵד מִבְּנֵי שְׁבֻטֵּי דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְנִשְׁיָן וְתַתְּמַנַּע אַחְסָנָתָהֶן מֵאַחְסָנָא
אֲבֹהֶתָּא וְתַתְּמַסָּף עַל אַחְסָנָא שְׁבֻטֵּי דִּי
תְהוֹנִן לְהוֹן וּמַעֲדָב אַחְסָנָא תַתְּמַנַּע:

(ג) וְהָיוּ לְאַחֵד מִבְּנֵי שְׁבֻטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים
וְנִגְרָעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת
הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרֶל נַחֲלָתָנוּ יִגְרַע:

כ"י - וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה • שהרי בנה יורשה, והבן מתיחס על שבט אביו.

ד וְאִם יִהְיֶה הַיָּבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלָתָן
עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מִטָּה
אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלָתָן:

(ד) וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלָתָן
עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מִטָּה
אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלָתָן:

בעל הטורים

ישוב אליו. אמנם חלק הבנות, שלא
תחזור ביובל, לא ישתדלו אנשי השבט
לכבשה, או יניחו שם מיושבי הארץ,
בהיותו של שבט אחר, ובכן יגרע
כבוש נחלתן מגורל משה
אבותינו. תורה ה

וגם בהיות שלא נכבש עתה כל הארץ,
באמרו "מעט מעט אנרשנו מפניך"
(שמות כג, ל), ויצטרף כל שבט ושבט
לכבש חלקו, הנה אף על פי שיוזמן
שאינה יחיד ומכר חלקו לחברו משבט
אחר, לא ימנע המוכר בשביל זה
מהשתדל עם שבטו לכבש, כי ביובל

לו (ב) בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל. ובהיות לאיזה
שבט חלק בתחום חברו, לא יתאמת
הגורל לשבט החסר כשיפל על כל
גבול השבט. וכן לנוסף לא יתאמת,
אם לא יוסיף על גבולו אותו החלק
אשר לו בתחום חברו. תורה ג
(ד) וְאִם יִהְיֶה הַיָּבֵל.. יגרע נחלתן.

שיעור יומי לשבת קודש ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת מטות-מסעי סט

כ"י • ואם-יהיה היכל • מפאן היה רבי יהודה אומר: ואפלו אם יהיה היובל, לא תחזור הנחלה לשבטו, עתיד היובל שיפסק. ואם-יהיה היכל • כלומר אין זו מכירה שחוזרת ביובל, שהירשה אינה חוזרת,

(ה) ויצו משה את-בני ישראל על-פי יהוה לאמר פן מטה בני-יוסף דברים:

(ו) זה הדבר אשר-צוה יהוה לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהייתה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהייתה לנשים:

(ז) ולא-תפס נחלה לבני ישראל ממטה אל-מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל:

(ח) וכל-בת ירשת נחלה ממשות לבני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו:

כ"י • וכל-בת ירשת נחלה • שלא היה בן לאביה.

(ט) ולא-תפס נחלה ממטה למטה אחר בן-איש בנחלתו ידבקו ממות בני ישראל:

(י) כאשר צוה יהוה את-משה בן עשו בנות צלפחד:

(יא) ותהייתה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים:

כ"י • מחלה תרצה וגו' • (ב"ב ק"ח) כאן מנאן לפי גדלתן זו מזו בשנים ונשאו כסדר תולדותן. ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן; ומגיד, ששקולות זו כזו.

(יב) ממשפחת בני-מנשה בן-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן:

בעל הטורים

(י) בן עשו בנות צלפחד. בןנו לעשות רצון קונן "כאשר צוה את משה", לא מפני שהתאוו לאלה אשר נשאו להם. תורה יא
(יב) ממשפחת בני מנשה. מאחר שראו היות בנות האל יתעלה שלא תסב הנחלה, אף על פי שנתן להן רשות לבחר בן-צונו מכל השבט, הן בחרו את בני דודיהן מכל המשפחות, מפני שהיו יותר קרובים.

ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן. ובכן לא היתה שום הסבת נחלה אפלו ממשפחה למשפחה. תורה יג

יב מנעצת בני מנשה בר יוסף הווא לנשין ויהות אחסנתהן על שבטא זרעית אביהן:

(יג) אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְכַּת מֹאָב עַל יַרְדֵּן
יִרְחֹו:
יג אֱלֵין פִּקְוֹדֵיא וְדִינֵיא דִּי פִקִּיד יְיָ בִּידֵא
דְּמֹשֶׁה לְוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִיִּשְׁרֵיא דְּמֹאָב
עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחֹו: חֲזַק

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזַּק

קל"ב פסוקים, חול"ה מוחל"ה סימן. חסלת פרשת מסעי

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסב - רסז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבם מיום הרביעי בו שואלים דעתי האם פלוני ראוי להיות רב מורה הוראה בישראל.

והנה מובן שאי אפשר להעיד על מי שהוא מבלי הכיר אותו הכרה ככל הדרוש, ובפרט כשהמדובר ברב מורה הוראה בקהלה קדישא, אשר אם עשרה מישראל עדה קדושה הם עאכ"כ כמה עשירות כן ירבו.

ובמענה לשאלתם אודות דינם של אלו האומרים שיש ענינים בתורתנו הק' שאינם מעם ה' ח"ו או המבטלים מצוה אחת מתורתנו תורת חיים,

לפלא השאלה בכגון זה, והרי הדין מבואר ומפורש ביד החזקה לרבנו הרמב"ם הלכות תשובה פרק ג' הלכה ח', וז"ל: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת וכו' וכן הכופר בפירושה והיא תורה שבע"פ וכו' והאומר שהבורא החליף מצוה זו למצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו וכו' (עיי"ש ומיוסד בגמרא מפורשת) והרי הרמב"ם בספרו ופוסקי ישראל בכלל הם בחינת וגדר דבר משנה כמבואר בפוסקים ויעוין בהלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, ריש פרק שני.

ובעמדנו בימי בין המצרים, יהי רצון מהשי"ת נותן התורה ומצוה המצוה, שיגדור פרצות עמו ישראל הן ברוחניות והן בגשמיות תתחזק הדת לימוד התורה וקיום המצות בפועל ובהידור בכל מושבות בני ישראל.

ובמהרה בימינו נזכה לקיום היעוד, אשר יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות וכו' ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמת ה', הוא הוא משיח צדקנו ויבנה המקדש ויקבץ נדחי ישראל וכפסק דין הרמב"ם (הלכות מלכים סוף פרק יא).

בכבוד ובברכה.

צדקך: ח את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוּבוֹנִי עַד־מָאֵד:
 ב ט בְּמָה יִזְכָּרְנָה אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֹנִי מִמְּצוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 פֶּעַל כָּל־הוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אִשְׁיַח וְאֶפְיטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשַׂע לֹא אֶשְׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ז ח גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאַשְׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעִינִי וְאַפְיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אֲנִכִּי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצִּוֹתֶיךָ: כ גֵּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גִּעְרָת זָדִים
 אֲרוּרִים הַשֵּׁנִים מִמְּצוֹתֶיךָ: כב גֵּל מַעְלֵי חֶרֶף
 וְבוֹז כִּי עֲדִיתִיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׁרִים בִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדִיתִיךָ
 שִׁעֲשַׁעְנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲזִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְּרֹתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאִשְׁיַח
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתֶךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיֹשְׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: יד הִבִּינִי וְאַצְרֵה תוֹרָתֶךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצְוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲיִנִי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶיךָ אֲשֶׁר לִירָאתֶךָ:
 לט העֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲיִנִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ בְּאִמְרֹתֶךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֶרְפִּי דָבָר כִּי־כִמְחֹתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאַתְּהִלָּכָה בִּרְחֹבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִרְשִׁיתִי:
 מז וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָרְךָ לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זֹאת
 נַחֲמֹתִי בְּעֵינִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִתֵּנִי: נא זָדִים הִלְצִנִּי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרָתֶךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זִכְרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מַעֲוֹלָם: נ ג יְהוָה וְאַתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אַחֲזֹתִנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרָתֶךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נה זִכְרָתִי בְּלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הִיתָה־לִּי כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֻלְקִי יְהוָה אִמְרֹתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי בְּאִמְרֹתֶיךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶיךָ וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדְנִי תוֹרָתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתֶךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִקְדוֹתֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵן וְעֵתָה אִמְרֹתֶךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טַפְּלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקְדוֹתֶיךָ: ע טַפֵּשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמֹד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצְוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ כִּי לִדְבָרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי בְּאִמְרֹתֶךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעְנִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוּנִי אֲנִי
 אִשִּׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיד לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֶּא פִלְתָּה לְתִשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְרְךָ
 יִחְלָתִי: כב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיד לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כָּמָה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כְּתוּרְתְךָ: כו כָּל־מִצֹּתֶיךָ אִמּוּנָה שָׁקֵר רַדְפוֹנִי
 עוֹרְנִי: כז כִּמְעֹט כְּלוֹנִי בְּאַרְץ וְאֲנִי לֹא־עוֹבְדִתִּי
 פְּקִידֶיךָ: כח כַּחֲסִידְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּידֶיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוּנָתְךָ כּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עֲמָדוֹ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שַׁעֲשְׂעִי אֲזִי אֲבָדְתִּי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לֵךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קוֹו רְשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רְאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצֹּתְךָ מָאֵד: צז מִח־אֶהְבְּתִי תוֹרְתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחְפָּמְנִי מִצֹּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹקֵגִים אֶתְבוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצְרָתִי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשֹׁמֵר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִח־נִּמְלָצוֹ לַחֲכִי אִמְרָתְךָ מִדְּכַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָתְךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מָאֵד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְבוֹת
 פִּי רָצָה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 כִּכְפִּי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רְשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שִׁשְׁוֹן לִבִּי הִפָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶהְבְּתִי: קיד סִתְרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְרְךָ
 יִחְלָתִי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצֹּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכְנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבְּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאַשְׁעָה וְאַשְׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סָלִית כָּל־שׁוֹגִים מַחֲקִיד כִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶהְבְּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סָמֵר מִפְּחַדְךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 כָּל־תְּנִיחִנִּי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשֻׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לִישׁוּעָתְךָ וּלְאַמְרָת
 צִדְקָתְךָ: קכד עֲשֶׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִיד וְחֲקִיד
 לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי חֲבִינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבְּתִי מִצֹּתֶיךָ מוֹהֵב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׂרָאֵל כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֲת עֲדֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרָתָם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֵאֵר מִבֵּין פְּתִיִם: קלא כִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאִפָּה כִּי לְמִצֹּתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב כִּי־נִהַ־אֲלִי וְחֲנִנִי
 כִּמִּשְׁפָּט לְאַהֲבִי שָׁמַד: קלג פָּעַמִּי חֲכֹן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֶנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּגִיד הָאֵר כְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִידֶיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֹת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאִמּוּנָה מָאֵד:
 קלד צִמְתַּתִּנִּי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מָאֵד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקִידֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצֹּתֶיךָ שַׁעֲשְׂעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם חֲבִינִי וְאַחִיהָ: ק מה קִרְאֵתִי
 כָּל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצַרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשְׁוּעָה לְדַבְרְךָ יִחְלָתִי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחִ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסִיד וְיְהוָה
 כִּמִּשְׁפָּט חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי זָמָה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֹּתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קָדָם יָדַעְתִּי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קַדְרִיבָה רִיבִי וְגִאֲלֵנִי לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִּי:
 קַנָּה רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוָעָה בִּיחְקֶיךָ לֹא דָרָשׁוּ:
 קַנָּה רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה בְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קַנָּה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קַנָּה רִאֲיִתִּי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קַנָּה רִאֲהַ בִּיפְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קַס רֹאשִׁי־דְבָרְךָ אֱמֶת וְלַעֲלֹם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 שׁ קַסֵּא שָׁרִים וְדָפוּנִי חֲנֻם וְמִדְבָּרְךָ פֶּתַח לְבִי:
 קַסֵּב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:
 קַסֵּג שִׁקָּר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קַסֵּד שִׁבְעַ בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קַסֵּה שָׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קִסוּ שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קִסוּ שְׁמֵרָה גִפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבֵם מְאֹד:
 קִסֵּחַ שְׁמֵרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי גִבּוֹר:
 ת קִסֵּט תִּקְרַב רַנְתִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַכִּינֵנִי:
 קַע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קַעֵא תַפְעֵנָה שְׁפָתִי תַהֲלֵה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קַעֵב תַעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצוֹתֶיךָ צִדֵּק:
 קַעֵג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרִיתִי:
 קַעֵד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשָׁעִי:
 קַעֵה תַחֲיִי־נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קַעו תַעֲלִיתִי בְּשָׁה אֶבֶד בִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצוֹתֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' ב

אֲבָרִין וְעוֹבְרִין אֲבָל לֹא מְמִירִין עֲלֵיהֶם. הרי שקדושה חלה על
 העוברים ולא כדברי בר פדא. השיבו רבי זירא: הָכָא נָמִי מדובר
 בְּגוֹלְדֵי קְדָשִׁים שקדושים מכח אמם.
 שוב הקשה לו רבי ירמיה: אִי בְּגוֹלְדֵי קְדָשִׁים, מָאִי לשון 'מְקִדְשִׁין'
 שנאמר בהם, הָא קְדִישִׁי וְקִיָּמִי – הלא הם קדושים ועומדים מכח
 אמם, ואין צריך להקדישם.

1 פדא הסובר שאין קדושה חלה על העוברים. (אמר) השיבו רבי
 2 זירא: לעולם שניה משנתינו בשיטת רבי יהודה, וְהָכָא בְּמָאִי
 3 עֲבָרִין בממיר בְּכָבֶר שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלִיחָה בּוֹ ואין הבהמה יכולה להיות
 4 בלעדיו. ומודה רבי יהודה באבר זה שאם הקדישוהו בהקדש סתם
 5 מתפשט ממנו הקדושה לכל הבהמה כולה, ורק דין תמורה לא
 6 נוהג בו.
 7 עוד אִיתִיבֵיה רבי ירמיה לרבי זירא, הלא שנינו להלן (טו), מְקִדְשִׁין

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' ב

25 היא בְּעִבּוּדָה, מִפְּנֵי כְחוּשׁ עוֹבֵר שָׁבָה על ידי העבודה. ומכאן יש
 26 להוכיח שכמו כן יש לאסור עבודה בבהמה שעורה קדוש, משום
 27 שעל ידי כן מוכחש עורה.
 28 אביי דוחה את ראיית רבא: אָמַר לִיה אַבְיִי, כִּי קָתַנִּי שְׁהִיא אֲסוּרָה
 29 בְּעִבּוּדָה מחמת העובר הוא איסור מְדַרְבָּנָן, משום שהעבודה
 30 מכחישה את העובר ונמצא ההקדש מפסיד, ואילו אני הסתפקתי
 31 האם מחמת קדושת העור אסורה הבהמה בעבודה מן התורה
 32 ולוקים עליה. דחה רבא את דבריו: אִי הָכִי – אם כדברך
 33 שהאיסור אינו אלא מדרבנן, אֲפִילוּ בְּיָמֵי נְמִי תִּתְּסֵר [–תיאסר]
 34 מדרבנן.
 35 אָמַר לִיה אַבְיִי, לעולם אין האיסור אלא מדרבנן, ורק עֲבֻדָה
 36 דְּמִכְחִישָׁא [–שמכחישה] את העובר גְּזֵרָה בְּהָ רִבְנָן ואסורה, אבל
 37 גְּזֵרָה שאינה מכחישה את העובר לֹא גְּזֵרָה בְּהָ רִבְנָן.
 38 הגמרא מביאה ספק בבהמת קרבן שעוברה חולין: בְּעָא מִינֵיה
 39 [–שאל ממנו] אַבְיִי מִרְבִּי יוֹסֵף, בהמה שהיא שְׁלָמִים וְלָדָה [–עוברה]
 40 חולין, כגון שהקדיש בהמה מעוברת חוץ מעוברה, וְשִׁחְטָהּ בְּפָנִים
 41 העורה, מָהוּ דִּינָה.
 42 וכן אם הקדישה ריקנית ואחר כך התעברה, לְמָאן דְּאָמַר 'וְלָדִי'
 43 קְדָשִׁים בְּהוּיָתָן [–בלידתם] הֵן קְדוּשִׁין, אבל כל זמן שהם במעי
 44 אמם לא חלה עליהם קדושת קרבן, אם שחט את האם בפנים
 45 העורה מהו דינו. מִי הָיָה [–האם העובר] הוא כחולין שנשחט
 46 בְּעֹזְרָה מאחר שהוא נותר בשחיטת אמו, והשחט את האם
 47 מתחייב משום איסור שחיטת חולין בעורה, אִי לֹא מתחייב השוחט
 48 משום איסור זה.

1 קדשי מזבח שאסורים בגיזה, ככתוב (דברים טו יט) 'וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר
 2 צֹאנְךָ'. האם נאסרת הבהמה כולה בגיזה מחמת האבר הקדוש
 3 שבה, או שלא אסרה התורה בגיזה אלא בהמה שכולה קדושה,
 4 ולא כשרק מקצתה קדושה.
 5 מוכיחה הגמרא: תַּפְשׁוּמִי לָךְ סַפֵּק זֶה מָהָא דְּתַנְיָא, ממה שנאמר 'וְלֹא
 6 תִּגַּז בְּכוֹר צֹאנְךָ' למדנו, שדווקא בכור שכולו שלך אין אתה גוזז,
 7 אֲבָל אֶתְּה גִזַּזוּ בְּכוֹר שְׁחִלְקוּ שְׁלָךְ וְחִלְקוּ שְׁלֵל אֲחֵרִים נְכָרִים שאינו
 8 קדוש בבכורה. ואם כן אף אין לאסור את הבהמה כולה בגיזה
 9 מחמת קדושת אבר אחד שבה, שכן היא כשותפות של חולין
 10 והקדש. דוחה הגמרא: הָתָם בְּכוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנֹכְרִי לֹא נִתְּמָה
 11 לִיה [–לא חלה עליו] קְדוּשָׁה כָּלָל, שכן שותפות נכרי פוטרת לגמרי
 12 מבכורה, אבל הָכָא בְּמִקְדִּישׁ אֶבֶר נִתְּמָה לִיה קְדוּשָׁה על אבר זה,
 13 ועל כן יתכן שמחמתו נאסרת הבהמה כולה בגיזה.
 14 הגמרא דוחה את ההוכחה האמורה בלשון אחרת: לִישְׁנָא אֲחֵרִינָא,
 15 הָתָם בְּכוֹר אִין גִּידוֹ לְהַקְדִּישׁוֹ, שהרי יש לנכרי חלק בה, אבל הָכָא
 16 בְּמִקְדִּישׁ אֶבֶר גִּידוֹ לְהַקְדִּישׁוֹ את הבהמה כולה, ועל כן יתכן
 17 שנאסרת כולה בגיזה.
 18 הגמרא מביאה ספק באיסור עבודה בקדשים: בְּעָא מִינֵיה אַבְיִי
 19 מִרְבָּא, אם הקדיש את עוֹזָה של הבהמה בלבד למזבח, מהו דינה
 20 בְּעִבּוּדָה, האם משום קדושת העור היא נאסרת בעבודה כדין כל
 21 קדשי מזבח שנאמר בהם (דברים טז) 'לֹא תַעֲבֹד בְּכֹר שׁוֹרְךָ, או
 22 מאחר שאין גופה קדוש אינה נאסרת בעבודה.
 23 פשט רבא לאביי: תָּא שְׁמַע, הָאֹמַר 'מָה [–העובר] שִׁחְטָמָהּ שְׁלֵל
 24 בהמה זו יהיה קדוש לעוֹלָה' מוֹתֵרָת הַבְּהֵמָה בְּגִיזָה, וְאוֹלָם אֲסוּרָה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי" אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ה תמוז פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	יום רביעי - כ"ח תמוז מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שני - כ"ו תמוז פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום חמישי - כ"ט תמוז מפרק קמ עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ז תמוז מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום שישי - א' מנחם-אב פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' מנחם-אב פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 192, פרק ז. ואולם... עד עמ' צז, ונרבה וכו'.

אגרת התשובה

פרק ז ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה
תתאה ה"א תתאה הנ"ל הם ב' דברים דרך כלל. הא' הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נשמתו ונפשו האלקי שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים ב"ה לבירא עמיקתא הן היכולות הטומאה והסמ"א. ועל מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישוב אל הוי' וירחמהו. פ' לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכולות הסמ"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהמים ברהיטי מוחא וכו' היא בחי'

1 פרק ז בפרק הקודם. פרק ו, הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה",
2 שלפי פירוש הזהיר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הוי'
3 למקומה – היא השבת השכינה מגלותה, כי עלידי חטאים ועוונות
4 נעשה ענין גלות השכינה, שההשפעה של ה' תתאה שמשם הוי' (היא
5 בחינת השכינה), מקור
6 הנשמה, נמשכת רחמנא –
7 ליצלן אל היכולות הקליפה
8 וה"סטר-אחרא", ממנה
9 מקבל האדם חיות בשעה
10 שהוא עושה חטאים ועוונות,
11 ועלידי תשובה מחזיר האדם
12 את ההשפעה ומחזיר את
13 השכינה מגלותה.
14 ואולם, דרך האמת
15 והישר לבחינת תשובה
16 תתאה, ה"א תתאה
17 הנזכר לעיל – הם שני
18 דברים דרך כלל. – הרבי
19 שליט"א (באחת משיחות

20 הקדוש) פירש דברי רבינו הזקן "דרך האמת והישר" – שדוקא
21 זוהי הדרך האמיתית והישרה לתשובה תתאה – על פי מה
22 שלעיל (מיד בפרק א') אמר רבנו הזקן, שעיקר ענין התשובה
23 הוא "עזיבת החטא", שאם האדם מחליט בלב שלם שלא לחזור
24 יותר על מעשה חטא זה, הרי זו כבר תשובה (הערת כ"ק
25 אדמו"ר שליט"א: "ובאן – דורש עבודה והכנה ארוכות – אלא
26 שאף שעזיבת החטא ה"ז כו") אך אין זה "דרך האמת", שהרי
27 כשתשובה באה שלא בהכנה מתאימה (דבר שרבנו הזקן עומד
28 להסביר בפרק זה), אפשר אכן שיתעורר בתשובה ויחליט בלב
29 שלם על עזיבת החטא (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וה"ז
30 תשובה וכו'"), אך לא תהיה לה קיום, וממילא אין זה אמת, כי
31 אמת נקרא דבר שיש לו קיום, כמו שכתוב: "שפת אמת תכון
32 לעד"², וכדי שהתשובה תהיה באמת (שיהיה לה קיום) נדרשת
33 ההכנה לתשובה עליה ידון בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן,
34 ש"דרך האמת" לתשובה תתאה – היא עלידי ההכנה שהוא
35 מסביר אותה להלן. ומה שרבנו הזקן אומר "דרך הישר" הוא,
36 כי אפשר שתהיה התעוררות תשובה באמת, אך שתבוא לא
37 עלידי דרך ישרה, אלא עלידי איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא
38 עצמה יכולה להיות דבר שהוא היפך מהכנה לתשובה, כפי
39 שהיה בתשובתו של ר' אלעזר בן דורדיא, שהסיבה
40 להתעוררותו לתשובה היתה עלידי ענין לא טוב ועלידי
41 הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן, שה"דרך
42 הישר" להגיע לתשובה היא עלידי ההכנות שהוא מסביר אותן
43 להלן. ושני הדברים הם: ה'אחרא', – הדבר הראשון להגיע לענין

44 התשובה, הוא לעורר רחמים העליונים – של הקב"ה, ממקור
45 הרחמים – שכן, ישנן שתי בחינות – "אב הרחמן" ו"אב
46 הרחמים"³: "אב הרחמן" היינו האב הרחום, האב שיש בו,
47 כביכול, מדת הרחמים. ואילו "אב הרחמים" היינו האב של
48 רחמים, מקור הרחמים,
49 והכוונה היא, הרחמים
50 שאינם מוגבלים ולמעלה
51 ממדת הרחמים שהיא
52 מדודה ושקולה –
53 והפירוש כאן הוא שיעורר
54 את המדה העליונה יותר
55 של רחמים, "רחמים
56 העליונים", על נשמתו
57 ונפשו האלקית, שנפלה
58 מאיגרא רמה – מגג גבוה,
59 כלומר ממדרגה עליונה
60 ביותר, מ"אי-סוף" שהוא
61 חיי החיים ברוך-הוא –
62 ומשם נפלה הנשמה
63 לבירא עמיקתא – לבור עמוק. "איגרא" ומדריגה בכלל הן
64 גבוהות, והנשמה באה לא מ"איגרא" סתם, אלא מ"איגרא
65 רמה", מדריגה גבוהה ביותר, ונפלה לא בבור סתם, שהוא
66 מדריגה תחתונה, אלא בבור עמוק, הן היכולות הטמאה
67 והסמ"א אחרא, – כמוסבר בפרק הקודם, שעלידי חטאים
68 ועוונות יורדת הנשמה בהיכולות הטומאה וה"סטר-אחרא",
69 ועל האדם לעורר עליה את הרחמים העליונים, ועל מקורה –
70 של הנשמה, במקור החיים, הוא שם הוי' ברוך-הוא; –
71 כאמור לעיל, ששם הוי' הוא מקור הנשמה, ועלידי ירדת
72 הנשמה יורדת גם ההשפעה של שם הוי' בגלות של קליפות
73 ו"סטר-אחרא", הרי שהרחמנות היא גם על מקור הנשמה,
74 הוא שם הוי', וכמו שכתוב: "וישב אל הוי' וירחמהו", –
75 "וירחמהו" הכוונה על שם הוי', כלומר שיעורר רחמים על שם
76 הוי', פירוש – מה הכוונה לעורר רחמים על שם הוי'? – הרי זה:
77 לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ברוך-הוא,
78 שנשתלשלה וירדה תוך היכולות הסמ"א אחרא הטמאים
79 להחיותם, – להמשיך בהן חיות, עלידי מעשה אנוש –
80 החטאים, ותחבולותיו, ומחשבותיו הרעות; – שכן, גם
81 עלידי מחשבות רעות בלבד, ממשיכים חיות ב"סטר-אחרא",
82 וכמו שכתוב: "מלך אסור ברהמים" – הקב"ה, מלך העולם,
83 קשור ברהמים, ברהיטי מוחא וכו', פירוש כ"ק אדמו"ר
84 שליט"א: "די קארעטעס – אפטיילונגען פון מוח וואו עס לויפן
85 די מחשבות (ע"ד רהטים שרצים בם המים)", כלומר, במחשבות
86 החולפות של המוח, שגם עלידי המחשבות החולפות במוח,

1. משלי יב, יט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכב"ח"א ספי"ג". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לקו"ת נשא כג, א. ושי"נ".
4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג – ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז.
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הו"ס לתקו"ת ת"ר".

39 גִּסְתוֹת וְהַנִּגְהָה, – וּמִמִּילָא, כְּשִׁמְכִנְיָעִים וְשׁוֹבְרִים אוֹתָהּ, נוֹטִלִים
40 מִמֶּנָּה אֶת חִיּוֹתָהּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:¹¹ "אִם תִּגְבֶּיהָ כְּנֶשֶׁר וְגו'",
41 וְלֹכֵן – וְהַכְּמוּשׁ וְהַהֲכָנָעָה עַד עֵפֶר מִמֶּשׁ – זוֹהִי מִיתָתָהּ
42 וּבִטּוּלָהָ. – שֶׁל הַקְּלִיפָה וְהַסְטְרָא־אֲחָרָא. וְהִנֵּנּוּ, – עַל־יְדֵי מַה
43 שׁוֹבְרִים וּמְכַנְיָעִים אֶת

44 הַקְּלִיפָה וְהַסְטְרָא־

45 אֲחָרָא? עַל־יְדֵי –

46 שֶׁהָאָדָם פּוֹעֵל בְּקֶרֶב עֲצָמוֹ

47 "לֵב נֶשֶׁר וְנִדְבָה",

48 וְלִחְיֹת "נִבְזָה כְּעִינֵי

49 נִמְאָם" וְכו', – שֶׁכֵּן כִּפִּי

50 שֶׁהוֹסֵבֵר בְּפֶרֶק כ"ט בְּחֻלֵּק

51 הָרָאשׁוֹן, עֵיקֶר הָאָדָם, גַּם

52 בְּבִינּוֹנִי, וּבִפְרֵט בָּאָדָם

53 הַחוּטָא – הוּא הַנֶּפֶשׁ

54 הַבְּהִמִּית, וְעַל־יְדֵי שֶׁהוּא

55 נִשְׁבֵּר, נִשְׁבֵּרֶת הָרִי גַם

56 נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית (הַבָּאָה

57 מִקְּלִיפָה), הָרִי שֶׁעַל־יְדֵי

58 זֶה הוּא שׁוֹבֵר וּמְכַנְיָע אֶת

59 הַקְּלִיפָה וְהַסְטְרָא־אֲחָרָא.

60 וְכְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהֱרֵךְ

61 הַקְּדוּשָׁה¹² עַל פְּסוּקֵינוּ:

62 "וּבָחִי אֱלֹקִים רֹחַ

63 נִשְׁבָּרָה, לֵב נֶשֶׁר וְנִדְבָה

64 וְכו', – מִהוּ הַזּוֹכֵחַ לִשְׁם

65 אֱלֹקִים? – כֹּאשֶׁר יֵשׁ "רוֹחַ נִשְׁבָּרָה", נִשְׁבֵּרֶת רוֹחַ הַסְטְרָא־אֲחָרָא,

66 וְעַל־יְדֵי מַה נִּשְׁבֵּרֶת רוֹחַ זֶה? – עַל־יְדֵי "לֵב נִשְׁבֵּר", עַל־יְדֵי־זֶה

67 שֵׁשׁ לֹאֲדָם לֵב נִשְׁבֵּר, כִּפִּי שֶׁהוּא מִפְּרֵשׁ מִיֵּד לַהֲלֹךְ, כִּי כָּל קֶרֶבֶן

68 מִן הַבְּהִמָּה – הוּא לִשְׁם הַנִּיחָה, הִיא מֵדַת הַרְחֻמִּים, – לִכֵּן

69 תָּמִיד נֹזֵחַ בְּקֶרְבָּנוֹת שֵׁם הָרוּחַ: "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לַחַיִּים",

70 "רִיחַ נִיחּוּחַ לַחַיִּים" וְכוּמָה, אֲכָל לִשְׁם אֱלֹקִים, הִיא מֵדַת הַדִּין

71 – אֵין מִקְרִיבִין קֶרֶבֶן בְּהִמָּה, כִּי־אִם – מִהוּ כֵן ה'יֹבֵחַ" לִשְׁם

72 אֱלֹקִים (הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוּרִי שְׁלִיט"א: דְּכַתֵּב כֹּאן "וּבָחִי

73 אֱלֹקִים")? לִשְׁבֵּר וְלַהֲעֵבִיר רוֹחַ הַטְּמֵאָה וְהַסְטְרָא־אֲחָרָא,

74 וְזֶהוּ "רוֹחַ נִשְׁבָּרָה" – זֶהוּ "וּבָחִי אֱלֹקִים", זֹכֵחַ לִשְׁם אֱלֹקִים.

75 וְהַאִיךְ נִשְׁבָּרָה רוֹחַ הַסְטְרָא־אֲחָרָא? כְּשֶׁ"לֵב נֶשֶׁר

76 וְנִדְבָה" וְכו'.¹⁴

1 אִם הֵן מַחֲשָׁבוֹת רַעוּת, הֵנָּה עַל־יְדֵי זֶה הַמֶּלֶךְ אֲסוּר, זֶה מִבְּיֵא
2 גְּלוּת לַהֲשַׁפְּעָה שְׁמֵשׁ הוּא, הִיא בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, –
3 שֶׁהַשְּׂכִינָה, בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאִצְלוּת, בָּאָה עַל־יְדֵי־זֶה בְּגְלוּת,
4 כְּנֹזֵךְ לְעֵיל. – בְּפֶרֶק הַקּוּדֶם⁸. וְזֶמֶן הַמְּסַגֵּל לָזֶה – שְׁיוּבֵל

5 הָאָדָם לַהֲרִיגִישׁ בְּרַחֲמָנוֹת

6 שֶׁעַל נִשְׁמָתוֹ וְעַל מְקוּרָה,

7 וְלַעֲוֹרֵר רַחֲמִים הָעֲלִיוֹנִים,

8 הַזֶּמֶן הַמְּסוּגֵל לִכְר, הוּא

9 בְּתִקּוֹן הַחֲצוֹת, כְּמוֹ

10 שֶׁכְּתוּב בְּפִסְדוּרִי בְּהַעֲרָה,

11 עֵצוֹ שֶׁם בְּפִאֲרִיכוּת. וְזֶהוּ

12 שֶׁכְּתוּב שָׁם: – בְּתִקּוֹן

13 חֲצוֹת "נִפְלָה עֲמֻרַת

14 רֹאשֵׁנוּ, אוֹיֵן נָא לָנוּ כִּי

15 הָטָאנוּ". – שֶׁעַל־יְדֵי

16 הַחוּטָאִים, נּוֹפֶלֶת

17 הַ"עֲטָרָה", מְקוּר הַנִּשְׁמָה.

18 וְלִכֵּן נִקְרָא תְּקִדּוּשׁ

19 בְּרוּךְ־הוּא "מֶלֶךְ עֲלֻיָּם"

20 בְּפִרְקֵי הַיְכָלוֹת, כְּמוֹ

21 שֶׁכְּתוּב הַרְמָקָן וְל', –

22 רַבִּי מִשֶּׁה קוֹרְדוֹבֵירו

23 זָכְרָנוּ לְבִרְכָּהּ. כִּי אֵין לָךְ

24 עֲלֻבּוֹן גְּדוֹל מְהֻ¹⁰.

25 מִגְּלוּת הַשְּׂכִינָה בְּהִיכָלוֹת

26 הַטּוּמָאָה וְהַסְטְרָא־

27 אֲחָרָא. וּבְפֶרֶט פֶּאֶשֶׁר יִתְבַּנֵּן הַמִּשְׁכֵּל בְּגִדְלַת אֵין־סוֹף

28 בְּרוּךְ־הוּא, מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין – מַחִיָּה כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּחִיּוֹת

29 פְּנִימִית מוֹתָאמֶת לִנְבְּרָא, וְסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, – מִקִּיף כָּל

30 הָעוֹלָמוֹת, מַחִיָּה אוֹתָם בְּחִיּוֹת שְׁלִמְעֵלָה מֵהֶם, חִיּוֹת זֶה הִיא רַק

31 בְּבַחֲיָנָה שֶׁל "מִקִּיף" עַל הָעוֹלָמוֹת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִפִּי שְׁעוֹר

32 שֶׁכָּלוּ וְהִכָּנְתּוּ – יִתְעַמֵּק בְּגִדּוּלַת "אֵין־סוֹף" בְּרוּךְ־הוּא, יִתְמַרְמֵר

33 עַל זֶה מֵאֵד מֵאֵד: – שֶׁכֵּן, בְּהִינּוּ גְדוּלוֹתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד, רַק אִז

34 יִרְגִּישׁ אֶת הָרַחֲמָנוֹת הַגְּדוּלָה שֶׁעַל נִשְׁמָתוֹ וְעַל מְקוּרָה, וּמִיָּהוּ

35 הַ"מֶּלֶךְ" שֶׁנִּמְצָא בְּגְלוּת וּמִבְיִישׁ – הָרִי זֶה מִשְׁפִּיעַ עֲלֵיו מַרְיָוֹת

36 גְּדוּלוֹה. זֶה הָרָאשׁוֹן מִשְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁהֵם "דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהִישָׁר"

37 לַתְּשׁוּבָה תִּתְאַה. וְהֵב, – הַדְּבָר הַשֵּׁנִי, הוּא: לִבְשׁ וְלַהֲכָנִיעַ

38 הַקְּלִיפָה וְהַסְטְרָא־אֲחָרָא, אֲשֶׁר כָּל חִיּוֹתָהּ הִיא רַק בְּחִינַת

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויש לעיין בכ"ז בח"א פמ"ה (ובהגהות לשם – להצ"צ איכה ע' 22 [אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א' נג]) בהשניניים וכו'". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פ"יח". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקרא כו' גדול מזה (ר"ש ח' היראה ספ"י – בשם "מור"י היינו הרמ"ק – הובא בשל"ה ש' האותיות מע' הלל, ובס' משנת חכמים לר"מ חאגיז סי' קעג)". 11. ירמיה מט, טז. עובדיה א, ד. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא ה, א". 13. תהלים נא, יט. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"כ – מהמובן מזה"ק".

יום שני כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צז, והאיך נשבר... עד עמ' 194, בתשובה כנודע).

אגרת התשובה

והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט

מזעיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדור המלך כמאמר רז"ל ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסמ"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרס] לעקור נשמתו ונפשו האלקי מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסמ"א ונעשית בבחי' מרכבה אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים אותם במחשבות זרות בעודם ברשעם ואינם חפצים

1 והאיך נשבר הלב ונדכה? הנה, מעט מזעיר הוא על-ידי
2 סגופים ותעניות, בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות
3 הרבה כדור המלך, - שצם הרבה, ועל-ידי זה הסיר לגמרי
4 את נפשו הבהמית שמצד הקליפה, כמאמר רבותינו זכרונם
5 לברכה¹⁵ על פסוק¹⁶:
6 "ולבי חלל בקרבי" -
7 שִׁהְרַגְנוּ בְּתַעֲנִית - שהרג
8 את היצר הרע בתענית,
9 ואילו אנו, שאין בכוחנו
10 לצום הרבה, רק מעט
11 מזעיר בא על-ידי תעניות
12 וסיגופים. אך עקר
13 הַכְנַעַת הַלֵּב, לְהִיּוֹת
14 נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה וְהַעֲבֵרַת
15 רוּחַ הַטְּמֵאָה וְסִמְרָא -
16 אַחֲרָא, הוּא לְהִיּוֹת
17 מִמֵּאֲרִי דְהַשְׁבָּנָא
18 בְּעֵמֶק הַדַּעַת, - לעשות
19 חשבון צדק, כפי שעושה
20 בעל החשבון, ה'בעל
21 הבית' עצמו, שנוגע לו
22 החשבון ביותר, לְהַעֲמִיק
23 דַּעְתוֹ וּבִינָתוֹ שָׁעָה
24 אֶחָת¹⁷ כָּל יוֹם אוֹ
25 לִילָה לִפְנֵי תִקּוּן חֲצוֹת¹⁸, בתשובה כנודע).

26 לְהַתְבּוֹנֵן בְּמַה שִּׁפְעַל
27 וְעָשָׂה בְּחַטָּאֵי בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׂכִינָה בְּנוֹכַר לְעִיל, -
28 שעל-ידי חטאים גורמים לגלות השכינה, וְגַם [גרס] לְעַקֵּר
29 נִשְׁמָתוֹ וְנִפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית מִחַיִּי הַחַיִּים בְּרוּךְ-הוּא, - מהקב"ה
30 שהוא חי החיים, וְהוֹרִידָה לְמָקוֹם הַטְּמֵאָה וְהַמָּוֶת, הֵן
31 הַיְּחִילוֹת הַסִּמְרָא-אַחֲרָא, וְנִעְשִׂית - הנשמה, בְּבִחִינַת מְרַבָּה
32 אֲלֵיהֶם - כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג אותה, כך בטלה
33 נשמתו לטומאה ולקליפות מדן היא מושכת את חיותה, לְקַבֵּל
34 מֵהֶם שִׁפְעַת וְחַיּוֹת לְהַשְׁפִּיעַ לְגוֹפוֹ, בְּנוֹכַר לְעִיל. - שהשפע
35 והחיות לגוף החוטא, באים מ'קליפה' ו'סמרא-אחרא'. וכשהוא
36 מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכנעת הלב ולב נשבר,

37 שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח¹⁸ לשם אלקים. וְזֶהוּ שִׁאֲמָרוּ
38 רבותינו זכרונם לברכה¹⁹: "רשעים בחייהם קרויים מתים",
39 בְּלוּמָר - "בחייהם", הכוונה בתוך החיות שלהם, שהחיות
40 עצמה היא ענין של מיתה, שִׁחְיָהֶם נִמְשָׁכִים מִמָּקוֹם הַמָּוֶת
41 וְהַטְּמֵאָה, - מהיכלות
42 ה"סמרא-אחרא", ענין של
43 טומאה ומות, היפך החיות
44 של קדושה. (וכן מ"ה
45 שְׁבָתוֹב²⁰: "לא המתים
46 יהללו גו'", אינו כ"לעג
47 לרש" חס"ו ושלום²¹, - אין
48 הכוונה למתים ממש,
49 שכן, כשאומרים על מתים
50 ממש שאין הם יכולים
51 להלל את ה', יש בכך
52 משום לעג להם, אֲלָא
53 הַכּוֹנֵה עַל הָרָשָׁעִים
54 שִׁבְחֵיהֶם קְרוּיִים מֵתִים,
55 - ועליהם אומרים, שאין
56 הם יכולים להלל את ה',
57 שִׁמְבַלְבֵּלִים אוֹתָם
58 בְּמַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת פְּעוּדָם
59 בְּרָשָׁעִים, וְאֵינָם חֲפָצִים
60 בְּתִשְׁבּוּהָ, כְּנוֹדֵעַ). -
61 שגם בשעה שהרשע רוצה
62 להלל את ה', מבלבלים
63 אותו במחשבות זרות, שהחילול לא יהא כדבעי, ומשום כך
64 אומרים עליהם "לא המתים יהללו גו'". הנה כל האמור, צריך
65 להביא אותו להיות "לב נשבר", כשהוא מתבונן שהוא כרת את
66 נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים ברוך-הוא, והורידה למקום
67 מיתה וטומאה - זאת במי שעבר על איסור שיש בו כרת ומיתה
68 בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת על-ידי זה הנפש
69 משרשה. להלן, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא עבר על איסור
70 שיש בו כרת או מיתה בידי שמים - יכול גם הוא למצוא את
71 עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא כפי
72 שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ירושלמי ברכות בסופה. ונזכר גם בח"א פ"א". 16. תהלים קט, כב. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת וע"ד השהי' קודם התפלה". 18. על מה שרבנו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם - קרבן אלקים לא כתיב". 19. ברכות יח, ב. 20. תהלים קטו, יז. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות יח, א)".

יום שלישי כ"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צח, כנגד כולן:

המעבים על אור השמש, ככל עונות שאדם דש בעקביו. – 40
מפאת שהם אינם נחשבים בעיני כעבירות חמורות, אבל מפני 41
שהוא עובר עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות 42
דקות המכסות כמו מחיצה אחת עבה, או יותר מאשר מחיצה 43
אחת עבה, ומכל שכן – 44
העונות המקרסות 45
מדברי רבותינו וקרונם 46
לכרכה, שהן ממש 47
בעבודה זרה וגלוי 48
עריות ושפיכות דמים, 49
כמו²⁵ העלמת עין מן 50
הצדקה, כמו שכתוב: 51
"השם לך פן יהיה דבר 52
עם לבבך בלעל גוי", – 53
להימנע מענין של צדקה, 54
ו"בלעל", – אומרים 55
רבותינו ד"ל, היא עובדי 56
עבודת אלילים²⁷ וכו', – 57
הרי שהעלמת עין מן 58
הצדקה נחשבת כמו 59
עבודה זרה, והמספר 60
בגנות חברו, היא לשון 61
הרע, השקולה בעבודה 62
זרה וגלוי עריות 63
ושפיכות דמים²⁸, וכל 64
הכועס כאלו עובד 65
עבודה זרה²⁹, וכן מי 66
שיש בו נפשות הרוע³⁰, 67
ובהנה רבות בגמרא, – 68
למרות שלגבי העונש אין 69
עבירות אלו דומות 70
לעבודה זרה (עליה מגיע 71
הרי מיתת בית דין, מה שאינן על עבירות אלו), אך לגבי 72
הפגם הרוחני שהן פוגמות בנפש, הן דומות לחטאים החמורים 73
– עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ותלמוד תורה – 74
העבירה של ביטול תלמוד תורה שקולה כנגד כלן, – כנגד כל 75
העבירות האמורות, כמאמר רבותינו וקרונם לכרכה: 76
"ויתר תקדוש ברוך הוא על עבודה זרה וכו'". – גילוי עריות 77
ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה. הרי שעלידי כל 78

1 ואף מי שלא עבר על עון כרת, וגם לא על עון מיתה בידי
2 שמים שהוא הוצאת זרע לבטלה וכהא' גונא, – וכדומה,
3 אלא – עבר על שאר עבירות קלות, אף על פיריבן מאחר
4 שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית, וכמשל פגמת
5 ופסיקת הכלים דקים
6 בנזיר לעיל – בפרק ה',
7 ש"חבל ההמשכה" של
8 הנשמה, הוא כמו חבל
9 השזור מתרי"ג (613)
10 פתילות, ובשעה שהוא
11 עובר על אחת מתרי"ג
12 המצוות, הרי זה כניתוק
13 פתילה אחת מהחבל, הרי
14 ברובי החטאים יכול
15 להיות פגם כמו בלאו
16 אחד שיש בו כרת או
17 מיתה, ואפלו בכפילת
18 חטא אחד פעמים רבות
19 מאד²², כמו שהמשל
20 הנביא החטאים לענן
21 המאפיל – על, אור
22 השמש, כמו שכתוב: 23
23 "מחיתי כעב ששעיר" – 24
24 הם עבירות חמורות,
25 [המבדילים] בין פגמים
26 השפעת שם הו"ה¹⁹
27 ברוך הוא לנפש
28 האלקית, כהבדלת ענן
29 עב וחשוד, המבדיל בין
30 השמש לארץ ולדדים²³
31 עליה²⁴ על-דרך משל; – 24
32 ומה שכתוב: "וכענן
33 חטאתיך" – כענן קל, מחיתי, חטאתיך, – הן עבירות קלות
34 שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש
35 על-דרך משל. והנה, כמו שמשל הזה, – מכיון אור
36 השמש, אם משים אדם נגד אור השמש כחלון מחצות
37 קלות וקלושות לרב מאד, – מחיצות רבות דקות, הן
38 מאפילות – על אור השמש, כמו מחצה אחת עבה, ויותר
39 – מכך, וככה ממש הוא בנמשל – בעבירות המשולות לעננים

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הרא"ה ע"ז מר"ן (לפס"ד – בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז – דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים – חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמר", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מד, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כנמשל – ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי'). 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". 26. ראה טו, ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". 29. זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. 30. ראה סוטה ה, א. 31. פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

23 – המבטל מצות תפלה, פוגם בַּאֲוֹת הָא – אחרונה של שם
24 הוי', וְכוּ'. – הרי, גם אם לא עבר על שום עבירות חמורות שיש
25 בהן מיתת בית-דין, ישנן גם עבירות אחרות שעליפי "קבלה"
26 פוגמות בנפש באותה מדה של העבירות החמורות שיש בהן
27 מיתת בית-דין. ולכן על
28 האדם לקבל על עצמו

29 בקריאת שמע, ארבע
30 מיתות בית-דין, כדי לתקן
31 את הפגם שפגם בנפשו.
32 וּמִזֶּה יָבוּל הַמִּשְׁכִּיל
33 לָלֶמֶד – בקשר לַשְּׂאֵר
34 עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, – הערת
35 כ"ק אדמו"ר שליט"א:
36 "לאיזה אות שייכים –
37 ובמילא לאיזה מד' מיתות

38 ב"ד" – ובשול תורה כְּנֶגֶד כָּלָן – הנה מכל זה יכול האדם
39 להגיע ל"לב נשבר", בהתבוננותו בדעתו בפגם שפגם גם על-ידי
40 חטאים אחרים (ולא רק על-ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי
41 שמים). זהו הדבר השני המביא ל"תשובה תאדה" – ה"לב
42 נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח הטומאה" וה"סטרא"
43 אחרא, וממילא אפשר לו אז לחזור בתשובה ב"אמת", בחרטה
44 על העבר וקבלה טובה על להבא.

1 העבירות הללו – למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת או
2 מיתה בידי שמים, אף-על-פי-כן הן מנתקות את הנפש האלקית
3 ממקורה בחיי החיים ברוך-הוא. וְלִכֵּן כִּדְרֵי בְּקִרְיַת שְׁמַע
4 שְׁעַל הַמִּטָּה³², לְקַבֵּל עָלָיו אֶרְבַּע מִיתוֹת בִּית-דִּין וְכוּ'. –
5 סקילה, שריפה, הרג וחנק,
6 וזאת גם על מי שלא עבר

7 אף פעם על עבירות
8 שעונשן מיתת בית-דין, כי
9 ישנן הרבה עבירות
10 הפוגמות בנפש כמו
11 העבירות שיש בהן עונש
12 מיתת בית-דין; מִלְכָּד
13 שְׁעַל-פִּי הַסּוֹד, – על-פי
14 ה"קבלה", כָּל הַפּוֹגֵם
15 בַּאֲוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם

16 הַיְיִ"ה – בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב סְקִילָה, וְהַפּוֹגֵם בַּאֲוֹת הָא –
17 הראשונה של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב שְׂרָפָה, – והפוגם וּבַאֲוֹת
18 יו"י – של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב הָרֵג, – והפוגם וּבַאֲוֹת
19 הָאֵ"צ³³ אַחֲרֹנָה – של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב חֲנֻק; וְהַמִּבְטֵל
20 קְרִיאת שְׁמַע – פּוֹגֵם בַּאֲוֹת יו"ד, וְתַפְלִין – המבטל מצות
21 תפלין, פוגם בַּאֲוֹת הָא, – הראשונה של שם הוי', וְצִיצִית –
22 המבטל מצות ציצית, פוגם בַּאֲוֹת יו"י, – של שם הוי', וְתַפְלָה

יום רביעי כ"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צח, פרק ח. והנה... עד עמ' 196, למלאכה וכו').

64 הנפש שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה,
65 יכול האדם לבקש באמת בקשה זו. כִּי אֵיזִי תִקְבַּע בְּלָבוּ בַּאֲמַת
66 גֹּדֶל הַרְחֻמֹּת עַל בְּחִינַת אֱלֻקֹּת שֶׁנִּפְשׁוּ וְשִׁלְמַעֲלָה, –
67 במקור נשמתו, כְּנֶזֶר לְעִיל. – בפרק ז' – שהרחמנות היא גם
68 על נפשו האלקית וגם על

69 מקור נשמתו למעלה.
70 וְכֵן יַעֲוֹר רַחֲמִים
71 הָעֲלִיּוֹנִים מִי"ג מִדּוֹת
72 הַרַחֲמִים, הַנִּמְשָׁכוֹת
73 מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ
74 הוּא, הַנִּרְמָז בְּקוּצוֹ שֶׁל
75 יו"ה, – של שם הוי',
76 שְׁלִמַעֲלָה מַעֲלָה
77 מִבְּחִינַת הַהִשְׁפָּעָה
78 הַנִּשְׁפָּעַת מֵאוֹתִיּוֹת שֵׁם

79 הַיְיִ"ה. – כאמור בפרק הקודם, פרק ז', ישנן עבירות הפוגמות
80 באות יו"ד של שם הוי' או באות ה"א וכו' – ועל-ידי הפגם,
81 נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה חיות ליהודי, ונמשך
82 ממנה חיות ל'קליפה' ו"סטרא-אחרא". אך בשעה שהוא ממשיך

45 פָּרָק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים מהזווית
46 הדרך האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תאדה": – ההתבוננות
47 ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו) – וחשבון הנפש
48 והתעמקות בענין גלות השכינה, שהוא גרם על-ידי חטאיו; חשבון נפש
49 זה, מביא את האדם להיות

50 בעל "לב נשבר", שיש לו לב
51 שבור, ובכך הוא שובר את
52 רוח ה"סטרא-אחרא".
53 וְהֵנָּה, אַחֲרֵי הַעֲמַקָּת
54 הַדַּעַת בְּכָל הַנֶּזֶר לְעִיל,
55 – ברחמנות הגדולה שעל
56 נפשו האלקית ועל
57 מקורה, ובמה שגרם על-
58 ידי חטאיו יוכל לְבַקֵּשׁ
59 בַּאֲמַת מַעֲמָא דְלָבָא –

60 מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: "בְּרַב רַחֲמִיךָ מַחָה פִּשְׁעֵי
61 וְגו'", – זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון
62 חצות" וגם ב"קריאת שמע שעל המטה", שלפניהם הוא הזמן
63 המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאינן ענינה ב' התפלות) – כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ ח"א ספ"ז)". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן – ובב' הפעמים – הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו – מובא בלא מילוי]. 1. תהלים נא, ג.

46 שְׂיֻצָא הָרוּחַ מִפְּיוֹ - הוּא מְיֻחָד בְּנַפְשׁוֹ). - כך גם הנשמה
47 לפני שניתנה בגוף האדם באופן של "יפח", אז היתה הרי
48 מאוחדת בתכלית אתו יתברך, וגם כעת (אחרי התשובה) תהיה
49 שוב מאוחדת בתכלית אתו יתברך. וְזוּ הִיא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. -
50 אופן התשובה, שהנשמה

51 תהיה מאוחדת אתו
52 יתברך בתכלית - היא
53 תשובה שלימה. וְהִנֵּה,
54 בְּחִינַת יְחִיד זֶה - היחיד
55 שהנשמה מתאחדת שוב
56 אתו יתברך כפי שהיתה
57 לפני שניתנה בגוף האדם,
58 וְהַתְּשׁוּבָה זֶה, הִיא בְּחִינַת
59 תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה - תשובה
60 עליונה הבאה, שְׁלֵאָה
61 תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, - לאחר
62 התשובה התחתונה
63 שהתבארה לעיל. וְכֵּן
64 שְׁכָּתוּב בְּזֶהר הַקָּדוֹשׁ
65 בְּרֵעֵי מְהִימָנָא פִּרְשֵׁת
66 נִשְׂאָ, דְּתְּשׁוּבָה עֲלֵאָה
67 הִיא, דִּיתַעֲסֵק בְּאִדְרֵיתָא
68 בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ דְּקָדְשָׁא
69 בְּרִידָהוּא וְכוּ', -
70 שתשובה עילאה היא
71 שיעסוק בתורה מתוך
72 יראה ואהבה להקב"ה ב',
73 דְּאִיהוּ בֶן יִ"ה - בִּינָה
74 וְכוּ' - אז, אומר בזהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן
75 י"ה, בינה. בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של הה"א
76 הראשונה ("עילאה") של שם הוי' המרומות על מדריגת "בינה")
77 מורכבת מ"בן י"ה" (האותיות שבמלה בינה), והכוונה היא
78 לאהבה ויראה הנולדות מחכמה ובינה שהן כנגד י"ה של שם
79 הוי'. (וּמַעֲלָת בְּעָלִי תְּשׁוּבָה עַל צִדִּיקִים גְּמוּרִים בְּזֶה הִיא,
80 - שלכאורה, הרי ענין לימוד תורה ביראת ה' ואהבת ה', אינו
81 ענין המיוחד לבעלי תשובה, גם צדיקים גמורים לומדים תורה
82 ביראת ה' ואהבת ה', במה, איפוא, מתבטאת מעלתם של
83 בעלי תשובה לגבי צדיקים? - הרי זה, כֵּן שְׁכָּתוּב בְּזֶהר
84 הַקָּדוֹשׁ פִּרְשֵׁת חַי שְׂרָה, דְּאִינוּן - בעלי התשובה, מְשֻׁכִּי
85 עֲלֵיהֶוּ - ממשכים על עצמם, בְּרַעְיוֹתָא דְּלֵבָא יִתִּיר - ביותר
86 "רעותא דלבא", רצון פנימי של הלב, וְכֵּן חֵלָא סָגִי - ביותר
87 כוח, לְאַתְקַרְבָּא לְמַלְכָּא וְכוּ'): - להיות קרוב יותר
88 להקב"ה, בכך מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה,
89 שהתקרבותם להקב"ה היא ברצון ובתוקף חזק יותר מאשר
90 הדבר בצדיקים גמורים.

1 רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים, שהן באות מהרצון
2 העליון שלמעלה משם הוי' - בא על-ידיה התיקון באותיות
3 של שם הוי' ובהשפעת שם הוי' על נשמתו, כפי שרבנו חזקן
4 מפרט מיד: וְלֵבָן - מפני שהן באות מדרגה זו, הִי"ג מְדוּת
5 הָרַחֲמִים מְנַקִּים כָּל
6 הַפְּגָמִים, וְכֵּן שְׁכָּתוּב:

7 - לגבי י"ג מדות הרחמים: 1
8 "נִשְׂא עֵזוֹ וּפִשְׁעֵי וְנִקָּה", 2
9 וְשׁוּב אִין יִנִּיקָה 3
10 לְהַחְיּוֹנִים - לקליפות, 4
11 וְהַסְטָרָא אַחֲרָא 5
12 מִהַשְׁפָּעַת ה"א תַּתְּאָה, 6
13 בְּזֶהר לְעִיל - שעל-ידי 7
14 החטאים והעוונות, יש להן 8
15 יניקה מה' תתאה של שם 9
16 הוי'. אך כאשר נמשך מ"ג 10
17 מדות הרחמים - מנקה 11
18 הדבר את העוונות 12
19 והפשעים ואין להן יותר 13
20 יניקה מה' תתאה. (וְכֵּן 14
21 תְּשׁוּבָה ה"א תַּתְּאָה 15
22 לְמַקְוָמָה, לְהַתִּיחַד 16
23 בִּיה"ו, וְדִי לְמִבִּין). - וזה 17
24 משמעות המלה "תשובה" 18
25 - "תשוב ה'" - שהה"א 19
26 האחרונה של שם הוי' 20
27 שבה לשלש האותיות 21
28 הקדומות לה בשם הוי'

29 להיות מאוחדת אתן. וְכֵן מְשֻׁכִּי - נעשה לְמַטָּה בְּנַפְשׁ הַאֱלֹקִית
30 שְׁבָאָדָם, שׁוּב אִין עֲנוּתִיכֶם מְבִדִּילִים, - בין הנפש לבין
31 אלקות, וְכֵּן שְׁכָּתוּב: 2 - לגבי י"ג מדות הרחמים: "וְנִקָּה" -
32 מפרשים חכמינו ז"ל: "מְנַקָּה הוּא לְשָׁכִים", לְרַחֵץ וּלְנַקוֹת
33 נַפְשָׁם מִלְּבוּשֵׁי הַצּוּאִים, הֵם הַחֲיּוֹנִים - הקליפות המקיפות
34 את האדם על-ידי חטאים ועוונות, כֵּן שְׁכָּתוּב בְּזֶהרָא:
35 "מְלַפְּפָתוֹ וְכוּ'". - העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית
36 לבוש לאדם החוטא - והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה
37 את האדם כמו לבוש - והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים
38 אלה. וּמֵאַחַר שְׂרִית עֲבָרָה וְהַסְטָרָא, - הרח"ה של מחילה
39 וטהרה, עברה את הנפש וטיהרה אותה, אִין תּוּכַל נַפְשָׁם
40 לְשׁוּב עַד הַיּוֹ"ה בְּרִידָהוּא מְשֻׁכִּי, וְלַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה
41 לְמַקְוָמָה, וְלִדְבָקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּיָחִיד נִפְלָא, כֵּן שְׁכָּתוּב
42 מִיְחָדָת בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית הַיְחָד, בְּטָרָם שְׁנַפְחָה בְּרוּחַ
43 פִּיו יִתְבָּרַךְ לִירֵד - לרדת, לְמַטָּה וּלְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף הָאָדָם -
44 אז היתה הרי הנשמה מאוחדת בתכלית היחיד עם הקב"ה.
45 (וְכֵּן עַל-דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל, בְּאָדָם הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּיו, בְּטָרָם

2. שלח יד, יח. 3. יומא פו, א. 4. סוטה ג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויב לז, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל - שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים - כך פעולת התשובה בהעב דפשו וכו'". 7. זח"ג
קכג, א. 8. קכט, ב.

יום חמישי כ"ט תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 196, פרק ט. וביאור... עד עמ' צט, בספ"ק דר"ה:

אגרת התשובה

פרק ט וביאור הענין כמ"ש בזה"ק ותיקוני' בכמה מקומות. דבינה איהי תשובה עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח בינתו דו"ר שכליים ובטוב טעם ודעת כענין שנא' לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייד וכו' ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לכד וכו'. וכן ביראה ופחד או בוש וכו' כנודע. אזי נקראת האם רובצת על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיות פיהו וכו' כנודע. וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'. והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא

1 **פרק ט** בסוף הפרק הקודם, פרק ח, הסביר רבנו הזקן, שהתשובה
2 באופן זה שלאחר שהנפש נוקטה מחשאתים, היא מסוגלת להתעלות
3 מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביהוד נפלא
4 כפי שהיתה לפני ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי
5 "תשובה תתאה". והביא על
6 כך מהזוהר הקדוש,
7 ש"תשובה עילאה" היא –
8 שיעסוק בתורה מתוך יראה
9 ואהבה אל הקב"ה. ברם,
10 נדרש עדיין ביאור בענין:
11 בפרק ד' הביא רבנו הזקן
12 מהזוהר, ש"תשובה עילאה"
13 היא "תשובה ה' עילאה", שובה
14 של ה' עילאה, (אות ה"א
15 הראשונה של שם הוי"ו) – איזו
16 שייכות יש לכך לאהבה
17 וליראה (ללימוד תורה מתוך
18 אהבה ויראה), השייכות
19 לאות ו' של שם הוי"ו –
20 לתשובה של ה' עילאה של
21 שם הוי"ו? בתחילת הפרק
22 הנוכחי, מסביר רבנו הזקן,
23 שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך
24 יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל
25 המתבונן בגדולתו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות
26 בגדולת הוי"ו) ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של הה"א עם הו"א
27 (של השכל המתבונן עם המדות הגולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר
28 רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".
29 **וביאור הענין,** – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,
30 **כמו שכתוב בזה"ק הקדוש ו'תקוני' ב'כמה מקומות,**
31 **ד'בינה איהי – היא, תשובה עילאה,** – כלומר, הכוונה לאופן
32 הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: **"והאם רבצת על**
33 **האפרוחים וכו'.** דהיינו, שעל-ידי שמתבונן בגדולת ה'
34 בהעמקת הדעת, ומוליד מרוח בינתו דחילו ורחימו
35 שכליים, – יראה ואהבה שכליות, – לא שהשכל מגלה בלבד
36 את האהבה והיראה הטבעיות² שכבר נמצאות בו, אלא
37 שהשכל יוצר בו אהבה ויראה, ובטוב טעם ודעת, – שיש לו
38 על אהבה או יראה אלו טעם שכלי מדוע עליו לאהוב את
39 הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, כענין שנאמר: **"לאהבה את**
40 **ה' אלקיך, משום כי הוא חייד וכו',"** – המלה "כי" היא
41 נתינת טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך – מפני (משום) "כי
42 הוא חייד", וזהו אהבה בעלת טעם שכלי, ולא די לו – אין הוא

מסתפק, באהבה טבעית המסתרת לכו' וכו', – בלבו של כל
יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה
בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, וכן
ביראה ופחד – שאין הוא מסתפק בגילוי יראה ופחד טבעיים
בלבד, אלא הוא יוצר
בתוכו יראה ופחד משכלו
והתבוננותו או בוש
וכו', – "יראת בוש" –
שהוא מתבייש מגדלות
הקב"ה לעשות את הרע
בעיני ה', כנודע – כפי
שאמר בפרק ד' בחלק
הראשון, שאת היראה
והבושה הוא יוצר בתוכו
משכלו והתבוננותו. אזי –
היא, נקראת "האם
רבצת על האפרוחים
וכו'." – כלומר, על
היראה והאהבה
שה"בינה" (בינתו) ילדה
יוצרה. וזהו, עיקר
האהבה היא אתדבקות
רוחא ברוחא, – עיקר האהבה הוא ההתדבקות של רוח אחת
ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה), כמו שכתוב:
"ישקני מנשיות פיהו וכו'", כנודע. – כשם שב"נשיקין"
בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל
הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה עם
הפנימיות שלמעלה, על-ידי דיבור התורה, מעשה המצוות,
ובמיוחד על-ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר
בפרק מ"ה בחלק הראשון – שכשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות
פה בפה, כך גם בדיבור התורה, ישנה התאחדות של פה
האדם המדבר דברי תורה עם הפה שלמעלה – כי התורה היא
דיבור שלמעלה, "דבר ה' זו הלכה", וכך הלאה. ועל זה
נאמר: **"ובכל נפשך,"** – שהאהבה תהיה באופן שכל הנפש
(כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, שהם הם כל חלקי
הנפש: שכל ומדות, ולבושיהם: מחשבה דיבור ומעשה,
לדבקה כלן בו ית' וכו'. – כלומר: המדות – של
האדם, תתאחדנה במדותיו ית' וכו', מה הוא רחום וכו'; –
אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמי – מתאחדות
אז מדותיו עם מדות הקב"ה, והשכל – של האדם יתאחד
בשכלו וחקמתו ית' וכו', הוא עיון התורה, – בעיון בתורה
בחכמה ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם עם השכל

1. לשון הכתוב – תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וביורר אם כן הוא. וצ"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שינוים (בכ"י אתדבקות רב"ר) למשנ"ת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ.

מדרבנן, וכו' – יותר מדברי תורה, מאיסורי תורה, וכיון
שענינים אלה פוגם – פוגמים, כמות, לכן תקונו הוא
דיתעסק באורייתא, דמחכמה נפקא. – שיעסוק בתורה
הבאה מחכמה, לכן תיקון פגם הברית, כמובא לעיל בפרק ד'
מזהוהר הקדוש (לפי

פירוש ה"ראשית חכמה"),
הוא דוקא "תשובה
עילאה", שהיא הענין של
"יתעסק באורייתא
בדחילו ורחימו דקוב"ה".
וזהו שפתיב ב'תנא דבי
אליהו¹⁴: אדם עבר
עברה ונתחייב מיתה
למקום, – הוצאת זרע
לבטלה היא עבירה
שעונשה מיתה בידי
שמים, מה יעשה ויחיה?
אם היה רגיל לקרות דף
אחד – יקרא שני דפים,
לשנות פרק אחד –
ישנה שני פרקים וכו'.
– כלומר, תוספת בלימוד
התורה יש בה משום
תיקון על העבירה שעבר
ואשר עונשה מיתה בידי
שמים, כמו ענין פגם

הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני
דפים, במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, והיננו, כמשל
הכל הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום הקשר הוא כפול
ומכפל, וככה הוא ב"הכל נחלתו" וכו'. – הנשמה היא הרי
קשורה בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות
זו, ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל
במקום הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה.
וזהו שאמר הכותב¹⁵: "בחסד ואמת יכפר עון וגו'", "ואין
אמת אלא תורה וכו'¹⁶ – כלומר, על-ידי תורה באה כפרתו
של העון, ועון בית עלי – עליו נאמר¹⁷ "אם יכופר עון בית
עלי בזבח ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, בזבח ומנחה הוא
דאינו מתכפר – אכל מתכפר בתורה ונמילות חסדים,
בדאיתא – כמו שכתוב, בסוף פרק קמא – ראשון, דראש
השנה: – הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם
ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה
נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים
לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

שלמעלה, דאורייתא מחכמה נפקא⁸; – מפני שתורה באה
מחכמה (שלמעלה) וכן המחשבה – מחשבתו של האדם
תתאחד במחשבתו ויתברך; ויתברך – דיבורו של האדם
יתאחד בדבר ה', זו הלכה, וכמו שפתיב: – על תורה¹⁰:
"ואשם דברי בפיד", –

התורה נקראת "דברי"
(הדיבורים שלי), דיבוריו
של הקב"ה, וזאת "בפיד",
בפיו של האדם הלומד
תורה, "ודברי אשר
שמתי בפיד¹¹".
ותמעשה – התאחדות
המעשה של האדם עם
המעשה שלמעלה, הוא –
על-ידי, מעשה הצדקה,
– חסד, להחיות רוח
שפלים, – על-ידי¹²
נעשה מעשה האדם
מאוחד עם המעשה
שלמעלה, שענינו גם
להחיות את הנבראים
שהם שפלים, כמו
שפתיב¹²: "כי ששת
ימים עשה ה' וגו'", –
על בריאת הנבראים
והיותם, כתוב הלשון
עשיה, "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות
אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי לברוא
ולהחיות נבראים שהם שפלים, כגודע – ומבואר, במקום
אחר, וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא – התדבקות רוח
ברוח, בתכלית הדבקות – בדרגה העליונה ביותר של דבקות,
והיחוד, כשהיא מחמת אהבה וכו'. – למרות שגם כשלימוד
התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן
דבקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדבקות והיחוד –
הרי זה דוקא כשהוא בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה
עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו (ביראה
ואהבה) דקוב"ה", לימוד התורה מתוך אהבה ה' ויראת ה', כי
דוקא אז הוא תכלית הדבקות והיחוד, שזהו תוכנה של
"תשובה עילאה" – הדבקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית
הדבקות והיחוד. ולפי שפגם הברית בהוצאת זרע לבטלה,
ואין צריך לומר בעריות, או שאר אסורי ביאה דאורייתא,
או דרבנן – איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן,
(כי חמורים דברי סופרים – דברים שאיסורם הוא רק

8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב. 10. ישעיה נא, טז. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא
שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה. 15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד.

יום שישי א' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צט, פרק י. והנה תשובה... עד עמ' 198, דומרה כנודע.

- 1 פרק י בפרק הקדום, פרק ט, הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה",
- 2 וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות
- 3 רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין
- 4 לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).
- 5 והנה, תשובה עילאה זו,
- 6 דאתדבקותא דרוחא
- 7 ברוחא, — של התדבקות
- 8 רוח ברוח, על-ידי תורה
- 9 וגמילות חסדים, היא
- 10 בבחינת תמשכה
- 11 מלמעלה למטה, — שכן,
- 12 גם תורה וגם גמילות
- 13 חסדים, אינן התעלותו
- 14 העצמית של האדם שהוא
- 15 מתעלה על-ידי עבודתו,
- 16 אלא כפי שהוא מתעלה
- 17 מצד כוח עליון, המעלה
- 18 אותו למעלה באין-ערך
- 19 מאשר התעלותו מצד
- 20 מדריגתו ועבודתו
- 21 העצמית, להיות —
- 22 שתהיה, דבר ה' ממש
- 23 בפיו, — שהרי אין זה
- 24 מצד כוחו ועבודתו של
- 25 האדם, שכן בעבודתו לא

אגרת התשובה

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא

ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי'

המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו

וכמ"ש ואשים דברי בפיך. וימינו תחבקני בגמ"ח

החסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך

לילך ממדרגה למדרגה ממש למעלה היא בחי'

תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוונת הלב

בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת

כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמיתו. וכן

והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר

ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצות

כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי

היא בחי' קדש העליון לשון פרישות והבדלה שאינו

יכול להתלבש תוך עלמין משום דכולא קמיה כלא

חשיב אלא בבחי' סובב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו'

כמ"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אומרים אליך

ה' נפשי אשא דהיינו לאתדבקא רוחא ברוחא כל היום

התורה, להיות דבר ה'

- 69 בפיו באמת, — מפני שהוא כלי ל"דבר הוי" שפניו, הרי זה
- 70 אז באמת, "ואין אמת וכו'", — אלא תורה, וכן לקיים כל
- 71 המצות, כמו שנאמר: "אשר קדשנו במצותיו", כמו: —
- 72 המלה "קדשנו" היא כמו, "הרי את מקדשת לי", — שעל-ידי
- 73 מצוות נעשה "קדשנו", היא בבחינת קדש העליון, — שיהודי
- 74 ממשיך על עצמו על-ידי מצוות. "קדש" היא לשון פרישות
- 75 והבדלה, — שהיא בחינה ומדריגה כמו שמופרשת ונבדלת,
- 76 שאינו יכול להתלבש תוך עלמין, — בתוך העולמות, להיות
- 77 להם חיות פנימית מותאמת למדריגתם, משום דכלא קמיה
- 78 כלא חשיב, — מפני שהכל לגביו יתברך אינו נחשב לכלום,
- 79 ואין מדריגה זו יכולה להתלבש לפי ערך העולמות, כי אין
- 80 לעולמות שום ערך כלל לגבי מדריגה זו, אלא בבחינת סובב
- 81 כל עלמין, — המקיפה כל העולמות ומשפיעה בהם בהיותה
- 82 למעלה מעלה במדריגה מהם, הוא רצון העליון ברוך-הוא
- 83 וכו', — הנמשך על-ידי ענין המצוות, כמו שנכתב בלקוטי
- 84 אמרים' — ספר ה"תניא", חלק ראשון, פרק מו. וגם אחר
- 85 התפלה אומרים: "אליך ה' נפשי אשא", — התעלות
- 86 הנפש להקב"ה "מלמטה למעלה", דהיינו לאתדבקא רוחא

- 26 היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו
- 27 מלמעלה, שכשיהודי לומד תורה, יהיה בדיבוריו "דבר הוי"
- 28 ממש, וכמו שכתוב: "ואשים דברי בפיך", — הקב"ה עושה
- 29 זאת, "ואשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה יהיה "דברי",
- 30 דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלימוד התורה זה ענין שמלמעלה
- 31 למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה
- 32 מעלה מכפי שהוא עצמו מצד עבודתו היה מגיע. כך גם
- 33 ההתעלות שעל-ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה למטה,
- 34 "וימינו תחבקני"² — יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי, על-ידי
- 35 בגמילות חסדים, ד"חסד דרועא ימינא וכו"³. — מפני
- 36 שחסד הוא זרוע הימין, בביכול, שלמעלה, ועל-ידי גמילות
- 37 חסדים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק את
- 38 היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין
- 39 מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם,
- 40 למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אבל
- 41 אדם התחתון צריך לילך — ללכת, ממדרגה למדרגה ממש
- 42 למעלה, — שיתעלה בעצמו על-ידי עבודתו הנפשית העצמית,
- 43 היא בבחינת תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא, —

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכד"ת הכתוב מדובר — ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספמ"ט". 7. תהלים פו, ד.

- 1 בְּרוּחָא - התדבקות רוח ברוח, כָּל הַיּוֹם וְכוּ'. - על-ידי ענין
- 2 המצוות. וְכָל זֶה עַל-יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף
- 3 בְּרוּחָהּ, בְּהַעֲמֶקֶת
- 4 הַדַּעַת, בְּ"שְׁתִּים - בשתי
- 5 הברכות, לְפָנֶיהָ - שלפני
- 6 קריאת שמע, וְכִפְסוּקִי

אגרת התשובה

וכו'. וכל זה ע"י ההתבוננות בגדולת א"ם ב"ה בהעמקת הדעת בשתים לפניו ובפסוקי דזמרה כנודע.

יום שבת קודש ב' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה... עד עמ' 198, עילאה):

- 13 ומאחר שהתפלה היא בחינת תשובה עלאה - צריך
- 14 להקדים לפניה בחינת תשובה תתאה. - הענין של הכנעה
- 15 ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וזהו שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
- 16 וְכוּנֵם לְכַרְכָּה בְּמִשְׁנָה⁸: "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
- 17 כֶּבֶד ראש", ופרש רש"י
- 18 - "הַכְנָעָה", - שהאדם

אגרת התשובה

ומאחר שהתפלה היא בחי' תשובה עילאה צריך להקדים לפניה בחי' תשובה תתאה. וז"ש רז"ל במשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש ופרש"י הכנעה והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדיליף התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש. אכן בברייתא שם ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה. ועכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה. אזי עצה היעוצה להקדים בחי' תשובה תתאה בתיקון חצות כנ"ל. ומי שא"א לו בכל לילה עכ"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני יום השבת כנודע ליודעים שהשבת היא בחי' תשובה עילאה ושב"ת אותיות תש"ב אנוש כי בשבת היא עליות העולמות למקורם כו' ובפרט תפלות השבת ור"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי מאחר שמחיתי כעב פשעך היא העברת הסט"א וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים באתערותא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה אלי בתשובה עילאה):

- 44 - לכך היא, להקדים בחינת תשובה תתאה ב' תיקון חצות'
- 45 בְּנוֹכַר לְעִיל. - שהזמן המסוגל לחשבון הנפש ולהתבוננות
- 46 המביאה להכנעה ול"לב נשבר" - הוא ב' תיקון חצות¹². ומי
- 47 שְׁאֵי-אֶפְשָׁר לוֹ - לערוך "תיקון חצות", כָּכֵל לִילָה¹³ -
- 48 עַל-כָּל-פָּנִים לֹא יִפְחַת
- 49 - בעבודת "תיקון חצות",
- 50 מַפְעֵם אַחַת בְּשָׁבוּעַ,
- 51 לְפָנֵי יוֹם הַשַּׁבָּת, בְּנוֹדֵעַ
- 52 לְיֹדְעִים, שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא
- 53 בְּחִינַת הַשּׁוֹבָה עֲלֵאָה,
- 54 וְשִׁבְ"ת - אוֹתוֹת תְּש"ב
- 55 אֲנוֹש¹⁴, - הִרֵי שִׁשְׁבַת
- 56 הִיא עֵינֵי הַתְּשׁוּבָה, ואִיזו
- 57 תְּשׁוּבָה הִיא שִׁבְתָּ? -
- 58 בְּחִינַת "תְּשׁוּבָה עִילָאָה",
- 59 כִּי בְּשַׁבָּת הִיא עֲלִיּוֹת
- 60 הָעוֹלָמוֹת לְמִקְוֵם כּוּ,
- 61 - וְהִיא גַם זְמַן עֲלִיּוֹת
- 62 הַנִּשְׁמָה לְמִקְוֶה עַל-יְדֵי
- 63 הַתְּשׁוּבָה, וּבִפְרָט תְּפִלּוֹת
- 64 הַשַּׁבָּת, - שְׁגֵם בִּימּוֹת
- 65 הַחֹל מִדְּהוּה הַתְּפִלָּה,
- 66 כְּאִמּוֹר, עֵינֵי "תְּשׁוּבָה
- 67 עִילָאָה" וּבִמְיֻחָד בְּשִׁבְתָּ,
- 68 וְדִי לְמִכִּין, (וּבְזֶה יוֹבֵן
- 69 מֶה שֶׁכָּתוּב¹⁵: - אַחֲרֵי "מַחֲיִיתִי כַּעַב וְגו'": "שׁוֹבָה אֵלַי כִּי
- 70 גָּאֵלְתִּיךָ", פְּרוֹשׁ כִּי מֵאַחֵר שִׁ"מַּחֲיִיתִי כַּעַב פֶּשְׁעִיךָ" הִיא
- 71 הַעֲבֵרַת הַסְטָרָא-אַחֲרָא, וְ"גָאֵלְתִּיךָ" מִן הַחִיצוֹנִים
- 72 בְּהַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עֲלִיּוֹנִים, בְּאַתְעָרוּתָא דְּלַתְתָּא -
- 73 בְּהַתְּעוֹרְרוֹת שִׁמְלֻמְטָה, בְּתְשׁוּבָה תְּתָאָה בְּנוֹכַר-לְעִיל - אִזִּי
- 74 "שׁוֹבָה אֵלַי" בְּתְשׁוּבָה עֲלֵאָה):

- 38 שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרידות למצב של שמחה,
- 39 שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרידות,
- 40 הרי בעמדו להתפלל עליו להיות במצב של שמחה, וְעַכְשָׁיו
- 41 בְּדוֹר יִתּוֹם הַזֶּה, שְׁאֵין הַכָּל יֹכֵלִין לְהַפִּךְ לְפָנֶי כָּרְגַע מִן
- 42 הַקְצָה, - אֵל הַקְצָה, מִמְרִירוֹת לְשִׁמְחָה, כִּךְ שִׁלְמוֹת שִׁרְגַע
- 43 לְפָנֵי כֵן הִיָּה בְּמִרְיֹת, יַעֲבֹר מִיד לְשִׁמְחָה, אִזִּי עֲצָה הִיעוֹצָה,

8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הב"י ע"ז בקונ' התפלה פ"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם אי"צ להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהר"ש) בסופו. 15. ישעיה מד, כב.

יום ראשון

יום רביעי

כה תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק ז. ואולם . . . צו ונדכה כו'.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: (א) א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באוויזען ניט האָבען. (ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אויסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

בחסידות יש שני בטוים מאד אָפּיניים: (א) יהודי מכיר באלקות וחש את העל-טבעי ואינו זקוק לשום הוכחות על כך. (ב) יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות מנתק מאלקות. האמת היא, ששני הבטוים חד הם: יהודי מכיר באלקות וחש את הלמעלה מן הטבע, לכן אינו רוצה ואינו יכול להיות מנתק מאלקות.

יום שני

יום חמישי

כו תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והאריך . . . בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבערגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען - ווי א קינד בא א פאָטער.

בלמוד - התמסרות האדם היא לדבר שהוא חפץ להבין, ומבין. בתפלה - ההתמסרות היא אל הנעלה מההבנה.
בלמוד תורה מקריש יהודי את עצמו כתלמיד בפני רבו, בתפלה - כבן אצל אביו.

יום שלישי

יום ששי

כז תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.

אחד מהעלויים המפרסמים, בעל כשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא ושקד בלמוד החסידות, ובגדל כשרונותיו רכש לו במשך זמן קצר ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות. ביחידות הראשונה שנכנס לרבנו הזקן שאל: רבי, מה חסר לי? ויענהו רבנו הזקן: אין חסר לך מאומה, כי ירא אלקים אתה ולמדן, רק צריך אתה להוציא את החמץ שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא בטול. וכלי שנשתמש בו בישות, שנדמה לו שהוא אור, כגון שפודין, שדוחקין רגלי השכינה, דאין אני והוא יכולין לדור, צריך לבנו. והלבון הוא עד שיהיו הניצוצות דהברורים נתזין ונכללין בהאור האמתי.

יום
רביעי

שבת

כח תמוז

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ מְנוּחָם אָב. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הַתְּנוּעָדוֹת.
הַפְטוּרָה: שְׁמוּעָה – אֶלְקִיךָ יְהוּדָה. אִם תָּשׁוּב – וְבוֹרָא יִתְהַלָּל.

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.

תניא: פרק ח. והנה . . . למלכא וכו'.

לְכָל אֶחָד מֵהֶרְבֵּיִים [=הַאֲדָמוֹ"רִים] הָיוּ מֵאֲמָרִים קְבוּעִים בְּיַחְדּוֹ בְּשָׁבִיל זֶה (לְטַהֵר אֹרֵי
הָעוֹלָם), אֲשֶׁר פָּעַם בְּשָׁתִים אוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָיוּ חוֹזְרִים עֲלֵיהֶם בְּרַבִּים. אֶחָד מֵמֵאֲמָרֵי רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן
– "הַחֲלָצוֹ" שֶׁב־לְקוּטֵי תוֹרָה" בְּלִי הַהֲגָהוֹת. אֶחָד מֵמֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹ"ר הָאֲמִצְעִי – "יִפָּה שְׁעָה אַחַת",
וְתִכְנֹנוּ עֲשֶׂרָה פְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים דְּדְבוּר־הַמִּתְחִיל "הִנֵּה כָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר אֶלְקֵי נִשְׁמָה" [ש'
בְּסִפּוֹר "דֶּרֶךְ הַחַיִּים". אֶחָד מֵמֵאֲמָרֵי הַ"צִּמְח צֶדֶק" – "מֵה טְבוֹ" שֶׁב־לְקוּטֵי תוֹרָה". אֶחָד מֵמֵאֲמָרֵי
אֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [מֵהֶר"ש] – "מִי כְמוֹכָה בְּאֵלִים". אֶחָד מֵמֵאֲמָרֵי אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי
[הֶרֶשׁ"ב] – "וַיִּדְעַת הַיּוֹם", מֵאֲסָקוּוֹא רַנ"ז.

יום
חמישי

יום ראשון

כט תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמ"ק.

תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.

מִצְאוּ פֶתָקָא פְּתַב־יְד־קֶדֶשׁ הַ"צִּמְח צֶדֶק", וְתִכְנֹנָה, שֶׁהַחֲלִיט לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה
בְּעִמּוּדָה נִגְלָה, וְתוֹדָה לַה' שֶׁקָּיָם וְעָבַר עַל ש"ס בְּבִלִי וִירוּשָׁלַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקֵי שְׁלֹחַן־עֲרוּךְ בְּעִיּוֹן.

יום
שישי

יום שני

א מנחם אב, ראש חודש

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י.
תהלים: א"ט.

תניא: פרק י. והנה . . . דומרה כנודע.

מַעֲלַת הַמְּשִׁיחַ, שִׁיחִיָּה עָנּוּ. דְּהִגָּם שִׁיחִיָּה בְּתַכְלִית הַגְּדֻלוֹת, וַיִּלְמַד תוֹרָה עִם הָאֲבוֹת וּמֹשֶׁה
רַבֵּנוּ עָלֵיו־הַשְּׁלוֹם, בְּכָל זֶה יִהְיֶה בְּתַכְלִית הָעֲנָוָה וְהַבְּטוּל לְלַמֵּד גַּם עִם אֲנָשִׁים פְּשוּטִים.

שבת
קודש

יום שלישי

ב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.

הוֹרָאָה לְרַבִּים: מִתְחִילִין לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שְׁנֵי חֲדָשִׁים קֹדֶם הַכּוֹר מַצּוֹה. בְּתַחֲלָה בְּלֹא בְּרָכָה,
וְכַעֲבוֹר אֵיזָה שְׁבוּעוֹת בְּבִרְכָּה.

המשך ביאור למס' תמורה ליום חמישי עמ' א

6 הקרבנות הָיָה, וְלָמָּה יֵצֵא לַחֲכָת בּוֹ שׁוֹב דִּין תְּמוּרָה, לֹאֵר לָךְ, מֵה
7 מִעֲשֶׂר בַּהֲמָה שֶׁהוּא קָרְבֵּן יָחִיד, וְהוּא קָרְבֵּן הַקֶּרֶב לַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא
8 דָּבָר שֶׁבֶּא בְּחֻבָּה, וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשׁוֹתֵפוֹת (שֶׁכֵּן בַּהֲמַת שׁוֹתֵפִים
9 פְּטוּרָה מִמַּעֲשֶׂר), אִם כָּל קָרְבֵּן יָחִיד, וְקָרְבֵּן מִזְבֵּחַ, וְדָבָר שֶׁבֶּא בְּחֻבָּה,

1 הַקֶּרֶבֶת לֹא יִחְלִיפוּ לֹא יִמִּיר אוֹתוֹ מִזֶּבֶךְ בְּרָע' וְגו'. אֵלָּא לִפִּי
2 שֶׁנֶּאֱמַר בְּשֶׁאֵר קֶרֶבֶת לֹא יִחְלִיפוּ לֹא יִמִּיר אוֹתוֹ, מִשְׁמַע בֵּין
3 קָרְבֵּן יָחִיד וּבֵין קָרְבֵּן צֶבֶר, וּבֵין קָרְבֵּן מִזְבֵּחַ וּבֵין קָרְבֵּן דְּרֵךְ חֲפִית,
4 שֶׁבְּכָל אֵלּוֹ נִוָּחַ דִּין תְּמוּרָה. תְּלִמּוּד לִימַר בְּמַעֲשֶׂר בַּהֲמָה לֹא יִבְרָךְ
5 וְגו'. וְאִמֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּבִיאור דְּרִשָּׁה זֹה, וְהָרִי מִעֲשֶׂר בְּכָל כָּל

האם מותר לכהן קטן להיטמא לקרוביו? יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ט

להיטמא לקרוביו, אין לחנכו להימנע מטומאה לקרוביו? והנה, כתב הרמב"ם (להלן פ"ג ה"ב): "כהן קטן, הרי הגדולים מזהירים שלא יטמאוהו, ואם בא להתטמא מעצמו, אין בית דין מצווין להפרישו אבל אביו צריך לחנכו בקדושה".

ולפי זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רסד. וכ"כ ה'מחנה ליה' סי' צ סק"א) שהגדול מזהיר שלא לטמא את הקטן בידים אפילו לקרוביו, כי אף שמדין חינוך צריך הקטן לנהוג בדיני אבלות ומדין אבלות עליו להיטמא לקרוביו (לדעת הרמב"ם) – הרי חינוך הוא מדברנן ואינו דוחה איסור מן התורה (מ'אמור... ואמרת' למדים שצריך להזהיר גדולים על הקטנים).

אך הקטן עצמו יכול להיטמא לקרוביו ואין אביו צריך להפרישו כדי לחנכו בקדושה, כי מדין חינוך הרי אדרבא כשיגדל מצוה עליו להיטמא לקרוביו משום מצות אבלות, וכשנטמא לקרוביו כעת, הרי הוא מתחנך למצוה זו.

הלכות אבל פרק ב, הלכה ו: פָּהָה חֲמוּרָה מִצֻּת אָבֶל, שְׁהָרִי הִכְהֵן נִדְחִית לוֹ הַטְּמֵאָה מִפְּנֵי קְרוֹבֶיהָ, כִּדְרִי שִׁיתַּעֲסֵק עִמָּהּ וְיִתְאַבֵּל עָלֶיהָ.

וכן כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מ"ע לו): "שציונו שיטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה... כי כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ולחזק חיוב זה ביאר אותו בכהן שהוא מזהיר על הטומאה שיטמא... כדי שלא יחלש דין האבלות".

ובספר 'ושב הכהן' (ס' נז. הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' שעג סק"א) הסתפק:

לדעת הרמב"ם שהמצווה על הכהן להיטמא לקרוביו היא כדי שיתאבל עליהם – האם מותר לכהן קטן להיטמא לקרוביו שהרי הקטן אינו חייב להתאבל, או אולי כיון שחיוב האב להפרישו מטומאה הוא מדין חינוך, כדי לחנכו להיזהר ולקיים את המצוה כשיגדל, והרי בגדלותו מצווה עליו

'ספק טומאה' ברשות הרבים – מותר להיטמא לכתחילה? יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ט

עצמו ככל ספק איסור תורה שהוא לחומרא. ובשם הגר"י רבינוביץ (קונטרס נשמת חיים סי' ג) כתב שיש לחלק בין איסור נגיעה במת (לנפש לא יטמא) ואיסור כניסה לאהל המת (יעל כל נפשות מת לא יבא): אמנם חידושה תורה ש'ספק טומאה' ברשות הרבים טהור, אבל במציאות עדיין ספק אם יש כאן טומאה, ולכן על הלאו 'לא יטמא' לא עבר שהרי לא נטמא, אבל על הלאו 'לא יבא' עובר מספק כי יתכן שיש כאן מת וכמו כל ספק איסור בתורה, ספיקו לחומרא (וכ"כ ב'מרחשת' ח"א סי' ב בהגה).

ולפי זה אין להתיר לכהן להיכנס לחדר שהגולגולת נמצאת בו. ואף במקום של רוב גויים על הכהן להיזהר מלהיכנס לחדר זה, כי אף שכתב הרמב"ם (בה"ג) שמותר לכהן ללכת על קברי גויים, נפסק ב'שלחן ערוך' (יור"ד סי' שעב ס"ב) שיש לחוש לדעות הראשונים (רש"י שבת יד, ב. תוס' יבמות סא, א ועוד) שגוי שמת מטמא אף באוהל, ונכון להיזהר מלילך על קבריהם.

(הור צבי יו"ד סי' רפז)

הלכות אבל פרק ג, הלכה א: כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת... הָרִי זֶה לֹאֶהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּיוֹ".
נשאל הגרצ"פ פראנק:

האם מותר לכהן (הלומד בבית ספר לרפואה) להיכנס לחדר הסמוך לחדר שיש בו גולגולת של מת (והפתח שביניהם סגור), כאשר נמצאים בחדר שלושה אנשים ודינו כרשות הרבים, וכיון שספק שמא גולגולת של גוי היא (שאינו מטמא באוהל – להלן ה"ג) הרי זה ספק טומאה ברשות הרבים – שאינו מטמא (הל' שאר אבה"ט פט"ו ה"ח)?

והביא את דברי ה'מנחת חינוך' (מצוה רסג סק"ג ד"ה והנה) בדין 'ספק טומאה ברשות הרבים – טהור', האם כיון שספיקו טהור מותר לכהן לכתחילה לגעת ב'ספק טומאה' (או להיכנס לבית שיש בו ספק טומאה) או שלענין הלאו 'לנפש לא יטמא בעמיו' הרי זה כשאר איסורים ש'ספיקא דאורייתא לחומרא' ואסור להיטמא לכתחילה?

ואכן, לדעת הצ"ח (ברכות יט ב ד"ה ורוב) אף שהנוגע ב'ספק טומאה' ברשות הרבים טהור, לכתחילה אסור לכהן לטמא

'מקום קרוב' – בהליכה רגלית או בטיסה? יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ט

שהם מרחק הליכת יום אחד של אדם ממוצע. ומתעוררת השאלה: האם כאשר עם התקדמות אמצעי התחבורה ניתן לנוע במהירות ממקום למקום, משתנה הדין ואפילו אם האבל נמצא במדינה אחרת הרי זה 'מקום קרוב' כי אפשר להגיע משם בתוך יום אחד ברכבת או בטיסה? יש סוברים שחז"ל קבעו שיעור השווה לכל אדם בכל מקום ובכל זמן, והוא בהליכה רגלית. ולכן כל מקום רחוק מעשרה פרסאות נחשב מקום רחוק, מאחר ואין אפשרות

הלכות אבל פרק ז, הלכה ד: מִי שִׁמֵּת לוֹ קְרוֹב, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא - אִם הָיָה בְּמָקוֹם קְרוֹב שֶׁהוּא מְחַלְּף עֶשֶׂר פְּרָסָאוֹת, שֶׁאִפְשָׁר שִׁיבֹא בְּיוֹם אֶחָד - אֶפְלוּ כָּא בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי. . . עוֹלָה לוֹ, וּמוֹנֶה עִמָּהּ תְּשׁוּלֹם שְׁלִשִּׁים יוֹם.

במקור הדין בגמרא (מועד קטן כא, ב) נאמר שאם בעת הפטירה שהה האבל ב'מקום קרוב', הרי הוא מונה את ימי השבעה יחד עם שאר האבלים (אף שלא מנה איתם מתחילה), והראשונים פירשו שהשיעור הוא עשרה פרסאות (כ' 40 ק"מ)

תחבורה ציבורית ולא היה ברשות כל אחד סוס לרכוב עליו, ולכן קבעו שיעור של הליכה השווה לכולם, אך כאשר קיימים אמצעי נסיעה שווים לכל נפש, בוודאי יש להתחשב בכך (נשמת ישראל שם, חלקת יעקב יו"ד רכא).

עם זאת, יש לקחת בחשבון את אפשרות ההגעה ברכבת או בטיסה רק אם קיימת אפשרות מעשית לכך, היינו שיש במקום מסילת רכבת או נמל תעופה, אך בהעדר נתונים אלו, אין להחשיב אותו כמקום קרוב (ראה רב פעלים – מובא בנשמת ישראל שם).

להגיע משם ברגל בתוך יום אחד, למרות שניתן לעשות זאת באמצעי תחבורה (ראה ליקוט השיטות ב'נשמת ישראל' – אבלות א' ע' קעב ואילן).

אך רבים מהפוסקים כתבו כי מלכתחילה לא נקבע השיעור על פי מרחק אלא על פי אפשרות ההגעה, וכפי שמדגיש הרמב"ם ששיעור עשרה פרסאות הוא "משום שאפשר שיבוא ביום אחד". ואף על פי שגם בימיהם ניתן היה לנוע במהירות יותר באמצעות רכיבה, ומכל-מקום נקבע שיעור של הליכה רגלית, אין זה אלא משום שלא הייתה אז

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשע"ט

אבלות במועד

שהמצווה לשמוח בו היא מן התורה, אך אפשר לדמות שמחה זו לשבת (שאין בה מצות שמחה מן התורה) שאין אבלות נוהגת בה אלא בדברים שבצנעה.

וה'בית יוסף' (אור"ח סי' תקמח ד"ה והוי) הקשה: אם בשבת נוהג דין אבלות בדברים שבצנעה, מדוע אין הדין כך גם ביום טוב? ומבאר: דין אבלות נוהג שבעת ימים וכיון שאין שבעת ימים ללא שבת, לכן יש בשבת מקצת אבלות (בדברים שבצנעה) אבל כיון שיום טוב מפסיק אבלות שהחלה לפני יום טוב (כמובא בהמשך הלכה זו), הרי כשעדיין לא חלה האבלות, "דין הוא שלא ינהוג בו כלל".

וכתב ה'בית יוסף' שכדעת הרמב"ן סוברים התוספות והרא"ש (כתובות שם) ונראה לו שכך היא הלכה למעשה. וכך פסק ב'שלח ערוך' (אור"ח שם סי' ד) שהקובר מתו ברגל, נוהג אבלות בדברים שבצנעה. וב'שערי תשובה' (שם) הוסיף עם זאת שמותר ללמוד תורה, כי "לא נכון לישב בטל לגמרי מדברי תורה" ו"כדאי הוא הרמב"ם דסבירא-ליה דברגל אין נוהג אפילו דבר שבצנעה".

הלכות אבל פרק י, הלכה ג: הַרְגָּלִים, וְכֵן רִאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם תַּפְּסוּרִים - אֵין דָּבָר מְדַבְּרֵי אֲבָלוֹת נוֹהֵג בָּהֶן.

לדעת הרמב"ן (מועד קטן כד, א), אבלות בפרהסיא אינה נוהגת במועד אבל נוהגת ב'דברים שבצנעה' (רחיצה בחמין וכד'), והוכיח כן מדברי הגמרא (כתובות ד, א. לפי גירסתנו) שאין אבלות נוהגת בחתן וכלה בשבעת ימי המשתה, ואף על פי כן ב'דברים שבצנעה' נוהגים אבלות, ומביאה מזה ראייה לדברי רבי יוחנן שאף שאין אבלות במועד, יש אבלות בדברים שבצנעה.

אך לדעת הרמב"ם אין אבלות במועד כלל, וכפי שכתב להלן (ה"ח) "הקובר את מתו בתוך הרגל לא חלה עליו אבלות כלל", היינו אפילו דברים שבצנעה. ולגירסתו בגמרא דינו של רבי יוחנן שבדברים שבצנעה נוהגת אבלות, נאמר בשבת ולא במועד.

וכתב הריטב"א (מו"ק כג, ב) שגירסת הרמב"ם שבשבת נוהגת אבלות בדברים שבצנעה מדויקת יותר, כי שמחת ימי המשתה של חתן וכלה היא מדרבנן ואין לדמותה ליום טוב

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשע"ט

לנחם את המת

נגרמת לו מכך אפילו טרחה קטנה, אין בכך כל עניין, אך ניחום אברים הוא גם לתועלת המת, ולכן גם אם נגרמת לאבל טרחה קלה, עדיין ראוי לקיים את המצווה ורק בטרחה גדולה אין לנחם (מצות ביקור חולים, ע' רפג).

והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה אור"ח ד סי' מ, יא) הסיק מכך שאף אם לגבי האברים אפשר שתתקיים המצווה גם באמצעות שיחת טלפון, אך החלק של טובת המת אינו מתקיים אלא כשמגיע למקום שמת בו או למקום המתנחמים, ולכן אין יוצאים ידי חובה בשיחת טלפון.

מאידך, במכתב תנחומים ששלח הרבי אל הג"ר יוסף דב סולובייצ'יק (אגרות קודש שם) כתב שמעיקר הדין מתקיימת המצווה באמצעות מכתב הן ביחס לאברים והן ביחס לנפטר, שהרי אין זה משנה לנפטר אם הניחום נעשה בפה או בכתב... ולכן כאשר קיים קושי לבוא בעצמו, יוכל לנחם באמצעות מכתב או שליח.

הלכות אבל פרק יד, הלכה ז: יִרְאָה לִי, שְׁנִחַמְתָּ אֲבָלִים קוֹדֶמֶת לְבִקּוּר חֻלִּים; שְׁנִחּוּם אֲבָלִים גְּמִילוּת חֶסֶדִים עִם חַיִּים וְעִם הַמֵּתִים.

מדברי הרמב"ם עולה שניחום אברים אינו רק עבור האברים אלא אף עבור הנפטר. ובהתאם לכך אף פסק (פי"ג ה"ד) שמת שאין לו קרובים, באים עשרה אנשים ויושבים במקומו ושאר הציבור מנחמים אותם, והרי כאן הניחום אינו לצורך החיים (שאינם אברים כלל) אלא רק לכבוד המת (ראה משנת יעב"ץ יו"ד לו, אגרות קודש כד ע' רעו).

ולפי זה נראה שמצות ניחום אברים שייכת אף אם האבל בעצמו אינו מעוניין בכך. ולפי זה יש להסביר את שינוי לשון הרמב"ם שלגבי ניחום אברים כתב (לעיל פי"ג ה"ג) שאם האבל נענע בראשו אין המנחמים רשאים להישאר אצלו כדי שלא יטריחוהו "יותר מדאי", ואילו לגבי ביקור חולים כתב בפשטות (פי"ד ה"ד) "ובלבד שלא יטריח" (ולא הוסיף "יותר מדאי"), שכן ביקור חולים נועד אך ורק לתועלת החולה, ולכן אם

איך נתמנו שמעיה ואבטליון לדיינים? יום שישי א' מנחם אב ה'תשע"ט

השאלה למקומה, איך מינו אותם לסנהדרין(סדר משנה סנהדרין פ"א ה"א)?

וביאר הרשב"ץ בספר 'מגן אבות' (הביאו ב'ברכי יוסף' חו"מ סי' ז סק"ח):

התורה פסלה את מינויים של גרי צדק לדיינים רק כאשר ישנם אחרים גדולים כדוגמתם, אבל אם אין מי שידמה לגרים בגדולתם, הם קודמים לכולם. וכיון שבדורו ההוא לא היו גדולי תורה בדרגת גדלותם של שמעיה ואבטליון - נתמנו הם לראשות הסנהדרין.

וכעין זה פירשו רבותינו בעלי התוספות (פי' הריב"א, שמות כא, א) את דרשת חז"ל על הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - "ולא לפני עכו"ם". ויש להקשות: מדוע צריך למעט עכו"ם מלדון, הרי אפילו גרים פסולים לדון? אלא שהגר פסול לדון רק כאשר יש אחרים מומחים לדון כמוהו, אבל אם אין דיינים בדרגתו אינו פסול. "תדע, שהרי שמעיה ואבטליון גרים היו, והיו דנים את ישראל לפי שלא היה בישראל חשוב כמותם".

הלכות מלכים פרק א, הלכה ד: אין מעמידין מלך מקהל גרים... עד שתהיה אמו מישראל... ולא למלכות בלבד, אלא לכל שדרות שבישראל... אין צריך לומר דין או נשיא, שלא יהא אלא מישראל.

ה'תוספות יום טוב' (אבות פ"א מ"י) הביא את תמיהת המפרשים: אם אין ממנים גר לדיין, כיצד נתמנו שמעיה ואבטליון, שהיו גרי צדק "מבני בניו של סנחריב" (גיטין נו, ב), לראשי הסנהדרין, שמעיה כ'נשיא' ואבטליון כ'אב בית דין' (רע"ב אבות פ"א מ"ד וראה גם הקדמת הרמב"ם לספר משנה תורה)?

וכתב ליישב בשם המהר"ל (בספר 'דרך חיים'): אמנם אין הגר יכול להתמנות לנשיא או לאב בית דין, אבל שמעיה ואבטליון, אף שבאו מקהל גרים, אמם היתה מישראל ויצאו כבר מקהל גרים.

אך הרמב"ם בהקדמתו (הג"ל) מונה את סדר מסירת התורה, וכותב הרמב"ם על שמעיה ואבטליון שהיו גרי צדק, בעוד שעל רבי עקיבא ועל רבי מאיר כתב שהיו בניו לגרי צדק, ומזה מובן ששמעיה ואבטליון עצמם היו גרי צדק. וחזרה

מותר להשחית עץ לתועלת האדם שבת קודש ב' מנחם אב ה'תשע"ט

וזה שהעונש הוא "מכת מרדות מדבריהם", ניתן להסביר כך: אכן האיסור מהתורה, אלא שהוא נלמד רק באמצעות 'קל וחומר', והכלל קובע שלא מענישים על סמך קל-וחומר. ומכל מקום, מותר לקלקל על מנת לתקן באופנים הבאים: א. כשאי אפשר לתקן אלא באמצעות הקלקול. כמו גיזום אילן מאכל המזיק ליתר האילנות. ב. שהקלקול נועד לתועלת האדם. כגון שריפת שולחן בכדי להתחמם מהאש.

ג. ואפילו אם התיקון הוא תוצאה עקיפה ולא ישירה. כפי שראש המשמר בבית המקדש היה רשאי לשרוף את בגדי השומר שישן על משמרתו, בכדי להרתיע שלהבא לא יתרשל בתפקידו.

(לקוטי שיחות יח, ענף 466)

הלכות מלכים פרק ו, הלכה י: המשפר בלים, וקורע בנדים... עובר ב'לא תשחית'; ואינו לוקה, אלא מכת מרדות מדבריהם.

מהי חומרת האיסור של 'בל תשחית': לכאורה נראה, כי מדובר בתקנת חכמים. התורה אסרה רק השחתת עצים, וחז"ל הם שגזרו על השחתת כלים ובגדים. וכך נראה מסיום ההלכה ברמב"ם - "אינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם" (ראה לה"מ).

ואולם, אדמו"ר הזקן (שו"ע, הל' שמירת גו"נ סע' יד) נוקט שכל השחתת אסורה מהתורה, כתחילת דברי הרמב"ם - "ועובר בלא תשחית". הלוא הדברים קל-וחומר: אם התורה הזהירה שלא להשחית עצים בבעלות האוייב, בודאי שהדבר אסור בכל רכוש יהודי.

המשך מעמוד רח

ובעמדנו ביום סגולה, חמשה עשר באב, שלא היו ימים טובים כמותו בישראל, כדבר משנה, והבא תיכף אחר תקופת בין המצרים לזכר החורבן, שזכרון ימים אלו הוא כדי לתקן את המעוות ולקרב את הגאולה השלימה על ידי משיח צדקנו, יהי רצון שכל אחד ואחד יזכה לגאולה פרטית על ידי התחזקות בתורה ומצוות ומעשים טובים בחיי היום-יום, שהגאולה הפרטית היא הקדמה לגאולה הכללית במהרה בימינו.

ינעם לי לקבל בשורות טובות מכל אחד ואחד מכם, והשי"ת יצליח את דרככם.

בברכה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ה תמוז ב' מנחם-אב תשע"ט

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ט

הלכות ממרים

פרק שביעי

(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדויק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

1 א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפרשה
2 בו סקילה³; ולא ענש הפתוב אלא אם פן הזהיר⁴,
3 והיכן הזהיר? לא תאכלו על הדם - לא תאכל
4 אכילה המביאה לידי שפיכות דמים; וזו אכילת בן
5 סורר ומורה⁵, שאינו נהרג אלא על אכילה מבערת
6 שאכל. שגאמר: זולל וסבא. מפי השמועה למדו,
7 שזולל הוא האוכל בשר פרעבתנות, וסובא -
8 השותה יין פרעבתנות⁶.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולא זו כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמך ישרון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם לך שתהא מבעט בך, אלא כרשינין שהאכלתך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש... ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

9 ב. אכילה זו שהיא חייב עליה - דברים הרבה יש
10 בהם⁸, והן פלן הלכה מפי הקבלה⁹. אינו חייב
11 סקילה עד שישגנב משל אביו ויקנה בשר בזול ויין
12 בזול¹⁰; ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו¹¹ בחבורה
13 שפלן ריקנין ופחותין¹²; ויאכל הבשר חי ואינו חי,
14 מבשל ואינו מבשל, פדרף שהגנבים אוכלים¹³,
15 וישתה היין מזוג¹⁴ פדרף שהגרגרנים¹⁵ שותים.
16 והוא שיאכל משקל חמשים דינרין¹⁶ מבשר זה

במלוגמא אחת¹⁷, וישתה חצי לג¹⁸ מיין זה כבת
17 אחת. גנב משל אביו, ואכל אכילה זו ברשות
18 אביו¹⁹; או שגנב משל אחרים²⁰, ואכל אכילה זו
20 המכפרת בין ברשות אביו בין ברשות אחרים - הרי
21 זה פטור²¹. וכן אם גנב משל אביו, ואכל אכילה
22 מכפרת פזו ברשות אחרים, והיתה אכילת מצוה
23 אפלו מדבריהם [או אכילת עברה אפלו מדבריהם]
24 - פטור. שגאמר: איננו שמע בקלנו - שאינו עובר
25 באכילה זו אלא על קולם. יצא זה שעבר פה על
26 דברי תורה²², או שאכלה בדבר מצוה²³. כיצד? אכל
27 אכילה זו המכפרת עם החבורה הרעה שאוכל
28 עמהם בדבר מצוה²⁴, או שאכלו מעשר שני
29 בירושלים²⁵, אפלו אכלו בתנחומי אבליים²⁶ שהיא
30 מצוה מדבריהם - הרי זה פטור. וכן אם אכלה
31 מנבלות וטרפות, שקצים²⁷ ורמשים²⁸, אפלו אכל
32 בתענית צבור²⁹ שהיא עברה מדבריהם³⁰ - הרי זה
33 פטור מן המיתה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה.
(9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל
ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא
ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו
פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש
בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב
וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל
ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד
א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו מבושל ואינו מבושל.
ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל
ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו
מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא
מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם).
(15) הסובאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת
שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א,
הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעה משקל שש עשרה
שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא
בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן
השנייה לתוך פיו (רדב"י). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א,
משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך
פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכו"ל.
(18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן
היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות
עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה
בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד
שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת.
(21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך
ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו
של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה

13 פִּיצֵד⁴¹? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שְׁאִין דִּין זֶה אֶלָּא בְּכֵן
14 שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת,
15 עַד שִׁיקִיף⁴² כָּל הַגִּיד⁴³; וְאַחֵר שִׁיקִיף הַשָּׁעַר כָּל
16 הַגִּיד - הֲרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ וְאִינוֹ נִסְקָל.

(39) פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

17 ו. כָּל יָמָיו שָׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה
18 חֲדָשִׁים מֵאַחֵר שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת⁴⁴. לִפִּי שְׁאִפְשֹׁר
19 שֶׁתִּתְעַבֵּר אֲשֶׁתוֹ⁴⁵ וְיִהְיֶה עֲבֵרָה נָכָר בְּשִׁלְשָׁה
20 חֲדָשִׁים⁴⁶, וְנֶאֱמָר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה -
21 וְלֹא אֶבֶן⁴⁷ סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הֵא לְמַדְתָּ⁴⁸, שְׁאֵם הַקִּיף
22 הַשָּׁעַר אֶת כָּל הַגִּיד קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים -
23 הֲרִי זֶה פְּטוּר⁴⁹.

(44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרה". (47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". (48) מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

24 ז. פִּיצֵד דִּנְיָן בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה? מִבִּיאִין אוֹתוֹ אֲבִיו
25 וְאִמּוֹ תִּחְזְלָה לְבֵית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה⁵⁰ וְאוֹמְרִין לֵהָן:
26 בִּגְנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה. וּמִבִּיאִין שְׁנֵי עֲדִים שֶׁגָּנְבָה מִשָּׁל
27 אֲבִיו, וְקָנָה בָּשָׂר וְיֵינָן בָּמָּה שֶׁגָּנְבָה, וְאָכַל אוֹתָהּ
28 אֲכִילָה הָאֻמּוּרָה אַחֵר הִתְרַאֲתָה⁵¹. וְזוֹ הִיא עֲדוּת
29 הָרִאשׁוֹנָה. וּמִלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׂאֵר חֲזָבֵי מִלְקוֹת,
30 שְׁנֶאֱמָר: וְיִסְרוּ אוֹתוֹ⁵² וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חֲזֹר וְגָנְבָה
31 מִשָּׁל אֲבִיו וְאָכַל אֲכִילָה זֶה - אֲבִיו וְאִמּוֹ מִבִּיאִין
32 אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים⁵³, וּמִבִּיאִין שְׁנֵי
33 עֲדִים וּמַעֲיִדִין עָלָיו שֶׁגָּנְבָה וְאָכַל אֲכִילָה זֶה הָאֻמּוּרָה
34 אַחֵר שֶׁהִתְרִי בּוֹ⁵⁴. וְזוֹ הִיא עֲדוּת אַחֲרֹנָה. אֶפְלוּ הָיוּ
35 הַשְּׁנִיִּים הָרִאשׁוֹנִים⁵⁵ הֵם הָאֲחֲרוֹנִים⁵⁶. וְאַחֵר
36 שֶׁמְקַבְּלִין עֲדוּתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׁמָא הַקִּיף הַשָּׁעַר אֶת
37 כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הַקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה
38 חֲדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ בְּדֶרֶךְ כָּל הַרוֹגֵי בֵּית דִּין
39 וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאִינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְהִי שֵׁם שְׁלֹשָׁה
40 הָרִאשׁוֹנִים⁵⁷. שְׁנֶאֱמָר: בִּגְנוּ זֶה - זֶהוּ שְׁלֹקָה
41 בְּפִינֶכֶם⁵⁸.

לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממצות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע, ב.

1 ג. אֶכֶל כָּל מִאֲכָל וְלֹא אֶכֶל בָּשָׂר בְּהֵמָה, אָף עַל פִּי
2 שְׁאֶכֶל אֲכִילָה זֶה מִבָּשָׂר הָעוֹף - פְּטוּר. וְאִם אֶכֶל
3 אֲכִילָה זֶה מִבָּשָׂר בְּהֵמָה, וְהַשְּׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים
4 מִבָּשָׂר הָעוֹף³² - חֵיב. שְׁתֵּה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׁתֵּה יֵינ
5 - פְּטוּר³³.

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

6 ד. אֶכֶל בָּשָׂר חֵי וְשְׁתֵּה יֵינ חֵי³⁴ - פְּטוּר; שְׁתֵּה קְרִי³⁵
7 הוּא, וְאִין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁךְ בָּהּ³⁶. וְכֵן אִם אֶכֶל
8 בָּשָׂר מְלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלְחָתוֹ³⁷, או שְׁתֵּה יֵינ
9 מְגַת³⁸ - פְּטוּר; שְׁאִין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁךְ בָּהּ.

(34) בלתי מזוג במים. (35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הרברים המקריים אינם תמידיים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

10 ה. לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב קֶטֶן³⁹ שְׁלֹא בָּא לְכַלֵּל הַמַּצּוֹת.
11 וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וְהָרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ - אִינוֹ נִסְקָל
12 מִפְּנֵי שֶׁגָּנְבָה וְאָכַל וְשְׁתֵּה אֲכִילָה זֶה הַמְכַעֲרָת⁴⁰. הֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(67) ולא תבוא אלסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. (68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". (69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

- יב. טמטום שנקרע⁷⁰ ונמצא זכר - אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר: פי יהיה לאיש בן סורר ומורה - עד שיהיה בן משעת התראה⁷¹.

(70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביצו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). (71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס וניצאה ש"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

- יג. בן סורר ומורה צריך הכרזה. כיצד מכריזין עליו? פותחין לכל ישראל: בבית דין פלוני סקלנו פלוני מפני שיהיה בן סורר ומורה⁷².

(72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

- יד. בן סורר ומורה הרי הוא פכל הרוגי בית דין שמונים ליושניה⁷³; שפאף על פי שאביו גרם לו סקילה - הרי הוא יורש כל נכסיו⁷⁴.

(73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שמונים למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. (74) ואין חושדים בו שמה ענינו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבכס על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

פריה רחמנא דסייען

הלכות אבל

- יש בכללן ארבע מצות. אחת מצות עשה, ושלוש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) להתאבל על

(50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י). (52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים. (56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". (57) הדיינים שחייבוהו מלקות. (58) שם עא, א.

- ח. ואם מחלו לו אביו ואמו⁵⁹ קדם שיקמר דינו⁶⁰ - פטורי⁶¹.

(59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. (61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

- ט. ברח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף השער מלמטה - פטורי⁶². ואם משנאמר דינו ברח, אפלו הזקין - כל עת שימצא יסקל; שכל מי שנאמר דינו - הרי הוא כהרוג ואין לו דם⁶³.

(62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.

- י. היה אביו רוצה⁶⁴ ואמו אינה רוצה, אמו רוצה ואביו אינו רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר: ותפשו בו אביו ואמו. היה אחד מהן גדם או חגר או אלם או סומא או חרש - אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר: ותפשו בו - ולא גדמים; והוציאו אותו - ולא חגרים; ואמרו - ולא אלמים; בננו זה⁶⁵ - ולא סומים; איננו שמע בקלנו - ולא חרשים⁶⁶.

(64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים אותו באצבעם. (66) כשהבן אומר להם: אני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

- יא. גזרת הכתוב הוא שיקל בן סורר ומורה. אבל הבת - אינה נדונה בדין זה, שאין דרפה להמשך באכילה ושתייה פאיש⁶⁷. שנאמר: בן - ולא בת⁶⁸, ולא טמטום ואנדרוניוס⁶⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתי כאבל יחיד ואחריתה כיום מר", הרי שהאבל והמיריות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבי צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבילות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". 9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

- 18 ב. מאימתי יתחייב אדם באבל? משיספתם הגולל¹⁰.
19 אבל כל זמן שלא נקבר המת - אינו אסור בדבר מן
20 הדברים שהאבל אסור בהן¹¹. ומפני טעם זה רחץ
21 דוד וסוף כשמת הילד¹² טרם שיקבר¹³.

10) לאחר ששימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שחר טוב" פט"ז: "לא נקרא (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". 11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. 12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). 13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

- 22 ג. הרוגי מלכות שאין מניחין אותן להקבר¹⁴,
23 מאימתי מתחילין להתאבל עליהן ולספור שבועה
24 ושלשים? משיתיאשו לשאל¹⁵ למלך לקברן, אף על
25 פי שלא נתיאשו מלגנב אותן¹⁶.

14) מחמת שנאה וכדומה. 15) בכת"י תימן: מלשאל. 16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנוב (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף-משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאין מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף-משנה).

- 26 ד. מי שטבע בנהר¹⁷ או מי שאכלתו חיה רעה -
27 משנתיאשו לבקש. מצאיהו איברים איברים - אין

1 הקרובים. ואפלו פהן מטמא ומתאבל על
2 הקרובים. ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין¹.
3 ולפי זה קללתי הלכות אלו בספר זה², שהן מעין³
4 קבורה ביום מיתה, שהיא מצות עשה⁴. (ב) שלא
5 יטמא פהן גדול לקרובים. (ג) שלא יפגס עם המת
6 באהל. (ד) שלא יטמא פהן הדיוט לנפש אדם אלא
7 לקרובים בלבד.

8 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

9 פרק ראשון

1) מתבאר בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרובי שמתו, ובהרוגי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היוולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמורסים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

- 10 א. מצות עשה להתאבל על הקרובים. שנאמר:
11 ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני יי⁶: ואין אבלות
12 מן התורה אלא ביום ראשון בלבד, שהוא יום
13 המיתה ויום הקבורה⁷; אבל שאר השבועה ימים -
14 אינו דין תורה. אף על פי שנאמר בתורה: ויעש
15 לאביו אבל שבועת ימים - נתנה תורה ונתחדשה
16 הלכה⁸. ומשה רבנו תקן להם לישראל שבועת ימי
17 אבלות ושבועת ימי המשטה⁹.

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. 3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. 4) מענין. 5) הנזכרת בהרוגי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל ה' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. 6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בנו, ומכיון שנדחת אכילת קדשים, שהיא מצות-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצות-עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זכחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל-וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. וב'ספר המצוות' עשה לו, כותב רבינו: "שנצטוונו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב'ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אכל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פרש בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבילות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אתי עשה דברים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי עשה דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבילות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חדשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלז, א ד"ה לא נצרכא). (29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם עמ' ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומיו... הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה וולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (ביבמות מב, א): 'יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים' (חודש תשיעי חסר) - כבר תמזה על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. בן תשעה חדשים שנולד מת, וכן שמונה שָׁמַת אָפְלוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְיָמֵי שְׂעִיזָא מִחֻמֶּה אוּ מִרְסָאס³⁰ אָף עַל פִּי שְׁפָלוּ לוֹ חֲדָשִׁי - הָרִי זֶה נִפְלָ; וְאֵין מִתְאַבְּלִין עָלֶיהָ, וְלֹא מִתְעַסְקִין עִמָּהּ³¹.

(30) מערך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכת"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותן מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, ובינמוקי יוסף שם. (31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. ובי"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בבטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלח, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל!" ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

ט. כָּל הָרֹגֵי מְלָכוֹת³², אָף עַל פִּי שְׁנֵהֲרָגוּ בְּדִין הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ רְשׁוּת לְהִרְגֹּן³³ - הָרִי אֵלוּ מִתְאַבְּלִין עָלֶיהָ³⁴, וְאֵין מוֹנְעִין מִהֶן כָּל דְּבָרִים³⁵, וּמִמּוֹנֵם לְמַלְךָ³⁶, וְנִקְבְּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן³⁷. אָבֵל כָּל הָרֹגֵי בֵּית דִּין³⁸ - אֵין מִתְאַבְּלִין עָלֶיהָ³⁹, אָבֵל אוֹנֵנִין; שְׂאִין אֲנִינֹת אֵלָא פֻּלְבִּים⁴⁰. וְאֵין נִקְבְּרִין עִם אֲבוֹתֵיהֶן⁴¹ עַד שְׂתֵּאֲפֵל הַפְּשָׁרִים⁴², וּמִמּוֹנֵם לְיִוְרִשְׁיָהֶם⁴³.

(32) שמרדו במלך. (33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש

1 מוֹנִין לוֹ עַד שְׂעִיזָא רֵאשׁוּ וְרַבּוֹ¹⁸ אוּ יִתְאַשׁוּ מִלְּבִקְשָׁי¹⁹.

17) שמחות שם, הי"ב. וב"העיתור" אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבילות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמה יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פ"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו שתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). (18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). (19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתיימשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פ"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

ה. מִי שְׁדַּרְכָן לְשַׁלַּח הַמֶּת לְמַדְיָהּ²⁰ אַחֲרֵת לְקַבְּרוֹ, וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתִי יִקְבְּר - מַעַת שְׂיִחֲזִירוּ פְּנֵיהֶן מִלְּלוֹתוֹ מִתְחִילִין לְמָנוֹת שְׂבָעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל²¹.

(20) לעיר. (21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

ו. הַנִּפְלִים²² - אֵין מִתְאַבְּלִין עָלֶיהָ²³. וְכָל שְׂלֵא שָׁהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴ בְּאֶדָם²⁵ - הָרִי זֶה נִפְלָ²⁶. אָפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו²⁷.

(22) ולד מת שהפילו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג"ד) "טוב ממנו הנפל... ובחשך שמו יכוסה". (23) נדה מד, ב. (24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. (25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלח, ב). (26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). (27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פ"א, הי"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא"? - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. וְאֵם נוֹדַע בְּוֵדָאִי שְׁנוֹלַד לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים²⁸, אָפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁנוֹלַד - מִתְאַבְּלִים עָלָיו²⁹.

20 זֶה בַּחֲזָקָת פֶּל הַמֵּתִים⁵⁴, וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ וְאֵין מוֹנְעִין
21 מִמָּנוּ דָּבָר.

(46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנחנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פ"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פ"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ח, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רד"ב). (52) שמה נפל מאונס ושלל מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאל המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיקו בחברו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאל? תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.

22 א. אֵלוֹ שְׁאֵדָם חַיִּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה : אָמוֹ
23 וְאָבִיו, בָּנוּ וּבָתוֹ, וְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאָבִיו.² וּמִדְּבָרֵיהֶם
24 שִׁיתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׁוּאָה,³ וְכֵן הָאִשָּׁה עַל
25 בְּעֻלָּהּ,⁴ וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אָחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאָמוֹ.⁵

(2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבֵל מתאבל עליהם". וב'תורת כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן ה"ב. (3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשארו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב'הוסיפו עליהם' וכו', שאינם אלא מדבריהם

אשר ימרה את פך... לכל אשר תצונו יומת". (34) שמחות פ"ב, ה"א. (35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משנה). (36) סנהדרין מח, ב. והשווה ה' מלכים פ"ד, ה"ט. (37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). (38) על עבירות חמורות, שבית-דין ממית עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. (39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). (40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). (41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. (42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם עמ' א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. (43) סנהדרין מח, ב.

1 י. כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדְּרָכֵי צְבוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ
2 עַל הַמַּצּוֹת מַעַל צְוָאֲרָן, וְאֵין נִכְלָלִין בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל
3 בַּעֲשֵׂית הַמַּצּוֹת וּבִכְבוֹד הַמוֹעֲדוֹת וְיִשְׁיבַת בְּתֵי
4 כְּנָסִיּוֹת וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת, אֲלֹא הָרִי הֵן כִּכְנִי חוֹרִין
5 לַעֲצֹמָן, וְכֵן הָאֲפִיקוּרוֹסִין [וְהַמּוֹרְסִין]⁴⁴
6 - כָּל אֵלוֹ אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן; אֲלֹא אֲחֵיהֶם וְשֶׁאָר
7 קְרֹובֵיהֶם לּוֹבְשֵׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים וְאוֹכְלִים
8 וְשׂוֹתִים וְשׂוֹמְחִים⁴⁵, שֶׁהָרִי אָבְדוֹ שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
9 בְּרוּךְ הוּא. וְעַלֵּיהֶם הַפֶּתוּב אוֹמֵר: הֲלוֹא מִשְׁנֶאֱיָף יִי
10 אֲשָׁנָא.

(44) מפורש לעיל ה' ממרים פ"ג, ה"ב. (45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטא? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

11 יא. הַמֵּאבֵּד עֲצָמוֹ לְדַעַת⁴⁶ - אֵין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְכָל
12 דְּבָרָה,⁴⁷ וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם⁴⁸, וְאֵין מִסְפִּידִין אוֹתוֹ.
13 אָבֵל עוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׁוּרָה⁴⁹, וְאוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַפְת
14 אֲבִלִים⁵⁰, וְכָל דְּבָר שֶׁהוּא כְּבוֹד לַחַיִּים⁵¹. וְאֵין זֶהוּ
15 הַמֵּאבֵּד עֲצָמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעֲלָה לָגַג וְנִפְל וּמָת⁵²,
16 אֲלֹא הָאוֹמֵר: הֲרִינִי עוֹלָה לְרֹאשׁ הַגָּג! רְאוּהוּ שֶׁעֲלָה
17 מִיַּד דֶּרֶךְ פַּעַס, אוֹ שֶׁהָיָה מִצָּר⁵³, וְנִפְל וּמָת - הָרִי
18 זֶה בַּחֲזָקָת שְׁאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת. אָבֵל אִם רְאוּהוּ חָנוּק
19 וְתִלּוּי בְּאִילָן, אוֹ הָרוּג וּמִשְׁלָף עַל גִּב סִיפוֹ - הָרִי

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). 14) להאסר באכילת קדשים וכו'. 15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - ואורסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

ד. כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהן - הרי זה מתאבל עמהם¹⁶ בפניהם¹⁷ מדברי סופרים. פיצד?¹⁸

הרי שמת בן בנו או אחי בנו¹⁸ או אם בנו¹⁹ - חייב לקרע בפני בנו ולנהוג אבלות בפניו; אבל שלא בפניו - אינו חייב. וכן בפשאר הקרובים²⁰.

16) כשמת עליהם קרוב. 17) בנוכחותם, משום כבודם. 18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. 19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. 20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

ה. אשתו הנשואה, אף על פי שהוא מתאבל עליה - אינו מתאבל עמה על שאר קרובים; אלא על אביה ועל אמה, משום פבוד אשתו, נוהג אבלות עליה בפניה. פיצד? מי שמת חמיו או חמותו - כופה²¹ משתו ונוהג אבלות עם אשתו בפניה, אבל לא שלא בפניה. וכן האשה שמת חמיה או חמותה - נוהגת אבלות בפניו. אבל שאר קרובים, כגון שמת אחי אשתו או בנה²², והאשה שמת אחי בעלה או בנו - אין מתאבלין זה על זה²³. וכן יראה לי, שאם מתה אשת קרובו או בעל קרובתו, כגון שמתה אשת בנו או בעל בתו - אינו חייב להתאבל עליה²⁴. וכן כל פיוצא בזה²⁵.

21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. 22) מבעל אחר. 23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". 24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. 25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבלות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בבבאורנו לעיל הל' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

ו. כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחית לו²⁷

(רדב"ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". 4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבלות - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם-משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתאסרו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). 5) מו"ק שם.

ב. אפלו הפהן, שאינו מטמא לאחיו ואחותו מאמו, ולאחותו הנשואה אף על פי שהיא מאביו - מתאבל הוא עליהן. ואם היתה אחותו זו הנשואה מאביו - הרי הוא מתאבל עליה דין תורה⁸.

6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן ה"י"ב. 7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). 8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר לעיל בבבאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

ג. בנו או אחיו הבא מן השפחה ומן הנכרית - אינו מתאבל עליהן כלל⁹. וכן מי שנתגרר הוא ובניו¹⁰, או נשתחרר הוא ואמו - אין מתאבלין זה על זה¹¹. וכן אשתו ארוסה - אינו מתאבל עליה¹² ולא אוגן¹³, וכן היא לא אוגנת¹⁴ ולא מתאבלת עליה¹⁵.

9) שבנה כמותו, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, ה"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה הל' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאלו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. 10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". 11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ה ה"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיותם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. 12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן".

ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברוה (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

ח. וכן כל אותן שאמרו שאין מתאבלין עליהן, כגון הרוגי בית דין ושפרשו מדרכי צבור והנפלים והמאבד עצמו לדעת³⁶ - אין הכהן מטמא להן³⁷. ועד מתי מצוה להתטמא לקרוביו? עד שישתם הגולל³⁸. אבל מאחר שנסתם הגולל - הרי הן כשאר כל המתים, שאם נטמא בהן - לוקה³⁹.

(36) המנויים לעיל פ"א, ה"ריא. (37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט וי"א, אין להטמא להם, שלא נדחית הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (39) שמחות פ"ד, ה"יא: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

ט. אשתו הפסולה⁴⁰ - אינו מטמא לה⁴¹. לפיכך, מי ששבעה שמועה שמת בעלה ונשאת, ובא בעלה - שניהן אין מטמאין לה, שהרי היא פסולה לשניהן⁴². אבל מטמא הוא לאמו אף על פי שהיא חללה⁴³. וכן מטמא לבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו אף על פי שהן פסולין⁴⁴. אפילו היו ממזרים - מטמא להן⁴⁵.

(40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). (42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"יא. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב"תורת כהנים" דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מניין? תלמוד-לומר:

הטמאה²⁶ מפני קרוביו, כדי שיתעסק עמה ויתאבל עליה. שנאמר: כי אם לשארו הקרב אליו, לאמו וגומר, לה יטמא - מצות עשה; שאם לא רצה להטמא - מטמאין אותו על פרחו²⁷. במה דברים אמורים? בזכרים, שהזהירו על הטמאה²⁹; אבל הכהנות, הואיל ואין מזהירות על הטמאה, בן אינן מצוות להטמא לקרובים³⁰; אלא אם רצו - מטמאות, ואם לאו - לא מטמאות.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו ב'ספר המצוות' 'עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אומר אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ב'ספר המצוות' שם. וב"מרכבת המשנה" מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצוות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטווה להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא-הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

ז. אשתו של כהן - מטמא לה על פרחו³¹. ואינו מטמא לה אלא מדרכי סופרים³². עשאוה פמת מצוה³³; פיון שאין לה יורש אלא הוא, לא תמצא מי שיתעסק בה³⁴. ואינו מטמא אלא לנשואה בלבד; אבל הארוסה - אינו מטמא לה³⁵.

(31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"י). (33) שאין לו קרובים,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. (56) שמא אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. (57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה ה"ל גירושין פ"ה, ה"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ה, ה"ג. (58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"ה הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ה, ה"ב. (59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמא גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

- יד. אין הפהן מטמא לאבר מן החי מאביו⁶⁰, ולא
לעצם מעצמות אביו⁶¹. וכן המלקט עצמות אביו⁶²
- אינו מטמא להן, אף על פי שהשדרה⁶³ קימת⁶⁴.

(60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בה"ל טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" (תורת כהנים, וכן בנייר מג, ב). (61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"ט. (62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה ה"ל טומאת מת פ"ב, ה"ט. (63) מערכת חוליות לאורך הגב. (64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

- טו. נקטע ראשו של אביו - אינו מטמא לו.
שנאמר: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן
שהוא חסר⁶⁵. וכן שאר הקרובים⁶⁶. הטמאה
לקרובים - דחוייה היא⁶⁷, ולא התרה לפל⁶⁸. לפיכך
אסור לכהן להטמא למת⁶⁹ אפילו בעת שמטמא
לקרוביו. שנאמר: לה יטמא - אינו מטמא לאחרים
עמה. שלא יאמר: הואיל ונטמאתי על אבי, אלקט
עצמות פלוני או אגע בקבר פלוני⁷⁰. לפיכך, כהן
שמת לו מת - צריך להזהר ולקברו בסוף בית
הקברות⁷¹, כדי שלא יפגס לבית הקברות ולא יטמא
בקברות אחרים כשיקבר מתו⁷².

(65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם

לאמרו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהממזר "בנו הוא לכל דבר", והשווה ה' נחלות פ"א, ה"ז.

1. י. אַחֲוֹת הַנְּשׂוּאָה⁴⁶ - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ, אָף עַל פִּי
2. שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לִכְהֵן. שְׁנָאֵמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה
3. אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פָּרֵט לְאַנוּסָה
4. וּמִפְתָּה. יָכוֹל שְׁאֵנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת⁴⁷ וּמִכַּת
5. עֵץ⁴⁸? תִּלְמִיד לּוֹמֵר: אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - מִי
6. שֶׁהִוִּיתָה בִּידֵי אִישׁ⁴⁹. אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - פָּרֵט
7. לְאַרוּסָה, שְׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ⁵⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא
8. אַרוּסָה לִכְהֵן.

(46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג. (48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הווייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

9. יא. נִתְגַּרְשָׁה אַחֲוֹתָ מִן הָאַרוּסִין - מְטַמֵּא לָהּ.
10. שְׁנָאֵמַר: הַקְּרוֹבָה אֵלָיו - לְהַבִּיאַתָּ אֶת הַמְּגִרָשֶׁת מִן
11. הָאַרוּסִין⁵¹.

(51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולא מארסא. ובינו"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיוורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

12. יב. אַחֲוִי וְאַחֲוֹתָי מֵאִמִּי - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן.
13. שְׁנָאֵמַר: וְלִבְנֵי וְלִבְתֵּי וְלִאֲחֵיו וְלֵאֲחֹתָיו. מֶה בְּנוֹ
14. הָרִאשִׁי לִירֵשָׁתוֹ, אָף אַחֲוִי וְאַחֲוֹתָיו הָרִאשִׁים
15. לִירֵשָׁתוֹ⁵².

(52) ואחיו מן האם אינו יורשו (תורת כהנים' שם).

16. יג. הַסִּפְקוֹת - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן. שְׁנָאֵמַר: לָהּ יִטְמָא
17. - מְטַמֵּא הוּא עַל הַיֹּדֵאִי, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא עַל הַסִּפְקָה⁵³.
18. לְפִיכָךְ, הַנִּלְדוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ⁵⁴, וְהַבֵּן שֶׁהוּא סִפְקָ בֶּן
19. שִׁבְעָה לְאַחֲרֹן אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשִׁוֹ⁵⁵, וְכֵן כָּל
20. פִּיּוּצָא בֶּהֶן - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן מִסִּפְקָה⁵⁶. וְכֵן כָּל
21. הַמִּתְגַּרְשֵׁת סִפְקָ גְּרוּשִׁין⁵⁷ אוֹ בִּגְט פְּסוּל⁵⁸ - אֵינוֹ
22. מְטַמֵּא לָהֶן⁵⁹.

(53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). (54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. (55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה

אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

- א. פל פהן שנטמא למת, חוץ מששה מתים
- המפרישים בתורה² או אשתו³, בעדים והתראה -
- הרי זה לוקה. שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו.
- ואחד הנוגע במת או המאהיל⁴ או הנושא. ואחד
- המת ואחד שאר הטמאות הפורשות מן המת⁵.
- שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו⁶. וכבר פרשנו
- בהלכות טמאת מת⁷ כל דברים המטמאין מן המת
- מן התורה או מדבריהם⁸.

(2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטמאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטמאות הפורשות ממנו". (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתתו), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י' שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

- ב. וכן אם נגע הפהן בקבר⁹ - לוקה. אבל נוגע הוא
- בבגדים שנגעו במת, אף על פי שנטמא בהן טמאת
- שבועה¹⁰.

(9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

- ג. וכן אם נכנס לאהל טמא שנוכנסה לו הטמאה -
- לוקה, אף על פי שעצמה של טמאה בבית אחרי¹¹.
- וכבר בארנו¹² כל האהלים שתכנס להן הטמאה¹³ או
- שתצא מהן¹⁴, ודין הסככות והפרעות¹⁵, וכל
- הדברים המביאין את הטמאה¹⁶ והחוצצין בפני
- הטמאה¹⁷, ואי זה מהן דין תורה ואי זה מהן
- מדבריהן¹⁸ - הפל בהלכות טמאת מת¹⁹. ושם בארנו,

מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגיזוק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמינו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתתו, שאי אפשר שלא קדמה מיתה לקטעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). (66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. (67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. (68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמותר לו להטמא לכל, והשווה ה' ביאת מקדש פ"ד, ה"ט": "שהטמאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחיה היא עתה מפני הדחק". (69) לנגוע בו או להאהיל על קברו. (70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"ט", שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). (71) רחוק מקברים אחרים. (72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאהיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, ה"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועסוק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בנזיר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 - לוקה על כל אחת ואחת²⁷. הִיָּה נֹגֵעַ וְלֹא פָּרַשׁ,
13 או שֶׁהִיָּה עֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנֹגֵעַ בְּמַתִּים אֲחֵרִים,
14 אִף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ בְּמָה פְּעָמִים - אֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא
15 אַחַת; שֶׁהָיָה מִחֻלָּל וְעֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ²⁸.

(24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים-ב ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבדיו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בבאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

16 ה. הַמֵּטֵמָא אֶת הַכֶּהֱן: אִם הָיָה שְׁנִיָּהּ מִזִּידִין - הָרִי
17 הַכֶּהֱן לֹקֵה, וְזֶה שֶׁטֵּמְאוֹ עֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא
18 תִּתֵּן מִקְשָׁלוֹ²⁹; הִיָּה הַכֶּהֱן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטֵּמְאוֹ מִזִּיד -
19 הָרִי זֶה שֶׁטֵּמְאוֹ לֹקֵה³⁰.

(29) אבל אינו לוקה, שלא זה כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר לקרוא: לא יטמא שזה מכון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

20 ו. כֶּהֱן גָּדוֹל אֵינוֹ מֵטֵמָא לְקְרֹבִים; שְׁנֵאמַר: לֹאֲבִי
21 וְלֵאמֹר לֹא יִטְמָא. וְכֵן אֵינוֹ נִכְנֵס עִם הַמֶּת בְּאַהֲלֵי³¹,
22 אֲפִלּוֹ קְרֹבִי; שְׁנֵאמַר: וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא³².
23 הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהוּא חֵיב בְּלֹא יָבֵא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמָא³³.
24 פִּיעֵד? נִגַּע אוֹ נִשָּׂא - לֹקֵה אַחַת. נִכְנֵס לְאַהֲלֵי וְיֵשֵׁב
25 שָׁם עַד שְׁמַת עָלָיו הַמֶּת; אוֹ שְׁנִיָּהּ לְשִׁדָּה³⁴ תִּכָּה
26 וּמִגְדָּל³⁵, וְכֹא חִבְרוּ וּפְרַע³⁶ עָלָיו גַּג הַשִּׁדָּה, שֶׁהָיָה

1 שְׁאִין עֹבְדֵי פֻכְכִּים מֵטֵמְאִין בְּאַהֲלֵי²⁰, וְלִפְיָכֶן
2 קְבֻרָתֵיהֶם טְהוּרִים²¹, וּמִתֵּר לִכְהֵן לְכַנֵּס לְשָׁם וְלָדֹרֶךְ
3 עַל קְבֻרָתֵיהֶם²². וְאֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא שְׁיַגַּע בְּטֵמְאָה אוֹ
4 שִׁישְׁאָנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ שָׁם²³.

(11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיזו עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיה על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיזו עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשת העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תחתטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

5 ד. כֶּהֱן שְׁנִיָּהּ לְאַהֲלֵי הַמֶּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת
6 בְּשִׁנְגָּה, וְאַחֵר שִׁידַע הִתְרוּ בּוֹ: אִם קָפֵץ וְיָצָא -
7 פְּטוּר; וְאִם יָשֵׁב שָׁם כְּדִי הַשְׁתַּחֲוִיָּה²⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
8 בְּעֵינֵי טִמְאָת מִקְדָּש²⁵ - הָרִי זֶה לֹקֵה. נִכְנֵס וְיָצָא,
9 וְחִזַּר וְנִכְנֵס וְיָצָא, אִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם -
10 לֹקֵה עַל כָּל פְּנִיָּסָה וּכְנִיָּסָה. וְכֵן אִם נִגַּע בְּמֵת וְהִתְרוּ
11 בּוֹ, וּפְרַשׁ וְחִזַּר וְנִגַּע וְהִתְרוּ בּוֹ²⁶, אֲפִלּוֹ מֵאָה פְּעָמִים

ט. הָיוּ כֹהֵן וְנָזִיר מְהֻלָּכִין בְּדֶרֶךְ וּפָגְעוּ בְּמַת מִצְוָה
 - יִתְעַסֵּק בּוֹ הַנָּזִיר, לְפִי שְׂאִין קִדְּשָׁתוֹ קִדְּשַׁת
 עוֹלָם⁴⁵, וְאֵל יִטְמָא בּוֹ הַכֹּהֵן, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא כֹהֵן
 הַדִּיּוֹט. הִנֵּה כֹהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן הַדִּיּוֹט - יִטְמָא
 הַדִּיּוֹט⁴⁶. וְכָל הַקֹּדֶם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מִתְאַחֵר
 בְּטִמְאָה⁴⁷. וּסְגָן⁴⁸ עִם מְשֻׁחַ מִלְחָמָה⁴⁹ שֶׁפָּגְעוּ בְּמַת
 מִצְוָה - יִטְמָא מְשֻׁחַ מִלְחָמָה, וְאֵל יִטְמָא הַסְּגָן⁵⁰.

(45) שסתם נזירות אינה אלא שלוש יום, ואפילו היה נזיר
 מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין
 קדושתו אלא על ידי הנזרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט,
 שקדושתו באה לו מאביו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז,
 הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה
 וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר
 על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות
 נזירות פרק ב, הלכה י"ג-ד. (46) נזיר מז, א, והשווה
 הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי
 המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות
 בכהנים: כהן גדול המשוש קודם למרובה בגדים, ומרובה
 בגדים קודם למשוש שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי
 קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה,
 וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם
 בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו
 בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי
 שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון
 נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין
 הסגן לאמרכל], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש
 משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר
 הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו
 המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין
 הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). (49) שמושחים אותו
 בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת
 המלחמה, ראה דברים כ, כ"ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז,
 הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם
 יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו
 משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב
 ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

י. נְשִׂיא⁵¹ שְׁמַת - הַפֶּל מִטְמָאִין לוֹ, אֶפְלוּ כֹהֲנִים.
 עֲשָׂאוּהוּ בְּמַת מִצְוָה לִפְלִי, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל חִיבִין
 בְּכַבּוּדוֹ⁵². וְכֵן הַפֶּל אוֹנְנִין עָלָיו⁵³.

(51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א,
 הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים
 נשיא בכל מקום". (52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש
 רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק
 ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי
 ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא
 שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי
 שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם,
 שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו:
 "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן

טְמֵאָה וּבִיָּאָה בְּאִין פְּאָחֵד - הָרִי זֶה לֹקָה שְׁתִּים:
 מְשֻׁם לֹא יָבֵא וּמְשֻׁם לֹא יִטְמָא³⁷.

(31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר,
 אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא".
 (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח)
 מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב". (35) הסגורים
 מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתר וגילה.
 (37) ומדובר, ששייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא
 יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר
 מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות
 נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס
 כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו
 או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה
 הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה
 עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא
 יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול,
 שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל
 בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר
 אלא על "לא יטמא" בלבד.

ז. נְטֵמָא מְקִדָּם³⁸ וְאַחֵר כֶּן נִכְנֵס לְאֹהֶל, אִם הִתְרוּ
 בּוֹ³⁹ - לֹקָה אֵף עַל הַבִּיָּאָה⁴⁰.

(38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא".
 (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על
 השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא,
 שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם
 התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו,
 ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו
 (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל
 משום מאי מתרינן.

ח. כֹהֵן שֶׁפָּגַע בְּמַת מִצְוָה בְּדֶרֶךְ - הָרִי זֶה מִטְמָא
 לוֹ. אֶפְלוּ כֹהֵן גָּדוֹל חִיב לְהִטְמָא לוֹ וּלְקַבְּרוֹ⁴¹. וְאִי
 זֶהוּ מַת מִצְוָה? אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּח בְּדֶרֶךְ
 וְאִין לוֹ קוֹבְרִין. דְּכֵר⁴² זֶה הַלֵּכָה מִפִּי הַקְּבֻלָּה⁴³. בְּמָה
 דְּכֵרִים אֲמֹרִים? שֶׁהָיָה הַכֹּהֵן לְבָדוֹ וְאִין עִמּוֹ אַחֵר,
 וְאֶפְלוּ קָרָא שֵׁם בְּדֶרֶךְ וְאִין לוֹ עוֹנָה; אֶבֶל אִם
 פְּשִׁיקָרָא אַחֲרִים עוֹנִים אוֹתוֹ - אִין זֶה מַת מִצְוָה,
 אֶלָּא יִקְרָא לְאַחֲרִים וְיִבְאוּ וְיַעֲסֻקוּ בּוֹ⁴⁴.

(41) משנה בנזיר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר.
 (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש
 לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש
 אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם
 עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) -
 במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן
 הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא
 לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו
 הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה".
 (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת
 מצוה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. (61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). (62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). (63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (= שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). (64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). (65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. (66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוצ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

- יד. מִתֵּר לִכְהֵן לְהִטְמֵא בְּבֵית הַפֶּרֶס אוּ בְּחוּצָה 17
לְאַרְץ לְדַבֵּר מִצְוָה, בְּזִמְנֵי שָׂאִין שָׁם דֶּרֶךְ אֶלָּא הִיא. 18
כְּגוֹן שֶׁהֵלֵךְ לִשְׂאֵא אִשָּׁה אוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה⁶⁷. אָף עַל פִּי 19
שֵׁשׁ שָׁם מִי שֶׁיִּלְמְדוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַכֹּל 20
אָדָם זֹכֶה לְלַמֵּד. וְכֵן מִטְמֵא בְּטִמְאָה מִדְּבָרֵיהֶם 21
לְכַבֹּד הַבְּרִיּוֹת⁶⁸. מִיֵּצֵד? אֲבָל שֶׁהֵלֵךְ בְּבֵית הַפֶּרֶס - 22
הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שָׁם לְנַחֲמוֹ. וְכֵן מִדְּלִגִּין⁶⁹ עַל 23
גְּבֵי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁰. וְאַפְלוּ 24
מַלְכֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִּים, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבִין מַלְכֵי 25
יִשְׂרָאֵל כְּשִׁיחֲזֹר כְּבוֹדָן לְמִקְוִיָּה⁷¹. וְכֵן כֹּל פִּיֹּצֵא 26
בָּזָה. וְכֵן מִטְמֵא בְּטִמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְדוֹן עִם 27
הָעוֹבְדֵי פֹכְבִּים וְלַעֲרֹעַ⁷² עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל 28
מִיָּדָם⁷³. וְכֵן כֹּל פִּיֹּצֵא בָּזָה⁷⁴. 29

(67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גוייה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. (68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-תעשה של דבריהם. (69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. (70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. (71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחיך" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחיך כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאר

בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". (53) שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרובם, ואכלו בשר ושתו יין, התפלל רבי חמא ואמר: "אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין"? ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

- 1 יא. בְּנוֹת אֶהֱרֹן לֹא הִזְהָרוּ עַל טִמְאָת מֵת. שְׁנֵאֲמַר: 1
2 אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהֱרֹן⁵⁴. וְכֵן 2
3 הַחֲלָלִים⁵⁵ מִתְּרִין לְהִטְמֵא. שְׁנֵאֲמַר: בְּנֵי אֶהֱרֹן - עַד 3
4 שִׁיחֵיו בְּכַהֲנֻתָם⁵⁶. 4

(54) קידושין לה, ב. (55) שנולדו מגרושה לכהן. (56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לעניין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

- 5 יב. כִּהֵן קָטָן - הָרִי הַגְּדוֹלִים מְזַהְרִים שְׁלֹא 5
6 יִטְמְאוּהוּ⁵⁷. וְאִם כָּא לְהִטְמֵא מִעֲצָמוֹ - אֵין בֵּית דִּין 6
7 מְצִוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ⁵⁸. אֲבָל אֲבִיו צָרִיךְ לְחַנְכוֹ 7
8 בְּקִדְשָׁה⁵⁹. 8

(57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם. (58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז. (59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

- 9 יג. מֵת תּוֹפֵשׁ אֲרִבַּע אַמּוֹת שְׁלוֹ לְטִמְאָה⁶⁰. וְכָל כִּהֵן 9
10 שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ אֲרִבַּע אַמּוֹת - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדָּת. 10
11 וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפֶּרֶס⁶¹, אוּ יֵצֵא חוּצָה לְאַרְץ⁶², 11
12 אוּ שֶׁנִּטְמֵא בְּדָם תְּבוֹסָה⁶³, אוּ בְּגוֹלָל וּבְדוֹפֶק⁶⁴ 12
13 וְכִיֹּצֵא בָּהֶן - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדָּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן 13
14 אֲבוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טִמְאָת 14
15 מֵת⁶⁵. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לּוֹקָה מִן 15
16 הַתּוֹרָה⁶⁶. 16

(60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא אהאילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות,

כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן ה' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פ"ד, הכ"ה: "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיטתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, יג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים ב יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כז-כח) "וימעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (ציוני מהר"ן).

בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). (72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. (73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). (74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פרק רביעי

(1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבל.

א. מנהג ישראל במתים ובקבורה כן הוא: 1
מאמצין² עיניו של מת. ואם נפתח פיו - קושרין 2
את לחיו. ופוקקין³ את נקביו⁴ אחר שמדיחין 3
אותו. וסכין אותו במיני בשמים⁷. וגוזזין שעריו. 4
ומלבישין אותו תכריכין תפוזין בחוט⁸ של פשתן 5
לבנים⁹. ולא יהיו דמיהן יקרים. ונהגו חכמים 6
בסודר שיה זוז, שלא לביש את מי שאין לו¹⁰. 7
ומכסין פני המת, שלא לביש את העניים שפניהם 8
משחרין ברעב¹¹. 9

(2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). (3) כענין שנאמר (בראשית מז, ד) "ויוסף ישיב ידו על עיניו". (4) סותמים. (5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל"טור" יו"ד סי' שנב). (6) להעביר ממנו זוהמתו, כדי שלא יקץ העם בטלטולו ('בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב"ד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. ובינמוקי יוסף' למו"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבצורת, והכוונה לעניים חיים שלא יתביישו (מועד קטן כז, א).

ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המזהבין 10
הרקמין, אפילו לנשיא שב"ש¹²; ושהו¹³ גסות 11
הרוח, והשחתה¹³, ומעשה עובדי פוכבים. 12
וסובלין¹⁴ את המת¹⁵ על הכתף¹⁶ עד בית הקברות. 13

(12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר

ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שםא 14
תפסק רצוצה מסנדלו של אחד מהן, ונמצא מתעפב 15
מן המצוה¹⁷. 16

(17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיתה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וחופרין בעפר מערות¹⁸, ועושין פוה¹⁹ בצד 17
המצרה, וקוברין אותו בו ופניו למעלה²⁰, ומחזירין 18
העפר והאבנים עליו. ויש להן²¹ לקבר פארון של 19
עץ. והמלזין אותו אומרין לו: לך בשלום²². 20
שנאמר: ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. ומצינין 21
את כל בית הקברות²³, ובונים נפש²⁴ על הקבר. 22
והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם, 23
שדבריהם הם זכרונם²⁵. ולא יפנה אדם לבקר 24
הקברות²⁶. 25

(18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת ישראל" שם). וראה בבא-בב"א ק, ב. (20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיה על לבו. (21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' ויחי אות ג. (22) מועד קטן כט, א. (23) בדפוס וניציאה ש"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). (24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. (25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

ה. הג'סס²⁷ - הרי הוא פָּחִי לָכֵל דְּבָרֵי²⁸. אין קוֹשְׁרִין
לְחֵי, וְאֵין פּוֹקְקִין נִקְבִּיו, וְאֵין מְדִיחִין פְּלִי מִתְּכוֹת
וְכָלִי מִקֶּר על טְבוּרָא שְׁלֵא יִתְפַּח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ,
וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא מְטִילִין אוֹתוֹ על הַחֹלֶל²⁹ וְלֹא
עַל הַמֵּלֶח, עַד שֶׁעָשָׂה שְׁמִימוֹת. וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרִי זֶה
שׁוֹפֵף דְּמִים³⁰. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְגַר שֶׁמְטַטֵּף, בֵּינָן
שִׁנְעַע בּוֹ אֶדָם יִכְבֶּה. וְכָל הַמֵּאֲמִץ עֵינָיו עִם יְצִיאת
נֶפֶשׁ - הֲרִי זֶה שׁוֹפֵף דְּמִים³¹; אֲלֵא יִשְׁהָא מְעֻט,
שֶׁמָּא נִתְעַלֵּף³². וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עֲלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין
מִתְּהִי³³, וְלֹא מְסַפִּידִין, וְלֹא מְכַנִּיסִין עִמּוֹ אֶרֶן
וְתַכְרִיכִין בְּבֵית³⁴ עַד שְׁמִימוֹת.

(27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף
למור"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם:
לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו,
אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח.
(30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב.
(32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן
הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף
למור"ק פ"ג, לדף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג.
(34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

ו. מִי שֶׁמָּתוּ מִטָּל לְפָנָיו - אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר³⁵. אֵין
לוֹ בֵּית אַחֵר - עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דְּבָר
לְעִשּׂוֹת מְחִיצָה - מְחִזִּיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וְכֵן כֶּף וְכֵן
כֶּף אֵינוֹ מְסַב³⁶ וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל בְּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה
יֵין³⁷. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ³⁸ וְאֵינוֹ מְזַמֵּן³⁹, וְאֵין מְבָרֵךְ
עָלָיו⁴⁰ וְאֵין מְזַמֵּן עָלָיו⁴¹. וּפְטוּר מִקְרִיאת שְׁמַע
וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִתְּפִלִּין⁴² וּמִכָּל מְצוֹת הָאֲמֻרוֹת
בַּתּוֹרָה⁴³. בְּשֶׁבֶת⁴⁴ - מְסַב, וְאוֹכֵל בְּשָׂר וְשׁוֹתֶה יֵין,
וּמְבָרֵךְ וּמְזַמֵּן, וּמְבָרֵךְ עָלָיו וּמְזַמֵּן עָלָיו. וְחֵיב
בְּכָל מְצוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מִתְּשַׁמֵּשׁ
הַמִּטָּה⁴⁵. נִקְבֵּר הַמֵּת - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְאָכֵל בְּשָׂר
וְלִשְׁתּוֹת יֵין מְעֻט, כְּדִי לִשְׂרֹת אֲכִילָה שְׁבַמְעִיו, אֲכָל
לֹא לְרוֹנוֹת⁴⁶.

(35) שלא יהא נראה כ"לועז לרש" (ברכות יז, ב וברש"י).
(36) כדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה
(רש"י שם). (37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא
להמשיך באכילה ושתייה יתירה (תוספות למור"ק כג, ב ד"ה
ואינו אוכל). (38) ברכת המוציא. (39) ברכת המזון.
(40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. (41) אינו
מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזמון (רש"י לברכות
יח, א). (42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות
שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק
במצוה פטור מן המצוה. (43) שם. ובירושלמי שם פ"ג
ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו,
למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא

משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה
עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו
יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו.
ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח
סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי
קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה
סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום
שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). (44) שאינו
טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם
אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מור"ק פ"ג, ה"ה)
"ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב
עמה - זו אבילות". (45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם
אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"י ה"א, ואפילו האונן אסור
בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה"
(תוספות למור"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות
מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי
דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה-ז.
(46) לשחות הרבה לרויה, שמא ישתכר ויסיח דעתו
מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים
- החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא
בתוך הסעודה, שאינו משכר.

ז. אֵין מְשַׁהֵין אֶת הַמֵּת⁴⁷, אֲלֵא מְדִיחִין⁴⁸ מִטָּטוּ מִיָּד. וְכָל הַמְּדִיחָה מִטָּטוּ - הֲרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ⁴⁹. וְעַל אֲבִיו
וְעַל אִמּוֹ - הֲרִי זֶה מְגַנֵּה⁵⁰.

(47) מלקבורו. (48) ממחרים להוציאו. (49) מור"ק כב, א.
(50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שנו סק"א, לפי שאין דרך
להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד
הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום,
אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה,
הממהר להוציאם הוא מגונה.

ח. הִיָּה עָרֵב שֶׁבֶת אוֹ עָרֵב יוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁהָיוּ
גִּשְׁמִים מְזַלְפִּין עַל הַמִּטָּה - מִתֵּר; שְׁלֵא מִהָר אֲלֵא
לְכַבֵּד אֲבִיו וְאִמּוֹ⁵¹. וְכָל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר
בְּלֹא תַעֲשָׂה⁵², אֲלֵא אִם כֵּן הָלִינוּ לְכַבֵּדוֹ וְלִהְיוֹת
צָרְכָיו⁵³.

(51) שם, ובשמחות פ"ט. (52) של "לא תלין נבלתו על
העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו -
לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו,
ב). (53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא,
דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל
מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משוכח,
יש למהר להוציאו. ובזוהר פ' אמור דף פח, ב מבואר
דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום וילילה.

ט. הָאֲבֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבְדָּה⁵⁴ - אֲסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין
וְלְאָכֵל מִשְׁלוֹ, וְחֵיב לִישֹׁב עַל מִטָּה כְּפֻתָּה⁵⁵. וּבִשְׁאָר
יְמֵי הָאֲבֵל - מִתֵּר לוֹ לְאָכֵל מִשְׁלוֹ, וְלִישֹׁב עַל גְּבִי
מִפְּנֵי⁵⁶ אוֹ קִרְקַע⁵⁷, וּמַנִּיחַ תְּפִלִּין. וּמַנִּיחַ שֶׁהוּא אֲסוּר
בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר לִיחְזָקָאֵל:

2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. (3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. (4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן ה"ח. (5) לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן ה"ט. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. ומניין שהאבל אסור בתספורת? שהרי הזהיר בני אהרן: ראשיכם אל תפריעו. מכלל שכל המתאבל אסור לספר שער, אלא מגדל פריע. וכשם שאסור לגלח שער ראשו, כך אסור לגלח שער זקנו וכל שער שיש בו. אחד המגלח¹⁰ ואחד המתגלח¹¹. הנה מגלח ושמע שמת אביו - משלים תגלחת שער. אחד המגלח ואחד המתגלח¹². וכן אסור לגלח שפה, ולטל צפרניו בכלי¹³; אבל בשני, או שנוטל צפרן בצפרן - מתיר¹⁴.

7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. (8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניווול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל וישמן משחת ה' עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשנה נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערוב שמחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. (9) שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. (10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. (11) אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ן). והשווה הל' נזירות פ"ה, ה"א. (12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (י"ד סי' שץ, סעיף ב). (13) מ"ק יח, א. "ובגנוסטרא אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרא - מספרים, והוא הדין בתער. ואע"פ שבמ"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' י"ט פ"ז, ה"כ. (14) מועד קטן, שם.

ג. ומניין שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחץ גופו ולסוך? שנאמר: התאבלי נא ולבשי בגדי אבל¹⁵ ואל תסוכי שמן. ורחיצה בכלל סיקה¹⁶, שהרחיצה קודמת לסיקה, שנאמר: ורחצת וסכת¹⁷. וכשם שאבל אסור בכבוס בגדים, כך אסור ללבוש פלים לבנים חדשים ומגהצין¹⁸.

15) בלתי מכובסים (שם טו, א). (16) שם ע"ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא

1 פָּאָרֶךְ⁵⁸ חָבוּשׁ עָלָיו. מְכַלֵּל שֶׁפֶל הָעַם אֲסוּרִין⁵⁹.
2 וְנֶאֱמַר לוֹ: וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל. מְכַלֵּל שֶׁפֶל
3 הָעַם אוֹכְלִין מִשָּׁל אֲחֵרִים בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וְאֲסוּרִין
4 לֵאכֹל מִשָּׁל עֲצָמָן⁶⁰.

(54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ה, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מ"ק כא, א). (55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וביטור' יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחייב לישון על מיטה כפויה. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) ואינו חייב לישב על מיטה כפויה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אותו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפויים". ושוב אמרו שם: "אמר אני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בבבאורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. (58) פאר - אלו התפילין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך יהיון עלך. (59) מ"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספור ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה...ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". (60) מ"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעז מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מ"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכלן משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעז, סעיף א. וב'הגהות יימוניות' הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובלילה היה סועד משלו.

פרק חמישי

1) הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לענין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

5 א. אלו דברים שהאבל אסור בהן ביום ראשון מן
6 התורה, ובשאר ימים מדבריהם²: אסור לספור,
7 ולכבס, ולרחץ, ולסוך³, ולשמש משתו, ולנעל את
8 הסנדל, ולעשות מלאכה, ולקרוא בדברי תורה,
9 ולזקק את המטה⁴, ולפרע את ראשו⁵, ולשאל
10 שלום. הכל אחד עשר דברים⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַפְּכָתִי חֲגִיכֶם לְאַבֵּל. מֵה חָג אֲסוּר בַּעֲשִׁית מְלָאכָה, 16
אֶף אֲבָל אֲסוּר בַּעֲשִׁית מְלָאכָה³³. וְקָשָׁם שֶׁהוּא אֲסוּר 17
בַּעֲשִׁית מְלָאכָה, כִּךְ הוּא אֲסוּר לִשְׂא וּלְתַן³⁴ 18
בְּסִחּוּרָה, וּלְיִלֵּךְ מִמְדִּינָה לְמִדִּינָה בְּסִחּוּרָה³⁵. 19

33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). 34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בבבאורנו לקמן ה"ט, אות לת. 35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב"יורה דעה' ס' שפ, סעיף ו.

ח. כָּל שְׁלִשָּׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֲסוּר בַּעֲשִׁית 20
מְלָאכָה אֲפִילוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדְקָה. מִכָּאן 21
וְאֵילָף, אִם הָיָה עָנִי - עוֹשֶׂה בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, 22
וְהָאִשָּׁה טוֹה בְּפִלָּה³⁶ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ³⁷. 23

36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנטוים. 37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאין תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כתב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פ"ג ה"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף-משננה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

ט. שְׁנֵי אָחִים או שְׁנֵי שְׁתֵּפִינִין³⁸ שֶׁהָיוּ בְּחִנּוּת אַחַת, 24
וְאָרְעַ אֶבֶל לְאַחַד מֵהֶן - נוֹעֵלִין אֶת הַחִנּוּת כָּל 25
שְׁבַע³⁹. 26

38) בכת"י תימן: שהן. 39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן ה"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משננה). וכן פסק ב"י"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו... אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מריון ושותפו מר בריה דרב אחא.

מבחוץ (יומא ער, ב וברש"י שם). 17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". 18) אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחידושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלוש בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכן היא דעת רבינו. וכן ב"י"ד ס' שפט, סעיף א.

ד. אֲסוּר לְסוּף מְקַצֵּת גּוֹפּוֹ כָּכָל גּוֹפּוֹ¹⁹. וְאִם לְהַעֲבִיר 1
אֶת הַזֶּהָמָא - מִתְּרִי²⁰. וְכֵן אֲסוּר בְּרַחֲצַת מְקַצֵּת גּוֹפּוֹ 2
בְּחִמּוּן; אֲבָל בְּצוּנָן - רוֹחֵץ פָּנָיו וְיָדָיו וְרִגְלָיו, אֲבָל 3
לֹא כָּל גּוֹפּוֹ²¹. 4

19) תענית יג, ב. 20) שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. 21) שם עמ' ב. וב"י"ד ס' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

ה. מִנֵּיין לְאַבֵּל שֶׁאֲסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה? שְׁנֵאמַר: 5
וַיִּנָּחֵם דָּוִד אֶת בַּת שִׁבְעָה אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב 6
עִמָּה²². מִכָּלֵל שֶׁהָיָה אֲסוּר מִקִּדְּם²³. וְכֵן לֹא יִשָּׂא 7
הָאֲבֵל אִשָּׁה²⁴, וְלֹא תִנָּשָׂא אִשָּׁה, אֶף עַל פִּי שְׁאִין 8
מִשְׁמָשִׁין מִטָּת²⁵. וּמִתֵּר לְהַתְּחִיד עִם אִשְׁתּוֹ, וְאֶף עַל 9
פִּי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה²⁶. 10

22) לאחר האבילות על ילדם. 23) מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושמו חזירים את גוויתו". 24) לכנסה לחופה. 25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). 26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתחיד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובבבאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א.

ו. מִנֵּיין שֶׁהָאֲבֵל אֲסוּר בְּנַעֲלֵת הַסִּנְדֵּל? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר 11
לִיחְזָקָא²⁷: וְנִעְלִיף תְּשִׁים בְּרִגְלֵיךְ²⁸. מִכָּלֵל שֶׁכָּל 12
הָעָם אֲסוּרִין²⁹. הָיָה כֹּא בְּדִרְךָ³⁰ - נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ; 13
וְכִשְׁפִּיכָם בְּמִדִּינָה³¹ - חוֹלֵץ מִנְעִלָיו³². 14

27) כשמתה עליו אשתו. 28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. 29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (י"ד ס' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. 30) שקשה לו ללכת יחף. 31) לעיר. 32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

ז. רִמְזוּ לְאַבֵּל שֶׁאֲסוּר בַּעֲשִׁית מְלָאכָה, זֶה שְׁנֵאמַר: 15

- מלאכת האבל, אלא מלאכת הארים שעושה בה לעצמו (שם), וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסיו וחכיריו וקבלי - הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו - אינם עושים". (56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא בתרא קכג, ב ד"ה מוכרת. (57) וביתיים אירע אבל למחכיר. (58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרבה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף-משנה).
- 12 **יב. שְׂכִיר יוֹם⁵⁹, אָפְלוּ בְּעִיר אַחֶרֶת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶¹**
13 **לְיוֹם⁶¹.**
- (59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אָבֵל למעביד. (61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).
- 14 **יג. הָאֵבֶל שֶׁהֵיטָה מְלָאכָת אַחֵרִים⁶² בְּיָדוֹ, בֵּין**
15 **בְּקִבְלָנוֹת⁶³ בֵּין שְׂאִינָה בְּקִבְלָנוֹת⁶⁴ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁵.**
16 **הֵיטָה מְלָאכָתוֹ בְּיַד אַחֵרִים⁶⁶: בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁷,⁶⁶**
17 **בְּבֵית אַחֵר - עוֹשִׂין⁶⁸.**
- (62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחיט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. (67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחוכר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.
- 18 **יד. הֵיטָה לֹו דִּין עִם אָדָם - אֵינִי תוֹבְעוֹ כָּל שְׁבָעַת**
19 **יָמֵי הָאֲבִילוֹת⁶⁹. וְאִם הֵיטָה דָּבָר אָבִיד⁷⁰ - עוֹשֶׂה⁷¹**
20 **שְׁלִיחַ⁷¹. בְּזָה הוֹרֵו הַגָּאוֹנִים.**
- (69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדי חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה"י, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.
- 21 **טו. מִנֵּין שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּדַכְרֵי תוֹרָה? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר**
22 **לִיחִזְקָאֵל: הָאֵנֶק דֵּם⁷².**
- (72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).
- 1 **י. אָפְלוּ דְּכָרִים שְׂמָתָר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁴⁰ -**
2 **אָסוּר לְאֵבֶל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אָבִילוֹ⁴¹; אָבֶל אַחֵרִים**
3 **עוֹשִׂים לוֹ. בְּיָדוֹ? הֵיוּ יָתִיו לְהַפְּתוֹ⁴², וּבְיָדוֹ לְגוֹת⁴³,**
4 **וּפְשָׁתָנוּ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה⁴⁴, וְצִמְרוּ מִן הַיּוֹרֶה⁴⁵ -**
5 **שׁוֹכֵר אַחֵרִים לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יֵאבִידוּ⁴⁶.**
6 **וּמִרְבָּצִין⁴⁷ לוֹ שֶׁדָּהוּ מִשְׁתַּגִּיעַ עוֹנֵת הַיָּמִים⁴⁸.**
- (40) שאם לא יעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרכנו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבר. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרכנו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקיה מועטת. (48) עונת ההשקיה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.
- 7 **יא. הָאֲרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שֶׁלוֹ וְהַקְּבָלָנִין⁵⁰ - הָרִי אֵלוֹ**
8 **יַעֲשׂוּ כְּדָרְכָן⁵¹. אָבֶל הַחֲמִירִים⁵² וְהַגְּמָלִים בְּהֵמָה**
9 **שֶׁלוֹ⁵³ וְהַסְּפָנִים בְּסִפִּינָה⁵⁴ שֶׁלוֹ - הָרִי אֵלוֹ לֹא**
10 **יַעֲשֶׂה⁵⁵. וְאִם הֵיוּ מְחַפְּרִים⁵⁶ אוּ מְשַׁפְּרִים מִקֵּדָם לְזִמָּן**
11 **קָצוֹב⁵⁷ - הָרִי אֵלוֹ יַעֲשֶׂה⁵⁸.**
- (49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביתת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אתם גרמתם בעוונותיכם להפוך את צורתי מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה, הוא נוער (=ניער) בלילה ונזכר שהוא אבל". (82) מו"ק כז, א. (83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת

מד, ב "מיטה שייחדה למעות". (84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שבימיהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד ס' שפז אות א). (85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. (86) רצועותיו. (87) מצע העור. (88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. (89) על צידה. (90) מו"ק שם. (91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. (92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפויה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד ס' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

יט. מנצין לאבל שאסור בפריעת הראש? ⁹³ שהרי נאמר ליחזקאל: לא תעטה על שפם. מכלל ששאר האבלים חייבין בעטיפת הראש? ⁹⁴ והסודר שמכסה בו ראשו עוטה מקצתו מעט על פיו? ⁹⁵ שגאמר: ועל שפם יעטה, ואנקלוס תרגם: פאבלא יתעטף.

(93) בגילוי ראש. (94) מו"ק טו, א. (95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו 'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד ס' שפז ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

כ. ומנצין שהאבל אסור בשאלת שלום? שגאמר: האנק דם? ⁹⁶ כל שלשה ימים הראשונים? ⁹⁷ מי שנתן לו שלום - אין מחזיר לו, אלא מודיעו שהוא אבל; ומשלשה ועד שבועה, מי ששאל בשלומו - מחזיר לו שלום; ומשבועה ועד שלשים - שואל בשלום אחרים? ⁹⁸ אבל אחרים אין שואלין בשלומם? ⁹⁹ עד לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין בשלומם עד לאחר שלשים עשר חדש? ¹⁰⁰ אם בשאלת

טז. אסור לקרות בתורה בפניאים ובפניאם, ולשנות במשנה ובמדרש? ⁷³ ובהלכות? ⁷⁴ ואם היו רבים צריכין לו? ⁷⁵ - מתר. ובלבד שלא יעמיד תרגומן? ⁷⁶ אלא ילחש לאחר בצדו, וזה שפצדו אומר לתרגמן, ויתרגמן משמיע לרבים? ⁷⁷

(73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה ה' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, וכן ביו"ד ס' שפז סעיף ד, וכנימוק הרדב"ז: שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמת, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה ה' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.

יז. ומנצין שאין האבל יושב על המטה? ⁷⁸ שגאמר: וינקם המלך ויקרע את בגדיו וישפכ ארצה? ⁷⁹

(78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

יח. וחיב לכפות המטה? ⁸⁰ כל שבועה? ⁸¹ ולא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. אפלו עשר מטות בעשרה בתים ובעשר עירות - חיב לכפות את פלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - פלן כופין את מטותיהן? ⁸² המטה המיוחדת לכלים או למעות? ⁸³ - אינו צריך לכפותה? ⁸⁴ דרגש? ⁸⁵ - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו? ⁸⁶ והוא? ⁸⁷ נופל מאליו. מטה שנקלטייה? ⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה? ⁸⁹ ודין? ⁹⁰ הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים? ⁹¹ או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפויה? ⁹²

(80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. (81) כלומר, החובה לישב על מיטה כפויה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפופות כל שבועה (כסף-משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורת) נתתי בכם, ובעוונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר,

17 לְאַחַר שְׁבַעַה. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו
18 וְעַל אִמּוֹ - חֵב לְגִדּוֹל שְׁעָרוֹ עַד שִׁישְׁלַח פְּרָעִי, אוֹ
19 עַד שִׁיגְעָרוֹ בּוֹ חֲבִירָיו¹⁰¹.

(7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם.
(9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר
מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו
עד שיגער בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח
הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו
והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגער בו חבריו"
ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף
משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום,
אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

20 ד. וְכֵן אָסוּר לְלַבֵּשׁ בָּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמִגְהָצִין¹¹
21 כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹². אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הֵיוּ
22 צְבוּעִין וּמִגְהָצִין - מִתְרִין¹³. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים,
23 אָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לְבָנִים וּמִגְהָצִין - מִתְרִין¹⁴. וְכָלִי
24 פֶּשֶׁתָן - אֵין בָּהֶן מְשׁוּם גְּהוּץ¹⁵. וְלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם
25 - מִתֵּר בְּגָהוּץ אֶפְלוֹ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ¹⁶.

(11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב,
שהגיהוץ אינו מכוון לליבון הבגד, אלא על האבן
שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו
לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגיהוץ
ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוץ עומד זמן מרובה, כי
לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט,
ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם
משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד,
והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם
על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד
מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו
בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם
ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב
שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים.
וראו להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על
כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו
עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה
ועלינו לפסוק כמותו. ובירושלמי סימן שפט סעיף ג כותב
הרמ"א שנהגו אסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל
י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנהגים לא ללבוש
בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר
תחילה, ואחרי כן לובשו האב, ואפילו במגוהץ מותר
באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד
קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבליים. ובנוגע לבגד חדש,
לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם
נותנו לאדם אחר ללבוש שניים או שלושה ימים מותר לאב
ללבוש, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

26 ה. בְּנִשְׁוֹאִין פִּיצָד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה¹⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים
27 יוֹם¹⁸. וּמִתֵּר לְאַרְשָׁה¹⁹ אֶפְלוֹ בְּיוֹם הַמִּיתָה²⁰. וְכִי
28 שִׁמְתָה אִשָּׁתוֹ: אִם פָּכָר קָיָם מְצוֹת פְּרִיָה וּרְבִיָה²¹,
29 וְיֵשׁ לוֹ מִי שִׁישְׁמִשְׁנוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטָנִים - הָרִי

1 שְׁלוֹם נֶאֱסָר הָאֵבֶל, קָל וְחֹמֶר שֶׁהוּא אָסוּר לְהִרְבּוֹת
2 דְּבָרִים וְלִשְׁחַק; שְׁנֵאֲמַר: דָּם. וְלֹא יֵאָחֵז תִּינוּק בִּידּוֹ,
3 שְׁלֹא יִבְיָאֲנוּ לְיָדֵי שְׁחֹק¹⁰¹. וְלֹא זָכָס לְמָקוֹם
4 שְׁמִיחָה, כְּגוֹן בְּתֵי הַמִּשְׁתָּאוֹת וּבִישׂוּא בֶּהָן¹⁰².

(96) דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י).
(97) שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם.
(98) שהרי הם שרויים בשלום. (99) שהוא אינו שרוי
בשלום (שם כא, ב). (100) שם. וראה לקמן פ"י ה"א, דין
שאלת שלום בשבת שבתוך השבעה. (101) שם כו, ב.
והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות".
(102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר
לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס
לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק נשי'ו

(1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי
סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי
שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר.
שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת
שלושים.

5 א. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שִׁיחִיָה הָאֵבֶל נוֹהֵג בְּמִקְצַת דְּבָרֵי
6 אֲבִלוֹת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנֵּין סִמְכוֹ חֲכָמִים
7 לְשְׁלֹשִׁים יוֹם? שְׁנֵאֲמַר: וּבִקְרָתָה אֶת אִבִּיהָ וְאֶת אִמָּהּ
8 יֵרַח יָמִים². מִכָּלִל שֶׁהָאֵבֶל מְצַטָּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם³.

(2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". (3) לדעת
הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים
מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה
תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק
ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה;
בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב
אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד
גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל
תפרעו, ונאמר בנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן
שלושים, אף כאן שלושים.

9 ב. וְאֵלֹו דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם:
10 אָסוּר בְּתַסְפֵּרָתוֹ, וּבְגִהוּץ, וּבְנִשְׁוֹאִין, וּבְשִׁמְחָת
11 מִרְעוֹת⁴, וְלִילָף בְּסִחוּרָה מְמַדִּינָה לְמַדִּינָה⁵. הִפֵּל
12 חֲמִשָּׁה דְּבָרִים⁶.

(4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב,
ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם
מתבארים והולכים בפרק זה.

13 ג. בְּתַסְפֵּרָת פִּיצָד? בְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׁעָר
14 גּוֹפוֹ אוֹ לְגַלֵּחַ שְׁפָמוֹ אוֹ לְקַץ צִפְרָנָיו בְּכָלִי כָּל
15 שְׁבַעָה⁷, כִּף אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁸. בְּמָה דְּבָרִים
16 אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבֵל בְּאִשָּׁה - מִתְּרַת בְּנִשְׁלֵיל שְׁעָר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. (31) שם.

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשָּׂאָר כָּל מִתִּים; אָבֵל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה³² - לֹא יִכְנַס לְשִׁמְחָת מַרְעוֹת עַד שְׁגִים עֶשְׂרֵי הָיָה³³.

(32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. (33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביורה-דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

ח. עַל כָּל הַמִּתִּים כָּלָן - מִתָּר לִילָף בְּסִחוּרָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים³⁴; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שְׁיִנְעֶרּוּ בּוֹ חֲבֵרָיו וְיֵאמְרוּ לוֹ: לֵךְ עִמָּנוּ³⁵.

(34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). (35) ירושלמי שם.

ט. עַל כָּל הַמִּתִּים כָּלָן - רִצָּה מִמַּעַט בְּעֶסְקוֹ³⁶, רִצָּה אֵינוֹ מִמַּעַט³⁷; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - מִמַּעַט בְּעֶסְקוֹ³⁸.

(36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. (37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שיותר בסחורה. (38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

י. הַהוּלָף מִמָּקוֹם לְמָקוֹם³⁹: אִם יָכוֹל לְמַעַט בְּעֶסְקוֹ⁴⁰ - יִמַּעַט⁴¹; וְאִם לֹא⁴² - יִקְנֶה צָרָכֵי הַדֶּרֶךְ⁴³ וְדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נַפְשׁ.

(39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. (40) לא לקנות הרבה דברים. (41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. (42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. (43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

יא. מִי שֶׁהָיָה בְּעֵלָה צְלוּבָה⁴⁴ בְּעִיר, או אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה, או אָבִיו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לְשָׁכֵן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד שְׁיִכְלָהּ הַבָּשָׂר⁴⁵. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוּלָּה כְּאֶנְטוֹכִיָּא⁴⁶ - יֵשׁ לוֹ לְשָׁכֵן בְּצֵד הָאֲחֵר שְׁאִינֶן צְלוּבִין בּוֹ⁴⁷.

(44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם

זֶה אָסוּר לִשְׂאֵל אִשָּׁה אַחֶרֶת עַד שְׁיַעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים²²; אָבֵל מִי שְׁלֹא קָיָם מִצּוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, או שְׁקָיָם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטָנִים²³, או שְׁאִין לוֹ מִי שְׁיִשְׁמְשֻׁנָּה²⁴ - הָרִי זֶה מִתָּר לְאָרְשָׁה וּלְכַנֵּס מִיָּד, וְאָסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אָבֵלָה²⁶ - לֹא תִבְעַל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷.

(17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז לורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מת. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. (23) ואין לו מי שיטפל בהם. (24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. (25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכו ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). (26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. (27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליורה-דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

ו. שִׁמְחָת מַרְעוֹת שֶׁהָיָה חָיִב לְפָרַע אוֹתָהּ מִיָּד²⁸ - מִתָּר לְעִשְׂתָּהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה²⁹. אָבֵל אִם אֵינוֹ חָיִב לְפָרַע³⁰ - אָסוּר לְהַכְנִס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם³¹.

(28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. (29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). (30) אלא חבירו מזמין אותו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר שופטים - הלכות אבל קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. (59) ממחנה האוייב. (60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. (62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינוי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שבירור דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. (63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. (64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר ביורה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פרק שביעי

(1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

- א. מי שפגא לו שמועה שמת לו קרוב: ² אם בתוך שלשים יום הגיעה השמועה, אפלו יום שלשים עצמו - הרי זו שמועה קרובה, ³ וחייב לנהג שבעה ימי אבלות מיום שהגיעה השמועה, וקורע. ומונה שלשים לאסור התספורת עם שאר הדברים. ⁴ כללו של דבר: יום שמועתו הקרובה - פיום הקבורה. ⁵ אבל אם הגיעה לו השמועה אחר השלשים יום - הרי זו שמועה רחוקה, ואינה נוהגת אלא יום אחד, ואינו קורע. ⁶ וכאלו יום השמועה הוא יום שביעי יום שלשים, ⁷ ומקצת היום ככלו. ⁸

(2) שחייב להתאבל עליו. (3) כדעת הרי"ף למו"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראייה לדבריו. (4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. (5) מו"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). (6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. (7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). (8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

- ב. פיצד מקצת היום ככלו? פיון שנהג אבלות שעה אחת - ⁹ כאלו נהג כל היום כלו. ומתיר לנעל ולרחץ

אונקלוס: ותצלוב יתיה על צליאב. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידיו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). (45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאין הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבלות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". (46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". (47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

- יב. יום שביעי - מקצתו ככלו, ⁴⁸ והוא עולה לכאן ולכאן. ⁴⁹ ולפיכך מתיר לכבס ולרחץ ולעשות שאר הדברים ביום שביעי. ⁵⁰ וכן יום שלשים - מקצתו ככלו, ומתיר לספר ולגהץ ביום שלשים. ⁵¹

(48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). (49) לגמרי ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). (50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין" (רמ"א ליוורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). (51) מועד קטן שם.

- יג. מי שתכפוהו אביו ⁵² והקבד שער ⁵³ - מקל בתער, לא במספריים. ⁵⁴ ומכבס כסותו במים, אבל לא בנתר. ⁵⁵ ולא בחול. ⁵⁶ ורחץ כל גופו בצונן, אבל לא בחמין. ⁵⁷ וכן מי שתכפוהו אביו וקא ממדינת הים ⁵⁸ ומבית השביה ⁵⁹, או שפגא מבית האסורים, או שהיה מנהג ⁶⁰ והתר, או שהיה מדר ונשאל על נדרו והתר, ⁶¹ וכל היוצא משמאה לטהרה ⁶² - הרי אלו מגלחין בימי אבלם ⁶³; הואיל ותכבסם אבל אחר אבל ולא מצאו פנאי. ⁶⁴

(52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. (53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. (54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). (55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותברי לך בורית". (56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". (57) רי"ף למועד קטן שם. (58) שהיה טרוד שם

- 1 וְלִסְוֶה וְלִגְלֹחַ בְּשָׂרָה הַיּוֹם¹⁰, וְכֵן הוּא מֵתָר בְּכָל
2 הַדְּבָרִים¹¹.
3 רְחוּק, אֶפְלוּ בַּיּוֹם שְׁנֵי - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שְׂבָעָה
4 וְשְׁלִשִּׁים מִיּוֹם שְׂבָעָה¹⁶.

18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. 19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. 20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). 21) מתענענים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פ"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. 22) עדיין האבל נמשך. 23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. 24) מו"ק כב, א. 25) שבעה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד סי' שעה, סעיף ח). 26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

- 17 ח. אָבֵל בְּשָׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֶפְלוּ
18 לְבֵית אָבֵל אַחֲרָי; מִכָּאן וְאֵילָף - הוֹלֵךְ. וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב
19 בְּמָקוֹם הַמְּנַחֲמִין, אֲלָא בְּמָקוֹם הַמְּתַנַּחֲמִין²⁸. וְלֹא
20 יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כֹּל שֶׁבֶת הָרֵאשׁוֹנָה²⁹.
21 שְׁנֵיָה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב
22 בְּמָקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדֶרֶכּוֹ³⁰. רְבִיעִית - הָרִי הוּא
23 כְּכָל אֶדֶם³¹.

27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמות פ"י, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)..." אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. 28) מו"ק כא, ב. 29) שבוע הראשון. 30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית-המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים

9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). 10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגיעו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

- 3 ג. מִי שְׂבָעָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוּבָה בְּתוֹךְ הָרֶגֶל¹² או
4 בְּיוֹם שֶׁבֶת¹³, וְלֹאֲחֵר שֶׁבֶת או אַחֵר הָרֶגֶל נַעֲשִׂית
5 רְחוּקָה¹⁴ - עוֹלָה לוֹ¹⁵, וְאֵינוֹ נוֹהֵג לֹאֲחֵר הָרֶגֶל או
6 לֹאֲחֵר הַשֶּׁבֶת אֲלָא יוֹם אֶחָד בְּלַבָּד¹⁶, וּמִקְצַת הַיּוֹם
7 כְּכָלוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ¹⁷.

12) שאין אבילות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. 13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. 14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ן ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). 15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. 16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל-כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף' שם). 17) בהלכה הקודמת. שמוות בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבילות (יו"ד סי' תב סעיפים ו-ז).

- 8 ד. מִי שִׁמָּת לוֹ קְרוּב וְלֹא יָדַע עַד שְׂבָא¹⁸: אִם הָיָה
9 בְּמָקוֹם קְרוּב, שֶׁהוּא מְהֵלֵךְ עֲשָׂרָה פֶּרָסָאוֹת¹⁹,
10 שְׂאֵפֶשֶׁר שְׂיָבֹא בְּיוֹם אֶחָד²⁰, אֶפְלוּ בַּיּוֹם
11 הַשְּׂבִיעִי, אִם מֵצֵא מְנַחֲמִים אֶצֶל גְּדוֹל הַבֵּית, אִף עַל
12 פִּי שְׁנֹנְעָרוֹ²¹ לַעֲמֹד, הוֹאִיל וּמֵצֵא מְנַחֲמִים²² - עוֹלָה
13 לוֹ²³, וּמוֹנֶה עִמָּהּ תְּשֻׁלוֹם שְׁלִשִּׁים יוֹם²⁴; וְאִם לֹא
14 מֵצֵא מְנַחֲמִים - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ²⁵. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם

ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפו תחזינה עיניך". (44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. (45) ראה - שמואל"ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". (46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

- ח. אין אדם נכנס למלך לנחמו⁴⁷, אלא עבדיו ומי שנמנו לו רשות להפנס. ואין להן רשות לדבר לו דברי תנחומין, אלא כפי מה שירשה אותם. וכשמברין אותו - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הדרך⁴⁸.

(47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. (48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פרק שמיני

(1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

- א. אבל חיב לקרע על מתו. שנאמר: ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו. הא אחר - חיב לפרם². ואין קריעה אלא מעמד. שנאמר: ויקם המלך ויקרע את בגדיו³. ומהיכן קורע? מלפניו⁴. והקורע מאחוריו או מן הצדדין או מלמטה - לא יצא ידי חובת קריעה. אלא פה גדול, שהוא פורם מלמטה⁵.

(2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף-משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרמו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף-משנה ורדב"ז). (3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. (4) מתחת לבית הצואר. (5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם ה"רדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

- ב. כמה שיעור הקרע? טפח⁶. ואין צריך להבדיל שפת הבגד⁷. ומתו לו לקרע בכלי⁸. ויש לו לקרע בפנים¹⁰, שלא בפני אדם. לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע¹¹ בצנעה. ואינו חיב לקרע אלא בגד העליון בלבד¹².

(6) שנאמר (שמואל"ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). (7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). (8) בסכין, שלא

ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. (31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

- ו. פה גדול חיב בכל דברי אבלות, אלא שאסור לו לקרע בגדיו למעלה³², ולגדל פרע³³, ולצאת אחר המטה³⁴. וכל העם באין לנחמו לביתו. וכשמברין אותו³⁵ - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הספסל³⁶. ואומרים לו כשמנחמין אותו: אנו בפרתך³⁷. והוא אומר להם: תתברכו מן השמים. ואם רצה לנחם אחרים³⁸ - הממנה³⁹ ממצעו בתוך העם⁴⁰, ואומר להם: תנחמו⁴¹.

(32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. (33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו בפי' (34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. (35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. (36) סנהדרין שם. (37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). (38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב. (39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ט. (40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב: "אבלים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". (41) סנהדרין יט, א.

- ז. וכן המלך חיב בכל דברי אבלות, אלא שאינו יוצא מפתח פלטיין⁴² שלו אחר מתו⁴³; ואין צריך לימר אחר מתים אחרים. ואינו מנחם אבלים⁴⁴. ולא יצא דוד אחר אבנר⁴⁵, אלא להודיע לעם שלא נהרג ברצונו⁴⁶.

(42) ארמונו. (43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום

- יפסיד הבגד (שם וברש"י). (9) מותר לו. (10) מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. (11) את הבגד העליון. (12) שם.
- ג. **כָּל שִׁבְעַת יָמֵי אֲבִלוֹת הַקָּרֵעַ לְפָנִים**¹⁴. וְאִם בָּא לְהַחֲלִיף¹⁵ - מִחֲלִיף, וְאִינוּ קוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר; שֶׁכָּל קָרַע שֶׁאִינוּ בִּשְׁעַת חֲמוּם¹⁶ - אִינוּ קָרַע¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁאֵר הַמֵּתִים חוּץ מֵאֲבִיו וְאִמּוֹ; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמִּגְלָה אֶת לְבוּשׁוֹ¹⁸. וּמִבְדִּיל שֹׁפֶת הַבְּגָד¹⁹. וְאִינוּ קוֹרֵעַ בְּכָלִי, אֶלָּא בְּיָדוֹ. מִבְּחוּץ, בְּפָנָיו כָּל הָעָם. וְקוֹרֵעַ כָּל הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. וּבְגָד הַזֶּה הַדְּבִיק לְבָשָׁרוֹ - אִינוּ מַעֲכָב²⁰. וְאִם הִחֲלִיף בְּגָד אַחֵר - חַיִּב לְקָרַע כָּל שִׁבְעָה²¹. וְכֵן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתִפוֹ וּמוֹצִיא זְרוּעוֹ מִן הַחֲלוּק עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתִפוֹ וְזְרוּעוֹ²², וְהוֹלֵךְ כֶּף לְפָנָי הַמִּטָּה. וְאַחֵר שֶׁיִּקְבֹּר אָבִיו וְאִמּוֹ - אִינוּ חַיִּב לְחַלֵּץ²³.
- (13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. (14) לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"י, ה"א. (15) בגד אחר. (16) בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. (17) מו"ק כד, א וברש"י. (18) קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. (19) את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומוכרל לשנים. (20) שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. (21) ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. (22) וזה הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. ובר"י שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". (23) שכן מצינו (בבא קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף-משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוצ כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).
- ד. **קוֹרֵעִין לְקָטָן**²⁴, מִפְּנֵי עֲגָמַת נֶפֶשׁ²⁵. וְחוֹלָה שְׁמַת לֹא מֵת - אֵין מְקַרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִטְרַף²⁶ עָלָיו דַּעְתּוֹ. וּמִשְׁתַּקֵּין אֶת הַנְּשִׁים מִפְּנֵיו²⁷.
- (24) את בגדיו. (25) שיכבדו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). (26) תתבלבל. (27) שלא יכבו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד סי' שלו סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתיקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.
- ה. **מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלַּף, וְסָבִיר שְׁמַת וְקָרַע, וְאַחֵר כֶּף מֵת: אִם בְּתוֹךְ בְּדִי דְּבוּר⁴³ - אִינוּ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ⁴⁴; וְאִם לְאַחֵר בְּדִי דְּבוּר מֵת - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר⁴⁵. וְכֵן מִי שֶׁאֲמָרוּ לוֹ מֵת אָבִיו,**
- (28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בביאורנו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. (29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל-שכן (כסף-משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".
- ו. **מִי שֶׁאִין לוֹ חֲלוּק לְקָרַע³⁰, וְנִדְמָן לוֹ חֲלוּק בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ; לְאַחֵר שִׁבְעָה - אִינוּ קוֹרֵעַ³¹. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֶפְלוּ לְאַחֵר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם³². וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבִגְד קְרוּעַ³³ לְפָנָיו מֵתִים, כְּלוּמָר³⁴ שֶׁהוּא קָרַע עֲתָה עָלֵיהֶן - הָרִי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת³⁵, וְזִלְזָל בְּכָבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים³⁶.**
- (30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). (31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). (32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קרוע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קרוע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קרוע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קרוע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). (33) קודם לכן. (34) כאילו הוא אומר. (35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. (36) מו"ק כו, ב.
- ז. **הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הַשְּׂאִילָנִי חֲלוּקָךְ וְאַבְקָר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלָה, וְהֵלֵךְ וּמָצָא שְׁמַת - קוֹרֵעַ³⁷ וּמֵאֲחֵה³⁸, וּמִחֲזִיר לוֹ אֶת חֲלוּקוֹ³⁹, וְנִתְּנָן לוֹ דְּמֵי קְרָעוֹ⁴⁰. וְאִם לֹא הוֹדִיעֵנו שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ⁴¹ חוֹלָה - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ⁴².**
- (37) הואיל והודיע למשאל, שאביו חולה, והשאלו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. (38) תופר תפירה ישרה ומתוקנת. (39) שם. ואע"פ שהקריעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט, ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש (נמוקי יוסף' שם). (40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). (41) בכת"י תימן: בו. (42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזול, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק ג).
- ח. **מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלַּף, וְסָבִיר שְׁמַת וְקָרַע, וְאַחֵר כֶּף מֵת: אִם בְּתוֹךְ בְּדִי דְּבוּר⁴³ - אִינוּ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ⁴⁴; וְאִם לְאַחֵר בְּדִי דְּבוּר מֵת - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר⁴⁵. וְכֵן מִי שֶׁאֲמָרוּ לוֹ מֵת אָבִיו,**
- (30) מי שהיה לו חלוק לקרע³⁰, ונִדְמָן לוֹ חֲלוּק בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ; לְאַחֵר שִׁבְעָה - אִינוּ קוֹרֵעַ³¹. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֶפְלוּ לְאַחֵר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם³². וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבִגְד קְרוּעַ³³ לְפָנָיו מֵתִים, כְּלוּמָר³⁴ שֶׁהוּא קָרַע עֲתָה עָלֵיהֶן - הָרִי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת³⁵, וְזִלְזָל בְּכָבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים³⁶.

שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. (56) לקמן פ"ט ה"א, שהקדק שעל אביו אינו מתאחה לעולם. (57) באותו קרע. (58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשע"ט

פרק תשיעי

(1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

- א. כל הקרעים שקורע אדם על שאר קרוביו - 21
- שולל הקרע² לאחר שבקעה, ומאחה³ לאחר שלשים. 22
- על אביו ועל אמו - שולל לאחר שלשים, ואינו 23
- מאחה לעולם. והאשה קורעת ושוללת מיד, אפילו 24
- על אביה ועל אמה, מפני הצניעות⁴. 25

(2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפורד אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. (3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדר". ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחיר לאחאה בזיעה". (4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

- ב. פדרך שקורע אדם על אביו ועל אמו, כף חיב 26
- לקרע על רבו שלמדו תורה⁵, ועל הנשיא⁶, ועל אב 27
- בית דין⁷, ועל רב הצבור שנהרג, ועל ברפת השם⁸, 28
- ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה, ועל 29
- ירושלים, ועל המקדש⁹. 30

(5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). (6) ראש הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. (7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. (8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. (9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

- ג. כל אלו הקרעים קורע עד שמגלה את לבו¹⁰, 31

- 1 וקרע, ואחר כך נמצא שמת בנו; אמרו לו מת לו 2
- מת, וכסבור שאביו וקרע, ואחר כך נמצא בנו: אם 3
- תוף כדי דבור נודע לו אמתת הדבר - יצא ידי 4
- קריעה; ואם לאחר כדי דבור - לא יצא, וחיב לקרע 5
- קרע אחר⁴⁶.

(43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, הי"ז. (44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). (45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). (46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכתי"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" אינו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוף הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוף הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד סי' שמ, סעיף כד.

- ט. מי שמתו לו מתים הרבה באחד - קורע קרע 6
- אחד לכלם. היה בכללן אביו או אמו - קורע על 7
- כלן קרע אחד, ועל אביו ועל אמו קרע אחר⁴⁷. 8

(47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

- י. מי שמת לו מת וקרע עליו, ואחר כך מת לו מת 9
- אחר: אם בתוף שבקעה - קורע קרע אחר⁴⁸; ואם 10
- לאחר שבקעה⁴⁹ - מוסיף על הקרע הראשון כל 11
- שהוא⁵⁰. מת לו מת שלישי אחר שבקעה של שני - 12
- מוסיף כל שהוא. וכן מוסיף והולך עד טבורו. הגיע 13
- לטבורו⁵¹ - מרחיק שלש אצבעות⁵² וקורע⁵³. נתמלא 14
- מלפניו - מחזירו לאחוריו. נתמלא מלמעלה - 15
- הופכו למטה⁵⁴. אמרו לו מת אביו, וקרע, ואחר 16
- שבקעה מת בנו והוסיף - מתאחה התחתון⁵⁵ ולא 17
- העליון, כמו שיתבאר⁵⁶. אמרו לו מת בנו, וקרע, 18
- ואחר שבקעה מת אביו - אינו מוסיף⁵⁷, אלא קורע 19
- קרע אחר; שאין אביו ואמו בתוספת⁵⁸. 20

(48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף-משנה בשם ה'טור'). (49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. (50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). (51) ומת לו מת אחר. טבור - שרר, המקום השקוע בעור הבטן. (52) מצד הקרע הקודם. (53) וחוזר וקורע לפניו. (54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד סי' שמ, סעיף כא). (55) התוספת, שהקרעים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ואינו מאחה לעולם¹¹. ואף על פי שאין מתאחין -
2 מתר לשלל¹², למלל וללקטן¹³, ולעשותם כמין
3 סלמות¹⁴; ולא אסרו אלא באחוי אלכסנדר בלבד¹⁵.
4 וכל הקורע מתוך השלל או המלל או הקלוט - לא
5 עשה פלום¹⁶; אבל קורע מתוך האחוי האלכסנדר
6 בלבד¹⁷. אפילו הפך הפלי¹⁸ ונעשה¹⁹ שפתו למטה -
7 לא יאחה²⁰.

24 ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן,
שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק
העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן
שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהג
רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם
נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב
ואפילו לא נהג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה
דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה
דעה שם).

- ז. ומנין שקורעין על ברפת השם? שנאמר: ויבא
אלֵיָקִים בֶּן חִלְקִיָהוּ אֲשֶׁר עַל הַבֵּית וַיִּשְׁכַּנָּה הַסֵּפֶר
וַיֹּאחַז בֶּן אֶסָף הַמִּזְפִּיר אֶל חִזְקִיָהוּ קְרוֹעֵי בְגָדִים²⁵.
אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חִיבִין
לְקָרֵעַ²⁶.

25 על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של
סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר
הצילו את ארצם מיד, כי יציל ה' את ירושלים מיד" (שם
לה). 26 שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך
חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את
בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק
ב, הלכה י: "והוא שישמענה מישראל... אבל השומע מפי
הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושכנא, אלא מפני
שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

- ח. והעדים אין חיבין לקרע פשיעידו בבית דין²⁷,
שכבר קרעו בשעה ששמעו²⁸.

27 על ברכת המגדף. 28 מפי המגדף (שם). וכן הכתוב
אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיהו קרע, והם לא קרעו.
וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

- ט. ומנין שקורעין על ספר תורה שנשרף? שנאמר:
וַיְהִי כִּקְרֹא יְהוֹדִי שְׁלֹשׁ דָּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה וָגוּמֵר, עַד
תָּם כָּל הַמִּגְלָה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵחָד²⁹, וְלֹא פָּחַדוּ
וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגֵדֵיהֶם הַמְּלֹךְ וְכָל עַבְדָּיו. מִפְּלֹל
שְׁחִיבִין לְקָרֵעַ. וְאִין חִיבִין לְקָרֵעַ אֲלֵא עַל סֵפֶר תּוֹרָה
שֶׁנִּשְׂרַף בְּזוֹרֵעַ³⁰, כִּמְעָשָׁה שְׁהִיָּה³¹, וְחִיב לְקָרֵעַ שְׁתֵּי
קְרִיעוֹת: אַחַת עַל הַגּוֹיִל³² וְאַחַת עַל הַפֶּתֶב. שְׁנָאֵמֵר:
אֲחֵרֵי שָׂרְף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמִּגְלָה וְאֶת הַדְּבָרִים³³.

29 מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן
יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה
לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קרע כל אזכרות
שבה ושרפן באש. 30 בכוח ובזדון, שיש כאן חילול

10 בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח
בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב"ג. 11 שם כו, א,
שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים ב, יב)
ו"יחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים" - ממשמע שנאמר:
ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים
לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע
עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל
בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף
משנה). 12 תפירה רחבה. 13 מלל - אוחו שני ראשי
הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב
שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו
על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י
לאלפסי שם). 14 כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות
ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה
הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם).
15 תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה וכולטת למטה.
והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה וכולטת
למטה, ואיחוי אלכסנדר - שווה מלמעלה ומלמטה כעין
אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק
ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר".
16 שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. 17 מועד קטן
כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. 18 הבגד.
19 בכתב יד תימן: ונעשית. 20 שם, וכדעת רבי שמעון
בן אלעזר.

- ד. וכשם שהמוכר אסור לאחותו, כך הלוקח.
לפיכך, המוכר צריך להודיע ללוקח שקרע זה אינו
מתאחה²¹.

21 שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעוהו, אסור
ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן
אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת
שמחות פרק ט).

- ה. ומנין שקורע על רבו בדרך שקורע על אביו?
שנאמר: והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו,
ולא ראהו עוד, ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים
קרעים²². מכאן, שחייב להבדיל השפה²³.

22 ואף על פי שאלוהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד"
הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). 23 את פתיחת
בית צווארו, שייראה כאילו קרוע הוא לשניים, בניגוד
לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד,
אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק
ח, הלכה ב.

מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתיים (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח).
(45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפח, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

יב. פל הקורעים על החכם שמת, פיון שהחזירו
פניהן מאחורי המטה שוללין⁴⁶. ויראה לי, שהקורע
על החכם - מאחה למחר⁴⁷; שאפילו רבו⁴⁸ שמת -
אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד, או יום מיתה
או יום שמועה⁴⁹. וכן יראה לי, שהקורע על הנשיא
וכיוצא בו - שולל למחר⁵⁰, אף על פי שאינו מאחה
עליהם לעולם.

(46) מועד קטן כה, א. (47) ולדעת הרמב"ם מותר לו
לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם:
כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא
לשולל, ולא לאחות באותו יום. (48) רבו מובהק.
(49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ם מתאבל עליו בחליצת נעל
ושאר דיני אבלות. וביותר דעה רמב"ם סעיף כה מסיים:
"מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו
מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד
גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון
שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז בדעת
רבינו). (50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא
לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי
מועד קטן פרק ג, הלכה ז לענין רבו מובהק: "הורה רב
יסא לשלול למחר".

יג. חכם שפאה שמועתו שמת - אין קורעין עליו
אלא בשעת הספדו, וזהו כבודו⁵¹. ושולל בו ביום,
ומאחה למחר⁵².

(51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה
כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין
קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך לורה דעה סימן שמ
סעיף קטן יד). (52) כמבואר בהלכה הקודמת.

יד. אב בית דין שמת - הפל קורעין עליו, וחולצין
משמאל⁵³, וכל בתי מדרשות שפיעירו בטלית⁵⁴. ובגני
בית הפנסת נכנסין לבית הפנסת, ומשנין את
מקומן: היושבין בדרום ישובו בצפון, והיושבין
בצפון ישובו בדרום⁵⁵.

(53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו
(רדב"ז לעיל הלכה י"א). (54) מלימוד תורה, כדי שיהיו
פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). (55) מועד קטן כב, ב.

השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר
תורה, שאין כאן חילול השם. (31) על ידי שריפת יהויקים.
והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן
הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה
שם סעיף לז). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע
(ש"ך סעיף קטן נו). (32) הקלף המקיף את הכתב.
(33) מועד קטן שם.

י. ומנין שקורעין על ערי יהודה ועל ירושלים ועל
המקדש שחרבו? שנאמר: ויבאו אנשים משכם
ומשילה ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן³⁴ וקרעי
בגדיהם³⁵.

(34) ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן
הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם.
(35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כתב רבינו: ראה
ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה
סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו
וגו' (שם, י) וקורע, ומקורו במועד קטן שם.

יא. פל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו,
אף על פי שאינו קרובו - חייב לקרוע³⁶. וכן אדם
כשר³⁷ שמת - הפל חייבין לקרע עליו³⁸, אף על פי
שאינו חכם. וקורעין טפח כשאר האבלים³⁹. אבל
חכם⁴⁰ שמת - הפל קרוביו⁴¹, והפל קורעין עליו עד
שמגלין את לפם⁴², וחולצין מימין⁴³. ובית מדרשו
של אותו חכם בטל פל שבעה⁴⁴. וכבר נהגו תלמידי
חכמים בכל מקום לקרע זה על זה טפח, אף על פי
שהן שוין ואין אחד מהם מלמד את חברו⁴⁵.

(36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף
שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרויה נר שנאמר: כי
נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת
אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל
הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לה ריק בישראל
שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג,
הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע,
חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל
המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. (37) שאינו
חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין
שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היוורה
דעה שם סעיף ו). (38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו.
(39) מועד קטן שם. (40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו
הוראה (רש"י שם כב, ב). (41) כקרוביו. (42) כדין
קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד
ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. (43) חליצת
כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדין: חולץ
לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר
להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה
חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן
ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז).
(44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו,
שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כסף-משנה). (6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. (7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". (8) שאינו קרוע. (9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. (10) שבית צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל-ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל ברגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך (תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

ב. מאימתי זוקפים את המטות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה. ואף על פי כן, לא יושב עליה עד שתתחשף. ואף על פי שלא נשתיר לו אלא יום אחד, חוזר וכופה אותן במוצאי שבת.¹⁴

(11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ב (שם כז, א).

ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הכפורים - אין דבר מדברי אבילות נוהג בהן.¹² וכל הקובר את מתו אפילו שעה אחת קדם הרגל או קדם ראש השנה ויום הכפורים - בטלה ממנו גזרת שבעה.¹³ נמצא מונה לאחר ראש השנה ויום הכפורים¹⁴ שלשה ועשרים יום,¹⁵ ולאחר הפסח - ששה עשר יום; שהרי בטלה גזרת שבעה, ושבעת ימי החג - הרי ארבעה עשר. וכן אם קבר קדם עצרת¹⁶ - מונה אחריה ששה עשר יום; אף על פי שהוא יום אחד - הרי היא רגל ועולה לשבעה ימים.¹⁷

(12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבילות במועד, אבל דברים של צנעה נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביד' סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. (13) מו"ק יט, א 'רגלים מפסיקים', ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם ניםק: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי-אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם

טו. נשיא שמת - הכל קורעין עליו, וחולצין שתי הידים מכאן ומכאן,⁵⁶ ובכל בתי מדרשות⁵⁷ בטלים. ובגני בית הכנסת נכנסין בשבת לבית הכנסת וקוראין שבעה.⁵⁸ ולא יטילו בשוק, אלא יושבין משפחות משפחות דוים⁵⁹ כל היום.⁶⁰

(56) שם. (57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". (58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). (59) כואבים ומצטערים. (60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודוים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פרק עשירי

(1) דיני אבילות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

א. השבת עולה למנין אבילות.² ואין אבילות בשבת אלא בדברים שבצנעה, כגון עטיפת הראש³ ותשמיש המטה ורחיצת בחמין⁴; אבל דברים שבגלוי - אינו נוהג בהן אבילות, אלא לובש מנעלו,⁵ וזוקף את המטה,⁶ ונותן שלום לכל אדם.⁷ ואם יש לו בגד - מחליף, ולא ילבש בגד⁸ קרוע בשבת, אפילו על אביו ועל אמו.⁹ ואם אין לו להחליף - מחזיר את הקרע לאחוריו.¹⁰

(2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמך. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. (3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששינוי במס' שמחות פ": "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופוטרים", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). (4) רחיצת ידיים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). (5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ח תמוז - ספר שופטים - הלכות אבל קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- אבילות שבעה. (14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים. (15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כסף-משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום ולא נשארו לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שאם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגילים (לחם-משנה). (16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. (17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שאם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשר"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש-השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהזכרה לעיל אות יד.
- ד. קָבַר אֶת מֵתוֹ קִדְּם חַג הַסְּפּוֹת - מוֹנֶה אַחֵר הַחַג תִּשְׁעָה יָמִים בְּלִבָּד; שֶׁהָרִי שְׁמִינִי עֲצַרְתָּ רִגְלָהּ בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מִפְּסִיק שְׂבָעָה, וְשִׁבְעַת יָמֵי הַחַג, וְשְׁמִינִי שָׁל חַג רִגְלָהּ אַחֵד - הָרִי אַחֵד וְעֲשָׂרִים יוֹם.¹⁸
- (18) מו"ק שם.
- ה. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׂבָעַת יָמִים קִדְּם רִגְלָהּ מִן הָרְגָלִים אוֹ קִדְּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בְּטָלָה גִזְרַת שְׁלָשִׁים.¹⁹ וּמִתֵּר לְסַפֵּר וּלְכַסּוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים²⁰, שְׁמִקְצֵת הַיּוֹם בְּכָלֹ²¹, וְאִינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. וְאִם עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ הוּא מִתְאַבֵּל, אִפְּלוֹ מֵתוֹ קִדְּם הָרִגְלָהּ שְׁלָשִׁים יוֹם - אִינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שִׁישְׁלָה פָּרַע²² אוֹ עַד שִׁיגְעָרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, וְאִין הָרְגָלִים מִפְּסִיקִין דְּבָר זֶה.²³
- (19) שם יט, כ. (20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). (21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם
- ו. חַל שְׂשֵׁי שָׁלוֹ בְּעֶרֶב הָרְגֵל, וְאִין צְרִיף לִוְמָר חֲמִישִׁי אוֹ שְׁלִישִׁי - אִינוֹ מְגַלֵּחַ, וְלֹא בְּטָלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא גִזְרַת שְׂבָעָה בְּלִבָּד.²⁴ וְאִינוֹ מִתֵּר לְרֹחֵץ וּלְסוּף וּלְעֲשׂוֹת דְּבָר עַד שִׁיכְנֶס יוֹם טוֹב.²⁵ וְיוֹם טוֹב מִפְּסִיק שְׂאָר הַשְּׂבָעָה, וְלֹאֲחֵר יוֹם טוֹב מְשָׁלִים כָּל שְׁלָשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאִסּוּר בְּהֵן בְּכָל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים.²⁶
- (24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. (25) וביו"ט אינו נוהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו" וכו' - כבר העיר הר"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. (26) המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.
- ז. חַל שְׂבִיעִי שָׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב הָרְגֵל, וְהָרִי הוּא שִׁבְתָּ.²⁷ - בְּטָלָה מִמֶּנּוּ גִזְרַת שְׁלָשִׁים. וּמִתֵּר לְגַלֵּחַ בְּתוֹף הַמוֹעֵד²⁸, שֶׁהָרִי אָנוֹס הִיָּה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּשִׁבְתָּ.²⁹ וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחֵר עֲצַרְתָּ³⁰ אוֹ אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהָרִי בְּטָלָה גִזְרַת שְׁלָשִׁים, וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ בְּכָל עֵת שְׂרִיפָה.³¹
- (27) שאסור לו להסתפר בה. (28) בחול המועד. (29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז ה"י"ד (מו"ק יז, ב). (30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. (31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח אחר הרגל".
- ח. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹף הָרְגֵל - לֹא חָלָה עָלָיו אֲבִילוֹת כָּלֹל³², וְאִינוֹ נוֹהֵג אֲבִילוֹת בְּרִגְלָהּ. אֶלָּא לְאַחֵר הָרְגֵל מִתְחִיל לְמִנּוֹת שְׂבָעָה, וְנוֹהֵג בְּהֵן כָּל דְּבָרֵי אֲבִילוֹת³³. וּמוֹנֶה שְׁלָשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה³⁴, וְנוֹהֵג בְּשָׂאָר הַשְּׁלָשִׁים בְּכָל גִּזְרוֹת שְׁלָשִׁים.
- (32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. (33) שם כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתייהם". (34) שם.
- ט. הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים³⁵ - מוֹנֶה הַשְּׂבָעָה מִיּוֹם טוֹב שְׁנֵי הָאַחֲרוֹנִין³⁶, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ נוֹהֵג אֲבִילוֹת³⁷. הוֹאִיל וּמִדְּבָרֵיהֶם הוּא - עוֹלָה לוֹ מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 המניין³⁸, ומונה אחריו ששה ימים בלבד. ומונה
2 שלשים יום מיום הקבורה, כמו שאמרנו³⁹.

- א. אף על פי שאין אבלות במועד², קורע על מתו
במועד וחולץ כתפו³. ומברין את האבלים לחם⁴
במועד⁵. כל אלו בחלו של מועד; אבל ביום טוב,
אפילו ביום טוב שני⁶ - אין קורעין ולא חולצין ולא
מברין.

- (2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של
אבילות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב),
וראה לעיל פ"י, ה"ח. (3) מוציא זרועו מן החלוק עד
שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג.
(4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום
הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (5) מו"ק כד,
ב. (6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י ה"ט,
ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): "י"ט שני לגבי מת
כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון
לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים
של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר
ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל
להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת
שמועה, ומכיון שנדחת הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן
האבל, שהוא לאחר החג (משנה-למלך, וכן ב"מגן אברהם"
או"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

- ב. אין קורעין במועד ולא חולצין אלא הקרובים
שחיבין באבל⁷, או הקורע והחולץ על החכם⁸ או
על אדם כשר⁹, או מי שהיה עומד בשעת יציאת
נשמה¹⁰. ומברין הכל¹¹ על החכם במועד לתוף
הרחקה¹², בדרך שמברין את האבלים¹³; שהכל
אבלים עליהם¹⁴.

- (7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני
הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). (8) הממונה על העיר
ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (9) שאינו חשוד
על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו
גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו).
(10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע
וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט,
הי"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה
(=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע".
(11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבריו ומחליף סעודתו
עמו, כמו שמצינו ברבה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו
מחליפים סעודותיהם זה לזה. (12) ככר העיר. (13) על
מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות
ח, ב וברש"י שם. (14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א),
והשווה לעיל פ"ט, הי"א.

- ג. פשמברין את האבלים במועד - אין מברין אלא
על מטות וקופות¹⁵. ואין אומרים ברפת אבלים
במועד¹⁶, אבל עומדין בשורה¹⁷ ומנחמין ופותרין¹⁸.
ואין מניחין את המטה¹⁹ ברחוב, שלא להרגיל את
ההספד²⁰; שהמועד אסור בהספד ובתענית²¹. וכן
אין מלקטים עצמות אביו ואמו²² במועד, שאכל

(35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית-דין
מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי
שאינם יודעים יום שקבעו בו בית-דין את החודש איזה יום
הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג הי"א.
(36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא
היום הראשון בלבד, ובחידוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת
החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. (37) אם קברו המת בימים
שלפניו, אבל אם קברוהו ביום-טוב שני, דינו יתבאר בסמוך
ה"י. (38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. (39) לעיל ה"ח.

- י. הקובר את מתו ביום טוב שני, שהוא יום טוב
האחרון⁴⁰, או ביום טוב שני של עצרת⁴¹ - נוהג בו
אבלות. הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואבלות יום
ראשון של תורה⁴² - ידחה עשה של דבריהם⁴³ מפני
עשה של תורה⁴⁴. אבל אם קבר ביום טוב שני של
ראש השנה - אינו נוהג בו אבלות; ששנייה ביום
ארוך הן⁴⁵, מטעם שבאמרנו בהלכות קדוש החדש⁴⁶.

(40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג,
שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. (41) חג השבועות,
שאין לו אלא שני ימים ובחזן לארץ. (42) ראה לעיל פ"א,
ה"א. (43) שמחת החג של יו"ט שני. (44) האבילות,
ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני
ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דיחיד, (=האבל) וידחה עשה
דרבנן". וכל זה בששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה,
אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו
מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט
שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים
(=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף-
משנה בשם הרמב"ן). (45) ודינו כיו"ט ראשון.
(46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו
בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל
- אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון".
והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא
ידעו יום שקבעו בו בית-דין את החודש, שאין השלוחים
יוצאים ביום-טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה
אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א
הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה
לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט
ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא
להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו
הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום
אבילות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פרק אחד עשר

(1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה
ובפורים ובראשי חדשים. שלא לעורר אבל על המת,
שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן
וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נישואיו, ומת
לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ח תמוז - ספר שופטים - הלכות אבל קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) מספקות כף אל כף. (31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה.
32) מו"ק כח, ב.

ה. אי זהו ענוי? שפילן עונות פאחת³³. קינה? קינה
שאחת אומרת וכלן עונות אחריה. שפאמר: ולמדנה
בנתיכם נהי, ואשה רעותה קינה³⁴. במה דברים
אמורים? בשאר העם שמתו; אבל תלמיד חכם
שמת - סופדים אותו במועד, ואין צריך לומר
בחנה ובפורים וראשי חדשים³⁵, אבל לא ביום
טוב שני³⁶. ואין סופדין אותו בימים אלו אלא
בפניו³⁷. נקבר - אסורין בהספד. ויום שמועתו³⁸ -
בכפניו הוא, וסופדין אותו, אף על פי שהיא
רחוקה³⁹.

33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. (34) שאחת מלמדת
את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה
(שם). (35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-
המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). (36) של גלויות,
שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה
(כסף-משנה). (37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפנינו.
והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. (38) שהגיעה השמועה
שחכם פלוני מת. (39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז,
ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה
ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

ו. לא תעורר אשה⁴⁰ על מת שלה שלשים יום קדם
לחג, כדי שלא יבוא החג והם דוים⁴¹; שאין המת
משתתף מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים?
במת ישן; אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג
- מעוררת⁴².

40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים,
לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחזור הספדן, שצועק
ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך
ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם).
41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ז הכ"ז: "כדי
שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון
הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'"
כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא
תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא
תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד".
וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים בכו
ויללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת
ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן
הלב, אדרבה דעתו להפסיק ע"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח
ס' תקמז סעיף ה. (42) שבין כך, המיריות חרות בלבה
ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו:
"איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה
לו הספד בפני עצמו".

ז. שבעת ימי התננות⁴³ - הרי הן כרגל⁴⁴. ומי שמת
לו מת בתוך ימי המשתה, אפלו אביו ואמו -

הוא לו²³; ואין צריך לומר שאר קרובים²⁴. וכן אין
מספידין את המת בחנה²⁵ ובפורים²⁶ ולא בראשי
חדשים²⁷, אבל נוהגין בהן כל דברי אבילות²⁸. ומת
לספד לפני חנה ופורים ולאחריהן²⁹.

15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על
מיטות כפיות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון
לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפוייה, ואילו במועד
אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית
המיטה נוהגת במועד כלל (נמוקי יוסף' שם), וראה
ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין
עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבילות.
(16) כשחזרו מהלוויה, עמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר
ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות
ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ח, ב), וראה
במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א).
והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין
לאמרה בחול המועד (רדב"ז). (17) המלווים את המת,
כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות
לנחם האבלים, ראה לקמן פ"ג, ה"א. (18) את המנחמים
לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם).
(19) שהמת מוטל עליה. (20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים
המת לבית הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר
מתוקן ומזומן" (יו"ד ס' תא, סעיף א). (21) שהמועד
כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). (22) להוליכן
למקום אחר לקברן בקברות אבותם. (23) צער יש לו
בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). (24) שאינו שמח בהם כ"כ
לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן.
וב'פרישה' ליו"ד ס' תג אות ח, מפרש: שעצמות שאר
קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס'
שמחות פ"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו,
קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פ"ב, ה"ח.
(25) שבת כא, ב. (26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט,
כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". (27) תענית יז, ב
"ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". (28) שאינם כרגלים
המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות
נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כח, ב): נשים מענות ומטפחות
בהם (ביאור הגר"א לאו"ח ס' תרצו ס"ק ה). והרמ"א
באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא
בדברים שבצנעה בלבד. (29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב)
"הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד
בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפניהם ולאחריהם, אסורים"
- כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ
שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם
עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים
משאר ימי המגילה שבטלו (כסף-משנה).

ד. הנשים: במועד - מענות אבל לא מטפחות³⁰;
ובראשי חדשים ובחנה ובפורים - מענות³¹
ומטפחות. אבל אין מקוננות לא בזה ולא בזה.
נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות³².

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב"טור" יו"ד סי' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנוס עד שתעבור האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי עי"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" (תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. (52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. (53) כתובות שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שנים. וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישינים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. (54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. (55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכנינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכנינה לה אמה מקודם.

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

(1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

- א. ההספד כבוד המת הוא.² לפיכך כופין את²⁵
- היורשין לתן שכר מקוננים והמקוננות³ וסופדין²⁶
- אותו. ואם צוה שלא יספדוהו - אין סופדין אותו.²⁷
- אבל אם צוה שלא יקבר - אין שומעים לו;²⁸
- שהקבורה מצוה, שצאמר: פי קבור תקברנו.²⁹

(2) ולא כבוד החיים ויקרם. (3) מלשון הכתוב (ירמיה ט, טז) "קראו למקוננות ותבואינה". (4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). (5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים

- 1 מְשָׁלִים שְׁבַעַת יְמֵי הַשְּׁמִיחָה, וְאַחֲרֵי כֵן נוֹהֵג שְׁבַעַת
- 2 יְמֵי אֲבִלוּת.⁴⁵ וּמוֹנֶה הַשְּׁלִשִּׁים מֵאַחֲרֵי יְמֵי הַשְּׁמִיחָה.⁴⁶

(43) ימי המשתה, שמשנה רבינו תימן לישראל, שהנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. (44) שאין אבילות נוהגת בהם (כתובות ד, א). (45) כדין הקובר את מתו ברגל, המבואר לעיל פ"י, ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא יעלו ימי המשתה למנין השלושים, כמו ששינונו לעיל (שם) לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן (הובא ב"טור" יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי המשתה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו. ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשתה שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה? והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבלו ב"קום ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ, שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

- 3 ח. הַכֵּין כָּל צָרְכֵי הַסְּעָדָה וְאַפָּה פֶתוֹ וְטִבַּח טִבָּחוֹ
- 4 כְּדֵי שְׂיִפְנֹסוּ לַשְּׁמִיחָה, וּמֵת לוֹ מֵת קֶדֶם שְׂיִפְנֹסוּ
- 5 לַשְּׁמִיחָה: אִם לֹא נָתַן מִיָּם עַל גִּבִּי בְּשָׂרָו⁴⁷ - מוֹכֵר
- 6 הַבְּשָׂר וְהַפֶּת, וְנוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבִלוּת, וְאַחֲרֵי כֵן
- 7 נוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּשָׁתָה⁴⁸; וְאִם נָתַן מִיָּם עַל גִּבִּי
- 8 בְּשָׂר, שֶׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר לְמַכְרוֹ - מְכַנְסִין אֶת הַמֵּת
- 9 לְחֹדְרָו⁴⁹, וְאֵת הַחֶתֶן וְאֵת הַפֶּלֶה לַחֲפָה, וּבוֹעֵל בְּעִילַת
- 10 מִצְוָה⁵⁰ וּפּוֹרֵשׁ⁵¹, וְנוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּשָׁתָה, וְאַחֲרֵי
- 11 כֵּן נוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבִלוּת. וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים נוֹהֵג
- 12 בְּדָבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה כְּשֶׁבֶת⁵². לְפִיכָּךְ הוּא יֵשֵׁן בֵּין
- 13 הָאֲנָשִׁים, וְאִשְׁתּוֹ יִשְׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַשׁ
- 14 מִטָּתוֹ⁵³. וְאֵין מוֹנְעִין תְּכַשִּׁיטִין מִן הַפֶּלֶה כָּל שְׁלִשִּׁים
- 15 יוֹם⁵⁴. הֵיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְמַכּוֹר הַבְּשָׂר אָף עַל פִּי
- 16 שְׁנָתָן עָלֵיו מִיָּם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבִלוּת תְּחִלָּה. הֵיוּ
- 17 בְּמָקוֹם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְמַכּוֹר הַבְּשָׂר אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
- 18 נָתַן עָלָיו מִיָּם - נוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּשָׁתָה תְּחִלָּה.
- 19 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חֶתֶן אוֹ אִמָּה
- 20 שֶׁל פֶּלֶה; שֶׁאִם יִפְסִידוּ סְעָדָה זֶה - אֵין לָהֶם מִי
- 21 שְׂיִטְרַח לָהֶם. אֲכָל אִם מֵת אָבִיהָ שֶׁל פֶּלֶה אוֹ אִמּוֹ
- 22 שֶׁל חֶתֶן אוֹ שֶׁאֵר קְרוֹבֵיהֶם - נוֹהֵגִין שְׁבַעַת יְמֵי
- 23 הָאֲבִל תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵי כֵן תִּפְנֹס לַחֲפָה וְיִנְהֹגוּ שְׁבַעַת
- 24 יְמֵי הַמְּשָׁתָה.⁵⁵

האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד" (14) אנשים (מגילה כג, ב). (15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16) לקבורת המת. (17) בבא בתרא שם. (18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישוב מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

- 19 ה. פֶּדֶרְךָ שְׁעוֹשִׁין מַעֲמָד וּמוֹשֵׁב לְאַנְשִׁים בְּמָקוֹם
- 20 שְׁנֵהֲגוּ, כִּף עוֹשִׁין לְנָשִׁים¹⁹. וּמַסְפִּידִין הַנָּשִׁים
- 21 בְּאַנְשִׁים בְּכָל מָקוֹם²⁰. אֲבָל אֵין מְנִיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה
- 22 בְּרוּחַב לְעוֹלָם²¹, שֶׁזֶה גִּנְאִי לְאִשָּׁה²², אֲלֹא סָמוּךְ
- 23 לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ²³.

(19) בבא בתרא שם. (20) כשמתה אמו של בן זוא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "פרס הספיד לכלתו בבית הכנסת". (21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. (23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכה לבושה לפני האנשים".

- 24 ו. הַמִּלְקֵט עֲצָמוֹת²⁴ - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם קִינִים
- 25 וְנִהְיִי²⁵, וְלֹא בִרְפַת אֲבָלִים וְלֹא תִנְחוּמֵי אֲבָלִים²⁶.
- 26 אֲבָל אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם דְּבָרִי שֶׁבַח לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא²⁷
- 27 וְדִבְרֵי כְּבוֹדֵם²⁸.

(24) מן הקבר, לקברו במקום אחר. (25) דברי בבי ומספד. (26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27) שהוא ממית ומחיה, מוריד שואל ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). (28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצורו.

- 28 ז. הַמִּפְנֵה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם
- 29 שִׁדְּרוּ²⁹ קִימָת - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה³⁰, וְאוֹמְרִים
- 30 עָלָיו בִּרְפַת אֲבָלִים וְתִנְחוּמֵי אֲבָלִים³¹, וּמַסְפִּידִין
- 31 אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוֹהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר
- 32 חֳדָשׁ³²; וְאִם אֵין שִׁדְּרוּ קִימָת - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ,
- 33 וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְפַת
- 34 אֲבָלִים וְלֹא תִנְחוּמֵי אֲבָלִים. וְאֵלוֹ הֵן: בִּרְפַת אֲבָלִים
- 35 - דְּבָרִים שְׂאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֲבָל³³, תִּנְחוּמֵי אֲבָלִים -
- 36 שְׂאוֹמְרִים בְּשׁוּרָה³⁴.

בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

- 1 ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפְּדוֹ שֶׁל חָכֵם - אֵינוֹ מְאַרְיָךְ
- 2 יָמִים⁶. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפְּדוֹ אָדָם כָּשֶׁר - רָאוּי
- 3 לְקָבֵר בְּחַיָּיו⁷. וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמֻעוֹת עַל אָדָם כָּשֶׁר -
- 4 הָרִי שְׂכָרוֹ שְׁמוֹר עַל כֶּף אֲצֵל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא⁸.

(6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחושו מן השמים (רש"י). (7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". (8) שבת שם, "הקדוש-ברוך-הוא סופרן ומניחן בבית גזזיו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי בנאדך".

- 5 ג. אֵין מְנִיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכֵם⁹. וְאֵין
- 6 מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה¹⁰. וְאֵין מּוֹצִיאִין מִטָּתוֹ
- 7 אֲלֹא דֶרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שִׁישְׁלִשְׁלוּהָ דֶרֶךְ גִּגּוֹת¹¹.
- 8 וּבִשְׂאֵר הָעָם - מִתָּר לְעִשּׂוֹת¹².

(9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שרמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. (10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. (11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוכרים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). (12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

- 9 ד. אֵין פּוֹתְחִין מִשְׁבָּעָה מַעֲמָדוֹת לְמֵת¹³. וְאֵין עוֹשִׁין
- 10 מַעֲמָד וּמוֹשֵׁב בְּפָחוֹת מַעֲשָׂרָה¹⁴. וְאֵין עוֹשִׁין אֲלֹא
- 11 בְּקִרְבִּים¹⁵. וְאֵין עוֹשִׁין אֲלֹא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן¹⁶, וּבְבֵית
- 12 הַקְּבֻרָת, וּבְמָקוֹם שְׁנֵהֲגוּ¹⁷. יִצְעַד עוֹשִׁין בְּמָקוֹם
- 13 שְׁנֵהֲגוּ? מַעֲמִידִין שְׂאֵר הַקְּבֻרִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה
- 14 שְׂאִינָן בְּנֵי אֲבָל, וְאוֹמְרִין לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי קִינּוֹת
- 15 וְכִיצָא בֵּהֶן. וְאַחַר כֵּן אוֹמֵר: שְׁבוּ יְקָרִים שְׁבוּ!
- 16 וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם דְּבָרִים אַחֲרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. וְאַחַר
- 17 כֵּן: עָמְדוּ יְקָרִים עֲמְדוּ! וְאוֹמֵר כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין.
- 18 וְחֹזֵר וְאוֹמֵר כֵּן עַד שְׁבַע פְּעָמִים¹⁸.

(13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(38) לבית הקברות, ולא בארון. (39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתייהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. (40) מועד קטן כד, ב. (41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. (42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית נ, כו) מתרגם יונתן: ושון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. (43) בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). (44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

- יא. כל היוצא במיטה - רבים מצהיבין עליו; וכל שאינו יוצא במיטה - אין רבים מצהיבין עליו. וכל הנקר לרבים - רבים מתעסקין בו⁴⁷; וכל שאינו נקר לרבים - אין רבים חזקין להתעסק בו. ומקום שנהגו נשים לצאת לפני המיטה - יוצאות לפני המיטה⁴⁸; לאחר המיטה - יוצאות לאחר המיטה⁴⁹.

(45) שרויים בצער וסופדים. (46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. (47) לספרו וללוותו. (48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. (49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. וביורה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

- יב. העבדים והשפחות⁵⁰ - אין מספידין אותן, ואין עומדין עליהן בשורה, ואין אומרים עליהן ברפת אבלים ותנחומי אבלים; אלא אומרים לו פשם שאומרים לו על שורו ועל חמורו: המקום ימלא חסרונך⁵¹.

(50) הכנענים. (51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לשרים".

פרק שלשה עשר

(1) סדר ניהום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

- א. כיצד מנחמין את האבלים? אחר שקוברין את

(29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". (30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. (31) מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שדרו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שדרו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). (32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונם ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. (33) בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבלים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברכים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבלים". (34) בירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

- ח. המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהן כל היום כלו³⁵; ולערב - אין מתאבל, אפילו צוררין לו בסדינו. ואין אומרים עליהן קינות³⁶.

(35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). (36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

- ט. אין מספידין את הקטנים. וכן כמה שנים יהיה ראוי להספיד? בגי עניים או בגי זקנים - בגי חמש³⁷; ובגי עשירים - בגי שש. אחד זכרים ואחד נקבות.

(37) שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

- י. תינוק שמת: כל שלשים - יוצא בחיק³⁸, ונקבר באשה אחת ובשני אנשים; אבל לא באיש אחד ובשתי נשים, מפני היחוד³⁹. ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים⁴⁰. בן שלשים יום גמורים⁴¹ - יוצא בגלוסקמא⁴² קטנה הנטלת באגפים⁴³. ועומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים⁴⁴. בן שנים עשר חדש - יוצא במיטה.

"מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי דק"ש חלק כ' ע' 569)

(11) במקום שמת שם. (12) לדעת הרב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. (13) שלא ישובו אתמול כמתנחמים. (14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

ה. הפל חייבין לעמוד בפני נשיא¹⁵, חוץ מאבל²³ וחולה¹⁶. ולכל העומד מפניו אומר לו 'שב', חוץ מאבל וחולה. שמשמע: ישב באבלו, ישב בחליו¹⁷.

(15) כשנכנס לבית המדרש. (16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. (17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" (נמוקי יוסף' שם).

ו. מכבדין ומרביצין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחיין קערות²⁶ וכוסות²⁷ וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את הנרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא את הבשמים²³.

(18) מכבדים - מטאטאים; מרביצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. (19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו לא בכלי כסף ולא בכלי ששם²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי נסרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לביש את מי שאין לו. ואין משקין בזכוכית לבנה, אלא בצבועה; שלא לביש את העננים שאין יינותיהן טובות²⁶.

1 המת מתקבצין האבלים ועומדין בצד בית הקברות, 2 וכל המלווין את המת עומדין סביב להן שורה לפני 3 שורה. ואין שורה פחותה מצשרה, ואין אבלים מן 4 המנוגין.

(2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממניין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

ב. האבלים עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד³, ואומרים להן: תנחמו מן השמים⁴. ואחר כך הולך האבל לביתו. וכל יום ויום משבעת ימי אבלות באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות⁵ בין שלא באו⁶.

(3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. (4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. (5) שעדיין לא נחמוהו כלל. (6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמר (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

ג. האבל מסב בראש⁷. ואין המנחמין רשאים לישוב אלא על גבי קרקע. שנאמר: וישבו אתו לארץ⁸. ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחלה. שנאמר: ואין דבר אליו דבר; וקתיב: אחרי כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז⁹. וכיון שנגע בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישוב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי¹⁰.

(7) כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אחרי דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב). (10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

ד. מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם פשרין ויושבין במקומו¹¹ כל שבעת ימי האבלות¹², ושאר העם מתקבצין עליהן. ואם לא היו שם עשרה קבועין - בכל יום ויום מתקבצין עשרה משאר העם¹³ ויושבין במקומו¹⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזכוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אין שותין בבית האכל יתר על עשרה כוסות
לכל אחד ואחד: שלשה קדם אכילה, ושלשה בתוך
אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, שפא
ישתפר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האכל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האכל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"י: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אין אומרים שמועה²⁸ והגדה בבית האכל²⁹, אלא
יושבים דוין³⁰. וכן אין אומרים בפני המת אלא
דברים של מת³¹. אכל לעסק בדברי תורה בפניו או
בבית הקברות - אסור³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. ובינומי יוסף שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האכל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכואבים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב, יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחרים בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פ"ד הי"ג, וכן בהלכה כה, ש"מושבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

י. אין בוכין על המת יתר משלשה ימים, ואין
מספדין יתר משבעה³³. במה דברים אמורים?
בשאר העם; אבל תלמידי חכמים - הכל לפי
חכמתו. ואין בוכין עליהן יותר משלשים יום; שאין
לנו גדול ממשנה רבנו, וכתוב: ויתמו ימי בכי אכל
משה³⁴. וכן אין מספדין יתר על שנים עשר חדש.
אין לנו בחכמה גדול מרבנו הקדוש, ושנים עשר
חדש בלבד נספד³⁵. וכן חכם שפא שמועתו לאחר
שנים עשר חדש³⁶ - אין סופדין אותו³⁷.

(33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנוודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנוודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. (34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחרי עשר מלאות שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממה רבינו וכו'. (35) שם. עד שלשים יום ספרו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספרו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. (36) משמת. (37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאיין דרך כבוד לספד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו תנחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

יא. אל יתקשה³⁸ אדם על מתו יתר מדי. שפאמר: 18
אל תבכו למת ואל תנוודו לו. פלומר: יתר מדי³⁹. 19
שפאמר מנהגו של עולם; והמצער [עצמו יתר] על 20
מנהגו של עולם - הרי זה טפוש. אלא כיצד יעשה? 21
שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים יום להספדת 22
ולשאר התקשה דברים⁴⁰. 23

(38) מרבה להתאבל. (39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם "ספר חסידים": אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו". (40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

יב. כל מי שאינו מתאבל כמו שצוה חכמים - הרי 24
זה אכזרי⁴¹. אלא יפחד וידאג ויפשפש⁴² במעשיו 25
ויחזור בתשובה. ואחד מבני חבורה שמת - תדאג 26
כל החבורה כלה⁴³. כל שלשה ימים הראשונים 27
יראה את עצמו כאלו חרב מנחת לו על צאורו⁴⁴; 28
ומשלשה ועד שבעה - [כאלו היא] מנחת בקרן 29
זוית; מכאן ואילך⁴⁵ - [כאלו] עוברת כנגדו בשוק⁴⁶. 30
כל זה להכין עצמו, ויחזור⁴⁷ ויעור משנתו. והרי 31
הוא אומר: הפיתה אתם ולא חלו. מפלל שפאריך 32
להקיץ ולחול. 33

(41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו. (42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. (43) שבת קו, א. ומפרש רש"י: "יראו מן המיתה. (44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. ובר"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי יוסף': שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. (45) עד י"ב חודש. (46) מו"ק שם. שמידת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתערה (=נודעזה) אחת מהן, נתעררו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ט תמוז – ספר שופטים – הלכות אבל קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17)

~ נקודות משיחות קודש ~

"... הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך... עשה אותם אתה לאחרך בתורה ומצוות".

מדבריו משמע שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" אינה רק על הרגש האהבה שבלב אלא גם על המעשה – "עשה לאחרך".

וכן משמע ממה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל... כו' לפיכך צריך שיספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" היינו גם עשיה בפועל ולא רק הרגש הלב.

(על פי לקו"ש חלק עמוד 58 הערה 22)

(2 לחופה. (3 בדרכם למקומם. (4 השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "ויסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורנו שם. (5 לפני מיטתו. (6 מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורנו שם. (7 ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8 פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9 וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10 פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך שני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניהום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלוקים שלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניהם אבלים... אף אתה ניהם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל ה'ל' ממרים פ"ז, ה"ב.

כול... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה". (47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פרק ארבעה עשר

(1) מתבארת בו מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצוות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים. ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזרקים על משטח מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

1 א. מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם
2 אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הפלה², וללוות
3 האורחים³, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה: לשאת על
4 הכתף⁴, ולילף לפניו⁵, ולספד, ולחפור, ולקבר⁶. וכן
5 לשמח הפלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם⁷. ואלו
6 הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שיעור⁸. אף
7 על פי שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל
8 ואהבת לרעך כמוך⁹ - כל הדברים שאמרה רוצה
9 שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן לאחריך
10 בתורה ובמצוות¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים..."

מצוות ניהום אבלים אינה מצוה שבגופו דווקא ואפשר לעשותה על ידי שליח (כמו שמצינו בדוד המלך ש"ב פ"י פ"ג) ואף על ידי מכתב.

ומה שכתב "ואלו הן מצוות שבגופו" הוא להבדילה מן הצדקה שנזכרה בה"ג שם.

ועוד יש להוכיח ממה שכתב (פ"ד ה"ו) שהוא גמ"ח עם החיים ועם המתים, ופשיטא שלמתים אין נפק"מ אם בא במכתב או על ידי שליח.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אותם אתה לאחרך בתורה ובמצוות".

יש שלמדו מכאן שמצוות אהבת ישראל היא רק לרעך בתורה ומצוות, ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת לרעך כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחוייב במיתה) ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנוא אותם, מצוה לאהבם גם כן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִרְחוּ לֹאֲלִישָׁע, לֹא גִירָה דּוּבִים לְתִינוּקוֹת, שְׁנֹאֲמַר (מְלָכִים-ב
ב, כג-כד) וְיֵעַל מִשָּׁם... וְנִעְרִים קִטְנִים יֵצְאוּ מִן הָעִיר וְיִתְקַלְסוּ
בּוּ... וְיִקְלָלֵם בְּשֵׁם ה', וְתִצְאָנָה שְׁתֵּים דּוּבִים מִן הָעִיר
וְתִבְקַעְנָה מֵהֶם אַרְבַּעַם וּשְׁנֵי יִלְדִים". וְכֵן אָמְרוּ שָׁם: "יִדְיִנוּ
לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ - וְכִי עַל לִבְנוּ עֲלֵתָה,
שְׁבִית-דִּין שׁוֹפְכִים דָּמִים? אֲלֵא לֹא בֹא לִידְנֵנוּ וּפִטְרֵנוּהוּ בְּלֹא
מִזְנוּת, וְלֹא רִאיוֹנוּהוּ וְהִנְחֵנוּהוּ בְּלֹא לִוְיָהּ".

ג. כּוֹפִין לְלוֹיָהּ¹⁶ כְּדֶרֶךְ שְׁכּוֹפִין לְעִדְקָהּ¹⁷. וְבֵית דִּין
הֵיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחֵינָם לְלוֹת אֶדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם
לְמָקוֹם. וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדֶבֶר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶם כְּאֵלּוּ
שְׁפָכוּ דָּמִים¹⁸. אֲפֹלוּ הַמְּלֹלָה אֶת חֲבֵרוֹ אֲרַבַּע אֲמוֹת
- יֵשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה¹⁹. וְכִמְהָ שְׁעוֹר לִוְיָהּ שְׁחִיב אֶדָם
כֶּה? הֲרֵב לְתַלְמִיד - עַד עֲבוּרָה שֶׁל עִיר²⁰. וְהָאִישׁ
לְחֲבֵרוֹ - עַד תַּחֲסוּם שְׁבֵת²¹. וְהַתְּלָמִיד לְרֵב - עַד
פְּרִסָּה²². וְאִם הָיָה רַבּוֹ מִבְּהֶקֶת²³ - עַד שְׁלֹשׁ
פְּרָסָאוֹת²⁴.

(16) אֵת מִי שֶׁאִינוּ רוצה ללוות את חבירו לדרך, שילוווהו
(סוטה מו, ב). (17) לַת צִדְקָה, רָאָה הָלִי מִתְנוֹת עֲנִיִּים
פ"ז, ה"י. (18) סוטה שם. שֶׁהִמְהִלָּךְ יַחֲדֵי בִדְרָךְ צָפוֹי
לִסְכַּנְתָּ לִסְטִים. וּבִתְפֹּאֲרַת יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁנָה שֶׁם (פ"ט, מ"ו)
נִמְנָק: "וְאִפְשָׁר שֶׁלֹּכֵךְ נִהְרַג מִלִּסְטִים, שֶׁחֲשַׁבּוּהוּ כְּאִישׁ
שֶׁאֵין לוֹ אוֹהֲבִים לְדִרוֹשׁ דְּמוֹ". (19) שֶׁם. "בְּשִׁבְלִי אֲרַבַּע
פְּסִיעוֹת שְׁלִיזָה פְּרַעָה לְאַבְרָהָם, שְׁנֹאֲמַר: וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרַעָה
אֲנָשִׁים וְגו', נִשְׁתַּעֲבַד בְּבָנָיו אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה".
(20) שֶׁבַעִים אֲמָה וּשְׁיִירִים שְׁנוֹתָנִים אוֹתָן עֲבוּר (=בְּלִיטָה)
לְעִיר, וּמִהֵן וְהִלָּאָה מוֹדֵדִים תַּחֲסוּם שְׁבֵת (רִאשׁוֹנִים לְנִדְרִים נו,
ב). (21) שֶׁהוּא אֲלֵפִים אֲמָה מִחוּץ לְעִיר. (22) אֲרַבַּעַת
מִילִים, וּמִיל הוּא שִׁיעוֹר תַּחֲסוּם שְׁבֵת. (23) שְׁרֹב חֲכֻמָּתוֹ
קִיבֵל מִמֶּנּוּ. (24) סוטה שם.

ד. בִּקְוֵר חוֹלִים - מַצָּנָה עַל הַפֶּלֶל²⁵. אֲפֹלוּ גְדוֹל
מִבְּקָר אֶת הַקֶּטָן. וּמִבְּקָרֵינָם הַרְבֵּה פְּעָמִים בָּיִם. וְכָל
הַמוֹסִיף - מְשַׁבַּח. וְכִלְבֵּד שְׁלֹא יִטְרִיחַ²⁶. וְכָל
הַמְּבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - כְּאֵלּוּ נָטַל חֶלֶק מִחֲלוֹי²⁷. וְהִקָּל
מַעֲלִיו; וְכָל שְׁאִינוּ מִבְּקָר - כְּאֵלּוּ שׁוֹפֵף דָּמִים²⁸.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~

"וְכָל הַמְּבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה כְּאֵלּוּ נָטַל חֶלֶק מִחֲלוֹי וְהִקָּל מַעֲלִיו".
עֵינֵינוּ שֶׁל בִּיקוֹר חוֹלִים הוּא הַקְּלָה מִיִּסּוּרֵי הַחוֹלָה וְיֵשׁ בּוֹ
הַבָּת סִיוַע לְרִפּוּאוֹתָיו, וְאִף שֶׁבִּגְמָרָא מִשְׁמַע שֶׁהוּא דוּקָא
בְּבִן-גִּילּוֹ הוּא לְעֵינֵי אֶחָד מִשְׁשִׁים, אֲבָל בְּרַמְבַּ"ם מִשְׁמַע
שֶׁהוּא הַדִּין בִּ"כֹּל הַמְּבַקֵּר" אִף שֶׁאִינוּ בֶן גִּילּוֹ, וְאוֹלֵי מִשּׁוֹם
כֵּן שִׁינָה וְלֹא כֹתֵב "נֹטֵל אֶחָד מִשְׁשִׁים" אֲלֵא "כְּאֵלּוּ" נֹטֵל
חֶלֶק מִחֲלוֹי.

וּבִמְאִירֵי כֹתֵב (נִדְרִים לט, ב). "שֶׁהַמְּבַקֵּר מִיִּקָּל בְּחֲלוֹי שֶׁל
חוֹלָה... וּבְנֵי גִילּוֹ ר"ל שֶׁבִּיקוֹרֵם עֵרֵב עָלָיו שֶׁמִּצַּד הַנֶּאֱתָה
מֵהֶם חֲלוֹי מִיִּקָּל כו'".

(על פי לְקוּ"שׁ חֶלֶק כ' ע' 64 וְהֵנּוּ 23)

ב. שָׂכָר הַלִּוְיָהּ¹¹ מְרַבָּה מִן הַפֶּלֶל¹². וְהוּא הַחֶק
שֶׁחֲקָקוּ אֲבָרָהָם אֲבִינוּ, וְדֶרֶךְ הַחֶסֶד שֶׁנֶּהֱגָה בָּהּ:
מִאֲכִיל עוֹבְרֵי דְרָכִים, וּמִשְׁקָה אוֹתָן, וּמִלֵּוְיָהּ אוֹתָן¹³.
וּגְדוּלָּהּ הַכִּנְסַת אוֹרְחִים מִהַקְבֵּלַת פָּנֵי שְׁכִינָה,
שְׁנֹאֲמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָּשִׁים¹⁴. וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר
מִהַכְנִסְתָּן. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל שְׁאִינוּ מְלֵוָה - כְּאֵלּוּ
שׁוֹפֵף דָּמִים¹⁵.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~

"וּגְדוּלָּהּ הַכִּנְסַת אוֹרְחִים מִהַקְבֵּלַת פָּנֵי שְׁכִינָה, שְׁנֹאֲמַר וַיֵּרָא
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָּשִׁים".

לְכַאוּרָה קֶשֶׁה מֵהָרָאיה מִפְּסוּק זֶה וְהִיא לֹא הִבִּיאָה הָרָאיה
שֶׁהִבִּיאָה הַגְּמָרָא מִהַמְּשִׁךְ הַפְּסוּקִים (שְׁבֵת קכ"ז) "וַיֵּאמֹר
אֲדֹנִי אִם נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ
כּו'" כִּי מִשָּׁם הָרָאיה שֶׁאָמַר "הַקְּדִים הָאוֹרְחִים לְשְׁכִינָה.
וְעוֹד קֶשֶׁה לְשׁוֹן הַרַמְבַּ"ם בְּהִלְכָּה א' "מִצּוֹת-עֲשֵׂה שֶׁל
דְּבָרֶיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים וּלְנַחֵם אֲבֵלִים וְלְהוֹצִיא הַמֶּת וּלְהַכְנִיס
הַכֹּלָה וּלְלוֹת הָאוֹרְחִים" שֶׁהוּא שִׁינוֹי מִלְּשׁוֹן הַמִּשְׁנָה -
"הַכִּנְסַת אוֹרְחִים".

וְהִבִּאוֹר בִּזְהָ: בַּפְּעוּלָה שֶׁל כָּל גְּמִילוֹת חֲסִדִּים, יֵשׁנָם שְׁנֵי
עֲנִינִים: הָאֶחָד הוּא מִלּוֹי מַחְסוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ (בַּחֲפָצָא),
וְהַשֵּׁנִי הוּא מִידַת הַחֶסֶד הַנִּדְרֶשֶׁת מֵהָאָדָם (מִצַּד הַגְּבֵרָא).
כַּעֲיֵן זֶה הוּא בְּהַכְנַסַת אוֹרְחִים שֶׁהַמִּצְוָה הִיא סִיפּוֹק
צָרְכִיהֶם בְּמֹאכֵל מִשְׁתֵּה וְלִינָה, וּבִנְסוּף מִצַּד מִדַּת הַחֶסֶד
שֶׁל הַמֶּאֱרַח צָרִיכָה לְהִרְאוֹת מִצְדוֹ גַּם הַתַּעֲנִינִיּוֹת וּשְׁמִית
לֵב לְאוֹרַח.

זֶה הַחִידוּשׁ בְּמִצּוֹת הַכִּנְסַת אוֹרְחִים, שֶׁגַּם סִיפּוֹק צָרִיכֵי
הָאוֹרַח אֵינוּ יֹכֹל לְהַעֲשׂוֹת בְּאוֹפֵן סִתְמִי אֲלֵא חַיִּיב הַלִּוּיּוֹת
תּוֹךְ הַתַּעֲנִינִיּוֹת וּשְׁמִית לֵב שֶׁל הַמֶּאֱרַח. לִכֵּן הַגְּדִיר הַרַמְבַּ"ם
אֶת חַיִּיב מִצּוֹת הַכִּנְסַת אוֹרְחִים - "לְלוֹת הָאוֹרְחִים" לְלַמֵּד
שֶׁגַּם סִיפּוֹק צָרְכִיהֶם צָרִיךְ לְהַעֲשׂוֹת בְּשִׁמְיַת לֵב וְהַתַּעֲנִינִיּוֹת
בְּדִיוֹק כְּמוֹ בְּלִוְיֵי הָאוֹרְחִים.

וּמַעֲתָה יוֹבֵן גַּם מִדּוּעַ הִבִּיאַת הַרַמְבַּ"ם הָרָאיה מִהַפְּסוּק "וַיֵּרָא
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָּשִׁים כּו'" כִּי רַק שָׁם מוֹדַגְשֵׁת שִׁמְיַת לֵב
שֶׁל אֲבָרָהָם אֲבִינוּ לְאוֹרְחִים, שֶׁאִף שֶׁהִיא עֲסוּק בְּהַקְבֵּלַת
פָּנֵי הַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא תַּעֲנוּג עֵילָאִי, הִיתָה בּוֹ שִׁמְיַת הַלֵּב
לְאוֹרְחִים שֶׁנִּרְאוּ לְעֵינָיו מִרְחוֹק.

(על פי לְקוּ"שׁ חֶלֶק כ"ה ע' 70)

(11) בַּכֶּת"י תִּימָן: הַלוּוִי. (12) סוטה מו, ב: "שֶׁשְׂכָר הַלוּוִי
אֵין לֵה שִׁיעוֹר". (13) "וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלֵּחַם - הַמְּשַׁלֵּחַ
אוֹמֵר: הַאֲכַלְתָּ, הַשְּׁקִיתָ, תְּלוּוָה, כֵּךְ: וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם
לְשַׁלֵּחַם" (מִדְרַשׁ בְּרַאשִׁית רַבָּה, פ"ח, אוֹת כ). וּבִמְדֻרָּה
"שׁוֹחֵר טוֹב" פל"ז, אָמְרוּ: וַיֵּטַע אִשְׁרָיִל בְּבֹאֵר שֶׁבַע - אֲכִילָה,
שְׁתִּיה לִוְיָהּ. וְכֵן בְּרַש"י סוטה י, א ד"ה פּוֹנֵדֵק. (14) וַיֵּרָא
וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם, הִרִי שֶׁהִנִּיחַ אֶת הַשְּׁכִינָה, וְהִלֵּךְ לְקַבֵּל הָאוֹרְחִים
(שְׁבֵת קכז, א). (15) סוטה מו, ב "שֶׁאֲלִמְלֵי לִיוּוָהוּ אֲנָשִׁי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר שופטים - הלכות אבל קט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). (35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא בתרא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה לטור יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יראה לי, שנתחמת אבלים קודם לבקור חולים; שגחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים.³⁶

(36) והרב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מי שהיה לפניו מת וכלה - מניח את הפלה ומתעסק עם המת. וכן הוא אומר: לב חכמים בבית אבל וגומר.³⁷ מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך - מעבירין את המת³⁸ מלפני הפלה³⁹. וזה וזה עוברין מלפני המלה.⁴⁰

(37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. (38) דרך צדדית. (39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פ"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. (40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת⁴¹ ולהכנסת הפלה.⁴² במה דברים אמורים? בשאין לו כל צרכו; ו

(25) נדרים לט, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעייתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. (26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). (27) כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובבן גילוי", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילוי, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוטל המבקר במזל של חולה. (28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' לטור יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבץ לפניו.

ה. אין מבקרים את החולה אלא מיום שלישי והלאה.²⁹ ואם קפץ עליו החלי והקביד³⁰ - מבקרים אותו מיד.³¹ ואין מבקרים את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום ולא בשלש אחרונות, מפני שהן³² מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרים לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש, מפני שהבקור קשה להן.³³

(29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). (30) בבת אחת. (31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. (32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויטיאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחליים (רדב"ז). (33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי מטה, ולא על גבי פסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו.³⁴ אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו, ומבקש עליו רחמים ויצא.³⁵

(34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **אָבֵל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרָפוֹ**⁴³ - **אֵין מִבְטָלִין**⁴⁴. **וְכָל שְׂאִין**
2 **מִתְעַסְקִין בְּתוֹרָה - חֲבִיבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ**⁴⁵.
- 41) ללוותו לקבורה. (42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). (43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). (44) מגילה, שם. (45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.
- 3 **י. מֵת אֶחָד בְּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשֻׁת**
4 **מְלָאכָה עַד שְׂיִקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שְׂיִתְעַסֵּק**
5 **בְּצָרְכּוֹ - מִתְּרִין**⁴⁶.
- 46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".
- 6 **י.א. תִּלְמִיד חֶכֶם שָׁמַת, אֶפְלוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שְׁשִׁים**
7 **רְבּוּא - מִבְטָלִין תִּלְמוּד תוֹרָה לְהוֹצָאתוֹ**⁴⁷. **הָיוּ שְׁשִׁים**
8 **רְבּוּא - אֵין מִבְטָלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לְאַחֲרֵיהֶם**⁴⁸ -
9 **אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֲלָא מִבְטָלִין הִפֵּל לְהוֹצָאתוֹ**⁴⁹.
- 47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". (48) מרביץ תורה ברבים. (49) שם.
- 10 **י.ב. קוֹבְרִין מְתֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וּמִנְחָמִין אֲבֵלֵיהֶם,**
11 **וּמִבְקָרִין חוֹלֵיהֶם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם**⁵⁰.
- 50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג ה"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י ה"ב, ובביאורנו שם. והוא-הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.
- 12 **י.ג. בְּתֵי הַקְּבֻרוֹת אֲסוּרִין בְּהִנָּא. בִּיצֵד ? אֵין אוֹכְלִין**
13 **בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן**⁵¹, **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה,**
14 **וְלֹא קוֹרִין בָּהֶן, וְלֹא שׁוֹנִינִין בָּהֶן. כָּלֹּא שֶׁל דָּבָר:**
15 **אֵין גְּאוּתִין**⁵² **בָּהֶן, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶן קְלוֹת רֹאשׁ**⁵³. **לֹא**
16 **יִלְךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל כָּבֶר וּתְפִלִּין בִּידוֹ**⁵⁵
17 **וְסִפֵּר תוֹרָה בְּזוֹעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרָחוֹק אַרְבַּע**
18 **אַמּוֹת - מִתְּרִין**⁵⁶.
- 51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבית-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור
- הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). (52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). (53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאיתו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין נאותים בהם", והשווה הל' תפילה פ"א, ה"ו. (54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה..." ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". (55) אפילו כשהוא אווזון בידו, וקל-וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". (56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בביאורנו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.
- י.ד. המוֹלִיךְ עֲצָמוֹת⁵⁷ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם - לֹא יִתָּנֶם
בְּדִסְקָיָה⁵⁸ וְיִנְיָחֵם עַל גְּבֵי חֲמוּרֵי וַיִּרְכַּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי
שְׁנוּהֵג בָּהֶן מִנְהַג בִּזְיוֹן⁵⁹. וְאִם הָיָה מִתְּרִיא מִפְּנֵי
הַגִּבּוֹרִים וּמִפְּנֵי הַלְסָטִים - מִתְּרִין.
- 57) עצמות המת. (58) מרצוף (שק) של עור. (59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.
- טו. אֵין מִפְּנִינִין⁶⁰ אֶת הַמֵּת מִקְבֵּר לְקְבֵר, אֶפְלוּ מִבְּזוּי
לְמִקְבֵּד⁶¹. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶² - מִפְּנֵיהוּ אֶפְלוּ
מִמִּקְבֵּד לְבְּזוּי⁶³.
- 60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהכלבול קשה למתי, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגזתני להעלות אותי", ומפרש שם הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנוהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).
- טז. אֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גְּבֵי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים
בְּאֶחָד, שֶׁבִּזְיוֹן הוּא⁶⁴. וְקָטָן הַיֵּשֶׁן עִם אָמוֹ - נִקְבֵּר
עִמָּה⁶⁵.
- 64) שמחות פ"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בבא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר שופטים - הלכות אבל קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

- 14 כא. הַמֵּת אֲסוּר בַּהֲנָאָה⁸¹ בְּלוֹ; חוּץ מִשְׁעָרוֹ שֶׁהוּא
- 15 מִתֵּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ גּוֹפּוֹ⁸². וְכֵן אָרוֹנוֹ וְכָל
- 16 תַּכְרִיכָיו⁸³ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה⁸⁴. אֲבָל פְּלִים הַמוֹכְנִים
- 17 לְתַכְרִיכָיו⁸⁵ - לֹא נֶאֱסְרוּ בַּהֲנָאָה. אֲפִלוּ אַרְגָּ בָּגֵד
- 18 לְמֵת⁸⁶ - לֹא נֶאֱסָר⁸⁷ עַד שְׁיִגִיעַ בַּמָּטָה הַנִּקְבָּרֶת
- 19 עִמּוֹ⁸⁸. שְׁאִין הַהֲזַמְנָה⁸⁹ אוֹסֶרֶת⁹⁰.

(81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שוה' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (מסנה'למלך), אלא שבש"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל ה'ל' סנהדרין פ"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהזמינם לתרכיד, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקבורה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסורוהו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח-יט.

- 20 כב. כָּל הַפְּלִים שֶׁזֹּרְקִין עַל הַמֵּת⁹¹ עַל הַמָּטָה
- 21 הַנִּקְבָּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שְׁלֹא יִתְחַלְפוּ
- 22 בַּתַּכְרִיכִין⁹².

(91) מחמת צער. (92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

- 23 כג. הֵיוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ מְזֻרְקִין פְּלִים בַּחֲמַתָּן עַל הַמֵּת⁹³
- 24 - מְצוּהָ עַל אַחֵרִים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאִם הִגִּיעוּ לְמָטָה
- 25 הַנִּקְבָּרֶת עִמּוֹ - אֵין מְצִילִין אוֹתָן⁹⁵.

(93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א). (94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ליו"ד סי' שמט ס"ק ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

- 26 כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שְׁלֹא יֵהָא חַבְלָן⁹⁶, וְלֹא
- 27 יַפְסִיד אֶת הַפְּלִים וְיִשְׁלִיכֵם לַחֲבָלָה. מוֹטָב לְתַתֵּם

בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ם ב'תורת האדם' הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

- 1 יז. עֶפֶר הַקָּבֶר - אֵינוֹ אֲסוּר בַּהֲנָאָה, שְׁאִין קָרַקַע
- 2 עוֹלָם נֶאֱסָרֶת⁹⁶. אֲבָל קָבֶר הַבְּנוּן⁹⁷ - אֲסוּר בַּהֲנָאָה.

(66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). (67) שבנויה למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיבור", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיבור" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

- 3 יח. הַבְּנוֹה קָבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסָר עַד שְׁיִכְנֵס בוֹ
- 4 הַמֵּת⁹⁸. וְאֲפִלוּ הַטִּיל בוֹ גִּפְלִי⁹⁹ - נֶאֱסָר בַּהֲנָאָה¹⁰⁰.

(68) אין ההזמנה בלבד אוסרת. (69) תינוק שלא פלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

- 5 יט. נִפְשִׁי¹⁰¹ שֶׁנַּעֲשֶׂה לְשֵׁם חַיִּי¹⁰², וְשֵׁם בוֹ הַמֵּת,
- 6 וְהוֹסִיף בוֹ דִּימוּס¹⁰³ אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת, אֵף עַל פִּי
- 7 שְׁפָנָה הַמֵּת - הַכֹּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה¹⁰⁴. וְאִם הִכִּיר אֶת
- 8 הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ¹⁰⁵ אוֹתָהּ, וְהִשְׁאָר מִתֵּר¹⁰⁶. נַעֲשֶׂה
- 9 לְשֵׁם הַמֵּת¹⁰⁷ - פִּיּוֹן שֶׁהוּטֵל בוֹ הַמֵּת נֶאֱסָר, אֵף עַל
- 10 פִּי שְׁפָנָה¹⁰⁸.

(71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, הואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. (75) מסיר. (76) שם מח, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה ה'ל' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

- 11 כ. הַבְּנוֹה קָבֶר לְאֲבִיו¹⁰⁹, וְהִלָּךְ וְקָבֶר בְּקָבֶר אַחֵר -
- 12 גְּרִי זֶה לֹא יִקָּבֶר בוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית, וְהַקָּבֶר הַזֶּה
- 13 אֲסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי כְבוֹד אָבִיו¹¹⁰.

(79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו

מה ראתי? אמר להם כתוב: ובמשפחות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"
סליקו להו הלכות אכל בסיעתא דשמיא

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשע"ט

הלכות מלכים ומלחמותיהם

14 יש בכללן שלש ועשרים מצות. עשר מצות עשה
15 ושלש-עשרה מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
16 (א) למנות מלך בישראל. (ב) שלא ימנה מקהל
17 גרים. (ג) שלא ירבה לו נשים. (ד) שלא ירבה לו
18 סוסים. (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב. (ו) להחרים
19 שבועה עממים. (ז) שלא לחיות מהן כל נשמה. (ח)
20 למחות זרעו של עמלק. (ט) לזכר מה שעשה
21 עמלק. (י) שלא לשכח מעשיו הרעים ואריכותו
22 בדרך. (יא) שלא לשפן בארץ-מצרים. (יב) לשלח
23 שלום ליושבי העיר כשצרים עליה ולדון בה,
24 כאשר מפרש בתורה: "ואם תשלים"; "ואם לא
25 תשלים". (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב
26 בלבד כשצרים עליהם. (יד) שלא להשחית אילני
27 מאכל במצור. (טו) להתקין יד, שייצאו בו בעלי
28 המחנה להפנות בו. (טז) להתקין יתד לחפר בו. (יז)
29 למשח פהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת
30 המלחמה. (יח) להיות מארס, ובונה בגן, ונוטע
31 כרם, שמחים בקנינים שנה תמימה, ומחזירין אותן
32 מן המלחמה. (יט) שלא יעברו עליהם לכל דבר,
33 ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה
34 להם. (כ) שלא לערץ ולחזר לאחר בשעת
35 המלחמה. (כא) דין פת-תאר. (כב) שלא תמכר
36 פת-תאר. (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר
37 שנבעלה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלוש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה". ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו. והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח, מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלמות כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל ידי כל אלה יהיה קיום כל התורה כולה בשלמות, כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

1 לעניים, ואל ישליכם לרמה ותולעה⁹⁷. וכל המרבה
2 פלים על המת - עובר בלא תשחית⁹⁸.

(96) מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבה עליו (על המת) רמה". (98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן ה' מלכים פ"ו ה", מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

3 כה. מלך שמת - עוקרין סוס⁹⁹ שהיה רוכב עליו.
4 ועגלה שהיתה מושכת בקרון¹⁰⁰ שהיה יושב בו -
5 מנשר¹⁰¹ פרסותיה מן הארבעה¹⁰² ולמטה¹⁰³, מקום
6 שאין עושה אותה טרפה. ומושיבין ישיבה על קברו
7 שבועה ימים¹⁰⁴. שנאמר: וכבוד עשו לו במותו - זה
8 שהושיבו לו ישיבה על קברו. ונשיא¹⁰⁵ שמת - אין
9 מבטלין ישיבתו יתר על שלשים יום¹⁰⁶.

(99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן ה' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הבורך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פ"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לב"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל ה' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן ציוה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממש רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פ"ב, ה"י.

10 כו. מלך או נשיא שמת - יש להן לשרף משתו וכל
11 פלי תשמישו¹⁰⁷, ואין בזה דרך האמורי¹⁰⁸ ולא
12 משום השחתה¹⁰⁹. שנאמר: בשלום תמות
13 ובמשפחות אבותיך¹¹⁰ הראשנים ישרפו לך.

(107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשפחות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על הדיוטות אסור לשרוף, משום יהירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביד"ס סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי א' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות מלכים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) שלוש מצוות שנצטוו ישראל כנסיסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

א. שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק", ולבנות בית-הבחירה, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה". דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה ה' לחם משנה' להוכיח מכאן דעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך-עיון, שהרי בספר המצות מונה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(עפ"י לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

(2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. (3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירישתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". (4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויבך... בארץ אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה לרשתה". (5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלוקיכם... לשום את שמו שם". (6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שעיקר מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכונן רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו" המדבר במקדש שלעתידי, הוא בית הבחירה שבירושלים, לגלות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתידי, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).

ב. מנוי מלך קדם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי

שלח ה' למשחך למלך... עתה לך והביתת את עמלק".⁷ והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי כי יושב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל איביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא, אנכי יושב בבית ארזים וגו'".⁸ מאחר שהקמת מלך מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא כששאלו מלך משמואל?⁹ לפי ששאלו בתרעמת¹⁰, ולא שאלו לקיים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר: "כי לא אתך מאסו, כי אתי מאסו וגו'".¹⁷

(7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים-א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראיה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשוה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הוזכרו בתלמוד וכו'". (8) סנהדרין שם. (9) ראה שמואל-א ת, ז. (10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

ג. אין מעמידין מלך בתחלה, אלא על-פי בית-דין של שבעים זקנים¹¹ ועל-פי נביא¹², כיהושע שמנהו משה רבינו¹³ ובית-דינו, וכשאויל ודוד, שמנהו שמואל הרמתי ובית-דינו.²¹

(11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחריי, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. (12) ספרי פרשת שופטים אות קנו "אשר יבחר ה'..." על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאל דוד על פי שמואל. (13) שהיה נביא.

ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר פמה דורות, עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא".¹⁴ ולא למלכות בלבד, אלא לכל שרירות שבישראל: לא שר-צבא, לא שר חמשים או שר עשרה, אפלו מנה על אמת-המים¹⁵ שמחלק מנה לשדות¹⁶; ואין צריך לומר דין או נשיא, שלא יהא אלא מישראל, שנאמר: "מקרב אחיך תשים עליך מלך"

גרה. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). (21 מעבד עורות. 22) ברייתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלין... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שורה לרבים (קריית מלך). (23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

ז. פִּשְׁמַעְמִידִין הַמֶּלֶךְ, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה²⁴, שְׁנֵאֵמֶר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פֶּה הַשֶּׁמֶן
וַיִּצַק עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁקְהוּ"²⁵. וּמֵאַחֵר שְׁמוֹשָׁחִין
הַמֶּלֶךְ, הָרִי זֶה זֹכָה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם; שֶׁהַמְּלָכֹת
יִרְשֶׁה, שְׁנֵאֵמֶר: "לִמְעַן יֵאָרֶיךָ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ
הוא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הַיֵּיחַ בֶּן קָטָן - מְשֻׁמָּרִין
לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שִׁנְגִּדִּיל²⁶, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹדָע
לְיוֹאָשׁ²⁷. וְכָל הַקֹּדֶם בְּנִחְלָה²⁸ - קֹדֶם לִירֶשֶׁת
הַמְּלוּכָה²⁹. וְהַבֶּן הַגָּדוֹל, קֹדֶם לְקָטָן מִמֶּנּוּ³⁰. וְלֹא
הַמְּלָכֹת בְּלֶבֶד, אֲלָא כָּל הַשָּׂרָרוֹת וְכָל הַמְּנוּיִין
שֶׁבִּישְׂרָאֵל - יִרְשֶׁה לְבָנָו וּלְבָנֵי בָנָו עַד עוֹלָם³¹; וְהוא,
שִׁיְהִיָּה הַבֶּן מִמֶּלֶךְ מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחֻקְהָ וּבִירְאָה.
הִיא מִמֶּלֶךְ בִּירְאָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ מִמֶּלֶךְ בְּחֻקְהָ
- מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲבוֹיו³² וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. וְכָל
מִי שְׂאִין בוֹ יִרְאֶת-שָׁמַיִם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֻקְהָ
מְרַבֶּה - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמַנִּי מִן הַמְּנוּיִין
שֶׁבִּישְׂרָאֵל³³. כִּיִּין שְׁנַמְשַׁח דָּוִד, זָכָה בְּכֶתֶר
מְלָכֹת³⁴; וְהָרִי הַמְּלָכֹת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּכָרִים עַד
עוֹלָם, שְׁנֵאֵמֶר: "כִּסְאָךְ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא
זָכָה אֲלָא לְבָשָׂרִים, שְׁנֵאֵמֶר: "אִם יִשְׁמְרוּ בְּנֶיךָ
בְּרִיתִי"³⁵. אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֲלָא לְבָשָׂרִים - לֹא
תִפְרֹת הַמְּלוּכָה מְזַרַע דָּוִד לְעוֹלָם³⁶. הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ
הוא הַבְּטִיחוֹ בְּכֶךְ, שְׁנֵאֵמֶר: "אִם יַעֲזֹבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי
וּבְמִשְׁפָּטִי לֹא יִלְכוּ... וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטִי פְשָׁעֵם
וּבְנִגְעֵי עוֹנֵם. וְחִסְדִּי לֹא אֶפִּיר מִעַמּוֹ"³⁷.

(24) שעשה משה למשוך בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב"ג. (25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. (26) כריתות שם. (27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים-ב יא, ג; יב, א ובדברי הימים-ב כג, יא. וכן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. (28) ליורשו בגלל קרבתו המשפחתית. (29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לבן אחיו). (30) ככתוב (דברי הימים-ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור".

1 - כָּל מְשִׁימוֹת שְׂאֵתָה מְשִׁים לֹא יִהְיוּ אֲלָא מְקָרֵב
2 אַחִיד¹⁷.

(14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורנו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים-א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנוגע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל בבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממנים את בנו אפילו כשאין אמו מישראל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. (15) תעלה להעברת מים. (16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבריו (קידושין עו, ב וברש"י). (17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא-תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מישראל מכשירתו) בשאר שררות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגי-נהור"] כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

3 ה. אֵין מַעֲמִידִין אִשָּׁה בְּמַלְכוּת, שְׁנֵאֵמֶר: "עֲלִיךָ
4 מֶלֶךְ" - וְלֹא מִלְּפָה¹⁸, וְכֵן כָּל מְשִׁימוֹת שֶׁבִּישְׂרָאֵל
5 אֵין מְמַנִּים בָּהֶם אֲלָא אִישׁ¹⁹.

(18) ספרי פרשת שופטים אות קנו. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". (19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לעניין קהל גרים, הושוו גם לעניין פסול אשה (קריית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשון הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכנה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה ג, א).

6 ו. וְאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל - לֹא קֶצֶב²⁰,
7 וְלֹא סֹפֵר, וְלֹא בֶלֶן, וְלֹא בּוֹרֵס²¹ - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן
8 פְּסוּלִין, אֲלָא הוֹאֵיל וְאִמְנוּתָן נִקְלָה, הָעַם מְזַלְזֵלִין
9 בָּהֶן²² לְעוֹלָם. וּמִשְׁעֵשָׂה בְּמַלְאָכָה מֵאֵלֵי יוֹם אַחַד
10 - נִפְסָל²³.

(20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות מלכים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 מִשְׁפָּר יִשְׂרָאֵל - תִּפְסֶק הַמְּלָכוֹת מִבֵּיתוֹ⁴³, שְׁהָרִי
14 נֶאֱמַר לִירְבָּעָם: "אֵף לֹא כָּל הַיָּמִים"⁴⁴.

(42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. (43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. (44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים ב' י'): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלאג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל המינויים שבישראל, ירשה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש-ברוך-הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים-א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

15 י. אֵין מוֹשְׁחִין מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁמֶן הַמִּשְׁחָה⁴⁵, אֵלָא
16 בְּשָׁמֶן אֶפְרָסִמוֹן⁴⁶. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם
17 לְעוֹלָם, אֵלָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִזְרַע דָּוִד⁴⁷. וְאֵין
18 מוֹשְׁחִין⁴⁸ אֵלָא זֶרַע דָּוִד⁴⁹.

(45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. (46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוטף מעצי הקטף (הערור). (47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). (48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. (49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל-א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה, אלא בשמן אפרסמון בלבד.

19 יא. בְּשָׁמוֹשְׁחִין מְלָכֵי בֵּית-דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן
20 אֵלָא עַל הַמַּעֲזָן⁵⁰.

(50) כדי שתמשך מלכותם כמעין (שם יב, א), שנאמר (מלכים-א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

21 יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ⁵¹, אֵלָא-אִם-כֵּן הָיְתָה
22 שֶׁם מִחֻלָּקָתָ⁵² או מִלְחָמָה⁵³, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ פְּדִי
23 לְסֵלֶק הַמִּחֻלָּקָתָ. לְפִיכָךְ מִשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי
24 אֲדֹנֵיהָ⁵⁴, וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתִלְיָה⁵⁵, וּמִשְׁחוּ יְהוֹאָחָז⁵⁶
25 מִפְּנֵי יְהוֹזָקִים אֲחִירֵי⁵⁷.

(31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". (32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. (33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו... אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". (34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". (35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. (36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל-ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". (37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים-ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

1 ח. נִבְיָא שְׁהָעֵמִיד מֶלֶךְ מִשְׁפָּר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה
2 אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְנִלְחָם
3 מִלַּחְמוֹת ה' - הָרִי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹת הַמְּלָכוֹת
4 נִוָּהָגוֹת בּוֹ³⁸; אֶף-עַל-פִּי שְׁעָקָר הַמְּלָכוֹת לְדוֹד,
5 וְהָיָה מִבְּנֵי³⁹ מֶלֶךְ. שְׁהָרִי אֲחִיָּה הַשִּׁילִנִי הָעֵמִיד
6 יִרְבָּעָם וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר
7 אֲצַוֶּךָ... וּבְנִיתִי לָךְ בֵּית נֶאֱמָן בְּאֲשֶׁר בְּנִיתִי לְדוֹד
8 וְגו'".⁴⁰ וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה: "וְלִבְנוֹ אֶתֵּן שְׁבֵט אֶחָד,
9 לְמַעַן הָיִיתָ נִיר לְדוֹדֶיךָ עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי
10 בִּירוּשָׁלַיִם"⁴¹.

(38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים-א, כב, י'): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. (39) של מלך ישראל. (40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים-ב ט, א"ו). (41) שכבר הבטיחו הקדוש-ברוך-הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

11 ט. מְלָכֵי בֵּית-דָּוִד הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם⁴², שֶׁנֶּאֱמַר:
12 "כִּסְאָךְ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד עוֹלָם". אֲבָל אִם יַעֲמֵד מֶלֶךְ

10 אָפּלוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלְמָנְתוֹ¹⁰ אוֹ גְרוּשְׁתּוֹ שֶׁל
11 מֶלֶךְ אַחֲרָיו.

(10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאול) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המותרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). (11) ירושלמי שם פ"ב, ה"א. וכן הכתוב אומר (שמואל-ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צורות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדור לגרשן, ולא לענגן כל ימיהן ('מראה הפנים' שם).

12 ג. וְאָסוּר לְרֹאאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עֹרֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵר
13 וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית-הַמֶּרְחֵץ וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵג.¹²
14 וְאֵינוֹ חוֹלֵץ¹³, שְׁנֵאמַר: "וַיִּרְקֶה בְּפָנָיו", וְזֶה בִּזְיוֹן.
15 וְאָפּלוּ רָצָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹⁴; שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמַּחֲל עַל
16 כְּבוֹדוֹ - אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל. וְהוּאֵל וְאֵינוֹ חוֹלֵץ -
17 אֵינוֹ מְיַבֵּם¹⁵. וְכֵן אִם מֵת הוּא, בִּזְיוֹן שְׂאֵי אֶפְשָׁר
18 לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ¹⁶, כִּף אֵין חוֹלֵץִין לָהּ¹⁷, אֲלֵא תִשָּׁב
19 לְעוֹלָם בִּזְיָקָתָהּ¹⁸.

(12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך בפינו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מזהירים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. (13) לאשת אחיו, שמת בלא בנים. (14) שם יח, א. (15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב האור שמח, שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי התוספות בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. (16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. (17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף-משנה). (18) בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן-העזר סי' קנז, סעיף א).

20 ד. מֵת לוֹ מֵת - אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פִּלְטְרִין¹⁹ שֶׁלוֹ²⁰.
21 וְכִשְׁמִבְרִין אוֹתוֹ²¹ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא
22 מְסַב עַל הַדְּרָגָשׁ²². וְאִם נִכְנָס לְעִזְרָה²³ וְהָיָה מְזַרֵּעַ
23 דָּוָד - יֵשֵׁב; שְׂאִין יֹשִׁיבָה בְּעִזְרָה אֲלֵא לְמַלְכִּי
24 בֵּית-דָּוִד בְּלֶבֶד, שְׁנֵאמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב
25 לְפָנָיו ה'".²⁴

(19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפלטין דפרעה. (20) סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל

(51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). (52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם), וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). (53) שהעם מרננים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). (54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים-א, א, ה) "ואדוניה... מתנשא לאמור אני אמלוך". (55) אִם אחיזה, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיאש בן אחיזה היה מוחבא מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". (56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". (57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנז שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

פָּרָק שְׁנִי

(1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

1 א. כְּבוֹד גְּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לוֹ² אֵימָה
2 וַיִּרְאֶה בָּלֵב כָּל אָדָם, שְׁנֵאמַר: "שׁוֹם תִּשָּׂים", שֶׁתִּהְיֶה
3 אֵימָתוֹ עֲלֶיךָ³. אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל
4 פֶּסָאוֹ, וְאֵין מְשַׁתְּמִשִּׁין בְּשִׁרְבִיטוֹ⁴ וְלֹא בְּכַתְרוֹ וְלֹא
5 בְּאֶחָד מִכָּל כְּלֵי תְשַׁמִּישׁוֹ⁵. וּכְשֶׁהוּא מֵת - כָּל
6 נִשְׂרָפִין לְפָנָיו⁶. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֶבְדֵּיו וּשְׁפָחוֹתָיו
7 וּשְׁמִשְׁיוֹ, אֲלֵא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָךְ, אֲבִישָׁג הֵיחָה
8 מִתֶּרֶת לְשִׁלְמָה⁸ וְאִסְרָה לְאֹדְנָה⁹.

(2) לכבודו. (3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צוריה על סוסו של דוד להצילו. (4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל-נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". (5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. (6) כל כליו וגם מיטתו. (7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פ"ד, הכ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידיו פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי להרכיבה. (8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים-א, א, ד): "והמלך לא ידעה". (9) שלא היה מלך, ואין הדיט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיט להשתמש במשרתי המלך, שהרי אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כסף-משנה). וראה מלכים-א ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירוש: "ולא באחד מכל משמשיו".

9 ב. אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֵינָה נִבְעֶלֶת לְאַחַר לְעוֹלָם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות מלכים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח, (מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. (31) הכהן הגדול. (32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי שמלך עדיף מהם. (33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י ה"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. (34) ובכתי" התימנים: היה אסא מלך יהודה. (35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכתי" התימנים: תלמיד חכמים. (36) כתובות קג, ב. (37) כמו שאמרו שם: "נהגו נשיאותך ברמים". (38) ללא תארי כבוד. (39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך - 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

ו. כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיוב הכל בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל⁴⁰, שנאמר: "ולפי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות-לב בישראל יותר מדי, שנאמר: "לכלתי רום לבבו מאחיו"⁴¹. ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים⁴², ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים - ידבר רכות⁴³, שנאמר: "שמעוני אחי ועמי"⁴⁴, ואומר: "אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'"⁴⁵; לעולם יתנהג בענוה יתרה. אין לנו גדול ממשה רבנו, והוא אומר: "ונחננו מה לא עלינו תלנתיכם". ויסבל טרחם ומשאם ותלונתם וקצפם⁴⁶ באשר ישא האומן את היונק⁴⁷. רועה קראו הכתוב: "לרעות ביעקב עמו". ודרכו של רועה מפרש בקבלה⁴⁸: "כרעה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו'".

(40) נכוב ונקוב. (41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. (42) ובכתי" התימנים: לקטנם וגדולם. (43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל ה"ה. (44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבנינו, שנאמר (מלכים א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה". (45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה". (46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". (47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). (48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. (21) סעודת הבראה שמבירים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). (22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ה, ובביאורנו שם. (23) לחצר בית-המקדש. (24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישיב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

ה. המלך מסתפר בכל יום²⁵, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפארים²⁶, שנאמר: "מלך בפינו תחזינה עיניך". ויושב על פסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים פתח בראשו²⁷, וכל העם באין אליו בעת שירצה²⁸, ועומדין לפניו ומשתחוין ארצה. אפלו נביא עומד לפני המלך - משתחוה²⁹ ארצה, שנאמר: "הנה נתן הנביא, ויבא לפני המלך וישתחו למלך"³⁰. אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה³¹. ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול, שנאמר: "ולפני אלעזר הכהן יעמד". אף-על-פי-כן מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמדם מפניו כשיבוא לו³². ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים³³. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה. וכשיפנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל, יעמד לפניהם ויושיבם בצדו; וכן היה יהושפט³⁴ מלך יהודה עושה, אפלו לתלמיד-חכם³⁵ היה עומד מפסאו ומנשקו וקורא לו: רבי ומורי³⁶! כמה דברים אמורים? בזמן שיהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה בענוה; אבל בפרהסיא, בפני העם - לא יעשה. ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רכות³⁷, ולא יקרא לאדם אלא בשמו³⁸, כדי שתהיה יראתו בלב הכל³⁹.

(25) סנהדרין כב, ב. (26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך בפינו וגו'". (27) ע"ז מר, א. "ויתנו עליו את הנזר ואת העדות (מלכים-ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". (28) המלך. (29) בכתי" התימנים: ומשתחוה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. (30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכותו עליך... שנאמר (מלכים-א,

פֶּרֶק עֲלִישִׁי

1

(1) המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופלגשים. שלא ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך השעה.

2 א. בַּעַת שֵׁיִשְׁבַּת הַמֶּלֶךְ עַל כֶּסֶּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לּוֹ
3 סִפְר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יֵתֵר עַל הַסֶּפֶר שֶׁהֵנִיחוּ לּוֹ
4 אֲבוֹתָיו.² וּמִגִּיהוּ מִסֶּפֶר הָעֲזָרָה³ עַל־פִּי בֵּית־דִּין שֶׁל
5 שִׁבְעִים וְאַחַד.⁴ אִם לּוֹ הֵנִיחוּ לּוֹ אֲבוֹתָיו אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד
6 - כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי־תּוֹרָה: אֶחָד מִגִּיהוּ בְּבֵית גִּנְזָיו,
7 שֶׁהוּא מִצָּה בּוֹ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,⁵ וְהַשֵּׁנִי לֹא יִזְוֶה
8 מִלִּפְנֵי, אֲלָא בַּעַת שִׁיִּכְנֹס לְבֵית־הַכֶּסֶּא אוֹ לְבֵית־
9 הַמֶּרְחֵץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רְאוּי לְקִרְיָאָה.⁶ יוֹצֵא
10 לְמַלְחָמָה - וְהוּא עִמּוֹ; וְנִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ; יוֹשֵׁב
11 בְּדִין - וְהוּא עִמּוֹ; מִסֵּב⁷ וְהוּא כֹנֵנְדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
12 "וְהִיָּתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".⁸

(2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את משנה התורה הזאת" "משנה" - שתיים במשמע. (3) חצר המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר־תורה עתיק. (4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב, והל' יום־טוב פ"ז, ה"ג. (5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). (6) כגון בבית הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת, פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא בו (סנהדרין כא, ב). (7) לסעודה. (8) שם. וב'ספרי' שם שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות. וראה בבאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין, שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיט לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" (פרי חדש').

13 ב. לֹא יִרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁹ לְמַדּוֹ, שֶׁהוּא
14 לּוֹקֵחַ עַד שְׁמוֹנֶה־עָשָׂרָה נָשִׁים - בֵּין הַנָּשִׁים
15 וּפִילִגְשִׁים¹⁰ - הַפֶּל שְׁמוֹנֶה־עָשָׂרָה¹¹. וְאִם הוֹסִיף
16 אַחַת וּבָעֵלָה - לּוֹקָה¹². וְיֵשׁ לוֹ¹³ לְגִרָשׁ וּלְשֵׂא אַחֶרֶת
17 תַּחַת זֶה שֶׁגִּירָשׁ¹⁴.

(9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. (11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל־ב יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה־עשרה.

ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ויעזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל ה"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. (12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבבו" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיט שנשא אשה מן הארבע (גרושה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא בבעילה (לחם־משנה). (13) רשאי הוא. (14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על ייחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה־עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף־משנה).

18 ג. וְלֹא יִרְבֶּה לּוֹ סוֹסִים, אֲלָא פְּדֵי מִרְכָּבָתוֹ¹⁵. אֲפִלּוּ
19 סוֹס אֶחָד פָּנוּי לְהִיּוֹת רֵץ לִפְנֵי קִדְרָה שְׁעוֹשִׁין שְׂאֵר
20 הַמִּלְכִּים - אָסוּר¹⁶. וְאִם הוֹסִיף - לּוֹקָה¹⁷.

(15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. (16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). (17) ושם אמרו: שעובר בלא־תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

21 ד. וְלֹא יִרְבֶּה לּוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהֵנִיחַ בְּגִנְזָיו¹⁸
22 וּלְהִתְנַאֲוֹת בָּו¹⁹ אוֹ לְהִתְנַאֲוֹת בּוֹ, אֲלָא פְּדֵי שִׁיתָן
23 לְחִילוֹתָיו וּלְעַבְדָּיו וּלְשִׁמְשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיִּרְבֶּה
24 לְאוֹצֵר בֵּית ה', וְלִהְיוֹת שָׁם מִכֵּן לְצִרְכֵי הַצָּבוֹר
25 וּלְמַלְחָמוֹתָם - הֲרִי זֶה מִצְוָה לְהִרְבּוֹת²⁰. וְאֵין אָסוּר
26 אֲלָא לְהִרְבּוֹת לְעַצְמוֹ²¹ בְּבֵית גִּנְזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
27 יִרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבֶּה - לּוֹקָה.

(18) באוצרותיו. (19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". (20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. (21) וכן מצינו בדוד המלך (דברי הימים־א כט, ד) שאָצַר לבנין בית־המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

28 ה. הַמֶּלֶךְ אָסוּר לְשִׁתּוֹת דֶּרֶךְ שְׁכֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵל
29 לְמַלְכִּים שְׁתוּ יַיִן"²². אֲלָא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה
30 וּבִצְרִי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיָּתָה עִמּוֹ
31 וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו"²³.

(22) ומסיים הכתוב: "ולרוזנים אי שכר", דרשו בסנהדרין ע,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות מלכים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. כל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות להרגו. אפילו גזר על אחד משאר העם שללף למקום פלוני ולא להלך³⁴, או שלא יצא מביתו ויצא³⁵ - חיב מיתה. ואם רצה להרגו - יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימרה את פיך". וכן כל המבזה את המלך או המחפרו, יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא³⁶. ואין למלך רשות להרג אלא בסיף בלבד³⁷. ויש לו לאסר ולהכות בשוטי³⁸ לכבודו; אבל לא יפקיר ממונו³⁹. ואם הפקיר - הרי זה גזול⁴⁰.

(34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה "ויוחר מן המועד אשר יעדו" (שמואל ב, ה), ורצה יואב לדונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. (35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים א, ב, לו). (36) שם, ה. ובשמואל ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". (37) ירושלמי שם פ"ז, ה"א. וכן לשון הכתוב (מלכים א, ב, ח) "ואשבוע לו בה" לאמור אם אמתך בחרב, והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ב, ופ"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזה פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימיתנו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימיתנו? ומתרץ שם ע"פ דרך הנסתר. (38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ('אור שמח'). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על-פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. (39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. (40) כמעשה כרם נבות הירעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, ה"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק, הרי זה גזול... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזול".

ט. המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, אפילו במצוה קלה, הרי זה פטור⁴¹. דברי הרב⁴² ודברי העבד⁴³, דברי הרב קודמין⁴⁴. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה, שאין שומעין לו⁴⁵.

(41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויוחר מן המועד" (שמואל ב, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... יומת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד-לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מיעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו.

ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". (23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על-אחת-כמה-וכמה... ומה יהושע בן-נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על-אחת-כמה-וכמה, וראה בביאורנו לעיל אות ז דברי ה'ספרי' בזה.

ו. וכן לא יהיה שטוף בנשים²⁴. אפילו לא יהיה לו אלא אחת - לא יהיה מצוי אצללה תמיד כשאר הטפשים, שנאמר: "אל תתן לנשים חילך". על הסרת לבו הקפידה תורה²⁵, שנאמר: "ולא יסור לבבו", שלבו הוא לב כל קהל ישראל²⁶; לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם, שנאמר: "כל ימי חייו".

(24) להוט, ונתון בכל לבו. (25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). (26) וכן אמרו ב'במדבר רבה' פ"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" ('קריית מלך'). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

ז. כבר בארנו²⁷ שמלכי בית דוד, דגין אותן²⁸ וימעדין עליהן. אבל מלכי ישראל²⁹, גזרו חכמים שלא ידון ולא דגין אותם³⁰, ולא מעיד³¹ ולא מעידין עליו, מפני שלבן גס בהן³², וכבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת³³.

(27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. (28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. (29) שאינם מבית דוד. (30) שם עמ' ב. (31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כספ' משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבועת העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם-משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוונת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. (32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. (33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בביאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

בארצות שכובשים ישראל. מנת המלך בביזה שהצבא בוזז. מגמת המלך להרים דת האמת.

א. רשות יש למלך לתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמות. וקוצב² לו מקס³, ואסור להכריח⁴ מן המקס, שיש לו לגזר שפול מי שיענב המקס⁵ - ילקח ממנו או יהרג, שנאמר: "ואתם תהיו לו לעבדים"⁷, ויהלן הוא אומר: "יהיו לך למס ועבדו"⁸, מפאן, שנותן מס⁹ וקוצב מקס¹⁰, ודיניו בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - דין¹¹, שפול האומר בפירשת מלך¹² - מלך זוכה בו¹³.

(2) פוסק וקובע. (3) מס בשיעור מסויים, מסחורות שונות, בהתאם לערכן. (4) להעלים ולהסתיר. (5) שיכריח ולא ישלם המקס המגיע ממנו. (6) והפסוק מדבר במשפט המלך וזכויותיו. (7) ואי אפשר לפרשו בעבודת המלך והצבא, שכבר נאמר לעיל (פסוק יא) "את בניכם ייקח..." ורצו לפני מרכבתו" וגו'. (8) הרי שהעבודות מתפרשת גם בנתינת מס. (9) מס גולגולת. (10) מהסחורה והרכוש בהתאם לערכם. (11) בבא קמא קיג, א, "דינא דמלכותא דינא", והשווה הלכות גזילה פרק ה, הלכה י"א. (12) בשמואל-א פרק ח המדבר במשפט המלך. (13) ומותר בו (סנהדרין כ, ב), כשמואל. בניגוד לדברי רב, האומר: "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" ואינו מותר לעשות כן.

ב. ושולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים ואנשי-חיל, ועושה מהן חיל למרפבתו¹⁴ ובפרישיו¹⁵, ומעמיד מהן עומדים לפניו¹⁶, ומעמיד מהן אנשים לרוץ לפניו¹⁷, שנאמר: "ושם לו במרפבתו ובפרישיו ורצו לפני מרפבתו". ולוקח מן היפים שבהם להיות שמשים ועומדים לפניו¹⁸, שנאמר: "ואת בחוריהם הטובים... יקח, ועשה למלאכתו".

(14) למוליכי מרכבתו. (15) רוכבי סוסים. (16) לשמר, משמר כבוד. (17) לפני מרכבתו, כמנהג הימים ההם בחצרות מלכי קדם. (18) לשרתו, ולעשות מלאכתו.

ג. וכן לוקח מן בעלי האמניות כל מה שהוא צריך ועושין לו מלאכתו, ונותן שכרן¹⁹. ולוקח כל הבהמות והעבדים והשפחות למלאכתו, ונותן שכרן²⁰ או דמיתן²¹, שנאמר: "ולחרש חרישו ולקצר קצירו ולעשות כלי מלחמתו"²² וכלי רכבו. ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם יקח, ועשה למלאכתו".

(19) בניגוד לשמשיו המתפרנסים מבית המלך וזהו שכרם. (20) שכר מלאכתם. (21) משלם תמורתם ומעכבם לעצמו. (22) אלו בעלי האומנות, כתרגום יונתן שם.

ד. וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים²³ ופילגשים: נשים - בכתבה וקדושים, ופילגשים - בלא כתבה

(42) הקב"ה. (43) המלך, שהוא עבדו. (44) לשון התלמוד, שם כט, א. (45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, ה"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

י. כל ההורג נפשות שלא בראיה ברורה⁴⁶ או בלא התראה⁴⁷, אפילו בעד אחד⁴⁸, או שונא שהרג בשגגה⁴⁹ - יש למלך רשות להרגו⁵⁰ ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה. והורג רבים ביום אחד⁵¹ ותולה, ומניחן תלוים⁵² ימים רבים⁵³, להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם.

(46) כגון שהוכחשו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחשו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א-ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. (47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א. (48) שאינו נהרג בבית-דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. (49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להענש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). (50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל-ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל-כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריניים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל-כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. (51) בניגוד לבית-דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פ"ד, ה"י). (52) בניגוד לחייבי מיתת בית-דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פט"ו, ה"ז). (53) כמו שמצינו בשבעת בני שاول, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל-ב כא, י), ושאלו ביבמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ"? ותירצו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם בגרים גורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאל לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאל אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין מלך הומתו, וה"תיקון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ן חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חתם סופר" אור"ח סי' רח, בסוף הסימן.

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) המיסים שהמלך מטיל לצרכיו, ולצרכי מלחמה. שלוקח מבחורי העם הטובים שמשים לעמוד לפניו. איסור פילגש להדיוט. שכופה את המוכשרים בעם להיות שרים. לוקח מעשר מהתבואות והבהמות. חלקו של מלך המשיח

ז. וַיֵּשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזֵּרְעִים וּמִן הָאֵילָנוֹת³⁴ וּמִן
הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְזֵרְעֵכֶם וּכְרָמֵכֶם יַעֲשֶׂר וְגו'".
צִאֲנֶכֶם יַעֲשֶׂר".

(34) והמעשר לעצמו. אחרי שיפרישו הבעלים המעשר
ללויים כמשפט ("רד"ק שם).

ח. הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת שְׁכֹבֶשֶׁין
יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁה-עָשָׂר; וְדָבָר זֶה חֶק לוֹ
וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם³⁵.

(35) רמז לזה דברי הכתוב (יחזקאל מח, כא): "והנותר
לנשיא מזה ומזה... לעומת חלקים לנשיא" וגו', למדנו,
שהיה נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח
(רדב"ז). ובבבא בתרא קכב, אמרו: עתידה ארץ ישראל
שתחלק לשלושה עשר שבטים, ואמר רב חסדא שהחלק
ה"ג הוא לנשיא ("למלך המשיח", רשב"ם), שנאמר
(יחזקאל מח, ט): "והעובד העיר (הנשיא שעול רבים מוטל
עליו - רשב"ם) יעבדוהו מכל שבטי ישראל".

ט. כָּל הַרוּגֵי הַמֶּלֶךְ³⁶ - מִמּוֹנֵן לַמֶּלֶךְ³⁷. וְכָל
הַמְּמַלְכוֹת שְׁכֹבֶשֶׁין, הֲרֵי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לַמֶּלֶךְ,
וְשֹׁאֵר הַבְּזָה שְׁבוּזִין, בּוּזִין וְנוֹתֵינִן לַפְּנִי, וְהוּא
נוֹטֵל מִחֲצֵה בְּרָאשׁ³⁸, וּמִחֲצִית הַבְּזָה חוֹלְקִין אוֹתָהּ,
כָּל אֲנָשִׁי הַצָּבָא בִּיחָד עִם הָעָם הַיוֹשְׁבִין עַל הַפְּלִים
בְּמַחְנֶה לְשִׁמְרָן, חוֹלְקִין בְּשֹׁוה, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי כָחֶלֶק
הַיָּד בְּמִלְחָמָה וּכְחֵלֶק הַיֵּשֵׁב עַל הַפְּלִים יִחָדוּ
יִחְלָקוּ"³⁹.

(36) שמרדו בו ונתחייבו מיתה. (37) סנהדרין (מח, ב)
בניגוד להרוגי בית דין שנכסיהם ליורשיהם, כמבואר לעיל
הלכות אבל פרק א, הלכה ט. וכן מצינו בכתוב (מלכים-א
כא, טז) כשהעידו על נבות שברך את האלוקים ומלך, מיד,
"ויקם אחאב לדרת אל כרם נבות הזרעאלי לרישתו" (גמרא
שם). (38) שם כ, ב בברייתא. ובמשנה שם שנינו: הוא
נוטל חלק בראש, ומפרש רש"י: חלק היפה בורר ראשון
ונוטל מחצה. (39) וממי למד דוד את זה? מאברהם אבינו,
שאמר (בראשית יד, כד) "רק אשר אכלו הנערים (=עבדי,
שהלכו איתי למלחמה), וחלק האנשים אשר איתי, ענר
אשכול וממרא (=שנשארו לשמור על הכלים) הם יקחו
חלקם", הוא שאמר הכתוב (שמואל שם, כה) "'מהיום
ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט לישראל" - ולא נאמר:
"והלאה", לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם (מדרש רבה
בראשית פרשה מ"ג אות ט).

י. כָּל הָאֶרֶץ שְׁכֹבֶשֶׁין⁴⁰, הֲרֵי הִיא שְׁלוֹ. וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו
וּלְאֲנָשֵׁי הַמְּלָחָמָה כְּפִי מַה שִּׁירָצָה, וּמִנִּית לַעֲצָמוֹ
כְּפִי מַה שִּׁירָצָה; וּבְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים - דִּינוּ דִּין.
וּבְכָל יְהִיו מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שְׁמִים, וְתִהְיֶה מְגֻמָּתוֹ⁴¹
וּמִחֲשָׁבוֹתָ לְהָרִים דֵּת הָאֱמֶת וּלְמִלַּת הָעוֹלָם צֶדֶק
וּלְשֹׁפָר זֵרוֹעַ הַרְשָׁעִים וּלְהַלְחֵם מְלָחֳמוֹת ה' ⁴². שְׁאִין
מְמַלְכִּין מֶלֶךְ תַּחְלָה אֲלָא לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט⁴³

וּבְלֹא קִדּוּשִׁין²⁴, אֲלָא בִּיחוד²⁵ בְּלֶבֶד קוֹנָה אוֹתָהּ
וּמִתַּרְתּ לּוֹ. אֲבָל הַהֲדִיט אֶסּוּר בְּפִלְגָּשׁ²⁶, אֲלָא
בְּאִמָּה הַעֲבָרִיָּה²⁷ בְּלֶבֶד אַחֲרֵי יַעוּד²⁸. וַיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת
לַעֲשׂוֹת הַפִּילָגָשִׁים שְׁלֹקָה לְאַרְמוֹנוֹ, טַבָּחוֹת²⁹
וְאוֹפּוֹת וְרִקְחוֹת³⁰, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח
לְרִקְחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאֹפּוֹת".

(23) תוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ב, "ובורר לו נשים מכל
מקום שירצה כהנות לזיוות וישראליות". (24) סנהדרין כא,
א, ובזה יובן, מעשה אבשלום, שבא "אל פלגשי אביו לעיני
כל ישראל" (שמואל-ב טז, כב), כי אילו היו מקודשות לדוד
אביו, לא היה העם מסכים לעבירה זו (רדב"ז). וראוי לציין
שרש"י לתורה (בראשית כה, ו) מפרש: פלגשים - בלא
כתובה, נראה מדבריו, שהיא מקודשת לו בקידושין, וכבר
העיר הרמב"ן שם, שהגירסה בסנהדרין כא, היא: בלא
כתובה ובלא קידושין. והעיקר תלוי בקידושין, שהכתובה
אינה אלא מדברי סופרים. (25) שמייחדה לו להיות לו
לשפחה ולאשה. (26) שכבר פסק רבינו (הלכות אישות
פרק א, הלכה ד): "כל הבעול אשה לשם זנות בלא קידושין
לוקה מן התורה", וראה הלכות נערה פרק ב, הלכה י"ז.
(27) שמכרה לו אביה בהיותה קטנה. (28) שמייחדה לו
לאשה, מלשון הכתוב (שמות כא, ח) "אשר לא יעדה".
"ומצוות ייעוד, אומר לה בפני שניים: הרי את מקודשת
לי... ואינו צריך ליתן לה כלום (=כסף קידושין) שמעות
הראשונות (שנתן לאביה כשלקחה ממנו) לקידושין ניתנו"
(הלכות עבדים פרק ד, הלכה ז). (29) מבשלות.
(30) מתקנות בשמים ותמריקי נשים.

ה. וְכֵן כּוֹפֶה אֶת הָרְאוּיִין לְהִיּוֹת שָׂרִים, וּמְמַנֶּה
אוֹתָם שָׂרֵי אֱלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים³¹, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלָשׁוֹם
לוֹ שָׂרֵי אֱלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".

(31) אף על פי שאינם רוצים במשא עול הציבור ולהתנהג
בשררה.

ו. וְלוֹקַח הַשְּׂדוֹת וְהַזִּיתִים³² וְהַפְּרָמִים לַעֲבָדָיו
כְּשִׁילְכוּ לַמְּלָחָמָה, וַיִּפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֱלוֹ אִם אֵין
לָהֶם מַה יֵּאָכְלוּ אֲלָא מִשָּׁם, וְנוֹתֵן דְּמִיָּה, שֶׁנֶּאֱמָר:
"וְאֵת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֵת פְּרָמֵיכֶם וְזִיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח,
וְנָתַן לַעֲבָדָיו"³³.

(32) השדות והזיתים וכו' שהם עיקר המחייה, ככתוב
(דברים יא, יד) "דגנך ותירושך ויצהרך". (33) ובתוספות
(סנהדרין כ, ב דיבור המתחיל מלך מותר) שאלו, אם כן
למה נענש אחאב על מעשה כרם נבות הזרעאלי (מלכים-א
כא, יט)? ותירצו, שכוונת הכתוב להתיר לקחת השדות
לעבדיו, ולא לעצמו. עוד תירצו, שאינו מותר אלא בשדה
מקנה, ולא בשדה אחוזה שירש מאבותיו, ככתוב (שם ג)
חלילה לי מה' מתיתי את נחלת אבותי לך. ובעיקר תירצו
שאין פרשת המלך נאמרת אלא במלך, שמלך על כל ישראל
ויהודה ומאת ה', ואחאב לא מלך על יהודה, וגם לא מאת
ה', וברד"ק לשמואל שם מתרץ, שכוונת הכתוב להתיר
פירות בלבד ולא לגוף השדה.

- 1 ומלחמות⁴⁴, שנאמר: "ושפטנו מלפנו ויצא לפגינו
2 ונלחם את מלחמתינו".
34 "החרם תחרימם". וכל שפא לידו אחד מהן ולא
35 הרגו - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תחיה כל
36 נשמה". וקבר אבד זכרם¹⁵.

(13) לאבד ולהשמיד. (14) "כיון שהם היו עיקר עבודה-
זרה ויסודה הראשון... כדי שלא נלמד מכפירתם" (ספר
המצוות' לרבינו, עשה קפז), וראה לקמן פ"ו ה"א, ש"אין
עושים מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראים לו לשלום".
(15) "כבר עלה סנחריב מלך אשור, ובלבל את כל האומות"
(ידים פ"ד, מ"ד). ובספר המצוות' (שם) כתב רבינו: "וכך
עשינו (שהשמדנום), עד שנשלמה השמדתם ע"י דוד,
ונתפורה השארית ונטמעה בין האומות, עד שאינה ידועה
עוד".

- 21 ה. וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק¹⁶, שנאמר:
22 "תמחה את זכר עמלק". ומצות עשה לזכר תמיד
23 מעשיו הרעים¹⁷ ואריכותו¹⁸ כדי לעזר איבתו¹⁹,
24 שנאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק". מפי
25 השמועה למדו: "זכור" - בפ"ה²⁰, "לא תשכח" -
26 בלב²¹, שאסור לשפח איבתו ושנאתו.

(16) בין הזכרים ובין הנקבות. (17) שהיה הראשון
להתגרות בישראל בצאתם ממצרים, ככתוב (במדבר כד, ב)
"ראשית גוים עמלק", ומתרגם אונקלוס: "ריש קריביא
דישראל הוה עמלקאה". (18) ישיבתו במקום סתר,
להתנפל על ישראל באופן פתאומי. (19) שנאתנו אליו.
(20) ע"י קריאה בפה. (21) מגילה יח, א. וכן ב'ספרי'
פרשת כי-תצא, אות רצו. וב'ספר המצוות' עשה קפט,
מסיים רבינו: "הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא כשבא
לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואח"כ ציוה להרגם,
והוא אמרו (שמואל-א טו, ב): "פקדתי את אשר עשה עמלק
לישראל". וגם בעמלק אין עושים מלחמה טרם שיפתחו לו
לשלום, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א, ד. ולדעת הסמ"ג (הובאו
דבריו ב"הגהות מיימוניות" כאן) אין מצוה זו נוהגת עד
ימות המשיח, לאחר כיבוש הארץ, שנאמר: "והיה בהניח
ה'... לך מכל אויבך... תמחה את זכר עמלק". אולם פרשת
מחיית עמלק הנזכרת בשמואל-א, טו מהווה סתירה גלויה
לדיעה זו (רדב"ז).

- 27 ו. כל הארצות שכובשין ישראל במלח על-פי
28 בית-דין, הרי זה כפוש רפים, והרי היא פאריץ'
29 ישראל שפכש יהושע לכל דבר²². והוא, שפכשו
30 אחר כפוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה²³.

(22) 'ספרי' פרשת עקב, אות נא, שנאמר (דברים יא, כד) "כל
המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה", אם ללמד על
תחומי א"י, הרי כבר נאמר (יהושע א, ד) "מהמדבר והלבנון
הזה... יהיה גבולכם" - אלא כל מקום שתכבשו חוץ מן
המקומות האלו, הרי הוא שלכם... ומניין שמצוות נוהגות
שם? הרי אתה דן: נאמר כאן "יהיה", ונאמר להלן "יהיה".
מה להלן מצוות נוהגות שם, אף כאן מצוות נוהגות. אבל
ארצות שכבש יחיד מישראל, או משפחה או שבט שהלכו
וכבשו לעצמם מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם,

(40) מלך ישראל, שאינו המלך המשיח, כי המשיח דינו
מבואר לעיל הלכה ת. (41) שאיפתו, כלשון הכתוב
(חבקוק א, ט) "מגמת פניהם קדימה". (42) השווה לקמן
פרק י"א, הלכה ד ובביאורנו שם. (43) בישראל, בין איש
לרעהו, וכן אמר שלמה (מלכים-א ג, ט) "ונתת לעבדך לב
שומע לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע". (44) באויבי
ישראל. וראה במסכת כלה רבתי פרק ח "שהמלכות נתנה
בשלושים מעלות... במשפט ובצדקה, שנאמר (משלי טז,
יב): כי בצדקה יכון כיסא".

פרק חמישי

(1) שתחילת מלחמת המלך, אינה אלא מלחמת מצוה. מהי
מלחמת רשות. המצוה להחרים שבעה עממים, ולאבד זכר
עמלק, האיסור לחזור לשכון בארץ מצרים. איסור הירידה
מארץ ישראל לחוץ לארץ. חיבת חכמי ישראל לארץ
ישראל, ומעלת הזוכה לחיות בה ולהיקבר בתוכה.

- 3 א. אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי
4 זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבעה עממים²
5 ומלחמת עמלק³ ועזרת ישראל מיד צר שפא
6 עליהם⁴; ואחר-כך נלחם במלחמת הרשות, והיא
7 המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב
8 גבול ישראל ולהרבות בגדלתו ושמו⁵.

(2) והם: החתי, והגרגשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי
והיבסי (דברים ז, א), וראה בסמוך ה"ד. (3) לאבד את
זרעו, כמבואר בסמוך ה"ה. (4) ככתוב (במדבר י, ט) "וכי
תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם".
(5) שיפחדו הגוים מלהתגרות בהם. ובסוטה מד, ב אמרו:
מלחמת יהושע לכבש - חובה; מלחמות בית דוד לרווחה
(=שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל) - רשות.

- 9 ב. מלחמת מצוה, אינו צריך לטל בה רשות
10 בית-דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם
11 לצאתה⁶. אבל מלחמת הרשות, אינו מוציא את העם
12 בה אלא על-פי בית-דין של שבעים ואחד⁷.

(6) אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, להלן פ"ז, ה"ד.
(7) סנהדרין ב, א. וכן שם כ, ב. ומתוך שהודגש שם: "אין
מוציאין למלחמת הרשות... של שבעים ואחד" משמע,
שלמלחמת מצוה אינו צריך רשות בית-דין (כסף-משנה).

- 13 ג. ופירץ⁸ לעשות לו דרך⁹ ואין ממחין¹⁰ בידו. ודרך
14 המלך אין לה שעור¹¹, אלא כפי מה שהוא צריך.
15 אינו מעקם הדרכים מפני פרמו של זה או מפני
16 שדהו של זה, אלא הולך בשוה ועושה מלחמתו¹².

(8) גדרות של כרמים ושדות. (9) לחייליו, בלכתם להלחם.
(10) מעכבים. (11) לרוחב ולאורך. (12) סנהדרין כ, ב.
ובבבא-קמא ס, ב.

- 17 ד. מצות עשה להחרים¹³ שבעה עממין¹⁴, שנאמר:

הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב). ואע"פ שמשמע מדברי רבינו שאם נשתקע ישנו איסור על-כל-פנים, בכל זאת נשתקע רבינו במצרים, כי אנוס היה על פי המלכות, בהיותו רופא למלך ולשרים (רדב"ז). אף הוא (הרדב"ז) מעיד ומתנצל: וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, וזה מותר, ושוב באתי לירושלים. וכדאי להעיר, שרבי אשתורי הפרחי, מעיד בספרו "כפתור ופרח" פרק ה, שרבינו היה חותם שמו באגרת, ומסיים בה: "הכותב, העובר בכל יום שלשה לאוין". והכוונה לשלושת הפסוקים במ הזהירה תורה לא תשוב למצרים. מכאן, שקשה בעיניו היתה לו ישיבתו במצרים. (36) ב'תורת כהנים' פרשת אחרי, פרשתא ח', אמרו: "מנין שלא היתה אומה באומות שהתעייבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד-לומר: כמעשה ארץ מצרים" וגו'.

ט. אסור לצאת מארץ-ישראל לחוצה לארץ לעולם³⁷, אלא ללמד תורה³⁸, או לשא אשה³⁹, או להציל⁴⁰ מן העפזים; ויחזור לארץ⁴¹. וכן יוצא הוא לסחורה⁴²; אכל לשכנ⁴³ בחוצה לארץ - אסור, אלא-אם-כן חזק שם הרעב עד שצנעשה שיה דינר חטין בשני דינרין⁴⁴. במה דברים אמורים? פשהיו המעות מצויות והפרות ביקר, אכל אם הפרות בזול, ולא ימצא מעות ולא במה ישמחר, ואבדה פרוטה מן הפיס - יצא לכל מקום שיקצא בו רוח⁴⁵. ואף-על-פי שמחר לצאת - אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון, שני גדולי הדור היו⁴⁷, ומפני צרה גדולה יצאו⁴⁸, ונתחייבו כלליה למקום⁴⁹.

(37) שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם לבבא-בבא צא, א). (38) שהיא מצוה גדולה, כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה (ע"ז יג, א. וב'תוספות' שם ד"ה ללמוד תורה). ואפילו אם יש בארץ מי שילמדהו, מותר לו לצאת ללמוד בחו"ל, "לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל" (גמרא שם). והשווה לעיל הל' אבל פ"ג, ה"ד. (39) בגלל חשיבות המצוה, שנאמר בה (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה" ('תוספות' שם). (40) ממנו (גמרא שם). (41) שתהא דעתו לחזור. אבל אם אין דעתו לחזור, אפילו לישא אשה אסור לו לצאת, כמבואר בכתובות ק"א, א שלא התירו ליבם לצאת לחו"ל לישא את יבמתו, ובודאי מפני שלא היתה דעתו לחזור, כי בדעתו לחזור מותר לו, כמבואר בע"ז יג, א. וכן הוכיחו 'תוספות' שם ד"ה: ללמוד תורה (כסף-משנה). (42) מועד קטן יד, א, שהיוצא להרוויח, דינו כיוצא לזמנות, ובודאי אם אין לו מה לאכול, רשאי הוא לצאת כמבואר בסמוך (יד איתן). (43) בקביעות, שלא עלימנת לחזור. (44) בבא-בבא צא, א: "אלא-אם-כן עמדו סאתיים בסלע", וידוע שהמחיר הרגיל הוא ארבעה סאין בסלע (עירובין פב, ב), הרי שאם הוקיר המחיר בכפליים - הרי זה רעב חזק (כסף-משנה). (45) שאם לא עלה המחיר כפליים - אסור לו לצאת. (46) ב"ב שם עמ' ב. כרבי יוחנן, המעיד שהוא זוכר, כשעמדו ארבע סאין קמח בסלע (=בזול) והיו רבים נפוחי רעב בטבריא, מחוסר איסור לקנות בו לחם. (47) פרנסי הדור היו. (48) שחזק

"אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות" (כלשון רבינו בהל' תרומות פ"א, ה"ב). וכן אמרו (גיטין מז, א) "כיבוש יחיד - אין שמו כיבוש". (23) 'ספרי' שם, "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה, ואין מצוות נוהגות שם? אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה: משתכבשו לארץ, תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ. הוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים... ואת היבוס, שהיה סמוך לירושלים לא הוריש... אמר לו הקב"ה סמוך לפלטיירים (=היכל) שלך לא הורשת, האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים" וכו'. והשווה הל' תרומות פ"א, ה"ג.

1 ז. ומחר לשפן בכל העולם, חוץ מארץ מצרים. מן
2 הים הגדול²⁴ ועד המערב²⁵, ארבע-מאות פרסה על
3 ארבע-מאות פרסה, כנגד ארץ פוש²⁶ וכנגד
4 המדבר²⁷ - הכל אסור להתלשב בה. בשלשה
5 מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים²⁸.
6 שנאמר: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד"; "לא
7 תסיף עוד לראתה"; "לא תספו לראתם עוד עד
8 עולם". ואלכסנדריא בכלל האסור²⁹.

(24) הוא הים התיכון. (25) בכת"י תימן: הים הגדול המערבי. (26) היא אתיופיה שבאפריקה, וכוש הנזכרת בתנ"ך היא בדרום ערב אצל מצרים, וכן הכתוב אמר (יחזקאל כט, י) "ונתתי את ארץ מצרים לחרבות... שממה, ממגדל סונה ועד גבול כוש", וכן (בדברי הימים-ב, כא, טז) "הפלשתים והערבים אשר על ידי כושים". (27) כל השטח מן הים, המקביל לארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל נחשב למצרים. וכן אמרו (תענית י, א) "ארץ מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה". וראה במדרש 'שמות רבה' פרשה י אות ב: "המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו" וכו'. (28) ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א. (29) סוכה נא, ב. אנשי אלכסנדריא של מצרים נענשו ונהרגו, על שעברו על מה שאמרה תורה: לא תסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהיא בכלל מצרים (כסף-משנה).

9 ח. מחר לחזר לארץ-מצרים לסחורה³⁰
10 ולפרקמטיא³¹ ולקבש ארצות אחרות³², ואין אסור
11 אלא להשתקע שם. ואין לוקין על לאו זה³³, שבעת
12 הפניסה מחר הוא³⁴. ואם יחשב לישב ולהשתקע
13 שם, אין בו מעשה³⁵. ויראה לי, שאם קבש
14 ארץ-מצרים מלך ישראל על-פי בית-דין, שהיא
15 מתרת; ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים, או
16 לשכנ בה והיא ביד עפזים, מפני שמעשהיה
17 מקלקלין יותר מכל הארצות, שנאמר: "כמעשה
18 ארץ מצרים"³⁶.

(30) לשם מקח וממכר סחורות שונות. (31) סחורה, בלשון יוונית. "עובר לסוחר" (בראשית כג, טז) מתרגם יונתן: מתקבלין בכל פרקמטיא. (32) ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ח. (33) אפילו אם נשתקע לבסוף. (34) שעדיין לא נשתקע. (35) ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה (לעיל

17 שָׂרְפָה יִשְׂרָאֵל; שָׁפַל הַיּוֹצֵא לַחוּצָה לְאַרְצוֹ, בָּאֵלוֹ
18 עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם
19 מִהִסְתַּפֵּחַ בְּנִחְלַת ה' לֵאמֹר לֹךְ עֲבֹד אֱלֹהִים
20 אֲחֵרִים"⁶³. וּבִפְרָעֵנוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְאֵל אֲדַמַּת
21 יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ". כָּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְצֵאת מֵהָאָרֶץ
22 לַחוּצָה לְאַרְצוֹ, כֵּן אֲסוּר לְצֵאת מִבְּבַל לְשָׂאֵר
23 הָאָרְצוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּבִלָּה יוֹבֹאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ"⁶⁴.

(63 כתובות קי, ב. והביריתא מסיימת שם: "וכי מי אמר לו לדוד, לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל, כאילו עובד ע"ז". וראה ב'תורת כהנים' פרשת בהר, פרשתא ה, ה"ד: "כל היוצא לחו"ל - כאילו עובד ע"ז". (64 שם קיא, א. ושם קי, ב אמרו: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר: בבלה יובאו ושמה יהיו, עד יום פקדי אותם נאום ה'. ולדעת הכסף-משנה, כוונת רבינו ל"שאר ארצות" - אפילו לא"י. ורש"י שם קיא, א מפרש: אסור לצאת מבבל, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואינו מזכיר את הפסוק: "בבלה יובאו", כי פסוק זה אינו מדבר אלא בכלי המקדש ולא באנשים, וכדיחוי הגמרא שם, בטעמו של רבי זירא, שהיה משתדל לעלות מבבל לא"י, בניגוד לדעתו של רב יהודה האוסר עליה זו מהפסוק הנ"ל. ולפי זה, בזמן שיש ישיבות בא"י, מותר לעלות אליה אפילו מבבל.

פרק ששי

(1 שאין עושים שום מלחמה בעולם, עד שיקראו לשלום תחילה. שלושה כתבים ששלח יהושע לשבעת העמים עד שלא נכנס לארץ. דין עמון ומואב בקריאת שלום. איסור קציצת אילן מאכל, והשחתת כל דבר ערך שהוא. דברים שפטרם חכמים במחנה צבא, ומצוות מיוחדות לצבא, כמחנה קדוש.

24 א. אֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אָדָם בְּעוֹלָם עַד שֶׁקוֹרְאִין
25 לוֹ שְׁלוֹם, אֶחָד מִלְחָמָה הֶרְשִׁיתָ², וְאֶחָד מִלְחָמָה
26 מִצְוָה³, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ,
27 וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם"⁵. אִם הִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שָׁבַע
28 מִצְוֹת שֶׁנֶּצְטָווּ בְּנֵי נָח עָלֶיהֶן⁶ - אֵין הוֹרְגִין מִהֶן
29 נִשְׁמָה⁷, וְהָרִי הֵן לְמָס, שֶׁנֶּאֱמָר: "יִהְיוּ לֹךְ לְמָס
30 וְעֲבֹדוּךָ". קִבְּלוּ עָלֶיהֶם הַמָּס וְלֹא קִבְּלוּ הָעֲבֹדוֹת, אוֹ
31 שֶׁקִּבְּלוּ הָעֲבֹדוֹת וְלֹא קִבְּלוּ הַמָּס - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם,
32 עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ שְׁנֵיהֶם⁸. וְהָעֲבֹדוֹת שֶׁיִּקְבְּלוּ הוּא, שִׁיְהִיו
33 נְבִזִים וְשָׁפְלִים לְמִטָּה, וְלֹא יִרְמִיאוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל,
34 אֶלָּא יִהְיוּ כְּבוֹשִׁים תַּחַת יָדָם⁹. וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל
35 לְשׁוֹם דָּבָר שֶׁבְּעוֹלָם. וְהַמָּס שֶׁיִּקְבְּלוּ - שִׁיְהִיו מוֹכְנִים
36 לְעֲבֹדוֹת הַמֶּלֶךְ בְּגוֹפָם וּבְמִזְמוֹנָם, כְּגוֹן בְּנֵי הַחוֹמוֹת¹⁰
37 וְחֵזֶק הַמְּצוּדוֹת וּבְנֵי אֶרְמוֹן הַמֶּלֶךְ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ,
38 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְזֶה דְּבַר הַמָּס אֲשֶׁר הָעֵלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
39 לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא וְאֶת חֹמֹת
40 יְרוּשָׁלַיִם... וְאֶת כָּל עָרֵי הַמְּסָכָנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ
41 לְשְׁלֹמֹה... כָּל הָעָם הַנּוֹתָר מִן הָאֲמָרִי... וְעַלֵּם

הָרַעַב בָּאָרֶץ, כְּכָתוּב בְּמַגִּילַת רוּת א, א. (49 בבא-בבארא שם ע"א.

1 י. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְׁקִין עַל תַּחוּמֵי אֶרֶץ-
2 יִשְׂרָאֵל⁵⁰, וּמְנַשְׁקִין אֲבָנֶיהָ⁵¹ וּמְתַגְלָגְלִין עַל עֲפָרָהָ⁵².
3 וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֵת
4 עֲפָרָהּ יִחַנְנוּ".

(50 כשדרכה רגלם על אדמת א"י והגיעו לתחילת תחומה. (51 כתובות קיב, א: "רבי אבא היה מנשק כיפי (=סלעים) דעכו", והיתה תחילת תחומי א"י, כמבואר בגיטין עו, ב כשהיו התלמידים בארץ נפרדים מחבריהם, שחזרו לחו"ל, היו נפטרים מהם בעכו, כי ליווים עד שם, ומשם ואילך אסור היה לתלמידי א"י לצאת, שמעכו והלאה - חוץ לארץ. (52 כתובות שם עמ' ב. וראה במדרש תנחומא פ' שלח, הובא ב'תוספות' שם עמ' א: "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לא"י, והיה שוקל אבנים... כיון שמצאן כבידות, אמר: אין אלו אלא אבני א"י, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה: כי רצו עבדיך את אבניה. והשווה ירושלמי שביעית פ"ד, ה"ז.

5 יא. אָמְרוּ חֲכָמִים⁵³: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל -
6 עוֹנֹתָיו מְחוּלִין, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכָל יֹאמֵר שָׁכֵן חִלְתִּי,
7 הָעָם הַיֹּשֵׁב בֵּיהֶם נִשָּׂא עוֹן"⁵⁴. אֲפִלוּ הֵלֶךְ בֵּיהֶם אֶרְבַּע
8 אַמּוֹת, זֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הִקְבִּיר בֵּיהֶם⁵⁵ -
9 נִתְכַּפֵּר לוֹ, וְכָאֵלּוּ הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מְזַכֵּחַ כְּפָרָה⁵⁶,
10 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִפֵּר אֲדַמְתוֹ עִמּוֹ". וּבִפְרָעֵנוֹת⁵⁷ הוּא
11 אוֹמֵר: "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה⁵⁸ תָּמוּת"⁵⁹. וְאֵינוֹ דוֹמָה
12 קוֹלָטָתוֹ מִחַיִּים⁵⁹ לְקוֹלָטָתוֹ אַחֵר מוֹתוֹ⁶⁰; וְאֶף-עַל-
13 פִּי-כֵן גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִים מִתֵּיהֶם לְשָׁם⁶¹.
14 צֵא וּלְמַד מִיַּעֲקֹב אֲבִינוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק⁶².

(53 כתובות קיא, א. (54 ומפרש רש"י: אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עוון. (55 שמת בחוץ-לארץ ונקבר בארץ. (56 שם. (57 כשהנביא הוכיח את אמציה כהן בית אל, וניבא עליו קשות. (58 הכוונה לחו"ל, שהיא אדמה טמאה. (59 שחי בארץ ונפטר בה. (60 שמת בחוץ-לארץ והעבירו ארונו לקבורה בא"י, שסוף-סוף מת על אדמה טמאה (שם). (61 שם, ובמועד קטן כה, א. (62 שביקשו להעבירו עצמותיהם לא"י לקבורה, למרות שמתו בחוץ-לארץ. ובירושלמי (כתובות פ"ב, ה"ג) אמרו: רבה ורבי אלעזר היו מטיילים ברחוב, ראו ארונות עם מתים באים מחוץ-לארץ, אמר רבה: מה הועילו אלו, אני קורא עליהם (ירמיה ב, ז): ונחלתי שמתם לתועבה - בחייהם (=שמאסתם בה ולא באתם לדור בה); ותבואו ותטמאו את ארצי - במיתתכם. אמר לו רבי אלעזר, כיון שמגיעים לארץ, היו נוטלים גוש עפר ומניחים על ארונם, וכתוב: וכפר אדמתו עמו. והעירו ב"הגהות מיימוניות" - מכאן סמך, למה שנהגו להניח עפר א"י על המתים בחוץ-לארץ. וראה מנהג זה בשו"ע יו"ד סי' שסג, סעיף א.

15 יב. לְעוֹלָם יְדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אֲפִלוּ בְּעִיר
16 שְׂרָפָה עִמּוֹ⁶³, וְאֵל יְדוּר בְּחוּצָה לְאַרְצוֹ וְאֲפִלוּ בְּעִיר

- 1 שְׁלֹמֹה לְמַס עֶבֶד עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
2 נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, כִּי הֵם אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְעֶבְדֵּי
3 וְשָׂרֵיו וְשְׁלִישָׁיו וְשָׂרֵי רֶכֶב וּפָרָשָׁיו.

- (2) שהיא בשאר האומות, כדי להרחיב גבול ישראל.
(3) שהיא בשבעה עממים ומלחמת עמלק, כמבואר לעיל
פ"ה, ה"א. (4) וכל עיר במשמע, אפילו עיר של שבעה
עממים, וכן מצינו במשה רבינו שקרא לשלום לסיחון מלך
האמורי, שהוא משבעת העממים (ראה דברים ב, כו), ובוודאי
לא עבר משה על ה'לאתעשה' - לא תחיה כל נשמה
(רמב"ן לדברים כ, א). וב'מדרש רבה' דברים פ"ה, אות יג:
"חייך שאני מקיים גזירתך, כל מלחמה שיהיו הולכים, לא
יהיו פותחים אלא בשלום". (5) אבל רש"י לתורה שם,
מפרש שכל הכתוב אינו מדבר אלא במלחמת רשות, וראה
בפירוש רבי אליהו מזרחי שם. (6) והן מנויות לקמן פ"ט,
ה"א. (7) ולדעת הראב"ד, אין קבלת שבע מצוות מעכבת
במלחמת הרשות, ואפילו לא קיבלו המצוות - אין הורגים
מהם נשמה, ומשלימים עמהם, שהרי בערים רחוקות הם
יושבים, ולא יחטיאו אותנו. מה שאין-כן במלחמת מצוה
המכוונת כלפי העמים שבא", קבלת מצוות מעכבת בהם,
ואם לא יקבלו מחרימים אותם, שלא יחטיאו אותנו. וראה
בסמוך אות יב. (8) 'ספרי' שופטים, אות ר. (9) ושייך
כל ישראל ליקח מהם לחטוב עציו ולשאוב מימיו, ונותן לו
שכרו הראוי (רמב"ן לדברים כ, יא). (10) חומות ירושלים,
כמפורש בכתוב הבא.

- 4 ב. וַיֵּשׁ לְמִלָּךְ לְהַתְנוּת עִמָּהֶם שִׁיקָח חֲצִי מִמוֹנָם או
5 הַקְרָעוֹת וַיִּנָּתֵן כָּל הַמִּטְלָטְלִין, או הַמִּטְלָטְלִין וַיִּנָּתֵן
6 הַקְרָעוֹת¹¹, כְּפִי מֵה שִׁיתָנָה.

(11) זהו הפירוש של "חצי ממונם".

- 7 ג. וְאַסּוּר לְשַׁקֵּר בְּבְרִיתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם אַחֵר שֶׁהִשְׁלִימוּ
8 וּקְבִלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת¹².

- (12) שהרי קראו להם לשלום, והבטיחום שלא יהרגום, ואם
ימעלו בהבטחתם, יש בזה חילול השם (ראה בסמוך סוף
ה"ה), ומה גם שהתורה לא התירה לנו דם, נמצא ההורגם
הוא שופך דמים ורוצח.

- 9 ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, או שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קְבִלוּ שֶׁבַע
10 מִצְוֹת - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה וְהוֹרְגִין כָּל הַזִּכְרִים
11 הַגְּדוֹלִים¹³, וּבּוֹזִיזִין כָּל מִמוֹנָם וְטָפָם. וְאִין הוֹרְגִין
12 אִשָּׁה וְלֹא קָטָן, שְׁנֵאֲמַר: "הַנָּשִׁים וְהַטָּף"¹⁴ - זֶה טָף
13 שֶׁל זִכְרִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?¹⁵ בְּמִלְחָמָה
14 הַרְשוּת שֶׁהוּא עִם שָׂאֵר הָאֲמוֹת, אֲבָל שֶׁבַע עֲמֻמִּין
15 וְעַמְלֵק שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ - אֵין מְנִיחִין מֵהֶם נִשְׁמָה,
16 שְׁנֵאֲמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל וָגו'. רַק מִעֲרֵי הָעַמִּים...
17 לֹא תַחֲיֶה כָּל נִשְׁמָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעַמְלֵק:
18 "תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלֵק"¹⁶. וּמִנֵּין שְׁאִינוּ מְדַבֵּר אֵלָּא
19 בְּאֵלֵי שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ? שְׁנֵאֲמַר: "לֹא הִיָּתָה עִיר אֲשֶׁר
20 הִשְׁלִימָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתֵי הַחַיִּי יִשְׁבִּי גִבְעוֹן,
21 אֶת הַכָּל לָקַחוּ בְּמִלְחָמָה. כִּי מָאת ה' הִיָּתָה לַחֲזֹק

- ה. שְׁלֹשָׁה כְּתָבִים שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ¹⁸ עַד שֶׁלֹּא נִכְנַס
לְאֶרֶץ: הָרִאשׁוֹן שָׁלַח לָהֶם - מִי שְׁרוּצָה לְבָרֵךְ,
יִבְרַח. וְחֲזָרוֹ¹⁹ וְשָׁלַח: מִי שְׁרוּצָה לְהַשְׁלִים, יִשְׁלִים.
וְחֲזָרוֹ וְשָׁלַח: מִי שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, יַעֲשֶׂה.
אִם-כֵּן, מִפְּנֵי מָה הִעֲרִימוּ יוֹשְׁבֵי גִבְעוֹן?²⁰ לְפִי
שֶׁשָּׁלַח לָהֶם בְּכָלֵל²¹ וְלֹא קְבִלוּ, וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁפָּט
יִשְׂרָאֵל, וְדָמּוּ שֶׁשׁוּב אֵין פּוֹתֵחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם²².
וְלָמָּה קָשָׁה הַדָּבָר לְנִשְׁיָאִים וְרָאוּ שְׂרָאוֹי לְהַפְּוֹתָם
לְפִי חֶרֶב לְוִלִּי²³ הַשְׁבּוּעָה?²⁴ מִפְּנֵי שִׁפְתָּיו לָהֶם
בְּרִית²⁵. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"?
אֵלָּא הִנֵּה דִינָם שִׁיְהִי לְמַס עֶבְדִּים, וְהוֹאִיל וּבִטְעוֹת
נִשְׁבְּעוּ לָהֶם²⁶, בְּדִין הִיָּה שִׁיְהָרְגוּ עַל שֶׁהִטְעוּם, לְוִלִּי
חִלּוֹל הַשֵּׁם²⁷.
- (18) ירושלמי שביעית פ"ו, ה"א. (19) לא שחיכה במכתב
השני, עד שיקבל תשובה למכתבו הראשון, אלא בבת אחת
שלח שלשה כתבים בהם שלש הצעות, וכן נראה מלשון
הירושלמי שם (רדב"ז). ושם אמרו: גרגשי פינה והלך לו
לאפריקה. (20) לשקר ולומר: מארץ רחוקה באו עבדיך
וגו' (יהושע ט, ט), והלא יכולים היו להצהיר על רצונם
להשלים וינצלו. (21) לכל ערי כנען בצורה כוללת.
(22) שחשבו הואיל ולא נענו בפעם הראשונה עם קבלת
הפניה הכללית, שוב לא יקבל אח"כ שום קיבוץ מהם

ז. כְּשֶׁצָּרִין עַל עִיר לְתַפְשָׁהּ, אֵין מְקִיפִין אוֹתָהּ 10
מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, אֲלֵא מִשְׁלֹש רוּחוֹתֶיהָ; וּמִנִּיחִין 11
מְקוֹם לְבוֹרָה וְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה לְהַמְלִט עַל נַפְשׁוֹ, 12
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדִּין פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת 13
מֹשֶׁה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּי³¹ שֶׁבְּכָף צִוָּהוּ. 14

(31) 'ספרי' פרשת מטות, אות קנו. וכתב הרדב"ז, מסתבר, שזה רק במלחמת הרשות, ובשאר האומות, דוגמת מדין, שלומד ממנה. וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותיה שלום. וכן גם דעת ה'חינוך' מצוה תקנו, שבמלחמת ז' עממים מקיפים אותה מכל צד. אולם ה'מנחת חינוך' שם סובר, שדעת רבינו שגם במלחמת מצוה אין מקיפים אותה אלא משלש רוחותיה, שהרי מלחמת מדין היתה על פי צו ה', והרי זו כמלחמת מצוה. ומה שהחיו בה את הטף (ראה שם, יח), אינה אלא גזירת הכתוב. וראה דעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו, שמונה דין זה בתור מצוות-עשה בפני עצמה (שם מצוה ה), וגם לדעתו, מצוה זו אינה אלא במלחמת הרשות. והוא מנמק: שיש בזה תיקון, שנפתח להם פתח שיברחו, ולא יתחזקו לקראתו.

ח. אֵין קוֹצְצִין אֵילָנִי מֵאֲכָל שְׁחוּץ לְמִדִּינָה³² וְאֵין 15
מוֹנְעִין מֵהֶם אֲמַת³³ הַמַּיִם פְּדֵי שְׂיָבְשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: 16
"לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ"³⁴; וְכָל הַקּוֹצֵץ - לֹקְהָ. וְלֹא 17
בְּמַצוֹר בְּלֶבֶד, אֲלֵא בְּכָל מְקוֹם כָּל הַקּוֹצֵץ אֵילָן 18
מֵאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה - לֹקְהָ³⁵; אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ 19
אִם הָיָה מְזִיק אֵילָנוֹת אֲחֵרִים³⁶, אוּ מִפְּנֵי שְׂמִיזִיק 20
בְּשָׂדֵה אֲחֵרִים³⁷, אוּ מִפְּנֵי שֶׁדָּמְיוּ יִקְרִים³⁸. לֹא אֶסְרָה 21
תּוֹרָה אֲלֵא דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה. 22

(32) כשצרים על עיר להלחם עליה, "כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם" ('ספר המצוות' ל"ת נז). (33) תעלה. (34) "בכל דבר" ('ספרי' שופטים, אות כג). (35) מכות כב, א. ואזהרתו: "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות". (36) אפילו בשלו (כ"ק צב, א). (37) כמו ששינונו (בבא-בטרא כו, א) "לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא-אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות", שכשיחרוש אילנותיו לא יצטרך להכניס מחרשתו לתוך של חבירו. ושם כה, ב שנינו: "מרחיקים את האילן מן הבור כ"ה אמה... אם הבור קדם (ושרשי האילן מזיקים הבור) קוצץ ונותן דמים". (38) יקרים לבנין, יותר משבח פירותיו (בבא-קמא צא, ב וברש"י).

ט. כָּל אֵילָן סָרֵק³⁹, מִתֵּר לִקְץ אוֹתוֹ⁴⁰, וְאֶפְלוּ אֵינוֹ 23
צָרִיף לוֹ. וְכֵן אֵילָן מֵאֲכָל שֶׁהִזְקִין וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֲלֵא 24
דָּבָר מוּעֵט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְטָרֵחַ בּוֹ - מִתֵּר לִקְץ 25
אוֹתוֹ⁴¹. וְכַמָּה יֵהָא הַזֵּית עוֹשֶׂה וְלֹא יִקְצְנוּ? - רִבְעֵ 26
הַקֵּב זֵיתִים⁴². וְדָקָל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קֵב תְּקָרִים, לֹא 27
יִקְצְנוּ⁴³. 28

(39) שאינו עץ מאכל. (40) ככתוב: "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, אותו תשחית וכרת". (41) בבא-קמא צא, ב: "רק עץ אשר תדע - זה אילן מאכל". ומפרש רבינו:

(כסף-משנה). (23) כמו: לולא. (24) שנשבעו להם נשיאי העדה, ככתוב (שם, טו), והלא אפילו לא נשבעו להם, אסור להכותם מאחר שהשלימו? (25) שיהיו שווי זכויות כאזרחים חפשיים. (26) שחשבו, שהם מארץ רחוקה מאד, מן העמים שאין בדעתם לבוא עליהם כלל, ואינם חייבים לקבל עליהם עבדות ומסים (רמב"ן לדברים כ, יא). (27) שיאמרו הגויים, שהנשיאים חללו שבועתם, ולא ידעו כי השבועה לא חלה עליהם כלל, שבטעות היתה (גיטין מו, א). והראב"ד סובר, כל שלא השלימו טרם שעברו ישראל את הירדן, שוב אין ההשלמה מועילה להם, ולפיכך מוכרחים היו הגבעונים להערים שמארץ רחוקה הם. אולם, מתוך שאמרו (ע"ז כד, ב) ארוונה היבوسی גר תושב היה, שקיבל שבע מצוות, וקיבלו דוד, נראה כדעת רבינו, שכל מי שמשלים - מקבלים אותו ('קריית מלך'). וראה ב'תוספות' גיטין שם, ד"ה כיון דאמרו. ועדיין יש להעיר מדברי עזרא הסופר (עזרא ט, יב) בקשר להתערבות זרע קודש בעמי הארצות: הכנעני, החתי וגו' (כמפורש שם, ב): "ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם... ולא תדרשו שלומם וטובתם עד עולם", הרי שעם כניסתם לארץ, נאסרו להשלים עמהם ('אור שמח').

ו. עֲמוֹן וּמוֹאָב, אֵין שׁוֹלְחִים לָהֶם לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: 1
"לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם, כָּל יְמֶיךָ". אָמְרוּ 2
חֲכָמִים²⁸: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּקְרָאתִי אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם", 3
יָכוֹל עֲמוֹן וּמוֹאָב בֵּן? תִּלְמִיד לּוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ 4
שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם"²⁹. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲמֹךְ יָשָׁב 5
בְּקִרְבֶּךָ... בְּטוֹב לוֹ, לֹא תוֹנֶנּוּ", יָכוֹל עֲמוֹן וּמוֹאָב 6
בֵּן? תִּלְמִיד לּוֹמַר: "וְטוֹבָתָם". וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין 7
שׁוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹמָם - אִם הַשְּׁלִימוּ מַעֲצָמָם תַּחֲלָה, 8
מִקְבָּלִין אוֹתָן³⁰. 9

(28) 'ספרי' כ"תצא, אות רנא. (29) והעיר הרדב"ז: כבר בא סנחריב ובלבל את העולם. כלומר, שאין אנו יודעים כיום, מי הם עמונים ומואבים, וכל גוי הפורש, מרוב האומות הוא פורש, כמבואר בידים פ"ד, מ"ד. והשווה הל' איסורי ביאה פ"ב, הכ"ה. (30) שלא אסר הכתוב אלא דרישתנו לשלומם, ולא היענותנו לקריאתם. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": אינו אסור אלא לדרוש בשלומם, אבל תשלומי שלום מותר, כגון אם עשו עמך חסד, מותר לפקדם לשלום, שנאמר (שמואל-ב י, א) וימת מלך בני עמון, וימלוך חנון בנו... ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון... כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד לנחמו". ובכסף-משנה העיר, שבמדרש משמע, שלא עשה דוד כהוגן בזה, כוונתו למדרש נחומא פרשת פינחס אות ג, "אתה מוצא במי שבא עליהם במדת רחמים, לסוף בא לידי בזיון ומלחמות... זה דוד... אמר לו הקב"ה: אתה תעבור על דברי, שאני כתבתי לא תדרוש שלומם... אל תהי צדיק הרבה, שלא יהא אדם מוותר על התורה... ולבסוף בא לידי בזיון, ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם (שמואל-ב י, ד), ואח"כ לידי מלחמה עם ארם נהרים" וכו'. וב'אור שמח' מתרץ, שאם משלם חסד עם מטיבו עצמו - זה מותר, ודוד עשה חסד עם בנו, וזה אסור.

עצמם, נקברים במקומם, כיון שהם טרודים במלחמה - עשאו כמת מצוה.

יג. ארבעה דברים פטרו במחנה⁵⁵: אוכלים¹²
הדמאי⁵⁶, ופטורים מרחיצת ידים בתחלה⁵⁷, ומביאין¹³
עצים⁵⁸ מכל מקום. ואפילו מצאן תלושים ויבשים⁵⁹
- אין מקפידין על כך במחנה. וכן פטורין מלערב¹⁵
ערוכי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאהל לאהל⁶⁰
ומספה לספה. והוא, שיקיפו כל המחנה מחיצה¹⁷
גבוהה עשרה טפחים כדי שתהיה רשות היחיד, וכן¹⁸
כמו שנתבאר בהלכות שבת⁶¹, ואין מחיצה פחותה¹⁹
מעשרה⁶². וכשם שפטורין מכל אלו בהליכתן, כך²⁰
פטורין בחזרתן⁶³.²¹

(55) היוצאת למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות (עירובין שם, ובפירוש המשנה לרבינו). (56) פירות שנלקחו מעם הארץ, ואינו ידוע אם פירותיהם מעושרים כראוי. ראה הל' מעשר פ"ט, ה"א. ומתוך שרוב עמי הארץ מעשרים הם, נמצאת הפרשתם אינה אלא חומרא מדבריהם, הקילו חכמים עליהם (שם יז, ב וברש"י) "לפי שהם מתעסקים בכיבוש ארצות אויביהם" (פירוש המשנה לרבינו שם). (57) שלפני הסעודה, משום שהם טרודים במלחמה. אבל במים אחרונים, שלאחר הסעודה - חייבים, הואיל ונתקנו מחמת הסכנה של מלח סדום המסמא את העינים (ראה הל' ברכות פ"ו, ה"ג) - חמורה סכנה מאיסור (עירובין שם). (58) להסקה, או לכל צרכים אחרים, ואין זוה משום גזל. (59) שבעליהם תלשום לצרכיהם וטרחו לייבשם, ואע"פ שאנשים אחרים אסורים ללקחם, משום גזל (ראה הל' נזקי ממון שם) - אנשי המחנה מותרים בהם (שם יז, א). (60) בלי כל עירוב, בניגוד לשאר אנשים הגרים בחצר אחרת, ולכל אחד בית בפני עצמו, אסור להם לטלטל מבית לבית, וכן מבית לחצר, עד שיתערבו בפת שלמה, שגובים מכל בית ובית ומניחים הכל בבית אחד מבתי החצר (הל' עירובין פ"א, ה"א-ו, טז). (61) פט"ז, ה"א. (62) טפחים בגובה (שם ה"ט), ובכת"י תימן: ואין מחנה פחותה מעשרה. כלומר, עשרה אנשים. ומקורו בירושלמי עירובין פ"א ה"י, שנאמר (דברי הימים א יב, כג) "עד למחנה גדול כמחנה אלהים", וכמה מנחה אלהים? עשרה. (63) מהמלחמה (ירושלמי שם), שגם בחזירתם הם בסכנה, שנאמר (שופטים ז, ג) "מי ירא וחרד, ישוב ויצפור מהר הגלעד". "ולמה הם חוזרים בצפירה (=בהשכמה)? - מפני השונאים", שלא ירגישו בהם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

יד. ואסור להפנות⁶⁴ בתוך המחנה או על פני השדה²²
בכל מקום, אלא מצות עשה למקן שם דרך מיוחדת²³
להפנות בה, שנאמר: "ויד תהיה לה" ⁶⁵ מחוץ²⁴
למחנה".²⁵

(64) לקטנים או לגדולים. "ולא יפנו בני אדם בכל מקום, ובין האהלים, כדרך שעושים האומות" (ספר המצוות, עשה קצב). (65) דרשו ב'ספרי' (כ"תצא, אות רנו) אין יד אלא מקום. שנאמר (שמואל א טו, יב) "והנה מציב לו יד".

זה עץ מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט. (42) הקב - הוא ארבעה לוגין, והסאה ששה קבין (הל' עירובין פ"א ה"ג), ומתוך שהזיתים חשובים, נחשב בהם רובע הקב לדבר ניכר. (43) ב"ק שם.

י. ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר פלים¹
וקורע בגדים⁴⁴ והורס בגין וסותם מעין⁴⁵ ומאבד²
מאכלות דרך השחתה⁴⁶ - עובר ב"לא תשחית",³
ואינו לוקה אלא מפת-מרדות מדבריהם⁴⁷.⁴

(44) כמו שאמרו (שבת קה, ב) "המקור בגדי בחמתו והמשבר כליו בחמתו... יאה בעיניך כעובד ע"ז. ושם קכט, א: רב יהודה - בקעו בשבילו שולחן-ארז, להסיק בעציו ולחממו ביום הקזתו, ושאלו: והלא עבר משום כל תשחית? וכשרב הונא קרע בגדי משי לעיני בנו, לראות אם יתרגז ויתחצף, שאלו בגמרא (קידושין לב, א): והלא עבר משום כל תשחית. (45) ב'מדרש רבה' פרשת פינחס אות ו, שאלו בקשר לכתוב (מלכים ב ג, יט): "וכל מעיני מים תסתומו", והלא התורה אמרה לא תשחית, ואתה אומר כן? ותיצרו, שבמלחמת מואב מותר, שהכתוב מזהיר עליהם: לא תדרוש שלומם וטובתם. (46) ראה שבת קמ, ב. (47) שאינה שלשים ותשע מכות, אלא כפי ראות עיני הדיין. ודוקא כל אלו, שאזהרתם משום: לא תשחית, סובר רבינו, שאינו לאו גמור אלא איסור ישנו בדבר, אבל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה, אזהרתו משום "ואותו לא תכרות", ולוקה מכות של תורה, כמבואר במכות כב, א (רדב"ז).

יא. צרין על עירות של עפונים שלשה ימים קדם⁵
השבת⁴⁸, ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום,⁶
ואפילו בשבת⁴⁹, שנאמר: "עד רדתה" ואפילו⁷
בשבת⁵⁰; בין מלחמת מצוה, בין מלחמת רשות⁵¹.⁸

(48) אבל פחות משלשה ימים קודם השבת, אין מתחילים במצור, כדברי רבינו בהל' שבת פ"ל, ה"ג: "כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת". (49) אחרי שהתחילו במצור לפני השבת, אין מפסיקים המלחמה בשבת. (50) שבת יט, א, אל תרפה ממנה עד שתכבשנה. והשווה הל' שבת פ"ב, ה"כ: "שלא כבש יהושע יריחו אלא בשבת". (51) שאפילו במלחמת רשות אין מפסיקים בשבת, וכמבואר ב'ספרי' שופטים אות רג, שבמלחמת רשות הכתוב מדבר. אבל זה ברור, שבמלחמת מצוה מתחילים אפילו בשבת, כמבואר בירושלמי שבת פ"א, ה"ח. וראה כסף-משנה להל' שבת פ"ב, ה"כ.

יב. פשוטו⁵², חונין בכל מקום⁵³. ומי שנהרג⁹
במלחמה - במקום שיפל, שם יקבר; קונה מקומו¹⁰
במת-מצוה⁵⁴.¹¹

(52) אנשי המלחמה. (53) ואין רשות לבעל הקרקע לסלקם מעל אדמתו. (54) "אחד מישראל שהיה מושלך בדרך ואין לו קוברים" (לעיל הל' אבל פ"ג ה"ח), ונקבר במקום שימצא בו (עירובין יז, א). כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ה, ה"ג. וכתב הרדב"ז, מסתבר אפילו מתו במלחמה מיתת

קמח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ה תמוז – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

צריך לחפור ולכסות, כמבואר בברכות כה, א. אבל חייב לצאת לדרך שמחוץ למחנה, כמבואר שם. ובתרגום יונתן לפסוק זה: "ותשוד תמן מוי דריגלך" - ותטיל שם מי רגליך. (68) ארון אלקים ההולך עמם במחנה בעת המחנה. (69) וכתב החינוך: מצוה תקסו "משרשי המצוה... שנפשותיהם של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל-שכן במחנה, שכולם נקי הנפש, כי כל הירא מעבירות שבידו כבר הלך לו ושב אל ביתו, ונשארו הטובים אשר רוח אלקים שוכנת בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות".

1 טו. וכן מצות עשה להיות יתד⁶⁶ לכל אחד ואחד
2 תלויה עם כלי מלחמתו, ויצא באותה הדרך ויחפר
3 בה, ויפנה ויכסה, שנאמר: "ויתד תהיה לך על
4 אונך וגו'⁶⁷". ובין שיש עמהן ארון ובין שאין
5 עמהם ארון⁶⁸, כך הם עושים תמיד, שנאמר: "והיה
6 מחנה קדוש"⁶⁹.

(66) דקר לחפור בו. (67) דרשו בספרי' (שם) "אין אונך אלא מקום זינך", כלומר, כלי מלחמתך. ולקטנים - אינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ה תמוז ב' מנחם-אב תשע"ט

מכשירים, להוציא מי תותים, מי רימונים וכדומה, אבל דבש דבורים אינו בכלל אלה שיש להם שם לוואי מפני שסתם דבש הוא דבש דבורים. במשנה ה שם שנינו, שמי רגליים, רוק ומי האף גם כן מכשירים, ולא מנאם רבינו כאן מפני שהם תולדות מים. (4) תורת כהנים שם הלכה ד: "אשר ישתה" פרט למשקה סרוח.

~ נקודות משיחות קודש ~

שלושה תנאים ציין הרמב"ם לטומאת אוכלין:

א: שיהיה אוכל מיוחד לאדם. ב: שיבלל תחילה באחד משבעת המשקין. ג. שלא יהיה מחובר לקרקע אפילו כשורש קטן (ריש פרק ב'). והסיבה הפנימית בזה שכל גדר הטומאה שייך רק במקום שיש קדושה או אפשרות לקדושה, כי מצד טבע הבריאה הוקצבה לקליפות חיות מצומצמות מאוד, ולכן הם משתדלים להגיע למקום הקדושה ולקבל תוספת חיות על ידי שמורידים את האדם בקליפה ובטומאה. אכילה במובן הרחב היא כל צרכי האדם, ומאכל אדם היינו צרכי נשמתו הם ענייני התורה ומצוות¹, ולכן רק אוכל המיוחד לאדם יכול לקבל טומאה כי יש בו תוספת קדושה. משקין, מורים על חסד והשפעה כי טבעם לעזוב מקום גבוה ולירד למקום נמוך ולהשפיע למטה מטה. ובנוסף, הם המוליכים את האוכל בגוף (שלכן אמרו חז"ל "אכל ולא שתה אכילתו דם").

ובעבודת האדם, כאשר עבודת ה' של יהודי היא כדבעי יש בו לחלוות המדבקות ומחברת את הסביבה ומשפיעה על הקרובים לו. ולכן, בסוג זה של "אוכל" רוצה הקליפה להתדבק יותר מהאוכל עצמו כי יש בו השפעת קדושה לרבים ומשום כך מצינו ריבוי גזירות על משקין יותר מעל אוכלין.

העצה להינצל מכך היא בתנאי השלישי שבטומאת אוכלין: "...כל זמן שהן מחוברין אפילו כשורש קטן... אינן מקבלין

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ט

הלכות טמאת אוכלין

מצות עשה אחת, והיא דין טמאת אוכלין ומשקין והכשרן.

ובאר מצוה זו בפירושים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר אוכל המיוחד למאכל אדם, ושאינו מיוחד אין מקבל טומאה. המשקין שמכשירים את האוכלין או אינם מכשירים. הדברים שאינם מקבלים טומאה אף על פי שבני אדם אוכלים אותם. הדברים שאם חשב עליהם בטלה דעתו או הזק מחשבה.

7 א. כל אוכל המיוחד למאכל אדם, כגון לחם ויבש
8 וענבים וזיתים וכיוצא בהן - מקבל טמאה; וכל
9 שאינו מיוחד למאכל אדם - הרי זה טהור ואינו
10 מקבל טמאה, אלא אם כן חשב עליו ויחדו למאכל
11 אדם. וזה וזה אינו מקבל טמאה עד שיפלו תחלה
12 באחד משבעה משקין. וזהו הנקרא הכשר. שנאמר:
13 וכי יתן מים על זרע².

(2) ומסיים ונפול מנבלתם עליו טמא הוא לכם³, משמע, שאם לא ניתנו מים לא נטמא, ובתורת כהנים שמיני פרק יא הלכה ו מרבה שישה משקין המפורטים בהלכה הבאה.

14 ב. ואלו הן השבעה משקין שמכשירין את האוכלין
15 לטמאה: המים, והטל, והשמן, והיין, והחלב,
16 והדם, והדבש³. ואינן מכשירין עד שיפלו על
17 האוכלין ברצון הפעלים. ולא יהיו סרוחין,
18 שהמשקה הסרוח אינו מכשיר⁴. וכיון שהכשר
19 האוכל, אף על פי שיבש והרי הוא נגוב - הרי זה
20 מקבל טמאה.

(3) דבש דבורים. בתורת כהנים שם פרשת ח הלכה א אמרו, שכל המשקין שאין להם שם לוואי (שם נוסף)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ה תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. אֵלוֹ דְּבָרִים¹⁴ שְׁאֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה אֶף עַל
פִּי שְׂבָגִי אָדָם אוֹכְלִין אוֹתָן, לְפִי שְׁאֵינָן נֹאכְלִין
לְהֵנָּאת גּוֹפֶן¹⁵, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁנוּתֵינִן טַעַם בְּמֵאֲכָלוֹת
אוּ מִפְּנֵי הָרִיחַ אוֹ הַמַּרְאֶה. וְאֵלוֹ הֵן: הַקֶּשֶׁט׃
וְהַחֲמֶס וְרֹאשֵׁי בְּשָׂמִים וְהַתִּיבָּה וְהַחֲלִיתִית
וְהַפִּלְפִּלִין וְחִלּוֹת חֲרִיעַ¹⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

(14) פרק ג' משנה ה'. (15) ליהנות מגוף דברים אלה.
(16) כל אלה מיני תבלינים הם, שמשתמשים בהם לשיפור
הטעם או הריח או הגוון של התבשיל.

ז. הַשֶּׁבֶת¹⁷ - סֶתְמוֹ לְאֲכִילַת גּוֹפּוֹ פֶּשֶׁאֶר נִרְקָוֹת
הַשָּׂדֶה; וְאִם חֲשַׁב עָלָיו לְקַדְּרָה - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא
טְמֵאָת אֶכְלִין¹⁸. וְהַשֶּׁבֶת מִשְׁנֵתָה טַעַם לְקַדְּרָה - הֲרִי
זוֹ פְּזוּלָה¹⁹ וְאֵינָה מִתְטַמֵּא טְמֵאָת אֶכְלִין.

(17) שם משנה ד'. ופירש רבינו שם שהוא מין ירק שנקרא
כן גם בערבית ועומד לאכילה כשהוא חי (על פי הגמרא
נדה נא, ב': "סתם שבת לכמך עשויה"). ואם נותנים אותו
בתבשיל יוצא רובו לתוך התבשיל והנשאר הוא כפסולת
שאינה ראויה למאכל אדם. (18) אם חישב עליו לקדירה
הרי הוא כתבלין, ונתבאר למעלה שתבלינים אינם מקבלים
טומאה. (19) נימוק למה אינו מקבל טומאה מפני החלק
שאינו נימוח בקדירה ואינו כתבלין.

ח. הַתְּמָרִים²⁰ וְהַגְּרוֹגְרוֹת²¹ שֶׁנֶּתְּנָן לְקַדְּרָה כְּתַבְלִין -
עַדִּין הֵן מִתְטַמְּאִין טְמֵאָת אֶכְלִין עַד שֶׁיִּפְסְדוּ מִלְּאֲכָל
אָדָם²².

(20) תוספתא עוקצין פרק ג' הלכה ח. (21) תאנים יבשות.
(22) בתוספתא שלפנינו כתוב: "שיפסלו לכלב" ורבינו גורס
כמו שכתב כאן, בהתאם לשיטתו לקמן פרק ב' הלכה ד',
שדבר שנפסל לאדם אינו מקבל טומאה. ולפני שנפסלו
מקבלים טומאה ואין המחשבה מועילה להוציאם מתורת
אוכל - כמו שבת שבהלכה הקודמת - מפני שהם אוכל
חשוב.

ט. הַפְּרָשִׁינִים²³, אִם יִחְדָּן לְמֵאֲכָל אָדָם - מִתְטַמְּאִין
טְמֵאָת אֶכְלִין.

(23) שרביטים דומים לשרביטי עדשים ובתוכם גרעינים
קטנים והם מאכל בהמה, ובשעת הדחק נאכלים גם על ידי
בני אדם.

י. הַקּוֹרֶה²⁴ - הֲרִי הוּא כְּעֵץ לְכָל דָּבָר. וְאִם שָׁלָקוּ
וְטָגְנוּ - מִתְטַמֵּא טְמֵאָת אֶכְלִין.

(24) "ראש הדקל והוא עץ לבן רך ... ואוכלין אותו בני
אדם" (רבינו בפירושו למשנה עוקצין פרק ג' משנה ז).

יא. הַחֲרָצִינִים²⁵ וְהַזִּיגִין²⁶, אֶף עַל פִּי שֶׁנֶּפְסָן לְאֶכְלִין²⁷
- אֵינָן מִתְטַמְּאִין טְמֵאָת אֶכְלִין.

(25) גרעיני הענבים. (26) קליפות הענבים. (27) אחר
שנדרכו הענבים ויצא יינם כנס את הפסולת, החרצנים

טומאה" כשכל פעולות האדם מקושרות עם פנימיות
נשמתו, כלומר עם הידיעה וההכרה במטרה האמיתית של
תפקידו בעולם, אין הטומאה יכולה לגעת בו כלל כי
פנימיות נשמתו של יהודי היא לעולם בשלימות.

ככל עניין בעבודת ה' גם מקורו של עניין זה הוא בתורה
שבה מצינו שאין די בידיעת התורה, ובכדי שתהיה לו "סם
החיים" חייב לקשר לימודו עם נותן התורה "ברכו בתורה
תחילה" על ידי חיבור נגלה דתורה שהן גופי תורה עם
פנימיות התורה שהיא נשמתא דאורייתא. "וגדול תלמוד
שמביא לידי מעשה" שע"י חיבור גליא דתורה ופנימיות
התורה נפעל בכל עבודתו חיבור עם פנימיות הנשמה עד
שאינו בגדר קבלת טומאה כלל.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' ע' 74. על פי י"ן מלכות" ספר טהרה סימן כב)

ג. אֶכְלָ שֶׁהִיָּה בָּלוּל⁵ בְּמֵי פְּרוֹת, כְּגוֹן מֵי תוֹתִים
וְרִמּוֹנִים⁶, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּלוּל⁷ וְנָגַע בּוֹ הַזָּב אוֹ
בְּשֹׂר הַמֵּת - הֲרִי הוּא טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִכְשִׁיר⁸
בְּאֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּשְׁקִין.

(5) רטוב. (6) שם הלכה א': "ומוציא אני מי תותים ומי
רימונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לוואי".
(7) עורנו רטוב בשעה שנגע בטומאה ואפשר לומר
שהמשקה נטמא. (8) נימוק למה לא נטמא האוכל. ובסמוך
יבואר למה לא נטמא המשקה שעל האוכל.

ד. אֵין שֵׁם מִשְׁקָה שֶׁמְקַבֵּל טְמֵאָה אֲלֹא שְׁבַעַת
הַמִּשְׁקִין⁹ שֶׁמִּגִּינוּ בְּלִבָּהּ; אֲבָל שְׂאֵר מֵי פְּרוֹת - כְּדֶרֶךְ
שְׁאֵין מִכְשִׁירִין, כִּף אֵין מְקַבְּלִין טְמֵאָה בָּלָל¹⁰.

(9) דברי רבינו כאן הם סיום הנימוק לדין שבהלכה הקודמת.
הנימוק שנאמר שם מספיק רק לטהר את האוכל כשהוא
לעצמו, אבל למה לא ייטמא המשקה שעל גבו ויטמא את
האוכל אחר שיוכשר על ידי הרוק שבפי האדם? ולפיכך
הוסיף כאן שמשקין אלה לא רק שאינם מכשירים אלא גם
אינם מקבלים טומאה. (10) בתורת כהנים שם הלכה א'
דרשו את הכתוב (ויקרא יא, לד) "וכל משקה אשר ישתה
בכל כלי יטמא". אי כל משקה יכול (אפשר לחשוב) מי
תותים או מי פירות או מי רימונים ושאר כל מיני פירות,
תלמוד לומר "מים", מה מים מיוחדים שאין להם שם
לוואי, ומוציא מי תותים ומי רימונים וכו' שיש להם שם
לוואי". וסובר רבינו שפרשה זו כוללת הכשר וגם טומאה.

ה. זֵיתִים וְעֻנְבִּים¹¹ שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ שְׁלִישׁ¹² - מִשְׁקִין
הַיּוֹצֵאִין מֵהֶן אֵינָן מִכְשִׁירִין וְלֹא מְקַבְּלִין טְמֵאָה¹³,
אֲלֹא הֲרִי הֵן כְּשֶׁאֵר מֵי פְּרוֹת שֶׁהֵן טָהוֹרִין לְעוֹלָם.

(11) ירושלמי מעשרות פרק א סוף הלכה ג. (12) אם יסחוט
אותם לא יוציאו יין ושמן כדי שליש ממה שיוציאו
כשיובשלו. (13) בירושלמי המובא למעלה אמרו שאינם
מכשירים. ורבינו מוסיף ואומר, שאינם מקבלים טומאה,
כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שמשקה שאינו מכשיר אינו
מקבל טומאה. וכן משמע בתורת כהנים שהבאנו למעלה.

קנ שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ה תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 18 יח. דָּבַשׁ בְּכֹרֶתוֹ⁴⁷ - מִטְמֵא טֻמְאָת אֶכְלִין⁴⁸ שְׁלֹא
19 בְּמַחְשָׁבָה. רָדָה הַדְּבִשׁ⁴⁹ - מְשִׁירֶסֶק הַחֲלוֹת⁵⁰
20 מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם מִשְׁקָה⁵¹. דָּבַשׁ הִזְבֵּ⁵² מִכּוֹרֶתוֹ -
21 מִתְטַמֵּא טֻמְאָת מִשְׁקִין⁵³; חֹשֶׁב עָלָיו לְאֶכְלִין -
22 מִתְטַמֵּא טֻמְאָת אֶכְלִין⁵⁴.
- 47) כשעודנו בכוורת. 48) אינו כמשקה. טומאת משקין
חמורה מטומאת אוכלין. 49) הדבורים אוגרות את הדבש
בשפופרות משושות לשעווה המדובקות לחתיכות גדולות
הנקראות "חלות דבש", והוצאת החלות מהכוורת נקראת
רדייה. ובכן: "רדה הדבש" משמעו הוציא חלות דבש
מהכוורת. 50) כדי להוציא דובשן. 51) אבל לפני
הריסוק יש עליו דין אוכל. 52) מאליו. 53) כדין חלות
שריסקן להוציא דובשן. 54) כשריסק החלות אין מחשבת
אוכלין מועילה מפני שעשה מעשה המוכיח שנתכוון
למשקה, אבל בזב מאליו מועילה מחשבתו.
- 23 יט. הַשְּׁמֶן הַקְּרוֹשׁ⁵⁵ - אֵינוֹ אֶכָּל וְלֹא מִשְׁקָה. חֹשֶׁב
24 עָלָיו כְּשֶׁהוּא קְרוֹשׁ בֵּין לְאֶכְלִין בֵּין לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה
25 דַּעְתּוֹ⁵⁶. וְכֵן הַדָּם שֶׁקָּרַשׁ - אֵינוֹ אֶכָּל וְלֹא מִשְׁקָה.
26 חֹשֶׁב עָלָיו לְאֶכְלִין - מִתְטַמֵּא טֻמְאָת אֶכְלִין⁵⁷; חֹשֶׁב
27 עָלָיו לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה דַּעְתּוֹ.
- 55) בתוספתא כתוב סתם "השמן" ורבינו הוסיף מדעתו
ה"קרוש", שהרי שמן ניגר הוא אחד משבעת המשקין.
56) מכיוון שאין דרכם של בני אדם לאכול שמן קרוש אין
מחשבת יחיד מועילה לעשותו אוכל או משקה. [הראב"ד
משיג על רבינו ומפרש התוספתא בשמן שיצא מאליו מן
הזיתים. ובתוספות פסחים כתבו בשם רבינו תם כדעת
רבינו]. 57) לא נתפרש מה בין דם לשמן, וההגיון הפשוט
מחייב ששמן קרוש יותר ראוי לאכילה מדם קרוש. ואולי
בתקופתם רגילים היו גויים לאכול דם קרוש, והרי אמרו
"כבד כולו דם".
- 28 כ. חֶלֶב שֶׁקָּרַשׁ - לֹא אֶכָּל וְלֹא מִשְׁקָה. חֹשֶׁב עָלָיו
29 לְאֶכְלִין⁵⁸ - מִתְטַמֵּא טֻמְאָת אֶכְלִין; לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה
30 דַּעְתּוֹ.
- 58) בתוספתא שלפנינו (שם הלכה ב) הגירסא: "אין צריכין
מחשבה לאוכלין". [דיני חלב יתבארו לקמן בפרק שלישי].
בתקופת המשנה לא היו רגילים לאכול חלב קרוש ואין
לפרש שהכוונה לחלב קרוש שנמצא במעי עגל רך, שהרי
דינו כפרש ממש ומחשבה אינה מועילה בו (ראה לקמן
הלכה כ"ג והלכות אבות הטומאות פרק א הלכה ט"ו).
- 31 כא. דָּבַשׁ תַּמְרִים - לֹא אֶכָּל וְלֹא מִשְׁקָה. חֹשֶׁב עָלָיו
32 לְאֶכְלִין - מִתְטַמֵּא טֻמְאָת אֶכְלִין⁵⁹; לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה
33 דַּעְתּוֹ⁶⁰. וְשֶׁאֵר כָּל מִי פִּירוֹת כֶּלֶן - לֹא אֶכָּל וְלֹא
34 מִשְׁקָה. חֹשֶׁב עָלֵיהֶן בֵּין לְאֶכְלִין בֵּין לְמִשְׁקִין -
35 בְּטָלָה דַּעְתּוֹ.
- 59) ישנם בני אדם שאוכלים דבש תמרים ולפיכך מועילה
מחשבתו להוריד עליו תורת אוכל. 60) מפני שאין אדם
שותה דבש תמרים.
- והזגים וחישוב לאכול אותם. 28) מפני שאין דרכם של בני
אדם לאכול בטלה דעתו של זה.
- 1 יב. זֵיתִים וְעִנְבִּים הַקָּשִׁים שֶׁנִּפְרָצִין²⁹ וְיוֹצְאִין מִתַּחַת
2 הַקּוֹרָה בְּשַׁעַת הַדְּרִיכָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה³⁰. וְעַד
3 בְּמָה³¹? עַד אֲרַבְעָה קָבִין לָכָל כּוֹר³². הִיא הַנִּפְרָץ
4 יְתֵר מִזֶּה - מְקַבְּלִין טֻמְאָה³³. וְאִם כִּנְסָן לְאֶכְלִין, אָף
5 עַל פִּי שֶׁהֵן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה קָבִין - מְקַבְּלִין טֻמְאָה.
- 29) קופצים מתחת הקורה הלוחצת עליהם. 30) מפני
שאינם ראויים לא לאכילה ולא לתעשיית שמן ויין.
31) תהא כמות הנפרצים ולא יקבלו טומאה. 32) הכור
הוא שלושים סאה והסאה שישה קבים, נמצא שהכור מחזיק
מאה ושמונים קבים, ואם נפרצים יותר מארבעה קבים לכור
זיתים או ענבים שהוכנסו לבית הבד או לגת אין אדם מוותר
עליהם. 33) מפני שלא יצאו לגמרי מתורת אוכל,
המחשבה מועילה.
- 6 יג. הַכִּפְּנוֹת³⁴ וְהַפְּגִין³⁵ וְהַבְּסֵר³⁶ וְהַקֶּצֶח³⁷ - הֲרִי הֵן
7 בְּאֶכְלִין וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.
- 34) שם משנה ז, "עוקצי התמרים בתחילת צמיחתם" (לשון
רבינו בפירושו שם). 35) תאנים שלא בשלו. 36) ענבים
שטרם בשלו. שם משנה ו. ופסק כרבי עקיבא. 37) כמון
שחור (ערור).
- 8 יד. לֹחֲלֵי זֵרְדִּים³⁸ וְחֲרוֹבִין וְשֶׁל עֵרֶל וְעָלֵי הַלוֹף
9 הַשּׁוֹטָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שִׁיתִּמְתְּקוּ³⁹.
- 38) "הקצוות הרכים היוצאים בקצוות השבטים (הענפים
הדקים) בעת שהאילנות מלבבלים". 39) שישופר טעמם
על ידי כבישה וכדומה.
- 10 טו. הַחֲרָדֵל וְהַתּוֹרְמוֹסִין⁴⁰ וְשֶׁאֵר כָּל הַנִּבְכָּשִׁין -
11 מִטְמֵאִין טֻמְאָת אֶכְלִין בֵּין מִשְׁהֶמְתִּיקוּ בֵּין עַד שְׁלֹא
12 הִתְמִיקוּ⁴¹.
- 40) מין קטנית. במסכת ביצה כה, ב אמרו ששולקים אותו
שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה. 41) דרכם של
בני אדם לכובשם ולאכולם ולפיכך יש עליהם תורת אוכלין
אפילו לפני כבישתם.
- 13 טז. זֵיתִים שֶׁכָּבֶשֶׂן בְּעֵלִין שְׁלֵהֵן - אֵין הָעֵלִין
14 מְקַבְּלִין טֻמְאָה⁴²; שְׁלֹא כָּבֶשֶׂן לְאֶכְלִין אֱלֹא
15 לְמִרְאָה⁴³.
- 42) מפני שאינם נאכלים. 43) הזיתים נראים טריים ויפים
כשהם מחוברים לעלים.
- 16 יז. כִּשּׁוֹת שֶׁל קִשּׁוֹת⁴⁴ וְהַגִּין⁴⁵ שְׁלֵה - אֵין מְקַבְּלִין
17 טֻמְאָה⁴⁶, מִפְּנֵי שְׁאֵינָן אֶכָּל.
- 44) קישואים וכשהם קטנים יש עליהם כעין שערות
ונקראות כשות ואינן ראויות לאכילה. 45) הפרח שבראש
הקישוא. 46) אם נגעה בהם טומאה לא נטמאו הקישואים,
מפני שאינם יד ולא שומר לקישואים. ראה לקמן פרק א הלכה
א והלכה ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ו תמוז – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

והענבים בהנאה. דיניהם מפורטים בספר זרעים הלכות כלאיים. (74) שור שנגח אדם או רבע אשה דינו בסקילה, ואם שחטו אותו אחר שנגמר דינו בבית דין לסקילה, בשרו אסור באכילה ובהנאה. (75) נמצא הרוג ולא נודע מי רצחו מביא בית דין עגלה ועורפים אותה, ובשרה אסור באכילה ובהנאה. דינה - מתבארים בספר נזיקין הלכות רוצח פרק ט. (76) אחר עריפתה אין העגלה מטמאה טומאת נבילות. מפני שמצוותה בעריפה היא (העריפה) עומדת במקום שחיטה. (77) בכור חמור מצוה לפדותו בשה ולתת את השה לכהן, ואם לא פדאוהו, עורפים אותו, ככתוב בתורה (שמות יג, יג). והמדובר, כשנשחט ועודו מפרס, ואינו מטמא טומאת נבילות כל זמן שיש בו מקצת חיות, ואף על פי כן דינו כאוכלין, מקבל טומאה ומטמא אחרים בנגיעה, כמו ששנינו בחולין (ק"ז, ב): "השוחט בהמה טמאה לגוי, מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות עד שתמות". אבל אחר שמת הרי הוא נבילה ומטמא טומאה חמורה אפילו לא נגע בטומאה. ואפשר להעמיד דין זה גם אחר מיתת החמור, כגון שלקח פחות מכזית מנבלת החמור (פחות מכזית נבילה אינו מטמא) וצירף אוכל טהור והשלים לכביצה (אוכלין טמאים אינם מטמאים בפחות מכביצה) ונגעו בשרץ, נטמאו טומאת אוכלין ומטמאים את האוכלין שיגעו בהם. (78) בשרה אסור באכילה ובהנאה. (79) קדשים שחישב בשעת שחיטתם להקטיר אימוריהם או לאכול בשרם אחר הזמן או מחוץ למקום (לפעמים כולל המונח "פיגול" גם מחשבת חוץ למקומם), שקבעה תורה. (80) בשר קדשים שלא נאכל בזמנו. (81) אף על פי שכל הדברים שנימנו כאן אסורים באכילה ובהנאה, לא יצאו מתורת אוכל. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון בתוספתא שם.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ט

פרק שני

(1) יבאר האוכלין הגדלים מן הקרקע אם מקבלים טומאה לפני שיעקרו. ודין אוכלין שהוכשרו כשהם מחוברים לקרקע או במים שבקרקע. ודין משקין טמאים שנפלו על האוכלין, ואוכל שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי לאכילה וכו'. זרעים טמאים שזרעם ומשקה שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח. קדירה מלאה משקין ונתונה בתוך המקווה ופשט ראשון לטומאה ידו ונגע בה וכו'. מי שפיקוח אם הם בחזקת טומאה ואם ירדו עליהם גשמים.

א. פל האוכלין² הגדלין מן הקרקע - אינן מקבלין²⁰ טמאה עד שיעקרו; אבל כל זמן שהן מחבירין,²¹ אפלו בשרש קטן שיקולין לחיות ממנו²² - אינן מקבלין טמאה.²³

(2) עוקצין פ"ג מ"ח. (3) במשנה כתוב סתם: ומעורה בשורש קטן". וסובר רבינו, שאם אין התבואה יכולה לחיות משורש זה, הרי היא כעקורה לגמרי.

ב. יחור⁴ של תאנה⁵ שנפסח⁶ ומערה בקלפה שאינו²⁴ יכול לחיות ממנה⁷ - פל האוכלין שבין⁸ מקבלין²⁵.

1 כב. השלג - אינו אכל ולא משקה. חשב עליו
2 לאכלין - בטלה דעתו; למשקין - מתטמא טמאת
3 משקין. נטמא מקצתו - לא נטמא כלו⁶¹; העבירו⁶²
4 על גבי כלי חרס הטמא⁶³ - נטמא כלו⁶⁴.

(61) אלא המקום שנגע בטומאה, והטעם מפני שהשלג אינו גוש אחד אלא קבוצה של הרבה קרטים דבוקים זה בזה. (62) את השלג. (63) פירוש, שהכניסו לתוך אוויר הכלי. (64) מפני שכל השלג היה באוויר הכלי והתורה אמרה (ויקרא יא, לג) "כל אשר בתוכו יטמא". בגמרא שם מסיימים: התורה העידה על כלי חרס (שהוא מטמא מאוויר), אפילו הוא מלא חרדל. [בברייתא שם הגירסא: "שהעבירו על אוויר תנור", ורבינו שינה וכתב "על גבי כלי חרס". מובן שהתכוון לאווירו, שהרי כלי חרס אינו מטמא מגבו].

5 כג. החלב שפכה⁶⁵ שחשב עליו - בטלה דעתו,
6 והרי הוא טהור. חשב על החלב שפכה⁶⁶ - הרי
7 זה מתטמא טמאת אכלין⁶⁷.

(65) שד הבהמה. (66) הנמצא בקיבת עגל יונק. (67) רוב בני אדם אינם אוכלים אותו ולפיכך אם לא חישב עליו אין עליו תורת אוכל, ומכיוון שישנם בלתי איסטניסים האוכלים אותו, מועילה בו מחשבה לעניין טומאה (לעניין איסור ראה בהלכות מאכלות אסורות פרק ט). [למעלה בהלכה כ אמרנו, שחלב קרוש אין מחשבה מועילה בו ובעל כרחנו עלינו לפרש, שכאן המדובר בחלב ניגר. אולם תמוה קצת למה מחשבת משקין אינה מועילה ומחשבת אוכלין מועילה. ואולי אין דרכם של בני אדם לשותתו אלא מטבילים בו לחם וכדומה].

8 כד. ענבים שדרכן⁶⁸ - משיהלך בהן הדורף שתי
9 וערב מתטמאין טמאת משקין⁶⁹. נשתיר בהן גרגרין
10 שלמים - אותן גרגרין מתטמאין טמאת אכלין⁷⁰.
11 וכן הזיתים - משיטענום⁷¹ מתטמאין טמאת משקין.
12 נשתירו בהן גרגרין שלמין - מתטמאין טמאת
13 אכלין.

(68) בגת להוציא יינם. (69) אפילו הנשאר בתוך הקליפה. (70) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר בענבים שנשארו שלמים במקום הדריכה. (71) יטעינו עליהם את הקורה הכבידה.

14 כה. הערלה⁷², וכלאי⁷³ הפרם, ושור הנסקל⁷⁴
15 שנשחט, ועגלה ערופה⁷⁵ בין שנשחטה בין
16 שנערפה⁷⁶, וצפרי מצרע, ופטר חמור⁷⁷, ובשר
17 בחלב, ובשר פרה אדמה⁷⁸, והפגול⁷⁹, והנוטר⁸⁰, אף
18 על פי שקל אלו אסורין בהנאה - כלן מתטמאין
19 טמאת אכלין⁸¹.

(72) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו נקראים "ערלה" ואסורים באכילה ובהנאה (פרשת קדושים יט, ג). (73) אם נזרעה תבואה בין הגפנים נאסרה התבואה

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ו תמוז – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בעבודתו כדי שיתלבש בו הניצוץ ויתאחד עמו. בית-שמאי אומרים: משיהרהר מחשבה בלבו לרדות הדבש, ומחמירים להצריך שימור וזהירות גם על לבוש המחשבה שבאדם. אבל בית-הלל מקילים ואומרים משירסק כי הקפידו רק על לבוש המעשה, וכל עוד שלא ריסק נחשבים כמחוברים ואינם מקבלים טומאה, ומיד כשעושה המצוה ומתחיל בהעלאת דבר גשמי ממקום חיבורו, נעשה משקה ומתאחד עם הניצוץ.

(ע"פ רשימות ז' קל"ב ט"ד)

(16) מתטמאים ומטמאים טומאת אוכלין. (17) בתוספתא שם כתוב "כמחוברין", אבל בגמרא שם פירשו שהמדובר לענין שבת, אבל לטומאה דינם כתלושים. [הראב"ד השיג ואומר שלא נמצא מקור דין זה, ברור שהוא קיבל את הגירסא שבגמרא שם "יבשו". פירוש, הפירות. אולם רבינו הסתמך על גירסת התוספתא "יבש". פירוש, האילן יבש. וגירסתו מתקבלת יותר על הדעת, שהרי הרישא של ברייתא זו מדברת באילן שנפשו, והיא ממשיכה ואומרת: "יבש", ומסיימת: "הרי הן כמחוברין". וקושיית הגמרא על שמואל, המדבר על פירות שיבשו, היא מקל-וחומר: אם יבש האילן כולו - דין הפירות כמחוברים, כשיבשו הפירות לבדם - לא כל-שכן. ע' שם בגמרא, וראה משנה-למלך].

ה. תאנים¹⁸ שִׁיבְשׁוּ¹⁹ בְּאֵפִיָּהֶן - מִטְּמְאוֹת טֻמְאָת אֶכְלִין בְּמִקְוֵיָּהֶן.²⁰

(18) מימרא של שמואל שם. (19) בגמרא שם כתוב "שצמקו", ומפרש רבינו (וכן רש"י שם) שיבשו. (20) אפילו כשעודם מחוברים באילן.

ו. כָּל הָאֶכְלִין שֶׁהֵן מִבְּעָלֵי חַיִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיָּמּוּתוּ²¹. שֶׁחֲטָ²² בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, אֶף עַל פִּי שֶׁעֲדִין הֵן מִפְּרָסִין - מְקַבְּלִין טֻמְאָה.²³ וְדִגִּים מְאִימָתִי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? מִשִּׁמּוּתוֹ²⁴. נוֹלֵד בְּהֵן²⁵ טֶרֶף²⁶ וְנִתְטַמְּאוּ²⁷ כִּשֶּׁהֵן מִתְּנַדְנָדִין - הֲרִי יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם הֵן חֲשׂוּבִין כְּמַתִּים הַזֵּאִיל וְנִטְרָפוּ²⁸, או אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּדְמּוּ כְּאֶבֶן וְלֹא יִתְנַדְּדוּ. הָאִיבָר אוֹ הַבֶּשֶׂר הַמְדֻלְדָּלִין בְּבִהְמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָן יְכוּלִין לַחַיּוּת²⁹, אִם הַכֶּשֶׁר³⁰ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּמִקְוֵיָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׂוּבִין כְּאֶבֶן שֶׁפָּרַשׁ. נִשְׁחָטָה הַבֵּהְמָה - הַכֶּשֶׁר בִּשְׁחִיטָה³¹; שֶׁהִבְהֵמָה כָּלָה כְּמוֹ יָד לְאִיבָר זֶה, וְיָד שֶׁהִכְשֵׁר - הַכֶּשֶׁר הָאִיבָר כָּלוּ, כְּמוֹ שֶׁתִּבְּאָר³². וַיֵּשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם תִּהְיֶה הַבֵּהְמָה בְּחַיָּיהָ כְּמוֹ יָד לְאִיבָר אוֹ בֶּשֶׂר הַמְדֻלְדָּלִין³³ בָּהּ.

(21) כל זמן שהם חיים, אין עליהם תורת אוכל. (22) שם קיז, ב. (23) דין זה שנינו שם, בשוחט בהמה טמאה לגוי. והטעם, מפני ששחיטה מתירה בהמה טהורה לאכילה כשעורה מפרכסת, מועילה היא גם בבהמה טמאה להוריד לה תורת אוכל, ומכל-שכן השוחט בהמה טהורה, שניתרת

1 וַיֵּשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם הִיָּה שְׁאָר הָאֵילָן כְּמוֹ יָד לְזֶה
2 הַיַּחֲוֹר שֶׁנִּשְׁבֵּר אוֹ לְאוֹר¹⁰.

(4) שם. (5) ענף, ותאנים תלויות בו. (6) נשבר. (7) אם תקשור את הענף לקליפתו, לא יתרפא לשוב להוציא עלים, פרחים ופירות. (8) כדעת חכמים שם. שהטומאה לא נגעה באוכל. וזה נקרא יד לאוכל. (9) פירוש, אם נגעה טומאה באילן, ספק הוא אם נטמאו התאנים התלויות בייחור. בעיא של רב פפא בחולין קכח, ב ונשארה בתיקו. [בלשון ראשון מפרש רש"י שהבעיא היא, אם נפשו זה הייחור, והייחור השני אינו יכול לחיות, ופירות שבו מקבלות טומאה, והייחור הראשון יכול לחיות, ודינו כמחובר. ושאל רב פפא, אם הייחור הראשון נעשה יד לשני, וטומאה הנוגעת בו מטמאה את הפירות שבייחור השני. ולשונו של רב פפא מתיישבת יותר לפי פירוש זה, שהרי אמר: "מהו שתעשה יד לחברתה?".] (10) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, מובאה בחולין קכז, ב.

3 ג. יִרְקוֹת שִׁיבְשׁוּ¹¹ בְּאֵפִיָּהֶן¹², כְּגוֹן כְּרוֹב וְדִלְעַת
4 שִׁיבְשׁוּ בְּאֵפִיָּהֶן - אֵינָן מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת אֶכְלִין¹³.
5 לְקַטְוִין¹⁴ לִיבֶשֶׂן - הֲרִי הֵן אֶכְלִין כִּשְׁהִיּוּ¹⁵ עַד שֶׁיִּיבְשׁוּ
6 וַיַּעֲשׂוּ כְּעֵץ.

(11) טרם שנקצצו. (12) מפני שאינם ראויים לאכילה. [בחולין שם כתוב "שצמקו", ורבינו נקט לשון התוספתא]. (13) כשהם לחים וראויים לאכילה. (14) ואין המחשבה מועילה להוריד מהם תורת אוכל (ראה הלכה ד). (15) שם ה"ד.

7 ד. אֵילָן שֶׁנִּפְשָׁה וּבּוֹ פְרוֹת - הֲרִי הֵן כְּתוּלוֹשִׁין¹⁶. וְכֵן
8 אִם יָבֵשׁ הָאֵילָן וּבּוֹ פְרוֹת - הֲרִי הֵן כְּתוּלוֹשִׁין¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

חכמה ובינה נקראו 'אוכל' ו'משקה', שהאוכל הוא נקודה. אבל השתיה מביאה התפשטות האוכל בגוף - בינה, ולכן "אין מערבין במים" כי אינם מן המזונות.

דבש מרמז על עשיית תורה ומצוות, כמאמר חז"ל "מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים". בעשיית המצוות, העיקר הם הניצוצות שבדומם צומח וחי שבהם נעשית המצוה, ועל ידם מקבל האדם חיות בדוגמת החיות של אכילה. אבל כדי שהניצוצות יתלבשו (פעולת המים) באדם העושה, צריך שיהיה "תלמודו בידו". ומובן שכל עוד שאין תפיסת יד אדם אין מקום לטומאה, וזהו שאין טומאה במחובר. וכיון שמים עניינם נעלה יותר כי הם המביאים את התפשטות החיות לכל הגוף, לכן עלולים יותר לקבל טומאה.

ונחלקו ב"ש וב"ה "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקין" היינו באיזה אופן צריך האדם לשמור עצמו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ו תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משמע שעד כאן המדובר באינו נקוב. (45) דרך הנקב. (46) שם מ"ו. (47) שם.

י. עציץ⁴⁸ שאינו נקוב - הרי הנטוע בו מקבל¹⁶ טמאה; ואם היו מים בתוכו - מכשירין.¹⁷

(48) שם.

יא. פלי⁴⁹ גללים⁵⁰ וכלי אדמה⁵¹ שהשרשים יכולין לבקע בהן⁵² ולצאת - אינן מכשירין את הזרעים⁵³, ואף על פי שאינן נקובין - הרי הן כנקובין.²⁰

(49) שם. (50) כלים העשויים מרפש בהמות מיובש. (51) בלתי מוסקים באש. (52) מפני שהם רכים. (53) הזרעים הגדלים בהם, דינם כמחומר לקרקע ואינם מקבלים הכשר, והמים שבתוכו אינם מכשירים (במשנתו כתב רבינו פירוש אחר מסובך מאד, וכאן חזר בו).

יב. עציץ שמלאהו⁵⁴ עפר עד שפתו - אינו חשוב פלי⁵⁵, אלא הרי הוא כטבלא שאין לה שפה, שאינו כלי קבול⁵⁶.

(54) שם. (55) אפילו אינו נקוב, מפני שהעפר ביטלו מתורת כלי. (56) כלי עץ וכלי חרס אינם מקבלים טומאה אלא אם יש להם בית קיבול, ומשמיענו כאן שהמים הנמצאים בכלי זה שמילאהו עפר - אינם מכשירים.

יג. משקין⁵⁷ טמאין שנפלו על האכלין⁵⁸ - נטמאו, אף על פי שנפלו שלא ברצון הבגלים⁵⁹, שהרי הטמאה וההכשר באין כאחת⁶⁰. והוא שלא יהיו בקרקע⁶¹.

(57) מכשירין פ"א מ"א. (58) שלא הוכשרו לקבל טומאה. (59) בבבא מציעא כב, ב למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לח) שהכשר צריך רצון בעלים. (60) נימוק זה נמשך גם לדין מכשירים שלא לרצון. במשנתנו מבאר רבינו בארוכה את הנימוק הזה, ותמצית דבריו היא: מכיוון שרצון בעלים למדנו מן הכתוב "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", והרי כתוב זה נאמר בהכשר שבא לפני נפילת הטומאה, אבל כשהכשר והטומאה באים בבת אחת לא שמענו, ואין להוסיף מדעתנו על דבר שהוא גזירת הכתוב. (61) הדין שמחוברים אינם מכשירים, למדנו מכתוב "אשר ישתה בכל כלי" (שם ו, לר).

יד. כל אכל⁶² שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי למאכל אדם - אינו מקבל טמאה. וכן משקה⁶³ שנסרח ונפסד ואינו ראוי לשתית אדם - אינו מקבל טמאה, כדרך שאינו מכשיר⁶⁴, שנאמר: אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה⁶⁵.

(62) שנינו במסכת טהרות פ"ח מ"ו: "כלל אמרו בטהרות: כל המיוחד לאוכל אדם, טמא עד שיפסל מאכילת כלב". ואמרו על משנה זו בכריתות כא, א: "ההוא לאסוקי טומאה מיניה (פירוש, להעלות ממנו את הטומאה שישנה כבר עליו), הכא (מה) שאמרנו כאן שאם אינו ראוי לאדם אף-על-פי שהוא ראו לכלב אינו טמא) לאחותי ליה

לאכילה בשחיטה לפני שתמות. (24) עוקצין פ"ג מ"ח, כבית-הלל. (25) בדגים. (26) פירוש, נולד בהם מום או מחלה, שכיוצא בהם בבמה חיה ועוף - טריפה. (27) נגעו בטומאה. (28) בעיא שלא נפשטה (חולין עה, א). (29) להתרפא. (30) נרטבו באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה בפ"א ה"א. (31) פירוש, בדם שיצא בשעת שחיטה. פסק כר' מאיר (שם קכו, ב) שבהמה נעשית יד לאבר. ראה למעלה ה"ב דין ייחור של תאנה. (32) לקמן פ"ה ה"ג. (33) בעיא שלא נפשטה, שם קכח, א.

ז. השוחט בהמה חיה ועוף - הכשר כל הבשר בדם שניצא בשחיטה³⁴. לפיכך, אם לא יצא מהן דם בשחיטה - הרי כל בשרן צריך הכשר³⁵ ככל האכלין שלא הכשרו.

(34) דין זה נתבאר כבר, ונכפל כאן כעין מבוא לדין שלאחריו. (35) כתנא-קמא במשנה (שם לג, א) נגד דעת ר' שמעון שהשחיטה עצמה מכשירה.

ח. אכלין³⁶ שהכשרו בשהן מחברין לקרקע³⁷, או שהכשרו במים המחברים³⁸ שבקרקע - אינו הכשר, עד שיקשרו אחר שנעקרו במים התלושין מן הקרקע או בשאר משקין; שנאמר: בכל פלי - אינו מכשיר עד שיתלש מן הקרקע פעין המים שבגלים³⁹. שאב המים בכלי ונתנן בקרקע - אינן מכשירין⁴⁰.

(36) שם קיח, ב. (37) ונעקרו אחר שנוגבו. (38) מים שבבורות ובמערות, ונגעה בהם טומאה בעודם במים המחוברים, אבל אם הוציאם מן הבור הוכשרו במים שעל גבם. [בפסחים טז, א אמרו, שמים מחוברים מכשירים. ופירש ריב"א 'בתוספות' שם ד"ה חד, שהמדובר כשהוציאו האוכל מן המים המחוברים, ומסתמך על המשנה מכשירין פ"ד מ"ן. (39) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ח, ב. (40) אף-על-פי שהיו לפני כן בכלי, והיו ראויים להכשרה (הכסף-משנה מציין המקור 'תורת כהנים' שם, אולם נפלו שם כמה שיבושים, וקשה לקבוע את הגירסה הנכונה. ראה קרבן אהרן שם).

ט. קשות⁴¹ שנטעה בעציץ⁴² והגדילה, אף על פי שניצאת חוץ לעציץ⁴³ - אינה מקבלת טמאה⁴⁴. ועציץ שהוא נקוב פדי שניצא בו⁴⁵ שרש קטן - הרי הוא כפארץ, ונטוע בו אינו מקבל טמאה. וכן אם היו בו מים - אינן מכשירין⁴⁷.

(41) עוקצין פ"ב מ"ט. (42) נקוב, והזרעים שבו דינם כמחומר לקרקע. (43) הגדילה, ויצא חלק ממנה חוץ לעציץ. (44) אין אנו אומרים שחלק זה נתלש מן העציץ, ודינו כפירות תלושים (על-פי פירוש רבינו במשנתנו. ראה ראב"ד וכסף-משנה). [ואפשר גם לפרש, שהמדובר בעציץ שאינו נקוב, ודין הקישות כתלושה, ואפילו יצא חלק ממנה חוץ לעציץ, אין אנו אומרים שהיא יונקת מן האוויר שכנגד הקרקע, והרי היא כמחוברת. ופירוש זה מתקבל יותר על הדעת, מפני שהבבא הבאה מתחילה: "ועציץ שהוא נקוב",

קנד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ו תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- טומאה" (להוריד טומאה על אוכל טהור). וכאן מקור הלכה זו. (63) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ח ה"ד. (64) שאמרנו למעלה בפ"א ה"ב. (65) ודרשו שם: פרט למשקה סרוח. [פסוק זה נדרש בתו"כ שם בעיקר להכשר, אבל כולל גם טומאה, שהרי מסיים "טימא"].
- 1 טו. העור⁶⁶ שְשִׁלְקוּ וְהַשְׁלִיאוּ שְחֵשֶׁב עֲלֶיהָ
2 לְאִכְלָהָ⁶⁷ - מִתְטַמְּאִין טִמְאָת אֲכָלִים בִּפְנֵי עֲצָמָן⁶⁸.
- (66) ברייתא חולין עז, ב. (67) אף-על-פי שלא שלקה, עור שהוא קשה אינו נאכל בלי שליקה, אבל שליא היא רכה, ולפיכך מועילה המחשבה להוריד לה תורת אוכל בלי שליקה. (68) אפילו לא עירבם עם אוכל אחר.
- 3 טז. עור הַחֲמֹר⁶⁹ שְשִׁלְקוּ - הָרִי זֶה סֶפֶק, אִם
4 מִתְטַמְּא טִמְאָת אֲכָלִים בִּפְנֵי עֲצָמוֹ מִפְּנֵי שְשִׁלְקוֹ, או
5 אִינוֹ מִתְטַמְּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאֹס הַרְבֵּה.
- (69) שם עמוד א, בעיא שלא נפשטה. בגמרא שם אמרו, שעור החמור מאוס ואין אוכלים אותו אפילו ע"י שליקה.
- 6 יז. חֲטִים⁷⁰ שְבִגְלָלִי בָקָר⁷¹ וְשְׂעוּרִים שְבִגְלָלִי
7 הַבְּהֵמָה שְלִקְטָן⁷² - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה. וְאִם חֲשִׁב⁷³
8 עֲלֶיהָ לְאִכְלָהָ - מִתְטַמְּאוֹת טִמְאָת אֲכָלִין.
- (70) ברייתא, מנחות סט, א. (71) רגילים להאכיל את הבקר - חטים, ואת הבהמות האחרות, כגון סוסים וגמלים - שעורים (רש"י). (72) ולא חישוב לאכלן. (73) בשעה שליקטן. והמחשבה שלאחר הליקוט אינה מועילה (כ"מ). [בברייתא שם כתוב: אע"פ שחשב עליהן לאכילה, אינן מטמאין טומאת אוכלין. כנסן לאוכלין - מטמאין טומאת אוכלין. וכדי להתאים דברי רבינו לאותה הברייתא, פירשם הכסף-משנה כך].
- 9 יח. כָּל אֲכָל⁷⁴ שְנִטְמָא וְאַחַר שְנִטְמָא נִפְסֵל וְנִסְרַח:
10 אִם נִפְסֵל מִלְּאֲכָל הַכֶּלֶב אוֹ שִׁיבֵשׁ כְּתָרֵשׁ⁷⁵ - הָרִי זֶה
11 טְהוֹר⁷⁶; וְאִם נִפְסֵל מִלְּאֲכָל אָדָם וְעֵדִין הוּא רְאוּי
12 לְכֶלֶב - הָרִי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכָל הָאֲכָלִין שְנִטְמָאוּ
13 - אֵין לֵהֶן טְהִירָה בְּמִקְוֵה⁷⁷.
- (74) נתבאר למעלה בהלכה יד. (75) ומתוך כך אינו ראוי לאכילת כלב, אף-על-פי שלא נסרח. [הכסף-משנה מציין מקור דין יבש כחרס, בגמרא נדה נה, א, אולם שם המדובר בבשר המת שנפרך (לדעת ר' יוחנן) או נעשה כקמח (לדעת ריש לקיש), ולא נאמר שם כלום בדין יבש כחרס, ורבינו עצמו (בפ"ב מהלכות טומאת מת ה, א) פסק שבשר המת יבש כחרס מטמא. ולכאורה יש בזה סתירה לדבריו כאן. אולם אין לדמות טומאת מת לטומאת אוכלין, אבל קשה להבין כיצד מצא הכסף-משנה בסוגיא זו מקור להלכה שאנו עוסקים בה כאן]. (76) פקעה טומאתו. (77) תוספתא טבול-יום פ"א ה"ב: "ואין להן טהרה מטומאתן".
- 14 יט. זָרְעִים⁷⁸ טָמֵאִים שְׂזָרְעָם - הָרִי הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן
15 טְהוֹר, וְאִפְלוּ בְדָבָר שְׂאִין זָרְעוּ כֶּלֶה⁷⁹. וְהוּא
- טומאה" (להוריד טומאה על אוכל טהור). וכאן מקור הלכה זו. (63) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ח ה"ד. (64) שאמרנו למעלה בפ"א ה"ב. (65) ודרשו שם: פרט למשקה סרוח. [פסוק זה נדרש בתו"כ שם בעיקר להכשר, אבל כולל גם טומאה, שהרי מסיים "טימא"].
- 1 טו. העור⁶⁶ שְשִׁלְקוּ וְהַשְׁלִיאוּ שְחֵשֶׁב עֲלֶיהָ
2 לְאִכְלָהָ⁶⁷ - מִתְטַמְּאִין טִמְאָת אֲכָלִים בִּפְנֵי עֲצָמָן⁶⁸.
- (66) ברייתא חולין עז, ב. (67) אף-על-פי שלא שלקה, עור שהוא קשה אינו נאכל בלי שליקה, אבל שליא היא רכה, ולפיכך מועילה המחשבה להוריד לה תורת אוכל בלי שליקה. (68) אפילו לא עירבם עם אוכל אחר.
- 3 טז. עור הַחֲמֹר⁶⁹ שְשִׁלְקוּ - הָרִי זֶה סֶפֶק, אִם
4 מִתְטַמְּא טִמְאָת אֲכָלִים בִּפְנֵי עֲצָמוֹ מִפְּנֵי שְשִׁלְקוֹ, או
5 אִינוֹ מִתְטַמְּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאֹס הַרְבֵּה.
- (69) שם עמוד א, בעיא שלא נפשטה. בגמרא שם אמרו, שעור החמור מאוס ואין אוכלים אותו אפילו ע"י שליקה.
- 6 יז. חֲטִים⁷⁰ שְבִגְלָלִי בָקָר⁷¹ וְשְׂעוּרִים שְבִגְלָלִי
7 הַבְּהֵמָה שְלִקְטָן⁷² - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה. וְאִם חֲשִׁב⁷³
8 עֲלֶיהָ לְאִכְלָהָ - מִתְטַמְּאוֹת טִמְאָת אֲכָלִין.
- (70) ברייתא, מנחות סט, א. (71) רגילים להאכיל את הבקר - חטים, ואת הבהמות האחרות, כגון סוסים וגמלים - שעורים (רש"י). (72) ולא חישוב לאכלן. (73) בשעה שליקטן. והמחשבה שלאחר הליקוט אינה מועילה (כ"מ). [בברייתא שם כתוב: אע"פ שחשב עליהן לאכילה, אינן מטמאין טומאת אוכלין. כנסן לאוכלין - מטמאין טומאת אוכלין. וכדי להתאים דברי רבינו לאותה הברייתא, פירשם הכסף-משנה כך].
- 9 יח. כָּל אֲכָל⁷⁴ שְנִטְמָא וְאַחַר שְנִטְמָא נִפְסֵל וְנִסְרַח:
10 אִם נִפְסֵל מִלְּאֲכָל הַכֶּלֶב אוֹ שִׁיבֵשׁ כְּתָרֵשׁ⁷⁵ - הָרִי זֶה
11 טְהוֹר⁷⁶; וְאִם נִפְסֵל מִלְּאֲכָל אָדָם וְעֵדִין הוּא רְאוּי
12 לְכֶלֶב - הָרִי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכָל הָאֲכָלִין שְנִטְמָאוּ
13 - אֵין לֵהֶן טְהִירָה בְּמִקְוֵה⁷⁷.
- (74) נתבאר למעלה בהלכה יד. (75) ומתוך כך אינו ראוי לאכילת כלב, אף-על-פי שלא נסרח. [הכסף-משנה מציין מקור דין יבש כחרס, בגמרא נדה נה, א, אולם שם המדובר בבשר המת שנפרך (לדעת ר' יוחנן) או נעשה כקמח (לדעת ריש לקיש), ולא נאמר שם כלום בדין יבש כחרס, ורבינו עצמו (בפ"ב מהלכות טומאת מת ה, א) פסק שבשר המת יבש כחרס מטמא. ולכאורה יש בזה סתירה לדבריו כאן. אולם אין לדמות טומאת מת לטומאת אוכלין, אבל קשה להבין כיצד מצא הכסף-משנה בסוגיא זו מקור להלכה שאנו עוסקים בה כאן]. (76) פקעה טומאתו. (77) תוספתא טבול-יום פ"א ה"ב: "ואין להן טהרה מטומאתן".
- 14 יט. זָרְעִים⁷⁸ טָמֵאִים שְׂזָרְעָם - הָרִי הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן
15 טְהוֹר, וְאִפְלוּ בְדָבָר שְׂאִין זָרְעוּ כֶּלֶה⁷⁹. וְהוּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ו תמוז – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

100) מכשירין פ"ד מ"ח. סתם קדירה של חרס היא.
101) כל המשקין המקבילים טומאה חוץ למים.
102) נתבאר בהלכה כ"א שהשקה אינה מועילה אלא למים בלבד.
103) במשקין שבקדירה. ואם נגע בקדירה עצמה הכול טהור, מפני שראשון אינו מטמא כלי. 104) משום גזירת משקין (הלכות אבות הטומאות פרק ז ה"ב).
105) שכלי חרס אין לו טהרה במקוה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש . . . ואותו תשבורו". 106) אפילו נגע בקדירה עצמה. 107) אפילו אם נגע בהם. 108) ונטהרים בהשקה. 109) והקדירה מטמאה את המים כשמוציאה מן המקוה, ואין זה דומה לאדם העומד במקוה ונגע בטומאה שבתוכה.

כז. מ"י¹¹⁰ שפיכות¹¹¹ - הרי הן בחזקת טמאה. ירדו עליהן מי גשמים, אם רבו עליהן - הרי הן טהורים; מחצה למחצה - הפל טמא, בין בכלים בין בקרקעות¹¹². אימתי? בזמן שקדמו מי שפיכה; אבל קדמו מי גשמים וירדו עליהן פל שהוא ממי שפיכות - הפל טמא¹¹³, שמשקין טמאין שירדו לטהורים - מטמאין בכל שהוא.

110) מכשירין פ"ב מ"ג. 111) מי שופכים. 112) רבינו לשיטתו בפ"ו ה"י, שמשקין מחוברים מיטמאים ומטמאים, אם נגעו ברצון בעלים. 113) הרא"ש במשנה מסביר, כשקדמו מי השפיכה לא החשיב האדם את מי הגשמים, שהרי יזוהמו בשופכין, ולפיכך לא נפלו לרצונו ואינם מקבילים טומאה. אבל אם קדמו מי גשמים, לרצונו הם ומקבילים טומאה.

כז. הטורף¹¹⁴ את גגו¹¹⁵ והמכבס את פסותו¹¹⁶ והרי הן מנטפים, ירדו עליהן גשמים ורבו הנטיפות¹¹⁷ - הרי רבו מי גשמים עליהן, והנטיפין מהן טהורין. 114) שם מ"ד. 115) מחליק את הטיט שטח על הגג. בפרוס ימות הגשמים, היו נותנים טיט חדש על הגג במקום הישן שנפרך מחמת החום, ושופכים עליו מים ומחליקים אותו במעגילה. 116) ומים אלה דינם כשופכין (כך משמע מפירושו של רבינו למשנתנו, והרא"ש שם מפרש שהמדובר במים טמאים). 117) עם ירידת הגשמים, התגבר טפטוף המים.

כח. הסף¹¹⁸ שמן טהור ונטמא זה האדם וטבל והרי השמן על בשרו, אם היה כדי סיכת איבר קטן¹¹⁹ - הרי הוא טהור פשהיה מקדם¹²⁰. סף שמן טמא וטבל - לא טהר השמן שעליו; אלא אם נשאר ממנו משקה טופח¹²¹ - הרי השמן בטמאתו, ואם לא נשאר ממנו כדי להטפח ממנו - בטל במעוטו.

118) עדיות פ"ד מ"ו. 119) אצבע קטנה (רבינו בפירושו למשנה). 120) לפני הסיכה, לפי שהשמן נתבטל אגב הגוף, אבל אם היה יותר מכדי שיעור זה - לא נתבטל, ונטמא מן הגוף הטמא, והמקוה אינו מטהר משקין. 121) אם תגע בו אצבע - תורטב. דינים אלה הם מקולי

בלבד אבל לא שאר משקין (מכשירין פ"ד מ"ח).
91) כבית-הלל במשנה מקוואות פ"ו, ו.

1 כב. מקל⁹² שהיא מלאה משקין טמאים⁹³ והטביל מקצתה במקוה⁹⁴ - לא טהרו המים שעל מקצתה⁹⁵ עד שיטבל את כלה.

92) טהרות פ"ח מ"ט. 93) כל המקל נרטב במים טמאים. [מה שכתב "משקין" הכוונה למים בלבד, שהרי אמרנו (למעלה בהכ"א) שהשקה אינה מטהרת אלא מים בלבד]. 94) ונגעו מי המקוה במצקת המים שעל המקל. 95) שעל המקצת שלא הוטבל, אע"פ שהם מחוברים למים שבחלק המושק. [ונראה שגם המים הנמצאים בחלק המוטבל טמאים, מפני נגיעתם במים שנשארו בטומאתם]. וטעמו של דבר, מפני שמשקין הנמצאים במקום משופע, אף-על-פי שסופם לרדת למטה, אינם בגדר חיבור, כמו ששינוי שם: "הניצוק והקטפרס אינו חיבור" (משקין הוזחלים לאט לאט על פני שטח משופע, נקראים "קטפרס"). ודווקא מקל, אבל כלי - דינו כאשבורן (מים בגומא), ואפילו נגעו רק מקצת המים במקוה נטהרו כולם, מפני שנעשו שטח אחד עם מי המקוה (רבינו בפירושו שם). [ולא נתבאר לי למה לא טימאו המשקין את הכלי, והכלי יחזור ויטמא את המשקין אחר שנטהרו בהשקה? ואולי התכוון רבינו לכלי שאינו מקבל טומאה].

4 כג. שלג⁹⁶ שנטמא והשיק מקצתו למי מקוה - הואיל וטהר מקצתו, טהר כלה⁹⁷.

96) ברייתא, נדה יז, א. 97) למעלה (פ"א הכ"ב) למדנו שנטמא מקצתו לא נטמא כולו, מפני שאין דנים את פתיתי השלג כמחוברים לגוש אחד, ולמה נחשב כגוף אחד לענין השקה? הר"ש משאנץ בפירושו למשנה טהרות פ"ג, ב, מסביר את ההבדל הזה, מפני ששלג משלים את המקוה לארבעים סאה (מקוואות פ"ז מ"א), ואם-כן כל השלג המושק נעשה חלק מהמקוה, ולכן נטהר.

6 כד. התמד⁹⁸ הטמא, בין שנטמא אחר שתמדו בין שתמדו במים טמאים: עד שלא החמיץ - משיקו במקוה ויטהר, שהרי הוא במים; משהחמיץ - הרי הוא פנין, ואין לו טהרה במקוה⁹⁹.

98) משקה שעושים ממים ושמרי יין. 99) ברייתא, חולין כז, ב.

10 כה. קדרה¹⁰⁰ שמלאה משקין, כגון דבש וזיין וכיצא בהן¹⁰¹, ונתונה בתוך המקוה¹⁰², ופשט הראשון לטמאה את ידו ונגע בה¹⁰³ - הרי זה מטמא את המשקין אף על פי שהן בתוך המקוה, ונטמאת הקדרה¹⁰⁴ מחמת המשקין שבתוכה אף על פי שהיא בתוך המקוה¹⁰⁵. היתה מלאה מים - הקדרה טהורה¹⁰⁶, שאין הראשון מטמא כלי חרס לעולם, ואין המים שבתוכה טמאים¹⁰⁷, מפני שהן מערבים במי המקוה¹⁰⁸. פשט אב הטמאה את ידו ונגע בה - נטמאת הקדרה, שאין המקוה מטהר כלי חרס¹⁰⁹.

קנו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-שמאי ומחומרי בית-הלל, ופוסק רבינו כבית-הלל, שהלכה כמותם בכל מקום, בין לקולא ובין לחומרא.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) יבאר אוכל המיוחד לאדם במקום אחד ואינו מיוחד במקום אחר אם צריך מחשבה. דברים שצריכים מחשבה והכשר, הכשר ולא מחשבה, או מחשבה ולא הכשר, או לא זה ולא זה.

1 א. פבר בארנו², שאין האכלין מתטמאין עד
2 שיכשרו; ושכל אכל שאינו מיוחד למאכל אדם -
3 אינו מקבל טמאה עד שיחדו לאדם.

(2) פ"א, ה"א.

4 ב. אכל³ שהוא מיוחד לאדם במקום הזה ואינו
5 מיוחד לאדם במקום אחר - במקום שהוא מיוחד בו
6 אינו צריך מחשבה ליחדו לאדם, ובמקום שאינו
7 מיוחד בו צריך מחשבה ליחדו לאדם ואחר כך יקבל
8 טמאה⁴. וכל אכל שסופו לטמא אדם וכלים⁵ אינו
9 צריך הכשר⁶.

(3) עוקצין פ"ג מ"ג. (4) ברבים מדיני טומאה והכשר
טומאה, מחשבת האדם היא בעלת משקל מכריע. (5) כגון
השוטח בהמה טמאה לגוי, והיא מפרקת - אינה מטמאה
כנבילה כל זמן הפירכוס (משנה, חולין קיז, ב). אבל לאחר
שתפסיק מלפרס - תטמא טומאה חמורה אדם וכלים. ראה
לקמן ה"ד. (6) ומתטמא וגם מטמא טומאת אוכלין.

10 ג. יש אכלין⁷ שצריכין הכשר ואינן צריכין
11 מחשבה, ויש שצריכין מחשבה ואינן צריכין
12 הכשר, ויש שצריכין מחשבה והכשר, ויש שאין
13 צריכין לא מחשבה ולא הכשר. ביצד? כל האכלין
14 המיוחדין לאדם בכל מקום⁸ - צריכין הכשר ואין
15 צריכין מחשבה. דגים טהורים והגבים טהורים
16 בכל מקום, והגבים טמאים ודגים טמאים בפפרים⁹
17 - הרי הן מיוחדין לאדם, וצריכין הכשר ולא
18 מחשבה¹⁰. וכן חלב בהמה טהורה שמטה - צריך
19 הכשר¹¹ ולא מחשבה בכל מקום¹². ואלו צריכין
20 מחשבה והכשר¹³: בשר הפורש מן החי¹⁴, בין מן
21 האדם בין מן בהמה בין מן העוף, ונבלת העוף
22 הטמא¹⁵, וחלב בהמה טהורה שחוטא בפפרים¹⁶.
23 אף על פי שהכשר בשחיטה¹⁷, צריך הכשר שני
24 אחר המחשבה¹⁸. ושאר כל ירקות השדה¹⁹, כגון
25 הפצלים הקשים ביותר והפטריות. וכן הגבים
26 ודגים קטנים²¹ - צריכין מחשבה בפפרים. עלשין²²
27 שזרען לבהמה²³ ונמלך עליהן לאדם - אינן
28 מקבלין טמאה עד שיחשב עליהן אחר שיתלוש,
29 שמחשבת חבור²⁴ אינה מחשבה. עלשין שלקטן

30 לבהמתו והדיחו, ונמלך עליהן לאדם - צריכין
31 הכשר שני אחר המחשבה²⁵. וכן כל פיוצא בזה.
32 האלל²⁶, אם חשב עליו לאכילה - מקבל טמאת
33 אכלין²⁷, ואם לאו - הרי הוא כעין²⁸ ואינו מקבל
34 טמאה. וכן העצמות המחדרין בפשר, והגידים,
35 והמקומות הרבים מן הקרנים ומן הטלפים²⁹,
36 והכנפים³⁰ והנוצה³¹, והמקומות הרבים מן
37 הצפרנים ומן החרטום המבלעין בפשר - צריכין
38 הכשר ומחשבה. ואלו שאין צריכין לא מחשבה
39 ולא הכשר: נבלת בהמה טהורה בכל מקום³²,
40 ונבלת העוף הטהור³³ וחלב בהמה טהורה³⁴
41 בפפרים³⁵. לפי שהן מיוחדין למאכל אדם, אין אחד
42 מאלו צריך מחשבה; ואינן צריכין הכשר, מפני
43 שסופן לטמא³⁶ אדם וכלים כפזית³⁷, וכל המטמא
44 טמאה חמורה אינו צריך הכשר. ואלו צריכים
45 מחשבה ואינן צריכין הכשר³⁸: נבלת העוף הטהור
46 בפפרים, ונבלת בהמה טמאה בכל מקום. והוא
47 שחשב על פחות מפזית; אכל פזית - אב טמאה
48 הוא.

(7) עוקצין פ"ג מ"א. (8) נאכלים הם בין בערים בין
בכפרים. (9) תושבי הערים אינם רגילים לאוכלם.
(10) תוספתא, שם ה"א. במשנה שלפנינו הגירסא "צריכים
מחשבה בכפרים". ברור שגירסא אחרת היתה לעיני רבינו,
שהרי אין להעדיף את התוספתא על המשנה. (11) חלב
נבילה אינה מטמא טומאת נבילות, שנאמר (ויקרא ז, כד):
"וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה", ואפילו
למלאכת קודש, אבל מטמא טומאת אוכלין. בפירוש
למשנה כתב רבינו, שאם הוכשר במים הוא מטמא טומאת
אוכלין אע"פ שלא נגע בטומאה מפני שהתורה טיהרה אותו
מטומאת נבילות בלבד, כדי שלא יטמא אדם וכלים. חולקים
עליו כל מפרשי המשנה, ודעתם שצריך גם הכשר שרץ,
פירוש, שיגע בשרץ ואחר-כך יטמא (ראה הל' אבות
הטומאות פ"א ה"ה). (12) בין בכרכים ובין בכפרים.
בתוספתא שם, אנו שונים: "חלב מתה בכל מקום צריכה
הכשר, ואינה צריכה מחשבה מפני שהיא כגופה" (ראה
לקמן הערה טו). (13) משנה, שם פ"ג, ב. (14) במשנה
כתוב: "החותך מן האדם וכו'" ורבינו דייק וכתב בשר
הפורש, פירוש שפרש מאליו, אבל אם חתכו אדם - יש
הבדל בין חתכו להאכילו לאדם ובין להאכילו לכלב,
כמבואר לקמן בה"ט, שאם חתכו לאדם חתיכתו היא
מחשבתו ואינו צריך מחשבה שניה. ומשנתנו תתפרש
בנחתך מאליו, או בלי כל כוונה או במתכוון לכלב.
(15) שאינו מטמא כלל, אבל מקבל טומאה ככל אוכל.
(16) רבינו מחלק בין חלב בהמה טהורה שנתבלה ובין חלב
שחוטא, בחלב נבילה כתב למעלה שאינה צריכה מחשבה
אפילו בכפרים, ובשחוטא פוסק כאן שבכפרים צריכה
מחשבה. מקור הבדל זה הוא בתוספתא שהבאנו למעלה
(הערה יא) הממשיכה ואומרת: "חלב שחוטא בכפרים צריך
מחשבה והכשר". וטעמו של דבר: חלב לבדו אינו נאכל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ז תמוז – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שְׁנֵי⁴⁰ [או רב שְׁנַיִם] - הָרִי זֶה מִתְטַמָּא טָמֵאת
אֶכְלִין כָּל זֶמֶן שֶׁהִיא מְפָרֶסֶת⁴¹. וְאִין צְרִיכָה
מִחֻשְׁבָּה, שֶׁהָרִי יִשְׁרָאֵל שִׁחֻטָּה לְאִכִּילַת הָעוֹבֵד
כּוֹכְבִים, וְאִין לָךְ מִחֻשְׁבָּה גְדוּלָּה מִזֶּה; וְאִינָה צְרִיכָה
הַכָּשֶׁר, לְפִי שְׁסוּפָה לְטַמֵּא טָמֵאת חֲמוּרָה. שִׁחֻט בָּהּ
אֶחָד⁴² או שְׁנֵי⁴³ - אִינָה מִטְמָא טָמֵאת אֶכְלִין⁴⁴.
וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכְבִים שִׁשְׁחֻט בְּהִמָּה טְהוּרָה לְיִשְׂרָאֵל,
וְשִׁחֻט בָּהּ שְׁנַיִם או רב שְׁנַיִם - מִתְטַמֵּא טָמֵאת
אֶכְלִין⁴⁵ כָּל זֶמֶן שֶׁהִיא מְפָרֶסֶת, וְאִינָה צְרִיכָה
הַכָּשֶׁר. שִׁחֻט בָּהּ אֶחָד או נִתְרָה - אִינָה מִטְמָא
טָמֵאת אֶכְלִין, וְהָרִי הִיא כְּשֶׁאֵר הַנְּבִלּוֹת.

(39) חולין קיז, ב (40) שני הסימנים: וושט וקנה.
(41) מפני שישראל שחטה שחיטה המתירה בהמה טהורה
באכילה, הרי היא כאוכל אף-על-פי שעודנה מפרסת,
ומטמאה טומאת אוכלין, ולאחר שתמות מטמאה טומאת
נבילות. (42) סימן אחד, וושט או קנה. (43) דקרה.
(44) שחיטה המתירה טהורה מפרסת באכילה, עושה גם
בהמה טמאה מפרסת כאוכל, אבל שחיטה או נחירה,
שדוגמתן בטהורה אינה מתירה באכילה – אינה מועילה
בטמאה. (45) שם קכא, ב. מפני ששחיטה שכזו על-ידי
ישראל מתירה את המפרסת באכילה, מועילה שחיטת גוי
להוריד עליה תורת אוכל (רש"י. ראה ראב"ד וכסף-משנה).

ה. החותף בְּשֶׁר מְאִיכָר מִן הַחֵי⁴⁶ שֶׁל בְּהִמָּה וְאַחֵר
כֶּף חֹשֶׁב עָלָיו⁴⁷ - צְרִיךְ הַכָּשֶׁר⁴⁸. חֹשֶׁב עָלָיו וְאַחֵר
כֶּף חֲתֻכּוֹ⁴⁹ - אִינָה צְרִיךְ הַכָּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁמִּטְמָא
טָמֵאת חֲמוּרָה נִבְלָה⁵⁰, וְכָל הַמִּטְמָא טָמֵאת חֲמוּרָה
אִינָה צְרִיךְ הַכָּשֶׁר.

(46) אבר שלם מן החי מטמא כנבילה, והבשר הפורש ממנו
אינו טמא טומאת עצמו. (47) ונעשה אוכל. (48) ואף-
על-פי שלפני שחתכו היתה עליו טומאה חמורה בתורת
אבר, אין זה מועיל, מפני שהבשר הזה יצא מתורת אבר
ונעשה אוכל, ומשעה שנעשה אוכל לא טמא טומאה
חמורה והוא כפנים חדשות (סברת רש"י בחולין קכח, ב).
(49) וירדה עליו תורת אוכל, בעודו מחובר לאבר.
(50) לפני שחתכו כשהיה כבר אוכל. למדנו מכאן, שלא
דווקא אמרו "ססופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך
הכשר" אלא גם אם תחילתו טומאה חמורה - הדין כך.
[בגמרא שם (קכט, א) משמע, שצריך הכשר, אולם רבינו
מעדיף את התוספתא המפורשת (הראב"ד מצוין שרבינו
מצא תוספתא זו) על שקלא-וטריא שבגמרא. רבינו נמנע
בדרך כלל מלהוציא הלכות מתוך שקלא-וטריא. ראה
ראב"ד וכסף-משנה].

ו. פָּחוֹת מִפְּנֵי⁵¹ מִנְבֵּלַת בְּהִמָּה טָמֵאת שִׁחֻשׁ
עָלָיו, וְהַשְׁלִים עָלָיו כְּפִיצָה מְאֻכָּלִים אֲחֵרִים - אִין
הַכָּל צְרִיךְ הַכָּשֶׁר⁵²; הוֹאִיל וּפָחוֹת מִפְּנֵי⁵³ שֶׁבָּכָל
הַפִּיצָה, אִם הִשְׁלִימוּ לָכֵז, מִטְמָא טָמֵאת חֲמוּרָה.
וְכֵן פְּנֵי⁵⁴ מִנְבֵּלַת בְּהִמָּה טָמֵאת שִׁחֻשׁ עָלָיו,

בכפרים ולפיכך צריך מחשבה, אבל בכרכים שמרובים
תושביהם נמצאים קונים גם לחלב. וכל זה בחלב שפורש
מן הבשר, אבל חלב מחובר לבשר נאכל גם בכפרים. ומכאן
ההבדל בין חלב נבילה וחלב שחוטא. בהמה שנשחטה
כהלכה, בשרה נאכל ליהודים ואת החלב חותכים ומוכרים
לגויים, אבל בהמה שנתנבלה - מוכרים אותה כולה לגויים
והם אוכלים את הבשר ביחד עם החלב שעליו ('חזון איש'.
ראה השלמות). (17) דם השחיטה הכשירה. (18) ההכשר
שלפני המחשבה אינו מועיל, מפני שהחלב לא היה אז
אוכל, ולכן הוא טעון הכשר אחר שנעשה אוכל על-ידי
מחשבתו. (19) פירוש, אלה שלא נמנו בה"א.
(20) במשנה שלפנינו (שם פ"ג מ"ב) הגירסא: "חזן
משמרקעין (בצלים חריפים מאוד) ופטירות". אולם גירסת
רבינו: "ושמרקעין" והוא מפרש שהמשנה נקטה שני אלה
לדוגמא. (21) במשנה (שם ט) שלפנינו, כתוב: דגים
טמאים. וגירסת רבינו: קטנים. (22) מין ירק שהוא ראוי
בדוחק למאכל אדם, ובעיקרו הוא משמש מאכל בהמה.
כיום קוראים "עולש" לירק שעושים ממנו תחליף לקפה
(ציקוריה בלעז). (23) בשעת זריעה חישב להאכיל את
הגידולים לבהמה. (24) המחשבה שחישב כשהירק היה
מחובר לקרקע. (25) שהכשר אינו מועיל בדבר מחובר
(ראה למעלה בדין חלב שחוטא). מדובר כשנתייבשו המים
שעליהם לפני שחישב עליהם לאכילת אדם, אבל אם
נשארה עליהם לחלוחית כדי להרטיב את האצבע הנוגעת
בהם – הוכשרו בלחלוחית זו. (26) בפירושו למשנה
(חולין קיז, ב) כותב רבינו, שאלל הוא הבשר הנשאר דבוק
בעור כשמפשיטים את הבהמה. כריש לקיש שם, נגד דעת
רבי יוחנן. (27) שם קכא, א. (28) שם אמרו דבר זה
לדעת רבי יוחנן, שאלל הוא מרקטא (גיד השדרה והצוואר
– רש"י). אבל לפירושו של ריש לקיש, הנימוק הוא משום
שאינו חשוב. ותמוה קצת למה נקט רבינו נימוקו של רבי
יוחנן, ופירושו של ריש לקיש. (29) חלקי הטלפיים
והקרניים המובלעים בבשר, רכים הם. (30) הנוצה
הנשארת אחר מריטת הנוצה הגדולה. (31) הדקה מן הדקה
הנשארת אחר מריטת כל הנוצות (על-פי פירוש רבינו במס'
טהרות פ"א מ"ב, וכגירסת הגר"א שם). (32) עוקצין פ"ג
מ"ג. (33) שם. (34) שחוטא. דין חלב בהמה טהורה
שנתנבלה - נתבאר למעלה. (35) בכפרים שתושביהם
מועטים, אין אוכלים נבלת עוף ולא חלב שאינו דבוק
לבשר, כמו שנתבאר למעלה. (36) נימוק זה נמשך לנבלת
בהמה ועוף, ולא לחלב, שהרי חלב – אפילו של נבילה –
אינו מטמא טומאה חמורה לעולם. ולמה חלב שחוטא אינו
צריך הכשר? מפני שהוכשר בשחיטה. (37) בנבלת בהמה
מדובר בפחות מכזית, וצירפו לאוכל טמא אחר, והשלימו
לכביצה (אוכל אינו מטמא אחרים בפחות מכביצה), שאם
יש בו כזית הרי הוא מטמא טומאת נבילות שהיא חמורה
מטומאת אוכלין, ולשם מה אנו דנים בטומאת אוכלין (ראה
סוף הלכה זו)? ומשמיענו רבינו, שהפחות מכזית נבילה
מצטרף לענין טומאת אוכלין בלי הכשר, מפני שכזית שלם
מטמא טומאה חמורה (ראה לקמן ה"ו). (38) משנה, שם.

ד. יִשְׂרָאֵל שִׁשְׁחֻט⁵⁵ בְּהִמָּה טָמֵאת לְנִכְרִי, וְשִׁחֻט בָּהּ

במדינה⁶⁸ - הרי נמאס בגת⁶⁹, ולפיכך צריך¹⁷
מחשבה⁷⁰. חשב עליו כשהעלהו להאכילו לנכרי -
הרי זה מטמא, שהרי חשב עליו למאכל אדם. חשב
עליו להאכילו לכלב - אינו מתטמא טמאת
אכלים⁷¹. הנה זה שחשב עליו להאכילו לאדם חרש
שוטה וקטן - הרי זה טהור⁷². העלהו כדי
להאכילו לאדם - הרי זה טמא; שיש להן מעשה⁷³,
ואין להן מחשבה⁷⁴.

(66) עוף קטן. (67) טהרות פ"ח מ"ו. (68) בעיר
שאוכלוסיה מרובים, ואוכלים נבלת עוף טהור. (69) נדה
נ, ב. (70) אף-על-פי שנבלת עוף טהור אינה צריכה
מחשבה בכרכים (ראה למעלה סוף ה"ג). (71) מפני שלא
יחדו למאכל אדם (ראה למעלה פ"א ה"א).
(72) שמחשבתם אינה מועילה. (73) מעשיהם מועילים
כמעשה אדם בריא ומבוגר. כל הדינים שבהלכה זו נשנו
שם.

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) יבאר כמה שיעור אוכלין ומשקין לטמא עצמם או
אחרים. ודין אם כל האוכלין והמשקין מצטרפים לשיעור.
דברים שהניחם בחמה ונתמעטו או הניחם בגשמים ונתפחו.
ודין כל ששיעורם וטומאתם שוים או טומאתם ולא שיעורם
או שיעורם ולא טומאתם.

א. פמה שיעור אכלין לטמא? לטמאת עצמן - כל²⁵
שהן. אפלו שמשום או חרדל מתטמא. שנאמר: כל²⁶
האכל אשר יאכל - כל שהוא²⁷. ואין אכל טמא
מטמא אכל אחר או משקין או ידים עד שיהיה בו
כביצה בלא קלפתה²⁸. וכן האוכל אכלין טמאים -
אינו נפסל²⁹ עד שיאכל כביצה ומחצה³⁰. וזהו חצי
פרס³¹.

(2) תורת כהנים פרשת שמיני פרק ט הלכה א. (3) דרשו
זאת מהתיבה "כל" המיותרת. (4) הקליפה הקשה. פסק
כחכמים בעירובין פג, א. (5) מלאכול תרומה וקדשים.
בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה ו נתבאר, שחכמים
גזרו טומאה על האוכל אוכלין טמאים או שותה משקין
טמאים, לתרומה ולקדשים. ובגמרא נקראה טומאה זו
"פסול גווייה". (6) בהלכות אבות הטומאות שם כתב
רבינו "כביצה ומחצה שוחקות" פירוש קימעה יותר.

ב. המשקין מתטמאין כל שהן, ומטמאין³² בכל
שהן. אפלו טפת משקין טמאים פחדל שנעצה
באכלין או בכלים או במשקין אחרים - נטמאו. ואף
על פי כן, אין השותה משקין טמאין נפסל עד
שישתה רביעית³³, כמו שבארנו³⁴.

(7) אחרים. (8) כביצה וחצי שהן רביעית הלוג.

ג. כל המשקין מצטרפין לפסל את הגויה לרביעית³⁵.

והניחה בכזק עד שהשלים לכביצה, הואיל ואינו¹
מטמא במגע מפני הכזק⁵⁵ - הרי זה צריך מחשבה.
ואין הכזק הזה צריך הכשר, הואיל וכל השעור
הזה מטמא במשא⁵⁶ מפני פזית נבלה שבתוכו, אף
על פי שאינו מטמא במגע, הרי סופו⁵⁷ לטמא
טמאה חמורה, לפיכך אין צריך הכשר⁵⁸.

(51) כריתות כא, א. (52) אפילו החלק של אוכלין אחרים.
(53) של הנבילה (ראה השלמות לה"ז). [גם נבבלת בהמה
טהורה הדין כך, ונקט בהמה טמאה, משום "חישב עליו",
שהרי נבלת בהמה טהורה אינה צריכה מחשבה. רבינו רמז
על דין זה בסוף ה"ג, ושם ביארנו]. (54) שם עמוד ב.
(55) החוצץ בין הנבילה ובין הנוגע. (56) משא מטמא
אפילו בלא נגיעה (הל' טומאת מת פ"א ה"ז). (57) פירוש,
הרי זה נכלל בדין סופו לטמא טומאה חמורה. ראה למעלה
הערה נא.

ז. פחות מפיזית⁵⁸ מבשר המת שהשלים עליו כביצה
משאר אכלין - הפל⁵⁹ צריך מחשבה, שהרי בטל
הפל⁶⁰ אצל כל אדם; ואין הפל צריך הכשר, מפני
בשר המת שבכללו⁶¹.

(58) שם. (59) אפילו הבצק שעליו. (60) כך היא גירסת
רבינו בגמרא שם ('קרי' ספר' להמבי"ט) ולא כמו שכתוב
בספרים שלפנינו: "בטלה דעתו אצל כל אדם" וולעני
הראב"ד היתה הגירסא שלפנינו, ולפיכך כתב שמחשבה
אינה מועילה, שהרי בטלה דעתו. ומדבריו יוצא שההבדל
בין בשר נבילה לבשר המת הוא, שבבשר נבילה אין הבצק
צריך מחשבה, כי הוא ראוי למאכל אדם, מה שאין-כן
בבשר המת, שאין אדם אוכל בצק שהיה ממולא בשר המת,
ואף-על-פי-כן מועילה מחשבתו, מפני שכשהוא לעצמו לא
נפסל מאכילת אדם, ואילמלא ידע ששימש כיוסי לבשר
המת היה אוכלו (ראה השלמות).

ח. פיזית⁶¹ מן המת שחפהו בכזק - הפל מתטמא
טמאה חמורה⁶².

(61) שם. (62) אפילו אדם וכלים שנגעו בבצק, מפני
שטומאת מת בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

ט. החותך בשר מאדם חי להאכילו לכלב⁶³, אם
חשב עליו⁶⁴ למאכל אדם - הרי זה צריך מחשבה,
ואינו צריך הכשר⁶⁵.

(63) מחשבה זו אינה מועילה לעשות את הבשר כאוכל לענין
טומאה, מפני שאוכל שאינו ראוי לאדם אינו מקבל טומאה
(ראה מס' כריתות שם). (64) לאחר שחתכו נמלך וחישב
עליו למאכל אדם. המילים "צריך מחשבה" מיותרות, שהרי
מדובר בחישב עליו, אלא שנקט לשון המשנה מס' עוקצין
פ"ג, ב: החותך מן האדם וכו' צריך מחשבה והכשר.
(65) 'החזון איש' מגיה וגורס "צריך הכשר". וכן כתב רבינו
בפירוש למעלה ה"ג, בדין בשר הפורש מן החי, ולענין
הכשר אין סברא לחלק בין חותך לבין פורש מאליו.

י. גזול⁶⁶ שנפל לגת⁶⁷ ומת, אף על פי שהגת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ח תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קנט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) בשר קדשים שנשאר אחר הזמן שקבעה התורה לאכילתו. 22) אם הכהן המקריב את הקרבן חישב בשעת עבודתו לאכול את הבשר אחר הזמן שקבעה תורה - הרי זה פגול. והאוכל כזית מאחד הדברים שנימנו כאן עונשו כרת. 23) את אותם הכזיתים שנתמעטו. 24) ויש בהם כזית. 25) מת ונבילה. 26) טומאת אוכלין. 27) אכילה. ואם הניח בגשמים פחות מכזית מעיקרו ותפח עד לכזית אסור מדברי סופרים.

ז. עלי בצלים²⁸ ובגין בצלים²⁹ שהן חלולין: אם יש בהם ריר - משתערין פמות שהן³⁰; ואם היו חלולין וריקנים - ממעף את חללן³¹.

28) עוקצין פרק ב משנה ח. עלים אלה דומים לקנים חלולים ובתוכם ריר סמך. 29) העלים היוצאים מבצלים שאינם מחוברים לקרקע. 30) מפני שגם הריר נאכל ולכן מצטרף לשיעור כביצה. 31) ואם אין כשיעור אחר שמיעכו אינו מטמא.

ח. פת ספגנין³² - משתערת פמות שהיא³³. ואם יש בה חלל³⁴ - ממעף את חללה.

32) נקבובי כספוג. 33) עם הנקבים הקטנים. 34) מקום ריק גדול.

ט. בשר העגל שנתפח³⁵ ובשר זקנה שנתמעטה³⁶ - משתערין פמות שהן³⁷.

35) בבישול. בשר עגל רך גדל כשמבשלים אותו הרבה (רבינו שם). 36) בשר כזה מצטמק ומתמעט בבישול. 37) כפי כמותם בשעת הנגיעה. כגירסת רב ורבי חייא ורבי יוחנן במנחות נד, א.

י. האגוז והתמרים והשקד המתקרקשים³⁸ - משתערין פמות שהן.

38) המתקשקשים. כשהם לחים אינם מקשקשים וכשהם מתייבשים ומצטמקים כן מקשקשים.

יא. כל שטמאתו³⁹ ושעורו⁴⁰ שוין - מצטרפין זה עם זה. היו טמאתן שוין אבל לא שעורן, שעורן אבל לא טמאתן - אין מצטרפין ואפלו לטמא פקל שבשניהן⁴¹. כיצד טמאתו ולא שעורו? כגון בשר המת⁴² ורקב של⁴³. שעורו ולא טמאתו? כגון בשר המת ובשר הנבלה⁴⁴. ואין צריך לומר, שאם לא היו שוים לא בשעור ולא בטמאה, כגון בשר נבלה⁴⁵ ובשר השרץ⁴⁶ - שאין מצטרפין.

39) חומרת הטומאה. 40) ואין אנו אומרים הרי הטומאה החמורה כוללת גם טומאה קלה וראוי לה לחמורה להצטרף עם הקלה לכשיעור, וכן לעניין הבדל בשיעורים יצטרף הדבר ששיעורו קטן עם זה ששיעורו יותר גדול, כשישי בשניהם יחד כדי השיעור הגדול. ולמה אין מצטרפים? מפני שהם שני מיני טומאה. 41) שטמא בכזית. 42) בשר המת שהרקיב, ששיעורו במלוא חפניו (הלכות טומאת מת

1 וכל האכלין מצטרפין לכביצה לטמא טמאת אכלים, ולכחצי פרס לפסל את הגויה. אפלו חטה עם קמח עם בצק עם תאנה ובשר וכיוצא באלו - הכל מצטרף.

ד. העור⁹ המחבר בפשר¹⁰, והמרק¹¹ והתבלין¹², והאלל¹³ - אף על פי שמקצתו חשב עליו¹⁴ ומקצתו לא חשב עליו, מקצתו פלטתו חיה¹⁵ ומקצתו פלטתו ספין¹⁶ - והעצמות המחוברות בפשר, והגידים, והמקומות הרפים מן הקרנים ומן הטלפים, והכנפים והנוצה, והמקומות הרפים מן הצפרנים ומן החרטום המבלעין בפשר - כל אחד מאלו מתטמאין ומטמאין, ומצטרפין לכביצה¹⁷ או לכחצי פרס¹⁸.

9) בחולין קיז, שנינו: העור והרוטב והקופה והאלל והעצמות והגידין והקרניים והטלפיים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין. ורבינו מביא כאן את הדינים שנאמרו במשנה כפי שנתבאר בגמרא. 10) עור כשהוא לעצמו אינו מטמא, מפני שאינו ראוי לאכילה, אבל אם הוא דבוק בפחות מכביצה בשר הוא משלימו לכביצה ומטמא, מפני שהוא שומר לבשר וכל השומרים מטמאים (עוקצין פרק א משנה א). 11) במשנה כתוב: "הרוטב". בגמרא שם (קכ, א) פירש אביי ציר סמך המתמצה מן הבשר, ורבא פירש "שומנא" (פירש רש"י השומן שעל המרק) וכנראה "מרק" הוא אחד משני אלה. 12) פירוש "קיפה" שבמשנה, כרב פפא שם. 13) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אגב הפשטו. 14) לאכילה. שם קכא, א. 15) חיה אכלה את הבשר והשאירה את העור ושרידי בשר דבוקים בו. 16) כשהפשיטו את הבהמה בסכין נפלטו מתחת פי הסכין. שם נאמרו שני הפירושים הללו היינו: א. מקצתו חישב ומקצתו לא חישב; ב. מקצתו פלטתו חיה ומקצתו סכין, וקיבל רבינו את שניהם להלכה. 17) לטמא אוכלין. 18) לפסול את הגווייה. כל הדברים שנימנו בהלכה זו אינם מקבלים טומאת אוכלין בפני עצמם. אבל משלימים את השיעור כשיש עמהם אוכל אחר פחות מכשיעור.

ה. כביצה אכלין טמאים שהניחן בחמה ונתמעטו¹⁹ - אינן מטמאים. וכן כזית מן המת או מן הנבלה ובכעדשה מן השרץ²⁰ שהניחן בחמה ונתמעטו - טהורין.

19) נתייבשו מחמת חום השמש וצמקו ולא נשאר בהם כביצה. 20) נתבאר בפרק ד מהלכות אבות הטומאות הלכה ב ששמונה שרצים האמורים בתורה מטמאים בכעדשה (ראה שם הלכה י"ג, פנים והערות, פרטי הלכה זו והלכה ו).

ו. כזית חלב ודם ונותר²¹ ופגול²² שהניחן בחמה ונתמעטו - אין חייבין עליהן פרת. הניחן בגשמים²³ ונתפחו²⁴ - חזרו לכמות שהיו. בין לטמאה חמורה²⁵, בין לטמאה קלה²⁶, בין לאסור²⁷.

קס שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 זֶה בָּזָה - ראשון⁵⁷. חֶלְקֵן - זֶה שְׁנֵי זֶה שְׁנֵי, שְׁהִשְׁלִישִׁי שְׁנָגַע בְּרֹאשׁוֹן נִעְשָׂה שְׁנִי.

23 כולו כראשון. (57)

24 טז. כִּשְׁתִּי בִּיצִים אֶכֶל ראשון וְכִשְׁתִּי בִּיצִים אֶכֶל שְׁנֵי שְׁבָלֶלֶן - הִפֵּל ראשון. חֶלְקֵן לְשָׁנִים - כָּל אֶחָד מֵהֶן ראשון. חֶלְקֵן לְשָׁלֹשָׁה חֲלָקִים אוֹ לְאַרְבָּעָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁנִי. וְכֵן כִּשְׁתִּי בִּיצִים אֶכֶל שְׁנֵי וְכִשְׁתִּי בִּיצִים אֶכֶל שְׁלִישִׁי שְׁבָלֶלֶן - הִפֵּל שְׁנֵי. חֶלְקֵן לְשָׁנִים - כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁנִי; לְשָׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה - הִרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁלִישִׁי.

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשע"ט

פרק חמישי

1 יבאר מה הן ידות האוכלין ושומריהם ומה דינם. מי שהוא יד ואינו שומר, שומר ולא יד או לא זה ולא זה אם מתטמא ומטמא ומצטרף. הבורר לגת אם יש לו ידות או הקוצר לסיכור, וידות האוכלין שבססם בגורן. ודין שומר ע"ג שומר והקליפות והגרעינים שמטמאין ומצטרפים. ודין המתטמאים ומטמאים ומצטרפין או שאינם מצטרפים או שאין מתטמאים ולא מטמאים ולא מצטרפים.

31 א. יְדוֹת הָאֹכְלִים² - הֵן הַעֲצִים הָרַפִּין הַסְמוּכִין לְאֶכֶל שֶׁהָאֶכֶל³ נִתְּלָה בָּהֶן מִן הָאֵילָן, כְּמוֹ עֲקָצִי הַתְּאֵנִים וְהָאֲגָסִים וְקֶצֶת הָאֲשׁוּל⁴, וְכֵן הַגְּרַעֲיִנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְדַבְּרִים שֶׁהָאֶכֶל צָרִיךְ לָהֶן. וְשׁוֹמְרֵי הָאֹכְלִין - הֵן הַקְּלִפָּה שֶׁעַל הָאֶכֶל שֶׁהִיא שׁוֹמְרָתוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶם⁵.

2 עוקצין פ"א מ"א. 3 הפרי. 4 יבאר לקמן בהלכה כ. 5 בהלכה זו מבאר רבינו את המונחים, ובהלכות הבאות יבוארו דיניהם.

37 ב. כָּל שֶׁהוּא יָד⁶ וְאִינוֹ שׁוֹמֵר - מִתְּטַמֵּא וּמִטְמֵא וְלֹא מִצְטָרֵף⁷; וְכָל שֶׁהוּא שׁוֹמֵר, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ יָד - מִטְמֵא וּמִתְטַמֵּא וּמִצְטָרֵף; וְכָל שְׁאִינוֹ לֹא שׁוֹמֵר וְלֹא יָד - אִינוֹ מִתְּטַמֵּא וְלֹא מִטְמֵא, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאִינוֹ מִצְטָרֵף⁸. בִּיצָד מִתְּטַמֵּא וּמִטְמֵא וְאִינוֹ מִצְטָרֵף? שְׁאֵם נִגְעָה טְמֵאָה בִּיד - נִטְמָא הָאֶכֶל הַתְּלוּי בּוֹ⁹; וְאֵם נִגְעָה טְמֵאָה בְּאֶכֶל - נִטְמָא הִיד¹⁰; וְאִין הִיד מִצְטָרֶפֶת עִם הָאֶכֶל לְהִשְׁלִימוֹ לְכִבְיָהּ¹¹ אוֹ לְכַחְצִי פָּרְס¹². אֲבָל אִם הִיא שׁוֹמֵר - הִרִי זֶה מִצְטָרֵף לְכִבְיָהּ וּלְכַחְצִי פָּרְס.

6 שם. 7 יתבאר לקמן בהלכה זו. 8 מכיוון שלמדנו ביד שמיטמא ומטמא, ואף-על-פי-כן אינו מצטרף, יש ללמוד בקל-וחומר שהדבר שאינו מיטמא ומטמא אינו מצטרף. [כותב רבינו לתרץ למה לא נאמר במשנה שאינו מצטרף, ולפיכך הדגיש וכתב: "ואין צריך לומר"]. 9 היינו "מטמא". 10 היינו "מתטמא". 11 למדנו

פרק ב הלכה י"א. ובכן שיעורם אינו שווה, אבל טומאתן שווה, שניהם מטמאים טומאה חמורה במשא ובאוהל. [ואף על פי שמת מטמא במגע ורקב לא, אין בכך שינוי בעצם חומרת הטומאה, אלא מפני שאי אפשר לו ליגע בכזית שלם או במלוא חפניו, שהרי הבשר התפורר לפירורים זעירים]. 43 שניהם מטמאים בכזית, אבל מת מטמא טומאת שבעה ומטמא באוהל מה שאין כן נבילה. 44 מטמא במשא בלי נגיעה ושיעורו בכזית. 45 שיעורו כעדשה ואינו מטמא במשא.

1 יב. אֹכְלִין טְמֵאִים - שְׁעוֹרֵם שׁוֹה, שְׁכָּל אֶכֶל טְמֵא אִינוֹ מִטְמֵא⁴⁶ אֲלֹא כִּבְיָהּ, וְטְמֵאָתָם שׁוֹה⁴⁷, שְׁכָּל אֶכֶל טְמֵא אִינוֹ מִטְמֵא אֲלֹא בְּמַגַּע וְאִינוֹ מִטְמֵא לֹא אֲדָם וְלֹא בָּלִים, לְפִיכָף מִצְטָרְפִין לְטְמֵא כָּקָל שְׁבִשְׁנֵיהֶן. בִּיצָד? כַּחְצִי בִּיצָה אֶכֶל ראשון⁴⁸ וְכַחְצִי בִּיצָה אֶכֶל שְׁנֵי שְׁבָלֶלֶן זֶה בָּזָה - הִרִי זֶה שְׁנִי, וְאֵם נִגַּע בְּתֵרוּמָה - פְּסָלָה⁴⁹. כַּחְצִי בִּיצָה אֶכֶל שְׁנֵי וְכַחְצִי בִּיצָה אֶכֶל שְׁלִישִׁי שְׁבָלֶלֶן - הִרִי זֶה שְׁלִישִׁי⁵⁰. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה. אֲפֹלוֹ חֲצִי בִּיצָה אֶכֶל ראשון וְחֲצִי בִּיצָה אֶכֶל רְבִיעִי שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁבָלֶלֶן זֶה בָּזָה - הִרִי הִפֵּל רְבִיעִי⁵¹.

46 אוכלין אחרים. 47 כל האוכלין חומרת טומאתם שווה ואפילו האחד ראשון לטומאה והשני רביעי אין לראות בזה הבדל מהותי אלא מקרי, שזה נגע באב וזה נגע בשלישי. 48 אוכל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון ועושה את הנוגע בו שני לטומאה וכן הלאה. 49 היא עצמה פסולה, אבל אינה פוסלת תרומה אחרת בנגיעתה. 50 ופוסל את הקודש, אבל לא את התרומה, שאין רביעי לתרומה. 51 ואינו פוסל את הקודש, שאין חמישי בקודש אלא בפרה אדומה. משמיענו, שאין אנו תופסים את הממוצע לומר הראשון משפיע להעלות במקצת את כוחה של טומאת הרביעי.

12 יג. כִּבְיָהּ אֶכֶל ראשון וְכִבְיָהּ אֶכֶל שְׁנֵי שְׁבָלֶלֶן זֶה בָּזָה - הִפֵּל ראשון⁵². חֶלְקֵן⁵³ - כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁנֵי⁵⁴. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ [וְזֶה לְעַצְמוֹ] עַל כְּפֹר שֶׁל תְּרוּמָה - פְּסָלוֹהוּ⁵⁵. נָפַלו שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - עֲשָׂאוֹהוּ שְׁנִי⁵⁶.

52 מפני שיש כאן שיעור שלם של ראשון. 53 חלקים. 54 שהרי אין בראשון לבדו כשיעור. 55 נעשה שלישי ואינו פוסל אחרים. בכל מקום שאתה מוצא ההגדרה של פסול, הכוונה שאינו מטמא ואינו פוסל אחרים. 56 שהרי נגע בבת אחת כשיעור שלם של ראשון.

16 יד. כִּבְיָהּ אֶכֶל שְׁנֵי וְכִבְיָהּ אֶכֶל שְׁלִישִׁי שְׁבָלֶלֶן זֶה בָּזָה - הִרִי הִפֵּל שְׁנֵי. חֶלְקֵן - כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁלִישִׁי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ [וְזֶה לְעַצְמוֹ] עַל כְּפֹר שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא פְסָלוֹהוּ. נָפַלו שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - פְּסָלוֹהוּ, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוֹהוּ שְׁלִישִׁי.

21 טו. כִּבְיָהּ אֶכֶל ראשון וְכִבְיָהּ אֶכֶל שְׁלִישִׁי שְׁבָלֶלֶן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאות אוכלין קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- בפרק הקודם, שאוכל אינו מטמא אחרים אם אין בו כביצה. ומשמיענו רבינו כאן, שאם אין באוכל עצמו - בלי היד - כזית שלם, אין מצרפים את היד להשלים את השיעור. (12) לפסול את האדם האוכלו מלאכול בתרומה, ראה למעלה פ"ד ה"א. בחולין קיח, א למדו דיני יד ושומר מהמקרא.
- ג. פ"שם¹³ שְׂדֵה לְטֶמְאָה, כִּי יֵשׁ יָד לְהַכְשִׁיר¹⁴. שְׂאֵם הַכֶּשֶׁר הַיָּד - הַכֶּשֶׁר כֹּל הָאֵכֶל הַתָּלוּי בּוֹ¹⁵. וְיֵשׁ יָד לְפָחוֹת מְזֻזָּה¹⁶. וְיֵשׁ שׁוֹמֵר לְפָחוֹת מְפֹלֶלֶת¹⁷. וְשׁוֹמֵר שְׂחֵלְקָן¹⁸ - אֵינוֹ מְצַטְרֵף עִם הָאֵכֶל¹⁹.
- (13) חולין קיח, ב. (14) נתבאר כבר, שאוכל אינו מקבל טומאה כל זמן שלא הורטב באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה (פ"א ה"ב). (15) כ"ר' יוחנן שם. (16) הכוונה לטומאת עצמו, בהתאם לדעת רבינו (למעלה בפ"ד ה"א) שטומאת עצמם בכל שהן (ראה 'תוספות' שם ד"ה אין יד). (17) כ"ר' יוחנן שם. מלשוננו משמע שאין יד לפחות מכפול פול = מין שעועית, ואין בו כחצי זית (ראה רש"י שם ד"ה ור' יוחנן). (18) שם קיט, ב. (19) מכיוון שכל חלק בפני עצמו אין בו כדי שמירה.
- ד. וּמִנֵּי²⁰ לְשׁוֹמְרֵי²¹ אֲכָלִין שֶׁהֵן מִתְטַמְּאִין עִם הָאֲכָלִין כְּשֶׁהֵן מְחַבְּרִין בֵּהֶן? שְׁנֵאמַר: עַל כֹּל זֶרַע זֵרֹעַ אֲשֶׁר יִזְרַע²² - כִּדְרֵךְ שִׁבְנֵי אָדָם מוֹצִיאִין לְזֵרִיעָה: חֲטִים בְּשַׁעֲוִירֵיהֶן²³ וּשְׁעוּרִים בְּקִלְפֵיהֶן וְעֵדָשִׁים בְּקִלְפֵיהֶן. וְהוּא הַדִּין לְשָׂאֵר הַשְּׁוֹמְרִין.
- (20) שם קיז, ב. (21) ע"פ כת"י תימן ודפוס רומי. בדפוסים: לשמורי. (22) ובפסוק שלאחריו כתוב: "ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". (23) אינני יודע לפרש תיבה זו. בגמרא שם כתוב חיטה בקליפתה, וגם רבינו בפירושו לעוקצין פ"א מ"א גורס כך. [יש להניח שהשין מיותרת, ויש לקרוא "בעוריהן" כי אין קליפה לחיטה בדומה לשעורים או עדשים, אלא עור דקיק שאי אפשר להפרידו מגוש הקמח שבחיטה בלי טחינה וניפוי. ומלשוננו של רש"י במנחות ע, ב ד"ה קליפת, משמע שהכוונה לקליפה שהחיטה טמונה בה לפני הדישה ונופלת אגב דישה].
- ה. וּמִנֵּי לִידוֹת²⁴ הָאֲכָלִין שֶׁהֵן מִתְטַמְּאוֹת וּמִטְמְאוֹת כְּשֶׁהֵן מְחַבְּרִין עִם הָאֲכָלִין? שְׁנֵאמַר: טָמֵא הוּא לְכֶם - לְכֹל שֶׁבְּצַרְבִּיכֶם²⁵.
- (24) חולין קיח, א. (25) כל דבר הנצרך לכם בקשר עם אותו אוכל.
- ו. הַבּוֹצֵר²⁶ לִגְתָּהּ²⁷ - אֵין לוֹ יְדוֹת, שֶׁהֵרִי אֵין לוֹ צֶרֶךְ בִּיד, מִפְּנֵי שְׂמוּצֵץ אֶת הַמִּשְׁקָה²⁸.
- (26) סוכה יג, ב. (27) הקוטף ענבים כדי לדרוך אותם בגת לעשיית יין. (28) היד סופגת יין, ולפיכך אין האדם רוצה בו.
- ז. הַקּוֹצֵר²⁹ לְסִפּוּף³⁰ - אֵין לוֹ יְדוֹת³¹, שֶׁהֵרִי אֵינוֹ צָרִיךְ לִיד.
- (29) חולין קיט, ב. (30) כגון כגון הקליפה הירוקה שעל גבי קליפת האגוז.
- יא. שְׁלֵשׁ⁴² קְלִפּוֹת בְּבִצָּל: פְּנִימִית⁴³ - בֵּין שְׁלֵמָה בֵּין קְדוּרָה⁴⁴ מְצַטְרֶפֶת⁴⁵; אֲמִצְעִית⁴⁶ - שְׁלֵמָה מְצַטְרֶפֶת⁴⁷, קְדוּרָה אֵינָה מְצַטְרֶפֶת⁴⁸; הַחִיצוֹנָה - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף טְהוֹרָה⁴⁹.
- (42) עוקצין פ"ב מ"ד. (43) בשר הלבן של הבצל. (44) חתוכה, נקובה. (45) מפני שהיא עצמה אוכל. מובן שהיא מיטמאה מחמת עצמה, ואינה צריכה צירוף. ונקט לשון צירוף, משום הדינים הבאים. (46) קליפה שאינה נאכלת, וקליפה שניה (חיצונית) מקיפה אותה. (47) מדין שומר. (48) קליפה חתוכה אינה שומרת על הבצל, ונקלפת אגב משמוש בידים. (49) א. מפני שאין שומר על גבי שומר; ב. מפני שהיא נוחה ליפול כשנוגעים בה. פסק כ"ר יהודה, וחזר בו מדברי עצמו בפירושו שמסיים שם: "ואין הלכה כ"ר יהודה". ולמה פסק כ"ר יהודה נגד תנא-קמא? מפני שבחולין (קיט, ב) מסתמכת הגמרא על דבריו (כסף-משנה).
- יב. כֹּל הַקְּלִפִּין⁵⁰ מִתְטַמְּאוֹת וּמִטְמְאוֹת וּמְצַטְרֶפֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹמְרִים. קְלִפֵּי פוֹלִין⁵¹ וְתַרְמוּסִין⁵²: זֶרֶק - אֵינָן מִתְטַמְּאוֹת, כִּנְסֵן לְאֲכָלִין - מִתְטַמְּאִין. וְאֵם נִשְׂאָר בֵּהֶן אֵכֶל - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף מִתְטַמְּאִין. קְלִפֵּי מְלֶפְפוֹן⁵³, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בֵּהֶן מִתּוֹךְ הַמְּלֶפְפוֹן⁵⁴ - מִתְטַמְּאוֹת טָמֵא אֲכָלִין. הַשְּׁעוּרִים⁵⁵, בְּזִמְן שֶׁהֵן יֹבְשִׁין - קְלִפְתָּן

קסב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מצטרפת⁵⁶ עמה, ובזמן שהן לחין - אין מצטרפת.
- 2 אבל החטה, בין לחה בין יבשה - קלפתה מצטרפת.
- 3 (50) עוקצין שם. (51) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. (52) מין קטנית (ראה פ"א ה"ו). יש בני אדם ששולקים ואוכלים קליפות אלו. (53) שם. (54) שקלף קליפה דקה מאוד, ולא נשאר עליה כלום מבשר המלפפון עצמו. (55) במנחת, ע, ב: שעורה שאינה קלופה אינה מצטרפת. והקשו על ברייתא זו מהדרשה של תנא דבי ר' ישמעאל המובאה למעלה בהלכה ד, ותיצרו "הא (כאן) בלחות, הא ביבשות". פירוש, לחות אין מצטרפות, יבשות מצטרפות. ולא נתבאר טעמו של הבדל זה. ואולי טעמו מפני ששעורה רכה מתקלפת בנקל. [רש"י שם מפרש להיפך: יבשות אינן מצטרפות מפני שאינן ראויות לאכילה, אבל לחות ראויות לאכילה ומצטרפות]. (56) ראה למעלה ה"ד.
- 3 יג. כל הגרעינים⁵⁷ מתטמאות ומטמאות ולא
- 4 מצטרפות⁵⁸, חוץ מגרעינות הרטב⁵⁹; אבל של
- 5 תמרה יבשה - אינה מצטרפת.
- 6 (57) עוקצין פ"ב מ"ב. (58) נידונים כיד ולא כשומר (ראה ה"ב). (59) תמרה רטובה, צעירה ולחה. ואם תוציא את גרעינה תתקלקל, ולפיכך דין הגרעין כשומר ומצטרף (רבינו בפירושו למשנה).
- 6 יד. החותל⁶⁰ שעל הגרעינה של רטב⁶¹ - אין
- 7 מצטרף⁶², ושעל גרעינת היבשה - מצטרף⁶³; מפני
- 8 שהוא דבוק באכל, נחשב כאכל⁶⁴.
- 9 (60) קרום דק המבדיל בין בשר התמרה לבין גרעינה. "חותל" משמעותו ליפוף, מלשון המקרא (יחזקאל טז, ד): "והחתל לא חתלת". (61) של תמרה לחה. (62) משום שלא הוא שומר על הפרי אלא הגרעין, כמו שביארנו. (63) אף-על-פי שאינו שומר. (64) משמע, שהוא עצמו אוכל. [בפירושו למשנה כתב: "הוא דבק בעצם התמרים והוא השומר, לא הגרעין"].
- 9 טו. גרעינה⁶⁵ של רטב שניצאת מקצתה⁶⁶ - כל
- 10 שפנגד האכל מצטרף, והיוצא אינו מצטרף. וכן
- 11 עצם שיש עליו בשר - כל שפנגד הבשר⁶⁷ מצטרף.
- 12 ה"ה עליו הבשר מצד אחד⁶⁸ - אינו מצטרף ממנו
- 13 אלא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם⁶⁹. ואם לא
- 14 ה"ה לעצם חלל - רואין אותו פאלו הוא פגע
- 15 האזוב⁷⁰. ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות⁷¹
- 16 לבשר כשומר הן חשובין.
- 17 (78) עוקצין פ"א מ"ב. (79) מין בצלים קטנים (הרא"ש במשנה). (80) כעין כפתור שבראש הבצל. (81) כעין קנה יוצא מאמצעותו של הבצל, ובראשו כיס ובתוכו זרע הבצל. (82) חסא. (83) מין צנון. (84) כעין חוטים היוצאים מהצנון. (85) מין עשב, ושמו בכמה שפות "מנתה" (מם סגולה ותיו דגושה). (86) אל פג'אן בערבית. רבינו בפיה"מ. (87) הגדלים מעצמם בשדה. (88) שזורעים או שותלים אותה בגינה. (89) כך בכ"י תימן, וכן הגירסא במשנה. בדפוסים: שיעקם. (90) במקום אחר, ולפיכך הוא צריך לשרשיהם. (91) צ"ל והשדרה (כת"י תימן, וכן הגירסא במשנה). כשמוציאים את החיטה מהשיכולת, נשאר שם במקומה כעין שלשלת עשויה חוליות חוליות כשידרה (רבינו במשנה). (92) הקליפה שגרעיני התבואה טמונים בה, והיא נופלת בשעת דישא. [בפיה"מ כתוב "קרום", אולם רבינו התכוון לקליפה שאמרנו]. (93) מין תאנים דקות (רבינו בפירושו למשנה שם). (94) עוקצין של חרובים. כלוסים וחרובים שניטלו עוקציהם מקדימים להתייבש, ולפיכך דין העוקץ כשומר.
- 17 טז. קולית⁷² שהיה עליה בשר אפלו כפול - גורר
- 18 את כלה לטמאה⁷³.
- 19 (72) עצם הירך (חולין קיט, א). (73) כחכמים שם, לפי גירסת הגר"א. ראה למעלה ה"ג.
- 19 יז. גרעיני זיתים⁷⁴ ותמרה, אף על פי ששלגן
- 20 לאכלין - אין מתטמאין⁷⁵.
- 21 (74) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. (75) למעלה בהלכה יג אמרנו שגרעיני תמרה יבישה אינה מצטרפת, אבל מיטמא ומטמא משום יד. המדובר שם כשהגרעין בתוך התמרה, וכאן כשיצא לגמרי מן הפרי.
- 21 יח. גרעיני חרובין⁷⁶, אף על פי שפנסן לאכלין -
- 22 אין מתטמאין; שלגן לאכלין - מתטמאין⁷⁷.
- 23 (76) שם. (77) משום שהם מתרככים בבישול, וראויים למאכל אדם.
- 23 יט. ואלו⁷⁸ מתטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי
- 24 השום והבצלים והקפלוטות⁷⁹ בזמן שהן לחין,
- 25 והפטמה⁸⁰ שלהן בין לחה בין יבשה, והעמוד⁸¹
- 26 שהוא מבין פנגד האכל ושרשי החזיר⁸² והנפוס⁸³.
- 27 ושרש צנון גדול - מצטרף, והסיב שלו⁸⁴ - אינו
- 28 מצטרף. ושרשי המנותא⁸⁵ והפיגם⁸⁶. ושרשי ירקות
- 29 שדה⁸⁷ וירקות גנה⁸⁸ שעקרן⁸⁹ לשתלים⁹⁰. והשורה⁹¹
- 30 של שבילת והלבוש שלה⁹². ועקצי תאנים וגרגרות
- 31 והפלסים⁹³ והחרובין⁹⁴.
- 32 (78) עוקצין פ"א מ"ב. (79) מין בצלים קטנים (הרא"ש במשנה). (80) כעין כפתור שבראש הבצל. (81) כעין קנה יוצא מאמצעותו של הבצל, ובראשו כיס ובתוכו זרע הבצל. (82) חסא. (83) מין צנון. (84) כעין חוטים היוצאים מהצנון. (85) מין עשב, ושמו בכמה שפות "מנתה" (מם סגולה ותיו דגושה). (86) אל פג'אן בערבית. רבינו בפיה"מ. (87) הגדלים מעצמם בשדה. (88) שזורעים או שותלים אותה בגינה. (89) כך בכ"י תימן, וכן הגירסא במשנה. בדפוסים: שיעקם. (90) במקום אחר, ולפיכך הוא צריך לשרשיהם. (91) צ"ל והשדרה (כת"י תימן, וכן הגירסא במשנה). כשמוציאים את החיטה מהשיכולת, נשאר שם במקומה כעין שלשלת עשויה חוליות חוליות כשידרה (רבינו במשנה). (92) הקליפה שגרעיני התבואה טמונים בה, והיא נופלת בשעת דישא. [בפיה"מ כתוב "קרום", אולם רבינו התכוון לקליפה שאמרנו]. (93) מין תאנים דקות (רבינו בפירושו למשנה שם). (94) עוקצין של חרובים. כלוסים וחרובים שניטלו עוקציהם מקדימים להתייבש, ולפיכך דין העוקץ כשומר.
- 32 כ. ואלו⁹⁵ מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין⁹⁶:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנ"א - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקלפה¹¹⁹ מצטרף, שהרי אין שמירתו מועלת
כלום¹²⁰. וכן אם היה שלם מכאן ומכאן ונמוק
באמצע¹²¹ - אין הצדדין חבור זה לזה, ואין קלפתו
מצטרפת. עלי ירקות: ירקין¹²² - מצטרפין,
ולבנים¹²³ - אינם מצטרפין, שהרי אין כלום.

(116) שם פ"ב מ"ג. (117) נמס, הרקוב. (118) ואין
הנימוק יד ולא שומר. (119) שלא נרקבה. (120) שהרי
הרקוב אותו חלק הפרי שהיא שמרה עליו. (121) פירוש,
נימוק חלק מבשר הרימון באופן שחלק הרימון שלא נימוק
נחלק לשני חלקים, והרקב מפריד ביניהם. (122) ראויים
לאכילה או שומרים על הירק. (123) נכמשו.

יום שישי א' מנ"א ה'תשע"ט

פרק ששי

(1) יבאר הדבר שהוא חיבור לאוכל ואם חיבור אדם חיבור.
אוכל פירות שהוא מכוס ודבק זה בזה אם מצטרף לכביצה
לטמא אוכלין אחרים. היו גושים הרבה זה בצד זה ונגע אב
הטומאה באחד מהם וכו'.

א. האגוזין² והשקדים שנסדקה קלפתן - עדין הוא
חבור לאכל³ עד שירצין⁴ את הקלפה.

(2) עוקצין פ"ב, מ"ה. (3) הקליפה היא כמחבורת לאוכל,
ויש עליה תורת שומר. (4) ישבר.

ב. ביצה⁵ מגלגלת⁶ - משיקב⁷ בה מקום לגמעה
ממנו אין שאר קלפתה חבור⁸. ושלושה⁹ - קלפתה
חבור עד שירצין את הקלפה¹⁰. ואם נתבלה¹¹
בקלפתה¹², אף על פי שרצצה פלה - חבור¹³.

(5) שם מ"ו. (6) צלוייה קצת ולא נקרשה עדיין (ראה משנה,
שבת לב, ב). (7) בעוקצין שם: "עד שישגוס", ומפרש רבינו
עד שיעשה נקב. (8) משום שאינה שומרת על האוכל
שבביצה, שהרי יצא דרך הנקב. (9) נתבשלה ונקרשה קצת,
ואי אפשר לגמעה ע"י נקב קטן. (10) כי הקליפה
השלימה שומרת על הביצה. (11) נתן בה תבלין.
(12) הדביק את התבלין על קליפה, והם נספגים לתוך הביצה
דרך הקליפה. (13) מפני שהאדם רוצה להחזיקה בתוך
שברי הקליפה המתובלת כדי שתספוג את התבלין (ע"פ
'כסף משנה').

ג. עצם¹⁴ שיש בו מוח - חבור עד שירצין¹⁵. צמר¹⁶
שבראשי הכבשים ושער שבוזקן התלשים, אף על פי
שחרכן באור - הרי הן חבור עד שיתחיל לתלש.

(14) משנה, שם. (15) את העצם. (16) תוספתא עוקצין
פ"ב ה"ו.

ד. פנפי חגבים¹⁷ וקשקשי דגים, אף על פי שהעביר
ספין עליהן¹⁸ - חבור עד שיתחיל לקלף. הרמון
שפרדו¹⁹ - חבור עד שיקיש עליו בקנה²⁰.

(17) תוספתא, שם. [ה'כסף משנה' מציין: תוספתא טבול-יום

1 שרשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן
2 יבשים, והעמוד שאינו מכין פנגד האכל⁹⁷. ומלעין
3 של שבלים. והן השערות השחורות שבראש
4 השבלת שדומין כמו מסר⁹⁸. ועקצי האצסים
5 והקרוסטמלין⁹⁹ והפרישין¹⁰⁰ והעזרדין¹⁰¹. ועקץ
6 דלעת - טפח הסמוך לאכל. ועקץ קונדס¹⁰² - טפח.
7 וכן יד הפרקיל - טפח מכאן וטפח מכאן. והפרקיל
8 הוא השריג¹⁰³ שהאשכולות תלויין בו. ויד
9 האשכול¹⁰⁴ - כל שהוא. וזנב האשכול¹⁰⁵ שרקנו¹⁰⁶
10 ויד המכבד של תמרה - ארבעה טפחים. והמכבד
11 הוא העץ האדם שהשרביטין תלויין בו, והתמרין
12 דבוקות בשרביטין. וקנה השבלת¹⁰⁷ - שלשה
13 טפחים. ויד כל הנקצין - שלשה טפחים; ושארין
14 דרכן להקציר¹⁰⁸ - ידיהם ושרשיהן כל שהן¹⁰⁹. כל
15 אלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן
16 ידות אכלין.

(95) שם מ"ג. (96) דינים כיד, ולא כשומר. (97) רבינו
מגדיר במונח "אוכל" רק את הגוש הפנימי שבמרכז הבצל
בלבד, להוציא את כל חלקי הבצל הסובבים את הגוש
הפנימי, ואף-על-פי שגם הם נאכלים. (98) משור.
(99) מין תפוחים זעירים (שם מ"ו). (100) חבושים.
(101) "זעוררים" בשפה המדוברת בישראל. (102) מין ירק
מר כשהוא חי, ומרירותו מתנדפת על-ידי שרייה במים
חמים (ערוך). (103) ענפי הגפן הדקים נקראים שריגים,
ומפני שכמה אשכולות תלויים בכל שריג צריך הוא ליד
באורך טפח מכאן וטפח מכאן. (104) העוקץ המחובר
לשריג. (105) סוף האשכול. (106) הוריד ממנו את
הענבים, ונשארו הענבים שבאשכול בקצהו שהיה מחובר
לשריג, מפני שעץ הזנב הוא דק, והענבים שבחלק הנשאר
מרוכים וגדולים - צריך שיעור גדול כדי להחזיק את
האשכול. (107) שיבולת הוא החלק העליון של התבואה,
שבו טמונים הגרגירים. וכל שלמטה מהשיבולת - נקרא
קנה. (108) אלא עוקרים אותו. (109) בין גדול ובין קטן.

17 כא. ואלו¹¹⁰ לא מתטמאין ולא מטמאין ולא
18 מצטרפין: שאר כל העקצים. ושרשי קלחי הפרוב.
19 והלפי תרדים¹¹¹ והלפי הלפת. והן העקרין שנשארו
20 בקרקע פשלקטו הכרוב והלפת וחזרו והחליפו¹¹².
21 וכל השרשין שדרכן להגזז שנעקרו עם האכל¹¹³.
22 הפטמה¹¹⁴ של רמון - מצטרפת, והניץ¹¹⁵ שלו - אינו
23 מצטרף.

(110) שם מ"ד. (111) בערבית "סלק" (רבינו בפירושו
למשנה). (112) הצמיחו שנית תרד ולפת. (113) ואין
האוכל צריך להם כלל. (114) בראש הרימון נמצא כעין
כפתור, ואם יינטל ייגרם נזק לפרי, ולפיכך דינו כשומר.
(115) השערות הגדולות סביב הפיטמא.

24 כב. הרמון¹¹⁶ והאבטיח שנמוק¹¹⁷ מקצתו - אין
25 הנשאר חבור לאותו שנמוק¹¹⁸. ואין הנשאר מן

קסד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנ"א - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התיבה "שלא" נמשכת גם ל"והבדיל". (36) יודע הוא שהחתיכות תתפרקנה בבישול, ולכן אינו מעוניין כלל בחיבורן ולפיכך אינו חיבור לטומאה. [נתבאר כמה פעמים, שלענין טומאה וטהרה, המחשבה היא אחד הגורמים המכריעים]. (37) מחובר קצת. (38) לבישול קל. רבינו מפרש בכל מקום, ששליקה פחותה מבישול. והר"ש כאן וגם רש"י בכמה מקומות פירשו, ששלוך משמעותו מבושל הרבה. ראה למעלה ה"ב. (39) מפני שהוא מעוניין בכך שיינטלו בבית אחת. (40) אף-על-פי-כן החתיכות שלא פירק הן חיבור, ואין אנו אומרים הרי גילה דעתו שרוצה לפרק את הכול (על פי פירוש רבינו למשנה, שם).

ח. כל אכלי שְׁעֵדִין לא פָּרְקוּ - חֲבֹר, וְאִם נִטְמָא מִקְצָתוֹ - נִטְמָא כֻּלּוֹ. 16 17

(41) האמור בהלכה זו הוא סיום ההלכה הקודמת.

ט. אכלי שְׁנִפְרָסִים 42 וּמַעֲרָה בְּמִקְצָתָהּ, וְנִגַּע טָמֵא בְּאֶחָד מֵהֶן: אִם אוֹחֶז בָּזָה שְׁנִגַּע בּוֹ וְהִשְׁנִי עוֹלָה עִמּוֹ - הֲרִי זֶה חֲבֹר; 44 וְאִם כִּשְׁאוֹחֶז בָּזָה הַטָּמֵא וּמִגְבִּיהוּ לִשְׁמֵט הָאֲחֵר וְיִפֹּל - אֵינוֹ חֲבֹר; 45 אֲלֹא הֲרִי זֶה הָאֲחֵר כְּנוֹגֵעַ בְּרֹאשׁוֹ שְׁנִטְמָא. 20 21 22

(42) טבול-יום פ"ג מ"א. (43) נחלק. (44) כחכמים, שם. (45) ואף-על-פי שהטמא עולה עם זה שלא נגע בטומאה. ולפי זה, עלינו לפרש את דין המחיתך ירקות שבה"ז כשהטהור עולה עם הטמא.

י. כל האכלין 46 שֶׁהָיוּ עֲלִין 47 או הִלְחִין מִחֲבֵרִין בֵּהֶן: אֵת שֶׁדִּרְכּוֹ לְהֶאֱחֹז בְּעֵלָה - אוֹחֶזִין אוֹתוֹ בְּעֵלָה, בְּקֶלֶח - אוֹחֶזִין אוֹתוֹ בְּקֶלֶח; אִם נִתְּלָה עִמּוֹ - הֲרִי זֶה חֲבֹר בְּטָבֹל יוֹם; 48 וְאִין צָרִיף לִזְמַר בְּשֶׁאֶר הַטָּמְאוֹת. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ יָד - אוֹחֶזִין אוֹתוֹ בְּיָד שְׁלֹ 49. הֵיטָה לוֹ יָד וְעֵלָה - אוֹחֶזִין אוֹתוֹ בְּאֵי זֶה מֵהֶן שִׁירָצָה; 50. לֹא הֵיטָה לוֹ יָד וְלֹא עֵלָה - בָּזָה אֲמָרוֹ: אִם אוֹחֶז בְּטָמֵא וְהִשְׁנִי עוֹלָה עִמּוֹ - חֲבֹר, וְאִם לֹא - אֵינוֹ חֲבֹר. 23 24 25 26 27 28 29 30 31

(46) שם. (47) עלים שלו. (48) טמא שטבל נקרא 'טבול יום', ונשארה עליו טומאה קלה עד הלילה. (49) ואם האוכל עולה כשמגביהים את היד, הרי זה חיבור. (50) פירוש, אם יאחז באחד מהם - ביד או בעלה - ויעלה הכול עמו, הרי זה חיבור (תוספתא שם פ"ב ה"ג).

יא. הַאֲגוּזִין 51 שֶׁקָּצְצָן בְּעֶצְיָהֶן 52 כִּשְׁהֵן רִפִּין וְאֲמָנוֹן 53 כֵּלָן כְּמוֹ חֶלֶל, 54 וְכֵן הַבְּצָלִים שֶׁחֲבֵרִין בִּדְרֹךְ הַזֹּאת - הֲרִי אֵלּוֹ חֲבֹר; 55. הַתְּחִיל לְפָרֵק בְּאֲגוּזִים וּלְפָקֶל 56 בְּבָצָלִים - אֵין הַשֶּׁאֶר חֲבֹר; 57. אֲפִלּוֹ הָיוּ לְפָנָיו מֵאָה פֹּר - אֵין כֵּלָן חֲבֹר, שֶׁהֲרִי הוֹכִיחַ שִׁדְעָתוֹ לְפָרֵק הַכֹּל. 32 33 34 35 36 37

(51) עוקצין פ"ב מ"ה. (52) עם העוקצים. (53) חרום וחיברם למחורות. [רבינו בפירושו למשנה כותב, מלשון "ויהי אומן את הדסה" (מגילת אסתר ב) ומשמעותה מאסף

פ"ד. בספרים שלפנינו, אין במס' טבול-יום יותר משני פרקים, וה'כסף משנה' הוסיף עליהם את שני הפרקים הראשונים מעוקצין, ויצא לו שפ"ב מעוקצין הוא פ"ד ממס' טבול-יום. יש להעיר, שתוכן שני הפרקים הללו מוכיח שמקומם הנכון הוא במסכת עוקצין]. (18) והפרידן קצת מן הבשר. (19) משנה, שם פ"ב מ"ו. תוכו של רימון עשוי חדרים חדרים והגריגרים הנאכלים דבוקים בקליפותיהם, וכשמייבשים את הרימון ומנענעים אותו נפרדים הגרעינים מן הקליפה (רבינו בפירושו). (20) הגרעינים אינם נפרדים לגמרי מן הקליפה היבשה, אלא אם מכים עליה במקל. ולפיכך דין הקליפה כשומר כל זמן שלא הקיש בקנה.

ה. הַשְּׂרָבִיטִים 21 שֶׁל תְּמָרִים - אֵינָן חֲבֹר זֶה לָזֶה. 22

(21) תוספתא, שם פ"א ה"ד. במכבד היוצא מגזע הדקל צומחים כמה שרביטים (שבטים דקים) שהתמרים תלויות בהם (ראה למעלה פ"ה ה"כ). (22) ואם נגעה טומאה באחד מהם לא נטמאו האחרים, ואף-על-פי שכולן יוצאות מאותו המכבד.

ו. מִלְּפָפֹן 23 שֶׁחֲתָכוּ 24 וְנִתְּנוּ עַל הַשִּׁלְחָן - חֲבֹר; 25 עַד שֶׁיִּתְּחִיל לְפָרֵק. 26. הַתְּחִיל לְפָרֵק - חֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלָה עִמָּה 27 חֲבֹר, וְהַשֶּׁאֶר אֵינוֹ חֲבֹר; 28. פָּקָה הַתְּחִתוֹנָה 29 - חֲבֹר לְעֶצְמָהּ, וְאֵינָה חֲבֹר לְחֲתִיכוֹת. 30. הָיוּ שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה מִלְּפָפֹנוֹת, וְחִתְּפוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן וְהִנִּיחֵן עַל הַשִּׁלְחָן, וְהַתְּחִיל בְּאֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁהַתְּחִיל בּוֹ חֲבֹר, וְהַשֶּׁאֶר אֵינוֹ חֲבֹר; 30. אֲפִלּוֹ אֲמָר: חֲצִיו אֵנִי אוֹכֵל שְׁחִירִית 31 וְחֲצִיו עֲרִכִית - זֶה הַחֲצִי שֶׁהַתְּחִיל בּוֹ חֲבֹר, וְהַשֶּׁאֶר אֵינוֹ חֲבֹר; 32. 2 3 4 5 6 7 8 9 10

(23) שם פ"ב ה"ה. (24) ולא הפריד את החתיכות אלא נשארו מחוברות קצת למטה. (25) אם נגעה טומאה בחתיכה אחת נטמאו כולן. (26) להפריד את הפרוסות זו מזו. (27) כשמגביהים פרוסה אחת, עולות עמה עוד שתיים או שלוש פרוסות, מפני שהן דבוקות זו לזו. (28) לחלק שעלה, אבל הפרוסות שנשארו חיבור זו לזו. (29) במקום הצומח מן הקנה. (30) כל הפרוסות שבו, דינן כאילו הן מחוברות. (31) פירוש, החצי מכל מלפפון ומלפפון. (32) אפילו חציו השני מהמלפפון שברעתו לאכלו עכשיו. ואין אנו אומרים שמכיוון שברעתו לאכול כל החצאים והתחיל לאכול - דינם כחתיכה אחת. [דברי התוספתא לפי גירסת רבינו, הם סתומים וקשה מאוד להבינם ולהסבירם, וכל הפירושים שנאמרו בהם הם דחוקים מאוד. ולהגר"א גירסא אחרת בתוספתא זו. ראה 'תוספתא ראשונים' לר"ש ליברמן].

ז. הַמִּחְתֵּךְ יִרְקוֹת 33 וְכִיוֹצָא בֵּהֶן לְבִשָּׁל, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא מִרְקָא 34 וְהַבְּדִיל 35 - אֵינוֹ חֲבֹר; 36. אֲלֹא אִם נִטְמָא זֶה - לֹא נִטְמָא זֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מַעֲרָה 37 בּוֹ. חֲתֵךְ לְכַבֵּשׁ אוֹ לְשַׁלֵּק 38 או לְהַנִּיחַ עַל הַשִּׁלְחָן - הֲרִי זֶה חֲבֹר; 39. וְאֲפִלּוֹ הַתְּחִיל לְפָרֵק מִה שֶׁחֲתָכוּ 40. 11 12 13 14 15

(33) משנה, שם פ"ב, ה. (34) לא גמר את החיתוך, והחתיכות מחוברות במשהו. (35) פירוש - ולא הבדיל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנ"א - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

77) תוספתא, טהרות פ"א ה"ב. (78) החפירה שנותנים בה את הזיתים העומדים לסחיטה כדי שיתרככו, נקרא "מעטן" בלשון המשנה, ומכאן המונח "עטן", ופירושו, נתן את הזיתים במעטן. ראה פירוש רבינו לטהרות פ"ט מ"א. (79) זיתים נפרדים אינם מוציאים כל השמן האצור בהם, אבל כשהם נעשים כגוש אחד עוברות טיפות השמן מזית לחבירו ומתקבצות לכמות ניכרת המתמצית מן הגוש בלחץ הקורה והאבנים. (80) משנה, טהרות פ"ט ח. (81) תוספתא, שם פ"י ה"ז. (82) וכשיהפוך אותה תתפרק. (83) יתד מיוחדת להפיכת גושי זיתים. (84) שטרם נתפרקו. (85) ואם נגע בזית אחד לא נטמאו שאר הזיתים שבגוש, מפני שדעתו להפכם ולפרקם. (86) נתחברו שנית מאליהם. (87) אחר הוצאת שמנם, אין האדם מעוניין בחיבורם, ועוד: מפני שנתחברו מאליהם בלי פעולה מיוחדת של האדם (הגר"א בפירושו לתוספתא).

יז. אכל⁸⁸ פרו⁸⁹ שהוא פלו מִכְנֵס וְדָבָק זֶה בְּזֶה, אף על פי שאינו חבור להִתְטַמֵּא⁹⁰ ואינו כְּגוֹף אחד כמו שֶׁבְּאַרְנוֹנוֹ⁹¹ - הרי הוא מְצַטְרֵף לְכַבֵּיצָה לְטַמֵּא טַמְאָת אֲכָלִים אֲחֵרִים⁹². ואם לא כִּנְסוּ⁹³ אֶלָּא הָרִי הוּא מְפָרֵד, כְּמַעֲשֵׂה קִדְרָה⁹⁴ וְהַקְטָנִית - אינו מְצַטְרֵף⁹⁵ עד שִׁיקְבָצֻם וַיַּעֲשֵׂם גוֹשׁ אֶחָד⁹⁶. הֵיוּ גוֹשִׁים הִרְבֵּה זֶה בְּצַד זֶה, וְנָגַע אֶב הַטַּמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הָרִי הוּא רָאשׁוֹן, וְהַגּוֹשׁ שֶׁבְּצִדוֹ שֵׁנִי, וְשֶׁבְּצִד הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁי, וְשֶׁבְּצִד הַשְּׁלִישִׁי רְבִיעִי⁹⁷.

(88) משנה, עדיות פ"ג מ"ב. (89) גוש ובו כמה תאנים או תמרים וכדומה דבוקים יחד. (90) אם נגע בפרי אחד שבגוש, לא נטמאו האחרים. (91) למעלה בהלכה יד. (92) נתבאר למעלה (פ"ד ה"א) שאוכל פחות מכביצה מתטמא, אבל אינו מטמא אחרים. פסק כחכמים, שם. (93) טבול-יום פ"ב מ"ה. (94) גריעני תבואה וגרגירים קטנים אחרים שמבשלים אותם בקדירה (רבינו בפירושו למשנה). (95) לטמא אחרים, אפילו אם כולם טמאים. (96) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה "אינו חיבור" הכוונה לטמא אחרים. (97) במשנתנו: "הרי אלו יימנו". ופירש רבינו: מונים בהם ראשון ושני, וכן הלאה.

יח. כפר⁹⁸ של תרומה שהיתה ראשון לְטַמְאָה וְהִשִּׁיף⁹⁹ לָהּ אַחֲרוֹת - כָּלָם רָאשׁוֹן¹⁰⁰; פִּרְשָׁה - הֵיא רָאשׁוֹן וְכָלֶן¹⁰¹ שְׁנִיּוֹת¹⁰². הִיתָה שְׁנִיָּה וְהִשִּׁיף לָהּ אַחֲרוֹת - כָּלֶן שְׁנִיּוֹת; פִּרְשָׁה - הֵיא שְׁנִיָּה וְכָלֶן שְׁלִישִׁיּוֹת¹⁰³. הִיתָה שְׁלִישִׁית וְהִשִּׁיף לָהּ אַחֲרוֹת - הֵיא שְׁלִישִׁית וְכָלֶן טְהוֹרוֹת¹⁰⁴, בֵּין שֶׁפָּרְשׁוּ בֵּין שְׁלָא פִּרְשׁוּ¹⁰⁵.

(98) טהרות, פ"א מ"ח. (99) קירב והדביק. מדובר בבצק, ונקט לשון נשיכה, מפני שאחת נושכת מחברתה בשעה שמפרידים אותן, בין לפני אפיה ובין לאחר מכאן (הרא"ש מ"ח). (100) אם נגע בה אוכל נעשה שני, כאילו נגע בראשונה, אע"פ שלא נעשו גוש אחד ממש. והטעם, מפני שהנשיכה עושה חיבור. (101) כל האחרות.

ומקבץ]. (54) קשר אותם בעוקציהם בחוט זה על יד זה, ויצא חבל ארוך מלא אגוזים. (55) מפני שנתחברו על-מנת לקיימם יחד זמן רב. (56) "להכרית עליו שלו ולהסיר את הנתלה בו" (רבינו בפירושו למשנה, מעשרות פ"א, מ"ו). (57) אף-על-פי שהם עדיין מחוברים כמקודם, דינם כאילו נפרדו זה מזה (והנפרדים כל-שכן שאינם חיבור). והטעם, מפני שחיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור (ראה הי"ב) אלא-אם-כן נתחברו לקיום של קבע ('חזון נחום' במשנה).

יב. קליעה⁵⁸ של שום⁵⁹ שֶׁנִּפְּלוּ מִשְׁקִין עַל אֶחָד מֵהֶן⁶⁰ - הוּא טַמֵּא⁶¹ וְחִבּוּרוֹ⁶² טָהוֹר; שְׁאִין חִבּוּרִי אֲדָם חִבּוּר⁶³ לְכָל דָּבָר. וְכֵן אֶתְרוֹג שֶׁנִּפְּרַשׁ⁶⁴ וְהִתְחַבֵּוּ בְכוֹשׁ⁶⁵ או בְּקִיסָם - אֵינוֹ חִבּוּר.

(58) תוספתא, שם פ"א ה"ד. (59) מגדלי שום רגילים לחבר את עלי השומים המיובשים כעין קליעת שער. (60) על שום אחד. (61) הוכשר לקבל טומאה. (62) השומים המחוברים אליו באותה קליעה. (63) כשלא נתחברו לקיום זמן רב, וקליעת שום חיבור עראי הוא ('חזון נחום'). (64) נתחלק, נחתך. (65) הברזל שבראש הפלך.

יג. עֶסֶה⁶⁶ שְׁלִשָּׁה בְּמֵי פְרוֹת⁶⁷ - אֵינוֹ חִבּוּר; שְׁאִין לֶף דָּבָר שֶׁמִּחִבֵּר אֶת הָאֶכְלִין אֶלָּא שְׁבַעַה מִשְׁקִין בְּלִבָּד.

(66) שם. (67) מיצי פירות שלא נמנו למעלה בפ"א ה"ב בין שבעת המשקין המכשירים את האוכלין לקבל טומאה.

יד. הַמִּמְעֵף⁶⁸ אֶכְלִין זֶה בְּזֶה וְקִבְצוֹ, כְּגוֹן הַדְּבִלָּה⁶⁹ וְהַתְמָרִים וְהַצְמוּקִין שֶׁקִּבְצוֹן וַעֲשָׂאן גוֹף אֶחָד⁷⁰ - אֵינוֹ חִבּוּר. לְפִיכָף, עָגוּל שֶׁל דְּבִלָּה⁷¹ שֶׁנִּפְּלוּ מִשְׁקִין טַמְאִין עַל מְקַצְתּוֹ - הָרִי זֶה נוֹטֵל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַמִּשְׁקִין בְּלִבָּד, וְהִשְׁאָר טָהוֹר⁷².

(68) תוספתא, טהרות פ"א ה"א. (69) תאניה יבישה ('ערוך'). (70) על-ידי לחץ חזק. (71) דרכם לקבץ את התאנים ולחברן, על-ידי לחץ, לגושים עגולים - ונקראים "עיגולי דבילה". (72) תוספתא, טבול-יום פ"ב ה"ו.

טו. הַתְמָרִים⁷³ וְהַגְּרוֹגְרוֹת⁷⁴ שֶׁשְׁלָקָן וַנַּעֲשׂוּ אוֹם⁷⁵ - הָרִי זֶה חִבּוּר⁷⁶.

(73) תוספתא, עוקצין פ"ב ה"ב. (74) תאנה יבישה נפרדת. (75) גוש גדול אחד. (76) מכיוון שזה חיבור של קבע.

טז. הַזִּיתִים⁷⁷ שֶׁשְׁטָנְן⁷⁸ וַנַּעֲשׂוּ גוֹשׁ אֶחָד - הָרִי זֶה חִבּוּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַלָּה לֹא נִתְּנָן לְמַעֲטָן אֶלָּא עַל מִנַּת שְׁיִינָקוּ זֶה מִזֶּה⁷⁹. לְפִיכָף, שְׁרִץ⁸⁰ שֶׁנִּמְצָא עַל אוֹם שֶׁל זִיתִים, וְהֵן הַזִּיתִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כָלֶן גוֹף אֶחָד, אֶפְלוּ נָגַע בְּשִׁעוּרָה - הַפֶּל טַמֵּא, שֶׁהַפֶּל גוֹף אֶחָד. הִיתָה לֵא⁸¹ אוֹם שֶׁל זִיתִים וְעֵתִיד לְהִפָּכָה⁸² - בֵּין שֶׁתִּקַּע בָּהּ אֶת הַיָּתֵד⁸³, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהּ גוֹשִׁים הִרְבֵּה⁸⁴, אֵינָן חִבּוּרִים⁸⁵. וְאִם מִשְׁהִפָּכָה נַעֲשׂוּ אוֹם⁸⁶ - אֵינָן חִבּוּר⁸⁷.

"הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה".

בהסבר מהות הניצוק מצינו שלושה אופנים: א: נגיעת התחתון בעליון על ידי ההבל (כפירוש רבנו עובדיה מברטנורא). ב: חיבור התחתון לעליון ע"י ההבל (לשון הרמב"ם בפירוש המשניות). ג: ההבל גורם חיבור הניצוק שבין העליון לתחתון (כפירושו בספר הי"ד). והצד השווה ביניהם שתתאה גבר כשהוא חם, ולכאורה קשה שהרי הכלל הוא ש"הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה". והביאור הוא על פי פנימיות העניינים: "עליון" רומז על הקב"ה שאין עליון למעלה ממנו, ותחתון רומז על הנבראים והעולם הזה הגשמי. ניצוק בין העליון לתחתון רומז על החיבור התמידי של הקב"ה עם העולם, ומלמדנו דין התורה ש"הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה" היינו שהחיבור הוא רק לעניין התהוות העולם בכל רגע, אבל לא בנוגע לטומאתו וטהרתו של האדם כי זה תלוי רק בבחירתו "ובחרת בחיים" ואף שהתחתון מחובר עם העליון יכול להיות אצלו מצב של "טומאה" וכן לאידך יכול להיות אצלו מצב של טהרה אבל זו אינה נובעת מחיבורו על ידי "קילוח העליון" אלא ע"י שמתחבר עם העליון בכח עצמו. ו"במה דברים אמורים שעירה מצונן לצונן, אבל המערה משקין צונן לחמין חיבור" כי המים כפי שהם מצד עצמם הם קרים אבל חמימות המים מראה שנעשתה בה פעולה ועבודה על ידי האדם. ושלושת האופנים הנ"ל האמורים בהסבר דין ניצוק, הם שלושה שלבים בעבודת האדם למטה.

דברי רבנו עובדיה מברטנורא שכתב שהתחתון מעלה הבל לעליון הצונן, מתאימים לשלב הראשון בעבודת האדם שכולה מצד בחירה חופשית ובכח עצמו, ואין נראה בזה החיבור לעליון. פירוש הרמב"ם בפירוש המשניות שעליית ההבל החם פועלת החיבור עם העליון (ולא רק נגיעה) מגלה שעבודת התחתון פועלת חיבור עם העזר מלמעלה ובה כבר נרגש שעבודת האדם היא בכח ובעזרת הקב"ה. ודברי הרמב"ם בספר היד החזקה "הרי הניצוק חיבור" מדגישים שעל ידי עבודת התחתון מתגלה סוף סוף כל זה הוא ענינו של הניצוק גופא כי כל בריאתו והתהוותו על ידי הקב"ה היתה מלכתחילה לכוונה זו, היינו לעבודת האדם "למעשה ידיך תכסוף".

והגם שכל עניין החיבור הנ"ל נאמר לעניין טומאה, הרי הרמז בפרט זה שעיקר עבודת החיבור נעשית על ידי עבודת התשובה שהיא עיקר העבודה בכח עצמו ולא על ידי גילוי אור כעבודת הצדיקים, ועל ידי עבודתם פועלים הבעלי-תשובה חיבור עם העליון "בחילא יתיר" כי דווקא בעבודה זו ישנו עניין החמימות.

(102) הנשיכה אינה חיבור מלא כמו גוש אחד שנשאר בטומאתו אפילו אחר שנחלק, והיא (הנשיכה) מועילה רק לענין שהנוגע בהן כל זמן שלא נפרדו, יהיה דינו כנוגע בכיכר הראשונה. (103) מדובר בתרומה, אבל בחולין - אין שלישי לטומאה. (104) שאין רביעי בתרומה. (105) מפני שטומאת הראשונה היא קלה, שאינה פוסלת אחרים, אין כוחה יפה לעשות נשיכה כחיבור. [והר"ש מפרש, מכיוון שאם יפרשו לא תישאר בהן כל טומאה שהיא, לפיכך אין חיבור קל זה מועיל אפילו לפני שפירשו, מה-שאין-כן בראשון ושני שנשארה בהן טומאה גם אחר שפירשו].

1 יט. כפרות¹⁰⁶ של תרומה נושכות זו בזו¹⁰⁷,
2 נטמאת אחת מהן בשרץ - פלן ראשון, ואף על
3 פי שפירשו אחר מִכָּאן¹⁰⁸. [נטמאת אחת במשקין
4 טמאין - פלן שניית¹⁰⁹, אף על פי שפירשו אחר
5 מִכָּאן.] נטמאת אחת מהן בדידם - פלן
6 שלישיית¹¹⁰, ואף על פי שפירשו. מפני שהיה¹¹¹
7 גוף אחד בשעת טמאתן.

(106) שם מ"ז. רבינו שינה מהסדר שבמשנה, והקדים את המאוחר, ולא נתבאר לנו נימוקו. (107) רבינו שם מפרש, שהיו עושים עוגות גדולות דומות ללוחות גדולים, וחותרים אותם לכמה חתיכות מבלי להפרידן לגמרי, ונשאר חיבור קל בין החתיכות, ואחר האפייה הן נפרקות על ידי תנועה קלה. וזה נקרא "נושכות". (108) אין זה דומה לדין השיך שבהלכה הקודמת, מפני שכאן היו כל החתיכות מחוברות חיבור מלא, לא בטל כוח החיבור, כל זמן שנשארה נשיכה, ולכן דינן כאילו נגע בהן השרץ, אבל בהשיך מדובר כשלא היו מעולם מחוברות ממש, ואין הנשיכה עושה חיבור מלא. [ויש עוד הבדל בין הי"ח והי"ט, בהי"ח מדובר כשהטומאה נגעה לפני שהשיך, ובהי"ט נגעה הטומאה כשהשיך והיו מחוברות]. (109) מפני שמשקין הם תמיד ראשון לטומאה (הל' אבות הטומאות פ"ח ה"ה). (110) חכמים גזרו טומאה על סתם ידים (שם פ"ח ה"ב). (111) נימוק לכל דיני "פירשו" שבהלכה זו.

יום ש"ק ב' מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר הניצוק אם הוא חיבור לטומאה ולטהרה מחם לצונן או מצונן לחם. ודין דברים שאינם חיבור בטבול יום אף על פי שהם חיבור לשאר דברים. ודין אוכלים שהם מתטמאים בכל הטומאות והם טהורים בטבול יום.

8 א. הניצוק? אינו חיבור לא לטמאה ולא לטהרה.
9 כיצד? היה מערה משקין טהורין לתוף פלי טמא,
10 ואפילו על גבי השרץ - הרי העמוד הניצוק טהור,
11 ואם קלט מן המשקין הנגרין מן האויר³ - הרי זה
12 שקלט טהור. ואין צריך לומר, שהמשקין שמערה
מִהֵן⁴ טהורין.

נמשך עמוד דק של ריר המחבר את ידו לדבש, ולפיכך נידון עמוד הניצוק כגוש אחד, ולא כשאר משקין שכל טיפה היא גוש בפני עצמו. (15) מפני שחיבור ניצוק של דבש מנומק ברירים ולא בסמיכות שלו. [בניזיר שם שאלו אם יש ניצוק לאוכלין עבים (סמיכים) כדבש או אין להם ניצוק ואין לדמותם לדבש שיש לו רירים, ומשמע שם שרירים קובעים ולא סמיכות. ומכאן ה"לפיכך" בדברי רבינו כאן].

ה. הניצוק אינו חבור לטהרה¹⁶. כיצד? שאם ערה²³ מים טמאים מפלי אבן¹⁷ וכיוצא בהן¹⁸ לתוף²⁴ המקנה - אין אומרים: משהגיע קצת הניצוק למקנה טהרו המים¹⁹, אלא הרי הן בטמאתן עד שישקין²⁰ המקנה לכלן מצד אחד²¹, כמו שבארנו²². וכן הקטפרס²³ שיש עליו משקה טופח²⁴ - אינו מחברן לשאר המשקין שבמדרון²⁵ לא לטמאה²⁶ ולא לטהרה²⁷. אבל המשקין שבאשרבן²⁸ - פלן²⁹ חבור לטמאה ולטהרה.

(16) בהלכה א אמרנו הניצוק אינו חיבור לא לטמאה ולא לטהרה, ובהלכות ב, ג וד נתפרשו דיני ניצוק לטמאה, ומבאר רבינו בהלכה זו לטהרה כיצד. (17) שאינו מקבל טומאה. (18) כלי אדמה וכלי גללי בהמה. (19) מדין השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כא). (20) שיגיעו מי המקווה במי המים הטמאים. (21) כגון כל השטח העליון. (22) שם. ולמה נקט כלי אבן? משום שבכלים המקבלים טומאה אין ההשקה מועילה אפילו אם ניצוק חיבור, שהרי המשקין הטמאים טימאו את הכלי, וחזור הכלי ומטמא את המשקין שטהרו על ידי ניצוק. והשקה בכלים המקבלים טומאה נעשית על ידי הטבלת הכלי במקווה עד שמי המקווה צפים על גבי המים הטמאים ואז נטהר הכלי בטבילה והמים בהשקה. (23) מקום משופע והמים שנשפכו עליו יורדים תיכף למטה ואינם מתעכבים כלל. (24) קצת משקה המרטיב את היד הנוגעת בה. (25) שיש בהם יותר ממשקה טופח. (26) אם נגעה טומאה במשקה טופח לא נטמאו המשקין שבמקום המדרון. (27) אם נגעו במי מקווה לא נטהר המשקה טופח וכן להיפך. (28) בבקע שבאדמה.

ו. ערבה שהיא קטפרס²⁹ ועליה משקה טופח, ושלש חתיכות אכלין טמאים בכביצה³⁰ מנחין עליה³¹ זו למטה מזו - אינן מצטרפות³¹; היו שתים - הרי אלו מצטרפות³². ואם היה תחתיהם משקה עומד³³, אפילו פיעין החרדל³⁴ - הרי זה מצרף את פלן³⁵.

(29) ששוליה משופעים, או שהיא שעונה על מקום מדרון. (30) שלשתן ביחד יש בהן כביצה, והמדובר כשנוגעות זו בזו ואינן נושכות. (31) לטמא המשקין והם יחזרו ויטמאו את העריבה, כדין כל משקין שטמאים אחרים בכל שהם ואפילו את הכלים. (32) מפני שטיפת המשקין שבין שתי החתיכות אין עליה דין קטפרס והיא נוגעת בכביצה אוכלין טמאים ונטמאה וחוזרת ומטמאה את העריבה, אבל בשלוש חתיכות הטיפה שבין העליונה והאמצעית אינה נוגעת בכביצה וכן הטיפה שבין האמצעית והתחתונה. והטיפות

(2) טהרות פרק ח משנה ט. עמוד הקילוח המחבר את הנוזלים שבכלי שממנו יוצקים עם הנוזלים שבכלי המקבל אותם, נקרא "ניצוק". (3) הכניס כלי באמצע העמוד ונפלו לתוכו מקצת מהמשקין לפני שהגיעו לכלי הטמא. (4) שטרם יצאו מהכלי העליון.

ב. במה דברים אמורים? בשערה מצונן לצונן או מחם לחם או מחם לצונן; אבל המערה משקין טהורין צונן לתוף משקין טמאין חמין - הרי הניצוק חבור, ונטמאו המשקין הצונן פלן שהוא מערה מהן, ונטמא הפלי שמערה ממנו מחמת המשקין שבתוכו, שהרי נטמאו. ומפני מה אמרו: המערה משקין צונן לחמין - חבור? מפני שעשן החמין⁵ עולה פתימרות עשן⁶ ומתערב בנצוק ובמים שבפלי העליון ומטמא הפלי⁷, שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשוב.

(5) הקיטור העולה מהמים החמים, שהוא אד המים המתנדפים. (6) כעמוד עשן. (7) וכל מה שבתוכו ואת הניצוק, אבל בחם לתוך חם אין הניצוק סופג את אדי התחתון מפני שהוא עצמו מוציא אדים.

ג. לפיכך, האשה שהיו ידיה טהורות והגיסה⁸ בקדרה⁹ טמאה והזיעו ידיה מהבל הקדרה - נטמאו ידיה פאלו נגעה במשקה שבקדרה¹⁰. וכן אם היו ידיה טמאות והגיסה בקדרה והזיעו ידיה - נטמא פל מה שבקדרה פאלו נגעה במשקין שבקדרה.

(8) בוחשת בכף. (9) בתבשיל חם שבקדירה ואינה נוגעת בו ביד. (10) חכמים גזרו טומאה על ידיים שנגעו במשקין טמאים.

ד. נחיל¹¹ דבש¹² הזיפים ודבש הצפחת¹³ - הניצוק שלהן חבור, ואפילו היה מערה מצונן לצונן, מפני שיש להן ריר והרי הן נמשכין¹⁴ בדבק. לפיכך¹⁵, כל האכלין - אין הניצוק שלהן חבור ואפילו היו עבים הרבה, כגון הגריסין והחלב המתך וכיוצא בהן, לפי שאין להן ריר. וכן שאר פל המשקין - אין הניצוק שלהן חבור, אלא אם פן ערה מצונן לחם, כמו שבארנו.

(11) בכל מקום שנזכרה בתלמוד התיבה "נחיל" משמעותה קבוצת דבורים הנמצאת בכוורת אחת. במשנה כתוב סתם: "דבש הזיפים" ורבינו כאן הוסיף "נחיל". (12) שם משנה ט. (13) רבינו בפירושו למשנה אומר ש"זיפים וצפחת" שמות מקומות בארץ ישראל הם, והדבש הבא מהם היה סמיך מאוד. [בסוטה מח, ב מפרש כן ריש לקיש, ורבי יוחנן מפרש זיפים מלשון זיוף, מפני שהדבש סמיך אפשר היה לזייפו ולהוסיף מים. אף על פי שבכל מקום הלכה כרבי יוחנן נגד ריש לקיש, קיבל רבינו כאן פירושו של ריש לקיש, שנתקבל יותר על דעתו, מפני שאין בזה הבדל להלכה, שהרי דרגת סמיכות הדבש קובעת]. (14) כשאדם נוגע בכל משקה שהוא, ניתק הקשר שבינו ובין המשקה ברגע שהוא מסלק את ידו, אבל כשנוגע בדבש סמיך ומסלק את ידו

מתוך מהדורת חזק

טָהֳרָה⁴¹ וְאִינוּ מְחַסֵּר אֶלָּא הָעֶרֶב שְׁמֶשׁ⁴². וְעוֹד הִקְלוּ¹⁴
בְּטָבֹול יוֹם, שֵׁשׁ אֲכָלִין שֶׁהֵן מִיַּחְדִּין לְאָדָם¹⁵
וּמִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמָאוֹת, וְהֵן טְהוֹרוֹת בְּטָבֹול יוֹם.¹⁶
וְאֵלּוּ הֵן: הַשְּׁעוּרָה וְהַכְּסֻמָּת בְּזִמְן שְׁאִינָן קְלוּפִין.¹⁷
אֲבָל בְּזִמְן שֶׁהֵן קְלוּפִין, וְהַחֲטָה⁴³ אֵף עַל פִּי שְׁאִינָה¹⁸
קְלוּפָה, וְהַקְצָח⁴⁴ וְהַשְּׁמֹשׁם - נִפְסָלִין בְּטָבֹול יוֹם,¹⁹
וְאִין צְרִיף לֹמֵר שֶׁהֵן מִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמָאוֹת.²⁰

(39) אדם טמא אחר שלא טבל. (40) גזירת חכמים. ראה
הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה י והלכה י"א.
(41) על ידי טבילה. (42) שקיעת השמש ויטהר מאליו.
(43) שקליפתה דקה וצמודה לגופה. (44) מין כמון שחור.

ט. כָּל יַד הָאֲכָלִין שֶׁהֵן חֲבוּר בָּאֵב הַטְּמָאָה - הֲרִי²¹
הֵן חֲבוּר בְּטָבֹול יוֹם. וְכֵן כָּל הָאֲכָל שֶׁנִּפְרַס וּמַעֲרָה²²
בְּמִקְצָת⁴⁵, שֶׁהוּא חֲבוּר בָּאֵב הַטְּמָאָה - כֵּף הוּא חֲבוּר²³
בְּטָבֹול יוֹם. וְכָל שְׁאִינָה חֲבוּר בְּטָבֹול יוֹם⁴⁶ - הֲרִי²⁴
הוּא חֲבוּר בְּיָדִים⁴⁷. וְגַם זֶה חֲמוֹר בְּטָמְאָת יָדִים²⁵
מְטָבֹול יוֹם⁴⁸.²⁶

(45) ראה למעלה פרק ו הלכה ט דין אוכל שנפרס ונגע באב
הטומאה. (46) והוא חיבור בשאר טומאות. (ראה לקמן
פרק ח הלכה א.) (47) אף על פי, שידיים וטבול יום שווים
לפסול את התרומה ולא לטמא, אינם שווים לעניין חיבור.
(48) בהלכות אבות הטומאות פרק י הלכה ה נתבאר חומר
אחר בידיים מטבול יום; טבול יום אינו מטמא משקין של
חולין כלל וידיים מטמאים אותם להיות כראשון לטומאה.

אינו מתחברות, מפני שהן קטפרס. (33) כגון ששולי
העריבה הם מקום שטוח ישר, ומתוך כך המשקה עומד
תחת כל החתיכות. (34) חתיכות הבצק הן קטנות כחרדל
וכולן ביחד הן כביצה. (35) המשקה מצרף את כל
הפירורים לשיעור כביצה ומטמאים את המשקה וזה מטמא
את העריבה כמו שנתבאר למעלה.

1 ז. כָּבֵר בְּאֶרְנו, שְׁטָבֹול יוֹם אִינוּ מְטַמֵּא חֲלִין כָּלִל,
2 אֶלָּא פּוֹסֵל³⁶ אֲכָלִי תְרוּמָה וּמִשְׁקָה תְרוּמָה וְעוֹשָׂה
3 הַכָּל³⁷ שְׁלִישִׁי³⁸, וְכֵן אִם נִגַּע בְּאֲכָלִי קֹדֶשׁ אוֹ מִשְׁקָה
4 קֹדֶשׁ - פֶּסֶלָן וְעֲשָׂאָן רִבְעִי.

(36) נתבאר כבר, שדבר שנפסל אינו פוסל אחרים בניגעתו.
(37) אפילו את המשקין. (38) ומה שאמרנו (שם פרק ז
הלכה ה) שאפילו שני שנגע במשקין נעשו תחילה (פירוש,
כראשון לטומאה) המדובר באוכל שנגע בראשון ונגעה
שני, אבל טבול יום אינו מטמא את התרומה ולא את
הקודש, אלא פוסל (ראה ביאורנו שם). הלכה זו משמשת
הקדמה לבאות אחריה.

5 ח. יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִינָם חֲבוּר בְּטָבֹול יוֹם וְאֵף עַל פִּי
6 שֶׁהֵן חֲבוּר בְּכָל הַטְּמָאוֹת, אֶלָּא אִם נִגַּע בְּהֵן טָבֹול
7 יוֹם - לֹא פֶסֶל אֶלָּא זֶה שֶׁנִּגַּע בּוֹ, וְאֵלּוּ הֵיךְ הַנוֹגַע
8 בְּמִקוֹם טָבֹול יוֹם אָדָם אַחֲרָי³⁹ - הֵיךְ פּוֹסֵל הַכָּל.
9 אֲפִלּוּ הֵיךְ הַנוֹגַע אָדָם שְׁאֲכָל אֲכָלִין טְמָאִין אוֹ שִׁתָּה
10 מִשְׁקִין טְמָאִין, שֶׁהִיא טְמָאָה קְלָה⁴⁰ - הֲרִי זֶה פֶסֶל
11 הַכָּל, שֶׁלֹּא פֶסֶל טָבֹול יוֹם. וְאִין צְרִיף לֹמֵר, שֶׁאִם
12 הֵיךְ הַנוֹגַע אֵב טְמָאָה אוֹ רֹאשׁוֹן, שֶׁהוּא מְטַמֵּא
13 הַכָּל. וּמִפְּנֵי מָה הִקְלוּ הַקְלוּ בְּטָבֹול יוֹם? מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵר

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ה תמוז ב' מנחם-אב תשע"ט

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לו.

מַעֲשֶׂה שְׁמִזְזִים עָלָיו בְּהִקְלָט, וְהָרִי נִתְבָּאָר הָעֶנֶשׁ,³⁸
וְנִשְׁאָר לָנוּ לְחַקוֹר עַל הָאֲזָהָרָה לְפִי הַכָּל שְׁלָנוּ: לֹא עֲנֵשׁ³⁹
הַכְּתוּב אֶל־אִם-כֵּן הָזָהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סְנֵהֲדִין (סג):
"אֲזָהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹמֵר: לֹא תִאָּכֵלוּ⁴¹
עַל-הַדָּם", כְּלוּמָר: לֹא תִאָּכֵל אֲכִילָה הַגּוֹרֶמֶת לְשִׁפּוֹף דָּם,⁴²
וְהִיא אֲכִילָת זֶה הַזּוֹלָל וְסוֹבָא שְׁחִיב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אֲכָל⁴³
אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הָרָעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבִּלְתִּי טוֹבִים —
הָרִיחוּ עוֹבֵר עַל לָאו, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁזֶה לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת,⁴⁴
כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּכָלִל הַתְּשִׁיעִי, אִין בְּכָף כְּלוּם. שְׁבִין⁴⁵
שֶׁהֶעֱנֵשׁ מִפְּרֵשׁ, לֹא נָחַשׁ (נִפְקַפֵּק) לְאֲזָהָרָה אִם הִיא⁴⁶
מִן-הַדִּין אוֹ מִן לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת. וְכָבֵר בְּאֶרְנוּ אֶת-זֶה כְּמָה⁴⁷
פְּעָמִים וְקָדְמוֹ מִמֶּנּוּ דְּגִמָּאוֹת. וְכָבֵר נִתְבָּאָר דִּינִי מִצְוָה זֹאת⁴⁸
בְּפָרָק ח' מִסְּנֵהֲדִין.⁵⁰

הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטַוֵּנוּ שִׁיתְטַמֵּאוּ הַכֹּהֲנִים⁵¹

27 הַמִּצְוָה הַקצ"ה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּנוּ מִלְּהִיּוֹת זוֹלָל
28 וְסוֹבָא (שְׁקוּעַ וְלֹהוֹט) בְּמִאָּכֵל וּמִשְׁתָּה בִּימֵי הַנִּצְרוֹת
29 בְּתִנְאִים הָאֲמוּרִים בְּכֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרֵה (ממרה פי
30 אביו), וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "לֹא תִאָּכֵלוּ עַל-הַדָּם" (ויקרא
31 יט, כו) וּבְאִיר עֲנִין זֶה שֶׁבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה מִכְּלָל מִחִיבִי
32 מִיתָת בֵּית דִּין וּמִפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא
33 בְּסִקְלָה. וְכָבֵר בְּאֶרְנוּ בְּהַקְדַּמַּת מֶאֱמָר (ספר) זֶה (סוף
34 הַכָּלל הַדִּין) שֶׁכָּל-מִה-שְׁחִיב בּוֹ הַכְּתוּב כֶּרֶת אוֹ מִיתָת בֵּית
35 דִּין הֲרִי הוּא מִצְוָה לֹא-תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן-הַפֶּסַח וְהַמִּילָה,
36 כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ (בהקדמה שלאחר הַכָּלל הַדִּין). וְכִינֵן שֶׁדִּין אֵת
37 זֶה הַזּוֹלָל וְהַסּוֹבָא בְּתִנְאִים הָאֲמוּרִים בְּסִקְלָה יִדְעֵנוּ שֶׁזֶה

44 "חֵיב בְּלֹא יָבוֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמָא" וְכֵן חֵיב בְּכֶהֱנָה הַדְּיוֹט
45 בְּדִין גְּזֵרָה שְׁנֵה, אָמְרוּ: "כְּשֶׁם שֶׁכֶּהֱנָה גְּדוֹל שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו
46 נִפְשׁ מֵת חֵיב בְּשָׁנִי לְאוֹיֵן: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטְמָא, כִּף גַּם
47 כֶּהֱנָה הַדְּיוֹט, כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱסָר עָלָיו לְהִטְמָא בְּנִפְשׁ מֵת חֵיב
48 בְּלֹא יָבוֹא". אָבֵל לֹא מְנִינוֹ אוֹתוֹ (כִּשְׁתִּי מִצְוֹת גַּם בִּכְהֹן
49 הַדְּיוֹט) מִהַטֵּעַם שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּכָלֵל הַשָּׁנִי (וְהוּא: כִּיּוֹן שְׁאִינוּ בֹא
50 בַּמְּפֹרֶשׁ), אֲלֵא מְנִינוֹ שָׁנִי לְאוֹיֵן אֵלּוּ (בִּכְהֹן גְּדוֹל) מְכִינֵן
51 שֶׁהֵם שָׁנִי פְּסוּקִים: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטְמָא; וְעִנֵּן "לֹא
52 יָבוֹא" אִינוּ עִנֵּן "לֹא יִטְמָא", כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ מְקַבְּלֵי הַפְּרוּשׁ
53 (חז"ל) וְאָמְרוּ: חֵיב בְּלֹא יָבוֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמָא.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קסז.

54 הַמִּצְוָה הַקְּס"ז — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר כֶּהֱנָה גְּדוֹל
55 מִלְּהִטְמָא עִם מֵת תַּחַת תַּקְרָה אַחַת וְאָפְלוּ מִתִּי מִצְוָה,
56 כְּלוֹמֵר: קְרוֹבִי, וְהוּא אָמְרוּ: "וְעַל כֵּן-נִפְשָׁת מֵת לֹא
57 יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאֵם נִטְמָא, וְאָפְלוּ לְאָבִיו וְלֵאֲמוֹ —
58 לוֹקָה.

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קסו.

59 הַמִּצְוָה הַקְּס"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר כֶּהֱנָה הַדְּיוֹט
60 מִלְּהִטְמָא לִשְׂאֵר מֵתִים חוּץ מִן-הַקְּרוֹבִים הַמְּפֹרָשִׁים
61 בַּפְּתוּב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לִנְפֹשׁ לֹא-יִטְמָא בְּעֵמִיו"
62 (ויקרא כא, א). וְהַעֲוֵר עַל לֹא זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה
63 [שְׁשֵׁה] מִתִּי מִצְוָה — חֵיב מִלְּקוּת. וְלֹא זֶה אִינוּ חַל עַל
64 הַנָּשִׁים; כֹּא בְּקִבְלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אֶהְרֹן
65 — וְלֹא בָנוֹת אֶהְרֹן".

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קסו.

66 הַמִּצְוָה הַקְּס"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר כֶּהֱנָה הַדְּיוֹט
67 מִלְּהִטְמָא לִשְׂאֵר מֵתִים חוּץ מִן-הַקְּרוֹבִים הַמְּפֹרָשִׁים
68 בַּפְּתוּב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לִנְפֹשׁ לֹא-יִטְמָא בְּעֵמִיו"
69 (ויקרא כא, א). וְהַעֲוֵר עַל לֹא זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה
70 [שְׁשֵׁה] מִתִּי מִצְוָה — חֵיב מִלְּקוּת. וְלֹא זֶה אִינוּ חַל עַל
71 הַנָּשִׁים; כֹּא בְּקִבְלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אֶהְרֹן
72 — וְלֹא בָנוֹת אֶהְרֹן".

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב.

שסד. שסג. שסה.

73 הַמִּצְוָה הַקְּע"ג — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטִינוּ לְמִנּוֹת עָלֵינוּ
74 מִלֶּךְ מִיִּשְׂרָאֵל שִׁיקְבֹּץ אֶת כָּל-אֲמִתָּנוּ וְאַחַד אֶת דְּבָרֵתָנוּ

1 לְקְרוֹבִים הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב-ג). שֶׁכֵּן מֵאַחַר
2 שֶׁמִּנְעַם הַכְּתוּב מִלְּהִטְמָא לְמֵת בְּלִבָּד (ולא לשאר
3 הַטּוֹמְאוֹת), כְּדִי לְכַבֵּד, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים,
4 הִיָּה אֲפָשָׁר לְחֹשֶׁב שֶׁזֶה תְּלוּי בְּרִצּוֹנָם וְשִׁזּוֹ רְשׁוּת בְּלִבָּד:
5 רוּצָה — יִתְטָמָא; אִינוּ רוּצָה — אֵל יִתְטָמָא, לְפִיכָף גְּזוֹר
6 עָלֵיהֶם גְּזֵרָה וְחֵיבִים בַּחֲיוּב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא
7 יִטְמָא" (שם) כְּלוֹמֵר לְאַחֲזוֹתוֹ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת אִמּוֹר
8 שם): "לֹא יִטְמָא — מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִטְמָא, מִטְמָאִין
9 אוֹתוֹ עַל כִּרְחוֹ. וּמַעֲשֵׂה בְּיוֹסֵף חֲכֵהֵן שִׁמְתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב
10 הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְהִטְמָא לָהּ, וְיִחְפּוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְאוּהוּ
11 עַל כִּרְחוֹ". וְזוֹ עֲצָמָה הִיא מִצְוֹת אָבֵל, כְּלוֹמֵר: שֶׁכָּל-אָדָם
12 מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבִיו, רְצוֹנִי לוֹמֵר שֶׁשֶּׁה
13 מִתִּי מִצְוָה (אב, אב, בן, בת, אה, ואחֹתוֹ). וּמִחֲמַת חֲמֵר חֲיוּב
14 זֶה פֶּרֶשׁ בַּכֶּהֱנָה, שֶׁהוּא מְזַהֵר עַל הַטְּמָאָה, שִׁיִּתְטָמָא
15 עַל-כָּל-פָּנִים כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְלּוּ בְּדִינֵי
16 הָאֲבִלּוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר (זבחים ק.) שֶׁאֲבִלּוֹת יוֹם רִאשׁוֹן
17 דְּאוֹרִיָּתָא. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קֹטֵן (יד:): "אָבֵל אִינוּ
18 נוֹהֵג אֲבִלּוֹת בְּרָגֵל, אִי אֲבִלּוֹת דְּמַעֲקָרָא (מִלְּפִנִּי-כּוּן, עַל מִי
19 שִׁמְתָה קוֹדֵם הַרְגֵּל) הֵנָּה — אֲתִי (בֹא) עֲשֵׂה (שֶׁל "וּשְׁמַחַת
20 בַּחֲגֹ" דְּרַבִּים (הַמוּטֵל עַל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל) וְדַחֲי עֲשֵׂה דִּיחִיד"
21 (הַאֲבִלּוֹת — הַמוּטֵל עַל הָאֲבֵל בַּלְבָּד). הֵנָּה נִתְבָּאֵר (מִכֵּר
22 שֶׁנִּקְרָא "עֲשֵׂה"), שֶׁחֲיוּב הָאֲבִלּוֹת דְּאוֹרִיָּתָא וְשֶׁהִיא מִצְוֹת
23 עֲשֵׂה, אִף דְּוָקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבָּד: אָבֵל שֶׁאֵר הַשְּׂבִיעִה
24 — מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאָפְלוּ חֲכֵהֵן יִנְהֵג אֲבִלּוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן
25 וְיִתְטָמָא לְקְרוֹבִי; וְהֵבֵן זֶה. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
26 (אֲבִלּוֹת וְטוֹמְאוֹת) בְּמִסְכָּת מִשְׁקִין (מוֹעֵד קֹטֵן יט וְאִילָךְ)
27 וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת בְּבִרְכוֹת (יח.) וּבִתְבוֹת (ה.) וּבִכְמָת (כב):
28 (וְעוֹד) וְעַבְדוּהָ זֶרָה (יג.) וּבִסְפָּרָא בְּפִרְשֵׁת "אָמֵר אֵל
29 הַכֹּהֲנִים". וְחֲיוּב זֶה שֶׁאִינוּ מִחֲיִבִּים אֶת-הַכֶּהֱנָה לְהִטְמָא
30 לְקְרוֹבִים אִינוּ חוֹבָה לְנָשִׁים — לְפִי שֶׁמִּי שֶׁהִזְהִיר שֶׁלֹּא
31 יִטְמָא לְזוּלַת הַקְּרוֹבִים, הוּא שֶׁנֶּצְטִינוּ לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים;
32 אָבֵל הַכֹּהֲנֵת כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִזְהִיר עַל טְמֵאָת מֵת, כִּמּוֹ
33 שֶׁאֲבָאֵר בְּמִקְמוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה קסו), כִּף אֵין עָלֶיהָ צְוִי וְלֹא
34 חֲיוּב לְהִטְמָא. אָמְנָם חֲיִבָּת הִיא בְּאֲבִלּוֹת, אָבֵל הַטְּמָאָה
35 תְּלוּיָהּ בְּרִצּוֹנָה. וְהֵבֵן זֶה.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קסח.

36 הַמִּצְוָה הַקְּס"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר כֶּהֱנָה גְּדוֹל
37 מִלְּהִטְמָא לְמֵת מִן הַמֵּתִים בְּאִיזָה אוֹפֵן שֶׁתִּהְיֶה הַטְּמָאָה,
38 בֵּין בְּנִיגְעָה בֵּין בְּמִשָּׁא (הַרִים חֲפֵץ שֶׁהִמַּת מוֹנֵחַ עָלָיו בְּלִי
39 לִנְעֻת בַּמֵּת), וְהוּא אָמְרוּ: "לְאָבִיו וְלֵאֲמוֹ לֹא יִטְמָא"
40 (ויקרא כא, יא). וְאוֹלֵי תַחֲשׁוּב שֶׁזֶה וְהַקְּדָם (לֹא תַעֲשֶׂה
41 קסז) עִנֵּן אֶתֵּד הוּא, וְשֶׁזֶה שֶׁאָמֵר "לְאָבִיו וְלֵאֲמוֹ לֹא
42 יִטְמָא" בְּאוֹר הוּא — אֵין הַדְּבָר כֵּן, אֲלֵא הֵם שָׁנִי לְאוֹיֵן:
43 לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטְמָא. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת אִמּוֹר שם):

המצוה השס"ג — האזהרה שהזהר המלך
מלהרבות סוסים, והוא אמרו יתעלה: "לא-ירבה-לו
סוסים" (שם, טז). והגבול לכך, שלא יהיו לו סוסים
(פנויים) שרצים לפניו, ואפלו סוס אחד לא יהיה אצלו,
וזלת בהקמה שהוא רוכב עליה בלכד, או סוסים שיהיו
בארות שהם מוכנים אצלו למלחמה שירקבו עליהם
הצבא; אבל לעצמו — רק בהקמה אחת בלכד. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא:).

המצוה השס"ה — האזהרה שהזהר המלך
מלהרבות מומן מיוחד לעצמו, והוא אמרו יתעלה:
"וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד" (שם). והגבול לכך הוא,
שלא יהיה לו למעלה מכדי להוציא הוצאות על מרכבתו
ועבדיו המיוחדים לו. אבל לקבץ מומן שיהא לצרכי
כל-ישראל — הרי זה מותר. וכבר באר ה' יתעלה בכתוב
טעם שלש מצוות אלו, כלומר: "לא-ירבה-לו סוסים (כדי
שלא ישיב העם מצרימה)" ולא ירבה-לו נשים (כדי שלא
יסור לבבו), וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד". ולפי שנודע
טעמן הגיעו בהן לידי בטול כמפרסם מענין שלמה
(המלך) עליו השלום, על אף גדל מעלתו במדע ובחכמה
ושא הוא ירדנה (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור"
— ונבשל). אמרו (סנהדרין כא:): שיש בזה הערה לכני
אדם, שאילו ידעו טעמי כל-המצוות היו מוצאים להם
דרך לבטולן שהרי אפלו זה השלם הגדול (שלמה המלך)
טעה בזה וקשב שלא יהא מעשה זה סבה לעברה בשום
פנים, כל-שכן ההמון בדעתם החלושה, שהיו באים לידי
זלזול בהן ויאמרו: לא אסר דבר זה ולא צוה על דבר
זה אלא בגלל כך וכך — אנו נזהר בדבר שבעבורו נתנה
מצוה זו ולא נקפיד על המצוה עצמה, וכך היו באים
לידי הפסד הדת. לפיכך הסתיר ה' יתעלה טעמיהן; אבל
אין מהן גם אחת שאין לה טעם וסבה, אלא שרבו אותם
הסבות והטעמים לא ישיגום דעות ההמון ולא יבינום.
ובכלם הם כמו שהעיד הנביא: "פוקדי ה' ישרים משמחי"
לב" (תהלים יט, ט).

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשע"ט

מצות עשה קפז. מצות לא תעשה מט.

**מצות עשה קפח. קפט. מצות לא תעשה
נט.**

המצוה הקפ"ז — הצווי ששצטוינו להרג שבועה
עממין ("החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיוי, היבוי, ה
הגרגשי") ולאבדם, בין שהם היו עקר עבודה זרה
ויסודה הראשון. והוא אמרו יתעלה: "כִּי-הִתְּרַם
תְּחַרְיִמָם" (דברים כ, יז). ובאר לנו בכתובים רבים, שטעם
הדבר: כדי שלא נלמד מפעירתם. ורבים הכתובים

(ידבר דבר אחד בשם כולם). וינהיג את פלנו, והוא אמרו
יתעלה: "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו) וכבר
הזכרנו מקדם (מצות עשה כ) את-דבריהם בספרי (דברים
יז, טו) "שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ:
למנות להם מלך, ולבנות בית-הבחינה, ולהכרית זרעו
של עמלק". עוד אמרו בספרי (דברים יז, טו): "שום תשים
עליך מלך — מצות עשה". ובא הפרוש, שזה שצאמר
"שום תשים עליך מלך — תהא אימתו עליך" ושיהיה
בלבנו בתכלית הכבוד והגדלה והרוממות שאין למעלה
ממנה, עד שתהיה מעלתו אצלנו גדולה ממעלת נביא
מבין הנביאים שבדורו. ובפרוש אמרו (הוריות יג:): "מלך
קודם לנביא". וכשמצוה המלך הנה איזה צווי שלא
יהיה סותר מצוה מן התורה — חובה לקיים את-פקדו;
והעובר על פקדו ואינו מקימה, רשות יש למלך להרגו
בסיף, כמו שקבלו אבותינו על עצמם ואמרו: "כל-איש
אשר ימנה את-פיך וגו' יומת" (יהושע א, יח). וכל-מורה
במלכות — יהיה מי שיהיה — דמו מותר למלך הממנה
על פי התורה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב'
מסנהדרין (יט: ובריש פרתות ה: ופרק ז' מסוטה (מא:).

המצוה השס"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעמיד
עלינו מלך, איש שאינו מוצע ישראל, אף-על-פי שהוא
גור צדק, והוא אמרו יתעלה: "לא תוכל לתת עליך איש
נכרי אשר לא-אחיד הוא" (דברים יז, טו). ולשון ספרי
(פרשת שופטים שם): "לא תוכל לתת עליך איש נכרי —
זו מצות לא-תעשה". וכן שאר המנויים אסור שנמנה
עלינו בשום דבר מן הדברים — לא מנוי תורה (דין,
ראש ישיבה וכדומה) ולא מנוי מלכות — אדם שהוא
מקנה גרים עד שתהא אמו מישראל. שהרי אמר יתעלה:
"שום תשים עליך מלך מקרב אחיד" (שם), אמרו (יבמות
מה:): "כל-משימות שאמה משים עליך לא יהיו אלא
מקרב אחיד". אבל המלכות בלכד, כבר ידעתי מפסוקי
ספרי הנבואה (נ"ך) שזכה בה דוד. ובפרוש אמרו (יומא
עב:): "כֹּתֵר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד", וכן זרעו אחריו עד סוף
כל-הדורות. אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבנו
אלא מוצע דוד, מוצע שלמה דוקא; וכל שהוא מזולת
הנצח הנקבד הנה לענין מלכות — "נכרי" קרינא ביה.
וזה ברור ואין בו ספק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה
מקומות ביבמות (יח. ואילך) וסנהדרין (מה: וסוטה (מא:)
ונדה (מט:).

המצוה השס"ד — האזהרה שהזהר המלך
מלהרבות נשים, והוא אמרו יתעלה: "ולא ירבה-לו
נשים" (שם, יז). והגבול לכך, שלא יוסיף על שמנה
עשרה נשים בכתבה וקדושין. וכבר נתבאר גם דיני
מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא:); וכל-זמן שמוסיף
עליהן — לוקה.

40 ויטעוּם בַּעֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַחֲיֶה
41 כָּל-נִשְׁמָה" (שם כ, טז). וְתִהְיֶה הָרִיגָתָם מִצֹּת עֲשֵׂה, כְּמוֹ
42 שְׂבָאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה קִפּוֹ. וְהַעֲוֹבֵר וְאֵינוֹ הוֹרֵג מֵהֶם —
43 אֶת-שְׂאֵפֶשֶׁר לוֹ לְהַרְגוֹ — הָרִי זֶה עֹבֵר עַל מִצְוֹת
44 לֹא-תַעֲשֶׂה.

45 הַמִּצְוָה הַקַּפ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ לְהַכְרִית זֶרַע
46 עֲמֶלֶק בְּלִבָּד מִכָּל-שָׂאֵר זֶרַע עֲשׂוּ, וְזָכְרִים וְנִקְבוֹת, קֶטֶן
47 וְגָדוֹל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "תִּמְחָה אֶת-זָכֹר עֲמֶלֶק"
48 (שמות יז, יד) וְכָבֵד הַזְּכָרֵנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ, וקע"ג)
49 אָמְרָם (סנהדרין כ:): "שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת נִצְטָוֵנוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת
50 כְּנִיסָתָם לְאֶרֶץ: לִמְנוֹת לָהֶם מָלֵךְ, וְלִכְנוֹת לָהֶם בֵּית-
51 הַבְּחִירָה, וְלִהְיוֹת זֶרַעוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק". וְגַם מִלְחָמָה עֲמֶלֶק
52 הִיא מִלְחָמָה מִצְוָה. וְכָבֵד נִתְּבָאָרוּ דִּינֶיהָ בְּפָרָק ח' מִסּוּטָה
53 (מד:).

54 הַמִּצְוָה הַקַּפ"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ לִזְכּוֹר אֶת
55 אֲשֶׁר-עָשָׂה לָנוּ עֲמֶלֶק, שֶׁקֹּדֶם אוֹתָנוּ בָּרַע, שְׂנֵאמַר אֶת-זֶה
56 בְּכָל-זְמַן וְזִמָּן וְנַעֲזֹר אֶת-הַנִּפְשׁוֹת בְּדָכְרִים לְהִלָּחֵם בּוֹ,
57 שֶׁנִּקְרָא אֶת בְּנֵי-הָאָדָם לְשָׂנְאוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׂכַּח הַדָּבָר וְלֹא
58 תִּחַלֵּשׁ שְׁנֵאוֹתָו וְלֹא תִמְעַט בַּנִּפְשׁוֹת בְּמִשְׁפַּח הַזְּמַן; וְזֶה
59 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "זָכֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק" (דברים
60 כה, יז). וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי (סוף פרשת כי תצא): "זָכֹר אֶת
61 אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק — בַּפֹּה, לֹא תִשְׁכַּח — בְּלִבְךָ".
62 כְּלוּמָר: אָמור דְּכָרִים בְּפִיךָ שֶׁיִּבְיֵאוּ בְּנֵי אָדָם לָךְ, שֶׁלֹּא
63 תִּסּוּר שְׁנֵאוֹתָו מִן-הַלֵּב. וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת בחוקות):
64 "זָכֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק, גָּדוֹל בְּלִבְךָ? כִּשְׁהוּא
65 אוֹמֵר שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח, הָרִי שֶׁכַּחַת הַלֵּב אֲמוּרָה; הֵא מָה אֲנִי
66 מְקַיֵּם זָכֹר? — שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹנֶה (אוֹמֵר) בְּפִיךָ". הֵלֵא תִרְאֶה,
67 אֵיךְ עָשָׂה שְׂמוּאֵל הַנָּבִיא, כִּשְׂבָא לְקִים מִצְוָה זוֹ: שֶׁהוּא
68 זָכֵר תִּחְלֶה, וְאַחֲרֵיכָךְ צִוָּה לְהִרְגָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "פִּקְדָתִי
69 אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה עֲמֶלֶק לִישְׂרָאֵל" (שמואל-א טו, ב).

70 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְשַׁכּוֹחַ אֶת
71 אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמֶלֶק, וְאֲשֶׁר קִדְּמוּנוּ בָּרַע. וְכָבֵר
72 בְּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה קפ"ט מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁזִּכְרִית מֵהַ שְׁעֵשָׂה
73 לָנוּ זֶרַע עֲמֶלֶק וְחִדּוּשׁ הָאֵיבָה לוֹ — הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה.
74 וְכָךְ מְזַהָרִים אֲנוּ מִלְּהַשְׁלִיךְ דָּבָר זֶה מִלִּבָּנוּ וּמִלְשַׁכְּחוֹ —
75 וְהִיא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁכַּח"
76 (דברים כה, יט), וְכִסְפָּרִי (סוף פרשת תצא שם): "זָכֹר" —
77 בַּפֹּה; "לֹא תִשְׁכַּח" — בְּלִבְךָ, כְּלוּמָר: אַל תִּשְׁלִיךְ אֵיכָתוֹ
78 וְאַל תִּסְרִינָה מִלִּבְךָ.

1 הַמִּזְרִזִּים וּמִחֲזִיקִים לְהִרְגָם, וּמִלְחָמָתָם מִלְחָמָה מִצְוָה.
2 וְאוּלֵי יִחְשׁוּב מִיִּשְׁהוּ שֶׁזֶה מִצְוָה שְׂאִינָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת,
3 בִּינּוֹן שֶׁשְׂבָעָה עֲמִינִין כָּבֵר אָבִדוּ; אֵף זֹאת לֹא יִחְשׁוּב אֶלָּא
4 מִי שֶׁלֹּא הִכִּין עֵינָיו נוֹהֵג לְדוֹרוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת,
5 וְהוּא: שֶׁעֵינָיו שֶׁנִּסְתָּמִים עִם הַשְׂגָּת מִטְּרָתוֹ, בְּלִי שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ
6 הַדָּבָר קָשׁוּר בְּזִמָּן מְסִים — אֵין אוֹמְרִים עָלָיו "אֵינוֹ נוֹהֵג
7 לְדוֹרוֹת", לְפִי שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּכָל-דּוֹר שֶׁבּוֹ נִמְצְאוּ אִפְשָׁרוֹת
8 לְאוֹתוֹ הַדָּבָר. הֵלֵא תִרְאֶה, אִם יֵאָבֵד ה' אֶת-זֶרַע עֲמֶלֶק
9 בְּכָלְלוֹתוֹ וְיִשְׁמִידֵנוּ עַד סוּפוֹ — כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּמִהְרָה
10 בְּיָמֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁהַבְּטִיחַ יִתְעַלֶּה: "כִּי-מִחָה אֶמְחָה אֶת-זָכֹר
11 עֲמֶלֶק וְגו'" (שמות יז, יד) — הֵאָם נֹאמַר אִזְ שֶׁזֶה שְׂנֵאמַר
12 "תִּמְחָה אֶת-זָכֹר עֲמֶלֶק" (דברים כה, יט) אֵינוֹ נוֹהֵג
13 לְדוֹרוֹת? ! כִּף אֵין לוֹמַר, אֶלָּא הוּא נוֹהֵג בְּכָל-דּוֹר וְדוֹר.
14 וְכָל-עוֹד יִמְצָא זֶרַע עֲמֶלֶק מִצְוָה לְהַכְרִיתוֹ. וְכָךְ הָרִיגָת
15 שְׂבָעָה עֲמִינִין וְלֹא-בָדָם הוּא צּוּי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ בּוֹ — וְהִיא
16 מִלְחָמָה מִצְוָה. וְאֲנַחְנוּ מִצְוִים לְשַׁרְשֵׁם (לעקֵרם מִהַשּׁוֹרֵשׁ)
17 וְלִירְדָם בְּכָל-דּוֹר וְדוֹר עַד שֶׁיִּשְׁמְדוּ, עַד הָאֲחֵרוֹן, וְכָךְ
18 עֲשִׂינוּ, עַד שֶׁנִּשְׁלָמָה הַשְׁמָדָתָם עַל-יְדֵי דוֹד, וְנִתְּפָזְרָה
19 הַשְׂאֵרִית וְנִבְטְמָה בֵּין הָאֲמוֹת עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר בָּהֶם שָׂרִישׁ.
20 אוֹלָם עַל-יְדֵי זֶה שֶׁכָּבֵר כְּלוֹ, לֹא תִהְיֶה הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטָוֵנוּ
21 לְהִרְגָם מִצְוָה שְׂאִינָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כִּשֶׁם שֶׁלֹּא נֹאמַר
22 בְּמִלְחָמָה עֲמֶלֶק שְׂאִינָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אִפְלוּ אַחֵר
23 הַשְׁמָדָתָם וְהַכְרָתָתָם, כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָה קָשׁוּרָה בְּזִמָּן וְלֹא
24 בְּמָקוֹם מִיָּחָד כְּמוֹ הַמִּצְוֹת הַמִּיָּחֲדוֹת לְמַדְבָּר אוֹ לְמִצְרַיִם,
25 אֶלָּא הִיא קָשׁוּרָה בְּמִי שֶׁמִּצְוִים עָלָיו, וְכָל-עוֹד יִהְיֶה
26 בְּנִמְצָא (אִפְלוּ אִילוּ הָיוּ קִימִים הַיּוֹם) מְקִימִים בּוֹ אוֹתוֹ
27 הַצּוּי. וּבְכָלֵל רָאוּי לָךְ לְהִכִּין וְלִהְיוֹת בְּהִבְדָּל בֵּין
28 הַמִּצְוָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁנִּצְטָוֵנוּ עָלָיו. כִּי יֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת
29 לְדוֹרוֹת, אֶלָּא שֶׁהַדָּבָר שֶׁנִּצְטָוֵנוּ עָלָיו כָּבֵר נִעְדֵּר בְּדוֹר
30 מִן-הַדּוֹרוֹת; אֵף לֹא בְּהַעֲדֵר הַדָּבָר שֶׁנִּצְטָוֵנוּ עָלָיו תִּהְיֶה
31 הַמִּצְוָה לְאֵינָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֲבָל תִּהְיֶה אֵינָה נוֹהֶגֶת
32 לְדוֹרוֹת אִם יִהְיֶה הַדָּבָר לְהִפָּךְ וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר מְסִים
33 מִצְוִי בַּמִּצְוָה מְסִים, וְהִיא חַיִּב לַעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה אֶחָד, אוֹ
34 דִּין אֶחָד וּבְזִמָּן מְסִים — וְהִיּוֹם אֵינוֹ חוֹבָה, אֶף-עַל-פִּי
35 שְׂאוֹתוֹ הַדָּבָר מִצְוִי בְּאוֹתוֹ הַמִּצְוָה, כְּגוֹן: לוֹי זָקֵן שֶׁיִּהְיֶה
36 פְּסוּל בַּמִּדְבָּר וְהוּא כָּשֵׁר אֲצִלָּנוּ הַיּוֹם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְּבָאָר
37 בְּמִקּוּמוֹ (חולין כד:). וְהִבֵּן כָּלֵל זֶה וְדַעְהוּ.

38 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהִתְחַיֵּת
39 אָדָם מִשְׂבָּעָה עֲמִינִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְלָלוּ אֶת בְּנֵי-אָדָם

ירמיה פרק יח א-יג

א הדבר אשר היה אלי־יִרְמְיָהוּ מאת יהוה לאמר: ב קום וירדת בית היוצר ושמה אשמיִעַךְ אֶת־דְּבָרֵי: ג וארד בית היוצר (והנהו) והנה־הוא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל־הָאֲבָנִים: ד ונשחת הפלי אשר הוא עֹשֶׂה בְּחֹמֶר בֵּיד הַיּוֹצֵר וְשָׁב וַיַּעֲשֵׂהוּ כָּלִי אַחֵר כַּאֲשֶׁר יִשֶׁר בְּעֵינֵי הַיּוֹצֵר לַעֲשׂוֹת: ה ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ו הכיוצר הזה לא־אוכל לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר־יְהוָה הִנֵּה כְּחֹמֶל בֵּיד הַיּוֹצֵר כִּן־אַתֶּם בְּיַד־יְהוָה: ז רַגַע אֲדַבֵּר עֲלֵיָּךְ וְעַל־מַמְלָכָה לִנְתוֹשׁ וּלְנַתוֹץ וּלְהֶאֱבִיד: ח וְשָׁב הַגּוֹי הַהוּא מִרְעָתוֹ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלָיו וְנַחֲמָתִי עַל־הִרְעָה אֲשֶׁר חֲשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לוֹ: ט וְרַגַע אֲדַבֵּר עֲלֵיָּךְ וְעַל־מַמְלָכָה לִבְנֹת וּלְנַמֹּעַ: י וְעֹשֶׂה (הרעה) הָרַע בְּעֵינֵי לְבַלְתִּי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְנַחֲמָתִי עַל־הַמּוֹצָה אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לְהִיטִיב אוֹתוֹ: יא וְעַתָּה אֲמַר־נָא אֶל־אִישׁ־יְהוּדָה וְעַל־יּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲנִי יוֹצֵר עֲלֵיכֶם רָעָה וְחֹשֶׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבָה שׁוֹכָה זָא אִישׁ מִדֶּרֶפּוֹ הִרְעָה וְהִיטִיבוֹ דְּרִכֵּיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם: יב וְאָמְרוּ נֹאֲשׁ כִּי־אַחֲרֵי מַחֲשַׁבּוֹתֵינוּ נִלְךְ וְאִישׁ שְׂרָרוֹת לְבֹ־הִרְעָה נַעֲשֶׂה: יג לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה שְׂאֵל־נָא בְּגוֹיִם מִי שְׁמַע כְּאֵלֶּה שְׁעָרֹת עֲשֵׂתָה מָאֵד בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל:

רש"י

(ג) על האבנים. על סדנא פורמא"ש בלעז: (ד) אשר הוא עושה בחומר. אשר הוא עושה מן החומר נשחת ביד היוצר בעודו לח ומקרא מסורס הוא: (ח) מרעתו אשר דברתי עליו. מעבירות שבידו אשר בשבילו דברתי

עליו לנתוש ולנתוץ אשרפורק"י בלעז: ונחמתי וחשבתי מחשבה אחרת: (יב) ואמרו נואש. וידעתי שהם יאמרו לך על דבריך שאין חוששין להם: (יג) שערורית. דבר גנאי:

מצודת דוד

מצודת ציון

(ב) בית היוצר. לבית אומן חרס: (ג) עושה מלאכה. עושה מלאכתו בחומר אשר בידו על האבנים והוא הכלי המיוחד לכך: (ד) ונשחת הכלי. נתקלקל הכלי אשר היה עושה בחומר כשהיה ביד היוצר כשעשה הכלי: ושב. וחזר היוצר ועשה מהחומר ההוא כלי אחר משונה מן הראשון כפי אשר ישר בעיניו: (ו) הכיוצר. וכי לא אוכל לעשות עמכם כדרך שעושה היוצר עם החומר שעושה ממנו כלי אחר אחר שנשחת הראשון: הנה בחומר. באמת כמו שהחומר הוא ביד היוצר לעשות בו מה שירצה כן אתם בידי: (ז) רגע אדבר. ברגע אחת אגזור על אומה מהעכו"ם כליון ואבדון בעבור רעתה: (ח) ושב. כאשר שב הגוי ההוא מהרעה אשר בעבורה גזרתי עליו האבדון: ונחמתי. אז בהרגע ההיא אני מתנחם על הרעה ולא אביאה: (יא) איש יהודה. אנשי יהודה: ועל יושבי. ואל יושבי: יוצר. בורא עליכם רעה וחושב להפרע בה ממכם לכן שובו עתה כל איש מדרכו וכו': (יב) ואמרו נואש. ידעתי שיאמרו אנו מתייאשים מדרכי המקום אלא נלך אחר מחשבותינו: ואיש וכו'. נעשה כל איש כפי מה שמראה לו לבו הרע ומתאוה לה: (יג) מי שמע כאלה. מי מאנשים שמע כדברים האלה לומר נלך בשרירות הלב: שערורית. דבר מגונה עשתה הרבה מאד בתולת ישראל המיוחדת לאל ככתולה בבית אביה המיוחדת למי שישאנה:

קהלת פרקז יא יב

יא כִּי יִשְׁדָּבְרִים הַרְבֵּה מְרַבִּים הַכֹּל מִהֵיטֵר לָאָדָם: יב כִּי מִיִּיּוֹדֵעַ מִהֵטֵב לָאָדָם בְּחַיִּים מִסֵּפֶר
יִמֵּי־חַיֵּי הַכֹּל וַיַּעֲשֶׂם בְּצֶלְ אֲשֶׁר מִיִּיגִיד לָאָדָם מִהֵיחִיָּה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:

קהלת פרקז א ב

א טוֹב שֵׁם מִשְׁמָן טוֹב וַיּוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הַחַיָּה: ב טוֹב לָלֶכֶת אֶל־בֵּית־אָבֶל מִלָּכֶת אֶל־בֵּית מִשְׁתֶּה
בְּאִשֶּׁר הוּא סוֹף פְּלִי־הָאָדָם וְהָחִי יִתֵּן אֶל־לְבּוֹ:

רש"י

מקיתון לטרקלין ולא יותר, ושם טוב לסוף העולם, אמר רבי יהודה ברבי סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום החיים ויצאו שרופי' והם נדב ואביהוא שנמשחו בשמן המשחה ומצינו בעלי שם טוב שנכנסו למקום המיתה ויצאו חיים חנניה מישאל ועזריה שיצאו מכבשן האש: ויום המות מיום הולדו. נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא, מתה נסתלקה הבאר, וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן: (ב) טוב ללכת אל בית אבל. מדה הנוהגת בחיים ובמתים: מלכת אל בית משתה. שהיא מדה שאינה נוהגת אלא בחיים: באשר הוא סוף כל האדם. בשביל שהאבל הוא סוף כל האדם סופו של כל אדם לבא לידי כך לפיכך החי יתן אל לבו כל מה שאגמול חסד עם המת אצטרך אני שיגמלו לי במותי דידל ידלוגיה דיטען יטענוניה דיספד יספדוניה דיילוה ילויניה, ד"א באשר הוא סוף כל האדם שהמיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עכשיו גומל לו חסד לא יגמול לו עוד אבל בית המשתה זימנו ולא הלך יוכל לומר לו סופך שיולד לך בן ושם אהיה עמך תבוא לך שמחת חתונת בניך ושם אלך: והחי יתן אל לבו. הדבר הזה שאם לא עכשיו יגמול לו חסד לא יגמול לו עוד:

(יא) כי יש דברים הרבה. שנתעסק בהן בחייו כשחוק המלכים קופים ופילים ואריות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת: (יב) כי מי יודע. כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחייו שיהיו טובים לו לעולם הארוך: מספר ימי חיי האדם. שהם מעט מספר: ויעשם. לאותם מעשים בשעה מועטת שהוא חי שהוא זמן קצר כצל עוף העובר ואף על פי שאמר שלמה כצל סתם ולא פירש אם צל דקל אם צל כותל שהם קבועים כבר פירשו דוד אביו (תהלים קמד) ימיו כצל עובר זהו צלו של עוף הפורח כך נדרש במדרש: אשר מי יגיד לאדם. במה יתקיים הון שקיבץ מעושי לבניו אחריו תחת השמש:

(א) טוב שם משמן טוב. יפה לאדם שם טוב משמן טוב, וביום המות טוב השם מיום הולדו לכך הוקש שם טוב לשמן יותר משאר משקין שהשמן אתה נותן לתוכו מים והוא צף ועולה וניכר אבל שאר משקין אתה נותן לתוכן מים והם בולעים: טוב שם משמן טוב. שמן טוב יורד למטה שנאמר (תהלים קלג) כשמן הטוב היורד על הזקן, שם טוב עולה למעלה שנאמר (בראשית יב) ואגדלה שמך, שמן טוב לשעה ושם טוב לעולם שנאמר (תהלים עב) יהי שמו לעולם, שמן טוב הולך

מצודת דוד

(יא) כי יש. באמת יש ענינים הרבה מה שהפליא זה לעשות בגדולתו עודו חי, אבל כל אלה מרבים הבל הואיל ואינם נצחיים: מה יותר לאדם. מה יתרון המעלה בא לאדם במה שהוא אדם מחונן דעה יותר מכל החי: (יב) כי מי יודע. רוצה לומר, מעט המה אשר ישכילו לדעת מהו הטוב אל האדם לעשות בחייו, במספר ימי חייו ההבל אשר הוקצה לו מן השמים: ויעשם. למען עשות המעשים האלה עודו חי בכל עת, ולא ינוח כצל הזה אשר לא ינוח בעת מן העתים, כי תמיד נוטה הוא ממקום למקום בעבור נטיית השמש. ומוסב למעלה לומר הואיל ולא רבים יחכמו להבין את זאת לכן לא בא יתרון מעלה לאדם במה שהוא אדם מחונן דעה: אשר מי יגיד לאדם. רוצה לומר, לא סוף דבר שאין אדם יודע דבר מושכל מה לעשות בחייו, כי אפילו דבר מוחש אשר יהיה מאחורי ערפו אין ידוע לו בזה העולם, וצריך הוא שיהא מי יגיד לו מה הוא:

(א) טוב שם. שם טוב היוצא לאדם מרחוק בעבור מעשיו ההגונים הוא יותר טוב משמן הטוב הנודף ריח טוב למרחוק, כי שמן הטוב דרכו להפיג ריחו בכל עת והוא הולך וחסור, אבל שם טוב דרכו ללכת ולהתגבר בכל פעם: ויום המות. יותר טוב לאדם יום המות מיום הולדו, כי השם הטוב שיצא לו בחייו לא יפסק אחר המיתה, אבל ביום הולדו אין ידוע עדיין אם יזכה לשם טוב ואם יתקיים השם: (ב) טוב ללכת. יותר טוב ללכת לבית האבל לשמוע קינות ויללות המעצבים את הלב, מללכת לבית המשתה לראות שמחות וריקודין המרחיבים את הלב: באשר. בעבור אשר מקרה האבל הוא סוף של כל אדם, כי כולם ימותו ויתאבלו עליהם, והחי ההולך לבית האבל אף כי עודנו חי יתן אל לבו שגם עליו יתאבלו בבוא עת חליפתו, ובזה יחורר ויכנע לבבו ויהיה נשמר מן החטא:

פ ר ק ש נ י

א אין מעמידין בהמה בפנדקאות של גוים, מפני שחשודין על הרביעה. ולא תתיחד אשה עמה, מפני שחשודין על העריות. ולא יתיחד אדם עמה, מפני שחשודין על שפיכת דמים. בת ישראל לא תילד את הנכרית, מפני שמילדת בן לעבודה זרה; אבל נכרית מילדת בת ישראל. בת ישראל לא תיניק בנה של נכרית; אבל נכרית מיניקה בנה של ישראלית ברשותה.

ב מתרפאין מהן רפוי ממון, אבל לא רפוי נפשות. ואין מסתפרין מהן בכל מקום; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: ברשות הרבים מתר, אבל לא בינו לבינו.

ג אלו דברים של גוים אסורין, ואסורן אסור הנאה: תינו, והחמין של גוים שהיה מתחלתו יין, וחרס הדריני,

פירוש ברטנורא

ב א אין מעמידין בהמה בפנדקאות. העשוין להתאכסן שם עובדי דרכים. לפי שהנכרים חשודים על הרביעה. אפילו נקבות אצל נקבות אסור, לפי שהעובדי כוכבים מצויים אצל גושי חביריהם ופעמים שאינו מוצא ומרביע את הבהמה: ולא תתיחד אשה עמה. אפילו ביהוד שביוצא בו אצל ישראל מותר, כגון שאשתו עמו, אצל נכרי אסור, דנכרי אין אשתו משמרתו: לא תילד את הנכרית. מפני שמגדלת בן לעבודה זרה. ובשכר, מותרת, משום איבה: **אבל נכרית מילדת את בת ישראל.** בזמן שאחרות עומדות על גבה. אבל בינה לבינה לא, שחשודות על שפיכות דמים שמא תהרגנו:

ב רפוי ממון. בהמתו: רפוי נפשות. גופו. ואם אמר לו סם פלוני יפה לך, אפילו רפוי נפשות מותר להתרפאות ממנו: **אבל לא בינו לבינו.** ואי רואה כמראה, מותר. דמימר אמר הנכר, הואיל ומסתפר הכי אדם חשוב הוא, ומתירא להורגו:

ג שהיה מתחלתו יין. לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומין מישראל, דלא מתסר בהנאה. דטעמא דמתסר בהנאה, משום דלמא נסכיה לע"ז, וחומין לא קא מנסך לע"ז: וחרס הדריני. אדריאנוס קיסר היה מנבל מיט בין ועושה כלים ולא היה מוצרפן בכבשן, וגושים אותן במלחמה, וכשרוצים לשתות משימים אותם החרסים במים ונימחים שם, והטיט שוקע למטה, וגשאר היין מוזג במים. ועל שם אדריאנוס, נקרא חרס הדריני: עזרת לבושים. קורעים

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד בדברים שישאל מוזהר עליהם כלפי הגויים, משום שחשודים הם על שפיכת דמים.

מתרפאין מהן – מן הגויים, **רפוי ממון** – כלומר ריפוי בהמות (גמרא), שיכול ישראל לרפא את בהמתו על ידי רופא גוי, **אבל לא רפוי נפשות** – כלומר ריפוי גופו. ויש מפרשים: ריפוי ממון – חולי שאין בו סכנה, שאין בידו להביאו לידי סכנת נפשות אלא הארכת החולי ולהוצאתו ממון; וריפוי נפשות – חולי שיש בו סכנה, או שאפשר לבוא לידי סכנה בקלקול רפואותיו (המאיר). בגמרא אמרו, שאפילו בריפוי נפשות, אם רופא גוי אמר לו: סם פלוני יפה לך, מותר לקבל את הסם, שהרי יודע הוא שיכול הישראל לשאלו אחרים, ולא יתן לו תרופה שיש בה סכנה. **ואין מסתפרין מהן בכל מקום** – אפילו ברשות הרבים, שמא יחתוך צוארו בתער, **דברי רבי מאיר** – הסובר שאף ברשות הרבים יש חשש של שפיכת דמים, **וחכמים אומרים:** **ברשות הרבים מתר** – להסתפר אצל גוי, שהואיל ורבים מצויים שם, מתירא הוא להזיקו, **אבל לא בינו לבינו** – כלומר במקום שאין רבים מצויים שם תמיד, אלא שלפעמים מזדמנים שם, כגון בסימטא או בקרן זית, אסור להסתפר אצל גוי; – כך מבואר במפרשים (המאיר); **"חוספות יום טוב"**, לפי שבינו לבינו ממש אף בלא תספורת אסור, שהרי שנינו במשנה הקודמת: "ולא יתיחד אדם עמה, מפני שחשודין על שפיכת דמים".

יוס שני

באור משנה ג

משנתנו עוסקת בדברים של הגויים שאסורים בהנאה.

אלו דברים של גוים אסורין – לישראל, **ואסורין אסור הנאה** – שאסורה לישראל כל הנאה מהם: **היין** – כתוב בתורה (דברים לב, לח): "אשר חלב זבחיתו יאכלו ישתו יסו נסיכם", מכאן למדים, שיש נסך, כלומר יין שנתנסך לעבודה זרה, אסור בהנאה, שהרי יודעים הכתוב לזבח, וזבח אסור בהנאה, שכתוב בו (תהלים קו, כח): "ויצמדו לבעל פעור, ויאכלו זבחי מתים" – מה מת אסור בהנאה, אף זבח אסור בהנאה; ובאה משנתנו ללמד על סתם יין של גוי, שאין יודעים אם נתנסך לעבודה זרה, שאף הוא אסור בהנאה, מחשש שמא ניסכו

יוס ראשון

באור משנה א

משנתנו באה להשמיע, שהגויים עובדי עבודה זרה חשודים על רביעת הבהמה, על גילוי עריות ועל שפיכת דמים; ומכאן מונה המשנה אזהרות שונות (עיי' בפתיחה למסכתנו מה שהבאנו מדברי המאירי בפירושו למשנתנו).

אין מעמידין בהמה בפנדקאות של גוים – באכסניות שגויים מתאכסנים בהם, **מפני שחשודין** – הגויים, **על הרביעה** – לבוא על הבהמה, ובני נח נאסרו בזה, שכתוב: "והיו לבשר אחד", יצאו בהמה חיה ועוף; והרי יש כאן "לפני עור לא תתן מכשול" (עיי' הקדמתנו לבאור משנה ה פורק הקודם). **ולא תתיחד אשה עמה** – עם הגויים, **מפני שחשודין על העריות** – בגמרא מבואר, שכוונת המשנה היא, שלא תתיחד אשה עם גויים אפילו בזמן שנשותיהן עמה, שכן בישראל מותר הייחוד בזמן שאשתו עמו, מפני שאשתו משמרתו (משנה קידושין ד, יב), אבל גוי אין אשתו משמרתו. **ולא יתיחד אדם עמה** – אסור גם לגבר להתייחד עם גויים, **מפני שחשודין על שפיכת דמים** – בגמרא מבואר, שביחס לאשה הטעם הוא משום עריות בלבד ולא משום שפיכת דמים, לפי שאשה כלי זינה עליה (כיון שבא עליה אינו הורגה – רש"י; ובחוספות מבואר: מפני שאינה בעלת מלחמות ומריבות כאיש, מרחמים עליה). **בת ישראל לא תילד את הנכרית** – לא תהא מיילדת את הגוייה, העובדת עבודה זרה, **מפני שמילדת בן לעבודה זרה** – בגמרא אמרו, שאם היא מיילדת בשכר (כגון מיילדת מקצועית), מותר לה לילד את הנכרית; **אבל נכרית מילדת בת ישראל** – מותר לבת ישראל להשתמש במיילדת נכרית, ובלבד שתהינה אחרות עומדות על גבה, לפי שחשודה היא על שפיכת דמים, שמא תהרגו את הילד. **בת ישראל לא תיניק בנה של נכרית** – מפני שמגדלת בן לעבודה זרה (בנייתא); **אבל נכרית מיניקה בנה של ישראלית ברשותה** – בביתה של הישראלית, אבל לא תמסור את בנה לרשות הנכרית, שמא תהרגנו (רש"י). בירושלמי אמרו (עבודה זרה ב, א): "יונק תינוק והולך מן הנכרית וזמן הבהמה ואפילו טמאה, ומביאים לו חלב מכל מקום, ואינו חושש לא משום שקץ ולא משום טומאה (הכלה כגון זו מובאת גם בבביתא בגמרא יבמות קיד, א).

ועורות לבובין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בזמן שהקדש שלו עגול – אסור, משוך – מותר. בפשר הנכנס לעבודה זרה – מותר; והיוצא – אסור, מפני שהוא פזובחי מתים; דברי רבי עקיבא. ההולכין לתרופות – אסור לשאת ולתת עמהם; והפאין – מתרין.

ד נודות הגוים וקנקניהן, וזין של ישראל כגוס בהן – אסורין, ואסורין אסור הנאה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין אסורין אסור הנאה. התרצנים והזגין של גוים – אסורין, ואסורין אסור הנאה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: לחין – אסורין, יבשין – מתרין. המרס וגבינות בית אנקי של גוים – אסורין, ואסורין אסור הנאה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין אסורין אסור הנאה.

פירוש ברטנורא

הבהמה מחיים כנגד חלב כמין נקב עגול ומוציאין חלב ומקריבין אותו לעז: משוך מותר. שאין עושין לעז אלא עגול. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: היוצא אסור בהנאה. שכבר נעשה תרופות: לתרופות. לעשות עבודה זרה [למרחוק רש"י]. מקום ערותה של אשה נקרא בית תורפה: אסור לשאת ולתת עמהם. דאילו ומורו לעז. ועוד, רובני מדי דצריך לתקורבת עז. והלכה כרבי עקיבא:

ד נודות. של עור: וקנקניהם. של חרס: אין אסורין אסור הנאה. ודיניהו חכ, אם חדשים הם, מותר לתת לתוכן יין מיד. ואם הכנים בהן הנכרי יין לקיום, ממלא אותם מים ומשהה המים בתוכן שלשה ימים מעת לעת, אלא שמערה המים בכל יום מעת לעת של שלשה ימים ומשים מים אחרים תחתיהם, ואח"כ מותר לשום בתוכו יין. ואם ישנו שנים עשר חרש שלא היה בהם יין של נכרים, מותרין מיד אחר שנה בלי עירוי: חרצנים וזגים. פסולת של ענבים וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ: לחים. כל שנים עשר חודש אסורים בהנאה: ויבשים. לאחר שנים עשר חודש מותרין אפילו באכילה: המוריים. שומן

משניות מבוארות – קהתי

לעבודה זרה: והחמץ של גוים שהיה מתחלתו יין – והחמץ בידו של הגוי, שהואיל ונאסר בהנאה כשהיה עוד יין, לא פקע ממנו אסור הנאות מחמת שהחמץ. ברס, אם קנה הגוי חומץ מירשאל, אינו נאסר בהנאה, שאין הגויים מנסכים חומץ לעבודה זרה. **והרס הרקני** – בגמרא מפורש: חרס של אדריינוס קיסר, שכן אדריינוס קיסר היה מגבל טיט ביין ועושה ממנו חרסים ומוליך אותם עמו בצאתו למלחמותיו; וכשהיה רוצה לשתות יין, היה שורה החרסים במים, ונימוחים שם, והטיט שוקע למטה, ונשארו המים מזוגים ביין; ונהגו גם אחרים לעשות חרסים כאלו שהיו קוראים אותם "חרס הדרייני", ובאה המשנה ללמד שדין חרס זה כדין יין גמור ליאסר בהנאה. **ועורות לבובין** – שהיו עושים נקב בעור הבהמה בעודה בחיים כנגד לבה ומוציאים את חלב הקריבו יחד עם העור לעבודה זרה. עורות אלו, שיש עליהם סימן שנקרעו כנגד חלב של הבהמה, אסורים בהנאה, שמתקורבת עבודה זרה הם. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: בזמן שהקדש שלו עגול** – אם הקדש העשוי בעור כנגד חלב הוא עגול, **אסור** – העור בהנאה, שכן היו נוהגין לעשות לשם עבודה זרה, **משוך** – אבל אם הקדש הוא משוך, **מותר** – העור בהנאה, שלא היו עושים לעבודה זרה אלא נקב עגול, ואם יש קרע אחר, סימן הוא שאינו של עבודה זרה. **בשר הנכנס לעבודה זרה** – שהביאו אותו לבית עבודה זרה לשם תקרובת, אבל לא הקריבוהו עדיין, **מותר** – בהנאה; **והיוצא** – הבשר היוצא מבית עבודה זרה, **אסור** – בהנאה, **מפני שהוא פזובחי מתים** – שמן הסתם הקדישוהו כבר כתקורבת לעבודה זרה, והרי הוא כאילו הוקרב ונעשה זבחי מתים; **דברי רבי עקיבא** – מה ששנינו בענין הבשר. **ההולכין לתרופות** – לבית עבודה זרה, ומכונה הוא בלשון גנאי "תרופות", שהוא מלשון תורפה (**ומב"ם**); ויש מפרשים, שהוא מלשון "תרפים". **אסור לשאת ולתת עמהם** – כשהולכים לשם, אסור לשאת ולתת עמהם, שמא יודו שם לעבודה זרה על הצלחתם במשא ומתן, כפי ששנינו בתחילת מסכתנו, או שישתמשו בדברים שיקנו לשם עבודה זרה. **והפאין** – כשהם חוזרים משם, **מתרין** – מותר לשאת ולתת עמהם. הלכה זו מקומה אמנם בפרק הראשון. אלא שסודרה כאן, כנראה, משום הדמיון לדין הבשר, שבבשר – הנכנס מותר והיוצא אסור, וכאן – ההולכים אסורים והבאים מותרים.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לפרט דברים של הגויים שאסורים הם לישראל, אלא שנחלקו בהם רבי מאיר וחכמים, אם אסורים הם גם בהנאה, כגון למכור אותם ולהשתמש בדמיהם.

ה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שָׁאֵל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁהוּי מְהֻלָּכִין בְּדֶרֶךְ; אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ גְבִינֹת הַגּוֹיִם? אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּקֶבֶה שֶׁל נְבִלָה. אָמַר לוֹ: וְהֵלֵא קֶבֶת עוֹלָה חֲמוּדָה מִקֶּבֶת נְבִלָה, וְאָמְרוּ: כִּהֵן שְׂדֵעֲתָהּ יָפָה שׁוֹרְפָהּ תִּהְיֶה? וְלֹא הוֹדּוּ לוֹ, אֲבָל אָמְרוּ: אֵין נִהְיִין וְלֹא מוֹעֲלִין. חֲזֹר, אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּקֶבֶת עֲגָלִי עֲבוּדָה זָרָה. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן, לָמָּה לֹא אָסְרוּהָ בְּהִנָּאָה? הִשְׁיִאוּ לְדָבָר אַחֵר; אָמַר לוֹ: יִשְׁמָעֵאל אַחֵי, הֵיאָךְ אֲתָה קוֹרָא (שיר השירים א, ב): "כִּי־טוֹבִים דְּרִיךְ מִיָּיִן", אוֹ: "כִּי טוֹבִים דְּרִיךְ"? אָמַר לוֹ: "כִּי טוֹבִים דְּרִיךְ". אָמַר לוֹ: אֵין הִדְבָּר כֵּן, שְׁהָיִי חֲבֵרוֹ מְלַמֵּד עָלָיו (שם שם, ג): "לִרְיָה שְׁמַנְיָךְ טוֹבִים".

פירוש ברטנורא

של דגים. והגילין היו שמערכין בו יין. אבל אם ניכר ממנו שלא נתערב בו יין, כולי עמלא לא פליגי דשריי: בית אונייקי. שם כפר, שרוב עגלים הנמצאים שם קרבים לעבודה זרה. ר' מאיר חישי למיעוטא וסבר דאע"ג דרוב עגלים הוו מיעוטא כנגד שאר בהמות, חיישין למיעוטא, וכל הגבינות הנמצאות שם אמרינן דלמא בקיבת עגלי ע"ז העמידן. וחכמים לא חיישי למיעוטא. ואין הלכה כר' מאיר בכל הני תלתא בבי:

ה מפני מה אסרו גבינות של נכרים. באכילה. ולרבנן קא בעי. ומשום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש, דקים לן דחלב בהמה טמאה אינה נקפה: שורפה חיה. דפירשא בעלמא היא: בקיבת עגלי עבודה זרה. ואע"ג דפירשא בעלמא היא, אסור, דשאני ע"ז דכתיב בה (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: הִשְׁיִאוּ לְדָבָר אַחֵר. ולא רצה להגיד לו טעמו של דבר. מפני שעדיין לא עברו שנים עשר חודש שנגזרה גזירה זו, וכי גזרי רבנן גזירה לא מגלו למעמא עד תריסר ירחי שתא עד שתתפשט גזירתה, דלמא איכא דלא סבירא ליה למעמא ואחי לזולתי כיה. ומעמא דאסרו גבינות של נכרים, מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטת נכרים שהיא נבילה. ואע"פ שהוא דבר מועט כנגד כל החלב, כיון שהוא מעמיד החלב ועושה בו מעשה לא בטל, דקו"ל הכל הולך אחר המעמיד. ומשום בשר בחלב לא היה אסור, כיון שהבשר בפני עצמו מותר אינו אוסר בחלב אע"פ שמעמידו, עד שיתן בו טעם. אבל דבר של איסור מעיקרו, אוסר בחיור אע"פ שאינו נותן בו טעם, כל זמן שהוא מעמיד: כי טובים דודייך מיין. הקב"ה אומר כן לכנסת ישראל: אין הדבר כן.

משניות מבוארות – קהתי

גבינת בית אונייקי בהנאה? הִשְׁיִאוּ לְדָבָר אַחֵר – העבירו רבי יהושע לענין אחר. בגמרא מבואר, שלא רצה לגלות לו הטעם האמיתי, לפי שהיתה זו גזירה חדשה, וכשהיו גוזרים גזירה לא היו מגלים הטעם עד שנים עשר חודש, שמא יפקפק מי שהוא על הטעם ויבואו לזלזל בגזירה; אבל אם לא ידעו הטעם יקבלו כולם את הגזירה ויאמרו: ודאי עמדו חכמים על הדבר וראו שיצא מזה קלקול. אָמַר לוֹ – רבי יהושע: יִשְׁמָעֵאל אַחֵי, הֵיאָךְ אֲתָה קוֹרָא – את הכתוב בשיר השירים: "כִּי־טוֹבִים דְּרִיךְ מִיָּיִן" – דודיך בלשון זכר, או: "כִּי טוֹבִים דְּרִיךְ" – בלשון נקבה? אָמַר לוֹ – רבי ישמעאל: "כִּי טוֹבִים דְּרִיךְ" – בלשון נקבה; כוונת השאלה והתשובה היא, שרבי יהושע שאל, אם קוראים "דודיך" בלשון זכר, ומשמעו של הפסוק, שכן אומרת כנסת ישראל להקב"ה; או שקוראים "דודיך" בלשון נקבה, ומשמעו של הכתוב, שכן אמר הקב"ה לכנסת ישראל, כלומר שאמרה כנסת ישראל: "יששכני – הקב"ה – מנשיות פיהו", שכן אמר לי הקב"ה: "כי טובים דודייך מיין". והשיב לו רבי ישמעאל, שקוראים "דודיך", כמו שבארנו. אָמַר לוֹ – רבי יהושע: אֵין הִדְבָּר כֵּן – אלא קוראים "דודיך" בלשון זכר, שְׁהָיִי חֲבֵרוֹ – הפסוק שלאחריו, מְלַמֵּד עָלָיו – שיש לקרוא כן, שכתוב: "לִרְיָה שְׁמַנְיָךְ טוֹבִים" – לשון זכר, שהרי הוא מסיים: "על כן עלמות אהבוך"; בגמרא מבואר, שאמרה כנסת ישראל להקב"ה: ערבים עלי דברי דודיך, כלומר תקנות שתיקנו וגזרו החכמים, יותר מיינה של תורה – מעיקר תורה שבכתב; ורמז בזה רבי יהושע לרבי ישמעאל, שיש לקבל באהבה את גזירת חז"ל, אף על פי שאין יודעים את טעמה. – בגמרא נאמרו טעמים אחדים בגזירה זו, ואחד מהם: מפני שהגויים מעמידים את הגבינה בעור הקיבה של שחיטתם שהיא נבילה, ואין דינו של העור כפרש אלא כבשר גמור, ואף על פי שעור הקיבה דבר מועט הוא בחלב שהעמידוהו בו, ואין בו כדי ליתן טעם, אבל מכיון שהוא מעמיד את החלב, דבר המעמיד אינו בטל. ואמנם כשמעמידים גבינה בעור הקיבה של בהמה שנשחטה כהלכה, אין בזה משום איסור בשר בחלב, אלא אם כן העור נותן בחלב טעם בשר (עיין משנה חולין ת, ח), אבל אם העור אינו נותן בו טעם, אין זה בשר בחלב; ואף על פי שמעמידו, אינו אוסר את החלב, מאחר שהמעמיד דבר המותר הוא. אבל עור הקיבה של נבילה, איסור מחמת עצמו הוא, ולכן אוסר את החלב שמעמידים בו, אף על פי שאינו נותן בו טעם, מפני שהוא דבר המעמיד, כמו שבארנו לעיל. ויש עוד טעמים (עיין גמרא עבודה זרה לה).

שאינן קרבות לעבודה זרה, והרי מעמידים גבינות אף בקיבות של שאר הבהמות, הלכך לדעת חכמים, אין הגבינות אסורות בהנאה, שאין חוששים למיעוט. ברם, רבי מאיר חושש למיעוט.

יוסף קארו

באור משנה ה

במשנה הקודמת שנינו, שנחלקו רבי מאיר וחכמים בגבינות בית אונייקי, אם אסורות הן בהנאה; ברם, הכל מודים, שבגבינות הגויים בכלל אסורות הן באכילה. ומסתבר מביאה ויכוח של רבי ישמעאל עם רבי יהושע בטעם האיסור של גבינות הגויים באכילה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שָׁאֵל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁהוּי מְהֻלָּכִין בְּדֶרֶךְ; אָמַר לוֹ – רבי ישמעאל לרבי יהושע: מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ – חכמים – גְּבִינֹת הַגּוֹיִם – באכילה? והלא אין חשש שמא נעשו מחלב של בהמה טמאה, שחלב בהמה טמאה אינו מתגבן! אָמַר לוֹ – רבי יהושע לרבי ישמעאל: מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּקֶבֶה שֶׁל נְבִלָה – שהגויים מעמידים את הגבינה (מקרישים את החלב בשביל לעשותו גבינה) בחלב חמוץ הכנוס בתוך קיבה של עגל יונק שנתנבל. אָמַר לוֹ – רבי ישמעאל לרבי יהושע: וְהֵלֵא קֶבֶת עוֹלָה – הקיבה של קרבן עולה, חֲמוּדָה מִקֶּבֶת נְבִלָה – שהעולה אסורה בהנאה, וכל הנהנה ממנה מועל בה (ויקרא ה, טו), וְאָמְרוּ – החכמים: כִּהֵן שְׂדֵעֲתָהּ יָפָה – שאינו קץ ומואס בקיבה, שוֹרְפָהּ – גומעה ומוצצה, תִּהְיֶה – כל זמן שהקיבה לא נתבשלה; כלומר שמותר לו לגמוע את החלב שבה; – כָּאֵן מְבִיָּאָה הַמִּשְׁנָה מֵאִמֵּר מוֹסַר, שאינו שייך לשיחה של רבי ישמעאל ורבי יהושע, אלא תוספת היא להשמיענו, שאמנם חכמים חלקו על רבי ישמעאל, וְלֹא הוֹדּוּ לוֹ – להתיר לכתחילה את החלב שבקיבת העולה, אֲבָל אָמְרוּ: אֵין נִהְיִין – אסור ליהנות לכתחילה מחלב זה, משום חומרת הקדשים, וְלֹא מוֹעֲלִין – אבל אם עבר ונהנה ממנו, אינו חייב להביא קרבן מעילה, לפי שהוא פרש בעלמא, – ומכאן שאף לענין העמדת גבינה, אין לאסור את הגבינה שמעמידים אותה בחלב הכנוס בקיבה של נבילה. חֲזֹר, אָמַר לוֹ – רבי יהושע לרבי ישמעאל: מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּקֶבֶת עֲגָלִי עֲבוּדָה זָרָה – ובעבודה זרה אפילו הפרש אסור, שכתוב (דברים יג, יח): "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". אָמַר לוֹ – רבי ישמעאל לרבי יהושע: אִם כֵּן – אם הטעם הוא משום עבודה זרה, לָמָּה לֹא אָסְרוּהָ בְּהִנָּאָה – למה לא אסרו חכמים את הגבינה של גויים אף בהנאה, כדין תערובת עבודה זרה (כמו שלמדנו במשנה הקודמת, שרבי מאיר אסר מטעם זה

ו אלו דברים של גוים אסורין, ואין אסורין אסור הנאה: חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, והפת, והשמן שלהן; רבי ובית דינו התירו בשמן; ושלקות, ובבשין שדרבן לתת לתוכן זין וחמץ, וטרית טרופה, וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו, והחילק, וקרט של חלתית, ומלח סלקונטית – הרי אלו אסורין, ואין אסורין הנאה. ואלו מתירין באכילה: חלב שחלבו גוי וישראל רואהו, והדבש, והדבדבניות, אף על פי שמוטפות – אין בהם

פירוש ברטנורא

אלא כנסת ישראל אמרה לפני הקב"ה, ערבים עלי דברי דודך כלומר תקנות וטעמו ויגורו החכמים, יותר מינה של תורה, מעיקר תורה שבכתב: **ו הפת והשמן וכו'.** כל הני, אסורין משום חתנות. ופת של נחתומין התירוהו, אבל פת של בעלי בתים לא הותר אלא להולכי דרכים ובשעת הדחק. והשמן ראו שלא פשט איסורו ונגמנו עליו והתירוהו, כדמסק במתניתין: **ושלקות.** כל דבר שבשלו אותו הנכרים, ואפילו בשלו אותו בכליו של ישראל ובפניו שאין לחוש לתערובת איסור ולגיועולי נכרים, אסוריהו משום בשולי נכרים. והוא שלא סיע בו ישראל לא בתחלה ולא בסוף, ולא אסרו משום בשולי נכרים אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת. אבל אם חסר אחת מאלו, אין בו משום בשולי נכרים: **ובבשין שדרבן לתת בהן זין.** ואין אסורין איסור הנאה, לפי שאין טעם היין ניכר בהן. אבל באכילה אסורין: **טרית טרופה.** מין דגים טהורים שטורפין אותן דק דק ואינן ניכרין. ואסורין בשנלקחו מן הנכרים, שמא [נכתש] עמהם דג טמא: **וציר שאין בה דגה.** דג קטן שנקרא כלבית. ודרכו שהוא גדל בתוך [ציר של] דגים טהורים, וכשיש ציר דג טמא מעורב עמו לא יגדל בו כלבית: **והחילק.** מין דגים קטנים טהורים, ואין להם סנפיר וקשקשת, ועתיד לגדל אחר זמן. ודגים קטנים טמאים הדומים להם מתערבים עמהם ואינם ניכרים אפילו כשאניה טרופה. אבל טרית אין הדגים טמאים דומים לה, ולכן שרי כשאניה טרופה: **חלתית.** כך שמה בערבי. והוחתין קרטי בסכין. ואסורה משום שמנונית דסכין, ראגב חריפותא [רחלתית] ממתקת היא טעם השמנונית הנבלע בה: **ומלח סלקונטית.** מלח שכל גדולי רומי אוכלין אותו, ורגילין לטעמו אותה בחלב חזיר ובשומן דגים טמאים, והיא גסה ולבנה ביותר: **ו ישראל רואהו.** לאו דוקא רואהו, אלא כיון דאי חזי ליה אע"פ דכי יתיב לא חזי ליה, הנכרי ארתותי מרתית, אמר השתא קאי וחזי לי: **והדבדבניות.** החלות שרודין מן הכוורת שבהם הדבש. אע"פ שהם נוטפות לא חיישינן שמא עירב בהם זין נסך. פירוש אחר, אשכולות של ענבים. אע"פ שהיין נוטף מהן אין בהן משום זין נסך, ואין בהם משום הכשר משקה שהוא מוכשר לטומאה, דסתמן לאכילה ולא ניהא ליה במשקה הנוטף מהן: **וטרית שאניה**

משניות מבוארות – קהתי

חשש שמתערבים בהם דגים טמאים ואינם ניכרים, ולכן אסורים הם באכילה. **וקרט של חלתית** – חלתית הוא צמח חריף, שמחתכים אותו בסכין לקרטים, דהיינו לחתיכות קטנות; ויש מפרשים: קורט – גרגיר (ערוך), וחותרים הקרטים בסכין; ואסור חכמים קורט של חלתית, שחוששים שחתכו הגוי בסכינו שיש בה שומן של נבילה, והואיל והחלתית חריפה, הרי היא קולטת משמנונית הסכין, שממתקת חריפותה ונותנת בה טעם לשבח; **ומלח סלקונטית** – מלח מעורב בבשמים שהיו נותנים לתוכו שומן חזיר ושל דגים טמאים; **הרי אלו** – כל אלו הדברים שנימנו לעיל במשנתנו, **אסורין** – לישראל, **ואין אסורין אסור הנאה** – אלא אסורים הם באכילה בלבד.

יום רביעי

באור משנה ז

לאחר שנימנו במשניות הקודמות דברים של הגויים האסורים בהנאה, וכן דברים שאין אסורים בהנאה, אבל אסורים הם באכילה, באה משנתנו לפרט דברים של הגויים המתירים אף באכילה.

אלו – דברים של גויים, **מתירין באכילה** – לישראל: **חלב שחלבו גוי וישראל רואהו** – כלומר שאם ישראל היה נוכח בשעת החליבה, החלב מותר. בגמרא מובאת ברייתא: "יושב ישראל בצד עדרו של גוי, וגוי חולב לו ומביא לו, ואינו חושש" (ואפילו היתה בהמה טמאה בעדרו); ומכאן שאף על פי שאינו רואהו, אלא יושב בצד, החלב מותר, ובלבד שיכול לראותו כשיעמוד ממקומו, שהגוי מתיירא לחלוב מן הטמאה, שמא יעמוד הישראל ויראהו, ויפסיד מקחו. **והדבש** – של גוי מותר, שאין בו כל חשש; לא משום תערובת איסור, שכל תערובת מקלקלת את הדבש; ולא משום בישול גויים, שהרי נאכל כמות שהוא חי, וכל הנאכל כמות שהוא חי, אין בו משום בישול גויים; ולא משום גיעולי גויים, מחמת כליהם, שהרי נותן טעם לפגם הוא ומותר (גמרא). **והדבדבניות** – אשכולות של ענבים, **אף על פי שמוטפות** – שמטפה נוטף מהן, אין חוששים בהן משום זין נסך; וכן **אין בהם משום הכשר משקה** – המשקה הנוטף מהן אינו מכשיר את האוכל לקבל טומאה, שהואיל והדבדבניות לצורך אכילה הן, אין דעתו נוחה מהמשקה הנוטף מהן (עיי' הקדמתנו לבאור המשנה עדות ז, ו – שם בארנו ענין הכשר לטומאה). ויש מפרשים: הדבדבניות – חלות הדבש שרודים מן הכוורת, ואף על פי שהן נוטפות, אין חוששים שמא הויל עליהן זין (הרמב"ם בפירושו למשנתנו).

באור משנה ו

אלו דברים של גוים אסורין, ואין אסורין אסור הנאה – אסורים הם באכילה, אבל מותרים בהנאה (אפשר למוכרם ולקנות בדמיהם כל מה שרוצים); **חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו** – שלא היה ישראל נוכח בשעת החליבה; ומבואר הטעם בגמרא, שחוששים שמא עירב בו חלב בהמה טמאה. **והפת, והשמן שלהן** – טעם האיסור הוא משום חתנות, שחששו חכמים שמא יבוא ישראל לאכול עם הגוי ויתקרב זה לזה עד שגם יתחתן עמו. ברם, כפת של נחתום התירו; ובשעת הדחק לצורך חיי הנפש התירו אף כפת של בעל הבית. **רבי ובית דינו** – הוא רבי יהודה נשיאה נכדו של רבי מסדר המשנה, **התירו בשמן** – פסקה זו תוספת מאוחרת היא שנכנסה לתוך משנתנו. בגמרא מבואר, לפי שלא פשט איסור השמן בכל ישראל, נימנו עליו והתירוהו; וסמכו על דברי חכמים, שאין גוזרים גזירה על הציבור, אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה. ובירושלמי מובא: "כל גזירה שבית דין גוזרין, ואין רוב ציבור מקבלין עליהן, אינה גזירה; בדקו ומצאו בגזירתו של שמן ולא מצאו שקיבלו רוב הציבור עליהן". **ושלקות** – כל דבר שנתבשל על ידי גוי אסור באכילה; ואפילו בישל מאכלי היתר בכליו של ישראל ובפניו, שאין לחוש לתערובת איסור, אסורים הם משום "בישולי נכרים". ואף איסור זה טעמו משום "חתנות", כפי שבארנו בפת ושמן. **ובבשין** – מאכלים כבושים של גויים, **שדרבן לתת לתוכן זין וחמץ** – אסורים הם באכילה, אבל אינם אסורים בהנאה, לפי שאין טעם היין ניכר בהם. ברם, אם ידוע שנתן לתוכם זין, נחלקו אמוראים בגמרא, ואחד סובר שאף בהנאה אסורים. **וטרית טרופה** – "טרית" הוא מין דגים קטנים, וטרופים אותם דק דק ועושים מהם מאכל; וכשהם שלמים אפשר להכיר אם יש בהם דג טמא, אבל כשהם טרופים אי אפשר להכיר, ולכן אסורים הם באכילה מחשש שמא נתערב בהם דג טמא. **וציר** – של דגים, **שאין בה דגה כלבית שוטטת בו** – בגמרא מבואר, שבציר של דגים טהורים גדל מין דג קטן שנקרא "כלבית", ואם אין מוצאים אותו בציר, יש חשש שמא נתערב בו ציר של דגים טמאים, שכן דרך ציר טמא שאין הכלבית גדלה בו; ולפיכך ציר של דגים, שאין בו דג כלל, ואין הכלבית שוטטת בו, אסור באכילה. **והחילק** – מין דגים קטנים טהורים, שלא העלו עדיין סנפיר וקשקשת, ועולים הם בהם לאחר זמן לכשהם גדלים; הלכן כשהם קטנים יש

משום הכשר מִשְׁקָה, וּבְכֶשֶׂיִן שְׁאִין דְּרָכָן לְתֵת לְתוֹכָן יֵין וְחֶמֶץ, וְטָרִית שְׁאִינָה מְרֹפָה, וְצִיר שֵׁישׁ בֶּה דָּגָה, וְעֹלָה שֶׁל חֲלָתִית, וְזִיתִים גְּלִסְקָאוֹת הַמְּגַלְגָּלִין; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: הַשְּׁלוּחִין אֲסוּרִין. הַחֲגָבִים הַבָּאִים מִן הַסְּלֹולָה – אֲסוּרִין, מִן הַהֶפְתֵּק – מִתְּרִין, וְכֵן לְתֵרומָה.

פ ר ק ש ל י ש י

א כָּל הַצְּלָמִים אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶעְבְּדִין פְּעַם אַחַת בְּשָׁנָה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ אֲסוּר, אֲלֵא כָּל שֵׁישׁ בִּידוֹ מִקָּל, אוֹ צֶפּוֹר, אוֹ פְּדוּר. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֵׁישׁ בִּידוֹ כָּל דְּבָר. ב הַמוֹצֵא שְׂבָרֵי צְלָמִים – הָרִי אֵלּוֹ מִתְּרִים. מִצָּא תַבְנִית יָד אוֹ תַבְנִית רֶגֶל – הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁפְּיוֹצֵא בָּהֶן נֶעְבֵּד.

פירוש ברטנורא

טרופה. ואע"פ שהיא עשויה חתיכות, [נשאר] ראש הרג ושדרתו קיימין וניכר שהוא טהור: עלה של חליתית. דהא לא מפסקו לה בסכין: וזיתים גלוסקאות מגולגלים. וזיתים הכנוסים בכלי עגול ומתחממים ונעצרים מאליהן ונעשים כגלוסקים מגולגלים כמו ביצה מגולגלת שנתחממו: השלוחין אסורין. אם נתרכבו הזיתים כל כך עד שכשלווקה חיות בידו הנגרעין שבתוכו משתלח ונופל מאליו, אסורין, דמחמת היין נתרכבו. ואין הלכה כרבי יוסי: מן הסלולה. מן הסל שלפני החנוני, אסורים. שמולף עליהם יין כדי שיתרכבו: מן ההפתק. ממקום שכונסן שעוצרים אותם שם זה על זה, מותרין. שאינו מולף עליהן יין עד שנותנן לפני למכור: וכן לתרומה. וכן כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין, כל הנמצא לפניו אסור, שמא תרומה היא. אבל הבא מן האוצר, מותר, דארתותי מרתת דלמא שמעי רבנן ויפקירו כל האוצר:

ג א כל הצלמים אסורים, בהנאה: שהם נעבדים פעם אחת בשנה. כשהשמש באותה מעלה שהצלם עשוי בו. דאע"ג דאיכא טובא שאינן אלא לנוי ואינן נעבדין, ר' מאיר למעמיה דחיות בידו נעבד. דהני דרבי נעבדים, הם דמשום חשיבותיהו אשקלינהו להנך חפצי בדידהו. והוסיפו עליהם כבדיהו, חרב ועטרה וטבעת. והלכה כחכמים. ואין אסורין אלא כשעומדין על פתח המדינה. ובכפרים שאין דרכן לעשות צורות לנוי, דברי הכל אסורין ואפילו אין בידו דבר, דלמפלחינהו עבדי להו:

ב הרי אלו מותרין. דכי הוה שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום, ואפילו אם תימצא לומר עבדום, שמא במלום ולכן שברום, והוי ספק ספקא ולקולא: שפיוצא בהם נעבד. תבנית יד לברה הן עושים מעיקרא ועובדין אותה:

משניות מבוארות – קהתי

וּבְכֶשֶׂיִן – מאכלים כבושים, שְׁאִין דְּרָכָן לְתֵת לְתוֹכָן יֵין וְחֶמֶץ – מותרים באכילה, ואין גזורים בהם משום כבושים שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ (עיין במשנה הקודמת): וְטָרִית שְׁאִינָה טְרֹפָה – שאינה מרוסקת לגמרי, אלא יש בה חתיכת דג, כגון ראש ושדרה, שאפשר להכיר על ידו שהוא דג טהור, הריהי מותרת באכילה; וְצִיר שֵׁישׁ בֶּה דָּגָה – ציר של דגים, שדגה כלבית שוטטת בו, וזה סימן שהציר הוא של דגים טהורים (עיין במשנה הקודמת): וְעֹלָה שֶׁל חֲלָתִית – שאין דרך להתכוון בסכין (עיין במשנה הקודמת – "קורט של חליתית"); וְזִיתִים גְּלִסְקָאוֹת הַמְּגַלְגָּלִין – זיתים שהגויים כובשים אותם בכלי עגול לרכבם, והם נעשים כגלוסקאות, אין חוששים, שמא זילף עליהם יין; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: הַשְּׁלוּחִין – אם הזיתים נתרכבו כל כך, שכשלווקחים אותם ביד, גרעיניהם נשמיטם מתוכם, אֲסוּרִין – שבכגון זה חוששים, שזילף עליהם יין, ומחמת היין נתרכבו. הַחֲגָבִים – שיש בהם סימני טהרה, הַבָּאִים מִן הַסְּלֹולָה – מן הסל הקטן העומד בפתח חנותו של הגוי, אֲסוּרִין – באכילה, מפני שמולף עליהם יין. מִן הַהֶפְתֵּק – אבל החגבים שמוציא מן המחסן, שמשומרים הם שם בחביות, ואינו מולף עליהם יין, לפי שמתקלקלים, מִתְּרִין – באכילה. וְכֵן לְתֵרומָה – בגזירה מבוואר: וכן כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין, – מפני שהחולין דמיהם יקרים מן התרומה, שאינה ראויה אלא לכהנים, – מה שלפניו בחנות אסור לקנות ממנו, מחשש תרומה, אבל הבא מן ההפתק ומן האוצר מותר לקנות אצלו, שמתירא הכהן למכור משם תרומה לשם חולין, שמא יודע לחכמים, ויפקירו את כל האוצר.

באור משנה א

כתוב בתורה (דברים ז, כה-כו): "פסילי אליהם תרפון באש... ולא תביא תועבה אל ביתך... שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא", מכאן שעבודה זרה של הגויים אסורה היא בהנאה, וכן כל הדברים המשמשים אותה או שמקריבים לה וכל הנעשה בשבילה, אסורים לישראל בהנאה, כמו שכבר הוזכרו בפתיחה למסכתנו. ברם, צלמים (צורות ופסילים) שעשו אותם הגויים לנוי בלבד מותרים בהנאה. פרקנו עוסק בפסטי הידנים של צלמים וצורות ועבודות זרות שונות, אילו מהם נחשבים עבודה זרה ואסורים בהנאה, ואילו מהם אינם בגדר עבודה זרה; כן עוסק הפרק בדני בניני עבודה זרה, טומאת עבודה זרה, תערובתה, ועוד. משנתנו דנה בצלמים שונים, אילו מהם אסורים בהנאה משום עבודה זרה. ונחלקו בזה תנאים.

הַמוֹצֵא שְׂבָרֵי צְלָמִים, הָרִי אֵלּוֹ מִתְּרִים – לפי שיש בהם ספק ספקא: ספק אם צלמים אלו, כשהיו צלמים, נעבדו; ואם נעבדו, שמא שיברום וביטלו; הלכך מקילים בשברים אלו, ומותר לישראל להשתמש בהם. ברם, בגמרא אמרו, שלא דווקא שברי צלמים, אלא אפילו שברי עבודה זרה מותרים, שאנו אומרים: מן הסתם שיברה הגוי וביטלה. מִצָּא תַבְנִית יָד אוֹ תַבְנִית רֶגֶל – ומבואר בגמרא, בעומדים על בסיס, שסימן הוא שאינם שברי צלמים, הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִים – בהנאה, מִפְּנֵי שֶׁפְּיוֹצֵא בָּהֶן נֶעְבֵּד – שיש גויים שעושים מלכתחילה תבנית יד או תבנית רגל לשם עבודה זרה.

י ו ט ח מ י ש י

באור משנה ב

ג המוצא פלים, ועליהם צורת חמה, צורת לבנה, צורת דרקון – יוליכם לים המלח. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שעל המכבדן אסורים, שעל המבזין מתרין. רבי יוסי אומר: שחוק וזורה לרוח או מפיל לים. אמרו לו: אף הוא נעשה זבל, שנאמר (דברים יג, יח): "ולא ידבק בידך מאומה מן ההרים".

ד שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי, אמר לו: כתוב בתורתכם: "ולא ידבק בידך מאומה מן ההרים", מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי? אמר לו: אין משיבין במרחץ. וכשיצא אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באת בגבולי. אין אומרים: נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי, אלא אומרים: נעשית אפרודיטי נוי למרחץ. דבר אחר, אם נותנין לך מומן הרבה, אי אתה נכנס לעבודה זרה שלך ערם ובעל קרי ומשתין בפניה; וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה. לא נאמר אלא "אלהיהם", את שנוהג בו משום אלוה – אסור; ואת שאינו נוהג בו משום אלוה – מתיר.

ה הגוים העובדים את ההרים ואת הנבעות – הן מתרין, ומה שעליהם אסורים, שנאמר (דברים ז, כה): "לא תחמוד ה פירוש ברטנורא

ג צורת חמה צורת לבנה. פירש הרמב"ם ז"ל, לא שימצא עגול ויאמר זהו השמש, או כמין קשת עגול ויאמר זו לבנה, אלא שימצא הצורה שמיחסים אלו הוברי שמים לשמש וירח, כמו שאמרו שצורת השמש צורת מלך מעוטר יושב על עגלה, וכן כל כיוצא בזה: צורת דרקון. צורת נחש שיש לו ציצין וקשקשין כקשקשי הדג, ואומרים שהיא צורה לתלי הלבנה, והיתה נעבדת באותן הימים. ואפילו לרבנן דאמרי לעיל שאר כל הצלמים מותרים, מודו דהך אסור, דאורחיהו למפלחיהו: שעל המכבדים. כלים נאים שתשמישן לנוי ולכבוד, כגון שירים ונזמים ומבעות וכיוצא בהם: מבוזים. כגון יורות וקומקומים ומחמי תמין ודומיהן. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: וזורה לרוח. שלא יהנה ישראל ממנה: אף הוא. אם יורנו לרוח גם עתה יש הנאה לישראל ממנו, שהוא נעשית זבל.

ד אפרודיטי. צורת כוכב נוגה. כך פירש הרמב"ם ז"ל: אין משיבין. דבר תורה במרחץ, לפי שאדם עומד שם ערום: היא באתה בגבולי. שהמרחץ קדם לה, והמרחץ נעשה לכל הבא לרחץ. ועוד תשובה אחרת, אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי, דמרחץ לאו דבר של נוי הוא, אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ, שאפרודיטי משמש במרחץ, והוא מפל והוא עיקר: ביב. הרחץ עשוי בקרקע להוציא שופכים לרשות הרבים:

ה הן מותרין. ההרים עצמן מותרין לזרעה ולחצוב מהן אבנים, דמחומר לא מתסר: ומפני מה אשרה אסורה. כלומר כי היכי דדרשינן אלהיהם על

משניות מבוארות – קהתי

שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי – שעמד שם פסל של האלילה היוונית אפרודיטי. אמר לו – פרוקלוס לרבן גמליאל: "כתוב בתורתכם: 'ולא ידבק בידך מאומה מן ההרים', מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?" כיצד מותר לך ליהנות ממרחץ של עבודה זרה? אמר לו – רבן גמליאל: אין משיבין במרחץ – בדברי תורה, מפני שעומדים שם ערומים, וכשיצא – עם פרוקלוס מבית המרחץ, אמר לו – רבן גמליאל: אני לא באתי בגבולה – בתחומה של אפרודיטי, היא באת בגבולי – שהרי העמידה כאן לאחר שהמרחץ היה כבר עשוי לשירותו של הציבור. ועוד, אין אומרים: נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי – שאין בונים מרחץ לכבודה של עבודה זרה, אלא אומרים: נעשית אפרודיטי נוי למרחץ – שמעמידים פסל של אליל להיות קישוט למרחץ; נמצא המרחץ עיקר והפסל טפל. דבר אחר – טעם אחר, אם נותנין לך מומן הרבה – אפילו היו נותנין לך הרבה כסף, אי אתה נכנס לעבודה זרה שלך ערם – לא היית נכנס לבית אליך ערום, ובעל קרי – כשארע לך מקרה לילה, ואתה נכנס לבית אליך ערום, תעלה, שדרכה יוצאים מי השופכין החוצה, וכל העם משתינין לפניה – במרחץ, וכיון שאין דרך עבודתה בכך (כמו שנהגו בבעל פנור: עיין סנהדרין ז, ו). הרי התנהגות זו מוכיחה, שלא העמידה כאן לשם עבודה זרה אלא לנוי בלבד, הלכך אין כאן איסור של עבודה זרה; לא נאמר – באיסור עבודה זרה, אלא "אלהיהם" – "אבד תאבדון... את אלהיהם", ובא הכתוב ללמדנו: את שנוהג בו משום אלוה – אותו פסל שנוהגים בו מנהג אלוה, אסור – בהנאה משום עבודה זרה; ואת שאינו נוהג בו משום אלוה – פסל שאינו לשם עבודה זרה, מתיר – כמבואר לעיל, שמותר לרחוץ במרחץ שעומד בו פסל של אליל, שאינו אלא לנוי.

באור משנה ה

משנה זו באה להשיענו, שהמחומר לקרקע, כגון הר, אף על פי שנעבד, אינו נאסר בהנאה משום עבודה זרה. ברם, כל דבר תלוש שנמצא עליו, כפי שיבואר, אסור בהנאה.

באור משנה ג

משנה זו דנה בשני ענינים: א. כלים שיש עליהם צורות, אם יש בהם חשש עבודה זרה. ב. המוצא עבודה זרה – שדין תורה הוא, שחיבים לבערה מן העולם – כיצד מבער אותה?

המוצא פלים, ועליהם צורת חמה – כלומר צורה שעושים עובדי החמה, שהיא דמות של מלך מעוטר היושב בעגלה, צורת לבנה – או צורה שעושים עובדי הלבנה; אבל לא תמונות החמה והלבנה (ותב"ם), צורת דרקון – מין נחש, יוליכם לים המלח – יורקם לים, לפי שודאי נעשו לשם עבודה זרה, ואסורים הם בהנאה; הלכך יבערם בדרך זו מן העולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שעל המכבדן – הצורות שעל כלים חשובים ויקרים, כגון תכשיטים וכיוצא בהם, ודאי נעשו לשם עבודה זרה, ולכן המוצא כלים אלו, אסורים – הכלים בהנאה; שעל המבזין – אבל הצורות שעל כלים פחותים, כגון כלי בישול, ודאי לא נעשו לשם עבודה זרה, ולכן כלים אלו מתרין – בהנאה. רבי יוסי אומר: שחוק וזורה לרוח או מפיל לים – רבי יוסי בא להוסיף על דברי תנא קמא, שלא דווקא "יוליכם לים המלח", אלא יכול הוא גם לשחוק את עבודה זרה ולפזר את האבק ברוח. אמרו לו – חכמים לרבי יוסי: אף הוא נעשה זבל – כשזורה את אבק עבודה זרה לרוח, הרי הוא נעשה זבל לקרקע, ונמצא ישראל נהנה ממנו, ששדה משתבחת על ידו, והרי זה אסור, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן ההרים" – ולפיכך אין מבערים עבודה זרה אלא בהטלה לים המלח וכיוצא בזה, שלא תהא ממנה כל הנאה שהיא לישראל.

י ו ש י

באור משנה ד

כבר הזכרנו בפרק א משנה ז, שהרומאים הקדמונים היו קוראים את בתי המרחץ על שמות אלילים, והיו מעמידים בתא מיוחד (בניפה) או בחצר של בית המרחץ את פסל האליל, שבית המרחץ נקרא על שמו. משנתנו באה ללמד, שמותר לישראל לרחוץ במרחץ כזה, שכן מעשה ברבן גמליאל שחחק במרחץ של האלילה אפרודיטי, ובשיחתו עם גוי אחד הסביר את טעמי ההיתר, כפי שיבואר במשנה. שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, בשעה

כִּסְף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָּ. רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר: "אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים" (שם יב, ב), וְלֹא הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם; "אֱלֹהֵיהֶם... עַל־הַגְּבֻעוֹת", וְלֹא הַגְּבֻעוֹת אֱלֹהֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה אֲשֶׁרָה אֲסוּרָה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּפְסִיט יְדֵי אָדָם, וְכָל שֵׁשׁ בָּהּ תַּפְסִיט יְדֵי אָדָם אֲסוּר. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי אוֹבִיץ וְאֶדוֹן לִפְנֵיךָ: כָּל מָקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא חַר גְּבוּלָה, וּגְבֻעָה נִשְׁאַחַה, וְעַץ רַעֲנָן – דַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲבוּדָה זָרָה.

וּ מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סְמוּךְ לַעֲבוּדָה זָרָה, וְנָפַל – אֲסוּר לִבְנוֹתוֹ; פֵּיזֵד יַעֲשֶׂהָ? כּוֹנֵם בְּתוֹךְ שְׁלֹו אֲרַבַּע אַמּוֹת וּבּוֹנָה. הֵיָה שְׁלֹו וְשֹׁל עֲבוּדָה זָרָה – נִדּוֹן מִחֻצָּה עַל מִחֻצָּה. אֲבָנָיו עֲצָיו וְעַפְרוֹ מִטְּמֵאִין בְּשֶׁרֶץ, שְׁנֵאֲמַר (דברים ז, כו): "שִׁקְץ תִּשְׁקָצְנוּ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּנִדָּה, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה ל, כב): "תִּזְרַם כְּמוֹ דְרוֹחַ, צֵא תֹאמַר לוֹ", מָה נִדָּה מִמִּמָּאָה

פירוש ברטנורא

ההרים ולא ההרים אלהים, הכי נמי תחת כל עץ רענן אלהים, ולא עץ רענן אלהים, ולמה אסרה תורה דרכי (דברים ז) ואשריהם תגדעון: מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. שאדם נמנע. וסבר רבי יוסי שאלו שנטעו ולבסוף עבדו אסור. ותנא קמא סבר, הואיל ובתחלת נטיעתו לא נתכוין לעבודו, אין העבודה שעובד אותו אחר שהוא מחובר אוסרתו, דהוי כמו שעובד להר. ואין הלכה כרבי יוסי: אני אוביץ. אפרש: ואדון לפניך. אחרי שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת כל עץ רענן, יש לומר שלא נאמר אלא למסור להם סימנים, מקום שרגילים אמורים לעבוד שם ע"ז כדי שיחפשו ישראל ויבערום. ומיעוטא דהרים וגבעות מיהא ממעטין ממשמעותיה שלא צוה לנו לאבד ההרים. אבל עץ רענן צוה לנו לאבד שנאמר (שם י"ב) ואשריהם תשרפון באש: ו סמוך לבית עבודה זרה. שהיה אחד מכותלי בית עבודה זרה וחבית נעצמו נעבד: אסור לבנותו. שבונה בית לע"ז: כונס לתוך קרקע שלו ארבע אמות. ואינו מניחו פנוי, שנמצא מהנה לע"ז שמרחיב את גבולה, אלא ממלא המקום קוצים ועושה שם בית הכסא לתינוקות: היה שלו ושל ע"ז. שמקום עובי הכותל חצוי שלו: נדון מחציה על מחציה. אותו חלק של ע"ז אינו עולה בכניסת ארבע אמות. אבל חלקו עולה. שאם עובי שתי אמות מונה אמה שלו וכונס שלש אמות בתוך שלו: אבניו ועציו ועפרו. של אותו כותל: מטמאין בשרץ. ואפילו חלקו של ישראל, לפי שאין ברירה: בשרץ. שמטמא

משניות מבוארות – קהתי

אסורו, מאחר שהוא מחובר לקרקע ודינו כהר. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי אוֹבִיץ – כלומר אני אסביר ואפרש, וְאֶדוֹן לִפְנֵיךָ – בענין הפסוק "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן", שלפיכך הזכיר הכתוב "ותחת כל עץ רענן" – אף שאין לדרשו כמו שדורשים "על ההרים... ועל הגבעות", שהרי התורה אסרה את האשרה, כמו שהבאנו לעיל – לפי שכתוב זה בא בעיקר לומר: כָּל מָקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא חַר גְּבוּלָה, וּגְבֻעָה נִשְׁאַחַה, וְעַץ רַעֲנָן, דַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲבוּדָה זָרָה – כלומר שמסר הכתוב סימנים לישראל, שידעו באיזה מקומות עליהם לחפש עבודה זרה כדי לבערה. ומכל מקום למדיה ממשמעותו של הכתוב למעט הרים וגבעות, שאינם נאסרים, שהרי לא נאמר בשום מקום לאבד את ההרים, מה שאין כן בעץ רענן שנאמר בו (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש".

ש ו ת ב ו

באור משנה ו

משנתנו דנה בכותל ביתו של ישראל ששימש כותל גם לבית עבודה זרה. כן דנה המשנה בטומאת עבודה זרה. מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סְמוּךְ לַעֲבוּדָה זָרָה – כגון שסמכו הגויים בית עבודה זרה לכותל ביתו של ישראל, ונמצא הכותל משמש גם את בית עבודה זרה, וְנָפַל – אותו הכותל, אֲסוּר לִבְנוֹתוֹ – מחדש באותו מקום, שהרי בונה בזה כותל לבית עבודה זרה. פֵּיזֵד יַעֲשֶׂהָ? כּוֹנֵם בְּתוֹךְ שְׁלֹו אֲרַבַּע אַמּוֹת וּבּוֹנָה – מכניס את הכותל לתוך תחומו, ובונהו במרחק ארבע אמות מגבול שטחו; בנוסחאות אחרים אין גורסים "ארבע אמות". בגמרא מבואר, שאינו מניח את מקום הרווח (אותן ארבע אמות) פנוי, אלא ממלאו קוצים, כדי שלא תיהנה ממנו עבודה זרה. הֵיָה – הכותל, שְׁלֹו וְשֹׁל עֲבוּדָה זָרָה – בשותפות, נִדּוֹן מִחֻצָּה עַל מִחֻצָּה – כשהוא כונס בתוך שלו ארבע אמות, לוקח הוא בחשבון את מחצית עובי של הכותל: שאם, למשל, עובי של הכותל שתי אמות, עולה לו אמה אחת מהמקום של הכותל עובי של ארבע האמות, וכונס בתוך שלו עוד שלוש אמות. אֲבָנָיו עֲצָיו וְעַפְרוֹ – של אותו כותל משותף, מִטְּמֵאִין בְּשֶׁרֶץ – שמטמא אדם וכלים במגע, אבל לא במשא, שְׁנֵאֲמַר: "שִׁקְץ תִּשְׁקָצְנוּ" – ודרשו: "שקץ" – לשון שרץ. ברם, שיעורה של עבודה זרה לטמא במגע אינו כבעדשה כשרץ, אלא ככזית; שכן טומאת עבודה זרה מדרבנן היא, ולפיכך הקלו בה. לפי מפרשי המשנה מדובר במשנתנו,

הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות – והוא הדין למעיינות, הן מִתְרִין – ההרים והגבעות עצמם מותרים בהנאה, דהיינו שמוותרים בחרישה ובזריעה, וכן מותר לחצוב מהם אבנים, וכיוצא בזה, וְמָה שֶׁעֲלֵיהֶם אֲסוּרִים – בהנאה, כגון אם ציפו אותם זהב וכסף, הציפוי אסור, שְׁנֵאֲמַר: "לֹא־תִתְּמַד כִּסְף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָּ" – ואף על פי שאין הדברים שעליהם נקראים עבודה זרה, אלא ההרים והגבעות עצמם, גזירת הכתוב היא, שהרים וגבעות שהם קרקע עולם, אין כוח בעבודה זרה לאסרם, אבל מכיון שהם נעבדים, נחשבים הם מכל מקום עבודה זרה, והדברים התלושים שעליהם כתלושים של כל עבודה זרה הם, שנאמר: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם" – על כל שהם נעבדים משמע (דש"י). רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר: "אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים" – כתוב (דברים יב, ג): "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את אלהים, על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן", ודרש רבי יוסי הגלילי: את אלהים על ההרים. וְלֹא הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם – שאין ההרים נאסרים משום שהם אלהים; "אֱלֹהֵיהֶם... עַל־הַגְּבֻעוֹת", וְלֹא הַגְּבֻעוֹת אֱלֹהֵיהֶם – בגמרא מבואר, שרבי יוסי הגלילי חולק על תנא קמא וסובר שאף ציפי ההר כהר עצמו ומותר בהנאה, שאין נאסרים בהנאה אלא אלוהים שעל ההרים; זוהי דעת ריש לקיש. ורב ששת אמר, שציפוי ההר לדברי הכל אינו כהר, ואסור בהנאה משום ההר שנעבד, אלא שנחלקו רבי יוסי הגלילי ותנא קמא באילן שנטעו לפירות ואחר כך עבדו, תנא קמא סובר: אף אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר בהנאה, שכל המחובר לקרקע אינו נאסר בהנאה משום עבודה זרה; ורבי יוסי הגלילי סובר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור, שאין זה דומה להרים ולגבעות, כפי שיתפרש מיד במשנתנו. וּמִפְּנֵי מָה אֲשֶׁרָה אֲסוּרָה – למה אסרה התורה את האשרה, שכתוב (דברים ז, ח): "ואשריהם תגדעון", וכן (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש", הלא אשרה מחוברת לקרקע היא, ולמה אין דינה כקרקע? למה לא נדרוש "אלהים תחת כל עץ רענן", ולא כל עץ רענן אלהים? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּפְסִיט יְדֵי אָדָם – שאדם נטעה, וְכָל שֵׁשׁ בָּהּ תַּפְסִיט יְדֵי אָדָם אֲסוּר – מכאן מה שאמרנו קודם, שלדעת רבי יוסי הגלילי, אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור בהנאה, הואיל ויש בו תפיסת ידי אדם. ברם, תנא קמא סובר, שאינה אסורה אלא אשרה, שנטעה מתחילה לשם עבודה זרה; אבל אילן שנטעו סתם ולא נתכוון בתחילת נטיעתו לעבדו, כשעובד אותו אחר כך אינו

במשא – אף עבודה זרה מטמאה במשא.

ז שלשה פתים הן: בית שפנוי מתחלה לעבודה זרה – הרי זה אסור; סידו וכירו לעבודה זרה, וחדש – נוטל מה שחדש; הכנים לתוכו עבודה זרה, והוציאה – הרי זה מותר. שלש אבנים הן: אבן שחצבה מתחלה לבימוס – הרי זו אסורה; סידה וכירה לשם עבודה זרה, וחדש – נוטל מה שחדש; העמיד עליה עבודה זרה, וסלקה – הרי זו מותרת. שלש אשורות הן: אילן שנטעו מתחלה לשם עבודה זרה – הרי זה אסור; גרעו ופסלו לשם עבודה זרה, והחליף – נוטל מה שהחליף; העמיד תחתיו עבודה זרה ובטלה – הרי זה מותר. איזו היא אשורה? כל שיש תחתיה עבודה זרה. רבי שמעון אומר: כל שעובדין אותה. ומעשה בצידן באילן

פירוש ברטנורא

במנע ואינו מטמא במשא. לפי שטומאת ע"ז דרבנן, אקילו בה. ואינה מטמאה בכעדרה כשרץ, אלא ככזית כמתים: רבי עקיבא אומר בנדה. ואין הלכה כרבי עקיבא אפילו בע"ז עצמה, וכל שכן במשמשיה:

ז שלשה פתים הם. לענין ביטול ע"ז: בית. שתחלת בנינו לע"ז, והיו עובדין את הבית עצמו, הרי זה אסור: סידו וכירו לעבודה זרה. שהיה בניו מתחלה לידת אדם, וסידו, שלבנו בסיד. וכירו, פיתוח וציור: וחדש. או שחידש: נוטל מה שחידש. ושאר כל הבית מותר: הכנים לתוכו ע"ז. לפי שעה ולא הקצהו לתשמיש ע"ז: שלש אבנים הם. לענין בטול: אבן שחצבה מתחלה. מן ההר: לבימוס. להושיב ע"ז עליה: סידה וכירה. והיא היתה חצובה ועומדת: נוטל. ישראל: מה שחידש. הנכרי, והאבן מותרת: העמיד עליה ע"ז. לפי שעה ולא הקצה האבן לבימוס: וסלקה, הרי זו מותרת. ואינה צריכה בטול: גרעו. לשם עבודה זרה, לעבוד הגידולים שיגרלו בו מעתה: נוטל מה שהחליף. הענפים שגרלו במקום אותן שגרעו, ושורפן כדן אשרה, והשאר מותר: איזו היא אשורה. בגמרא מפרש, דאשלוש אשורות דתנן לעיל קאי. והבי קתני, שלש אשורות הן, שתיים דברי הכל, ואחת מחלוקת רבי שמעון ורבנן,

משניות מבוארות – קהתי

עליה את העבודה זרה, שדרכם לעבוד אף את הבימוס עצמו, והרי זה כאילו חצבה לעשותה בעצמה עבודה זרה. ב. סידה וכירה – היתה האבן חצובה, וסידה וכירה בפיתוחים וציורים, לשם עבודה זרה, וחדש – או שחידש דבר אחר באבן לשם עבודה זרה, נוטל מה שחדש – שכל מה שחידש הגוי באבן אסור בהנאה, וכשמסלקים אותו, מותרת האבן בהנאה. ג. העמיד עליה עבודה זרה – העמיד הגוי על האבן עבודה זרה לפי שעה, ולא הקצה אותה לבימוס, וסלקה – ממנה, הרי זו מותרת – מותרת האבן בהנאה. שלש אשורות הן – שלושה דינים הם באיסור האשורה: א. אילן שנטעו מתחלה לשם עבודה זרה – שנתכוון לעבוד את האילן עצמו, הרי זה אסור – אילן זה אסור מיד כשנטעו, אף על פי שלא נעבד עדיין. ב. גרעו ופסלו – היה אילן נטוע, וגידעו הגוי, היינו שכרת את ענפיו, ופיטלו. היינו שהסיר ממנו את הפסולת, לשם עבודה זרה – על דעת לעבוד את הגידולין שיגרלו בו מכאן ואילן (ורשיי). ורחליף – והוציא האילן ענפים חדשים, נוטל מה שהחליף – הרי זה כורת את הענפים, שהם אסורים בהנאה, ושאר האילן מותר. ברם, אם נתכוון לעבוד גם את עיקר האילן, נאסר כל האילן אף על פי שהאילן הוא מחובר לקרקע, כיון שעשה מעשה בגוף האילן (ענין משנה ה). ג. העמיד תחתיו עבודה זרה – העמיד גוי עבודה זרה תחת אילן סתם, ובטלה – אחר כך (כפי שלמד להלן ד. ה). ויש גורסים: ונטלה, ואפילו נטלה ישראל, הרי זה מותר – מותר האילן, שהרי לא נעבד ולא נעשה מעשה בגוף האילן לשם עבודה זרה. ברם, כל זמן שהעבודה זרה עומדת תחתיו, האילן אסור, שהואיל ועשאו כאשורה, הרי הוא כמשתמש באילן עצמו לשם עבודה זרה. איזו היא אשורה – בגמרא מבואר, שמשנתנו ממיכה בענין האשורה השלישית, והיא באה להשמיענו שנחלקו בה תנאים, שכן שתי האשורות הראשונות הן לדברי הכל, והשלישית שנויה במחלוקת, ואיזו היא אשורה – השנויה במחלוקת? כל שיש תחתיה עבודה זרה – אף על פי שאין האשורה עצמה נעבדת, כל זמן שיש העבודה הזרה תחתיה, אסורה היא, כמו שבארנו לעיל. רבי שמעון אומר: כל שעובדין אותה – כל שעובדין את האילן עצמו, הרי זו אשורה האסורה, אבל אם האילן עצמו אינו נעבד, אלא שעובדים עבודה זרה תחתיו, אין זו אשורה, ואין האילן אסור אפילו בזמן שעבודה זרה תחתיו. ומעשה בצידן – שם מקום, באילן שהיו עובדין אותו – שנראה היה כאילו עובדים את האילן, ומצאו תחתיו גל – של אבנים וחול. אמר להן רבי שמעון – לאנשים שבאו לשאול אותו בדבר האילן:

שאינ חלקו של ישראל ניכר, ולכן אבניו ועציו של כל הכותל מטמאים בטומאת עבודה זרה, כפי שבארנו לעיל. ומכל מקום רשאי ישראל למכור חלקו לגויים בכל מקום שהוא. רבי עקיבא אומר: בנדה – אבניו ועציו ועפרו מטמאים כנידה, שטמאה גם במשא, שפאמר – בענין עבודה זרה: "תזרם כמו זרה" (נדה). צא תאמר לו – ודורש מכאן רבי עקיבא, שעבודה זרה דומה לענין טומאה לנידה, מה נדה מטמאה במשא – שהנושאה טמא אפילו לא נגע בה בשעה שנשאה, שכתוב בנדה (ויקרא טו, כב): "וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו יכבס גידיו ורחץ במים וטמא עד הערב", ומכאן שהיא מטמאה את הכלי שנשא אותה, אף על פי שלא נגע בה, שאפילו היו עשרה כלים זה על זה, כולם בכלל "אשר תשב עליו" הם (ורשיי). אף עבודה זרה מטמאה במשא – כלומר גם במשא. והלכנה כתנא קמא. ברם, כל זה כשנעבד הבית בעצמו, שהאבנים והעצים הם עבודה זרה גמורה; אבל אם הבית אינו נעבד, אלא שהכנים עבודה זרה בתוכו, מותר הבית בהנאה ואין טומאה באבניו ובעציו (חמאדי).

באור משנה ז

שלושה פתים הן – שלושה דינים חלוקים הם בבתי עבודה זרה: א. בית שפנוי מתחלה לעבודה זרה – שבנאו גוי מתחילה לשם עבודה זרה, כלומר שיהא הבית עצמו נעבד, הרי זה אסור – כל הבית אסור בהנאה, וכפי שלמד להלן (ד, ז), אסור הוא מיד כשבנאו, אף על פי שעדיין לא נעבד. ב. סידו וכירו לעבודה זרה – שהיה הבית בנוי מתחילה לידרה, ואחר כך החליט לעשותו בית עבודה זרה, וסידו בסיד או שכיירו בפיתוחים ובציורים לשם עבודה זרה, וחדש – או שחידש בו דבר לשם עבודה זרה, נוטל מה שחדש – נוטל ישראל מהבית מה שהגוי חידש, שכל מה שחידש אסור בהנאה, ולאחר שסילקו משם, הבית מותר לישראל בהנאה. במה דברים אמורים? כשהבית לא נעבד עדיין, אבל אם נעבד, אסור הבית כולו בהנאה. ג. הכנים לתוכו עבודה זרה – לפי שעה, ולא נתכוון לעשות את הבית לבית עבודה זרה, ומוציאה – אחר כך מן הבית, ואפילו הוציאה ישראל, הרי זה מותר – מותר הבית לישראל בהנאה; ואמנם כל זמן שהעבודה זרה בבית, אסור הוא בהנאה, אבל לאחר שהוציאה, הותר הבית מיד. שלש אבנים הן – שלושה דינים חלוקים הם באבנים, שמשמשים בהן הגויים לשם עבודה זרה: א. אבן שחצבה – הגוי מן ההר – מתחלה לבימוס – כשביל מושב לעבודה זרה, הרי זו אסורה – בהנאה, אף על פי שעדיין לא הושיב

שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין אוֹתוֹ, וּמִצָּאוּ תַּחְתּוֹ גֵּל. אָמַר לָהֶן רַבִּי שְׁמַעוֹן: בְּדָקוּ אֶת הַגֵּל הַזֶּה; וּבְדָקוּהוּ, וּמִצָּאוּ בוֹ צוּרָה. אָמַר לָהֶן: הוּאִיל וְלַצּוּרָה הֵן עוֹבְדִין, נִתִּיר לָהֶן אֶת הָאֵילָן.

פירוש ברטנורא

ואיזהו אשרה שנחלקו ר"ש ורבנן, כל שיש תחתיה ע"ז, דרבנן קרו לה אשרה ואסרי לה כל זמן שיש ע"ז תחתיה, ורבי שמעון אומר אינה אשרה אלא כל שעובדין אותה, אבל כל שיש תחתיה ע"ז אין זו אשרה. ואין הלכה כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

אף על פי שיש תחתיו עבודה זרה, כמו ששנינו לעיל. ברם, אין הלכה כרבי שמעון. אלא כל זמן שיש עבודה זרה תחת האילן, אסור גם האילן בהנאה בתורת משמשי עבודה זרה.

בְּדָקוּ אֶת הַגֵּל הַזֶּה – אם אין בו עבודה זרה, וּבְדָקוּהוּ, וּמִצָּאוּ בוֹ צוּרָה – של אילן, אָמַר לָהֶן – רבי שמעון: הוּאִיל וְלַצּוּרָה הֵן עוֹבְדִין – שהגויים עובדים לצורה שבגל, ולא לאילן עצמו, נִתִּיר לָהֶן אֶת הָאֵילָן – לישראל, שלדעת רבי שמעון מותר האילן בהנאה

המשך מעמוד ג

ומבואר שם, שעיקר הענין ד"מן המיצר" הוא כפירוש הא': שהיא "הצעקה שמן הריחוק כו", שזה מגיע בבחי' עומק ופנימיות הלב ומתבטל בזה בכל עצמותו כו', ומגיע עי"ז בבחי' המרחב דעצמות".

ב. כותב הצמח צדק², שהשורש של "מיצר" התחתון הוא ב"מיצר" העליון, ולכן כאשר יש למטה קריאה וצעקה מן הריחוק, זה מעורר את "המיצר" העליון.

ויש להוסיף בזה, שהתעוררות העליון היא לא רק מחמת שהקריאה והצעקה של התחתון מעוררת אותו, אלא כי עצם התנועה של "המיצר" התחתון נוגעת ומושרשת ב"מיצר" העליון. ומכיון שה"מיצר" העליון הוא למעלה מבחי' "מרחב י-ה", לכן בכוחו להכריח כביכול שתהי' המשכת ה"מרחב י-ה" לתחתון.

יתירה מזו, עפ"י הנ"ל שעצם ה"מיצר" של התחתון קשור ל"מיצר" שלמעלה, מובן, שעצם הרצון של התחתון לצאת "מן המיצר" (שזהו ענין התשובה), פועלת שעוד "טרם יקראו ואני אענה"³, הקב"ה יעמיד אותו "במרחב י-ה"⁴.

(2) אוה"ת נ"ך ריש ע' א'לו.

(3) ישע"י סה, כד. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז.

(4) משיחות ש"פ פינחס ה'תשמ"ח הערה 17 (סה"ש ה'תשמ"ח ח"ב ע' 540). וש"פ פינחס ה'תשמ"ט הערה 21 (סה"ש ה'תשמ"ט ח"ב ע' 582). ושם מקשר ענין זה עם מ"ש בשו"ע (או"ח סתק"צ ס"כ) שצ"ל בשופר צד אחד קצר וצד השני רחב, עיי"ש.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

פרק שני - הקורא למפרע

דף יז ע"א: משנה אופנים שונים בקריאת המגילה שאינו יוצא בהם ידי חובתו: **הַקּוֹרֵא אֶת הַמַּגִּילָה לְמַפְרַע** - מסופה לתחילתה, **לֹא יֵצֵא** ידי חובת קריאתה. **קָרָאָה עַל פֶּה** שלא מתוך הכתב, או **קָרָאָה בלשון תְּרַנּוּנִים** - ארמית, ואין צריך לומר אם קראה **בְּכָל לָשׁוֹן**, והקורא או השומע אינם מבינים את אותו הלשון, **לֹא יֵצֵא**. **אֲכָל קוֹרִין אוֹתָהּ לְלִזְעוֹת** - לאנשים שמבינים לשון לעז, בלשון **לָעַז** - לשון שאינה לשון הקודש. **וְהַלּוּעִי שִׁשְׁמַע קריאת המגילה בְּאֲשׁוּרִית** [-לשון הקודש], **יֵצֵא**, אף שלא הבין הקריאה.

אופני קריאה שבהם יוצא ידי חובתו: **קָרָאָה סִירוּגִין** - בהפסקות בתוך הקריאה, **וּמִתְנַמְנֵם**, **יֵצֵא**. **הָיָה בּוֹתֵבָה** וקרא ממנה תוך כדי כתיבתה, או שהיה **דוֹרְשָׁה**, וכן אם היה **מְגִידָהּ** לבדוק כשרותה, **אִם בְּיוֹן לְבָו** לשם מצות קריאתה **יֵצֵא**, **וְאִם לֹא לֹא יֵצֵא**, שלא קרא לשם מצוה.

ענה מבארת המשנה דין כתיבת המגילה: **הָיָה בּוֹתֵבָה פָּסֵם** - בצבע צהוב, **וּבְסִיקְרָא** - בצבע אדום, **וּבְקוֹמוֹם** - שרף אילן, **וּבְקִנְקִנְתוֹם** - סם שחור לצביעת מנועלים. וכן הכתובה **עַל הַנִּייר** - דף מעשבים מודבקים, **וְעַל הַדְּפִתָּא** - קלף שאינו מעובד כל צורכו, **לֹא יֵצֵא**, **עַד שֶׁתֵּהָא בּוֹתֵבָה** בכתב **אֲשׁוּרִית**, **וְעַל הַסֵּפֶר** - קלף המעובד כל צורכו, **וּבְדִי שָׁחור**.

גִּמְרָא הגמרא מבארת את מקור הדין הראשון שבמשנתנו שהקורא את המגילה למפרע לא יצא: **מֵנָּה הֵי מִלִּי**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּא, דְּאָמַר קָרָא** (אסתר ט כז) **'לְהִיזוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה בְּכַתְּבָם וּבְזִמְנָם'**, והוקש 'כתבם' דהיינו קריאת המגילה ל'זמנם' דהיינו זמן קריאתה, **מֵה זְמַנָּה לְמַפְרַע**, **לֹא**, שהרי לא ניתן להקדים את יום ט"ו ליום י"ד, **אִף בְּכַתְּבָם לְמַפְרַע**, **לֹא**, שאין לקרוא את המגילה למפרע. מקשה הגמרא: **מִיָּד מִצּוֹת קְרִיאָהּ** של המגילה **בְּתִיבָה הֶבֶא** בפסוק זה, **הִרִי עֲשִׂיָּהּ** של מצוות הפורים **בְּתִיבָה, דְּכַתִּיב** (שם) **'לְהִיזוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים'**, וכיצד ניתן ללמוד מפסוק זה לענין קריאת המגילה. לכן מבארת הגמרא: **אֵלָּא לְמַדִּים דִּין זֶה מִהֶבֶא, דְּכַתִּיב** (שם ט כח) **'וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים'**, **אִתְּקַשׁ וְזִכְרָה** דהיינו קריאת המגילה שבה נזכרים ימי הפורים **לְעֲשִׂיָּהּ** של ימי הפורים, **מֵה עֲשִׂיָּה לְמַפְרַע**, **לֹא**, שלא ניתן להקדים ט"ו ל"ד, **אִף וְזִכְרָה לְמַפְרַע**. **לֹא**.

ברייטא המביאה מצוות קריאה נוספות שאין לקרוא בהן למפרע: **תָּנַא**, ההלכה שהקורא למפרע לא יצא נאמרה בקריאת המגילה, **וְכֵן בְּקריאת הַלֵּל במועדים, וְכֵן בְּקריאת שְׁמַע בשחרית וערבית, אִם הַקִּדִּים פִּסּוּק לַחֲבִירוֹ, וּבְתַפְלָה אִם הַקִּדִּים בִּרְכָה לַחֲבִירָתָהּ**.

הגמרא מבארת מקורות דינים אלו: **הַלֵּל מְנַלֵּן. רַבָּה אָמַר, דְּכַתִּיב** בהלל (תהלים קיג א) **'מְזוֹרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵה מְהֵלָל שֶׁם ה'**, שכשם שהשמש לעולם זורחת במזרח ושוקעת במערב ולא להיפך, כך יש להלל שם ה' על הסדר ולא למפרע. **רַב יוֹסֵף אָמַר**, שנאמר (שם קיח כד) **'זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נִגִּילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ'**. כשם שהיום מתנהל כסדרו, כך 'נגילה ונשמחה בו' בהלל. **רַב אֲבִיָּא אָמַר**, שנאמר (שם קיג ב) **'יְהִי שֶׁם ה' מְבֹרָךְ'**, שיש להלל את שם ה' כהווייתו, ולכך צריך לקרוא את ההלל כסדרו ולא למפרע. **וְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק וְאִתְּיָמָא רַב אַחָא בַר יַעֲקֹב אָמַר, מִהֶבֶא**, שנאמר (שם) **'יְהִי שֶׁם ה' מְבֹרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם'**, שיש להלל את ה' כסדר העולם שהעבר לפני ההווה והעתיד.

ממשיכה הגמרא לבאר את מקורות הדינים שבברייטא: **קְרִיאָת שְׁמַע** מקורו שאין לקרוא למפרע, **דְּתַנִּינָא** בברייטא, **קְרִיאָת שְׁמַע** קריאתה **בְּכַתְּבָהּ** בלשון הקודש ולא בלשון אחר, **דְּבִרִי רַבִּי. וְחֻקִּים אוֹמְרִים**, נקראת **בְּכָל לָשׁוֹן** שהקורא מבין. ומבוררת הגמרא: **מֵאֵי מַעֲמָא דְרַבִּי, דְּאָמַר קָרָא** בפרשת שמע (דברים ו ו) **'וְהָיָה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְדוֹרְשִׁים שְׁבִהוּיָתָן יְהוֹ, כְּלוֹמַר שִׁיקְרָאוּ כִּי שִׁנִּיתָנוּ בלשון הקודש. וְרַבְּנָן מֵאֵי מַעֲמָיְהוֹ, דְּאָמַר קָרָא** (דברים ו ד) **'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גּוֹ, וּמִשְׁמַע מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'שמע' בלשון יחיד ולא 'שמעו' בלשון רבים, שתקרא בְּכָל לָשׁוֹן שְׁאִתָּה שׁוֹמַע [-מבין].**

הקורא. ללועזות. כל שאינו לשון הקודש נקרא לעז, ולקמן פריך והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא: **סִירוּגִין**. בגמרא מפרש קורא מעט ופוסק (ושוהה) וחוזר ופוסק: **הִיָּה בּוֹתֵבָה או דורשה**. ומתוך כך קוראה אם כוון לבו יצא: **דיפתרא ונייר**. מפרש בגמ': **עַל הַסֵּפֶר**. קלף: **גַּמ' מְנַהֵן מִלִּי**. דלמפרע לא יצא: **מֵה זְמַנָּה לְמַפְרַע**. **לֹא**. דאי אפשר שיהא ט"ו קודם ל"ד: **ממזרח שמש עד מבואו**. כשם ששקיעת וזריחת החמה לא יהפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע: **זֶה הַיּוֹם**. כסדר היום שאינו משתנה בשעותיו להיפך כך למפרע **לֹא: יְהִי שֶׁם ה' מְבֹרָךְ**. כהווייתו יהא הלול השם וברכתו כסדרו: **בְּכַתְּבָהּ**. בלשון הקודש ולא בלשון אחר: **וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּהוֹיָתָן** — בלשון הקודש. **שֶׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע** — אלמא: קריאת שמע למפרע לא, ומחכא יליף תנא דלעיל טעמא. **בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמָרָה** — לקרותה בכל לשון, ולכן איצטריך בקריאת שמע "והיו".

1 **בוצינא טב מְקָרָא** – עדיפה דלעת קטנה עכשיו על פני דלעת
2 גדולה שספק אם תגיע בעתיד. ודרך משל הוא, שכמו כן אומר
3 הבהן לעצמו עדיף לי לקבל עכשיו את כל דמי הבכור ולא לוותר
4 על מקצת מדמיו, מאשר לוותר עליהם משום הספק שמא אקבל
5 הרבה בכורות בעתיד, כי שמא לא יתנו לי את בכורותיהם אפילו
6 שאוויל להם עתה את מחיר הבכור.

משנה

8 קרבנות באים מכל מיני בהמה טהורה, יש מהם הבאים מן הפרים,
9 ויש הבאים מן הכבשים ויש הבאים מן העיזים. כמו כן יש קרבנות
10 הבאים מזכרים, ויש הבאים מנקבות. ומשמיעה משנתנו שדין
11 תמורה נאמר בכל מיני קרבנות אלו, וכן נתפסת קדושת תמורה
12 על כל מיני בהמות חולין, ואף כשממירים מין אחד של קרבן על
13 מין אחר של חולין עוברים על איסור 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו'
14 והתמורה חלה.

15 **מְמִירִין מן בהמות הַצֵּאן על בהמות הַקֶּקֶר**, וכן ממירים מן בהמות
16 הַקֶּקֶר על בהמות הַצֵּאן. וכן ממירים מן הַקֶּבֶשִׁים על הַעִזִּים, ומן
17 הַעִזִּים על הַקֶּבֶשִׁים. כמו כן ממירים מן הבהמות הַקֶּקֶר על
18 הַקֶּבֶשִׁים, ומן הַקֶּבֶשִׁים על הַקֶּקֶר. ועל כל תמורות אלו עוברים
19 בלאו של 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו', ומתקדשת התמורה
20 בקדושת מובה.

21 ממירים מן הבהמות הַתְּמִימִים הראויים להקרבה על בהמות פְּעֻלִי
22 מוֹמִין שאינם ראויים להקרבה, וכן ממירים מן בהמות פְּעֻלִי מוֹמִין
23 על הַתְּמִימִים. ומקור דין זה הוא ממה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו) 'לא יחליפנו
24 ולא ימיר אותו, טוב קָרַע או רָע קָטַב, ואם הָמַר יִמִּיר בְּהֵמָה
25 בְּבִהְמָה יִהְיֶה הוּא וְתוֹמֹרוֹתָיָהּ קֹדֶשׁ'. ומשמעות 'טוב' היא תמים
26 הראוי להקרבה, ומשמעות 'רע' היא בעל מום הדחוי מהקרבה,
27 ולפי זה 'טוב ברע' היא תמורת קרבן בעל מום על בהמת חולין
28 תמימה, ו'רע בטוב' היא תמורת קרבן תמים על בהמת חולין בעלת
29 מום. וְאֵיזֶהוּ 'טוב קָרַע' האמור בדין תמורה, אלו הם פְּעֻלִי מוֹמִין
30 שֶׁקָּרַע הַקֹּדֶשׁ אֶת מוֹמָן – שבשעה שהקדישם למזבח היו
31 תמימים, ורק לאחר מכן נפל בהם מום. ודווקא בבעלי מומות אלו
32 נהוג דין תמורה, אבל אם נפל בהם מום קודם שהקדישו אותם אין
33 ממירים בהם, משום שלא חלה עליהם קדושת קרבן כלל.

גמרא

34 הגמרא מביאה מקור מהכתובים לכל הדינים המבוארים
35 בשנתנינו. שואלת הגמרא: מָהָּ הֵי מִיָּלִי – מנין לנו שממירים
36 מכל מיני קרבנות על כל מיני בהמות חולין, אבל לא ממירים
37 בבהמות שהוקדשו למזבח לאחר שנפל בהם מום. משיבה הגמרא:
38 דין זה מקורו מהדרשה המובאת בברייתא. דָּתֵנוּ רַבָּנִן, ממה
39 שנאמר בפירשת תמורה 'אִם הָמַר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּבִהְמָה' משמע על
40 מיני בהמה, וּמִכָּאֵן שֶׁמִּמִּירִין מן הַצֵּאן על הַקֶּקֶר, ומן הַקֶּקֶר על
41 הַצֵּאן, מן הַקֶּבֶשִׁים על הַעִזִּים, ומן הַעִזִּים על הַקֶּבֶשִׁים, ומן הַקֶּקֶר
42 על הַקֶּבֶשִׁים, ומן הַקֶּבֶשִׁים על הַקֶּקֶר, ומן פְּעֻלִי מוֹמִין על הַתְּמִימִים,
43 ומן הַתְּמִימִים על פְּעֻלִי מוֹמִין. וְכֹל יִמִּירוּ מִקְרַבְנוֹת בְּעִלֵּי מוֹם על
44 בהמות חולין תמימות אֲפִילוּ אם קָדַם הַמוֹם של הקרבנות
45 לַהֲקָדִישׁ, תִּלְמוֹד לומר 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו, טוב קָרַע או רָע
46 בְּטוֹב', וְאֵיזֶהוּ 'טוב קָרַע' שפירושו חולין תמימים על קרבנות בעלי
47 מום, אלו דווקא פְּעֻלִי מוֹמִין שֶׁקָּרַע הַקֹּדֶשׁ אֶת מוֹמָן, ולא שנפל
48 בהם מום לפני שהוקדשו.

49 הגמרא מפרשת את הדרשה שבסוף דברי הברייתא: מֵאֵי תִלְמוֹדָא
50 – איך למדים מהכתוב האמור שממירים בבעל מום דווקא באופן
51 שקדם הקדשו את מומו. אָמַר אֲבִי, גִּיטָא קָרָא – הלא היה די לו
52 לכתוב לומר 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו' טוב קָרַע או רָע בו', והיה
53 משתמע מ'רע בו' שלא ימיר בעל מום של חולין בין בקרבן תמים
54

ובין בקרבן בעל מום. 'בְּטוֹב' אֲחֵרִינָא ו–השני לָמָּה לי, ולמה נכתב
55 'רע בטוב' ולא 'רע בו'. אלא שֶׁמֶעַן מִיָּנָה יש להוכיח מזה שדווקא
56 בעל מום שהיה טוֹב מְעִיקָרֵי ו–בתחילתו ורק לאחר שהוקדש נפל
57 בו מום עוֹשֶׂה תְּמוּדָה, אבל רָע מְעִיקָרֵי שנעשה בעל מום לפני
58 שהוקדש אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּדָה.

59 הגמרא מביאה את שיטת רבא שיש בכתוב זה שני יתורים
60 המרכיבים שני דברים: **רָבָא אָמַר**, תְּרוּוּיָהּ טוֹב יִתְוֹרֵי מִיִּתְוֹרֵי – שני
61 'בטוב' שנאמרו בכתוב זה מיתורים, אִם בֵּן נִכְתוּב קָרָא – שהיה
62 היה לו לכתוב 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו' קָרַע, או רָע בו', שכן
63 'אותו ברע' מתפרש בקרבן טוב על חולין רע, וממילא 'רע בו'
64 בהכרח מתפרש על קרבן רע בחולין טוב, וְלָמָּה לי לְמַכְתָּב
65 ו–לכתוב תְּרוּוּיָהּ ו–שני 'טוב' אלו, 'טוב ברע ורע בטוב'. אלא חָד
66 'טוב' בא להשמיענו שֶׁאֲפִילוּ בְּטוֹב נִמִּי כִּי מִמִּיר לָקִין – שאם המיר
67 קרבן טוב בחולין טוב גם לוקה. וְאִידֵךְ – והיתור השני של 'רע
68 בטוב' בא ללמדנו שדווקא בעל מום שהיה טוֹב מְעִיקָרֵי עוֹשֶׂה
69 תְּמוּדָה, אבל רָע מְעִיקָרֵי שקדם מומו להקדשו אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּדָה.
70 מפרשת הגמרא את מחלוקת אבבי ורבא האמורה: וְאֲבִי הוֹסִיב
71 שאין כאן אלא יתור אחד, אָמַר שאין צורך לרבות קרבן טוב
72 בחולין טוב לאיסור תמורה, שהרי קָל וְחֹמֶר הוּא, ומה חולין טוֹב
73 בקרבן רָע דְּעִלּוּיָא קָא מְעַלִּי לֵיה לָקִין – שאפילו שהוא מעלה את
74 קדושת הקרבן מבעל מום שאינו ראוי להקרבה לתמים הראוי
75 להקרבה מכל מקום הוא לוקה, כשממיר חולין טוֹב בקרבן טוֹב
76 דְּכִי דְּרִי גִיטָא – ששניהם שוים במעלתם, ואינו מעלה את
77 קדושת הקרבן על ידי תמורתו לֵא כִּל שֶׁבֶן דְּלָקִין ו–שיש לו ללקות.
78 על כן אין צריך אלא ליתור אחד כדי למעט רע מעיקרו מתמורה.
79 וְרָבָא הוֹסִיב, שאפילו שיש ללמוד טוב בטוב בקל וחומר מטוב ברע
80 מכל מקום צריך הכתוב לרבותו למלקות, משום שהלכה בידינו
81 'אֵין עוֹשֶׂינֵין מן דִּין' – אין מענישים מכח קל וחומר.

82 וְאֲבִי אָמַר לֵה, הָא לֹא דִינָא הוּא – הלימוד של טוב בטוב מטוב
83 ברע אינו בגדר לימוד של קל וחומר, שהרי מִי קָרַע ו–וכי קל
84 הממיר קרבן טוֹב מזהממיר קרבן רָע. ואין זה אלא גילוי מילתא,
85 שמכך שגילה הכתוב שלוקים על טוב ברע למדנו שהקפידה
86 התורה שלא להמיר שום דבר הקדוש בקדושת מובה, וממילא
87 נכללת באיסור זה גם תמורת טוב בטוב.

88 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דין מחודש מיתור נוסף שנאמר
89 בתמורה: תִּנּוּ רַבָּנִן, למה נאמר בתמורה 'לא יחליפנו ולא ימיר'
90 אותו, הלא כפל דברים הוא, אלא 'לא יחליפנו' נאמר בממיר בְּשָׁל
91 אֲחֵרִים, ו'לא ימיר אותו' נאמר בממיר בְּשָׁל עֲצָמוֹ, ולהלן יבואר
92 מהי תמורה 'בשל אחרים'.

93 שואלת הגמרא: וְלִכְתוּב רַק 'לא יחליפנו' שמשמעותו שאין להמיר
94 בשל אחרים, וְלֹא כֵּן ו–ואין צורך ב'לא ימיר אותו', שהרי בודאי
95 תמורה בשל עצמו אינה גרועה מתמורה בשל אחרים. משיבה
96 הגמרא: אֵי קָתַב קָבִי – אילו היה נכתב רַק 'לא יחליפנו' הָיָה אֲמִינָא
97 שרק כשאומר 'תִּצָּא בהמת קרבן זו' מקדושתה וְתִכָּנַס בהמת חולין
98 זו תחתיה בקדושת מובה' הוא דְּתִלְכִּין ו–לוקה, שכן משמעות
99 חילוף היא רק כשממיר בלשון זו. אֲבָל בְּמִמִּיר בסתם ואמר 'זו'
100 תמורת זו' דְּתִרְוּוּיָהּ קָא מְקַדֵּשׁ לָהּ – שמשמע מדבריו שהוא
101 רוצה ששתי הבהמות יהיו קדושות, אֲמָא לֹא לָקִין ו–היינו אומרים
102 שלא ילקהו, ולא אסרה התורה תמורה כזו. קָא מְשַׁמַּע לִן –
103 משמיענו 'לא ימיר אותו' שגם באופן זה אסרה תורה להמיר.

104 הגמרא חוזרת לדון בעצם חידוש ברייתא שיש תמורה גם בשל
105 אחרים. מקשה הגמרא: הָאִי מִמִּיר בְּשָׁל אֲחֵרִים ששנינו בברייתא
106 שתמורתו תמורה, הִיבִי דְּמִי ו–באיזה אופן הדברים אמורים. אִי
107 גִּיטָא ו–אם נאמר שמוזכר בְּהֵמָה דְּהִקְדֵּשׁ דִּידִיה ו–של קרבן שלחן
108 ובבהמת חולין דְּעִלְמָא ו–של חבריו, מִי מְצִי מְקַדֵּשׁ – וכי יכול הוא
109 להקדיש את בהמת חבריו. והרי 'אִישׁ כִּי יִקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' –
110 אָמַר דְּחִקְמָא – אמרה התורה (ויקרא כו ד), ודרשו חכמים מכתוב זה,
111 מִה בֵּיתוֹ הוּא בְּרִשּׁוֹתָא, אָף כֵּן דְּבֵר שְׂרוּצָה אדם להקדיש צריך
112 שיהיה בְּרִשּׁוֹתָא. אִם כֵּן כֶּשֶׁם שאין בידו להקדיש דבר שאינו שלו,
113

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפה רש"י תוספות

שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב – טוב קודש ברע דחולין, או רע קדש בטוב דחולין. זה הכלל: הראשון הוא הקדש. **איזהו** טוב ברע בעלי מומין שקדם הקדישן למומן – זהו הפך מן האחרים, שהרי הבא האחד הוא הנתפס. **לאבי** חד בטוב אייתורי מיתר – ולרבו תרוייהו, דהוה מצי למכתב "ולא ימיר אותו ברע או רע". וקשה מההיא דפרק שני דבבבורת (ידב),

דאמר: השתא רע קדש בטוב דחולין – אמרת לא, טוב קדש ברע דחולין – מיבעיא? משמע דטוב ברע מיותר, למעוטי היבא דקדם מומן להקדישן, דלא מתפיסן בתמורה. ואין זה לא כאבי ולא כרבא! ועוד קשה: מאי קאמר "טוב ברע מיבעיא", והא איצטריך למימר דנתפס רע דחולין בטוב דקדש! ויש לומר: דהתם הכי קאמר, לכתוב דרמנא "ולא ימיר אותו רע בטוב או ברע", "טוב ברע" למה לי, כלומר "טוב" למה לי? אבל לא קאמר דנשתוק מ"טוב ברע" בו, אלא מ"טוב לבד, והיינו כאבי. **והא** טעמא דרבי שמעון משום הוא דהו אמר רבי שמעון בן לקיש מודה רבי שמעון דממירין וחוזרין וממירין – ופירש רש"י ללשון ראשון דתירצן הוא, ומשום הכי אתא "בהמה בבמה". ודוחק הוא, דאדרבה לדברי רבי שמעון משמע ד"בהמה" – חזא משמע, ולא שנים, והכי קאמר דמפיס מנייה דממירין וחוזרין וממירין? ולשון אחר פירש רש"י: דרגס מעיקרא "אמר להן רבי שמעון מ"ידיה הוא ותמורת" וכו' הוא דדרשי רבנן מ"בהמה בבמה" אמר להון איהו: מהתם נמי מצי למלף טעמא דירי. ורבי שמעון בן לקיש מימרא דנפשיה קאמר, ולא לתרצו דף פירכא אתא.

בעי

תרווייהו "טוב" ייתורי מיתרי, אם כן נכתוב קרא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו ברע או רע בו", למה לי למכתב תרווייהו "טוב"? חד "טוב" – אפילו בטוב נמי, כי ממיר – לקי. ואידך, טוב מעיקרו – עושה תמורה, רע מעיקרו – אין עושה תמורה. ואב"י אמר: קל וחומר הוא, ומה טוב ברע, דעלוי קא מעלי ליה – לקי, טוב בטוב, דכי הדרי גינהו – לא כל שכן דלקי! ורבא – אין עונשין מן הדין. – ואב"י אמר לה: הא – לאו דינא הוא, מי גרע טוב מרע? תנו רבנן: "לא יחליפנו" – בשל אחרים, "ולא ימיר אותו" – בשל עצמו. ולכתוב "לא יחליפנו", ולא בעי "לא ימיר אותו"! אי כתב הכי, הוה אמינא: "תצא זו ותפנס זו" – הוא דתילקי. אבל ממיר, דתרווייהו קא מקדיש להו – איקא: לא לקי. קא משמע לן. האי "בשל אחרים" היכי דמיו? אי נימא בהמה דהקדש ידיה וחולין דעלמא – מי מצי מקדיש? "איש כי יקדש את ביתו קדש לה" אמר רבמנא, מה ביתו – פרשותו, אף כל – פרשותו! ואלא – בהמה דהקדש דעלמא, וחולין ידיה – מי מתפס בדבר שאינו שלו? לעולם בהמה דהקדש דעלמא וחולין ידיה, כגון דאמר מריה דבהמה דהקדש: "כל הרוצה להמיר בבהמתו – יבא ומיר". **משנה** ממירין אחד בשנים ושנים באחד, אחד במאה ומאה באחד. רבי שמעון אומר: אין ממירין אלא אחד באחד, שצאמר: "ויהי הוא ותמורתו יהיה קדש", מה הוא – מיוחד, אף היא – מיוחדת. **גמרא** מנא הני מילי? דתנו רבנן: "בהמה בבהמה" – מן ממירין אחד בשנים ושנים באחד, אחד במאה ומאה באחד. רבי שמעון אומר: אין ממירין אלא אחד באחד, שצאמר: "בהמה בבהמה" ולא "בהמות בבהמות", ולא "בהמות בבהמה". אמר לו: מצינו בהמות שקרויה בהמה, שצאמר: "בהמה רבה". ורבי שמעון, "בהמה רבה" – איקרי, "בהמה" סתם – לא איקרי. וטעמא דרבי שמעון משום "בהמה" הוא? והא טעמא דרבי שמעון משום "הוא", מה הוא – מיוחד, אף תמורה מיוחדת! מעיקרא אמר להן רבי שמעון מן "ויהי הוא ותמורתו", וכי חזא דדרשי רבנן מ"בהמה בבהמה", אמר להם איהו: מהתם נמי מצינו למלף טעמא דירי. אמר ריש לקיש: מודה רבי שמעון שצאמרין וחוזרין וממירין, מאי טעמא – קדושה ראשונה דהקדש להיכן הלקה? ורבי יוחנן אמר: בשם שאין ממירין שנים באחד – כן אין ממירין וחוזרין וממירין. תניא פויתיה דרבי יוחנן, תניא פויתיה דריש לקיש. תניא פויתיה דרבי יוחנן: בשם שאין ממירין אחד בשנים – כך אין ממירין וחוזרין וממירין. תניא פויתיה דריש לקיש: יכול בשם שאמר רבי שמעון שאין ממירין שנים באחד, כך אין ממירין וחוזרין וממירין – תלמוד לומר: "ויהי הוא ותמורתו" – אפילו במאה. בעי רבי אבין: לדברי האומר אין ממירין וחוזרין וממירין, הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו, וחומס

בוצינא – דהשתא טב מקרא דלמחר. בוצינא – דלעת קטנה, קרא – דלעת גדולה. כלומר, "מוטב שאמכרנו בשויו. דשמא אם אני מניח להם מן הדמים – לא יועילו לי כלום, ולא יתנו לי בכורות שלהן". **משנה** טוב ברע – תמים של חולין לא יתפס ברע של קדש, "ואם המיר ימיר" וגו' – אלמא, בעלי מומין עבדי תמורה. ואבעל מום חיללא תמורה, דכתיב "או רע בטוב" – דמשמע: בעל

מום דחולין בתם דהקדש. ואי והו טוב ברע – כלומר, איזהו רע דקדש דעביד תמורה – שקדם הקדשו את מומו. אבל קדם מומו את הקדשו – לא עביד תמורה. ובגמרא מפרש מאי תלמודא. **גמרא** נכתוב לא ימיר אותו טוב ברע או רע בו – והוי משמע: או רע לא ימיר, לא בטוב ולא ברע. כטוב כתרא למה לי לומר לך טוב מעיקרו – שבשעה שהוקדש היה תמים, ושוב נפל בו מום – עשה תמורה. לא ימיר אותו ברע – והוי משמע: דאיהו הוי טוב. או רע – משמע: או רע של חולין לא ימיר בטוב. טוב ברע – טוב של חולין ברע של קדש. דעלוי מעלי ליה – להקדש – לקי, טוב בטוב – מיבעיא? אין עונשין מן הדין – ולחכי איצטריך קרא, דמשום דין קל וחומר לא מלקינן ליה כי מימר טוב בטוב. ואב"י אמר לך האי! לא עונשין מן הדין הוא – אלא אנליף מילתא בעלמא היא, דהיכא דגלי קרא דלקי אטוב דחולין כי ממיר ליה ברע קדש – גלי נמי דאי מימר ליה בטוב דקדש לקי. דמי גרע טוב מרע – כלומר, מי גרע טוב דקדש מרע דקדש? כי היכי דרע קדש כי מחליף ליה לקי – הוא הדין לטוב דקדש, דרמנא לא קפיד אלא דלא יחליף מירי דקדש. חילוף – משמע על ידי שני אנשים, ולא בעי "ולא ימיר", דמי גרע של עצמו משל אחרים. חילוף תצא זו ותכנס זו – והתם, אף על גב דלא אתני מירי, דהקדש תם אינו יוצא לחולין – אפילו הכי יליק, הואיל ותכנין להוציא דקדש לחולין. **משנה** ממירין אחד – של חולין. בשנים – דקדש. ואומר "הרי זו תחת אלו", ושנים – דחולין באחד, דקדש "הרי אלו תחת זו". מה הוא מיוחד – דכתיב "הוא". **גמרא** והא טעמיה דרבי שמעון כסתנתינן משום אבי קרא הוא – ד"ידיה הוא ותמורתו". ומשנינן: אמר רבי שמעון בן לקיש מודה רבי שמעון שצאמרין וחוזרין וממירין – בהמה אחת באותה בהמה ראשונה דהקדש, ואפילו עד מאה. מאי טעמא דקדושה ראשונה דהקדש ראשון להיכן הלקה – שלא יתפס עוד אחרת בקדושתו עד אלו. לשון אחר אמר רבי: דגרסינן מעיקרא, אמר להן רבי שמעון מן "ידיה הוא ותמורתו", וכי חזא דדרשי רבנן מ"בהמה בבמה" אמר להן איהו: מהתם נמי מצינא למלף טעמא דירי. ורבי שמעון בן לקיש מימרא דנפשיה קאמר, ולא לתרצו דף פירכא אתא.

וחומס

וחומס

בעי רבי אבין לדברי האומר בו – ויש פספסים שני לשונות, ורש"י פירש לשון שני של ירושלמי. וכללא דמילתא: היכא דהומם וחיללו על אחר, ונתכפר באשם אחר, פירוש:

בגוף שנאבד הראשון ואחר כך נמצא, וניתק הוא לעולה – זהו שני גופין ושתי קדושות. דהומם וחיללו על אחר, ולא נתכפר באשם אחר – זהו שני גופין וקדושה אחת, לא דהומם

אלא נתכפר באשם אחר, וניתק זה לעולה, כגון

שנאבד ואחר כך נמצא אחר שנתכפר באשם אחר

— זהו שתי קדושות וגוף אחד. וללשון שני

"ונתכפר באשם אחר", רוצה לומר: אי נמי נתכפר,

ושתי בעיות הן. וכן גבי מוסף חומש יש שתי

לשונות, כי הכא,

אמר

לית: ואם תימצא לומר שני גופין וקדושה אחת לא – מ'שום דב'היהיא קדושה הא איתמר

בה חדא זימנא, שני גופין ושתי קדושות מהו? תיקו. לישנא אחרתא. בעי רבי אבין:

לרבי יוחנן דאמר אין מ'מירין וח'זירין ומ'מירין, הפריש אשם לה'תכפר בו, והמיר בו, והומם

וחללו על אחר, מהו ש'חזיר ומ'מיר? נתכפר באשם אחר, וניתק זה לעולה מהו ש'חזיר

ומ'מיר? אמר אבין: הי קא מ'בעיא ליה? קדושה אחרת באותו הגוף – לא ניבעי הומם

וחללו באחר! אי גוף אחד באותה קדושה – לא ניבעי נתכפר באשם אחר! ורבי אבין

– חדא מגו חדא קא מ'בעיא ליה: הומם וחללו על אחר מהו ש'חזיר ומ'מיר? מי אמרינן

באשם ראשון הוא דאין חזיר ומ'מיר – אבל בגוף אחד, אף על גב דקד'יש אותה קדושה

– חזיר ומ'מיר, או דלמא: כל באותה קדושה אין חזיר ומ'מיר? ואם תימצא לומר ה'ד'ין

גוף אחד, כ'ינן דבאותה קדושה קאים – אין חזיר ומ'מיר, אלא נתכפר באשם אחר וניתק

זה ראשון לעולה – מהו ש'חזיר ומ'מיר בו? מי אמרינן, כי אין מ'מיר וחזיר ומ'מיר – ה'ני

מילי אותו הגוף באותה קדושה, אבל אותו הגוף בקדושה אחרת חזיר ומ'מיר. או דלמא:

אף על קדושה אחרת, כ'ינן דאותו הגוף הוא – אין חזיר ומ'מיר? תיקו. אמר רבי יהושע

בן לוי: הקדש ראשון מוסף חומש, ואין הקדש שני מוסף חומש. אמר רב פפא: מאי

טעמא דרבי יהושע בן לוי – אמר קרא "ואם המקדש ינאל את ביתו וינסף תמישית",

מקדש ולא המתפסים. בעי רבי אבין: הפריש אשם לה'תכפר בו, והומם, והוסף עליו חומש

וחללו חבירו, ונתכפר באשם אחר, וניתק זה לעולה, מהו ש'וסף עליו חומש? אמר אבין:

מאי קא מ'בעיא ליה? אי שני גופין וקדושה אחת קא מ'בעיא ליה – תיבעי ליה בלא

נתכפר! אי שתי קדושות וגוף אחד קא מ'בעיא ליה – תיבעי בלא הומם! ורבי אבין –

חדא מגו חדא קמ'בעיא ליה: אם תימצא לומר שני גופין וקדושה אחת לא – מ'שום

דב'היהיא קדושה איתוסף בה חדא זימנא חומש, שני גופין ושתי קדושות מאי? תיקו.

לישנא אחרתא. בעי רבי אבין: הפריש אשם לה'תכפר בו, והומם וחללו על

אחר, והוסף חומש, נתכפרו באשם אחר, וניתק זה לעולה, מהו ש'וסף עליו

חומש? אמר אבין: ה'ד'ין קא מ'בעיא ליה? אי קדושה אחרת באותו הגוף

קא מ'בעיא ליה – לא ניבעי ליה הומם! אי גוף אחד באותה קדושה

בו, וחללו על אחר מהו ש'וסף עליו חומש? מי אמרינן באשם קמא הוא

דמוסף, אבל בגוף אחד אף על גב דקאים באותה קדושה – [אין] מוסף חומש,

אמר

ורבי אבין חדא מגו חדא קא מ'בעיא ליה, ואם תמצא לומר קאמר. והשתא להאי לישנא לא בעי מידי משני גופים ושתי קדושות, אלא הכי קאמר: אם תימצא לומר גוף אחד באותה

קדושה בו. ולהאי לישנא חשיב שני גופין וקדושה אחת חדא טפי משתי קדושות וגוף אחד. ואין הקדש שני מוסף חומש – והיינו הקדש שני, כגון שהומם הראשון וחיללו על אחר,

והוי האי אחר הקדש שני, ואם הומם וחיללו – אינו מוסף עליו חומש, ותמורה נמי היא הקדש שני. הפריש אשם לה'תכפר בו – כי – כדלעיל, דהוי ליה שני גופים ושתי קדושות,

מהו? מאי קא מ'בעיא ליה – לרבי אבין. וסלקא אדעתך דבעיא דרבי אבין לאו שני גופין ושתי קדושות בעי, אלא חב'רי מילי פלגי מילתיה. דקמיינתו דהו שני גופין וקדושה אחת,

ואידך נתכפר באשם אחר. כלומר, שלא הומם הראשון אלא שאבד, ונתכפר באחר, ונמצא זה וניתק לעולה, דהוי ליה שתי קדושות וגוף אחד, מהו? הלכך פריך אבין: הוי מנייהו עיקר

בעיא דרבי אבין, ליבעי להדיא, ולישמע אידך מינחא אי שני גופין וקדושה אחת קמ'בעיא ליה תיבעי ליה בלא נתכפר – באחר, אלא הומם הראשון וחיללו, והוסף עליו חומש.

דחומש לא שייך בקדשי מזבח בלא מום, דהא תם לא נפיק לחולין. והומם האי שני, מהו? כלומר, מי אמרינן כ'ינן דקדושה אחת היא – אינו מוסף בה חומש אחרתא, או דילמא: כ'ינן

דשני גופין ניגזו – מוסף בה חומש. וכי אמר רבי יהושע הקדש שני אינו מוסף ביה חומש – כגון דמתפס בעל מום לבדק הבית וחיללו בבעל מום אחר, דהאי לא מחדש בה מידי.

אבל הכא דמתפס תם בבעל מום, דהאי ח'וי למזבח – "הקדש שני" קרינן ביה, דההוא קמא לא ח'וי אלא לרמי, והאי ח'וי למזבח, וקדושה חדשה היא. אי שתי קדושות וגוף אחד

מ'בעיא ליה תיבעי ליה בלא הומם – קודם שאבד, אלא אבד, והפריש אחרת ונתכפר בו, ונמצא הראשון וניתק לעולה, מהו? מי אמרינן: הקדש שני הוא, שהרי נתכפר באחר, וזה

טפל לו. ואם הומם ובא לחללו – לא יוסף עליו חומש.

והומם – הראשון. וחיללו על אחר ונתכפר באשם אחר – אחר שאבד אשם שני, זה

שחילל הראשון עליו, ונתכפר באחר. ואחר כך נמצא זה. וניתק לעולה – דאשם שכיפר

בעליו באחר – סתמיה לשם עולת נדבת צבור קאי, דהיינו "מן המותרות" דמדרש

יהידוע הכהן בפרק "ולד חטאת" (תמורה כגב), מהו ש'מיר בו – מי אמרינן: כ'ינן דמכת

קמא אתא – אין ממירין בו, דהא המיר

בראשון, או דלמא: כ'ינן דגופא אחרתא הוא,

וקדושה אחרתא היא, דכי המיר בקמא – דהו

אשם, והאי – דהו עולה, הלכך ממירין. אי שני

גופין וקדושה אחת מ'בעיא ליה – דמי אמרינן

כ'ינן דגופא אחרתא הוה – מימר, או דלמא: כ'ינן

דקדושה אחת היא – לא מימר. אי הכי מ'בעיא

לית תיבעי ליה בלא נתכפר – דהכי איבעי ליה

למימר: הפריש אשם לה'תכפר בו והמיר בו,

והומם הראשון וחיללו על אחר, מהו ש'מיר בוה

האחר? כ'ינן דגופא אחרתא הוא – מימר, או

דלמא: כ'ינן דמכת קמא אתא וחדא קדושה

דקמא הוה אשם, והאי נמי אשם – לא מימר.

ולמה לי למימר נתכפר באחר? ואי שתי

קדושות וגוף אחד – קא מ'בעיא ליה, תיבעי

לית בלא הומם וחיללו, והכי ליתנן: הפריש

אשם והמיר בו, ואבד הראשון, ונתכפר באשם

אחר שהפריש מעדרו, ונמצא הראשון וניתק

לעולה. דהוה ליה גוף אחד ושתי קדושות, מהו?

מי אמר כ'ינן דחד גופא הוא דמספקא ליה,

ולחכי כ'ינן דמתנחא: אמאי קתני תרתי? חדא מנו

חדא – כלומר, אם תמצא לומר קאמר, וחדא

בעיא היא, והכי קאמר: הפריש אשם והמיר בו

והומם וחיללו, דהוה ליה האי גוף שני וקדושה

אחת, מהו? ואם תימצא לומר הכא כ'ינן דקדושה

אחת היא אינו מ'מיר – (משום דבהדיא קדושה)

איתמר בה ואינו מימר בה פעם אחרת. שני גופין

ושתי קדושות מהו – כגון אבד שני זה, מתכפר

באחר, ושני ניתק לעולה. כשנמצא, מהו? כ'ינן

דהשתא שני הוא, וקדושה אחרת היא – מימר.

או דלמא: סוף סוף, מבח קמא אתא, ואינו מימר.

בלישנא אחרתא אחרתא גרסין לה: ותרתי

קבעי: הפריש אשם והמיר בו והומם וחיללו על

אחר, מהו ש'מיר בו? דהוי ליה שני גופין

וקדושה אחת, ומספקא ליה כדפרישית בלישנא

דלעיל. או שלא דהומם, אלא (אם) נתכפר

באחר, וניתק זה לעולה כשנמצא, דהוה ליה

שתי קדושות וגוף אחד, מהו ש'מיר? ופ'ירושא

כדפרישית. אמר (ליה) אבין: ה'ד'ין קמ'בעיא –

אי זו מהו? הויא עיקר שאלתו, אי קדושה אחרת

באותו הגוף בו? כדפרישית, דהיינו גוף אחד,

ושתי קדושות – לא ניבעי הומם וחיללו בו.

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

אמר

והומם אשם זה וחללו על כבש אחר תמים, ואבד האשם השני
ונתכפר באשם אחר (שלישין) ולאחר מכן נמצא האשם השני וניתק
מקדושת אשם לקדושת עולה, מהו שמייר בו באשם זה שנעשה
עולה. האם מאחר שהוא בא מכב האשם הראשון שכבר המירו
בו אין חוזרים וממירים בו, או מאחר שהוא גוף נפרד וגם קדושתו
שונה מקדושת הראשון (שכן הראשון אשם והוא עולה), חוזרים
וממירים בו.
אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אביי, מאי קא מיבעיא ליה –
באיזו סברא הסתפק רבי אבין, הלא ממה נפשך, אי הסתפק בשני
גופים וקדושה אחת – בשתי בהמות שהשניה באה מכב הראשונה
והתקדשה באותה קדושה כמותה, האם שתיהן נחשבות כקרבן
אחד ולאחר שהמיר בראשונה שוב אינו ממיר בשניה, אם כן
תיבעי ליה גם בלא מתכפר – באופן שלא התכפר באשם שלישי
וניתק השני לעולה אלא הוא עדיין עומד בקדושת אשם, האם
מאחר שהוא גוף נפרד מהראשון ממירים בו אפילו לאחר שהמירו
בראשון, או מאחר שהוא בא מכב הראשון שכבר המירו בו וגם
קדושה אחת לשניהם אין חוזרים וממירים בו. ואי הסתפק בשתי
קדושות וגוף אחד – בבהמה אחת שהמירו בה ולאחר מכן
השתנתה קדושתה לקדושה אחרת וכגון שנשתנה שמה מאשם
לעולה, האם היא נחשבת מעתה לקרבן אחר וחוזרים וממירים
בה, אם כן תיבעי ליה גם בלא הומם – באופן שלא נפל מום באשם
הראשון אלא שאבד האשם הראשון, והתכפר באשם אחר ונמצא
הראשון וניתק לעולה, האם חוזרים וממירים בו מאחר שיש בו
עתה קדושה אחרת, או מאחר שכבר המירו בגוף בהמה זו שוב אין
חוזרים וממירים בה.
מתרצת הגמרא: ורבי אבין הסתפק שני ספיקות, והדא מגו תדא
קמיבעיא ליה – והספק השני נולד מתוך הספק הראשון. שקודם
הסתפק באשם שהמיר בו ואחר כך הומם וחיללו על אחר, האם
חוזרים וממירים בשני או לא. ואחר כך הסתפק, שאפילו אם
תמצי – (הרצאה) לפשוט ולומר שגם בשני גופים וקדושה אחת לא
חוזרים וממירים משום דבהחייא קדושה הא איתמר בה תדא וימנא
– שכבר המירו בקדושה זו פעם אחת, עדיין יש להסתפק בשני
גופים ושתי קדושות, וכגון שהומם האשם הראשון וחיללו על אחר
וניתק השני מאשם לעולה, מהו דינו. האם מאחר שהשני נבדל
מהראשון גם בגופו וגם בקדושתו חוזרים וממירים בו אפילו לאחר
שכבר המירו בראשון, או מאחר שבא מכב הראשון אין חוזרים
וממירים בו.
מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפסטה.
הגמרא מביאה את דברי רבי אבין ואת המשא ומתן בדבריו באופן
אחר: ליצנא אחרנא, בעי – (הסתפק) רבי אבין, לשיטת רבי יוחנן
דאמר אין ממירין והורין וממירין באותו קרבן, אם הפירש אשם
להתכפר בו והמיר בו, ואחר כך הומם וחללו על אחר, מהו שיחזור
ומיר בשני, ועוד הסתפק, אם הפירש אשם והמיר בו, ואחר כך
נתכפר באשם אחר משום שנאבד הראשון, ושוב נמצא הקרבן
וניתק זה הראשון לעולה משום שכבר נתכפר בקרבן אחר, מהו
שיחזור – (שיחזור) ומיר בו באותו אשם לאחר שנעקר לקדושה
אחרת של עולה.
אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אביי, הי קא מיבעיא ליה –
מהו עיקר ספיקו של רבי אבין, אם הסתפק האם חוזרים וממירים
בקדושה אחרת שחלה באותו הגוף לאחר שכבר המירו בו בעודו
בקדושתו הראשונה, אם כן לא ניבעי ו- אין לו להסתפק באשם
שהומם וחללו באחר האם חוזרים וממירים בשני או לא, שהרי
קדושה אחת בשני גופים היא. ואי הסתפק האם ממירים בגוף
(אחד) [אחר] הקדוש באותה קדושה של הגוף הראשון שכבר
המירו בו, וכגון שהמיר באשם שהומם וחיללו על אחר, אם כן לא
ניבעי באשם שנתכפר בעליו באשם אחר וניתק לעולה, שהרי שתי
קדושות בגוף אחד הן.
מתרצת הגמרא: ורבי אבין תדא מגו תדא קא מיבעיא ליה – ספק
מתוך ספק הסתפק, קודם הסתפק באשם שהמירו והומם וחללו על

אחר מהו שיחזור ומיר בשני. מי – (האם) אמרין שדווקא באשם
ראשון שכבר המיר בו הוא דאין חוזר וממיר, אבל בגוף (אחד)
[אחר] אף על גב דקדוש באותה קדושה של הראשון חוזר וממיר.
או דלמא כל קרבן שקדוש באותה קדושה של הקרבן הראשון
שמכוחו הוא בא אין חוזר וממיר בו לאחר שכבר המיר בראשון.
והמשיך רבי אבין להסתפק, ואם תימצא לומר תרין – (אשם זה)
אפילו שהוא גוף אחד – (אחר) מכל מקום מפנין דבאותה קדושה
של הראשון קאם ו- הוא עומדו אין חוזר וממיר בו, אלא – עדיין
יש להסתפק באופן שהמיר באשמו ואחר כך נתכפר באשם אחר
וניתק זה ראשון לעולה, מהו שיחזור ומיר בו. מי אמרין, כי אמר
רבי יוחנן שאין ממיר חוזר וממיר, הני מילי – דין זה הוא דווקא
באותו הגוף ובאותה קדושה, אבל באותו הגוף לאחר שהתקדש
בקדושה אחרת חוזר וממיר, שכן שני גופים בקדושה אחת נחשבים
יותר לקרבן אחד מאשר שתי קדושות בגוף אחד. או דלמא, הוא
הדין אף על קדושה אחרת, דכיון דאותו הגוף שכבר המיר בו הוא,
אין חוזר וממיר בו.
מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפסטה.
הגמרא מביאה דין בחיוב חומש שנאמר בפירון הקדש: אדם
שהקדיש דבר מה להקדש ובא לפדותו ולחללו על דמים, חייב
להוסיף על דמי פדיונו חמישית משויו, שנאמר במקדש בהמה
טמאה שאינה ראויה למזבח (ויקרא כו יג), ואם גאל וגאלה ויטף
חמישיתו על עפרך. ואמר רבי יהושע בן לוי, דווקא על הקדש
ראשון המקדש מוסיף חומש כשמחללו, ואולם אין תקדש שני
מוסיף חומש. שאם חילל את הדבר הראשון שהקדיש על דבר
אחר והתפס בו את קדושתו, ולאחר מכן בא לחלל את הדבר
השני, אינו חייב בתוספת חומש. ואמר רב פפא, מאי טעמא דרבי
יהושע בן לוי, משום דאמר קרא (שם כו טו) ואם המקדש יגאל את
ביתו ויטף חמישית, ומכאן שדווקא על ההקדש הראשון שמקדש
הוא חייב חומש בשעה שמחללו, ולא על הדבר השני שמתפס בו
קדושה על ידי חילול.
הגמרא מביאה על דין זה את ספיקו של רבי אבין הדומה לספיקו
הקודם בדין תמורה: בעי – (הסתפק) רבי אבין, מי שהפירש אשם
להתכפר בו והומם, והוסיף עליו חומש וחללו על חבירו, ואבד
האשם השני ונתכפר הבעלים באשם אחר, וניתק אשם שני זה
לעולה לאחר שנמצא, ולאחר מכן הומם ובא לפדותו, מהו שיוסיף
עליו חומש.
וסברה הגמרא עתה שאין כוונת רבי אבין לאשם שהתחלל על
אחר וניתק השני לעולה, אלא בשני מקרים שונים הסתפק, ודבריו
נחלקים לשנים. הספק הראשון הוא באשם שהומם והתחלל על
אחר והתקדש השני תחתיו והומם גם הוא. האם משום שהשני
הוא גוף אחר, נחשב הקדשו להקדש ראשון וחיבים חומש על
פדיונו, או מאחר שבא מכב הראשון וקדושה אחת לשניהם, הרי
הוא נחשב להקדש שני ואין חיבים עליו חומש. והספק השני הוא
באשם שאבד ונתכפר בעליו באחר וניתק הראשון לעולה לאחר
שנמצא, ואחר כך נפל בו מום. האם חיבים חומש על פדיונו משום
שלגבי קדושת עולה הוא נחשב להקדש ראשון, או מאחר שכבר
התכפר באשם אחר, וקרבן העולה שלשמו הוא מקריבו עתה טפל
לקרבן הראשון, הרי הוא נחשב מעתה להקדש שני, ואין חיבים
חומש על פדיונו.
אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אביי, מאי קא מיבעיא ליה –
מהו עיקר ספיקו של רבי אבין, אי בשני גופים וקדושה אחת קא
מיבעיא ליה, האם נחשב האשם השני שהתקדש בקדושת הראשון
להקדש ראשון או שני, אם כן תיבעי ליה בלא נתכפר – לא באשם
שהתכפר בעליו באחר, אלא רק באשם שהומם והתחלל על אחר.
ואי בשתי קדושות וגוף אחד קא מיבעיא ליה, האם נחשבת קדושת
העולה בגוף שהיה קדוש קודם לכן בקדושת אשם להקדש ראשון
או שני, אם כן תיבעי בלא הומם – לא באשם שהומם והתחלל על
אחר, אלא רק באשם שניתק לעולה. והיה לו לרבי אבין להסתפק
רק באופן שהוא עיקר הספק, או בגוף אחד ושתי קדושות או בשני

הכתוב 'מלבד אשר תשיג ידו' שהוא מתכפר גם בקרבן שהפרישו
לו אחרים.
שואלת הגמרא: מאי הוי עולה – מה היא הכרעת הדין בספק
האמור. משיבה הגמרא: תא שמע, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן,
המקדיש קרבן על מנת שיתכפר בו חבירו והומם, המקדיש מוסף
חוקש כשמחללו, אבל אם המתכפר מחללו אינו מוסף חומש.
ואולם דין תמורה תלוי בכפרה, ומתכפר עושה תמורה בקרבן זה.
ועוד אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן: התורם תרומה מפירות של
על פירות טבל של אחרים, טובת הנאה שלו. שכן אף שתרומה היא
ממון של שבת הכהונה, נתנה התורה לבעל הפירות את הזכות
לתת אותה לאיזה כהן שירצה, וזכות זו מטורה למי שהיה בעל
הפירות שנתרמו, ולא לבעל הטבל שעליו נתרמה התרומה. מאי
טעמא של דין זה, משום דאמר קרא (דברים כו) 'את כל מעשר
תבואתך ונתת וגו' ללוי, הרי שתלה הכתוב את הנתינה במי
שהמעשר משלו.

משנה

אין ממירין, לא אכרין של בהמת חולין בעוברים הקדושים בקדושת
מזבח, שאם אמר 'זההא רגל בהמת חולין זו תחת עובר הקדש
שבמעני בהמה זו', אין זו תמורה. וכן לא ממירים עוברים של חולין
באברים של בהמת קרבן, שאם אמר 'עובר שבמעני בהמה חולין זו
יהיה תמורת רגל בהמת קרבן זו' אין זו תמורה. וכמו כן לא
ממירים עוברים ואברים – או אברים קרבנות שלימים, ולא
בהמות חולין שלימים בהן (ובעוברים או באברים של קרבנות). שכן
אין תמורה אלא בבהמות שלימות שכבר נולדו. וכן היא דעת
חכמים. אבל רבי יוסי אומר, ממירין אברים של בהמות חולין
בקרבנות שלימים, אבל לא חולין שלימים בהן (ובאברים של
קרבנות).
רבי יוסי מפרש את טעמו: אמר רבי יוסי, והלא בבעלי חיים
המקדשים למזבח, כל האומר 'רגלה של בהמה זו קדושה לעולה'
מתפשטת הקדושה בכל גופה ונעשית הבהמה כולה עולה. אם כן
אף בשיאמר 'רגלה של בהמת חולין זו תהיה תחת בהמת קרבן זו'
תחול התמורה ברגל בהמת החולין וממילא תתפשט בכולה,
ותהא הבהמה כולה תמורה תחתיה – תחת בהמת הקרבן.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בקדושת עוברים: אהרם –
נאמר בבית המדרש, בר פא אמר, אין קדושה חלה על עוברים,
ואם אדם מקדיש למזבח עובר במעני בהמת חולין אינו קדוש
להקרב על גבי המזבח, ואם יקריבנו לאחר שנולד מבלי שיקדישו
הרי הוא מביא חולין לעזרה. ורבי יוחנן אמר, קדושה חלה על
עוברים, ואפשר להקדישם בפני עצמם, ולאחר שיוולדו יקריבו
למזבח.
הגמרא מפרשת את שיטת רבי יוחנן על פי דבריו במקום אחר:
ואזא – והולך רבי יוחנן למעמיה, דהרי אמר רבי יוחנן, מי
שהקדיש חטאת מעוברת ואחר כך ילדה נקבה קודם שקרבה
למזבח, אם רצה לה עצמה מתכפר, ואם רצה כוולדה מתכפר.
ואין דין וולד זה כדין וולד חטאת שהולך למיתה, שכן אינו קדוש
מכא אמו אלא הוא קדוש בפני עצמו. שהרי בשעה שהקדישו את
האם הקדישו גם אותו, והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחירות,
שדין אחת מהן להקרב והשניה תרעה עד שחסתאב ויפלו דמיה
לעולת נדבת ציבור. נמצא שדברי רבי יוחנן הסובר שאפשר
להקדיש עובר בפני עצמו הם לשיטתו במקדיש חטאת מעוברת,
שהולד קדוש מכא עצמו.
מפרשת הגמרא: וצריך – יש צורך בשתי המימרות של רבי יוחנן,
ואי אפשר ללמוד אחת מחברתה. משום דאי אשמעינן רק בהך
מימרא קמייתא – (ראשונה) שקדושה חלה על עוברים בפני עצמם
בלא שהקדיש את אמו, היינו אומרים שרק התם הוא קדוש,
משום דאקדישיה

אז יקלם, כל שהשני קדוש באותה קדושה של הראשון הרי הוא
נחשב הקדש שני בקדושה זו, ואינו מוסף עליו חוקש. ואם תמצא
לומר הדין – (זה) גוף (אחד) [אחר] בין דבאותה קדושה של
הראשון קאים – (הוא עומד) הרי הוא כהקדש ראשון ומוסף עליו
חוקש, אלא עדיין יש להסתפק אם נתכפר הבעלים באשם אחר
ניתק זה הראשון לעולה ואחר כך הומם הראשון ובלא חללה, מהו
דינו. כי – (האם) מוסף חוקש הוא רק באותו גוף ובאותה קדושה
של ההקדש הראשון, אבל במקום שהשתנה הקדושה אחרת לא
מוסיפים חומש. אז יקלם, בין דאותו גוף של הראשון הוא,
מוסף עליו חוקש. מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק,
שלא נפשטה.

חיוב חומש הוא רק על הבעלים שבא לפדות את קרבנו, ולא על
אדם אחר שבא לפדותו. והגמרא מביאה ספק בדין זה: בעי רמי בר
המא, אם הקדיש אדם בהמה שלו על מנת שיתכפר בה חבירו ונפל
בה מום, האם הקדיש נחשב לבעלים והוא מוסף חוקש
כשמחללו, או שמה (מכפר) (המתכפר) מוסף חוקש כשמחללו,
שכן מאחר שהקרבן הוקדש לצרכו הרי הוא נחשב לבעלים עליו.
רבא פושט את הספק האמור: אמר רבא, אמר קרא (ויקרא כו טו),
'ואם המקדיש ינאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערפך', הרי שחיוב
חומש תלוי במקדיש ולא במתכפר.

הגמרא מביאה ספק בדין תמורה הדומה לספק הקודם: בעי רמי בר
המא, אם הקדיש אדם קרבן על מנת שיתכפר בו חבירו, מי נחשב
בעל הקרבן לענין תמורה, האם המקדיש עושה משום
שהקדיש בהמה שלו, או שמה המתכפר עושה תמורה, שכן מאחר
שהופרש הקרבן לצרכו הרי הוא נחשב לבעל הקרבן.

רבא מוכיח שמתכפר עושה תמורה: אמר רבא, הלא שינוי במשנה
להלן (ג), שאין דין תמורה נהוג בקרבן של ציבור ושל שותפים.
ואם תאמר שהמקדיש עושה תמורה, אם כן מצינו שגם בקרבן
של ציבור ושל שותפים עושין תמורה, וכן שוין – (שעשו) הציבור
שליח לאקדיש – (להקדיש) בהמה לקרבן בעבורו, שהרי באופן זה
המקדיש שנחשב בעלים לענין תמורה הוא יחיד, ומדוע אומרת
המשנה שלא תיתכן תמורה בקרבן של ציבור ושותפים. אלא
בהכרח שהמתכפר עושה תמורה, ועל כן מאחר שהמתכפרים הם
הציבור והשותפים אין הם יכולים לעשות תמורה.

ועוד הוכיח רבא שמתכפר עושה תמורה, ממה דאמר רב נחמן
אמר רב הונא, תנא בברייתא, נאמר בקרבנות נזיר ביום מלאת ימי
נזירותו (במדבר כא) 'אשר ידר קרבנו לה' על נזיר, מלבד אשר תשיג
ידו, ויש לתמוה בכתוב זה, וכי נזיר נידון ב'השג' ידו וחובו קרבנותיו
תלוי במידת עשירותו, והרי חיובו קבוע בין בעשיר ובין בעני, כבש
לאשם כבשה לחטאת ואיל לשלמים. אלא הא כיצד מתפרש
כתוב זה, 'קרבנו לה' על נזיר' אלו הם קרבנותיו שהפריש משלו,
'ומלבד אשר תשיג ידו' אלו הם קרבנות שהפרישו לו אחרים לחיוב
נזירותו כדי שיתכפר בהם. וכוונת הכתוב היא למי שענה אין ידו
משגת להביא קרבנות משל עצמו אלא רק לאחר זמן תשיג ידו את
דמי קרבנותיו, שאחרים מפרישים אותם בעבורו, ומסיים רבא את
ראיתו: למאי הילכתא נאמר כתוב זה, אילימא לענין כפפה,
ולהשמיענו שהוא יכול להתכפר גם בקרבן שהפרישו אחרים
בעבורו, הלא פשיטא דגם קרבן זה מכפר ליה, שהרי ניתן לו
במתנה על ידי המפריש והוא קרבן שלו לכל דבר, ולמה צריך
הכתוב להשמיענו זאת. אלא בהכרח שנאמר חידוש זה לענין
תמורה, והכי קאמר, כשם שהמפריש קרבן משלו עושה בו תמורה,
כמו כן אף בשהפרישו לו אחרים קרבן הרי הוא עושה בו תמורה.
שמע מיה ביה מתכפר אילין, והוא עושה תמורה.

דוחה הגמרא: לא לענין תמורה נדרש הכתוב האמור, אלא לענין
(תמורה) [כפפה], שיכול הנזיר להתכפר גם על ידי קרבן שהפרישו
לו אחרים. ודא קאשיא לה מתנה דא יתבין ליה – ומה שהוקשה
לך הלא פשיטא שהוא מתכפר בו משום שניתן לו במתנה על ידי
המקדיש, לא קושיא היא. משום דאי לא דרבי רחמנא – (שלולא
שריבתה התורה) במלבד אשר תשיג ידו, שאפשר להתכפר גם
בקרבן שהפרישו לו אחרים, הוה אמינא שגזירת הכתוב הוא במה
שנאמר בו 'קרבנו לה' שדוקא שהפריש קרבן מדידה – (משלולא
הוא דמכפר בו, אבל מקרבן דאחרים לא מתכפר. קא משמע לן

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפט רש"י תוספות

אמר רבא אמר אבן – פירשו: אי מקדיש עושה תמורה – מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה. כגון דשוי שליחא לאקדושה. אבל לא מצינו לממיר: אי מתכפר עושה תמורה – מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה. כגון דאיתקדוש בהמה להתכפר בה יחיד. דכין דידח מתכפר בה – לאו דצבור היא, אלא דידח. **איתמר** בר פדא – דהו בר פדא בן אחותו של בר קפרא. כדאיתא פרק קמא דמעילה (ד.ב.) אמר לו בר קפרא לבר פדא בן אחותו, ראה מה אתה שואלני למחר בבית המדרש. ואין אן בן פדת. רבן פדת הוא רבי אלעזר בן פדת. **ואין** קדושה חלה על העוברים – שאם הקדיש עובר במעי אמו בזמנת חולין – אינו קדוש ליקרב. ואי מקריב ליה כשנולד, ולא אקדשה משנולד – מייתי חולין בעורה. ואם הפריש חטאת מעוברת – לא הו כשתי חטאות לאחריה. דעובר מבח אמינה הוא דקדיש ולא מבח עצמו, והוי כוולד חטאת ולמיתה אול. וכן לכל דבריו הרי הוא כוולדות קדשים, ולא בתחילת הקדש. **ורבי** יוחנן אמר קדושה חלה על העוברין – ואם הקדיש עובר במעי אמו חולין – קדש. ואם הפריש חטאת מעוברת – הוי כמפריש שתי חטאות לאחריה. ולא הוי כולד חטאת. אלא הולד קדושתו קדושת הוי מבח האדם ולא מבח האם. לא מצינו ולד חטאת דאול למיתה. אלא במקדיש חטאת ריקנית ועיברה. **ואודא** רבי יוחנן לטעמיה (וכו) רצה בולדה מתכפר – פירשו: ואין צריך קדושה אחרת, והוי כמפריש שתי חטאות לאחריה. שמע מינה דאית ליה לרבי יוחנן קדושה חלה על העוברין. דאי סלקא דעתך דאין קדושה חלה – יצטרך קדושה אחרת אחר שנולד. אבל אין לפרש מדלא אול למיתה שמע מינה דקדושה חלה, ודא (אי) אפשר לומר דאף על גב דאין קדושה חלה על העובר – אפילו הכי לא אול הולד למיתה. דשמעין ליה לרבי יוחנן דאית ליה שיעור – משוירי. ואי אמר על בהמה על חולין: "היא קדש וולדה חולין" – הרשות בידו, דעובר לאו ירך אמו הוא. וכן מפרש דתלמוד לקמן פרק "ביצד מערמין" (כתא). אלא עיקר ההוכחה הוא דמקאמר "רצה בולדה מתכפר", ומשמע דאין צריך לאקדושה ויזמא אחריית איה שנולד. דמשחקדש האם – דולד ברחץ אית ליה ולא מבח האם. וקצת קשה: מה פירוש רש"י דל בר פדא, דאמר אין קדושה חלה על העוברין, ונפקא מינה דאם הפריש חטאת מעוברת הוה ליה ולד חטאת, ולמיתה אולא – מנלן דלמא אף על גב דאין קדושה חלה – לא אול למיתה, דשמא אית ליה שיעור – משוירי, ולא ירך אמו הוא. דברישנו וירש לומר: דעל ברחץ אית ליה לבר פדא דשייר – אינו משוירי, דאם לא כן תקשה ליה ממנתינן (ולד שלמים) פרק "ביצד מערמין"

פדא אמר: אין קדושה חלה על עוברין. רבי יוחנן אמר: קדושה חלה על עוברין. **ואודא רבי יוחנן לטעמיה,** דאמר רבי יוחנן: הקדיש חטאת מעוברת וולדה, רצה – בה מתכפר, רצה – בולדה מתכפר. וצריכא, דאי אשמעינן בהך קפייא – הנהם הוא דאקדושה לעובר

ועוברין קדש. מפיין אברין בשליפין – אמר "הרי רגל בהמת חולין זו תמורה תחת בהמת קדש זו" – חלה תמורה על האבר, ופשטה לה בכל הבהמה, והויתא תמורה כולה וקרבא. ולא שליפין בן – דאין בח באבר אחד של בהמת קדש לעשות תמורה. והלא במקדשים – כלומר, בתחילת החקדש, כשמקדיש, אם אמר "רגלה של זו עולה". כדמפרש טעמא לקמן בגמרא. **גמרא** אין קדושה חלה על העוברין – אם הקדיש עובר במעי בהמה – אינו קדוש ליקרב, ואם מקריב ליה כשנולד, ולא אקדשה משנולד – מייתי חולין לעורה. ואם הפריש חטאת מעוברת – לא הו כשתי חטאות לאחריה, דעובר מבח אמינה הוא דקדיש ולא מבח עצמו, והוי כולד חטאת ולמיתה אול. וכן לכל דבריו הרי הוא כולד קדשים, ולא בתחילת הקדש. **רצה בולדה מתכפר** – דבי אמרין וולד חטאת למיתה אול – הוה הובא דמפריש חטאת, ותעברה וולדה, דהלכה למשה מסיני ניהו חטאת חטאות מוות, והכי נמירי לה דמותה. אבל אי אפרשה מעוברת – חשוב עובר כבהמה אחרת, וחילא עליה קדושה באנפי נפשיה, והויתא ליה כמפריש שתי חטאות לאחריה, דמתכפר באיזו שירצה והשניה תרעה. אלמא קדושה חלה על העוברין.

לעברה

אי דלמא – כיון דשתי קדושות ניהו, הוה ליה הקדש ראשון לענין זה, ומוסיף חומש. **הוא מנו חרא** – כלומר, סיפא דבעייתא דרבי אבין ארישא דמילתא קאי, ולא מילתא אחריתי היא. אלא שני גופין ושתי קדושות בעי. **ואם תמצא לומר קאמר** – אם תמצא לומר, היינו חרא מנו חרא. מוה – מי אמרין: כיון דשני גופין ושתי קדושות ניהו – לא

מקרי "הוא שני", ומוסיף חומש, דהא בהא קדושה חלה גופא לא אתוסף חומשו. או דלמא: 1 סוף סוף, מבח קמא וקא אתא (מעיקרא). 2 ר"הקדש שני" הוא לגבי חומש. לישנא אחריתא 3 ירושלמי, וכלישנא בתרא דלעיל, דבעיא דרבי אבין גבי תמורה גרסין לה נמי כהא, ופירוש: 4 מפרש. מקדיש מוסיף חומש או מתכפר מוסיף חומש – דקימא לן (כבא מציעא נגבא) הבעלים מוסיפין חומש אם פדין את הקדשן, ואם אחרים פדין – אין מוסיפין חומש. הלכך הפריש זה 5 קרבן לכפרת חבירו, והומם, מאן הוה בעלים ידיה, (חו) דאי פריק ליה לוסף חומש? מקדיש 6 הוי בעלים, אבל מתכפר – כאחר דמי, ואינו מוסיף. ואם מתכפר הוה בעלים ידיה. **אם כן** – 7 מקדיש עושה תמורה, מצינו תמורה בעצור ושותפין, והכי דמי – כגון דשוי צבור או שותפין שליח לאקדושי קרבן עלייה. דהשתא 8 הוי מקדיש יחיד, קרינא ביה "קרבן יחיד", אי בטר ידיה אולין, ואנן תנן בשליח מתניתינן: 9 הציבור והשותפין אין עושין תמורה. אלא בטר מתכפר אולין, הלכך אין קרבנו עושה תמורה. 10 הואיל ורבים מתכפרין בו, ולא קרינא ביה "קרבן יחיד". ואנן גמירין לקמן ממעשר דקרבן יחיד 11 עושה תמורה, ולא דציבור ושותפין. השג יד – 12 היינו קרבן עולה ויורד. והלא קרבן נזיר קבוע הוא. בין עשיר בין עני. **הא ביצר** – הכי קאמר 13 קרא: קרבנו שהפריש הוא משלו יביא על נדרו, "מלכד אשר תשיג יד" – מלכד אותו שאינו יכול להפריש משלו, שעני ידו, ותשיג יד לאחר זמן, שאחרים יתנו לו – יביאנו נמי, ויצא. 14 לענין כפרה – לאשמעינן דיכול להתכפר בבהמה שהפריש אחר לצרכו. מה כשהפריש 15 הוא משלו – הוא עושה בו תמורה ולא אחר. 16 אף כשהפריש הוא אחרים – הוא עושה בו תמורה ולד אחר. מדידה הוא דמתכפר – 17 דכתיב: "קרבנו לה", מוכת הנאה שלו – של תורם הוי טובת הנאה, שבידו ליתנו לאיזה כהן 18 שירצה, ולא למי שתרם עליו. דכתיב **את כל מעשר וגו'** – "כי תכלה לעשר" וגו' – משמע, 19 מי שנטול המעשר מתבואה שבידו ליתנו למי שירצה, ולא ביד חבירו שנתרם עליו. טובת הנאה – דבר מועט מקבל מישאל על מנת 20 שיתן כל תרומותיו לבן בתו כהן. **משנה לא אברים** דחולין בעוברין – דהקדש. שאם אמר 21 "תהא רגל בהמה זו תמורה עובר הקדש שבמעי בהמה זו" – אין הקדושה חלה על האבר. ואין 22 עוברין באברין – שאם אמר "הרי עובר שבמעי בהמה חולין זו תמורה רגל בהמת קדש זו" – 23 אין העובר קדוש. ולא אברין ועוברין – דחולין בשלימים קדש. ולא שליפין – דחולין באברין 24 ועוברין קדש. מפיין אברין בשליפין – אמר "הרי רגל בהמת חולין זו תמורה תחת בהמת קדש זו" – חלה תמורה על האבר, ופשטה לה בכל הבהמה, והויתא תמורה כולה וקרבא. 25 ולא שליפין בן – דאין בח באבר אחד של בהמת קדש לעשות תמורה. והלא במקדשים – כלומר, בתחילת החקדש, כשמקדיש, אם אמר "רגלה של זו עולה". כדמפרש טעמא לקמן בגמרא. **גמרא** אין קדושה חלה על העוברין – אם הקדיש עובר במעי בהמה – אינו קדוש ליקרב, ואם מקריב ליה כשנולד, ולא אקדשה משנולד – מייתי חולין לעורה. 26 ואם הפריש חטאת מעוברת – לא הו כשתי חטאות לאחריה, דעובר מבח אמינה הוא דקדיש ולא מבח עצמו, והוי כולד חטאת ולמיתה אול. וכן לכל דבריו הרי הוא כולד קדשים, 27 ולא בתחילת הקדש. **רצה בולדה מתכפר** – דבי אמרין וולד חטאת למיתה אול – הוה הובא דמפריש חטאת, ותעברה וולדה, דהלכה למשה מסיני ניהו חטאת חטאות מוות, 28 והכי נמירי לה דמותה. אבל אי אפרשה מעוברת – חשוב עובר כבהמה אחרת, וחילא עליה קדושה באנפי נפשיה, והויתא ליה כמפריש שתי חטאות לאחריה, דמתכפר באיזו שירצה והשניה תרעה. אלמא קדושה חלה על העוברין.

ועוברין קדש. מפיין אברין בשליפין – אמר "הרי רגל בהמת חולין זו תמורה תחת בהמת קדש זו" – חלה תמורה על האבר, ופשטה לה בכל הבהמה, והויתא תמורה כולה וקרבא. ולא שליפין בן – דאין בח באבר אחד של בהמת קדש לעשות תמורה. והלא במקדשים – כלומר, בתחילת החקדש, כשמקדיש, אם אמר "רגלה של זו עולה". כדמפרש טעמא לקמן בגמרא. **גמרא** אין קדושה חלה על העוברין – אם הקדיש עובר במעי בהמה – אינו קדוש ליקרב, ואם מקריב ליה כשנולד, ולא אקדשה משנולד – מייתי חולין לעורה. ואם הפריש חטאת מעוברת – לא הו כשתי חטאות לאחריה, דעובר מבח אמינה הוא דקדיש ולא מבח עצמו, והוי כולד חטאת ולמיתה אול. וכן לכל דבריו הרי הוא כולד קדשים, ולא בתחילת הקדש. **רצה בולדה מתכפר** – דבי אמרין וולד חטאת למיתה אול – הוה הובא דמפריש חטאת, ותעברה וולדה, דהלכה למשה מסיני ניהו חטאת חטאות מוות, והכי נמירי לה דמותה. אבל אי אפרשה מעוברת – חשוב עובר כבהמה אחרת, וחילא עליה קדושה באנפי נפשיה, והויתא ליה כמפריש שתי חטאות לאחריה, דמתכפר באיזו שירצה והשניה תרעה. אלמא קדושה חלה על העוברין.

לעברה

מערמין" (תמורה כ"ב): האומר "ולדה של זו עולה" – הרי זו וולד שלמים. ואי אית ליה לבר פרא דשיירו משויר – אמאי ולדה שלמים? הא אי בעי הוה משויר הולד בחולין? דבשלמא רבי יוחנן דאמר קדושה חלה על העוברין מיד, דאמר "היא שלמים" – דעתיה נמי לקדושי הולד בשלמים, והוי הולד שלמים על קדושת פיו, ולא מטוניה דאם. אבל לבר פרא

דאמר קדושה אינה חלה על העוברין – אין הולד

קדוש על פיו אלא מכח דאם. ואם סבירא ליה

דשיירו משויר, אמאי אף הולד עולה? אלא שמע

מינה דצריך לומר דמיד האם קדושה קדוש הולד

מכח האם. ואם תאמר: כיון דאין קדושה חלה על

העוברין, היכי קאמר "ולדה עולה והיא שלמים" –

דבריו קיימין? ויש לומר: דלדמים קאמר. ואם

תאמר: היכי אפשר דקדושה חלה על העוברין,

הוא אמר דאסור להקדיש מחוסר זמן, ולקמן:

אמרין (פרק) "כיצד מערימין על הבכור" (שם):

המבכרת שהיתה מעוברת, אמר "מה שבמעי

ברמה, אם זכר – עולה", אלמא דאפילו

לבתחילה מצי מקדיש ליה, ומאי שנא מחוסר זמן?

ויש לומר: דקדוש שנולד מצי מקדיש ליה, ומיית

ליה בבכורות (יד"א) מקרא.

אבל – הכא דאקדישה לאימיה הוא בכלל אימיה

– וקשה להרב רבינו מיר: למח לי להאי

צריכותא? לימא בהדיא דאי אשמועינן קמייתא

– הוה אמר דשיירו אינו משויר, ולהכי

איצטריך למימר "רצה בולדה מתכפר",

לאשמועינן דשיירו משויר כדפרש. ועוד קשה:

הדיכי מצי למימר דהוא בכלל אימיה לא קדיש:

התנן בהדיא פרק "כיצד מערימין" (תמורה כ"א):

"היא שלמים וולדה עולה" – הרי זה ולד שלמים,

אלמא קדוש הוא בכלל אימיה! ויש לומר דהכי

פירושה: הוא בכלל אימיה לא קדוש על פי האדם,

אלא מטוניה דאמו הוא קדוש, דעובר ירך אמו

הוא, ואי שיר – אינו משויר. משום הכי

איצטריך בתרייתא לאשמועינן דקדוש הולד על

פי האדם, ולא מטוניה דאמו. ה"ם. **בי** תניא

ההיא קדושת דמים – וקשה: אם כן מאי קאמר

פרק "כיצד מערימין" (תמורה כ"ב) סיפא דהאי

"ולדה שני זכרים, אחד מזה וקרב עולה", כיון

דלית ליה אלא קדושת דמים – אמאי יקרב

עולה? ואי אמרת דימכר לצרכי עולה – הא קתני

התם: וחסני ימכר לצרכי עולה. ואם כן מה בין

ראשון לשני? וצריך לומר: כיון דנחת בראשון

קדושת דמים – נחת ביה נמי קדושת הגוף.

אימורי הוא דלא מימר הא מקדוש קדיש

עוברין – דאי לא קדיש, פשיטא דאין ממירין

שלימין (בבן) דחולין ובבן, והכא לא מצי לתרצי

קדושת דמים כדלעיל, דהא אין עושין תמורה.

הא

הוא – דלא עבדי, הא מקדש – קדשי, האמר רבי יהודה אברין לא קדשיו – אמר הכא

במאי עסקינן – באיבר שהנשמה תלויה בו. **איתביה:** מקדישין אברין ועוברין, אבל לא

ממירין! – הכא נמי – בולדי קדשים. – אי בולדי קדשים, מאי "מקדישין"? הא קדישי וקיימי!

הכי

לְעוֹבֶרְהָ גּוֹפִיָּה, אֲבָל הֶכָּא דְּאֶקְדִּישָׁה לְאִימִיָּה – הָא

בְּכָלֵל אִימִיָּה, לֹא קָדוֹשׁ. וְאִי אֲשַׁמְעִינָּה בְּתַרְיִיתָא –

הַתָּם הוּא דְּאֶקְדִּישׁ לָהּ וְכָל דְּאִית בָּהּ אֲבָל הֶכָּא

דְּאֶקְדִּישָׁה לִּיה, בִּין דְּלִיתִיה אֶפְרָאִי – לֹא קָדִישׁ,

צָרִיכָא. לְיִשְׁנָא אֲחֵרִינָא. מַאי קָא מְשַׁמְעִין לָן? אִם

שְׁיִיר – מְשׁוּיָר, וְעוֹבֵר לֹא יֵרָךְ אִמּוֹ הוּא, וְתַרְתִּי

לְמָה לִּי? צָרִיכָא, דְּאִי אֲתִמֵּר בָּהּ – מְשׁוּם דְּאִימִיָּה

חַיָּא לְגוֹפִיָּה, מְגוֹ דְּנִתְחַת קָדִישָׁה לָהּ – נִתְחַת נְמִי

לְזֵלָה, אֲבָל אֵידֵךְ – לֹא, קָא מְשַׁמְעִין לָן הִדָּא. וְאִי

אֲתִמֵּר בָּהּ – מְשׁוּם דְּקָא מְפָרֵשׁ קָדִישָׁה עַל (הָאִם)

הַזֵּלָה, אֲבָל הָיָא – לֹא, צָרִיכָא. וְיָתִיב רַבִּי יוֹרָא וְקָאֵמֵר

לְהָא שְׁמַעְתָּא, אִיתִיבִיה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי יוֹרָא: בִּיצֵד

מְעַרְמִין עַל הַבְּכוֹר? הַמְּבַכֵּרֶת שְׁהוּתָהּ מְעוֹבֶרֶת,

אוֹמֵר "מָה שְׁבַמְעִיָּה שָׁל זוֹ עוֹלָה", יִלְדָּה זָכָר – הִרִי

זוֹ עוֹלָה. אֲלֵמָא: קָדוֹשׁ עוֹבֵר! אִמֵּר לִיה: כִּי מִתְּנִיא

הָיָא – בְּקָדוֹשֶׁת דָּמִים. – מִי אֲלִימָא קָדוֹשֶׁת דָּמִים

דְּקָא מְפָקְעָא לִיה מִן הַבְּכוֹרָה? אִמֵּר לִיה: אֵין, וְהַתְּנִין:

כָּל קָדָשִׁים שְׁקָדִים מוֹם קְבוּעַ לְהַקְדִּישׁ וְנִפְדּוּ – תִּיַּיְבִין

בְּבִכּוֹרָה וּבְמִנְחוֹת. מַעֲמָא, דְּלֵאחֲרִי שְׁנִפְדּוּ – דְּתִיַּיְבִין,

אֲבָל קוֹדֵם שְׁנִפְדּוּ – פְּטוּרִין. [אֲלֵמָא] דְּאֲלִימָא קָדִישָׁת

דָּמִים, דְּמִפְקָע לִיה מִבְּכוֹרָה. אִיתִיבִיה: הָאוֹמֵר "מָה

שְׁבַמְעִיָּה שָׁל זוֹ עוֹלָה" – מוֹתֶרֶת בְּגִיזָה וְאִסוּרָה

בְּעוֹבֶרְהָ, מְשׁוּם כְּחוֹשׁ עוֹבֵר שָׁבָה! אִמֵּר לִיה: הָא נְמִי

– קָדוֹשֶׁת דָּמִים. וְמִי אֲלִימָא קָדוֹשֶׁת דָּמִים דְּאִסְרָא

לִיה בְּעוֹבֶרְהָ? אִמֵּר לִיה: אֵין, וְהַתְּנִין: יוֹצֵאִין לְחוּלִין

לִיגְזוֹ וְלִיעֲבֵר. מַעֲמָא – מְשׁוּם דְּנִפְדּוּ, הָא קוֹדֵם שְׁנִפְדּוּ

– אִסוּרִין בְּעוֹבֶרְהָ. אֲלֵמָא קָדוֹשֶׁת דָּמִים אִסוּרִין לִיה

בְּעוֹבֶרְהָ. אִיתִיבִיה: אֵין מְמִירִין לֹא אֲבָרִין בְּעוֹבֶרְהָ,

וְלֹא עוֹבֶרֶת בְּאֲבָרִין, אִימוריָה הוּא דְּלֵא מִימֵר – הָא

מִקְדִּישׁ קָדִישׁ! אִמֵּר לִיה: בּוֹלְדִי קָדָשִׁים הוּא –

דְּקָדִישִׁי וְקִימִי. אִי וְלָד קָדָשִׁים, בְּמַעֲי אִפֵּן הוּא –

דְּלֵא עֲבִדִין, הָא אֲבָרָאִי – עֲבָדִין. וְהָא תְּנִיא: אֵין

הַזֵּלָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה! – הָא מְנִי – רַבִּי יְהוּדָה הִיא,

דְּאִמֵּר הַזֵּלָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה. – אִי רַבִּי יְהוּדָה, תְּמוּרָה

הוּא – דְּלֵא עֲבָדִי, הָא מְקָדֵשׁ – קָדְשִׁי, הָאֵמֵר רַבִּי יְהוּדָה אֲבָרִין לֹא קָדִישׁוֹ – אִמֵּר הֶכָּא

בְּמַאי עֲסָקִינָּה – בְּאִיבֵר שֶׁהַנֶּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ. אִיתִיבִיה: מְקָדִישִׁין אֲבָרִין וְעוֹבֶרֶת, אֲבָל לֹא

מְמִירִין! – הֶכָּא נְמִי – בּוֹלְדִי קָדָשִׁים. – אִי בּוֹלְדִי קָדָשִׁים, מַאי "מְקָדִישִׁין"? הָא קָדִישִׁי וְקִימִי!

הכי

הקדיש אבר אחד – פשטה קדושה בבולה. דהאי תנא דא סברא אית ליה, מדמקדושה ליה רבי יוסי: והלא במוקדשין האומר "רגל של זו עולה כולה עולה", מכלל דמורה תנא קמא

בתחילת הקדש, שאם הקדיש אבר אחד – פשטה קדושה בבולה. ורבי שמעון דהוי בר זוגיה דרבי יוסי, לקמן בברייתא, דאמר: בתחילת הקדש כולה עולה, ואשמועינן גבי תמורה

דלא. אי משום דרדיש "בהמה בבמה" אי משום דמקיש תמורה למעשר כסיפא דפירקין (ג'א). מה מעשר קרבן יחיד כו'. ומזהוהא הקישא גופיה לילין, דמה מעשר אינו נוהג באברין

– אף תמורה אינה נוהגת באברין. והכי אמרין בפרק "בהמה המקשה" (חולין ט"ז). האמר רבי יהודה – לקמן בברייתא, דלא פשטה קדושה בבולה. **הכא במאי עסקינן** – דדייקנן:

הא שלא על ידי תמורה – קדשה כל הבהמה על ידי אבר אחד. כגון שחקיש אבר שהנשמה תלויה בו – דאמר לקמן: מודה רבי יהודה דברב שעושה אותו טרפה, כגון אם הקדיש

רגליה מן הארבעה ומלמעלה – הרי כולה עולה. ובתמורה לא דרשין "בהמה בבמה". מקדישין אברין ועוברין – לקמן היא. פרק שני (ט"ז). חומר בקדשים במתמורה, וקשיב

חומרי, וקתני להך הכי: מקדישין אברין ועוברין, אבל לא ממירין.

לעוברת גופיה – בפני עצמו. הלכך חיילא קדושה עליה. לישנא אחרינא: מאי קא משמע

לן רבי יוחנן – אם שירו משויר, ועובר לאו ירך אמו הוא. דמדחשיב ליה רבי יוחנן

באנפי נפשיה, ולא כולד חטאת דאזיל למיתה – שמע מינה דאי הוה בעי לשוירה

לעובר לקדושה אחרת – משויר. כגון אם אמר "זו תחא חטאת ועוברת עולה" – דבריו

קיימין, דעובר לאו ירך אמו הוא. או אם שיר, לומר: היא חטאת וולדה חולין – הוי. ולבר פרא

לא חשיב עובר למדוי באנפי נפשיה, והכא דאקדישה לאימיה ושירו לולד לקדושה אחרת

– אינו קדוש, והוה ליה ולד חטאת ואזיל למיתה. ואם אמר "ולדה חולין" – לא אמר

כלום. ולמאן דאמר דולדי קדשים במעי אמן הן קדושין – קדיש לאלתר, ולמאן דאמר בהוייתן

הן קדושין – קדוש לכשיולד. ותרתני ליה ב' – הא – הא שמעין ליה מקמייתא דאמר: קדושה

חלה על העוברין, מכלל דבהמה באנפי נפשה חשובה הולד. הוי לגופיה – שהאם קדושה

קדושת הגוף לקרב. כיצד מערימין על הבכור – להפקיעו מכוח וליהנות הוא בו. ילדה זכר

הרי הוא עולה – ומקריבו לחובתה, ויציא אם היה מחויב עולה. משום דקדושת עולה קמה

חיילא עליה, דבבכורה לא קדיש עד שתקדישנו רחם, ותו לא אתיאי בכורה ומפקעת לקדושת

עולה. אלמא, קדיש עובר, וקשיא לבר פרא. קדושת דמים – שימכרו ויביא בדמיו עולה.

אבל הוא גופיה לא קדיש קדושת הגוף, אלא נמכר בלא מום. והתנן – בניחוחא. חייבין

בבכורה – אם נקבות הן, ולאחר פדיון ביכור. [אלמא] דאלימא קדושת דמים – דכיון דקדם

מום קבוע להקדש – לא קדיש מעיקרא אלא לדמי. מותרת האם בגיזה – דהא לא אקדיש

גופה. כחוש עובר – דעבודת האם מכתשא ליה לעובר, אלמא קדיש עובר. והתנן – בניחוחא. יוצאין לחולין – סיפא דקד' מתניתין דאמרת

לעיל היא: כל הקדשים שקדם כו'. וקתני סיפא: "יוצאין לחולין, כשנפדין, ליגזו וליעבר. שמונתין בגיזה ועוברת לאחר פדיון, והאיל

וקדם מום קבוע להקדשן, דלא [קדישן] קדושת הגוף, בפרק שני דבכורות (יד"א). **איתביה** – רבי ימיה לרבי יורא. **אין מפירין בו** – מתניתין היא. וקתני: לא שלמים בו. **אמורי הוא** – דלא מימר – משום דבתמורה כתיב "בהמה בבמה", ועובר לאו בהמה הוא. **הא מיקדיש קדיש** – עוברין. דאי לא קדשו – פשיטא דאין ממירין שלמין דחולין בוק. והתנן אין הולד עושה תמורה – אלא ודאי במקדיש ולד עסקינן, דחשוב הקדש ראשון. רבי יהודה היא – במתניתין קאמר רבי יהודה: ולד עושה תמורה. **אי רבי יהודה** – רישא היכי מתוקמא? דקתני: אין ממירין אברין דחולין בשלמין דהקדש. דמשמע: תמורה הוא דלא עבדי אברין לבחמת חולין, לחול קדושת תמורה על גוף הבהמה משום אבר דידה שהמירו בשלם דקדש – הא מקדש קדיש אברין בתחילת הקדש. אם

תמורה דף י עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קצא

ותפטרנו ממצות נתינה לכהן. אמר ליה רבי זירא, אין – גם קדושת
דמים מפקיעה מן הבכורה. והתנן – וכן שנינו בבכורות (יד.) כל
הקדשים שנקדש מום קבוע להקדישן – ושקדם הוממו ואחר כך
הוקדשו? ואחר כך נפדו ופקעה קדושתם, אם הן נקבות וילדו
לאחר מכן, הרי הם חייבין בקבוצה, ובכורותיהם מתקדשים
בקדושת בכורה ונתינים לכהן. וכמו כן הם חייבין בפתילות כהונה
של זרוע לחיים וקידה, כדן בהמות חולין. מפקעא – ויש לדייק
בטעם המשנה, דדווקא לאחר שנפדו אמרה דהם חייבין בבכורה
ובשאר מתנות, אבל קודם שנפדו ועדיין יש בהם קדושת דמים הרי
הם פטורין מבכורה. והרי אם קדם מומם להקדשם אין בהם אלא
קדושת דמים בלבד, [אלמא] – ומוכח מכאן דאלימא קדושת דמים
מפקעא ליה – [להפקיע] מדין קבוצה.
עוד איתביה רבי ירמיה לרבי זירא על בר פדא, הלא שנינו
בברייתא, האומר על בהמתו המעוברת פה שפמעה של זו יהיה
קדוש לעולה, מותרת בהמה גנייה שכן היא עצמה אינה קדושה,
ואולם אסורה היא בעבודה משום כחוש העובר שבה, שכן עבודת
האם מכחישה את העובר הקדוש שבמעיה. ומוכח מכאן שאפשר
להקדיש את העובר ללא האם, ולא כדברי בר פדא. אמר ליה רבי
זירא, תא ברייתא נמי מדברת בעובר שהוקדש בקדושת דמים
לעולה.
חזר רבי ירמיה והקשה לו, ופי אלימא – [וכי חזקה] דיה קדושת
דמים של העובר דאסירא ליה – [בכדי] לאסור את האם בעבודה,
והרי אסור עבודה שנאמר בקדשים אינו אלא בהמה הקדושה
בקדושת הגוף למזבח. אמר ליה רבי זירא, אין – גם בהמה
הקדושה בקדושת דמים למזבח אסורה בעבודה. והתנן – שכן
שנינו במשנה (שם), שכל הקדשים שקדם מומן את הקדשם ונפדו
יוצאין לחולין ומותרים ליגזל ולעבד. ויש לדייק, מפקעא שמותרים
בעבודה הוא דווקא משום שנפדו, תא קודם שנפדו אסורין בעבודה,
ואפילו שאין בהם אלא קדושת דמים בלבד. אלמא – [ומוכח מכאן]
שאלמא קדושת דמים [אסורין ליה] [דאסורה לה] בהמה בעבודה.
ואסרו חכמים לעבוד בהמות הקדושות בקדושת דמים כדי שלא
יבוא לעבוד בהמות הקדושות בקדושת הגוף, כמבואר בבכורות
(יד.).
עוד איתביה רבי ירמיה לרבי זירא, הלא שנינו במשנתנו אין
מקדישין לא אברין בעוברין, ולא עוברין באברין וכו' ולא שלמים בהם
[בעוברין]. ומשמע אימורי – [להמיר] הוא דלא מיגר, תא הם
עצמם מיקדש קדש בקדושת הגוף, ואלא לא כן למד הוצרכה
המשנה לומר שאין ממירים בהם, ולא כדברי בר פדא שאין
קדושה חלה על העוברים כלל. אמר ליה רבי זירא, דין המשנה
בגלוי קדשים הוא אמור, דקדשי וקדשי – שהם קדושים ועומדים
מכאן אמר, ועליהם נאמר שאין ממירים בהם.
חזר רבי ירמיה והקשה: אי מדברת המשנה בגלוי בהמת קדשים,
הלא משמע מדבריה דדווקא בקדשי אפן הוא דלא עקבין – אינם
עושים תמורה, תא אברא עקבין – אבל לאחר שנולדו ויצאו
לחץ עושים תמורה. והא (תניא) [תנן] להלן (בב.), שאין תולד של
קדשים עושה תמורה אפילו לאחר שנולד, ואם כן בהכרח לא
מדברת המשנה בעובר של בהמת קדשים אלא בעובר של בהמת
חולין שהוקדש בפני עצמו. השיבו רבי זירא, תא מני – משנתנו
בשיטת רבי יהודה היא שנויה. דאמר רבי יהודה במשנה שם, שגם
תולד של קדשים עושה תמורה.
שוב הקשה לו רבי ירמיה: אי משנתנו שנויה בשיטת רבי יהודה,
הלא יקשה על תחילת דבריה אין ממירים אברים [של חולין]
בשלמים [של קדשים], משמע מזה דדווקא תמורה הוא דלא
עבדי, תא בהקדש סתם מוקדש קדש וחלה קדושה בהמה כולה.
והא אמר רבי יהודה ברייתא להלן (א) שאברין לא קדשי בקדושת
הקרבן, ואין מתפשטת קדושתם בהמה כולה. אם כן בהכרח
שאין המשנה שנויה בשיטת רבי יהודה אלא בשיטת חכמים.
ולשיטתם שאין ולד קדשים עושה תמורה בהכרח מדברת המשנה
בעובר של בהמת חולין שהוקדש בפני עצמו, ושוב יקשה על בר

לעוברא גופיה – שהקדיש את העובר בפני עצמו, אבל תא
במקדיש מעוברת דאקדשיה לאימיה – שהקדיש את האם, יש
מקום לומר (תא) [אימא שהוא] בכלל קדושת אימיה – אמו, ולא
קדוש בפני עצמו אלא מכאן אמו, וידיה דינו כולד חטאת שהולך
למיתתה. ואי אשמינן את דינו של רבי יוחנן בפתילות – במימרתו
השניה במקדיש מעוברת, היינו אומרים שרק תתם הוא בידו
להקדיש את העובר מכאן פיו, משום דאקדיש לה לאמו וכל מה
דאית – [ויש] בה, וכשם שחל ההקדש על האם כמו כן הוא חל גם
על העובר. אבל תא דאקדשיה ליה לעובר בלא אמו, יש מקום
לומר כיון דליתיה אברא לא קדש – מאחר שעדיין לא יצא מחוץ
למעי אמו אי אפשר להקדישו. על כן צריכא – [נצרכות] שתי
מימרות רבי יוחנן, להשמיענו שאפשר להקדיש את העובר
בקדושת פה גם יחד עם אמו וגם לבדו.
הגמרא מביאה צריכותא זו בלשון אחרת: לישנא אחרת, מאי קא
משמע לן רבי יוחנן במימרתו השניה, שאם שייך לעובר הרי הוא
משוייר ונשאר חולין, ומשום שעובר לא ידא אמו הוא, ועל כן
אפשר להפרידו מקדושת האם ולהקדישו בקדושה אחרת, או
להשאירו חולין ולא להקדישו כלל. ומשום כן סובר רבי יוחנן,
שאם הקדיש את העובר יחד עם אמו הרי הוא קדוש מכאן עצמו
ולא מכאן אמו, שכן היה בדעתו להפרידו מהאם ולהקדישו בפני
עצמו, ועל כן אין דינו כולד חטאת.
מקשה הגמרא: ותרת למה לי – מדוע צריך את שתי מימרות רבי
יוחנן, הלא מאחר שהשמיענו במימרת השניה שעובר לא ידא
אמו, מובן מאליו שאפשר להקדישו לבדו בלא אמו. וכן מכך
שאמר שאפשר להקדישו לבדו, מוכח שגם שבמקדישו עם אמו
אינו קדוש מכווחה אלא מכאן עצמו. מתרצת הגמרא: צריכא לשתי
מימרות רבי יוחנן, משום דאי אתמר רק בהא – במקדיש מעוברת
העובר קדוש מכאן עצמו, היינו אומרים שזה הוא משום דאימיה
הוא לגופיה – שאמו ראויה להקרב בעצמה, ומגו דתתא קדושה
לה תתא נמי לולד – ומתוך שיוצרת קדושה על האם יוצרת
קדושה עצמית גם על העובר. אבל איך – במקדיש את העובר
לבדו שמא לא תחול עליו קדושה. תא משמע לן רבי יוחנן תא –
שגם באופן זה העובר קדוש. ואי אתמר בהא – במקדיש עובר
לבדו שהוא קדוש, היינו אומרים שהוא משום דקא מפרש בפיו
שתחול קדושה על (האם) תולד, אבל תתא דמקדיש מעוברת,
שלא פירש בפיו שהוא מקדיש גם את העובר, שמא לא יתקדש
העובר כלל. על כן צריכא – [הוצרך] רבי יוחנן להשמיענו,
שמאחר שהקדיש את האם מן הסתם היה בדעתו להקדיש גם את
העובר.
הגמרא מביאה כמה קושיות על שיטת בר פדא שאין קדושה חלה
על עוברים: יתיב – [ושב] רבי זירא וקאמר תא שפמעה של בר
פדא. איתביה רבי ירמיה לרבי זירא על בר פדא, הלא שנינו
במשנה (להלן בדר.) פיצר מעשרין על תבביר בהמה כדי להפקיעו
ממצות נתינתו לכהן, בהמה המבכרת – [שעדיין לא ילדה] שתייה
מעוברת והעובר שבמעיה עומד להתקדש בבכורה לכשיוולד,
אמר בעל הבהמה פה שפמעה של זו יהיה קדוש לעולה? שאם
לבסוף ילדה ובר הרי זו עולה, ומקריבו הבעלים בעצמו, ואם היה
מחויב עולה יוצא בו ידי חובתו, ואינו חייב ליתנו לכהן. שכן
מאחר שהקדישו בקדושת עולה בעודו עובר, ואילו קדושת בכור
אינה חלה עד שעת יציאתו, לא יכולה קדושת הבכורה לבוא
ולהפקיע מידי קדושת עולה שקדמה לה. אלמא – מוכח מדברי
המשנה שקדוש עובר שהוקדש במעי אמו, ולא כדברי בר פדא
שאמר אין קדושה חלה על עוברים.
אמר ליה רבי זירא, כי מתניא תתא – מה שנשנה במשנה זו
שהבעלים מקדיש את העובר לעולה מדובר במקדישו בקדושת
דמים לעולה ולא בקדושת הגוף, ורק על קדושת הגוף אמר בר
פדא שאינה חלה על העוברים.
חזר רבי ירמיה ושאל: מי אלימא – [וכי חזקה] דיה קדושת דמים
דקא מפקעא ליה – [שמפקיעה] את הבכור מן קדושת תבביר,

העוברים: (תנאי) [תנן] במשנה להלן (א.ר.) רבי (אליעזר) [אלעזר] 57
 אומר, בהמות הפסולות למזבח, שהן בלאים, ונפרה, ויוצא דופן, 58
 מן המזבח, ונאדרוגנום, לא קרושין ולא מקדישין. ואמר שמואל 59
 בבבא דברי המשנה, כל אלו לא קרושין בתמורה, שאם הם חולין 60
 והמירו עליהם בהמת קרבן אינם נתפסים בתמורה. וכן לא 61
 מקדישין כל אלו [לעשות] תמורה, שאם הם קדשי מזבח והמירו 62
 בהם על בהמת חולין אין בהמה זו נתפסת בתמורה. 63
 ותניא, אמר רבי (מאיר) ושאל על הדין האמור, הלא מאחר שכל 64
 פסולי מזבח אלו אינן קרושין בקדושת הגוף, הריאך יתכן שיהיו 65
 מקדישין בהמת חולין בתמורה, ולמה הוצרכה המשנה למעטם. 66
 והשיב: אי אתה מוצא בטריפה שצריך למעטה מדין תמורה אלא 67
 במקדיש בהמה ואחר כך נפרה, שאפילו שעבשו אינה ראויה 68
 להקדשה, מכל מקום קדושת הגוף שחלה בה בשעת הקדשה אינה 69
 נפקעת לגמרי, משום שקדם הקדשה לפסולה, ועל כן היה מקום 70
 לומר שיוכלו להמיר בה וצריכה המשנה למעטה מתמורה. וכן מה 71
 שצריך למעט יוצא דופן מתמורה הוא באופן שמקדיש וְלֹד בעודו 72
 במעי אמו, ואחר כך יצא [הַדֵּךְ] דופן, שאפילו שכבר חלה בו 73
 קדושת הגוף קודם לידתו, מכל מקום לאחר שיצא ונפסל 74
 מהקדשה אין ממירים בו. 75
 מוכיחה הגמרא: אלא [מוכח] שקדיש וְלֹד במעי אמו בקדושת 76
 הגוף, ולא כדברי בר פדא. שכן משמע שדווקא משום שיצא דרך 77
 דופן אינו קדוש לגמרי לעשות תמורה, אבל אם נולד כדרכו הרי 78
 הוא קדוש לגמרי מכח הקדשתו במעי אמו. ואף עושה תמורה. 79
 הגמרא מפרשת את דברי בר פדא באופן אחר: אמרי, במקדיש 80
 עובר תם במעי בהמת חולין תמימה אפילו בר פדא נמי מודי 81
 דקדיש, ולא נחלקו אלא במקדיש עובר תם במעי בעלת מום. בר 82
 פדא סבר, מכיון דאימיה לא מקדישא – שאמו אינה יכולה 83
 להתקדש בקדושת הגוף מחמת מומה, הוא נמי לא קדיש, שכן כל 84
 זמן שהוא במעיה הרי הוא כאבר מאבריה, והרי הוא נחשב 85
 כמותה לבעל מום שאין חלה עליו קדושת הגוף. ורבי יוחנן סבר, 86
 הני – האם ועובריה, כשתי בהמות נינהו ואינו נחשב כאחד 87
 מאבריה, לפיכך רק אימיה היא דלא מיפקדישא, אבל הוא קדוש 88
 בקדושה זו. 89
 הגמרא מביאה שמועה זו בלשון אחרת: לישנא אחרינא, שנינו 90
 בברייתא, מה שאמרה המשנה שטריפה אינה עושה תמורה הוא 91
 באופן שנטרפה לאחר שהוקדשה, וביוצא דופן מדובר 92
 שהקדישוהו בעודו עובר, כמבאר לעיל. אבל בכלאים ומוקמים 93
 ונאדרוגנום לעולם לא יתכן שיאעזרו פסולים אלו לאחר 94
 שהוקדשו הם בעצמם שהרי הם חלים משעת לידתם, ואי אתה 95
 מוצא שיתקדשו בקדושת הגוף אלא בולדי קדשים שהקדיש את 96
 אמם והתקדשו הם מכוחה. והברייתא סוברת כרבי יהודה שתייה 97
 אומר [להלן ב.ב.] שגם הנולד שקדוש מכח אמו עושה תמורה. ועל כן 98
 הוצרכה להשמיענו שולדות אלו שנפסלו למזבח לאחר שנולדו 99
 אינם עושים תמורה. 100
 מוכיחה הגמרא מתחילת דברי הברייתא: הלין הוא דלא קדיש 101
 גופייהו – דווקא עוברים יוצאי דופן אינם קדושים לגמרי לעשות 102
 תמורה, אבל עופרין אחרים שהוקדשו במעי אמן בפני עצמם 103
 ואחר כך נולדו כדרכם קרושין לגמרי ואף עושים תמורה, ולא 104
 כדברי בר פדא. מתרצת הגמרא: אמר אביי. עובר תם במעי בהמה 105
 תמימה לדברי הכל קדיש גופיה, אלא כי פליגי במקדיש תם במעי 106
 בעלת מום. דבר פדא סבר, כיון דאימיה נמי לא קדיש גופיה, איזה 107
 נמי לא קדיש אלא לרמי ו–לדמיים, ורבי יוחנן סבר, עופר לאו ידך 108
 אמו הוא, ועל כן אף על גב דאימיה לא קדישה לגופה אלא רק 109
 לדמיה, הנולד מיהא קדיש לגופיה. 110
 הגמרא חוזרת לדון בדברי משנתנו: אמר רבי יוסי, והלא במוקדישין 111
 האומר יְהַלְהֵה שָׁל זו עולה, כולה עולה כו'. 112

השיבו רבי זירא: הכי קאמר, מקדישין איברין לבדם, ומתוך כך 1
 פשטה קדושה בבהמה כולה, ולפיכך מקדישין בהמות חולין 2
 שלימות כהן, שהרי בהמת הקרבן קדושה כולה מכח הקדש 3
 האבר, והרי זו תמורה של בהמה בבהמה. אבל לא מקדישין [אבריים] 4
 של חולין כהן – בבהמות שלימות שהוקדשו אבר אחד מהן או 5
 שהוקדשו כולן. ועופרים שקדשו במעי אמן, אין מקדישין כהן על 6
 בהמות חולין כל זמן שהם נמצאים במעי אמן. 7
 שוב הקשה לו רבי ירמיה: וכי רק בולדי קדשים שעדיין הם במעי 8
 אמן הוא דלא עבדין ו–עושים בהם תמורה, הא אברא עבדי – אבל 9
 לאחר שנולדו ויצאו לחוץ עושים בהם תמורה, והא הני במשנה 10
 להלן (ב.ב.) שאין הוללות של הקדשים עושה תמורה אפילו לאחר 11
 שנולדו. אם כן בוכרח שמדברת המשנה בעוברים של חולין 12
 שהקדישום במעי אמן, ולא כדברי בר פדא שאין קדושה חלה 13
 עליהם. השיבו רבי זירא: הא משנה מני, בשיטת רבי יהודה היא, 14
 הסובר להלן (ש) שולד עושה תמורה. 15
 ושוב הקשה לו רבי ירמיה: אי בשיטת רבי יהודה היא, איך יתכן 16
 שעל ידי הקדש האבריים מתקדשת הבהמה כולה וממירים בה, 17
 הרי לשיטתו קשה אברין מי קדיש – וכי הקדש האבר מקדש את 18
 הבהמה כולה. הא לרבי יהודה לית ליה שהאומר יְהַלְהֵה שָׁל זו עולה' 19
 פשטה בבהמה כולה קדושת עולה, כמבואר בברייתא להלן (ע.ב.). 20
 אמר ליה רבי זירא, הלא מקמי עסקינן, במקדיש דבר מהבהמה 21
 העושה אותה מפרה אם יחתך ממנה, ומודה רבי יהודה באבר זה 22
 שאם הקדישוהו בהקדש סתם מתפשט ממנו הקדושה לבהמה 23
 כולה, כמבואר להלן (ע.ב.). 24
 הגמרא תולה את מחלוקת בר פדא ורבי יוחנן במחלוקת 25
 הברייתות שלפנינו: לימא כתנאי, שכן מצאנו בדין השוחט את 26
 החטאת ומוצא קה עובר כן ארבעה חדשים ה', דקתני בתרא 27
 ברייתא שדין עובר זה הוא כדין החטאת עצמה לכל דבר, ואינה 28
 נאכלת אלא לזכרי בהמה בלבד, וכן אינה נאכלת אלא לפנים מן 29
 הקלעים – ממחיצות העורה, וכן אינה נאכלת אלא ליום אחד. 30
 ותניא באידך ברייתא, שהעובר הוא כחולין לכל דבר, ונאכלת 31
 לכל אדם, ונאכלין בכל מקום, ואינו נאכלין בעורה [ונאכלת 32
 לעולם] בלי הגבלת זמן. 33
 וסברה הגמרא עתה שמדובר במי שהקדיש חטאת מעוברת, והיה 34
 כבונתו להקדיש גם את העובר שבמעיה, ושאלה: מאי לאו תנאי 35
 היא – האם מחלוקת תנאים זו אינה במחלוקת האמוראים לעיל, 36
 דבר סבר שקדושה חלה על עופרין, ועל כן גם העובר קדוש 37
 בקדושת חטאת ונאכל כמותה, ופר סבר שאין קדושה חלה על 38
 עופרין, ועל כן העובר שבמעי החטאת הוא חולין גמור. דוחה 39
 הגמרא: לא בכך נחלקו, אלא במקדיש חטאת ואחר כך נתעברה, 40
 והני תנאי הניא קא מיפלגי, דבר ותנא הברייתא השניה סבר 41
 שולדות קדשים רק כהויתן [ובלידתם] הן קדושים, ועל כן העובר 42
 שבמעיה שלא היתה בו 'הויה' הוא חולין גמור, ופר ותנא 43
 הברייתא הראשונה סבר שולד קדשים כבר במעי אמן הן קדושים, 44
 ועל כן העובר קדוש בקדושת חטאת ונאכל כמותה. 45
 עוד דוחה הגמרא – ואיבעית אימא, לעולם הו תנא הוא ששנה את 46
 שתי הברייתות, ואין כאן מחלוקת, אלא שתיהן סוברות כרבי יוחנן 47
 שקדושה חלה על העוברים בפני עצמם, וכן סוברות שתיהן 48
 שולדות קדשים שהתקדשו מכח אמם אינן קדושים אלא משעת 49
 לידתם. אלא דהיא מילין מתנייתא – אחת מברייתות אלו 50
 (הברייתא השניה) שנויה במקדיש בהמה ואחר כך נתעברה, שלא 51
 הוקדש העובר בפני עצמו וגם לא היתה בו לידה, ועל כן הוא 52
 חולין. והיא גמרא – ואחת מהן (הברייתא הראשונה) שנויה באופן 53
 שהקדישה מעוברת, שמכיון שהוא קדוש מכח עצמו ולא מכח 54
 אמו, הרי הוא קדוש מיד בשעה שהקדישוהו אף מבלי שיוולד. 55
 הגמרא מקשה מברייתא על שיטת בר פדא שאין קדושה חלה על 56

קודם ירידת הנשמה למטה נותנים לה כוחות כדי שביעה כדי שתוכל להתמודד עם טרדות הפרנסה, והבלבולים מכל ענייני העולם, ולעמוד בכל הסיכונים כו'.

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קצב רש"י תוספות

ממציא "ממירמ"רן" בוך, דאס אפילו רבי יוסי דאמר ממירמ ארבי בשלמים מודה דאין
ממציא שלמים בוך, וכל שכן ארבי ארביא.

וּדְקֵתָנִי סִיפָא דְרִיךְ בְּרִייתָא בִּפְרָק שְׁנֵי אִבְל אֵל
מִמִּירִין — אֲשַׁמְעִינָן דְּאִין מִמִּירִין בְּשַׁלְמִים.
דְּאִם אָמַר "אֲבַר בְּהֵמָה זֶה תִּמְרוּרָה" — לֹא
אֶקְדֵּשְׁהָ. וְהֵינּוּ חֹמֶר בְּתוּלֵת הַקֹּדֶשׁ
מִכְתִּמְרוּרָה, דְּתוּלֵת הַקֹּדֶשׁ כִּי אֶקְדֵּשׁ חֹד אֲבַר
— פֶּשֶׁט בְּתוּלָה, וְהַקֹּדֶשׁ כִּי אָמַר "אֲבַר זֶה
תִּמְרוּרָה בְּחֵלֶה שְׁלִמָּה זֶה" — לֹא קְדֵשֶׁה, וְעֹפְרִין
שֶׁקְדֵּשׁ בְּמַעֵי אָמֵן — כְּגֹן וְלֹד קְדֵשִׁים, אָף לֹא
פִי שְׁחָן קְדוּשִׁין, אִין מִמִּירִין בְּהֵמָה בָּהֶן, כֹּל מִן
שְׁחָן בְּמַעֵי אָמֵן, וְהָא לֹא מִשּׁוֹם חֹמֶר בְּקִדְשִׁים
מִמְתִּמְרוּרָה קִתְּנִי, אֲלֵא מִשּׁוֹם דִּתְנָא: וּמִמִּירִין בָּהֶן
בְּבִהֵמָה שֶׁקְדֵשׁ עַל יַד אֲבַר, תְּנִי בַעֲבוּרֵי: אִין
מִמִּירִין בָּהֶן, וְרַבִּי יְהוּדָה הֵיא, וְדֹאמְרֵי: וְלֹד עוֹשֶׂה
מִמְרוּרָה, דְּאִי רֹכֵב — אֲבִרָא נִמְי לֹא עֲבִיד
תִּמְרוּרָה, אֲלֵא לְבָנֵי בְּחֹנֶה — כְּרִין חֲטָאָה, קֶא
סִלְסָקָא דַּעֲתָךְ דְּבִמְפְרִישׁ בְּהֵמָה מַעֲבֵרַת עֶסְקִין.
דְּאִי בִּמְפְרִישׁ רִקִּיעִית וְתַעֲבֵרָה — דְּכּוּלִּי עֲלֵמָא,
וְהוּאֵל מִכְּכָא אִימִיָּה הוּאֵל קְדִישׁ — חוֹלִין הוּאֵל,
וְחוֹלִי קְדִישִׁים בְּהוּיִיתִין הֶן קְדוּשִׁים, כְּשֶׁחָן
נִגְזָרִין וְלֹא בְּמַעֵי אָמֵן, מִאי לֹא תִנְאִי הֵיא —
דְּלֵתָנָא קָמָא קְדוּשָׁה חֵלָה עַל הָאֲבִירִין מִכָּא
כְּשֶׁחָן, כְּשֶׁחָא מַעֲבֵרַת בְּשַׁעֲתֵּה קְדֵשׁ — קִישׁ
לֵאלְתֵּר, דְּלֹא כּוּלּוּדִי קְדִישִׁים הֵיא, וְלֵתָנָא
אִין קְדוּשָׁה חֵלָה עֲלֵיו אֲלֵא מִכָּא אָמֵן, וְכִשְׁאֵר
וְלִידִי קְדִישִׁים הוּאֵל, דְּבִהוּיִיתִין הוּאֵל קְדִישִׁי.
וְלִכְבִּי נֶקֶט חֵי — רְבוּחָא קָא שְׁמַעַם לֵךְ, דְּלֹא
אֲמִירִין הוּאֵל וְחֵי הוּאֵל — הוּיִיתִין חֲשִׁיד לִיָּה,
וְאִפְּלוֹ לִתְנָא בְּתֵרָא לִקְדֵּשׁ מִכָּא אָמֵן כְּשֶׁאֵר
וְלִידִי קְדִישִׁים, קָא שְׁמַעַם לֵךְ דְּהוּאֵל וְלֹא כֹל
חֲשִׁידִי — לֹא הוּיִיתִין הוּאֵל, אִין — בִּמְפְרִישׁ
בְּהֵמָה מַעֲבֵרַת לֹא אִירִי הֲבֵא, כִּלְלֵא אֲלֵא
בְּבִהֵמַת קְדִישִׁים שְׁתַּעֲבֵרָה, וְבִהֵא פְּלִיגִי, תִּנָּא
(קָמָא) סְבִיר, וְלִדּוֹת קְדִישִׁים — בְּהוּיִיתִין הֶן
קְדוּשִׁין, כְּשֶׁחָן נִגְזָרִין הֶן קְדוּשִׁין וְלֹא בְּמַעֵי אָמֵן.
בְּהוּיִיתִין — לִישְׁנָא דְקָרָא נֶקֶט, דִּאֲתִירְכוּ וְלִדּוֹת
מִינִיָּה, דְּכַתִּיב (דְּבִרִים יב') "רִקִּי קְדִישִׁי אֲשֶׁר יֵחִי
לְךָ" וְגו', וְאֲמַר מִר' "אֲשֶׁר יֵחִי לְךָ" — אֵלֹ
וְהוּאֵל, בִּפְרָק שְׁנֵי דְבִבְרוּרֵת הוּאֵל (יז), וְאִיבִית
אִימָא חֹד תִּנָּא הוּאֵל — הֶן תִּרְתִּי מִתְנִייתָא,
וְחוֹרְעִי עֲלֵמָא קְדוּשָׁה חֵלָה עַל הָעוּבְרִין לֵאלְתֵּר,
כְּרַבִּי יוֹחָן, וְהֶן דְּקֵתָנִי דְּלֹא קִישׁ עוֹבֵר —
בְּמִקְדֵּשׁ בְּהֵמָה וְאִחֵר כֶּן תַּעֲבֵרָה, וְחוֹלּוֹת
קְדִישִׁים בְּהוּיִיתִין הֶן קְדוּשִׁין, וְהֵיא דְקֵתָנִי קְדִישִׁי
וְלֹד לֵאלְתֵּר לֹא הֵיא כְּשֶׁאֵר וְלִידִי קְדִישִׁים —
שְׁעוֹבֵר לֹא יִרְךְ אָמֵן, כְּשֶׁהִקְדֵּשְׁתָּה מַעֲבֵרַת, לֹא
קְדוּשִׁין בְּתִמְרוּרָה — שֶׁאֵן הֶן חוֹלִין וְהִמִּין
בְּבִהֵמַת קְדִישִׁים — אִינִם נִתְפַּסִּין, וְאִפְּלוֹ תִמְרוּרָה
שְׁחֵלָה עַל עֵבֶל מוֹמִין קְבוּעִין אִינֵה חֵלָה עֲלֵיהֶן,
וְכֵל כֵּשֶׁן אֵל הַקְדִּישִׁים מִמֶּשׁ — אִינִן קְדוּשִׁין, וְאִין
מִקְדִּישִׁין — אִחֵר, לַעֲשׂוֹת תִּמְרוּרָה, אֵם הֶן
קְדוּשִׁין וְהִמִּין בְּמִחַת חוֹלִין בָּהֶן, וְרַבִּי מֵאִיר
מְפְרִישׁ הִכִּי מִשְׁכַּחַת לֹד לִידִי קְדוּשִׁין, מִאֲחֵר
חֲשׁוֹן כֵּהֵן אִינִן קְדוּשִׁין שְׁבוּם קְדוּשָׁה הִגּוּף — מִחִיב

הכי קאמער: מקדישין איבערן וימירן בהן, אַבֿל אַבֿל
 מִמִּירן בהן. ועוֹבֿרים שְׁקִדְשׁוּ בְּמַעַי אִמֶּן אֵין מִמִּירן
 בהן בּוֹלְדֵי קִדְשִׁים, בְּמַעַי אִמֶּן הוּא - דִּלֵּא עֲבָדִין
 תְּמוּרָה, הא אַבְרָא - עֲבָדִי? וְהָא תַנּוּ: אֵין הַוּוֹלְדוֹת
 עוֹשִׂין תְּמוּרָה! הא מְנֵי - רַבִּי יְהוּדָה הוּא. אִי רַבִּי
 יְהוּדָה אֲבָרִין מִי קִדְשִׁי? הא לְרַבִּי יְהוּדָה לִית לִיה
 הַאִמֹר "רְגֵלָה שֶׁל זֶה עוֹלָה" - בּוֹלָה עוֹלָה! אִמֹר
 לִיה: הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ - בְּדַבְּרֵי הַעוֹשָׂה אוֹתָהּ
 טְרַפָּה. לִמָּא תַנּוּא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָאִת וּמֵצֵא בָּהּ
 בֶּן אַרְבַּע חֹי, קִתְּנֵי חֲדָא: אֵינָה נֶאֱכָלֶת אֱלָא לְזַכְרֵי
 כְּהוֹנָה וְאֵינָה נֶאֱכָלֶת אֱלָא לְפָנִים מִן הַקָּלְעִים, וְאֵינָה
 נֶאֱכָלֶת אֱלָא לְיוֹם אֶחָד. וְתַנּוּא אִידִּד: נֶאֱכָלֶת לְכָל
 אָדָם, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם, וְאֵינִן נֶאֱכָלִין בְּעֹרֶה. מַאי
 לָאו תַנּוּא הוּא? דְּמַר סָבַר: קְדוּשָׁה חִלָּה עַל עוֹבְרִין,
 וְמַר סָבַר: אֵין קְדוּשָׁה חִלָּה עַל עוֹבְרִין. לֵא, הֵנִי
 תַנּוּא בְּהָא קָא מִיפְּלִג, דְּמַר סָבַר: וְלָדוֹת קִדְשִׁים
 - בְּתוּרִיתָן הֵן קְדוּשִׁים, וְמַר סָבַר: וְלָדֵי קִדְשִׁים -
 בְּמַעַי אִמֶּן הֵן קְדוּשִׁים. וְאִיבָעִית אִמָּא: חַד תַנּוּ
 הוּא, חֲדָא מִחֲלִין מִתַּנּוּיָא - בְּמִקְדִּישׁ בְּהֵמָה וְאַחַר
 כִּד נִתְעַבְּרָה, וְחֲדָא מִנְהוֹן - שְׁהַקְדִּישָׁה מְעוֹבְרָת.
 תַנּוּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: כִּלְאִים, וְטְרַפָּה, וְיוֹצֵא דוֹפֵן,
 טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם - לֹא קְדוּשִׁין וְלֹא מִקְדִּישִׁין.
 וְאִמֹר שְׁמַוָּאל: לֹא קְדוּשִׁין - בְּתַמּוּרָה, וְלֹא מִקְדִּישִׁין
 - לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה. וְתַנּוּא, אִמֹר רַבִּי מַאִיר: מֵאַחַר
 שְׁאֵינִן קְדוּשִׁין הֵיאֵד מִקְדִּישִׁין? אִי אַתָּה מוֹצֵא אֱלָא
 בְּמִקְדִּישׁ בְּהֵמָה וְאַחַר כִּד נְטְרַפָּה, בְּמִקְדִּישׁ וְלֵד וְיוֹצֵא
 [אֶרֶץ] דוֹפֵן. אֱלִמָּא: קְדִישׁ וְלֵד! אִמְרִי: בְּתָם בְּמַעַי
 תְּמִימָה - אִפְּלוּ בַר פֶּדָא נְמִי מוֹדִי דְקִדְשִׁי, לֹא נִחְלָקוּ
 אֱלָא בְתָם בְּמַעַי בְּעֵלֶת מוֹם. בַּר פֶּדָא סָבַר: בֵּין
 דְאִימִיָּה לֹא מִקְדִּישִׁין קְדִישַׁת תְּהוֹפָה - הוּא נְמִי לֹא
 קְדִישׁ, וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: הֵנִי כִשְׁתִּי בְּהֵמוֹת נִינְהוּ,
 אִימִיָּה הִיא דִּלֵּא מִיִּקְדָּשָׁא - אַבֿל הוּא קְדוּשׁ. לִישְׁנָא
 אַחֲרִינָא. אַבֿל כִּלְאִים וְטוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם - אִי אַתָּה
 מוֹצֵא אֱלָא בּוֹלְדֵי קִדְשִׁים, וּבְרַבִּי יְהוּדָה, שְׁהִיָּה אוֹמַר
 הַיֵּלֶד עוֹשָׂה תְּמוּרָה. חֲלִין הוּא דִּלֵּא קְדִישׁ גּוֹפִיָּיהוּ,
 אַבֿל עוֹבְרִין אַחֲרִים - קְדוּשִׁין! אִמֹר אֲבִי: תָּם בְּמַעַי
 תְּמִימָה - דְּבַרִּי הַכֵּל קְדִישׁ גּוֹפִיָּה, אֱלָא כִי פְּלִגִי
 - בְּמַעַי בְּעֵלֶת מוֹם. דְּבַר פֶּדָא סָבַר: בֵּין דְאִימִיָּה
 נְמִי לֹא קְדִישׁ גּוֹפָה - אִיהוּ נְמִי לֹא קְדִישׁ אֱלָא

אמר מני רבי יהודה היא — יש ספרים גרסינן: אי רבי יהודה, רישא היכי מתוקמא, וקטנה "ולא אברין דחולין בשלמים קדש", דמשמע: תמורה הוא דלא עבדי אברין לבתמה, וליחול קדושת תמורה על כל גוף הבהמה משום אבר ידיה שהמיר בשלימים, אי מיקדש קדשי אברים בתחילת הקדש, אם הקדש אבר אחד — פשטה קדושה בכולה, דהא תנא דמתניתין האי סברא אית ליה, ממדקמהדר ליה: והלא במוקדשין האומר "רגלה של זו עולה" — כולה דמורה, מכלל דתנא דמתניתין בתחילת הקדש פשטה בכולה, ורבי שמעון הוא דהוי בר זוגיה דרבי יוסי לקמן בברייתא, ואמר: בתחילת הקדש כולה עולה, ואשמעינן בתמורה דלא, אי משום דדידיש "בתמה בבתמה", אי משום דמקדש תמורה למעשר בסיפא דפרקינן: מה מעשר קרבן יחיד כו', ומההיא הקדשא גופא אליף: מה מעשר אינו נתנה באברים — אם תמורה אינה נהנת באברים, ודכי אמרינן בפרק "בתמה המקדש" (חולין ט.ב.), דאי רבי יהודה — האמר לקמן בברייתא דלא פשטה קדושה בכולה, הכא במאי עסקינן, דייקינן או שלא על ידי תמורה קדושה כל הבהמה על ידי אבר אחד, כגון שהקדש אבר שהנשמה תלויה בו, דאמרינן לקמן: מודה רבי יהודה דאבר שיעשה אותה טרפה, כגון אם הקדש דבר מרגליה מן הארבעה למעלה — הרי כולה עולה, ובתמורה לא, ודרשנין "בתמה בבתמה", עד כאן לשון רש"י, ונראה דאין צריך לגרוס כל זה, דמשמע דפרקי משעם דמהדר ליה רבי יוסי: והלא במוקדשין כולה, מכלל דמודה תנא קמא בה, ובפרק "בתמה המקדש" (שם) יש לשון אחר: דרבי יוסי אדנפשיה קמהדר, אבל תנא קמא פליג עליה אפילו בתחילת הקדש, ואם כן איכא למימר דרבי יהודה הוה **חבי** קמאר מקדשין איברין וממירין — כך גרסת רש"י, ורוצה לומר: אם פשטה קדושה בכל הבהמה על ידי קדושת הבהמה — ממירין בכל הבהמה, אבל אמר "אבר זה של חולין תלה תמורה" — לא אמר כלום, ונראה דמשום הכי דחק רש"י לגרוס "וממירין", משום דפרקי עלה בסמוך: אברים כי קדשי, דאי לא דרש "וממירין" — היכא אשכחנא דאמר אברין קדשי? אמר מוקדמא "אברין ממירין", ועל כרחין היינו כשהקדש האבר ופשטה קדושה בכל הבהמה, ולא נזירא לגרוס "וממירין", חדא — דאינו ברוב הספרים, ועוד: דבמתניתין גבי חמור בתחילת הקדש מבתמורה, תני. דאי גרס "וממירין" — אין זה חומר בתחילת הקדש מבתמורה, ולכן נראה דאי גרס ליה, ודא דפרקי עלה בסמוך: אברים כי קדשי — משום דקתינן "מקדשין עברין ואברים" ובודאי אבר לחודיה לא הקדשו, אי לא דפשטה קדושה בכל הבהמה, **השוחט** את החטאת — כגון שעירה, דאילו כשהיה, אי אפשר ללד תוך שנתה, כדאיתא בבכורות (ט.ב.), **ומצא** בה בן ארבע ח' — דאילו בן חמש בבתמה דקה אינה ניתרת לרבנן בשחיטת אמו, פרק "בתמה המקדש" (חולין ט.ב.), ע"כ.

ד' לאו יִרְדּוּ אִמּוֹ הוּא. וְאֵף עַל גַּב דְּאִימִיָּה לֹא קִדְּשָׁה לְגִנּוּפָה
 "אָמַר רַבִּי יוֹסִי: וְהֵלֵא בְּמוֹקֶדֶשׁינָּה הָאֹמֶר רַגְלָהּ שֶׁל זֶה" כו'.
 חנו

הלא־צאטערן למיתני "לא מקדישין" אלא במקדיש בהמה ואחר כך נטרפה זו, והאי קדרשה יצא דרך דופן. הני **אִצְבָּרִין** — למימר דאין מקדישין, וסיפא דמילתא מפרש בפרק "ש" שנשתעבדו מן דבמות קדשים לאחר קדרשה. אלכא קדיש עובר. מקדתי במקדיש עובר קדיש בקדושה כמיתא, קדרשת הגוף, ועבדי תמורה. וליכא לתרוצי: קדרשת דמים, דאי תמורה, אפילו יצא דרך רחם.

רב חסדא סבר כמאן דאמר טריפה אינה חיה ורבא סבר כמאן דאמר טריפה חיה – ובפרק קמא דבכורות (ג.א.) נהפכה סוגיא זאת גבי שותפות גוי, דרב חסדא סבר: טריפה חיה. וזו מן הסוגיות הפוכות שבתלמוד. וכן מצינו בשאר דוכתי גבי פלוגתא דאביי ורבא ידיים מוכיחות במסכת נדרים (ה.ב.) ובמסכת נזיר (ט.ב.א.) ומידה, צריך עיון: לפי הא דאמר רבא

הבא טריפה חיה, דבפרק "החולין" (יבמות לו)

אמר רבא גבי ספק טריפה: משניתי לה שנים עשר חדש.

התם לא נחתא ליה קדושת הגוף – פירש

רש"י: דסבר דשותפות הגוי פוטרת מן

הבכורה. ובפרק קמא דבכורות (ג.ב.) קאמר: אפילו

למאן דאמר שותפות הגוי אינו פטור, והא דאמר

התם לא נחתא ליה קדושה – רצה לומר: להקריב: הלא

שלמים וולדה חולין ושחטה

בפנים מהו – פירוש: אם הולד אסור משום חולין

בעורה. ונראה דמצו למפשטה מהדאי דלעיל

ד"השחט את החטאת ומצא בה בן ארבע ח"י,

משמע דלא היו חולין בעורה.

אין

תנו רבנן: יכול האומר "רגלה של זו עולה" תהא פולה עולה – תלמוד לומר: "כל אשר יתן ממנו לה" יהיה קדש" – ממנו לה, ולא פולו לה! יכול תצא לחולין – תלמוד לומר "יהיה קדש". הא כיצד – המקור לצרכי עולות, ודמיה חולין, חוץ מקדמי אבר שבה, דברי רבי מאיר ורבי יהודה. ורבי יוסי ורבי שמעון אומר: כגון לאומר "רגלה של זו עולה" שפולה עולה – שגאומר: "כל אשר יתן ממנו לה", כשהוא אומר "יהיה קדש" – לרבות את פולה. אומר מר: "תמכר לצרכי עולות", והא קמייית בהמה מחוסרת אבר! אומר רבא: באומר "הרי עלי עולה

בתייה". אומר רב חסדא: מודה רבי יהודה בךר שיעושה אותה טריפה. רבא אומר: בךר שיעושה אותה גבילה. ורב ששת אומר: בךר שהיא מתה. מאי איכא בין רב חסדא לרבא? איכא בינייהו טריפה חיה. רב חסדא סבר לה כמאן דאמר טריפה אינה חיה, ורבא סבר לה כמאן דאמר טריפה חיה. ומאי איכא בין רבא לרב ששת? איכא בינייהו דרבי אלעזר. דאמר רבי אלעזר: גיפלה ירך וחלל שלה – גבילה. רבא סבר לה כרבי אלעזר, רב ששת לא סבר לה כרבי אלעזר. מיתבי: אומר רבי, נראין דברי רבי יהודה – בךר שאין הנשמה תלויה בו, ודברי רבי יוסי – בךר שהנשמה תלויה בו. לא מפלל דפליג עליה דרבי יהודה? בשלמא "נראין דברי רבי יהודה בךר שאין הנשמה תלויה בו" – מפלל דפליג עליה דרבי יוסי, אלא "נראין דברי רבי יוסי בךר שהנשמה תלויה בו" – לא מפלל דפליג עליה דרבי יהודה? ותייבכתא דכולהו! לא, חסורי מיחסף, והכי קתני: "נראין דברי רבי יוסי לרבי יהודה בךר שהנשמה תלויה בו, שאף רבי יהודה לא נתלק עליו אלא בךר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בךר שהנשמה תלויה בו – מודי ליה. בעי רבא: בעוף מהו? "בהמה" אומר רחמנא – והא לאו בהמה היא. או דלמא: "קרנן" אומר רחמנא – והאי נמי קרנן הוא? תיקו. בעי רבא: הקדיש אבר לךמיו, מהו דתיחות ליה קדושת הגוף? מי אומר פיון דנחתא ליה קדושת דמים – נחתא ליה נמי קדושת הגוף, ומדאקדשיה לחד אבר – אקדשיה לכולה. או דלמא: חד כגון – לא אומר? תפשוט ליה מדידיה, דהאמר רבא: הקדיש זכר לךמיו – קדוש קדושת הגוף! התם – דאקדשיה לכוליה, הכא – דאקדשיה חד אבר. מאי? תיקו. בעי מיניה מרבא: הקדיש חד אבר, מהו בגיזה? תפשוט לך מהא דתנאי: "לא תגז כבוד צאנך" – אבל אתה גוזז בשלך ושל אחרים. התם – לא נחתא ליה קדושה כלל, הכא – נחתא ליה קדושה. לישנא אחרתא. התם – אין בידו להקדישו, הכא – בידו להקדישו. בעא מיניה אפיי מרבא: הקדיש עורה מהו בעבודה? תא שמע: האומר "מה שבמעייה של זו עולה" – מותרת בגיזה ואסורה בעבודה, מפני כחיש עובר שבה. אומר ליה: פי קתני אסורה בעבודה – מדרבנן, אי הכי, אפילו בגיזה נמי תיתסר! אומר ליה: עבודה דמיפחשא – גזרי בה רבנן, גיזה – לא גזרי בה רבנן. בעא מיניה אפיי מרב יוסף: היא שלמים וולדה חולין, ושחטה בפנים, מהו? למאן דאמר ולרי קדשים בתייתן הן קדושין, מי הוי חולין בעורה או לא?

אמר

כולה לדמיה, נחית נמי כולה לקדושת הגוף. ותפשוט ליה מדידיה – הודאי נחתא לה קדושת הגוף. דהא אומר רבא הקדיש זכר – איל זכר. ולהכי נקט רבא זכר, דבעולה איירי רבא, ונקבה לא חזיא לעולה. ולהכי לממר קדושת הגוף. לדמי – להביא בדמיו עולה – קדוש קדושת הגוף, ואינו יכול למכור, הואיל הוא גופיה חזיא לעולה, והוא עצמו יקרב לעולה. והבא נמי, הואיל ולרבי יוסי נחתא קדושה לכולה על ידי האבר – קדשה נמי לגופה. התם דאקדשה לכולה – וליכא אלא חד מינו. הקדיש אבר מהו בגיזה – בעבודה לא תיבעי לך דאסור, דהא מכחיש לה. בשלו ושל אחרים – גוי, אם יש לך בכור בשותפות עם הגוי – מותר לגזוז. הבא נמי, הואיל והחולין והקדש שותפין בו – מותר. התם גבי בכור לא נחתא ליה שום קדושה – ואפילו לחלקו של ישראל. רשותות גוי פוטרת מן הבכורה. הכא – נחתא קדושה לחד אבר. אין בידו להקדישו – הואיל ויש לגוי שותפות בו. הקדיש עורה – של בהמה. מהו בעבודה בגיזה לא תיבעי לך, דלא מבחיש ליה לעור, אבל עבודה מבחשא ליה לעור. מפני כחיש העובר – והבא נמי, הואיל ואיכא כחיש עור. מדרבנן – וכי מביעיא ליה – מדאורייתא. ולמילקי עליה. היא שלמים וולדה חולין – הקדיש בהמה מעוברת חוץ מעבורה, דלדברי הכל אין העובר קדוש. למאן דאמר וולדות קדשים בחווייתן הן קדושין – כלומר, אדם שהקדיש בהמה ואחר כך נתעברה. ומביעיא לי אליבא דמאן דאמר וולדות קדשים בחווייתן הן קדושין, והשחט מידא לא קדיש עובר. ושחטה לאם בפנים בעורה, מי היו ולד חולין בעורה מוחזין, דהא לא הקדיש עובר, או לא? אומר ליה – לא מחזין.

יהיה קדש – ההוא אבר, וכיון דההוא אבר היו קדוש – תו לא מצי למשחט ההיא בהמה לשם חולין, אלא תמכר כולה חוץ מדמי אותו אבר שבה, דדמי אותו אבר לא יטול, שהרי הקדישו ואינו יכול למכור. הכי גרסינן: "דברי רבי מאיר ורבי יהודה". מחוסרת אבר – שהרי אותו האבר אינו שלו אלא לחבות המוכר הוא קרב, נמצא שהלוקח זה לא הקריב עולה שלמים, והוא נדר להקריב כל הבהמה לחבתו באשר היו עלי עולה בחייה – דהיי עולי הקריב כל האברין שהבהמה חיה ממנה" והרי כן עשה, דהמוכר לא הקדיש אלא אבר שאינה חיה ממנה, כגון רגל מן הארכובה ולמטה. שאם היה מקדיש דבר שהנשמה תלויה בו – הוה פשטה קדושה בכולה, כדאמר: מודה רבי יהודה דבר שיעושה אותה טריפה. שאם הקדיש אבר שמונע נטרפה, אם היה ניטל – פשטה קדושה בכולה אפילו לרבי יהודה. לישנא אחרתא ירושלמי: והא מייתי בהמה דמקדיש גופה כי ליתיה כולה לדידיה. כלומר, האי לוקח הא מייתי בהמה שאין הגוף שלו ומשני: כגון דאמר "כחוזא מן הדא בהמה לעולה". כלומר: שזה חזו מבחמה חזו לעולה, דהיי קנה חזו חזו) הלכך יצא – דהא לא נדר עולה שלמים. מודה רבי יהודה – דפשטה קדושה בכולה. שיעושה אותה גבלה – כגון הירך וחלל שלה. אבל דבר העושה אותה טריפה, כמו גלגלה מן הארכובה ולמעלה – לא מודה. ועמא מפרש לקמיה. (כגון – חלב או הדושה). כמאן דאמר טריפה אינה חיה – פלוגתא היא ב"אלו טריפות" (תולין ט.ב.א.). הלכך, כיון דאינה חיה – הרי הקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, הלכך מודי. ורבא סבר לה טריפה חיה – ואינו דבר שהנשמה תלויה בו. ניטל הירך וחלל שלה גבלה – אף על פי שהיא עדיין חיה מטמאה בכולה, דבמחיה היא חיה כחיה. רבא סבירא ליה כרבי אלעזר – והלכך אקדיש ירך וחלל שלה – הוי דבר שהנשמה תלויה בו. ורב ששת לית ליה דרבי אלעזר – בפרק קמא דחולין (כ.א.) מפרש דהכי דמי חלל שלה: כל שרובצה ונראית חסרה. הכי קאמר נראין דברי רבי יוסי לרבי יהודה – דרבי יהודה מודה ליה בדבר שהנשמה תלויה בו. כעוף חיה – לרבי יוסי קא בעי לה: הקדיש רגל עז דתור או בן יונה, מי פשטה קדושה בכוליה או לא. בהמה אבר רחמנא – בהאי קרא "מכל אשר יתן ממנה" כתיב "בהמה" ו"קרנן". הקדיש אבר לדמיו מהו דתיחות – קדושת הגוף לכל הבהמה, ותיקרב עולה. מי אמר לרבי יוסי: מדאקדיש חד אבר לדמיו – פשטה קדושה לכולה בהמה לדמיה. ומינו דנחתא לה קדושת דמים לכולה בהמה – נחתא לה קדושת הגוף, הואיל והיא גופא חזיא לעולה למה לי למכורה ולהביא בדמיה עולה? הלכך בעל כרחיה קדיש קדושת הגוף. תרי מינו – חד דהוא לא אקדיש אלא אבר לדמיו, ואנן צריכין לומר מנו דחילל אבאר, חילל אבולה בהמה לדמיה. ומנו דנחית

תמורה דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) קצה

הגמרא מקשה על דברי אמוראים אלו מברייא: מיתני, הלא
שנינו בברייא, אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה במקדש דבר
שאין הנשמה תלויה בו, שלא פשטה קדושה בכל הבהמה, ונראים
דברי רבי יוסי במקדש דבר שהנשמה תלויה בו שפשטה קדושה
בכולה. לאו מפלג דפליג עליה דרבי יהודה - וכי לא מוכח ממה
שאמר רבי שנראים דברי רבי יוסי בדבר שהנשמה תלויה בו שרבי
יהודה חולק גם בדבר זה. בפלגא מובן מה שאמר רבי 'נראין דברי
רבי יהודה דבר שאין הנשמה תלויה בו', (מכלל דפליג) דהא פליג
עליה (ד) רבי יוסי גם בדבר זה. אלא מה שאמר 'נראין דברי רבי יוסי
דבר שהנשמה תלויה בו', (לאו) מפלג דפליג עליה (ד) רבי יהודה
- מוכח מזה שנחלקו גם בדבר שהנשמה תלויה בו. ותיבתא
דבולחא - ואם כן קשה על כל האמוראים שהובאו לעיל, שהרי
לדעת כולם מודה רבי יהודה במקדש אבר שהיא מתה על ידי
חסרונו שפשטה קדושה בכולה.
מתרצת הגמרא: לא כן היא משמעות דברי רבי, אלא תפרי
מיתקרא וקבי קתני - יש לפרש את דבריו כאילו הם חסרים, וכך
יש לשנותם, נראין דברי רבי יוסי לרבי יהודה דבר שהנשמה תלויה
בו שפשטה קדושה בכולה, שאף רבי יהודה לא נחלק עליו אלא
דבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל דבר שהנשמה תלויה בו, מודי
ליה.
הגמרא מביאה ספק בדין 'פשטה קדושה בכולה': בעי רבא,
המקדש אבר אחד בעוף מהו דינו לשיטת רבי יוסי בברייא. האם
מה שאמר במקדש אבר שפשטה קדושה בכולה הוא דווקא
בבהמה, משום שמקורו הוא ממה שנאמר 'יהיה קודש' לרבות את
כולה, ו'בהמה' אמר ר' חמנא - והרי נאמר בתחילת כתוב זה 'ואם
בהמה' ו'הא' עוף לאו בהמה היא, ולא התחדש בו דין 'פשטה
קדושה בכולה'. או דלמא, לאו דווקא בבהמה נאמר חידוש זה,
שהרי 'קרנן' אמר ר' חמנא - נאמר בכתוב זה 'אשר יקריבו ממנה
קרנן' ו'הא' עוף נמי קרנן הוא. מסיקה הגמרא: תיקו - תעמוד
שאלה זו בספק, שלא נפשהו.
הגמרא מביאה ספק נוסף בדין 'פשטה קדושה בכולה': בעי רבא,
לדברי רבי יוסי הסובר במקדש אבר שפשטה קדושה בבהמה
כולה, אם הקדש אבר אחד לרמיו כדי למוכרו ולהביא מדמיו
קרנן למזבח, מהו דתיחית ליה קדושת הגוף - מה דינו לענין
שתתפשט קדושת הגוף בכל הבהמה. מי (ו-האם) אמר רבי יוסי גם
באופן זה, דבינן דנתתא (ו-שיוורדת) ליה לאבר זה קדושת דמים
נתתא ליה נמי קדושת הגוף, ומדאקדשה לחד אבר אקדשה לכולה
- ומתוך שהתקדש אבר אחד מתקדשת הבהמה כולה. או דלמא,
רק חד מנא אמר רבי יוסי, אבל תרי מנא לא אמר.
הגמרא סברה עתה, שלפי הצד השני של ספק רבא, אין אומרים
כלל מיגו דנתתא דמים נתתא נמי קדושת הגוף. ולפי זה
הקשתה: תפשוט ליה מדידה - הלא יש לפשוט ספק זה מדברי
רבא עצמו במקום אחר. דהאמר רבא, הקדש יקר לרמיו - להביא
מדמיו עולה, אפילו שלא הקדשו אלא בקדושת דמים בלבד הרי
הוא קדוש קדושת הגוף וקרנן בעצמו לעולה. שכן הלכה בידינו,
שהמקדש בהמה בקדושת דמים למזבח, אם היא ראויה למזבח
אינו יכול למוכרה ולהביא אחרת בדמיה, אלא היא עצמה
מתקדשת בקדושת הגוף וקריבה למזבח, שכן מתוך שיוורדת עליה
קדושת דמים חלה עליה גם קדושת הגוף.
מתרצת הגמרא: התם דאקדשה לכוליה זכר בקדושת דמים, ודי
במיגו אחד כדי שתחול עליו קדושת הגוף, אבל הך הסתפק רבא
באופן דאקדשה (ו-שהקדש) חד אבר בלבד, וכדי שיתקדש כולו
בקדושת הגוף צריך לומר שני 'מיגו', ויתכן שאין אומרים שני
'מיגו'.
שואלת הגמרא: מאי היא הכרעת ספק זה. ומשיבה: תיקו -
תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשהו.
הגמרא מביאה ספק בדין מקדש אבר: בעי מיניה מרבא, לשיטת
רבי יהודה הסובר שאין מתפשטת קדושה בכל הבהמה מכאן אבר
אחד, אם הקדש חד אבר מהו שתיאסר בהמה זו בגינה, כדין שאר

תני רבנן, יכול האומר יקלה של בהמה זו תהיה עולה? תתא בולה
עולה, תלמוד לומר ויקרא כוט, ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרנן
לה, כל אשר יתן ממנו לה, יהיה קדש, ומשמע שדווקא החלק
שהקדש ממנו יהיה לה, ולא יהיה כולו לה. יכול אף הרגל לא
תתקדש אלא בקדושת דמים בלבד ותתחלל על מעות ותצא
לחולין, תלמוד לומר 'יהיה קדש', שאותו חלק מהבהמה
שהקדישוהו מתקדש בקדושת הגוף ואין לו פדיון. הא פיצה, תפרי
לאדם אחר לצרכי עולות, ויקדישנה הלוקח לעולה ויקריבנה
לחובתו, ודמיה חולין חוץ מדמי אבר שבה, שכן המוכר הקדיש רק
את רגלה, והרגל אינה בכלל המכירה, ואין על הלוקח לשלם כלל
את דמיה. דברי רבי מאיר ורבי יהודה. אבל (ו) רבי יוסי ורבי שמעון
אומרים, מניין לאומר יקלה של בהמה זו עולה? שכולה מתקדשת
לעולה וקריבה על גבי המזבח, שנאמר 'כל אשר יתן ממנו לה',
ו'ממנו' היינו שהקדיש רק מקצת מהבהמה, וכשהוא אומר בהמשך
הכתוב 'יהיה קדש' בא לרבות את בולה, שמתפשט ההקדש
בבהמה כולה.
הגמרא דנה בדברי הברייא האמורה: אמר ר' ה, האומר 'רגלה
של זו עולה' מתקדשת הרגל בלבד, ושאר הבהמה תפרי לצרכי
עולות. מקשה הגמרא: הלא הלוקח אינו קונה את רגלה שכבר
הוקדשה לעולה ואי אפשר למוכרה, ואם כן הא קמחי (ו-מביא)
הלוקח למזבח בהמה מחוסרת אבר, ואיך הוא יוצא בה ידי חובתו.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, הברייא מדברת באופן שאומר
הלוקח 'הרי עלי עולה בתיקה', כלומר בהמה עם האברים שהיונה
תלויה בהם, ולא התחייב להביאה עם כל שאר אבריה, ועל כן
הוא יוצא בבהמה זו אף ללא רגלה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין פשטה קדושה בכולה:
אמר רב חסדא, מודה רבי יהודה במקדש דבר בבהמה שחסרונו
עושה אותה תרפה, וכגון שהקדיש את רגלה מן הארכובה
(ו-הברך) ולמעלה, שאם נחתכה הרגל ממקום זה נעשית הבהמה
טרפה, שמאחר שחיות הבהמה תלויה בכך מתקדשת שחיותה
כולה על ידי הקדש אבר זה. ולא נחלק על רבי יוסי אלא במקדש
בה אבר שאינו עושה אותה טריפה.
רבא אמר, אין רבי יהודה מודה שפשטה קדושה בכולה אלא
במקדש דבר בבהמה שחסרונו עושה אותה נבילה וגורם לה
להיחשב כמותה ולטמא בטומאת נבילה. אבל באבר שאין חסרונו
עושה אותה נבילה אלא טריפה בלבד, סובר רבי יהודה שאין
מתפשטת קדושה בכולה.
ורב ששט אמר, מודה רבי יהודה דווקא במקדש דבר שאם יחסר
מהבהמה היא מתה מיד. ובסמוך יבואר החילוק שבין רבא לרב
ששת.
שואלת הגמרא: מאי איכא בין רב חסדא לרבא. משיבה הגמרא:
איכא בינייהו האם תרפה היה יותר משנים עשר חודש או לא. רב
חסדא סבר לה כמאן דאמר תרפה אינה תיה, ועל כן כל אבר
שעושה אותה טריפה נחשב כאבר שהחיות תלויה בו, ואם הקדישו
מתפשטת קדושה בכל הבהמה. ואילו רבא סבר לה כמאן דאמר
תרפה היה יותר משנים עשר חודש, ועל כן לדעת רבי יהודה אין
מתפשטת הקדושה בכל הבהמה על ידי אבר זה.
שואלת הגמרא: ומאי איכא בין רבא לרב ששת. משיבה הגמרא:
איכא בינייהו מה דאמר רבי אלעזר. דאמר רבי אלעזר, אם ניפלה
ירך הבהמה וקלל שקלה, הרי היא נבילה, כלומר, אם ניטלה הירך
כולה עם הבשר החיצוני עד שנראה חלל בגוף הבהמה גם כשהיא
רובצת, הרי היא חשובה כמותה ומטמאת כנבילה, גם אם היא
עדיין מפריסתה. רבא סבר לה כרבי אלעזר, ועל כן סבר שגם אם
הקדיש את הירך כולה מודה רבי יהודה שפשטה קדושה בכולה,
שהרי בחסרונו נעשית הבהמה נבילה, והרי היא כאבר שהנשמה
תלויה בו. ואילו רב ששת לא סבר לה כרבי אלעזר, ומאחר
שלישטתו נטולת ירך אינה נבילה, על כן אמר שדווקא באבר כגון
לב או ושת שבחסרונו מתה הבהמה מיד בלא שתפרכס מודה רבי
יהודה, ולא במקדש את ירך הבהמה.

שהרי בשעת נתינת האפר בכלי עדיין לא היו שם המים.
גזרו חכמים טומאה על שדה שיש בה קבר ונחרשה יחד עמו, שמא
גררה המחרישה עצם מעצמות המת למקום אחר בתוכה. ועפר
שדה זו עד מאה אמה מכל צדדי הקבר מטמא במגע ובמשא.
ושדה זו קרויה 'בית הפרס'. ואולם אין בית הפרס (עושיין) [עושה]
שדה אחרת שנחרש עמו לבית הפרס, ואין חוששים שמא גררה
המחרישה עצם מומתת מבית הפרס הראשון לשדה השניה.
ואין מפרשים תרומה מהפירות לאחר שכבר הופרשה מהם
תרומה. ויבואר להלן (יג.) מהו החידוש שבאה המשנה להשמיענו.
ואין בהמת תמורה עושה תמורה אחרת, ולא הולך של קדשים עושה
תמורה, ואפילו שיש בהם קדושת מזבח. רבי יהודה אומר, הולך של
קדשים עושה תמורה. אפרו לו חכמים, רק ההקדש שהוקדש
בעצמו עושה תמורה, ואין הולך של הקדש עושה תמורה.

גמרא

שנינו במשנתנו: אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. שואלת
הגמרא: מאן התנא הסובר כן. משיבה הגמרא: אפר רבי חיאי בר
אבא אפר רבי יוחנן, תנא משנתנו סובר דלא כרבי אליעזר. אלא
כחכמים. דתנן במסכת תרומות (פ"ה מ"ז), סאה של תרומה שנפלה
לפחות במאה חולין ונדמע – ונאסר מחמת תערובת תרומה, ונפל
מן המדומע (ו-התערובת) לקום אחר ו-לפירות חולין אחרים
ונתערב עמו, רבי אליעזר אומר, מדומע זה מדמע כאילו כולו הוא
תרומה ודאי, משום שאני אומר שהסאה שנפלה בתחילה לתוך
החולין היא זו שעלתה ונפלה למקום האחר, ואם אין בפירות
השניים מאה סאין כדי לבטל סאה זו כולם נאסרים. וחקמים
אומרים, סאה זו שנפלה מהתערובת הראשונה לתוך חולין אחרים
אינה מדמעת אותם אלא לפי חשבון שבה, ואין כולה נידונה
כתרומה, אלא אנו תולים שהיא מעורבת מתרומה וחולין באותו
יחס שישנו בתערובת כולה, כמבואר לעיל.

שנינו במשנתנו: ואין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. אפר רבי
אבא אפר רבי יוחנן, מתניין שניה דלא כשיטת רבי אליעזר. דתנן
במסכת ערלה (פ"ב מ"א), שאור של חולין ושאר של תרומה שנפלו
לתוך העיסה של חולין, ולא בשאר זה לבדו יש כדי להחמיץ ולא
בזה לבדו יש כדי להחמיץ, ונצטרפו שניהם וחימצו, רבי אליעזר
אומר, אחר אחרון אני בא. שאם נתן בעיסה שאור תרומה ושאר
חולין וסילק ממנה את שאור התרומה קודם שהתחמצה הרי היא
מותרת. אבל אם נתן קודם את החולין ואחר כך את שאור
התרומה, או אפילו אם נתן את החולין לבסוף אך לא סילק את
שאר התרומה, הרי היא אסורה. וחקמים אומרים, בין שנפל שאור
האיפור (ו-התרומה) לבתחילה, ובין שנפל שאור האיפור בפתח,
לעולם אין המדומע על ידם אסור עד שיחמצו בשאר האיפור לבדו
כדי להחמיץ. אם כן מה ששנינו במשנתנו בעיטת חולין שהתחמצה
על ידי שאור תרומה ונפל ממנה לעיסת חולין אחרת וחימצתה,
שאם אין בשאר התרומה המעורב בה כדי לחמץ לבדו בלא צירוף
עיסת החולין אין העיסה השניה נאסרת, אינו אלא לשיטת חכמים.
אבל לשיטת רבי אליעזר, אף שהחמיץ נעשה על ידי התרומה
והחולין יחד אין התרומה בטילה ברוב החולין אלא אסרת אותם.
שנינו במשנתנו: ואין המים שאובין פוסלין את המקנה אלא לפי
חשבון. מפרשת הגמרא: מאן התנא הסובר כן, אפר רבי חיאי בר
אבא אפר רבי יוחנן, משנתנו בשיטת רבי אליעזר בן יעקב היא
שניה. אחר הלבד בדינו, שרק מי גשמים כשרים למקוה, ולא מים
שנשאבו בכלי ואחר כך ניתנו במקוה. ואם ניתנו מים אלו במקוה
לפני שיש בה ארבעים סאה של מי גשמים, הרי הם פוסלים אותה.
אך לדעת רבי אליעזר בן יעקב ישנו אופן שבו מים שאובים אינם
פוסלים את המקוה. (דתנן) [דתניא], רבי אליעזר בן יעקב אומר,
מקנה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ושהן רוב מארבעים
סאה של שיעור מקוה, ואם ונפלה בכלי ומביא בתוכה – על-
כתיפו) לשע עשרה סאה מים. אך לא יערה אותם מהכלי למקוה,
שהרי מים שאובים הם, אלא עושה חריץ ממקום מרוחק עד
למקוה, ושופך את המים לתוך החריץ, ובאופן זה הוא פותקן
(מקלחם) לתוך המקנה.

אמר ליה רב יוסף, הלא מקור איסור שחיטת חולין בעזרה הוא
ממה שנאמר (דברים יב כא), 'כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה'
אלהיך לשום שמו שם, ויבחרת מקררך ומצאנך וגו', ואכלת
בשעריך בכל אתר נפשך. ומכאן שדווקא בריחוק מקום אתה זוכה
בהמות חולין, ולא בתוך העזרה. אבל עובר חולין שבמעי בהמת
קרבן מי קרינא ביה – וכי ניתן לקרוא עליו 'כי ירחק ממך המקום
ויבחרת' שנאמר באיסור זה, הלא אי אפשר לשוחטו מחוץ לעזרה,
שהרי שחיטתו היא אגב שחיטת אמו שהיא קרבן ומותרת רק
בעזרה, ועל כן אינו בכלל האיסור האמור.

הגמרא מביאה ספק בדין עובר קדוש במעי בהמת חולין: בעי מיניה
(שאל ממנו) אביי מרב יוסף, בהמה שהיא חולין וולדה (עובריה)
שלמים, ושקפה בחוץ ו-מחוץ לעזרה, מהו דינו. מי מחייב עליה
השוחט כרת משום חיוב שחופי חוץ, שהרי יש בעובר קדושת
קרבן ואסור לשוחטו בחוץ, או לא מתחייב כרת. אפר ליה רב יוסף,
הלא נאמר באיסור שחיטת קדשים בחוץ (ויקרא יז ה) למען אשר
יביאו בני ישראל את זבחייהם וגו' והביאם לה' אל פתח אהל
מועד וגו'. אבל עובר קדוש הנמצא במעי בהמת חולין מי קרינא
ביה – וכי ניתן לקרוא עליו 'והביאם לה' שנאמר באיסור זה, הלא
כל זמן שלא נולד אינו ראוי להביאו אל פתח אהל מועד
ולהקריבו למזבח, ועל כן אינו בכלל האיסור.

הגמרא מביאה תשובה זו בלשון אחרת: ואינא אחרניא, אפר ליה
רב יוסף, דווקא בקרבן שראוי להביאו לפתח אהל מועד ולהקריבו
שם חייבין עליו ו-על שחיטתו בחוץ, אבל עובר זה שאינו ראוי
להקריבו על המזבח אין חייבים על שחיטתו בחוץ.

משנה

המשנה שלפנינו מביאה כמה דינים אגב דמיונם לדין המובא בסוף
המשנה שעוסק בענין תמורה: מן התורה דבר איסור שהתערב
ברוב היתר מתבטל ונפקע איסורו, אך גזרו חכמים בכמה דברים
שלא יתבטלו ברוב רגיל. אחד מדברים אלו היא תרומה שאינה
מתבטלת ברוב חולין, אלא אם כן יש בחולין מאה חלקים כנגדה.
וכל תערובת אסורה של תרומה וחולין קרויה 'מדומע'. ואין
המדומע מדמע פירות אחרים. אלא לפי חשבון התרומה המעורבת
בו. וכגון שהתערבה סאה תרומה בעשרים ושלוש סאין של חולין
ונאסרה התערובת כולה משום דימוע, ומתוך תערובת זו נפלה
סאה אחרת והתערבה עם פירות חולין, אין דנים סאה זו כאילו
כולה תרומה, אלא רק כפי שיעור חלק התרומה שבתערובת, והרי
זה כאילו רק לוג (שהוא אחד מעשרים וארבעה של סאה) ממנה
היא תרומה, ושאר עשרים ושלושת הלוגים שבה הם חולין. לפיכך
אין צריך שיהיו בפירות החולין מאה סאין כדי לבטל סאה זו, אלא
די שיהיו בהם שבעים ושבעה לוגים, ובצירוף עשרים ושלושת
הלוגים שבתערובת הראשונה יש כאן מאה לוגים של חולין
המתבטלים את לוג התרומה.

הלכה בדינו שדבר המדומע אינו בטל בדבר המדומע אפילו שיש
בו שיעור ביטול ברוב. וכגון שנפל שאור של תרומה לעיסה של
חולין וחימצה, שאפילו אם השאור הוא פחות מאחד ממאה כנגד
החולין אינו בטל בהם והעיסה אסורה. ואולם אין המדומע מדמע
אלא לפי חשבון, שאם נפל חלק מעיסה שהתחמצה בשאור של
תרומה לתוך עיסת חולין אחרת וחימצה אותה, אין הראשונה
נחשבת כאילו כולה תרומה אלא לפי חשבון התרומה שיש
בה, ועל כן אינה אסרת את העיסה השניה אלא אם כן יש בחלק
התרומה המעורב בה כדי לחמץ לבדו.

אין כשרים למקוה אלא מים שלא ניתנו בכלי, אבל אם נשאבו
בכלי ואחר כך ניתנו במקוה הרי הם פוסלים אותה. ואין המים
שאובין פוסלין את המקנה אלא לפי חשבון. ויבואר דין זה בדברי
הגמרא.
אדם שנטמא בטומאת מת טמא שבעה ימים, וכדי לטהרו מזים עליו
ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו ממי חטאת, שהם מים שניתן
לתוכם אפר פרה אדומה. ואין מי חטאת (עושיין) [נעשין] מי חטאת
אלא עם (בשעת) מות אפר הפרה בכלי ולא לאחר מכן. לפיכך אם
קודם ניתן האפר בכלי ואחר כך ניתנו עליו המים אינם מתקדשים,

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצו רש"י תוספות

מי קרינא ביה כי ירחק מפק המקום וזבחת – דמהתם נפקא לן דאסור לשחוט חולין בעזרה, דרשינן: בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום, בעזרה, בפרק שני דקדושין (נזג), והבא מי קרינא ביה הכי? הא אינו יכול לשחוט בהמה זו אלא בעזרה, שדרי שלמים היא! חולין וזבחת שלמים – ואליבא דמאן דאמר קדושה חלה על העוברין, ושחטה לאם בחוץ, מי חייב כרת

אעבור משום שחטתי חוץ? מי קרינא ביה והביאום לה' – דלא מתיב משום שחטתי חוץ אלא באותן דראוין לקרבן, והאי עובר לא חזי השתא לקרבן, והביאום לה' – גבי שחטתי חוץ כתיב. **משנה** אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון – מפרש בגמרא. ואין המחזיז מחזיז אלא לפי חשבון – עיסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה – הרי כולה אסורה. ואם נפל מאותה עיסה לתוך עיסה אחרת של חולין וחימצתה – אינה אסורה אלא לפי חשבון שאור תרומה שמעורב בה. כלומר, אם נפל בעיסה אחרונה מן הראשונה שיעור גדול כל כך שיהא בו משאור של תרומה שנתחמצה ממנו כדי לחמץ את האחרונה – אסורה אף האחרונה. ואם בין הכל מה שנפל מן הראשונה לתוך האחרונה אין בו אלא כדי לחמץ אחרונה – מותרת האחרונה, שלא נפל בה מן התרומה כדי לחמץ. מים שאובים – מפרש בגמרא. ואין מי חטאת נעשית מי חטאת אלא עם מתן האפר – בשעה שנתן את האפר נעשין מי חטאת. הלכך בעינן שיהיו מים תחילה בכלי, ואחר כך אפר. אבל נתן אפר תחילה ואחר כך מים – פסול, דהא עם מתן אפר נעשית מי חטאת לא הוי שם מים, ותו לא עבדי מי חטאת. ואין בית הפרס עושה בית הפרס – שדה שנהרש בה קבר, לשון: דבר פרוסה, אם חזר ותרש בית הפרס ושדות שסביבותיו – לא מחזקינן לשאר שדות כבית הפרס, דילמא שהמזרישה הולכה העצמות לשדות שסביבותיה. דקבר אחד לא עביד בית הפרס אלא כפי שיעור, דמפרש בגמרא. ואין תרומה אחר תרומה – שאם תרם וחזר ותרם – אין השניה תרומה. **גמרא** מאן תנא – דאין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. מדמעת בתרומה ודאי – שאם נפלה סאה מן הדימוע למקום אחר, ואין שם מאה סאין לך סאה זו – כולן אסורין. שאני אומר סאה שנפלה – לתוך הדימוע היא סאה שעלתה, וחזרה ונפלה לתוך האחרים. אלא לפי חשבון שבה – לפי מה שיש תרומה בסאה זו של דימוע בעינן מאה שיעורין מן החולין. אבל מאה סאין – לא בעינן, כגון, אם נפלה תחילה סאה של תרומה לתוך עשרים וארבע סאין של חולין – נדמעו, ועכשיו כל סאה וסאה

שיש שם – הוי אחד מעשרים וארבע שבו תרומה, והיינו לוג תרומה בכל סאה וסאה. אם חזרה ונפלה סאה מאותו דימוע לתוך חולין אחרים, אם יש שם שבעים ושבעה לוגין אחרים של חולין – מצטרפין עם עשרים וארבע לוגין חולין שבסאה זו, ומבטלין את לוג התרומה. ואין המחזיז מחזיז ב' דלא כרבי אליעזר – דרבי אליעזר לא בעי שיהא שם מן האיסור כדי לחמץ, אלא האיסור וההיתר מצטרפין לאיסור. אחר אחרין **אני כבא** – שהוא גורם את החימוץ. ואם נפל האיסור בסוף – אסורה. ומתניתין אף על גב דלא נפל מעיסה ראשונה לתוך האחרונה אלא כדי חימוץ, ונמצא שרוב החימוץ חולין היה – אפילו הכי קאסר ליה רבי אליעזר. דסבירא ליה: זה וזה גורם אסור. ו'אחר אחרין' דקאמר רבי אליעזר – לאו דוקא. דאי נמי נפל האיסור תחילה ואחר כך ההיתר, אם לא קדם וסילק את האיסור, אלא הניח וחימצה בין שניהם – אסורה. דזה וזה גורם אסור אית ליה לרבי אליעזר בפרק קמא דבבבורות (א,ו), וכן בכל דוכתא. והכי שני לה אבבי בפסחים בפרק 'כל שעה' (בזא), לא שני אלא שקדם וסילק את האיסור, אבל לא קדם וסילק – אסור. ואף על גב דפירכין לה התם בהא מילתא, סוף סוף מסקנא דשמעתא היא דסבירא ליה לרבי אליעזר דזה וזה גורם אסור. מי נשמים – כשרים לטבילה, דלא בעינן מים חיים אלא לזב בלבד. מפליא בכתב – מים שאובין תשעה עשר סאה. ופותקן למקוה – שלא יערה מן הדלי לתוך המקוה, דאפילו בשלשה לוגין מפיסיל למקוה בבי האי גוונא. אבל יעשה דרין וגומא למרחוק, ויערה מן הדלי לתוך הגומא, ויקלחו המים דרך החרין לתוך המקוה, והיינו המשכח.

אמר ליה: מי קרינא ביה "כי ירחק מפק המקום... וזבחת"? בעי מנינה אבבי מרב יוסף: היא חולין וזבחה שלמים. ושחטה בחוץ, מהו? מי מחזיז עליה משום שחטתי חוץ, או לא? אמר ליה: מי קרינא ביה "והביאום לה'"? **לאשנא אחריןא. אמר ליה: ראוי לפתח אהל מועד תיבין עליו בחוץ. משנה** אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון, ואין המחזיז מחזיז אלא לפי חשבון, ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון. ואין מי חטאת עושין מי חטאת אלא עם מתן אפר. ואין בית הפרס עושין בית הפרס. ואין תרומה אחר תרומה, ואין תמורה עושה תמורה, ולא הולך עושה תמורה. **רבי יהודה אומר: הולך עושה תמורה. אמרו לו: הקדש - עושה תמורה, ואין הולך עושה תמורה. גמרא** מאן תנא? אמר רבי חייה בר אבא, אמר רבי יוחנן: דלא פרבי אליעזר, דתנן: סאה של תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין ונדמעו, ונפל מן המדומע למקום אחר, רבי אליעזר אומר: מדמע בתרומה ודאי (שאני אומר: סאה שנפלה היא שעלתה), וחכמים אומרים: אינה מדמעת אלא לפי חשבון שבה. "ואין המחזיז מחזיז" ב'. אמר רבי אבא, אמר רבי יוחנן: מתניתין דלא פרבי אליעזר, דתנן: שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה, ולא בזה כדי להחזיז ולא בזה כדי להחזיז, ונצטרפו וחימצו. רבי אליעזר אומר: אחר אחרון אני בא. וחכמים אומרים: בין שנפלה איסור לכתחילה, ובין שנפלה איסור בסוף - לעולם אין אסור עד שיהא בו כדי להחזיז. "ואין המים שאובין פוסלין את המקוה". מאן תנא? אמר רבי חייה בר אבא, אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא. דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, מביא בכתף תשע עשרה סאה, ופותקן למקוה וכן

התלמוד, דמעיסקא לדברי רבי חייה בר אבא רבי אליעזר לקולא ורבנן לחומרא, ולדברי רבינא רבי אליעזר לחומרא ורבנן לקולא, סברת אמוראי הפוכה כזה לא מצינו ועוד:

אין המדומע חזר ומדמע אלא לפי חשבון – כדמפרש בגמרא, כגון סאה של תרומה שנפלה לפחות ממאה של חולין ונדמעו, ונפל מן המדומע למקום אחר – דאינה מדמעת השניה אלא לפי חשבון תרומה שבה. ואם יש בשניה שיעור כדי לבטל שיעור מן התרומה שנפל בה – בטילה, אף על גב דאין בראשונה כדי לבטל שיעור התרומה שנפל בה. והיינו כחכמים דגמרא, ולא כדברי רבי אליעזר דאמר מדמע כתרומה. והוא הדין דמלתא דרבי אליעזר הויא אפילו אם יש (בשניה) מאה כדי לבטל מה שנפל בה, כיון דלא עלתה אחת מהן קודם שנפל בשניה, וצריך להעלות מפני גזל חשבוט.

ואין המחזיז חזר ומחזיז אלא לפי חשבון – פירש רש"י: עיסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה – כולה אסורה, ואם נפל מאותה עיסה לתוך עיסה אחרת של חולין וחימצתה – אינה אסורה אלא לפי חשבון שאור התרומה שמעורב בה. כלומר, שאם נפל בעיסה אחרונה מן הראשונה שיעור גדול כל כך שיהא בו משאור של תרומה שנתחמצה ממנו כדי לחמץ האחרונה – אסורה אף האחרונה. ואם בין הכל, מה שנפל מן הראשונה לתוך האחרונה, אין בו אלא כדי לחמץ האחרונה – מותרת האחרונה, כיון שלא נפל מן התרומה כדי לחמץ, עד כאן לשון רש"י. ולא נראה, דאם כן כי אמר בגמרא עלה ודלא) כרבי אליעזר דתנן שאור של חולין ושל תרומה בו, למה צריך לאתויי דלא כרבי אליעזר וממתניתין דשארין? אלא מהדיא משנה שהביא גבי מדומע, דמינה מצוי לאוכוחי שפיר דלא כרבי אליעזר לכן נראה לפרש: כגון כזית שאור של תרומה וכזית שאור של חולין שניהם בעין, ונפלו לתוך עיסה של חולין וחימצה, ואין בכל אחד לכדה כדי לחמץ – דאינה אסורה. והיינו "לפי חשבון", כדי לחמץ בשאור של תרומה לכדה. וזה ממש כי הדיא משנה דמיתיי עלה בגמרא "וחכמים אומרים" ב', דסבר זה וזה גורם אסור. **ואין** המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון (וכו') רבי אליעזר בן יעקב היא דתנן בו – שחשאיבה מותרת בריביה ובמהשכח. והיינו "לפי חשבון", שאין השאובין פוסלין אלא אם כן יש בהן כחכשרים, דהיינו עשרים סאה מן השאובין ועשרים סאה מן הכשרים. אבל אם לא המשיך מן השאובין כי אם תשעה עשר לתוך עשרים ואחד הכשרים – כשר. אלא אמר רב פפא לפי חשבון הכלים, כלומר: שנפל בשלשה כלים כנגד חשבון הלוגין, ויוסף בן חוני היא. ולפי זה רבנן לקולא פליגי. והא דכי אתי רבין רבנן היא ומתניתין לאו בהכי מיתיי דחימא רבי אליעזר היא, ורבנן לחומרא פליגי, כן פירש רש"י. והקשה הרב רבינו שמואל מלגול: דאין זה שיעור התלמוד, דמעיסקא לדברי רבי חייה בר אבא רבי אליעזר לקולא ורבנן לחומרא, ולדברי רבינא רבי אליעזר לחומרא ורבנן לקולא, סברת אמוראי הפוכה כזה לא מצינו ועוד:

ועוד: היכי מצינו למימר דלרבנן שאיבה שהמשיכה כולה ואין במקום מי גשמים אחרים
שיקא כשר? אם כן קשיא מפרק קמא דתענית (יגא) דאמר: (מועלין במדקחות), ואמרין
בגמרא עלה: כל שהוא משום אבילות – אסור לרחוץ, בין בחמין בין בצונן. וכל שהוא משום
תענוג – בחמין אסור, בצונן מותר. עד לימא מסייע ליה: כל חייבי טבילתן טובלין כדרכן

בתשעה באב וביום הכפורים. ואי בחמין – טבילה
מי איכא בחמין? הא שאובין נינהו. ואי כדברי
רש"י שאיבה מהטרת ברייה בלא שום
גשמים – אם כן מצינו טבילה בחמין, כגון
שהמשיכן, ועוד קשה מהדיא דתנן במסכת
מקואות (פרק ו' משנה ח'): שני מקואות, אחד
עלין ואחד תחתון, בעלין ארבעים סאה ובתחתון
אין בה ארבעים סאה – ממלא בכתף ונותן לעלין
עד שירדו לתחתון ארבעים סאה. ואי שאיבה
מותרת על ידי המשכה בלא מים אחרים – למה
לי נותן בעלין? אפילו נתן בקרקע והמשיכן הו'
טהור! ועוד: דתנן פרק רביעי דמסכת מקואות
(משנה ד'): מי גשמים ומים שאובין שנתערבו
בבצר ובקעה ועל מעלות המערה, אם רוב מן
הכשר – כשר, ואם רוב מן הפסול – פסול.
והמורה למצוה – פסול, אימתי – בזמן
שנתערבו עד שלא יגיעו למקום כו'. והשתא למה
לי נתערבו? אפילו מים שאובין לבדן כשרין על
ידי המשכה! ושלא דרב רבינו שמואל שקיבל
מרביתו: שאיבה שהמשיכה כולה טהורה –
היינו, כשיבואו במקום ואחר כך מי גשמים
ארבעים סאה. והשתא מיתרצא כל מה שהקשינו.
ושפיר הו' דף מילתא דרבין כרבי אליעזר ב' רוב
יעקב. ולדענין צירוף ארבעים סאה בעינן רוב
הכשר. וכן משמע מתוך לשון שאלות דרב
אחאי שכתבו: מקה אחד שנפל בו שלשה לוגין
מים שאובין – פסול. ואי אמשיכיהו אבראי אגב
מדיבא וואלי למקוה – לא פסלי. דכי אתא רבין
אמר רבי יוחנן: שאיבה שהמשיכה כולה –
טהורה, ואינטרופי מצטרפי לארבעים סאה.
דתנאי: רבי אליעזר בן יעקב אומר כו'. אלמא
משמע דאית ליה דשפיר מיתקמי הני תרי מלי
מילתא דרבי אליעזר בן יעקב ומילתא דרבין,
אלמא לא נגעי אהדיה. ורבינו יצחק השיב לה:
דשפיר מיתוקמא סוגיא דשמעתין לפרשי
דמשמע ליה דלרבי אליעזר בן יעקב בעי רוב מ'
גשמים, אבל אם רובן שאובין, אפילו אם ירדו
אחר כך ארבעים סאה מי גשמים – לא מתכשר.
ומשום הכי פריך, דמילתא דרבין לא מיתוקמא
לא כרבי אליעזר בן יעקב ולא כרבנן. מידו אומר
רבינו יצחק: דכל מה שהקשה לא קשה מדי.

דבכמה מקואות בתלמוד מציען בן דמיעקא, דהא מפרש מילתא דחד תנא להחמיר, ואחר
כך מפרש מילתא דקדושין (לזא) (דב) רבי אליעזר אומר אף החדש, דמיבעי
ליה בתלמוד אי רבי אליעזר לקולא פליג או לחומרא פליג. והוא דתענית לא קשה מדי,
דלעמק נמי תיקשי, דמצינו שפיר בחמין כגון שהמשיך תשע עשרה סאה חמין לתוך
עשרים ואחד סאה מי גשמים. אי נמי: על ידי עשיית של ברזל שהחומא ונתנו למקוה,
כדאמרין במסכת יומא (לאב) גבי טבילה דכזן גדול ביום הכפורים. ושאר מנינות שהבאתי

דמסכת מקואות אפשר לאוקומניהו כרבי אליעזר בן יעקב. ועוד יש לומר מהדיא דנותן לעלין עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, דאית לאשמעין דהדיא דיש במקוה ארבעים סאה מים
כשרים אפילו ירדו בו מאה סאה מים שאובין – לא יפסלוהו. והנראה לפי האמת, דאין לעשות מקוה כולוהו שאוב על ידי המשכה, דאפילו לפירוש רש"י הלכה כרבי אליעזר בן יעקב
דמשנתן קב ונקי. אבל על ידי רבייה והמשכה – כשר לכולי עלמא. שאם יש במקוה עשרים ואחד סאה מים כשרים – מותר למלאות בכתף תשע עשרה סאה, ולעשות חריץ בקרקע ולערוך
שם ולהמשיכן למקוה עד שיתמלא. כהדיא דפרק רביעי דמסכת מקואות שהבאתי, דתנאי: אימתי – בזמן שנתערבו עד שיגיעו למקוה. הא אסיקנא דעל ידי רבייה והמשכה – לכולי עלמא
כשר. ונראה דתנאי "שנתערבו עד שיגיעו למקוה", לאפוקי הדיא שהצינור שחקקו ולבסוף קבעו – יורד למקוה בלא המשכה.

יוסף בן חוני אומר בשנים ושלושה כלים פוסלים את המקוה בארבעה חומשה כלים אין פוסלין – "לפי חשבון" דתני מתניתין, הכי קאמר: ואין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא אם
כן נפלו מכלים ליה חשבון הלוגין שפוסלין המקוה, דהיינו שלשה. אבל אם נפלו השלושה לוגין בארבע חומש פעמים – לא פסלי. ופסק הרב רבינו אברהם בר דוד להלכה כיוסף בר
חוני. לפיכך נראה, כששואלין את המקוה לנקות, שנותלין אותן מים שבתוכו ובאים מים אחרים לחמשה פעמים – אין לחוש, אפילו אם נשתיר קצת מן הראשונים במקוה. ואף על גב שנופל מן
הדלי לתוכו, והו' לחו' שם יותר משלושה לוגין מים שאובין – אפילו הכי אין לחוש, דמסתמא לא נפלו שלשה לוגין משלושה כלים. ויש מחמירין, שנוקבין את הדלי בכונס משק, משום דף
חששא דפירשתי. **הא** כיצד רצה עפר למטה רצה עפר למעלה – ואם תאמר: אם כן גזירה שה' למאי אתא? ויש לומר: דלמצוה בעינן מים תחילה ואחר כך עפר, כדכתיב בסוטה (במדבר
ה': ח) "ומן העפר אשר יידיה בקרקע דמשכן יקח הבזק ונתן אל המים", ומשום הכי אתאי גזירה שה.

וחן מהורין – כלומר, כשר לטבול בו. מטהרת ברייה והמשכה – כשהרוב ממי (של)
גשמים שנפלו מעצמן לתוכו, והמשיך מיעוט של שאיבה לתוכו דרך חריץ – מטהרת
השאיבה. והיינו "לפי חשבון" דמתניתין, דאין השאובין פוסלין את המקוה דרך המשכה
אלא אם כן היו שם עשרים סאין. מכלל דרבנן כו' – כלומר, מדקאמרת מתניתין רבי

אליעזר בן יעקב היא ולא רבנן, ומתניתין
לקולא, דבלישנא דקולא נקט לה, דתני "אין
השאובין פוסלין אלא לפי חשבון", מכלל דרבנן
לחומרא פליגי. **אלא** הא רבי **אתא רבין ואמר**
שאיבה שהמשיכה כולה כשרה – שאפילו כל
המקוה ממים שאובין דרך המשכה – כשר, לא
רבי אליעזר ולא רבנן. **אלא** **אמר רב פפא** –
רבנן לקולא פליגי. והא דכי אתא רבין – רבנן
היא, ומתניתין לאו דככי קמריי, דתניא: רבי
אליעזר היא, ורבנן לחומרא פליגי. **אלא** לפי
חשבון כלים – ויוסף בן חוני היא. **שנפלו** –
למקוה מן הכלי לתוך המקוה בהמשכה. **בשנים**
או בשלושה כלים – שנפל לוג שלם מכל כלי –
פסול. אבל מארבעה או חמשה כלים, דאין לוג
שלם נופל כאחד – לא פסלוהו. **רש"י** חשבון
דמתניתין נמי הכי קאמר. **אלא** על מנת **אפי** –
בשעת מותן אפר נעשו מי חטאת. אלמא, בעינן
מים ברישא, דאי מים בסוף – לא הו' מי חטאת.
דאא בשעת מותן אפר לא נעשו מי חטאת, דלא
היו שם מים. **דלא** **כרבי שמעון** – דלרבי שמעון
הקדים אפר למים כשר. **דתנאי** – גבי סוטה:
הקדים עפר שבקרקע למים בכלי – פסול כו'.
ואמרין **מאי טעמיה דרבי שמעון דכתב** – גבי
מי חטאת "ולקחו למנוא מעפר", ותנאי כו'.
נאמר כאן – במי חטאת "עפר", ונאמר בסוטה
"עפר". מה בסוטה – עפר על המים, כדכתיב
(במדבר ה') "ומן העפר אשר יידיה" וגו', אף כאן
עפר על גבי מים, וזו היא הכשר מצוותה
לכתחילה. **ומה כאן ב'** – כדמפרש, והכא גבי
מי חטאת מנל? אלמא סבירא ליה לרבי שמעון
דמי חטאת הקדים עפר למים – כשר. **וכתיב**
מים חיים אל כלי – דמשמע: הדמים היו נתונים
אל כלי, ולא אל העפר. **ד"א** **כלי** משמע: עפר
ברישא – פסול. **עליו לערבן** – "ונתן עליו" לאו
למיימא דאם הקדים עפר – כשר, אלא
למיימא להורה, שחומר שיתן העפר למים
יערבם באצבע יפה, ויחזיר המים שתחתיו עליו.
ואימא רישא דקרא דוקא – דאפר קודם למים,
כדכתיב "ונתן עליו מים", ו"אל כלי" להכי אתא
– שתהא חיותו בכלי, שלא ימלאם בכלי אחר
ויערם לכלי זה, אבל זה יתן לתוך המעיין ויקח

המים לתוכו. **ומשי** מה מצינו בכל מקום – כגון בסוטה, עפר למעלה שהוא כדכתיב
את המים לבדו, והוי למעלה. דכולי עלמא מודו דמצוה להקדים המים, כדכתיב "ומן
העפר" וגו'. **אף כאן** מכושר למעלה – להלכך בעל כרחך סיפיה דקרא – לגופיה, ורישא
– לדרשא לערבן. **רבי אליעזר אומר** **בית הפרס עושה בית הפרס** – כל ארבע השדות
שסביב – בית הפרס הן, אם נחרשו, דעפר בית הפרס מטמא.

שלש
המים לתוכו. **ומשי** מה מצינו בכל מקום – כגון בסוטה, עפר למעלה שהוא כדכתיב
את המים לבדו, והוי למעלה. דכולי עלמא מודו דמצוה להקדים המים, כדכתיב "ומן
העפר" וגו'. **אף כאן** מכושר למעלה – להלכך בעל כרחך סיפיה דקרא – לגופיה, ורישא
– לדרשא לערבן. **רבי אליעזר אומר** **בית הפרס עושה בית הפרס** – כל ארבע השדות
שסביב – בית הפרס הן, אם נחרשו, דעפר בית הפרס מטמא.

לעת קודם את המים ואחר כך את העפר על גבי המים. ומה כאן
במי חטאת אם הקדים את העפר למים בדיעבד כשר, אף כאן במי
סוטה אם הקדים את העפר למים בדיעבד כשר. הרי שסובר רבי
שמעון שגם במי חטאת אם הקדים את העפר למים בדיעבד כשר.
מפרשת הגמרא: והקא במי חטאת מנלן שבדיעבד אם הקדים את
העפר כשר, משום דתרי קראי קרביי בפרשה זו, והם לכאורה
סותרים זה את זה. שכן נאמר 'ונתן עליו' [על האפר] את המים,
אלמא האפר ניתן בכלי כרישא, והדר [ואחר כך] קרביי מים חיים
אל כלי' שמשמעו שהמים ניתנים אל הכלי ולא אל האפר. הא
כיצד מתיישבת סתירה זו. אלא בהכרח ששני האופנים כשרים,
ואם רצה נותן את העפר למטה ועל גבי את המים, ואם רצה נותן
את העפר למעלה לאחר שנתן את המים. אמנם אף ששני האופנים
כשרים בדיעבד, מכל מקום למדנו בגזירה שזה ממי סוטה
שלמצוה צריך לתת תחילה את המים, ורק אחר כך את האפר.
שואלת הגמרא: ותנא דין [של משנתנו] הסובר שהקדמת המים
מעכבת, מאי טעמו, הלא ממה שנאמר 'ונתן עליו
מים חיים' משמע שגם אם הקדים את העפר למים כשר. משיבה
הגמרא: אמר לך תנא משנתנו, סיפיה דקרא – סוף הכתוב שנאמר
בו 'מים חיים אל כלי' שמשמע ממנו שהמים צריכים להינתן
ראשונים בכלי הוא בדקא, והקדמת המים מעכבת. ומה שנאמר
'ונתן עליו מים חיים' אין פירושו שיש לתת את האפר לפני המים,
אלא בא ללמדנו שלאחר שניתן האפר על המים יש לערבן יפה
עם האפר באצבעו, ולהחזיר את המים על האפר על ידי הערבוב.
שוב שואלת הגמרא: מאי הוית דאמרת סיפיה דקרא דקרא – מה
ראית לומר שסוף הכתוב שנאמר בו 'מים חיים אל כלי' הוא
בדווקא, ותחילת הכתוב 'ונתן עליו' לא באה אלא לומר שיש
לערב את המים עם האפר. דלמא הרישא של הכתוב 'ונתן עליו'
היא בדקא, ויש לתת את העפר לפני המים, וסוף הכתוב 'מים
חיים אל כלי' לא בא אלא ללמדנו שתהא חיותם [גביעתם] של
המים לתוך הכלי. כלומר, שלא ימלאו מן המעין בכלי אחר
ויערה אותם לכלי שנותן בו את האפר, אלא יכניס כלי זה בעצמו
לתוך המעין ויתמלא מאליו במי המעין.
משיבה הגמרא: לא מצית אמרת כן, שהרי מה מצונו ככל מקום,
כגון בסוטה, שהעפר שמכשיר את המים ועושה אותם למי סוטה
ניתן למעלה על גביהם, אף כאן בפרה, האפר שמכשיר את המים
ועושה אותם למי חטאת ניתן למעלה על גביהם.
שנינו במשנתנו: ואין בית הפרס עושה בית הפרס כו'. מפרשת
הגמרא: במתניתין היא דלא כשית רבי אליעזר. דתנן – ששנינו
במשנה במסכת אהלות (פ"ז מ"ב), רבי אליעזר אומר בית הפרס
עושה בית הפרס אחר. ששדה שיש בה קבר ונחרשה יחד עמו,
ונטמאה השדה עד מרחק מאה אמה מן הקבר מדין 'בית הפרס',
ולאחר שחרש את השדה ונעשתה בית הפרס חרש שוב שדה זו
יחד עם השדות הסמוכות לה מארבעת צדדיה, גם השדות
שנחרשו עם בית הפרס הראשון נטמאות עד למרחק מאה אמה.
שכן יש לחשוש שמא יהיה בעפר בית הפרס שנגרר לתוכן על ידי
המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת, שהיא מטמאת במגע
ובמשא. אבל לשיטת חכמים אין בית הפרס עושה בית הפרס אחר.
הגמרא מפרשת את שיטת חכמים בשדה שאבד בה קבר: שני מיני
בית הפרס הם. הראשון הוא שדה שנחרש בה קבר, ובה נחלקו רבי
אליעזר וחכמים במחלוקת האמורה. והשני הוא שדה שיש בה
קבר אלא שאבד ואין ידוע מקומו. ושואלת הגמרא: ולשיטת רבנן
הסוברים בשדה שנחרש בה קבר שאינה עושה בית הפרס אחר,
מה דעתם בשדה שאבד בה קבר, ועד כמה היא עושה את השדות
שסביבותיה לבית הפרס כשנחרשה יחד עמן. משיבה הגמרא: בי
אתא [כשבא] רב דימי, אמר בשם ריש לקיש, שאמר רבי שמעון
בר אבא,

ועל ידי כך הן נעשים קהוין וכשרים לטבילה, משום שהשאובה
מטהרת כרבייה ובהמשכה – שמים שאובים נעשים כשרים
לטבילה כשמתקיימים בהם שני תנאים אלו, שרוב שיעור המקוה
הוא ממי גשמים ורק מיעוט מים שאובים, וגם אותו מיעוט
שאובים לא ניתן מהכלי לתוך המקוה, אלא נמשכים המים על גבי
הקרקע בריחוק מקום מהמקוה ונופלים לתוכו מעצמם. וזהו הוא
מה שאמרה המשנה 'ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא
לפי חשבון', שאם היתה להם המשכה על גבי הקרקע אינם
פוסלים את המקוה אלא אם כן הם לכל הפחות מחצית מחשבון
המים שבתוכו.
מקשה הגמרא: הלא ממה שהעמיד את המשנה בשיטת רבי
אליעזר בן יעקב, מכלל ו-מוכח דלשיטתו רבנן כברי דגם כרבייה
ובהמשכה לא נטהרים מים שאובים. שכן מלשון משנתנו 'אין
פוסלין אלא לפי חשבון' משמע, שתנא המשנה בא להקל משיטת
החולקים עליו בדיון זה. ואם כן קשה, אלמא [הא] דבי אתא רבין
ואמר בשם רבי יוחנן, מקוה שאובה שהמשכה בולה על גבי קרקע
ונשפכו מימיה לבור אחר קהויה, מני – מי הוא התנא הסובר כן,
הרי לא רבנן ולא רבי אליעזר בן יעקב סוברים כן. שכן לשיטת רבי
אליעזר בן יעקב אין מים שאובים נטהרים על ידי המשכה אלא
אם כן הם מיעוט מי המקוה, ולשיטת חכמים אינם נטהרים אפילו
כשמי הגשמים מרובים מהם. ומוכח מדברי רבין בשם רבי יוחנן
אלו שלם כמו שאמר רבי חייה בן אבא בשמו, אלא חכמים
מקילים יותר מרבי אליעזר בן יעקב, ולשיטתם מים שאובים
נטהרים בהמשכה אף בלא שירבו עליהם מי גשמים.
הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי משנתנו: אלמא אמר רבה, 'לפי
חשבון' ששנינו במשנתנו הוא לפי חשבון בלים, ובשיטת יוסף בן
חוני היא שנויה. דתנא, שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים –
למקוה לפני שהתמלאה בארבעים סאה מי גשמים, והיו נתונים
שלשה לוגים אלו בשנים ושלשה בלים, ואפילו היו נתונים בארבעה
והמשכה בלים ונמצא שאין לוג שלם בכל כלי, הרי הם פוסלים את
המקוה. וכן היא שיטת חכמים. אבל יוסף בן חוני אומר, דווקא אם
היו נתונים שלשת הלוגים בלא יותר משנים ושלשה בלים ונפל
לפחות לוג שלם מכל כלי, פוסל שיעור זה את המקוה. אבל אם
היו נתונים בארבעה והמשכה ונמצא שלא נפל לוג שלם מכל כלי,
אין הם פוסלין את המקוה בנפילתם לתוכו. וזהו הוא שאמרה
המשנה 'אין מים שאובים פוסלים אלא לפי חשבון', שאין המקוה
נפסלת אלא כשנמנין הכלים הוא כפי חשבון הלוגים הפוסלים את
המקוה, דהיינו לכל היותר שלשה חבין, ובשיטת יוסף בן חוני.
שנינו במשנתנו: ואין מי תמאת נעשה מי תמאת כו' אלא עם מתן
אפר, אבל אם הקדים את נתינת האפר למים פסולים. מפרשת
הגמרא: מאן הוא התנא שהמשנה שנויה בשיטתו, אמר רבי חייה
בר אבא אמר רבי יוחנן, משנתנו היא דלא כשיטת רבי שמעון.
דתנא בברייתא לגבי מי סוטה, אם הקדים את נתינת עפר קרקע
העזרה בכלי לנתינת המים בתוכו, הרי הוא פסול למי סוטה. וכן
היא שיטת חכמים, ואולם רבי שמעון מכשיר אפילו כשהקדים את
נתינת העפר לנתינת המים. ורבי שמעון חולק גם במי חטאת, שכן
מאי טעמא דרבי שמעון המכשיר במי סוטה עפר שניתן לפני המים,
הלא הוא משום דקרביי במי חטאת (במדרס י"ז), ולקחו לממא מעפר
שרפת החטאת, ונתן עליו מים חיים. ותנא, רבי שמעון אומר, וכי
מה שנתן משריפת הפרה 'עפר' הוא, והלא 'אפר' הוא, ומדוע
נכתב 'עפר' שמשמעותו היא חול מהאדמה. אלא שיהי הקתוב
משמעו של 'עפר' בכל מקום וכתב תיבה זו במקום 'אפר' כדי
לרמז חזקתו גזירה שוה ממי סוטה. שנאמר כאן במי חטאת 'עפר',
ונאמר להלן (שם ה"ז) במי סוטה, ולקח הבהן מים קדשים בכלי תרש
ומן העפר אשר יהיה בקרקע הפושן יקח הבהן ונתן אל המים. מה
להלן במי סוטה מפורש בכתוב שקודם נותנים את המים בכלי
ואחר כך נותנים את העפר על גבי המים, אף כאן לכתחילה יש

הַעֲשִׂיתָ שֶׁל קְדָשִׁים, וְכֵן הַמִּנְחָה, אֵין עֹשִׂין תְּמוּדָה. שֶׁכֵּן לֹא נֶאֱמַר
בְּפֶרֶשְׁת תְּמוּדָה אֱלֹא בְּהִקְהָה בְּלִבְד, כְּכָתוּב (שם) וְאִם הִמָּר יְמִיר
בְּהִקְהָה בְּהִקְהָה, וְהַצִּיבֹר וְהַשְׁתַּתֵּפִין אֵין עֹשִׂין תְּמוּדָה בְּקִרְבָּנָם,
שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִחְלִיפוּ וְלֹא יִמִּיר בְּלִשׁוֹן יָחִיד, וּמִכָּאן שֶׁרֶק יָחִיד עֹשֶׂה
תְּמוּדָה, וְאֵין הַצִּבֹּר וְהַשְׁתַּתֵּפִין עֹשִׂין תְּמוּדָה.
קִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית שֶׁהוּקְדְּשׁוּ לְצוּרֵךְ בִּנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוֹ תִּקּוּנוֹ וְלֹא
לְצוּרֵךְ הַקֶּרֶבֶה לְמִזְבֵּחַ, אֵין עֹשִׂין תְּמוּדָה, אֲלֵא קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בְּלִבְד,
שֶׁהֵם דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְהַקְרִיבָה, שֶׁהוּקְדְּשׁוּ לְצוּרֵךְ הַקֶּרֶבֶתָם עַל גְּבִי
הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּתִמְרוּהָ 'קֶרֶבֶן', וְרֶק קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ קְרוּיִים 'קֶרֶבֶן',
כְּמִבּוּאָר בְּבֵרִייתָא לְהֵלָן.
רַבִּי שְׁמַעוֹן מְבִיא טַעַם אַחֵר לְדִינָם הָאֵמורִים: אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן,
לְאַחֵר שֶׁנִּכְתַּב דִּין תְּמוּדָה (שם) בְּכָל הַקֶּרֶבֶתָּ, חֲזוּ וְנִשְׁנֶה שׁוּב דִּין
זֶה בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, שֶׁנֹּאמַר (שם כו א) וְלֹא יִמְרִנָּה, וְאִם הִמָּר יְמִירָנָה
וְהִידָה הוּא וְתִמְרוּתָהּ יִהְיֶה קִדְשׁ. וְהָרִי מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה בְּכָלֵל פֶּרֶשְׁת
תְּמוּדָה שֶׁל כָּל הַקֶּרֶבֶתָּ יִהְיֶה, וְלִמָּה יֵצֵא לְהַכְתֵּב בּוֹ דִּין זֶה בְּפִנִּי
עַצְמוֹ. אֲלֵא בֵּא הַכְּתוּב לְהִקְשֵׁי מַעֲשֵׂר לְתִמְרוּהָ, וְלֹאמַר לָהּ, כֹּה
מַעֲשֵׂר הוּא קֶרֶבֶן יָחִיד, שֶׁכֵּן אֵין חֵיבֵית בְּמַעֲשֵׂר אֲלֵא בַּהֲמָת יָחִיד
וְלֹא בַּהֲמָה שֶׁל צִיבּוֹר אוֹ שֶׁל שׁוֹתֵפִים, אֵף תְּמוּדָה אֵינָה נִוְהֶגֶת
אֲלֵא בְּקֶרֶבֶתָּ יָחִיד, וְיֵצֵא קֶרֶבֶתָּ צִבּוֹר שֶׁאֵין תְּמוּדָה נִוְהֶגֶת בָּהֶם.
וְכֹה מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה הוּא קֶרֶבֶן הַקֶּרֶב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, אֵף תְּמוּדָה
אֵינָה נִוְהֶגֶת אֲלֵא בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְיֵצֵא קֶרֶבֶתָּ (קִדְשֵׁי) בְּדֵק הַבֵּית
שֶׁאֵין תְּמוּדָה נִוְהֶגֶת בָּהֶם.

גמרא

הַבְּרִייתָא מִפְּרֶשְׁת מְדוּעַ אֵין תְּמוּדָה בְּקִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבֵּית: תֵּנּוּ רַבָּנֵינוּ,
יָבֹל יְהוֹ קִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית עֹשִׂין תְּמוּדָה, תִּלְמִיד לֹאמַר בְּפֶרֶשְׁת
תְּמוּדָה (שם כו ט) אִם בְּהִקְהָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרֶבֶן לֵה', וּמִכָּאן
שֶׁאֵין תְּמוּדָה נִוְהֶגֶת אֲלֵא בְּמִי שֶׁנִּקְרָא 'קֶרֶבֶן', וְהֵם קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ,
וְיֵצֵא קִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית שֶׁאֵין 'קֶרֶבֶן'.
הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל בְּרִייתָא זוֹ מְדַבְּרִי בְּרִייתָא אַחֲרָת: וְכִי קִדְשֵׁי בֵּדֶק
הַבֵּית לֹא נִקְרָאִים 'קֶרֶבֶן', וְהִתְנַחֵם, נֹאמַר בְּאִסּוּר שְׁחִיתָת קִדְשִׁים
בַּחוּץ (שם כו יד), וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבְיָאוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן לֵה'.
אִי (וּמִתָּרֵם) שֶׁנֹּאמַר בְּאִסּוּר זֶה 'קֶרֶבֶן', שׁוּמַע אֲנִי אֲפִילוּ הַשּׁוֹחֵט
בַּחוּץ בַּהֲמָת שֶׁהוּקְדְּשׁוּ לִשְׁם קִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית יִתְחַיֵּב כֶּרֶת מִשּׁוּם
שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים 'קֶרֶבֶן', אֵינֶנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּתִרְמוֹת שְׂרִי הַצֶּבֶא לְמִשְׁכַּן
'וְנִקְרָב אֶת קֶרֶבֶן ה' וְגו' אֲשֶׁר מַעֲשֵׂה מִצָּא, כְּלִי הַבֵּי וְגו'. תִּלְמִיד לֹאמַר
בְּשְׁחִיתָת חוּץ וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבְיָאוּ, דּוּקָא כֹּל דְּבֵר הַבֵּא
אֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְהַקְרִיב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם שְׁחִיתָת
חוּץ, וְאוֹלָם כֹּל דְּבֵר שֶׁאֵינוֹ כֹּה לְפִתּוּחַ אֹהֶל מוֹעֵד לְהַקְרִיב אֵין
חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם שְׁחִיתָת חוּץ, וְאֵף בַּהֲמָת קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבֵּית אֵינָה
רְאוּיָה לְפִתּוּחַ אֹהֶל מוֹעֵד, לִפִּי שְׁסִתְמָה בְּעֵלֶת מוֹם הִיא, שְׁהִי
שְׁנִינָה לְעִיל (ה) שֶׁהַמִּתְפִּיס תִּמְיָמִים לְבֶדֶק הַבֵּית עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.
אֲלֵמָּא – וּמִבּוּאָר בְּדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁגַּם קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבֵּית אֵינֶנּוּ
'קֶרֶבֶן', וְאִם כֵּן מִנֵּין לֵנוּ לְמַעֲטֵם מִתְּמוּדָה. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמַר
רַבִּי חֲנִינָא, לֹא קָשִׁיָּא, הָא בְּרִייתָא הִדְנָה בְּאִסּוּר שְׁחִיתָת חוּץ שְׁנִינָה
בְּשִׁית רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁבַמִּשְׁתַּנּוּ, וְהָא בְּרִייתָא הַמִּמַּעֲטָת קִדְשֵׁי בֵּדֶק
הַבֵּית מִשּׁוּם שֶׁאֵינֶם 'קֶרֶבֶן' שְׁנִינָה בְּשִׁית רַבָּנֵינוּ שְׁבַמִּשְׁתַּנּוּ. לְשִׁית
רַבִּי שְׁמַעוֹן אֵף קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבֵּית אֵינֶנּוּ 'קֶרֶבֶן', וּמִקּוֹר מִיעוּסֵם
מִתְּמוּדָה הוּא מִשּׁוּם הִיקֵּשׁ תְּמוּדָה לְמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה. אֲבָל לְשִׁית
רַבָּנֵינוּ קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבֵּית לֹא אֵינֶנּוּ 'קֶרֶבֶן', וּמִשּׁוּם כֵּן הִתְמַעֲטוּ
מִתְּמוּדָה וּמִבְּאִסּוּר שְׁחִיתָת חוּץ.
שׁוּב מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְכִי יִתְכַּן שְׁלִשִׁית חֲכָמִים קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבֵּית
לֹא קְרוּיִים 'קֶרֶבֶן', וְהִתְנַחֵם בָּהֶם 'וְנִקְרָב אֶת קֶרֶבֶן ה''. מִתְּרַצָּת
הַגְּמָרָא: 'קֶרֶבֶן ה' אֵינֶנּוּ – קְרוּיִים, אֲבָל 'קֶרֶבֶן לֵה' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ
'קֶרֶבֶן' סָתֵם בְּלֹא שֵׁם לֹאִי לֹא אֵינֶנּוּ, לִפְיֵךְ הִתְמַעֲטוּ מִתְּמוּדָה
וּמִשְׁחִיתָת חוּץ שֶׁנֹּאמַר בָּהֶם 'קֶרֶבֶן לֵה'.
הַבְּרִייתָא מְבִיאָה מַחֲלוקֶת תַּנָּאִים בְּטַעַם מַה שֶׁנִּכְתַּב דִּין תְּמוּדָה
בְּמַעֲשֵׂר: תֵּנּוּ רַבָּנֵינוּ בְּבֵרִייתָא. אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, לֹא יִבְקֹר בֵּין מוֹם
לְרַע וְלֹא יִמְרִנָּה בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה לְמָה נֶאֱמַר, וְהִלָּא כִּבְרִי נֶאֱמַר בְּכָל

שְׁלֹשׁ שָׁדוֹת נַעֲשׂוֹת בֵּית הַפֶּרֶס, וְהֵן אוֹתָהּ שְׂדֵה שֶׁאֲבַד בַּה קֶבֶר,
וּמִלְבְּדָה עוֹד שְׁתֵּי מַעֲנֵה. 'מַעֲנָה' הוּא שְׁטַח שֶׁהַמְחִירֶשָׁה חוֹרֶשֶׁת
בְּפַעַם אַחַת, וְכִמָּה הוּא מִלָּא מַעֲנָה, מֵאָה אִמָּה. (כְּרִתְנִיא) [כְּרִתְנֵן]
בְּמִסְכַּת אֵהֻלֹת (פִּירִי מִדָּא), הַחֹרֶשׁ אֶת הַקֶּבֶר עֹשֶׂה אֶת סְבִיבוֹת
הַקֶּבֶר לְבֵית הַפֶּרֶס, עַד מִרְחַק שֶׁל מִלָּא מַעֲנָה שְׂדֵה מֵאָה אִמָּה.
וְהוּא הָדִין לְשֵׁדָה שֶׁאֲבַד בַּה קֶבֶר, שֶׁאֵם דֶּרֶךְ בְּנֵי הַבְּקַעָה לְחֹרֶשׁ
אֶת שְׂדוֹתֵיהֶם מִמּוֹרֶחַ לְמַעַרְב, נַעֲשׂוֹת הַשְׂדוֹת שְׁמִמּוֹרֶחַ וּמִמַּעַרְב
לְשֵׁדָה שֶׁאֲבַד בַּה הַקֶּבֶר לְבֵית הַפֶּרֶס. שֶׁכֵּן יֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁמֶא נִמְצָא
הַקֶּבֶר בְּקַצֵּה הַמִּזְרָחִי שֶׁל הַשְּׂדֵה וְגִרְרָה הַמְחִירֶשָׁה אֶת עַצְמוֹת
הַמֵּת עַד מֵאָה אִמָּה לְתוֹךְ הַשְּׂדֵה שְׁבַמִּמּוֹרֶחַ, וְכִמּוֹ כֵּן יֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ
שֶׁמֶא נִמְצָא הַקֶּבֶר בְּקַצֵּה הַמַּעַרְבִי שֶׁל הַשְּׂדֵה וְגִרְרָה הַמְחִירֶשָׁה עַד
מֵאָה אִמָּה לְתוֹךְ הַשְּׂדֵה שְׁבַמִּמּוֹרֶחַ. וְאִם דֶּרֶךְ בְּנֵי הַבְּקַעָה לְחֹרֶשׁ
אֶת שְׂדוֹתֵיהֶם מִצְפּוֹן לְדָרוֹם, נַעֲשׂוֹת מִטַּעַם זֶה הַשְּׂדוֹת שְׁמִצְפּוֹנָה
וּמִדְרומָה שֶׁל הַשְּׂדֵה שֶׁאֲבַד בַּה הַקֶּבֶר לְבֵית הַפֶּרֶס. נִמְצָא שֶׁשֻּׁלֵּשׁ
שְׂדוֹת נַעֲשׂוֹת לְבֵית הַפֶּרֶס, הַשְּׂדֵה הַמַּמְצָעִית שֶׁאֲבַד בַּה הַקֶּבֶר
כּוֹלָה וְאִפִּילוּ הִיא יוֹתֵר מִמֵּאָה אִמָּה, שְׁהִי אֵין יְדוּעַ הֵיכָן הַקֶּבֶר,
וּמִלְבְּדָה עוֹד שְׁתֵּי שְׂדוֹת שֶׁל מֵאָה אִמָּה כָּל אַחַת, אוֹ בְּמִזְרָחָה
וּבְמַעַרְבָה אוֹ בְּצִפּוֹנָה וּבְדְרומָה.

שְׁנִינָה בְּמִשְׁתַּנּוּ: וְאֵין תְּרוּמָה אַחֵר תְּרוּמָה כו'. מִפְּרֶשְׁת הַגְּמָרָא:
מִתְנִיתִין מִנִּי – בְּשִׁית מִי שְׁנִינָה מִשְׁתַּנּוּ, בְּשִׁית רַבִּי עֲקִיבָא הִיא.
הִתְנָן בְּמִסְכַּת תְּרומוֹת (פִּירִי מִדָּא) הַשְׁתַּתֵּפִין שְׁתֵּרִמּוֹ שְׁנִינָה מִפִּירוֹת
הַשְׁתַּתֵּפֹת זֶה אַחֵר זֶה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמַר, תְּרוּמָת שְׁנִינָה תְּרוּמָה,
שְׁהִי לְשִׁנִּינָה יֵשׁ חֶלֶק בְּפִירוֹת, וְהִצִּי מִמֶּה שְׁתֵּרִם כָּל אֶחָד מֵהֶם
חֶלֶה עַל חֶלְקוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמַר, אֵין תְּרוּמָת שְׁנִינָה תְּרוּמָה, לֹא
תְּרומַת הָרֶאשׁוֹן וְלֹא תְּרומַת הַשְּׁנִי. שֶׁכֵּן מֵאַחֵר שֶׁחֲזוּר הַשְּׁנִי וְתֵרֵם,
גִּילָה אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְּרַצָּה בְּתִרְמוֹת הָרֶאשׁוֹן, וְכֵן תְּרומַת הַשְּׁנִי
הִיתָה שְׁלֹא לְדַעַת הָרֶאשׁוֹן, שְׁהִי תֵרֵם בְּעַצְמוֹ. וְהִלְכָה בִּידִינוּ
שֶׁאֵין תְּרומָה חֶלֶה אֲלֵא מִדַּעַת הַבְּעָלִים. וְהִתְנַחֵם אֹמְרִים, אִם
תֵּרֵם הָרֶאשׁוֹן כִּנְגַד כָּל הַפִּירוֹת בְּשִׁיעוֹר שֶׁקִּבְּעוּ חֲכָמִים לְתִרְמוֹהָ,
שְׁהוּא אֶחָד מִחֲמִישִׁים לְעֵין בְּנִינִית, אֵין תְּרוּמָת הַשְּׁנִי תְּרוּמָה, שֶׁכֵּן
מֵאַחֵר שֶׁתֵּרֵם הָרֶאשׁוֹן כִּנְגַדְתּוֹ מִסְתַּבֵּר שֶׁהַסְכִּים לְתִרְמוֹת
הָרֶאשׁוֹן, וְכִבֵּר נִתְקַנּוּ הַפִּירוֹת. וְאוֹלָם אִם לֹא תֵרֵם הָרֶאשׁוֹן בְּשִׁיעוֹר
זֶה אֲלֵא תֵרֵם רֶק בְּשִׁיעוֹר עֵין רַעָה שְׁהוּא אֶחָד מִשִּׁישִׁים, תְּרוּמָת
הַשְּׁנִי עַל חֶלְקוֹ תְּרוּמָה, שֶׁכֵּן בְּאוּפֵן זֶה מִסְתַּבֵּר שֶׁלֹּא הַסְכִּים
לְתִרְמוֹת הָרֶאשׁוֹן.

וּמִדְבְּרֵי מִשְׁתַּנּוּ 'אֵין תְּרומָה אַחֵר תְּרומָה' מִשְׁמַע, שְׁבַשּׁוּם אוּפֵן
אֵין תְּרומַת הַשְּׁנִי תְּרומָה, בֵּין אִם תֵּרֵם הָרֶאשׁוֹן בְּשִׁיעוֹר עֵין יַפֵּה
וּבֵין אִם תֵּרֵם בְּשִׁיעוֹר עֵין רַעָה. וְלֹא בְּשִׁית רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים,
אֲלֵא בְּשִׁית רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאֵינוֹ מַחֲלֵק כְּחִילוֹק הָאִמּוֹר.
שְׁנִינָה בְּמִשְׁתַּנּוּ: וְאֵין תְּמוּדָה עֹשֶׂה תְּמוּדָה כו'. מִפְּרֶשְׁת הַגְּמָרָא:
מֵאִי מַעֲנָא, מִשּׁוּם דְּאֲמַר קָרָא בְּפֶרֶשְׁת תְּמוּדָה (קִדָּא כו י), וְהִידָה הוּא
וְתִמְרוּתָהּ יִהְיֶה קִדְשׁ, וְתִמְרוּתָהּ בֹּא לְמַעַט שְׁדוּקָא תְּמוּרָת הַקֶּרֶבֶן
הָרֶאשׁוֹן נַעֲשִׂית קוֹדֶשׁ, וְלֹא תְּמוּרָת תְּמוּרָתוֹ.

שְׁנִינָה בְּמִשְׁתַּנּוּ: וְאֵין הוֹלֵךְ עֹשֶׂה תְּמוּדָה. מִפְּרֶשְׁת הַגְּמָרָא: טַעַם
הַדְּבָר הוּא מִשּׁוּם דְּאֲמַר קָרָא 'וְהִידָה הוּא' וּמִמַּעַט הַכְּתוּב שְׁדוּקָא
'וְהוּא' – הַקֶּרֶבֶן שֶׁהוּקְדְּשׁ בְּעַצְמוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּדָה, וְלֹא וְלֵךְ שֶׁל בַּהֲמָת
קֶרֶבֶן.

שְׁנִינָה בְּמִשְׁתַּנּוּ: רַבִּי יְהוֹדָה אֹמַר הוֹלֵךְ עֹשֶׂה תְּמוּדָה. מִפְּרֶשְׁת
הַגְּמָרָא: טַעַמּוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹדָה הוּא מִשּׁוּם דְּאֲמַר קָרָא 'וְהִידָה קוֹדֶשׁ'
וְהִידָה בֹּא לְרִבּוֹת אֶת הוֹלֵךְ. וְלַדַּעַת רַבָּנֵינוּ בְּמִשְׁתַּנּוּ הַחֹלּוֹקִים עַל
רַבִּי יְהוֹדָה וְסוֹבְרִים שׁוֹלֵד אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּדָה, לֹא נִכְתַּב 'וְהִידָה' כִּי
לְרִבּוֹת וְלֹד כְּתוּמָה, אֲלֵא בֹּא לְרִבּוֹת תְּמוּרָת שׁוֹנֵג שֶׁאֵף הִיא חֶלֶה
בְּתִמְרוֹת מוֹיֵד. וּבְגוֹן שְׂרַצָּה לְהַמִּיר בַּהֲמָת קֶרֶבֶן עַל שׁוֹר שְׁחוֹר,
וּבְשׁוּגָה יֵצֵא מִפִּי שׁוֹר לְבֵן זֶה יְהִידָה תַּחַת זֶה. וְאִפִּילוּ שֶׁהִקְדֵּשׁ סָתֵם
אֵינוֹ חַל בְּאוּפֵן זֶה, שֶׁכֵּן הִקְדֵּשׁ בְּטַעוֹת אֵינוֹ הִקְדֵּשׁ, מִכָּל מְקוֹם
תְּמוּדָה חֶלֶה אֵף בְּטַעוֹת.

משנה

הַמִּשְׁנָה שֶׁלִּפְנֵינוּ מוֹנֶה אֶת סוּגֵי הַקְדָּשִׁים שֶׁאֵינֶם עוֹשִׂים תְּמוּדָה:

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י
תוספות

1 שלש שדות ושתי מעונות — אותה שדה שהיה בה הקבר, ושדה לכאן ושדה לכאן. אם
2 דרך בני הבקעה לחרשו שדותיהן מזרח ומערב — עושה בית הפרס אותה שדה שבמזרח
3 ואותה שבמערב. ואם צפון ודרום חורשין (אותה) — בית הפרס אותו של צפון ואותו של
4 דרום. ששם תלגלז המחויריה את עפר בית הפרס והעצמות. אבל לא לארבע רוחות,
5 כיצא את הצלחה ואת המזרח, ואת המערב ואת הדרום, ואת הצפון ואת הדרום.

שִׁלְשׁ שְׁדוֹת וְשֵׁתִי מַעֲנֹת. וְכַפּוֹה "מִלֵּא מַעֲנֶה" - ?
מֵאֵה אָמֵה, כְּדִתְנִיָּא: הַחֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר עוֹשֶׂה בֵּית
הַפֶּרֶס מִלֵּא מַעֲנֶה, מֵאֵה אָמֵה. "וְאִין תְּרוּמָה אַחֵר
תְּרוּמָה" כו'. מִתְנִיתִין מִנֵּי? - רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. דִּתְנִין:
הַשְׁתַּתְּפִין שְׁתִּרְמוּ זֶה אַחֵר זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
תְּרוּמַת שְׁנֵיהֶם תְּרוּמָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִין תְּרוּמַת
שְׁנֵיהֶם תְּרוּמָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִם תֵּרַם הָרִאשׁוֹן
כְּשִׁיעוֹר - אִין תְּרוּמַת הַשְּׁנִי תְּרוּמָה, וְאִם לֹא תֵּרַם
כְּשִׁיעוֹר - תְּרוּמַת הַשְּׁנִי תְּרוּמָה. "וְאִין תְּמוּדָה עוֹשֶׂה
תְּמוּדָה" כו'. מֵאִי מַעֲמָא? אָמֵר קָרָא "וְתִמְוֹרָתוֹ" -
וְלֹא תִמְוֹרֶת תְּמוּדָתוֹ. "וְאִין הוֹלֵד עוֹשֶׂה תְּמוּדָה".
דְּאָמֵר קָרָא "הוּא" - הוּא וְלֹא וְלֵד. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
הוֹלֵד עוֹשֶׂה תְּמוּדָה". דְּאָמֵר קָרָא: "הִיחָה" - לְרֵבּוֹת
אֶת הוֹלֵד. וְרַבֵּן - לְרֵבּוֹת שׁוֹנֵג כְּמוֹד. **מִשְׁנָה**
הַעוֹפֹת וְהַמְנַחֲתוֹת - אִין עוֹשִׂין תְּמוּדָה, שְׁלֹא
נֹאמֵר אֵלָּא "בְּהִמָּה". הַצִּיּוֹר וְהַשּׁוֹתְפִין -
אִין עוֹשִׂין תְּמוּדָה, שְׁנֹאמֵר: "לֹא יִחְלִיפוּ וְלֹא
יִמִּיר" - יָחִיד עוֹשֶׂה תְּמוּדָה, וְאִין הַצִּיּוֹר
וְהַשּׁוֹתְפִין עוֹשִׂין תְּמוּדָה. קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבֵּית
- אִין עוֹשִׂין תְּמוּדָה. אָמֵר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְהִרִי מַעֲשֵׂר
בְּכָלל הִיחָה, וְלִפְנֵי יָצָא - לֹאמֵר לָהּ, מִה מַעֲשֵׂר - קִרְבֵּן
יָחִיד, יָצָאוּ קִרְבָּנוֹת צִבּוֹר. וּמִה מַעֲשֵׂר - קִרְבֵּן מִזְבֵּחַ,
יָצָאוּ קִרְבָּנוֹת בְּדֵק הַבֵּית. **גְּמָרָא** תְּנִי רַבָּנִין: כֹּחַל
יְהוּ עוֹשִׂין בְּדֵק הַבֵּית עוֹשִׂין תְּמוּדָה, תִּלְמוּד לֹאמֵר -
"קִרְבֵּן" - מִי שֶׁנִּקְרָא קִרְבֵּן, יָצָא קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבֵּית -
שְׁלֹא נִקְרָא קִרְבֵּן. וְלֹא? וְהִתְנַיָּא: אִי "קִרְבֵּן" - שׁוֹמֵעַ
אֲנִי אֶפִּילוֹ קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבֵּית שֶׁנִּקְרָא קִרְבֵּן, כְּעִנְיָן
שֶׁנֶּאמַר "וְנִקְרַב אֶת קִרְבֵּן ה'" וְגו'. תִּלְמוּד לֹאמֵר
"וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ" - כָּל הַבָּא אֶל
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד חִיבִין עָלָיו מִשּׁוֹם שְׁחוּמֵי חוּץ, וְכָל

שְׂאִינוּ בֹא לִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד - אֵין חֵיבִין עֲלֵיו מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ. אֶלְמָא: אִיקְרִי קֶרְבֵּן? אִמְר:

רַבִּי חֲנִינָא: לֹא קִשְׁיָא, הֵא - רַבִּי שְׁמַעוֹן, הֵא - רַבִּי שְׁמַעוֹן - אִיקְרִי קֶרְבֵּן, לִרְבֵּן - לֹא

אִיקְרִי קֶרְבֵּן. - וְלֹא? וְהִכְתִּיב "וַיִּקְרַב אֶת קֶרְבֵּן ה'..." - "קֶרְבֵּן לֹא" - לֹא

אִיקְרִי. תֵּנוּ רַבֵּן: "לֹא יִבְקֵר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְדֹנוּ" לָמָּה נֵאמָר? וְהֵלֵךְ כִּבְרָ נֵאמָר "לֹא

יִחְלִפְנוּ וְלֹא יִמְדֹנוּ אֶתוֹ טוֹב בְּרַע" וְגו'! לָפִי שְׁנָאֵמָר "לֹא יִחְלִיפְנוּ וְלֹא יִמְדֹנוּ אֶתוֹ", מִשְׁמַע: קֶרְבֵּן

יְחִיד, קֶרְבֵּן צִבּוּר, וְקֶרְבֵּן מִזְבֵּחַ, וְקֶרְבֵּן בְּדֵק הַבַּיִת - תַּלְמוּד לֹאמַר "לֹא יִבְקֵר". אִמְר רַבִּי שְׁמַעוֹן:

וְהָרִי מַעֲשֶׂה בְּכָלֵל הָיָה, וְלָמָּה יֵצֵא - לֹאמַר לָךְ, מִה מַּעֲשֶׂה קֶרְבֵּן יְחִיד, וְקֶרְבֵּן מִזְבֵּחַ, וְדָבָר

שֶׁבָא בְּחֻבָּה, וְדָבָר שְׂאִינוּ בְּשׁוֹתְפוֹת - אִף כֹּל קֶרְבֵּן יְחִיד, וְקֶרְבֵּן מִזְבֵּחַ, וְדָבָר שֶׁבָא בְּחֻבָּה,

וְדָבָר

55 איקרו. לרבי שמעון – דמותיך איקרו קרבן, ומשום הכי ממעט להו איהו מהיקשא דעשר בהמה, ולא מ'קרבן'. קרבן לה לא איקר' – דדהוא הוי משמע קרבן סתמא.
56 אבל השתא לא משמע קרבן סתמא. הכי גרסין: תנו רבנן לא 'בקר ב' – לישנא אחרינא גרסין: הא – רבי, הא – רבי שמעון, לרבי שמעון – איקרו קרבן, לרבי – לא
57 איקרו קרבן, ולהאי לישנא פרשין דבמתניתין כיצא פלוגתא אלא כולה רבי שמעון, ודקתני 'קדשי בדק הבית אינן עושין תמורה' – לאו מ'קרבן' נפקא, אלא רבי שמעון קאמר
58 לה דהדר מפרש טעמא. הלכך ליכא מ'מזיח: הא – רבי שמעון, הא – רבנן. הכי גרסין להאי לישנא: מאי רבי ומאי רבי שמעון? דתניא: "לא יבקר בין טוב לרע" וגו'. למה
59 נאמר – האיק קרי גבי משה, והלא כבר נאמר "לא יחליפנו" וגו', דמשמע: כל הקדשים עבדי תמורה ומעשר בכלל. וקרבנות בדק הבית – דהאי ברייתא כולה רבי שמעון
60 דאי, דאית להו קדשי בדק הבית איקרו קרבן, ורבי שמעון קא מפרש טעמא ואויל. אפילו אלישנא קמא הא דאי כולה רבי שמעון היא, דקתני תמורה דאמר: "לא יבקר" וגו'.
61 כלומר, להכי דהיז תרבי תמורה גבי מעשר, להקיש שאר כל הקדשים, ודבי שבויה – מפרש לא קמנו למעוטי מומר.

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף יג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

רבי אמר למה יצא מעשר – דסבירא ליה לרבי דלקרבן יחיד ולמעוטי צבור ושחפון לא איצטרך, שהרי כל הפרשה דתמורה בלשון יחיד נאמרה. ולמעוטי נמי קדשי בדר הבית לא איצטרך, ולא איקר' "קרבן". ולמעוטי נמי עולת מותרות לא איצטרך, דקסבר: עולת מותרות לנדבת צבור אולי, ופשיטא דלא עבדי תמורה, כפ פירש רש"י. עוד יש לומר:

דסבירא ליה דעולת מותרות לנדבת יחיד אולי, וסבר כרבי אליעזר דעושה תמורה. לידון בתמורת גופו – דסלקא דעתך: דאין עושין כלל תמורה משום דיצא לידון בדבר החדש, כדמפרש התלמוד. אי נמי: לידון בתמורת גופו, לומר דחלה על דבר שאינו ראוי. ושניהן פירש רש"י. תמורת שמו – היינו אם קרא לעשירי "תשיעי", ולתשיעי "עשירי", ולאחד עשר "עשירי". דקימא לן (בכורות ס.א.) דשלשתן מקודשין.

הדרן עלך הכל ממירין

וְדָבָר שְׂאִינוּ בָּא בְּשׁוֹתֵפוֹת. רַבִּי אֱמִיר: לָמָּה יֵצֵאת מִעֶשֶׂר מֵעֵתָה - לִידוֹן בְּ"תְמוּרַת שְׂמוֹ" וּבְ"תְמוּרַת גּוֹפוֹ", לֹאֲמַר לָךְ: תְּמוּרַת שְׂמוֹ - קְרִיבָה, תְּמוּרַת גּוֹפוֹ - אֵינָה קְרִיבָה. תְּמוּרַת שְׂמוֹ - נִגְאָלָת, תְּמוּרַת גּוֹפוֹ - אֵינָה נִגְאָלָת. תְּמוּרַת גּוֹפוֹ - חֵלָה עַל דָּבָר הָרָאוּי עָל דָּבָר שְׂאִינוּ רָאוּי, וְתְמוּרַת שְׂמוֹ - אֵינָה חֵלָה אֲלָא עַל דָּבָר הָרָאוּי בְּלָבָד. אֲמַרִי: מִשּׁוּם דְּרַבִּי רַחֲמָנָא דְּאִית בֵּיה תְּמוּרַת שְׂמוֹ, אִיגְרוּעִי אִיגְרַע? אֵין, דְּאֲמַרִינָּ: מֵאִי דְּרַבִּי - רַבִּי, וּמֵאִי דְּלֹא רַבִּי - לֹא רַבִּי. וְהָא מְהִיכָא תִּיתִי? אֲמַר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מִשּׁוּם דְּהָוָה דָּבָר הָבָא לִידוֹן בְּדָבָר הַחֲדָשׁ - וְאֵין בּוֹ אֲלֵא חִידוּשׁוֹ בְּלָבָד. אֲמַר לִיה רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק לְרַבָּא: לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאֲמַר דָּבָר הָבָא בְּחוּבָה, עוֹלָת חוּבָה - הִיא דְּעֵבְדָּה תְּמוּרָה, הָא עוֹלָת נִדְבָה - לֹא? אֲמַר לִיה: עוֹלָת נִדְבָה נִמִּי, בִּיּוֹן דְּקִבְלָה עָלֶיהָ - עֵבְדָּה תְּמוּרָה, וְלֹא נִצְרַכָּה אֲלָא לְעוֹלָה הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת. מֵאִי קִסְבְּרָ? אִי קִסְבְּרָ לָהּ כִּמְאֵן דְּאֲמַר מוֹתְרוֹת לְנִדְבָת צָבּוּר אֲוִלִי - פְּשִׁיטָא דְּלֹא עֵבְדָּה תְּמוּרָה, הָא אֵין תְּמוּרָה בְּצָבּוּר! אֲלֵא רַבִּי שְׁמַעוֹן סְבִירָא לִיה כִּמְאֵן דְּאֲמַר מוֹתְרוֹת לְנִדְבָת יְחִיד אֲוִלִי. מֵאֵן שְׁמַעְתָּ לִיה הָאִי סְבָרָא - רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, הָא שְׁמַעְיִן לִיה בְּהִדְרָא דְּעֵבְדָּה תְּמוּרָה! דְּתַנָּא: עוֹלָה הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת - עוֹשָׁה תְּמוּרָה, דְּבָרִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר! רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לָהּ כְּתוּבָה בְּחֻדָּא, וּפְלִיג עָלֶיהָ בְּחֻדָּא. דְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר סָבַר: עוֹלָה הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת - עוֹשָׁה תְּמוּרָה, וְאִיהוּ סָבַר: אֵין עוֹשָׁה תְּמוּרָה. אִי הֵכִי, דְּבִצְנָא רַבִּי אֲבִין: הִפְרִישׁ אִשָּׁם לְהַתְּכַפֵּר בּוֹ, וְהִמִּיר בּוֹ, וְנִתְכַפֵּר בְּאִשָּׁם אַחֵר, וְנִיתָן זֶה לְעוֹלָה, מַהוּ שִׁיחֲזוֹר וְיִמִּיר בּוֹ? אֲלִיבָא דִּמְאֵן? אֲלִימָא אֲלִיבָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן - הָא אֲמַרְתִּי: רַבִּי שְׁמַעוֹן סְבִירָא לִיה, עוֹלָה הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת אֵין עוֹשָׁה תְּמוּרָה! רַבִּי אֲבִין הֵכִי כְּמִיפְגָּעֵא לִיה: אִי מִשְׁפַּחַת תֵּנָּא דְקָאִי בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאֲמַר אֵין מְמִירִין וְחוֹרִין וּמְמִירִין, וּסְבִירָא לִיה בְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר דְּאֲמַר עוֹלָה הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת עוֹשָׁה תְּמוּרָה, מַהוּ שִׁיחֲזוֹר וְיִמִּיר בּוֹ? בְּשֵׁנִי גּוֹפִין וְקִדְוָשָׁה אַחַת מֵאִי? וְאֵם תִּמְכֹּצָא לֹאֲמַר קִדְוָשָׁה אַחַת (אוֹ לֹא), אֲלֵא שְׁתֵּי קִדְוָשׁוֹת וְגוֹף אֶחָד מֵאִי? תִּיבְעִי.

הדרן עלך הכל ממירין

ביה טפי לחומרא, הואיל וחומר כל כך דאיתיה בתמורת שמו. מאי דרבי רבי – וקרא לא רבי אלא מידי דחוי לשלמים, כדתני "הבקר" – לרבות אחד עשר לשלמים. מהיכא תיתי – דאמרין הכי. דבר החדש – תמורת שמו. לישנא אחרינא – נתפרש "תמורת שמו" שאינה חלה אלא על דבר הראוי, וסבירא היא: משום דאחמרא כשאר שלמים איגרועי מיגרע תמורת גופו, איצטרך קרא לרביי. ופשני אין דאי לא כתב ביה אמרין לפאי דרבי רבי כו' – והא מהיכא תיתי דלימא הכי דהא אינה מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ואכתי למאי כתביה, לידון בדבר חדש בתמורת שמו – אין לך בו אלא חידושו. להכי איצטרך לרביי. והכי עיקר, דללשנא דלעיל איכא תרי פירכי, חדא: דמאי קאמר למאי דרבי רבי, לאו מילתא לאוקומה הכי, דהא תמורת שמו דקדשה איתריב מ'וכל מעשר בקר וצאן' ולא משמע אלא סתמא, בין חם בין בעל מום. ומאי דרבי מ'הבקר" – לא רבי אלא להקריבה, דלא תימא דלדיניה בתמורת גופו. ועוד: דקא פריך ליה מהיכא תיתי, ואין זה לשון התלמוד הואיל ואוקים דרואי מיגרע גרעא, דלמאי דלא רבי לא רבי – הוה ליה למימר מנא לך הא דאמרין הכי? אבל להאי לישנא מישתמע שפיר מהיכא תיתי, כלומר: מהיכא אתיא לי דלימא הכי, דאצרכה קרא לרביי. דקיבלה עליה – שיקריבנה, ואף על גב דאמר "חרי וז", מותרות – בגון אשם שניתק לרעהיה, דדמיין קריבין עולה. ובגון הפריש מעות לחטאתו ואשמו וניתותרו – מביא באותן דמים עולה. דהוה מדרש יחידע הכהן כל הבא ממותר חטאת וממותר אשם ילקח בהן עולות, הבשר לשם והעורות לכתבים. בפרק "זיל חטאת" (לקמן כג.). לניכא צבור אולי – לשופרות. לניכא יחיד – הבעלים עצמן מביאין בדמים עולה, ואינה עולה לזון לחובתן אלא לשם דורון הוא. רבי אליעזר – דאית ליה מותרות לנדבת יחיד אולי, בפרק "ואלו קדשים" (לקמן כג.). תמורת אשם ולד תמורה ולדן ולדן עד סוף העולם ירע עד שיסתאבו ומיכור ויפלו דמיהן לנדבה לשופרות, רבי אליעזר אומר: יביא בדמיו עולה. כפר לה כוונתה בהיא – דמותרות לנדבת יחיד אולי, דלהכי אצטרך למעוטיה מתמורה. אי הכי – דלרבי שמעון עולת הבהמה מותרות לא עבדה תמורה, ואפילו לא אמיר בה מעיקרא לא מצי אמיר בה השתא, דעולה הבאה מן המותרות היא. וחללי על אחת – אי נמי נתכפר באשם אחר כו', כדפרישית לעיל בפירקין. מהו שיחזור וימיר – דהיכא אמר רבי יוחנן אליבא דרבי שמעון אין ממירין וחורין וממירין – היכא דקאים בקדושתיה. אבל כגון קדושה אחרת לימא דמימר, או דילמא לא שניא? אי אליבא דרבי שמעון ממשעש יליפין – כלומר, הא דגמר ר' שמעון ממעשר דבר שבחובה לאפוקי עולת מותר דלא עבדה תמורה. אי משכבת תנא – דסבירא ליה כרבי אליעזר, וכו'. יוחנן דאמר לעיל אליבא דר' אין ממירין וחורין וממירין כו'. בשני גופין וקדושה אחת מאי – דהיינו הפריש אשם להתכפר בו והמיר בו והזמם וחיללו על אחרי. אלא שתי קדושות וגוף אחד – דהיינו נתכפר באשם אחר ונמצא ראשון האבוד וניתק לעולה. תיבעי – לשון ירושלמי כמו תיקו בלשון בבלי.

הדרן עלך הכל ממירין

וּדְבָר שְׂאִינוּ בְּשׁוֹתֵפוֹת – כדפרישית לעיל: "יהיה לך" – ולא של שותפות. רבי אומר למה יצא מעשר מעתה – דסבירא ליה לרבי דמשום כל הני לא איצטרך, דקרבן יחיד מ'לא ימיר' נפקא, דמשמע לשון יחיד, וקרבן מזבח מקרבן נפקא, אלמא אית ליה לרבי דקדשי בדר הבית לא איקר' קרבן. ודבר שבחובה דקא ממער ר' שמעון מיניה עולה הבא מן המותרות – סבירא ליה לרבי מותרות לנדבת צבור אולי, ומירשא דמתניתין נפקא לן דאין תמורה בצבור. ושותפות נמי מ'לא ימיר' לשון יחיד. לפי שיצא מעשר לידון בתמורת שמו – דכתיב לעיל מיניה ו'לכל מעשר' ומריבין מ'וכל' לרבות, שאם קרא לעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי" – שניהן קדושים, והיינו תמורת שמו, הלא כן איצטרך למכתב נמי "אם" המר ימירנו" לידון בתמורת גופו, אם העמיד בהמת חולין אצל מעשר ואמר "זו כזו" – נתפסת בתמורה. דאי לא כתביה הוה אמינא לא עבדי תמורה, כדאמרין לקמן. דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש, דהיינו חידוש תמורת שמו שאינה בכל הקדשים, והוי אמינא אין לך בו אלא חידושו: תמורת שמו אבל תמורת גופו לא. להכי אהדריה קרא, ויצא לידון בתמורת שמו וגופו. תמורת שמו קריבה – כדאמרין בשילוח בכורות (א.א.א.) "הבקר" – לרבות אחד עשר לשלמים. תמורת גופו אינה קריבה – כדאמרין בפירקין לעיל (ה.ב.), גמר "העברה" "העברה" מכבור, ובכבור כתיב "חן" – חן קריבין ואין תמורתן קריבין. תמורת שמו נגאלת – דשלמים היא, ושלמים נגאלין כשנפל בהן מום. תמורת גופו אינה נגאלת – דכתיב: "הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל". תמורת גופו חלה אף על פי שאינו ראוי – כגון בעל מום. מאי טעמא – כמעשר דחל על בעל מום. ונפקא מינה לאכלו בקדושת מעשר, שלא ישחט באיטלין ולא ישקל בליטרא. תמורת שמו אינה חלה אלא על דבר הראוי – ליקדש קדושה גמורה כשאר קדשים, שאינן חלים כשקדם מומן להקדשן. וקפריה: משום דרבי ביה רחמנא דעבידי תמורת שמו איגרועי מיגרעא – דלא חיילא על בעל מום הא כל שכן דבעי למיזל

מקשה הגמרא: **מאי קפבר** רבי שמעון, **אי קפבר** ליה **במאן דאמר** 60
שמותרות דמי הקרבנות **לנדבת צבור** **אולי** ו-הולכים, **פשיטא** 61
דעולה הבאה מן המותרות **לא עברה** ו-עושהו **תמורה**, **דהא** כבר 62
מבואר במשנתנו שאין תמורה בקרבנות **צבור**. **אלא** בהכרח צריך 63
לומר שרבי שמעון סבירא ליה **במאן דאמר** שמותרות דמי הקרבנות 64
לנדבת יחיד **אולי**, והיא קריבה לשם מי שהקדיש מעות אלו ולא 65
לשם הציבור. **על כן** בא ההיקש למעשר לדבר זה, שאפילו 66
שהיא קרבן יחיד מכל מקום אינה עושה תמורה, לפי שאינה דבר 67
שבא בחובה. אך עדיין יש להקשות, שהרי **מאן שמעית** ליה ו-ממי 68
שמעת? שסובר כהאי **בבבא** שמותרות קרבים לנדבת יחיד, הלא 69
רבי אליעזר הוא, והא **שמעית** ליה **בהדיא** דעולה זו **עברה** תמורה. 70
התניא, עולה הבאה מן המותרות עושה תמורה, דברי רבי אליעזר. 71
ואם כן אי אפשר לומר שרבי שמעון הממעט עולה זו מתמורה 72
נוקט כשיטת רבי אליעזר. 73
מתרצת הגמרא: **רבי שמעון סבר** ליה **כותיה** דרבי אליעזר **בהדיא** 74
ופליג עליה בבבא. שאף שסובר רבי שמעון כרבי אליעזר שעולה 75
הבאה מן המותרות קריבה לנדבת יחיד, מכל מקום לענין תמורה 76
נחלק עליו. **דרבי אליעזר סבר** שעולה הבאה מן המותרות עושה 77
תמורה, ואינו ממעט מההיקש למעשר כל דבר שאינו בא בחובה, 78
ואילו אינו ו-רבי שמעון **סבר** שאין עושה תמורה משום ההיקש 79
למעשר. 80
מקשה הגמרא: **אי הכי** יקשה מה דבבאי ו-שהסתפק **רבי אבין** לעיל 81
(ס) בשיטת רבי שמעון במשנה (ס) על פי שיטת רבי יוחנן, שאין 82
ממירים וחוזרים וממירים באותו קרבן, אם הפריש **אשם** להתכפר 83
בו וְהִמִּיר בּוֹ בהמה אחרת, ואחר כך נתכפר באשם אחר וניתק זה 84
ו-הראשון לעולה כדין מותר אשם. מהו שִׁחְזוֹר וְיִמִּיר בו באשם 85
הראשון לאחר שכבר המיר בו פעם אחת. האם מאחר שהשתנה 86
קדושתו לקדושה אחרת חוזרים וממירים בו או לא. וקשה, **אליבא** 87
דמאן הסתפק רבי אבין ספק זה, **אליבא** שהסתפק **אליבא** דרבי 88
שמעון, הא אמרת שרבי שמעון סבירא ליה שעולה הבאה מן 89
המותרות אין עושה תמורה כלל, ואפילו אם עדיין לא המיר 90
בהמה זו מעולם. וכן אי אפשר לומר שהסתפק בשיטת חכמים, 91
שהרי לשיטתם במשנה (ס) ממירים וחוזרים וממירים באותו אשם 92
אפילו כשהוא עדיין עומד בקדושתו הראשונה. 93
מתרצת הגמרא: **רבי אבין הכי קמפיציא ליה**, אי משכחת תנא דקאי 94
– אם תמצא תנא הסובר בברי שמעון במשנה דאמר **אין ממירין** 95
וחוזרין וממירין, וכמו כן סבירא ליה גם **דרבי אליעזר דאמר** עולה 96
הבאה מן המותרות עושה תמורה ולא כשיטת רבי שמעון 97
בברייתא הסובר שאינה עושה תמורה, יש להסתפק באשם 98
שהמיר בו ואחר כך ניתק לעולה. מהו שִׁחְזוֹר וְיִמִּיר בו. ומבואר 99
לעיל (ט) ששני ספיקות הסתפק רבי אבין. קודם הסתפק בשני גופין 100
וקדישה אחת מאי דינו, וכגון במי שהמיר באשם, ואחר כך נפל בו 101
מום וחיללו על בהמה אחרת. האם חוזר וממיר באשם השני, 102
משום שהאשם הראשון והשני הם שני גופים, או שאינו חוזר 103
וממיר בו, משום שקדושת האשם הראשון והשני היא קדושה 104
אחת. והשני בא מכח הראשון שכבר המיר בו. ועוד הסתפק רבי 105
אבין, ואם תימצא לומר שמאחר שהיא קדושה אחת אינו חוזר 106
וממיר באשם השני, (או לא) **אלא** עדיין יש להסתפק בשתי 107
קדושות וגוף אחד, מאי דינו. וכגון שהמיר באשם, ואחר כך 108
התכפר באשם אחר וניתק הראשון לעולה. האם חוזר וממיר בו 109
משום שהן שתי קדושות, או שאינו חוזר וממיר בו משום שכבר 110
המיר בגוף זה. 111
מסיקה הגמרא: **תיבאי** – תתעורר לשאול ספק זה חכמים רבים, עד 112
אשר תעמוד על האמת, ולעת עתה עומדת שאלה זו בספק, שלא 113
נפשטה. 114

ידבר שאינו בא בשותפות, דווקא בכל אלו נוהגת תמורה, ולא 1
בקרבנות ציבור ובקדשי בדק הבית ובדבר שאינו בא בחובה 2
ובקרבן שותפים. 3
רבי אומר למה יצאת תמורת מעשר מעתה להכתב בפני עצמה, 4
כדי לידון בתמורת שמו ובתמורת גופו. שמצות מעשר היא להכניס 5
את כל הבהמות שנולדו לו לדיר, ולמנותם ביציאתם ולומר על 6
העשירי 'הרי זה מעשר'. ושנינו במשנה בבכורות (ס), שאם קרא 7
לתשיעי 'עשירי', ולעשירי קרא 'תשיעי', ולאחד עשר קרא שוב 8
'עשירי', שלשתם קדושים בקדושת מעשר. העשירי קדוש משום 9
שהוא עשירי במציאות, והתשיעי והאחד עשר קדושים משום 10
שקרא עליהם שם 'עשירי', וקדושה זו קרויה 'תמורת שמו', 11
ומקורה ממה שנאמר במעשר (ויקרא כו לב) 'וכל מעשר בקר וצאן', 12
ודרשו מ'וכל' לרבות תמורת שמו. ומאחר שהתחדש במעשר דין 13
זה שלא מצינו כדוגמתו בשאר קדשים, היה מקום לומר שלא ינהג 14
בו דין 'תמורת גוף' שהיא תמורה של 'זו תחת זו' הנוהגת בכל 15
הקדשים, ועל כן הוצרך הכתוב להשמיענו שגם תמורת הגוף 16
נוהגת במעשר. 17
ומעוד טעם נכתב שוב דין תמורת גופו במעשר, כדי לומר לה, 18
שחלוק דין תמורת גופו מתמורת שמו בכמה דינים, ואלו הם: א. 19
התמורת שמו קריבה על גבי המזבח בתורת שלמים, ואילו תמורת 20
גופו של מעשר אינה קריבה למזבח, אלא תרעה עד שיפול בה 21
מום ותיאכל במומה בגבולין בלא הקרבה. ב. תמורת שמו נגאלת, 22
כאם נפל בה מום פורים אותה ונאכלת בגבולין, ומביאים מדמה 23
קרבן אחר. אולם תמורת גופו אינה נגאלת, אלא אם נפל בה מום 24
נאכלת במומה בלא פדיון, שכן נאמר במעשר (שם כו לג) 'הוא 25
ותמורתו יהיה קדש לא יגאל'. ג. תמורת גופו חלה בין על בהמה 26
תמימה שהיא דבר הראוי למזבח, ובין על דבר שאינו ראוי למזבח, 27
כגון בעלת מום. שכן נאמר במעשר (שם) 'לא יבקר בין טוב לרע', 28
שהעשירי עצמו קדוש בין כשהוא תם ובין כשהוא בעל מום, והוא 29
הדין לתמורת גופו. ואלוה תמורת שמו אינה חלה אלא על דבר 30
הראוי למזבח בלבד, והרי היא ככל הקדשים שאינם חלים על 31
בעלי מום שקדם מומם להקדשם. 32
הגמרא מקשה על דברי רבי: **אמר**, וכי משום דרבי רחמנא 33
ו-שריבתה התורה דאית ביה במעשר תמורת שמו אינינו אינרע 34
דינו לענין תמורת גופו, שמשום כך יוצרך הכתוב לרבותה. 35
מתרצת הגמרא: **אין** – אכן בגלל שהתחדש בו דין תמורת שמו 36
צריך הכתוב לרבות בו תמורת גופו, משום דלולי ריבוי זה אמרינן 37
מאי דרבי רבי אמי דלא רבי לא רבי – מה שהתרבה בו התרבה, 38
ומה שלא התרבה בו לא התרבה. 39
שואלת הגמרא: **והא מתיבא תיתי** – מנין לנו שכל דבר שהתחדש 40
בו דין מסוים התמעט משאר הדינים הנוהגים בענין זה. משיבה 41
הגמרא: **אמר רב הונא** בריה דרב יהושע, משום דתהו מעשר דבר 42
הבא לידון בדרך החלש שהוא תמורת שמו צריך הכתוב לרבותו 43
לתמורת גופו, ולולי הריבוי היינו אומרים שאין בו אלא חידושו 44
בלבד. 45
הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי שמעון בברייתא: רב נחמן בר 46
יצחק סבר, שדבר שבחובה הוא קרבן שהתורה מחייבת אותו, 47
ודבר שאינו בא בחובה הוא קרבן שחייב בו האדם את עצמו 48
בנדרה, כגון שאמר 'הרי בהמה זו עולה'. על כן אמר ליה רב נחמן 49
בר יצחק לרבא, והקשה לו, לרבי שמעון דאמר שתמורה נוהגת רק 50
בדבר הבא בחובה, וכי רק עולת חובה היא דעברה ו-שעושהו 51
תמורה, הא ו-אבל עולת נדבה לא עושה תמורה. 52
אמר ליה רבא, ודאי עולת נדבה נמי ביו דעברה עליה תמורה 53
– מכיון שקיבל על עצמו באמירת 'הרי זו' להביאה למזבח, הרי 54
היא עושה תמורה, ולא נצרכה ו-נצרך ההיקש למעשר אלא 55
למעט מתמורה עולה הבאה מן המותרות. וכגון אשם שנדחה 56
מהקרבא וניתק לרעהי, שלאחר שנפל בו מום נמכר ומביאים 57
מדמיו עולה. ומאחר שעולה זו אינה דבר שבחובה, שהרי לא 58
התחייב להביאה, אינה עושה תמורה. 59

פרק שני - יש בקרבנות

משנה

שנינו במשנה בפרק הקודם (א), שתמורה נהגת רק בקרבנות יחיד ולא בקרבנות ציבור, ואגב דין זה מביאה המשנה שלפנינו חילוקים נוספים בין שני מיני קרבנות אלו: יש דינים שנהוגים בקרבנות יחיד שאין הם נהוגים בקרבנות הציבור, ויש דינים שנהוגים בקרבנות הציבור שאין הם נהוגים בקרבנות היחיד. שפירקנות היחיד עושין תמורה, ואין קרבנות הציבור עושין תמורה. כמו כן קרבנות היחיד נוהגות בין בבהמות זכרים ובין בבהמות נקבות, ואילו קרבנות הציבור אין נוהגין אלא בבהמות זכרים בלבד. כמו כן קרבנות היחיד שקבוע להם זמן, יש כמה מהם שחייבין הבעלים באחריותן ובאחריות נספיהם, וכגון עולת יולדת וקרבת מוצרע, שאם לא הביאום בזמנם מביאים אותם ואת נסכיהם לאחר זמן. ואילו קרבנות הציבור שלא קרבו בזמנם, אין הציבור חייבין באחריותן ולא באחריות נספיהן, ושוב אינם קרבים, שכן מאחר שעבר זמנם בטל קרבנם. אבל גם בקרבנות ציבור חייבין הציבור באחריות נספיהן משקרב תוכה, שאם הקריבו את הזבח בזמנו ללא נסכיו, מקריבים את נסכיו אפילו לאחר כמה ימים.

ויש בקרבנות הציבור מה שאין בקרבנות יחיד, ששקרבנות הציבור דוחין את השבת, שאם חל זמנם בשבת הרי הם קרבים בה, ודוחים את איסור מלאכת שבת שיש בהקרבנם. וכן דוחים קרבנות ציבור את הטומאה, שאם היו רוב הציבור טמאים, או שהיו הכהנים טמאים, או שהיו כלי שרת טמאים, דוחה חובת הקרבנות את איסור כניסה למקדש והקרבה בטומאה. ואילו קרבנות יחיד אינן דוחות לא את השבת ולא את הטומאה.

אמר רבי מאיר לתנא קמא, ותלמי חכמי בן גדול שקרבים כל יום, וכן פר כהן גדול של יום הכפורים, קרבנות היחיד הן, ואף על פי כן הם דוחין את השבת ואת הטומאה. ובהכרח שדין זה אינו תלוי ביחיד וציבור, אלא כל קרבן שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה, בין קרבן יחיד ובין קרבן ציבור.

גמרא

שנינו במשנתנו: קרבן יחיד עושה תמורה בו. מקשה הגמרא: וכי כללא ו-כלל הוא שכל קרבנות יחיד עושים תמורה, ותרין קרבנות עופות דקרבן יחיד הם, ושנינו במשנה לעיל (א) שאין קרבן עוף עושה תמורה. מתרצת הגמרא: כי קתני במשנתנו שקרבן יחיד עושה תמורה, דווקא בקרבן בהמה קתני בן.

שוב מקשה הגמרא: ותרין ולך קדשים דקרבן יחיד הוא, ומכל מקום שנינו במשנה לעיל (ב) שלשיטת חכמים אין הוא עושה תמורה, ואם כן איך כוללת משנתנו כל קרבנות בהמה של יחיד בדין תמורה. מתרצת הגמרא: הא מני - משנתנו כרבי יהודה היא, דאמר (ס) שהולך עושה תמורה.

שוב מקשה הגמרא: ותרין תמורה עצמה, דקרבן יחיד היא, ושנינו במשנה (ס) שאין תמורה עושה תמורה אחרת, ואין שנינו במשנתנו שכל קרבנות בהמה של יחיד עושים תמורה. מתרצת הגמרא: כי קתני שקרבן יחיד עושה תמורה, דווקא בעיקר ובהמה [הזבח] קתני בן, ולא בתמורתו.

מסיקה הגמרא: השתא דאתית להכי - לאחר שבין כך עליך להגיע לתירוץ זה, מתורצת גם הקשיא דקדמת מולד קדשים, שכן אפילו תימא שהמשנה שנויה בשיטת רבנן הסבורים שולד אינו עושה תמורה, אין להקשות איך כוללת המשנה כל קרבנות יחיד בדין תמורה, שכן רק בעיקר ובהמה קתני בן, ולא בולד קדשים.

שנינו במשנתנו: קרבנות היחיד נוהגות בין זכרים בין נקבות. וסברה הגמרא שכונות המשנה לכל קרבנות יחיד, ועל כן הקשתה: וכי כללא הוא בכל קרבנות יחיד, ותרין עולה דקרבן יחיד

היא, ודווקא מזכר אתיא ו-היא באה, ואילו מנקבה לא אתיא. מתרצת הגמרא: האכא עולת העוף שבאה גם מנקבות. דתניא, דין תמות שעל הקרבן להיות בלא מום, וכן דין זכרות שנאמר בקרבנות מסוימים שבאים רק זכרים, נוהג דווקא בקרבנות בהמה, ואולם אין דין תמות וזכרות נוהג בקרבן עופות, והוא בא גם בעל מום וגם נקבה.

שוב מקשה הגמרא: ותרין תמורת דקרבן יחיד היא, ודווקא מנקבה אתיא, וזכר לא אתיא, ואין שנינו במשנתנו שכל קרבנות יחיד באים בין מזכרים ובין מנקבות. מתרצת הגמרא: האכא בחטאת יחיד שער נשיא, דמיתני [ש-מביא] את חטאתו משעיר זכר.

שוב מקשה הגמרא: והאכא אשם יחיד דווקא מזכר אתי, ונקבה לא אתי. מתרצת הגמרא: כי קאמר רבנן שקרבנות יחיד באים בין מזכרים ובין מנקבות, דווקא בקרבן דשני ו-שישנו בין פניח ובין פניח, וכגון עולה ושלמים וחסות, ובקרבן זה באה המשנה לחלק בין ציבור ליחיד. אולם אשם רק בקרבנות יחיד אתיה ו-ישנו, אבל בקרבנות ציבור ליתיה ו-אינו קיים, ועל כן לא דיברה המשנה ממנו.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיות האמורות מעולה חטאת ואשם: ואיכא אשם, מי ו-וכי קתני במשנה קל קרבנות יחיד, ותרין לא נאמר אלא יש בקרבנות יחיד קתני. ואכן לא כל קרבנות יחיד באים בין זכרים ובין נקבות, אלא רק חלק מהם, ומאי נהו ו-ואלו הם, שלמים, ואשם נקבה מיתני ואשם זכר מיתני - שאם רוצה מביא מנקבה ואם רוצה מביא מזכר. מה שאין כן בשלמי ציבור, שאינם באים אלא מזכרים.

שנינו במשנתנו: קרבנות יחיד חייבין באחריותן [בו], וקרבת ציבור אין חייבין באחריותם ולא באחריות נסכיהם, ואם הביאום בזמנם מביאים את נסכיהם לאחר זמן. שואלת הגמרא: מנא הני מילי - מנין לנו דין זה בקרבנות ציבור. משיבה הגמרא: מקורו הוא מדרשה. דתני רבנן, נאמר במוספי המועדות (ויקרא כג לו) 'להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום [ביומו]', ודבר יום מלמד שכל היום בשם זבח, עד הקרבת תמיד של בין הערבים. ו'ביומו' מלמד שאם עבר היום ולא הביא אינו חייב באחריותו, ושוב אין מביאים אותם. יכול לא יהא חייב באחריות נספיהם אם לא הביאם בו ביום, ואף על פי שקרב תוכה בזמנו, תלמוד לומר במוספי סוכות (במדבר טו יח) 'ומנחתם ונספיהם לפרים לאילים ולבכשמים', מכאן שאם קרבו ביום מביאים את מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה שלאחריו, וכן יש לדרוש ממנחתם ונספיהם' שהם קרבים אף למהר.

הגמרא מביאה מקור אחר לדין האמור: ריש לקיש אמר, מקור דין זה הוא מהבא, נאמר בקרבנות המועדות (שם כג לו) 'מלמד שבתות ה', לאחר מה שנאמר 'זבח ונסכים דבר יום ביומו', וסמיכות זו מלמדת שמלבד נסכי המועד השייכים לאותו היום יש להקריב גם את נסכי השבת שקדמה לו, אם שכחו להקריבם בשבת יחד עם הזבח.

הגמרא מפרשת שאין כאן מחלוקת, אלא שתי הדרשות נצרכות זו לזו: וצריקא גם את דרשת 'מנחתם ונסכיהם', וגם את דרשת 'מלמד שבתות ה', משום דאי קתב דתמא רק 'מלמד שבתות ה', הנה אמרנו ביום אין - אפשר להקריב את נסכי הקרבן ביום שלמחרת הקרבת הזבח, ואולם בלילה לא מקריבים אותם. על כן אמר קרא 'ומנחתם ונספיהם' לרבות הקרבת נסכים בלילה. ואי קתב דתמא רק 'ומנחתם ונספיהם' ולא קתב 'מלמד שבתות ה', הנה אמרנו בלילה אין - אפשר להקריב את נסכי הקרבן בלילה שלמחרת הקרבת הזבח, אבל ביום קתב - ביום שלאחריו לא מקריבים אותם. ומאי שנא הלילה מהיום שלאחריו, משום דהלכה בידינו שקרבשים לילה חולף אחר היום, והוא נחשב כהמשך היום שלפניו, מה שאין כן ביום שלמחרתו שהוא כבר נחשב ליום אחר. על כן צריכי שתי דרשות אלו, 'מלמד שבתות ה' ללמדנו שנסכים קרבים גם בלילה שלאחר הקרבת הזבח וגם ביום שלאחריו.

הגמרא מקשה על דברי הברייתא האמורה: ונספיהם מי קרבי ו-וכי

תמורה. פרק שני - יש בקרבנות דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רה

תוספות

ובל הקרב בלילה - פירש רש"י שילחי "שתי הלחם" (מנחת קא); בגון שמן למנורה. ולא נראה, דמה קדושה שייכי ביה? הא לית ביה קדושת בליל? לכך נראה לומר: דלא מצינו קרב בלילה אלא מנחת נסכים, ומשום הכי נחא דלא משני הכא: דילמא אינו קדוש ליקדש, אבל קדוש ליפסל. דהכי מסיק התם שילחי פרק "שתי הלחם" (שם), דסמיק אהא דתני "ובל הקרב בלילה", דלא מצינו קרב בלילה אלא מנחת נסכים בלבד. והוא הדין דמצני למיפרך מינה הכא בהדיא, מדקתני: ובל הקרב בלילה, ולא מצינו דבר זה אלא מנחת נסכים בלבד. אלא דמהדר לפרוכי אף לפי מה דסלקא דעתך מעיקרא התם בפרק "שתי הלחם".

דברים

קרבנות היחיד חייבין באחריותן ובאחריות נספיהם, וקרבנות הציבור אין חייבין באחריותן ולא באחריות נספיהן, אבל חייבין באחריות נספיהן משקרב הזבח. יש בקרבנות הציבור מה שאין בקרבנות יחיד. שקרבנות הציבור דוחין את השבת ואת הטומאה, וקרבנות יחיד אינן דוחות לא את השבת ולא את הטומאה. אמר רבי מאיר: והלא חביתי כהן גדול, ופר של יום הפפורים, קרבנות היחיד הן - ודוחין את השבת ואת הטומאה! אלא - שזמנו קבוע. גמרא "קרנן יחיד עושה תמורה" כו'. וכלל הוא? והרי עופות, דקרנן יחיד - ואין עושה תמורה! - כי קתני - בבבבב קתני. - והרי ולד, דקרנן יחיד הוא - ואין עושה תמורה! - הא מני - רבי יהודה היא, דאמר הולך עושה תמורה. - והרי תמורה עצמה, דקרנן יחיד היא - ואין תמורה עושה תמורה! - כי קתני - בעיקר ויבבב קתני. השתא דאמית להכי, אפילו תימא רבנן - בעיקר ויבבב קתני. "קרבנות היחיד נוהגות בין בזכרים בין בנקבות". וכלל הוא? והרי עולה, דקרנן יחיד - וזכר אתיא, נקבה לא אתיא! - האפא עולת העוף, דתניא: תמות וזכרות - בבבבב, ואין תמות וזכרות בעופות. - והרי תפא, דקרנן יחיד היא - ונקבה אתיא, זכר לא אתיא? - האפא שעיר נזיא, דמייית זכר. - והאפא אשם יחיד - דזכר אתי, נקבה לא אתיא? - כי קאמרי רבנן - קרנן דשוי בין ביחיד בין בציבור, אשם - ביחיד איתיה, בצבור ליתיה. ואיפשיט אמיא: מי קתני "כל קרבנות"? "יש בקרבנות" קתני, ומאי ניהו - שלמים, ואי פעי - נקבה מייתי, ואי פעי - זכר מייתי. "קרבנות יחיד חייבין באחריותן" (כו'). מנא לן? דתנו רבנן: "דבר יום" - מלמד שכל היום כשר למוספין. "ביומו" - מלמד שאם עבר היום ולא הביא, אינו חייב באחריותו. יכול לא יהא חייב באחריות נספיהם, ואף על פי שקרב הזבח? - תלמוד לומר: "מנחתם ונספיהם" - בלילה, "מנחתם ונספיהם" - למחר. ריש לקיש אמר מהכא: "מלכד שבתות ה'". וצריכא, דאי כתב רחמנא "מלכד שבתות ה'", הוה אמינא: ביום - אין, ובלילה - לא, אמר קרא "ומנחתם ונספיהם". ואי כתב רחמנא "ומנחתם ונספיהם" ולא כתב "מלכד שבתות ה'", הוה אמינא: בלילה - אין, ביממא - לא. ומאי שנא - משום דבקרדשים לילה הולך אחר היום, ונסכים מי קרבי בלילה? והתנן: אין לי אלא דברים שדרנן ליקרב בלילה, בגון אברים ופדרים שמקריבין מבוא השמש, ומתעפלין והולכין כל הלילה כולו. דברים שדרנן ליקרב ביום, בגון הקומץ, הלבונה ומנחת נסכים, שמעלן מבוא השמש, מבוא השמש סלקא דעתך? והאמרת: דברים שדרנן ליקרב ביום ניהו, אלא: עם בא השמש. שמתעפלין והולכין כל הלילה, כנזין? תלמוד לומר: "זאת תורת העולה" - ריבא. קתני מיהא נסכים ביום! אמר רמי בר חמא: לא קשיא, פאן - ליקדש, פאן - ליקרב. אמר ליה רבא: אי מיקדש קדשי - קרובי מיקרבי, והא תניא: זה הכלל, כל הקרב ביום - אין קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה - קדוש בלילה, בין ביום בין בלילה - קדוש בין ביום בין בלילה? אלא אמר רב יוסף: סמי מנחת נסכים מהא מתניא. פי סליק רב דימי, אשכחיה לרב ירמיה דתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי: מנזן לנסכים הבאים עם הזבח שאין קריבין אלא ביום? - תלמוד לומר "ולנספיהם ולשלמים", מה שלמים - ביום, אף נסכים - ביום. אמר: אי אשכחיה דכתיב איגרתא, שלחי ליה לרב יוסף ולא

אלמא כל הלילה קרי "יום קרבנו", הלכך סלקא דעתך אמינא: בלילה יקר, והנסכים היו מיום שעבר, אבל ביממא דלמחר - לא. אין לי כו' - בתורת כהנים היא, ואקרא קאי, דכתיב "היא העולה על מוקדה על הזבח כל הלילה" - שיהא נתון מבוא השמש ומתעפלן כל הלילה. אין לי אלא דברים שדרנן ליקרב בלילה - בגון אברי דעולה ופדרים, דכרבי להו לעיל, שיהא נתון מבוא השמש. כלומר, לאחר שקיעת החמה נתון על המערכה. דברים שדרנן ליקרב ביום - דאין קריבין בלילה כלל, דכולהו קרבנות כתיב בהו "ביום צוותר" דמשמע: ביום לא בלילה. אבל אברים ופדרים הוא דאיתברו הכא בלילה משום, וקא מטיין על המערכה והם מתעפלן מאליהן, דאם לא כן, "היא העולה" מאי מבעט? ופירא, מבוא השמש, והאמרת דרכו ליקרב ביום. אלא עם בא השמש - ליקדש - בלילה, אם נתנו בכלי שרת קדשי, דתו לא נפקי לחולין. אבל מיקרב לא קרי עד היום. אי מוקדש קדשי - בלילה, מיקרב נמי קרבי. סמי מכאן נסכים - לא תימני להו עם דברים שדרנן ליקרב ביום. עם הזבח - שמביאין עם הזבח, וקידשן שחיטת הזבח, דהיי כי זבח גופיה, ואין קריבין אלא ביום. אמר רב דימי אי אשכחיה אינשי כתיב איגרתא - אם הייתי מוצא אדם, הייתי כותב איגרת, והייתי שולח לרב יוסף לבלל

לא

משנה קרבנות ציבור ביום זכרים - דרובן עולות, ועולה זכר הוא. ואין ציבור מביאין שלמים אלא כבשי עצרת, דזכרים הן, וחטאות שלהן שעירים, דכתיב בכולהו "ושעיר חטאת אחד". קרבנות היחיד חייבין באחריותן - כלומר, מי שזח מאותן שקבוע להן זמן, שאפילו עבר זמנם חייבין להקריב, כגון קרבן עולת יולדת (וקרבנה) וקרבנות מצרע, אם עבר שמיני שלו - יכול להקריבו לאחר זמן.

אבל קרבנות ציבור שיש להן זמן, אם עבר זמנם - בטל קרבנן, דכמפרש בגמרא. משקרב הזבח - שאם קרב הזבח בזמנו ולא קרבו נסכים עמו - חייבין להקריבם אפילו מכאן ועד עשרה ימים, דכמפרש בגמרא. חביתי כהן גדול - דוחין שבת וטומאה, דכתיב בה "מנחת תמיד" - הרי היא לך כמנחת תמידין, בשילחי "התכלת" - במנחת (גב). פרי יום הכיפורים - פרו של אדון, אלא שומני קבוע - כלומר, אין הטעם תלוי אלא בקביעות זמן. אותן שזמנן קבוע, שאם עבר הזמן אין להן תשלומין - דוחין שבת וטומאה, אפילו יחיד. וכל שאין להן זמן קבוע אינם דוחין שבת וטומאה - ואפילו דציבור, כגון פרו העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה. גמרא עיקר ויבבב - הקדש ראשון. אפילו תימא רבנן - דלית להו ולד עושה תמורה. בין בזכרים בין בנקבות - משמע כל קרבן שחייב היחיד להביא, בין זכר בין נקבה. הא אביא עולת העוף - תירוצא דהא. אשם - הוי זכר, דכבש או איל כתיב ביה, ולא כבשה. מאי ניהו שלמים - אבל שלמי צבור זכרים הם, דכתיב בהו (ויקרא כג) "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". וזכרי שלמי צבור - כבשי עצרת. מנא הני מילי - דקרבנות צבור אין להן תשלומין. דבר יום ביומו - במוספין המועדים משתעי, בפרשת "שור או כשב" דכתיב "אלה מועדי ה'" מפראי קדו גשו להקריב אשה" ואיהא אשה מקריבין במועד יותר משאר מועדי: הוי אומר מוספין, שכל היום כשר למוספין - ובלבד שיקדש מוספין לתמיד של בין הערבים, דאמר (ביומא לגא) עליה השלם כל הקרבנות כולן. מנחתם ונספיהם אפילו בלילה ואפילו למחר - אם קרב הקרבן בזמנו, ואפילו מכאן ועד עשרה ימים ולעולם, ובלא דזמננו לו קא מייתי. מלכד שבתות ה' - דכתיב: "זבח ונסכים דבר יום ביומו מלכד שבתות ה'". ומשום דדרשין סמוכים "דבר יום ביומו" הקרב נסכים, מלכד אותן של שבתות. דאם יום טוב אחר שבת הוא - הקרב נסכי עם קרבנותיו, והקרב נסכים ששבתת אתמול ולא הקרבת. ביום אין בלילה לא - דהא "דבר יום ביומו" כתיב, וסמיק ליה "מלכד שבתות ה'". כלומר, נסכי השבת תקריב היום ביום טוב, אבל בלילה - לא. ואי כתב מנחתם ונספיהם - הוה אמינא: ללמדך שתקריב נסכי היום בלילה הבא, אבל ביממא דלמחר - לא. ומאי שנא - כלומר, וכי תימא מאי שנא דילמא בלילה אין ביממא לא, הלא קרא חטאת הוה כתיב. משום דקדשים חלה הולך אחר היום - שעבר, דכתיב (ויקרא ז) "ביום קרבנו יאכל לא תותירו ממנו עד בקר",

אלמא כל הלילה קרי "יום קרבנו", הלכך סלקא דעתך אמינא: בלילה יקר, והנסכים היו מיום שעבר, אבל ביממא דלמחר - לא. אין לי כו' - בתורת כהנים היא, ואקרא קאי, דכתיב "היא העולה על מוקדה על הזבח כל הלילה" - שיהא נתון מבוא השמש ומתעפלן כל הלילה. אין לי אלא דברים שדרנן ליקרב בלילה - בגון אברי דעולה ופדרים, דכרבי להו לעיל, שיהא נתון מבוא השמש. כלומר, לאחר שקיעת החמה נתון על המערכה. דברים שדרנן ליקרב ביום - דאין קריבין בלילה כלל, דכולהו קרבנות כתיב בהו "ביום צוותר" דמשמע: ביום לא בלילה. אבל אברים ופדרים הוא דאיתברו הכא בלילה משום, וקא מטיין על המערכה והם מתעפלן מאליהן, דאם לא כן, "היא העולה" מאי מבעט? ופירא, מבוא השמש, והאמרת דרכו ליקרב ביום. אלא עם בא השמש - ליקדש - בלילה, אם נתנו בכלי שרת קדשי, דתו לא נפקי לחולין. אבל מיקרב לא קרי עד היום. אי מוקדש קדשי - בלילה, מיקרב נמי קרבי. סמי מכאן נסכים - לא תימני להו עם דברים שדרנן ליקרב ביום. עם הזבח - שמביאין עם הזבח, וקידשן שחיטת הזבח, דהיי כי זבח גופיה, ואין קריבין אלא ביום. אמר רב דימי אי אשכחיה אינשי כתיב איגרתא - אם הייתי מוצא אדם, הייתי כותב איגרת, והייתי שולח לרב יוסף לבלל

לא

תמורה. פרק שני - יש בקרבנות דף יד עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
רש"י

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה - ואם תאמר: היכי קאמרין מזמורים על פה? ויש לומר: דאין להקפיד רק מה שכתוב בחומש. אמנם קשה: היכי קרינ 'וישע' וקריאת שמע? ויש לומר: דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא אחרים ידי חובתן. **ותנן** תמנות והנזירות בבמת יחיד דברי רבי מאיר - הנה מצי לשנוי: תנאי היא, שהרי

בפרק בתרא דובחים (ק"א) פליגי רבנן עליה דרבי מאיר, ומסיק התם דמנחות ונזירות איכא בנייהו. **ס"ו** מכאן נזירות - והוא הדין דצריך כמו כן למסימיה מזהדיא דפרק בתרא דובחים (ק"ב) דאמר: מנחות ונזירות איכא בנייהו. **אלא** כיון דהותרו הבמות כל היבא דבעי מקריב - ולרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר, דאמר נזיר לא נזיר ונידב הוא - צריך לומר דלא הלך אבשלום ואם לא להביא בבשים מחברין ולהקריבן בנגעו, מידו, לפי מה דפירש רש"י פרק בתרא דובחים (שם) דרבנן דרבי מאיר כרבנן בתראי סבירא להו, דאמרין: כאן ובאן לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים בלבד, קשה: דאם כן, היכי קאמר אבשלום "אלכה נא ואשלמה את נדרי אשר נדרתי" וגו' הא לאו נזיר ונידב הוא נזירות לרבנן, ואם כן כאן ובאן לא קרבו? ותרץ לחלק התנאים, דרבנן דרבי מאיר לא סבירא להו כרבנן בתראי אלא כרבי יהודה סבירא להו, דאמר דבבמה גדולה אפילו חובות נמי קרבו. ורבי מאיר דאית ליה נזירות דבר הנזיר והנידב - הא מצינו למימר דאית ליה כרבנן בתראי דובחים דאמרין: כאן ובאן לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים בלבד, מידו, ריהוטא דשמעתא דהם שמעו כפירוש רש"י. מידו תימה: לרבי שמעון דאמר התם בפרק בתרא דובחים (שם): אף ציבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות הקביע להם זמן, ואמר בפרק "כל שעה" (פסחים לח"ב) זאת אומרת שחלות תודה ורקקי נזיר נאכלין גנוב וגבעון, ופירש רש"י שם: דהיינו דלא כרבי שמעון, ואם כן, היכי קאמר אבשלום "אלכה נא ואשלמה את נדרי", הרי לא היה יכול להקריבו? ותרץ מורי הרמ"ה: דרבי שמעון טעמיה, דאמר במסכת נזיר (מו"ב) דאם גילה על שלמי נדבה - יצא, ואם אמר "הריני מגלה על מאה עולות" - יביא מאה עולות, ואם כן, אפשר דאבשלום נדר להביא עולות נדבה, ודבר הנזיר והנידב קרב בבמה לבולי עלמא, ועליה היה אבשלום רצח לגלות ושלמים

לא תסימי נסכים - מזהדיא מתניתא דלעיל, ומצי לתרציה. הא - דקתינ נסכים בהדי דברים שדרכן לקרב ביום - היינו בנסכים הבאין עם חובת. **בפני עצמן** - שלא קדשו בשחטת חובת, יכול להקריב בלילה. **כשורפי תורה** - שאין מצילין אותן בשבת בפני הדלקה. לישנא אחרינא: שאסור להשחיתן כתובים, דתורה שבעל פה היא. והלכך מוזן - מתוך הספרים. חתא - חדשה, שלא היו

יודעין לתרץ בהריתות. [לישנא אחרינא] חתא - לחש דבר, כגון זו שחדשה היא. **פניני** **בספר אנחתא** - שלא ישתכחו. **עת לעשות לה'** - כשעושין הדבר לשם קדושת השם, ראוי להפר תורתך, ומוטב שתקור בו, **השתא דאמרת בו** - יכול להקדישן ולהקריבן בלילה אחת. לישנא אחרינא גרסין: "עלות השחר פוסל בהן כאמריהם. כלומר, לא דאמרין 'נזומתא' נסכים בלילה מקדישן בלילה 'ומקריבין'. **כאברים** - של תמיד, במסכת זבחים (פ"א) וכן עיקר הגהות הרב. חובות הבאות מחפת הרגל בריל - כגון עולת ראיה וחגיגה ומוספין. **אמור** - נדריכם. **אף** - נסכים ביום. **לרבות שלמי נזיר** - דאי שלמי נדבה - הרי כבר אמור "נדבותיכם", ואי מושה דאמרין: קרינא ביה "ולשלמים". **שלמי פסח** - חגיגת ארבעה עשר, שכשחיתה חבורה מרובה נמנים על הפסח ואינו סיפק להן - היו מביאין עמו שלמים, ואם הפרשין לשם כך ולא הקריבום - יקריבום בחול המועד. דאי שלמי נזיר - לא צריכי ריבוי לרבויה, דמנדרים ונדבותיכם" נפקא. דנזירות על ידי נדר בא עליו, ונידב ונידב" קרינא ביה. אבל שלמי פסח חובה גינהו, כדמפרש בפסחים בפרק "ואלו דברים" (ע"א). והנזירות קרב בבמת יחיד - אלמא "נידב ונידב" חשיב ליה, דאי לאו הכי - לא הוה קרב בבמת יחיד. **ספי מכאן נזירות** - דאף על גב דנזירות באה עליו על ידי נדר, אין הקרבנות נקראין "נידב ונידב". דהא לא נדר אלא מן היין, והקריבן מאיליו מוטל עליו חובה. **אשר נדרתי לה' בחברון** - משמע: בחברון אלך ואשלמה שם נדרי, וההוא נדר נזירות היה, דאבשלום נזיר עולם היה, ומשלשים לשלשים יום היה מגלח ומביא קרבן, ומדחלף להקריב קרבנות נזירותיו בחברון, דהא במת יחיד - שמע ממה: נזיר ונידב הוא. **אמר** נזירי קאי - האי בחברון, והכי קאמר: "אלכה נא" - לבמה גדולה בנגעון דהתם הוא מזהב שעשה משה, "ואשלמה נדרי" - שנדרתי בחברון, אבל לא שיביא הקרבן בחברון. **והא נגשור בו** - דכתיב: "כי נדר נזיר עבדך בשבתי בנגשור" וגו'. **להביא בבשים** - ולהקריבן שוב בבמה גדולה. והכי קאמר "אשלמה את נדרי". כלומר, אשלמה את נזירותי ואגלה, ומחברון אביא הבבשים, ולהכי פריך: "מחברון" מיכתי ליה. בחברון - בו כבשים שונים, במסכת מנחות (פ"א), **אלא לעולם לאקריבי** - דנזירות בבמת יחיד, תיקשי לך נגעון - דשם מזהב שעשה משה.

עשר
הוה? והלא בנגשור הוה? אמר רב אחא ואיתימא רבה בר רב תנן: לא הלך אבשלום אלא להביא פבשים מחברון. הכי נמי מסתברא, דאי תימא לאקריבי הוא דאזיל - שבין וירושלים, ואזיל ומקריב בחברון? - ואלא מאי - להביא פבשים מחברון, האי "אשר נדרתי לה' בחברון", "מחברון" מיכתי ליה! אלא לעולם לאקריבי, ודקא קשיא לך אמאי שבין וירושלים ומקריב בחברון - תיקשי לך נגעון, דמקום קדוש הוא! אלא, כיון שהותרו הבמות - כל היבא דבעי מקריב. ארבעים שנה למאן? תניא, רבי יהודה אומר משום רבי יהושע: מקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך, דתנאי: אותה שנה ששאלו להם מלך, אותה שנה עשירית של שמואל היתה.

יולדת ועולת מצורע. "ולמנחתיהם", בפה הכתוב מדבר? אי במנחת נדר - הרי כבר אמור, אי במנחת נדבה - הרי כבר אמור, הא אינו מדבר אלא במנחת סופה ובמנחת קנאות. **"ולנסכים ושלמיכם"** - מקיש נסכים לשלמים, מה שלמים - ביום, אף נסכים - ביום. **"ולשלמיכם"** - לרבות שלמי נזיר. אמר ליה אביי: ולימא מר שלמי פסח, דאי שלמי נזיר - נזיר ונידב הוא. דתתניא: זה הפלל, כל שהוא נידב ונידב - קרב בבמת יחיד, ושאינו נידב ונידב - אינו קרב בבמת יחיד. ותנן: המנחות והנזירות קריבין בבמת יחיד, דברי רבי מאיר! - סמי מכאן נזירות. - מי איכא למאן דאמר דנזיר לאו נידב ונידב הוא? והכתיב: "מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון. כי נדר נדר עבדך" וגו', מאי לאו אקריבן? - לא - אעיקר נדרו אמר. - עיקר נדרו בחברון הוה? והלא בנגשור הוה? אמר רב אחא ואיתימא רבה בר רב תנן: לא הלך אבשלום אלא להביא פבשים מחברון. הכי נמי מסתברא, דאי תימא לאקריבי הוא דאזיל - שבין וירושלים, ואזיל ומקריב בחברון? - ואלא מאי - להביא פבשים מחברון, האי "אשר נדרתי לה' בחברון", "מחברון" מיכתי ליה! אלא לעולם לאקריבי, ודקא קשיא לך אמאי שבין וירושלים ומקריב בחברון - תיקשי לך נגעון, דמקום קדוש הוא! אלא, כיון שהותרו הבמות - כל היבא דבעי מקריב. ארבעים שנה למאן? תניא, רבי יהודה אומר משום רבי יהושע: מקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך, דתנאי: אותה שנה ששאלו להם מלך, אותה שנה עשירית של שמואל היתה.

1 ולא תיקמי ו-אל תמחוקו מנחת נסכים' ממתניתא, ומכל מקום לא
2 קשיא משם על מה ששינונו לעיל שקריבה בלילה, משום שקאן -
3 בברייתא המכשירה דווקא ביום מדובר בנסכים הקאין עם הוה,
4 שמאחר שהתקדשו בשחיטת הזבח הרי הם כזבח עצמו שקרב
5 דווקא ביום. ואילו קאן - בברייתא המכשירה בלילה מדובר
6 בנסכים הקאין בפני עצמן ללא הזבח.
7 הגמרא מקשה איך מותר לכתוב תורה שבעל פה: ואי הוה ליה
8 לרב דימי מי שיכתוב לו אינרמא מי אפשר למישלמא - וכי מותר
9 לכתובה, והא אמר רבי אבא ברבי דרבי תימיא בר אבא אמר רבי
10 יוחנן, בותרי הלכות הם פשוטין את התורה, שכן מאחר שלא ניתנו
11 להכתב אסור להצילם בשבת מפני הדליקה, ואם תפול שריפה
12 בסביבתם נמצא גורם להם שישרפו. והלמד מהן ו-מהספרים) אינו
13 נוטל על כך שבר.
14 הגמרא מביאה מקור לאיסור זה: דרש רבי יהודה בר נחמני
15 מתורנמינה דרש לקיש, כתוב אחד אומר (שמות לד כו) 'כתב לך את
16 הדברים האלה', וכתוב אחד אומר (שם) 'כי על פי הדברים האלה',
17 ששמע דווקא על פה. לומר לך, דברים שנמסרו בעל פה אי אהת
18 רשאי לאומרי בבית, ואילו דברים שכתב אי אהת רשאי לאומרי
19 על פה. ותנא דבי רבי ישימנעאל סובר ששני הדינים נדרשים מאותו
20 כתוב, שכן ממה שנאמר 'כתב לך את הדברים האלה' משמע,
21 דווקא את אלה שנמסרו בכתב אהת בותב, אבל אין אהת בותב
22 הלכות אחרות בעל פה. ואם כן קשה, איך היה רב דימי כותב
23 אגרת אילו היה בידו.
24 מתרצת הגמרא: אמרי בני הישיבה, דלמא מילתא תדמא שאני -
25 שמא שונה דבר חידוש, שמאחר שלא ידעו בבבל את תירוצי רב
26 דימי הותר לו לכתובו ולשלוח להם. דמא רבי יוחנן וריש לקיש
27 מעיני כספרא דאנרמא בשבתא אפילו שאסור ללמוד תורה
28 שבעל פה מתוך הכתב. ודרשי קמי את היתר הדבר, נאמר (תהלים
29 קט קכ) 'עת לעשות לה' חפזי תורתך', ומכאן שמותר להפיר איסור
30 כשנעשים כן לשם קדושת השם. אמרי, מוכב תיעקר הלכה של
31 תורה ואל תשתבח תורה מישראל.
32 הגמרא חוזרת לדון בהכשר נסכים בלילה: אמר רב פפא, השתא
33 דאמרת שנסכים הקאין בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, אף אם
34 נזדמנו להם נסכים בלילה שעדיין לא התקדשו ביום בבלי שרת,
35 מקריבין אותם לכתחילה בלילה ופוקריבין אותם.
36 מוכיחה הגמרא: אמר ליה רב יוסף ברבי דרש שמעיה לרב פפא,
37 תניא דמספיקי לך - יש סיוע לדברך ממה ששינונו לעיל (ע"כ) זה
38 הכלל, כל דבר הקרב ביום אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה
39 קדוש (בין ביום בין בלילה). אם כן כשם שנסכים קרבים בלילה כמו
40 כן הם מתקדשים בלילה.
41 אמר רב אדא בר אבהו, ועולת השחר פוסלת בהן בנסכים אלו,
42 ומשעלה השחר הרי הם נפסלים בלינה, כשם שלניה פוסלת אכרין
43 של עולת התמיד.
44 הגמרא מביאה מיימאר שבכלל נידון גם זמן הקרבת נסכים: כי
45 אהתא רב דימי מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי יוחנן משום רבי
46 שמעון בן יוחנן, מה שנאמר בסוף פרשת המוספים (במדבר כט לט),
47 'אלה תעשו לה' במועדיכם' אלו הן חובות הקאות חובה ברגל, כגון
48 עולת ראייה וחגיגה ומוספים. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'לרב
49 מנדרים ונדבותיכם', לימד על נדרים ונדבות של כל השנה שהם
50 קריבין אף בחולו של מועד. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'לעליתכם',
51 במה הכתוב מדבר. הלא אי מדובר בעולת נדר, הרי כבר אמר
52 'נדרים', ואי בעולת נדבה, הרי כבר אמר 'ונדבותיכם'. הא בהכרח
53 אינו מדבר אלא בעולת יולדת ופוסלת מצורע שאף הן קריבות בחול
54 המועד. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'ולמנחותיכם', במה הכתוב

55 מדבר. אי במנחת נדר, הרי כבר אמר 'נדרים', ואי במנחת נדבה
56 הרי כבר אמר 'ונדבותיכם'. הא בהכרח אינו מדבר אלא במנחת
57 (סוטה) [חומא] ובמנחת קנאות, שאף הן קריבות בחול המועד.
58 ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'ולנסכיםיכם ושלמיכם', מקיש נסכים
59 לשלמים, מה שלמים קרבים דווקא ביום, אף נסכים הבאים עמם
60 קרבים רק ביום. ומה שנאמר 'ולשלמיכם' ולא 'ולשלמים', הוא כדי
61 לרבות שלמי נזיר שאף הם קרבים בחולו של מועד.
62 אמר ליה אביי לרב דימי, ולימא מר שולשלמיכם בא לרבות שלמי
63 פסח, שהיא חגיגה הקריבה ביד בניסן עם הפסח, שאם לא
64 הקריבה בזמנה קריבה בחול המועד. דהרי אי בא לרבות שלמי
65 נזיר יקשה, הלא כבר התרבו מ'מנדרים ונדבותיכם', שכן קרבן
66 נזיר ונזיבה הוא. דתניא, זה הכלל, כל שהוא נזיב ונזיר קרב בבמת
67 יחיד, וכל שאינו נזיב ונזיר אינו קרב בבמת יחיד. [ותניא] (תנן)
68 בהמשך הברייתא, 'ותנחית וקרנות הנזירות קריבין בבמת יחיד,
69 דברי רבי מאיר'. ומכאן שהם נידרים ונידרים, שאם לא כן לא היו
70 קרבים בבמת יחיד. מתרצת הגמרא: קמי ו-מחוק מוכאן 'נזירות',
71 ואכן אין קרבותיו אינם קרבים בבמת יחיד משום שחובה הם.
72 מקשה הגמרא: מי איכא ו-וכי ישנו ללמא דאמר דקרבן נזיר לאו
73 נזיר ונזיבה הוא, והקתבי (שמואל ב' טו ז-ח) 'מקץ ארבעים שנה ויאמר
74 אבשלום אל המלך, אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה'
75 בכהרן. כי נדר נדר עבדך' וגו'. שאבשלום נזיר עולם היה, ופעם
76 בשנה היה מגלח את שערו ומביא את קרבנותיו. ומה שאמר
77 'ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, מאי לאו ו-האם לאו
78 אהרן אמר כן שיקריבו בבמת יחיד בחברון, ומכאן שקרבות נזיר
79 קרבים בבמת יחיד.
80 מתרצת הגמרא: לא על הקרבן, אלא אעיקר נדרו אמר כן, שאת
81 קרבות נדר הנזירות שנדר בחברון ילך להקריב בבמה גדולה
82 בגבעון. דוחה הגמרא: וכי עיקר נדרו בכהרן הוה, והלא בגשור
83 הוה, ככתוב לאחר מכן (שם) 'כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור
84 בארם'.
85 הגמרא מביאה תירוצי אחר: אמר רב אהא, ואיתימא ו-ויש
86 אומרים רבא בר רב הונן, לא חלף אבשלום אלא להביא כבשים
87 מכהרן, להקריבם בבמה גדולה שבגבעון. מוכיחה הגמרא: קמי
88 נמי מסתברא, דאי תימא לאקריבי הוא דאזיל - שאם תאמר שהלך
89 להקריב בחברון, יקשה, וכי שביק ו-היה עזוב את ירושלים ואזיל
90 ומקריב בכהרן, הלא היה לו להקריב בבמת יחיד בירושלים. דוחה
91 הגמרא: ואלא מאי תאמר שאלהביא כבשים מכהרן הלך, הלא
92 עדיין יקשה האי ו-כתוב זהו 'אשר נדרתי לה' בכהרן, הלא
93 'מכהרן' מיעי ליה לומר, ולא 'בחברון'.
94 הגמרא מסיקה שקרבות נזיר קרבים בבמת יחיד: אלא לעולם הלך
95 לחברון לאקריבי ו-להקריבו, ודקא קשיא לך - ומה שהוקשה לך
96 אמאי שביק את ירושלים ומקריב בכהרן, הלא תיקשי לך ו-יש
97 להקשותו יותר מכך, מדוע לא הקריב בבמה גדולה בגבעון דמקום
98 קדוש הוא, שהרי שם היה מזבח הנחשת שעשה משה. אלא
99 בהכרח שביין שהותירו הקמות בימים ההם כל היכא דבעי מקריב
100 - בכל מקום שרוצה יכול להקריב.
101 הגמרא מפרשת את הכתוב במעשה אבשלום שהובא לעיל
102 ושואלת: מה שנאמר 'מקץ ארבעים שנה', למאן - מקץ מה היו.
103 משיבה הגמרא: תניא בברייתא, רבי יהודה אומר משום רבי
104 יוחנן, מעשה זה היה מקץ ארבעים שנה ששאלו ו-שבקשו להם
105 ישראל מלך. דתניא בברייתא, אותה שנה ששאלו להם ישראל
106 משמואל שימליך להם מלך, אותה שנה עשירית להנהגתו של
107 שמואל היתה.

הכתוב גם לְחַטָּאת וגם [יָבִיא], שמיתור תיבת 'יביא' למדנו דין
זה. וְכֹל יָבִיא את שְׁתֵּיהֶן לחטאת. תלמוד לומר בהמשך כתוב זה
'נִקְבָּה תְּמִימָה יְבִיאָנָה', שרק אחת מהן הוא מביא ולא שְׁתֵּים.
שואלת הגמרא: וְאֵתָה חטאת שְׁנֵיהָ שאינה קריבה, מִה תִּהְיֶה עֲלֶיהָ
לאחר שהתכפרו הבעלים בראשונה. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב
הֲמִנּוּנָא, תִּנָּא – שנינו בברייתא מחלוקת תנאים בדינה. רַבִּי יְהוּדָה
אֲמַר, תִּרְעָה עד שיפול בה מום ותפדה ותיאכל במומה. וְרַבִּי
שְׁמֵעוֹן אֲמַר, תָּמוּת, שכן היא מכלל חמש חטאות המתות.
מקשה הגמרא: וְכִי וְכִי אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה בחטאת שנתכפרו
בעליה שְׁתֵּרְעָה, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה 'תָּמוּת' שְׁמַעֲיָן לִיה – והרי מדבריו
במשנה שמענו שאפילו חטאת ציבור שנתכפרו בעליה מתה, וכל
שכן בחטאת יחיד. מתרצת הגמרא: אִיפּוּף – יש לשנות להיפך את
שיטות התנאים בברייתא. שְׁרָבִי יְהוּדָה הוא זה שאֲמַר 'תָּמוּת',
וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן הוא זה שאֲמַר 'תִּרְעָה'.
שוב מקשה הגמרא: וְכִי וְכִי אֲמַר רַבִּי שְׁמֵעוֹן 'תִּרְעָה', וְהָא
וְהִירִי אֲמַר רַבִּי שְׁמֵעוֹן במשנה שְׁחָשָׂה חַטָּאת מְתוּת, ואף חטאת
שנתכפרו בעליה בכלל, ולא נחלק אלא בחטאת ציבור. מתרצת
הגמרא: אֵלָּא (א"ל) לְעוֹלָם לֹא תִיפּוּף – אין צורך להפוך את שיטות
התנאים בברייתא, ומכל מקום לֹא קִשְׁיָא – לא קשה עליה מדברי
המשנה. משום שְׁכָּאן בברייתא מדובר בחטאת שהיא אֲבֻדָּה רק
בְּשַׁעַת הַפְּרָשָׁה, אבל בשעת הכפרה היו שתייהן קיימות ועומדות
לפנינו, ולדעת רבי יהודה באופן זה לא נאמר בהלכה למשה מסיני
שתמות. ואילו כָּאן במשנה מדובר בְּאֻבּוּדָּה בְּשַׁעַת כְּפָרָה, ולא
נמצאה אלא לאחר שהתכפרו הבעלים באחרת, שבאופן זה
לדברי הכל נאמר בהלכה למשה מסיני שתמות.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיא האמורה: וְאִיבָּעִית אִיבָּא
– ואם תרצה תוכל לתרץ, אִידִי וְאִידִי – בין במשנה ובין בברייתא
מדובר בחטאת שהיתה אבודה רק בְּשַׁעַת הַפְּרָשָׁה ולא בשעת
הכפרה, ומכל מקום לֹא קִשְׁיָא – לא קשה עליה מדברי המשנה,
משום דְּהָא וְהָא – [המשנה] שנויה בשיטת רַבִּי יְהוּדָה אֵלִיבָא דְרַבִּי, וְהָא
[הברייתא] שנויה בשיטת רַבִּי יְהוּדָה אֵלִיבָא דְרַבִּינָן. שכן נחלקו
תנאים אלו במשנה להלן (כב) בדין זה, ובשיטת רבי יהודה נחלקו,
שלדעת רבי בשיטתו גם חטאת שנמצאת לאחר הפרשה תמות,
ולדעת חכמים בשיטתו דווקא אם נמצאה לאחר כפרה תמות.
הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יהודה במשנתנו, שגם חטאת ציבור
שהתכפרו בעליה באחרת מתה. מקשה הגמרא: וְכִי אִיבָּא [וכי
ישנו] לְמָאן דְּאֲמַר שְׁחָשָׂה צִיבּוּר שְׁכָפְרוּ פְּעָלִים מְתָה,

שְׁעָשֵׂר שְׁנִים מֶלֶךְ [וְהִנְהִיג] שְׁמוּאֵל בִּישְׂרָאֵל בְּעֶצְמוֹ, ולאחריו
שְׁנָה אַחַת שְׁמֶלֶךְ שְׁמוּאֵל וְשְׁמוּאֵל יחד, שבתחילתה עדיין שפט
שמואל ובאמצעיתה הומלך שמואל. ולאחריה שְׁתֵּים [שתי שנים]
שְׁמֶלֶךְ שְׁמוּאֵל בְּעֶצְמוֹ ללא שמואל, ואחריו מלך דוד. ומרד
אבשלום היה לאחר שְׁלֹשִׁים וְשָׁבַע שנים שְׁמֶלֶךְ דָּוִד. נמצא
שמעשה זה אירע כעבור ארבעים שנה מהשנה שבה התחילה
מלכותו של שמואל.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בדין חמש חטאות שנאמרה בהן הלכה
למשה מסיני שהולכות למיתה, ואלו הן. א. ולד חטאת. ב. תמורת
חטאת. ג. חטאת שמתו בעליה. ד. חטאת שנתכפרו בעליה
בחטאת אחרת. ה. חטאת שעברה שנתה.
נחלקו תנאים בדין חטאות המתות: לדעת תנא קמא דווקא בחטאת
הַיְחָדִיד שְׁכָפְרוּ בְּעֲלֶיהָ נאמרה הלכה שהיא מְתָה, וְאִלּוּם חטאת שֶׁל
צִיבּוּר שהתכפרו הציבור באחרת, אִיבָּה מְתָה, אלא תרעה עד
שיפול בה מום, ותתחלל על מעות ותיאכל במומה. וְרַבִּי יְהוּדָה
אֲמַר, אף חטאת ציבור שהתכפרו באחרת נאמר בהלכה שְׁחָפְרוּ.
רבי שמעון מוכיח כשיטת תנא קמא: רַבִּי שְׁמֵעוֹן אֲמַר, לא נאמרה
ההלכה אלא בחטאת יחיד בלבד. שכן מִה מְצִינוּ [כשם שמצאנו]
בְּוֶלֶד חַטָּאת וּבְחַטָּאת חַטָּאת וּבְחַטָּאת שְׁמָתוֹ בְּעֲלֶיהָ, שְׁכָפְרוּ אלו
של ההלכה למשה מסיני שהן מתות אֲמֹרִים בהן דווקא בחטאות
יְחִיד וְלֹא בְּצִיבּוּר, שכן שלש אלו לא קיימות במציאות בחטאות
ציבור, אֵף בחטאת שְׁכָפְרוּ בְּעֲלֶיהָ ובחטאת שעִיבְרָה [שעברה]
שְׁנָתָה דווקא בְּיָחִיד דְּכָרִים אֲמֹרִים, וְלֹא בְּצִיבּוּר. ואף ששתי חטאות
אלו שייכות גם בציבור, מכל מקום כל חמש החטאות נאמרו
באותו סוג חטאת.

גמרא

הסוגיא שלפנינו דנה באיזה אופן נאמרה ההלכה בחטאת
שנתכפרו בעליה: תִּנּוּ דְרַבִּינָן בברייתא, מִהוּ אֲמַר 'חַטָּאת יָבִיא' –
מדוע נאמר (ויקרא ד לב) 'וְאִם כִּשֵּׁשׁ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת', הלא די
שיכתב 'אם כבש קרבנו לחטאת'. והשיבו חכמים, מִנִּין לְמַקְדִּישׁ
חַטָּאתוֹ וְאֲבֻדָּה וְהַפְּרִישׁ חטאת אַחֶרֶת תִּתִּיבָהּ ועדיין לא הקריבה,
ואחר כך נִמְצְאָה תְּרַשּׁוּנָה קִיּוּמָהּ, וְהָרִי שְׁתִּיבָהּ עוֹמְדוֹת וראויות
להקרבה, מִנִּין שְׁאִיזוּ מִהֶן שִׁירְצָה יָבִיא, תלמוד לומר – על כן אומר

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנחם אב, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

חניכי קבוצת "שבט נפתלי" בגן ישראל, בכפר חב"ד,

האברכים... ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבכם ונהניתי מהחלטתכם הטובה להמשיך באמירת תהלים בשיעור
יומי, וכיון שמצוה גוררת מצוה, בודאי שילכו מחיל אל חיל בלימוד התורה וקיום המצוות, בשמחה
והתלהבות חסידותית, ובהשפעה טובה על זולתם.

בבקשתכם, אזכיר אתכם על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר נגמ"מ זי"ע למילוי משאלות לבכם
לטובה.

המשך בעמוד פט

עשר שנים מלך שמואל בעצמו — יחיד, בלא שאול. הלכך שנה עשירית אינה נמנית באותן ארבעים שנה. שלשים ושבע מלך דוד קודם למרדו של אבשלום. היא מילתא פירש רבי במקום אחר כן: שנה עשירית לשמואל היתה לגדולתו של שמואל, ולא נפקא לן מקרא בהדיא, אלא מדלא מושכת לה ארבעים שנה למנינא אחרינא. וצא וחשוב למיתתו של עלי, שהיא תחילת גדולתו של

שמואל, עד שנת מרדו של אבשלום ארבעים ותשע שנה: שלש עשרה — לשמואל ושאול, ושלוש ושש — לדוד. ועלי מת כשנשבה הארון, שנאמר (שמואל א' ד) "ידיה כחוככיר" וגו', וכתוב (שם ו') "ידיה ארון ה' בשדה פלשתים שבעה חדשים", הביאורו פלשתים (שם ז') "ויבאו אנשי קרית יערים" וגו'. וכשמואל דוד בירושלים על כל ישראל הביא משם את הארון, כדכתיב (שם ב') "ויסוף עוד דוד" וגו', וכתוב (שם א' ז') "ידיה מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה". צא מן שבע שנים שמלך דוד בחברון. ומהן מלך שמואל בעצמו אחת עשרה שנה. ושאול עם שמואל — שתי שנים, כדכתיב (שם יג) "ושתו שנים מלך וגו'. ושמואל לא מת קודם לשמואל אלא ארבעה חדשים, שכך מפורש בספר שמואל (שם כה) "ושמואל מת" וגו', וכתוב בתריה (שם כז) "ויאמר דוד וגו'"] עתה אספה יום אחד ביד שאול" וגו'. וברח לו אל אביש עד שמת שאול, וכתוב (שם): "ידיה מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה חדשים". מצינו ששנה עשרה שנים לשמואל ושאול, משמת עלי עד שמלך דוד, ושלושים ושש ללוד כשמרד אבשלום — הרי ארבעים וכו'. צא מן תשע שנים לשמואל קודם ששאלו להם מלך — הרי ארבעים שנים. ומששאלו המלוכה עד שנת מרדו של אבשלום ועד בכלל. ודכתיב תניא בסדר עולם: היא שנת שלשים ושש למלכות דוד. ודכתיב גרסינן: עשר שנים מלך שמואל בעצמו, ושנה אחת שמלך שאול בעצמו, ושלושים ושש לדוד. ואני הוספתי משלי על זה. ועוד צא וחשוב נמי מלידתו של שמואל ותמצא כמון כן ששלש עשרה שנה נהג

שמואל שררה על ישראל. דאמר מר בסדר עולם: "עלי הכהן יושב על הכסא והיא מרת נפש" וגו', ובאותה שנה נתמנה עלי להיות שופט על ישראל, והוא שפט את ישראל ארבעים שנה. צא מן שנה אחת לעיבורו — נמצא שמואל בן שלשים ותשע שנה בשעה שנתבא ועלה לגדולה, דמשעה שמת עלי וזרחה שמשו של שמואל. שלש עשרה שנה לשררותו, וכל שנותיו לא היו אלא חמישים ושתיים, כדנפקא לן בעלמא (מועד קטן כג) מ"עד הגמל הנער" — דהיינו עשרים וארבעה חדש כדי הנקת תינוק, והדר "וישב שם עד עולם" — עולמו של יובל, דהיינו חמישים שנה. ובהללו שלש עשרה שנה היו מובלעים חמישי שנים שמלך שאול, שהרי שניהם מתו בשנה אחת, כדמפרש למעלה.

משנה שכיפיו בעליהם — שאבדו ונתכפר באחרת, ונמצאת הראשונה. ושל ציבור — שכפרו באחרת. אינה מותה — דחטאות המתות (הפנימיות) הלכה למשה מסיני ברא מסכתא. וסבירא ליה לתנא קמא דשל יחיד גמירי, ולא של ציבור. תמות — דבציבור נמי גמירי. אמר רבי שמעון מה מצינו בו? — כלומר, קיימא לן חמשה חטאות מתות: חטאת שמתו בעליה, ושכפרו בעליה, ושעבירה שנתה, ולד חטאת, ותמורת חטאת. וכי דכתיב תחלת מניינו לאו בציבור גמירי, דא לא מושכת להו בקרבנות צבור ולד חטאת (לא מושכת בציבור) דאין נקבה בציבור, ותמורת חטאת נמי אין קרבן ציבור עושה תמורה, ושמתו בעליה אין הציבור מתים, כדאמרין לקמן בגמרא. אף שכפרו בעליה ושעבירה שנתה — אף על גב דמצינן לאשכוחינהו בציבור — לא גמירי דמתות. **גמרא** מהו **אומר חטאת יביא** — למה לי למיכתב (ויקרא ד) "אם כבש יביא קרבנו לחטאת", לכתוב "אם כבש קרבנו לחטאת" וגו'. **יביאנה** — סיפיה דקרא "נקבה תמימה יביאנה". **רבי שמעון אומר תמות** — דחטאת יחיד שכיפיו בעליה היא. והאמר רבי יהודה תמות — דהכי שמעת ליה במתניתין אפילו גבי ציבור, וכל שכן יחיד. והאמר רבי שמעון — במתניתין גבי יחיד: חמשה חטאות מתות. וקחשיב להך חטאת שכפרו בעליה, וקחשיב ביחיד דברים אמורים. אבדה בשעת הפרשה — שלא בשעת הפרשה. דאבדה בשעת כפרה גרסינן. כדכתיב בהדיא קאמר רבי יהודה תרעה, דלא גמירי דמתה לרבי יהודה אלא היכא דנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים. ודקתני מתניתין "תמות" — באבדה בשעת כפרה גרסינן. דאף בשעת כפרתו בשניה היתה עדיין הראשונה אבודה. **אידי ואידי בשעת הפרשה** — אף על פי שנמצאת קודם כפרה — מותה. ובריייתא דקאמר רבי יהודה תרעה — אליבא דרבי אליבא דרבי, דאמר לקמן ביהך "ולד חטאת" (בבב). במשנה: אבודה בשעת הפרשה. אף על פי שנמצאת קודם כפרה — מותה. ובריייתא דקאמר רבי יהודה תרעה — אליבא דרבי דפליגי עליה דרבי קאמר לה, דאמר: אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים. וזו **איבא למאן דאמר בו** — אמנתיתן פריך.

ושלשים ושש שמלך דוד — הכי גרסינן: ויהיו ארבעים שנה מששאלו להם מלך. ושנת עשירית לשמואל ששאלו להן מלך היה מן המנין של ארבעים שנה. ומנלן דשמואל שפט ישראל שלש עשרה שנה — שהרי כשמת עלי אז נשבה הארון, כדכתיב "ידיה ברכיב את ארון האלהים". ואז נתמנה שמואל מיד אחר מיתת עלי, וכתוב: "ידיה ארון ה'

בשדה פלשתים שבעה חדשים". והביאורו בקרית יערים. ודוד כשנמלך על ישראל לקחו משם הביאו בירושלים, כדכתיב: "ויסוף עוד דוד" וגו'. וכתוב: "ידיה מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה". צא מן שבע שנים שמלך דוד בחברון — נשתתיו שלש עשרה שנה לשמואל ושאול. משמת עלי ונשבה הארון עד שמת שאול ומלך דוד בחברון. ומהן מלך שמואל בעצמו עשר שנים, ושנה אחת שמלך שמואל ושאול. פירוש: באותה שנה שמשחו שמואל אותה שנה לא היתה שלימה לשאול, שמקצתה היה שמואל נגיד על ישראל, ושתי שנים שמלך שאול בעצמו וגם שמואל היה חי, שהרי שמואל לא מת אלא ארבעה חדשים קודם שאול. שכן מצינו מפורש בספר שמואל: "ושמואל מת" וגו' וכתוב: "ויאמר דוד וגו'"] אספה יום אחד ביד שאול", וברח לו אל אביש עד שמת שאול, וכתוב "ידיה מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה חדשים" — מצינו שלש עשרה שנים לשמואל ושאול משמת עלי, ומלך (דוד) ושלושים ושש לדוד כשמרד אבשלום — הרי ארבעים ותשע. צא מן תשע שנים קודם ששאלו להן מלך, ששנה עשרים וששאלו להן מלך והעשירית ממנין הארבעים — הרי ארבעים שנים. ומששאלו מלך עד מרדו של אבשלום, ועד בכלל. והשלשה עשר שנים שמלך שמואל בעצמו, ושנה אחת שמלך שאול ושמואל, ושתי שנים שמלך שאול בעצמו, ולשש עשר שנים שמלך דוד. והנימה לפי זה הא דתניא בסדר עולם שמלך דוד חמש שנים אחר המרד שלשה שנים של רעב, שנאמר (שמואל ב' כא): "ידיה רעב שלש שנים שנה אחד שנה", ושנה של שיטה דכתיב (שם כד): "וישונות ובכל הארץ" ויבואו מקץ תשעה חדשים. ועוד שנה שתיקן משמרות, דכתיב (דברי הימים א כב):

"בשנת ארבעים לדוד נדרשר" וגו' — צריך לומר ששנת המרד היתה שנה ראשונה של רעב, ויש ספרים דגרסינן: שלשים ושבע שמלך דוד, ולפי זה צריך לומר שהתחיל הרעב שנה אחת קודם המרד, וגם צריך לומר ששנת עשר לשמואל ששאלו מלך אינו מן המנין של ארבעים שנה, ואינו צריך למנות רק שלש שנים משאול, ושלושים ושבעה מרדו — הרי ארבעים. ובסדר עולם תניא, רבי נהוראי אמר: שנת שלשים וחמש למלכות דוד היה המרד. ולפי דבריו לא מצינו ארבעים שנה מששאלו מלך עד שמרד אבשלום. ויש מפרשים למנות שלש עשרה של שמואל: כל שנותיו של שמואל הרמות היו חמישים ושתיים שנה, שהרי כשהגמל שמואל הביאות הנה לירושלים, ואז היה לו מסתמא שתי שנים בדרך הנקת תינוק, וכתוב "וישב שם עד עולם" ויהיו חמישים שנים, דהוא עולמו של יובל. ותחלת חנה היתה יום שנתמנה עלי, וקיימא לן דארבעים שנה שפט עלי את ישראל צא מן שנה מעיבורו דשמואל — נשתתיו שלש עשרה ושש שנה דעלי, נשתתיו שלש עשרה שנים לשמואל. דמיד כשמת עלי נתמנה שמואל, דאמר מר (קדושין עב): "זרחה השמש ובא השמש" — עד שלא בכתה שמשו של עלי, וזרחה שמשו של שמואל, נמצא דשררתו של שמואל התחילה כשהיה בן שלשים ותשע, ונמשכה שלש עשרה שנה.

כיצא

מהו **גמרא** מהו **אומר חטאת יביא** — למה לי למיכתב (ויקרא ד) "אם כבש יביא קרבנו לחטאת", לכתוב "אם כבש קרבנו לחטאת" וגו'. **יביאנה** — סיפיה דקרא "נקבה תמימה יביאנה". **רבי שמעון אומר תמות** — דחטאת יחיד שכיפיו בעליה היא. והאמר רבי יהודה תמות — דהכי שמעת ליה במתניתין אפילו גבי ציבור, וכל שכן יחיד. והאמר רבי שמעון — במתניתין גבי יחיד: חמשה חטאות מתות. וקחשיב להך חטאת שכפרו בעליה, וקחשיב ביחיד דברים אמורים. אבדה בשעת הפרשה — שלא בשעת הפרשה. דאבדה בשעת כפרה גרסינן. כדכתיב בהדיא קאמר רבי יהודה תרעה, דלא גמירי דמתה לרבי יהודה אלא היכא דנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים. ודקתני מתניתין "תמות" — באבדה בשעת כפרה גרסינן. דאף בשעת כפרתו בשניה היתה עדיין הראשונה אבודה. **אידי ואידי בשעת הפרשה** — אף על פי שנמצאת קודם כפרה — מותה. ובריייתא דקאמר רבי יהודה תרעה — אליבא דרבי אליבא דרבי, דאמר לקמן ביהך "ולד חטאת" (בבב). במשנה: אבודה בשעת הפרשה. אף על פי שנמצאת קודם כפרה — מותה. ובריייתא דקאמר רבי יהודה תרעה — אליבא דרבי דפליגי עליה דרבי קאמר לה, דאמר: אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים. וזו **איבא למאן דאמר בו** — אמנתיתן פריך.

תמורה. פרק שני - יש בקרבנות דף טו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" תוספות

כיצא בו אמר רבי יוסי - פירש רש"י: לא איתפרש היבא קאי. הכי תניא בתורת כהנים על ההיא דרד"ש האי קרא דכתיב גבי (ועולה ויורד) (ויקרא ה) "ואת השני יעשה עולה" - מה עולה אינה נאכלת, אף חטאת זו אינה נאכלת, ועלה מיתניא היא. **על** עבודה זרה שעשו בימי צדקיהו - ואתאי כמאן דאמר דאית ליה ציבור בעבודה זרה כל שבת ושבת מייתו פר ושעיר, ואמטו להכי הביאו שעיר

חטאת שנים עשר לשנים עשר שבטים. **והא** הכא דאיכא מוה בעליה וקרבא - והקשה רב, רבינו שמואל בר אבדחיה: מה ענין זה למתו בעליה דכולי התלמוד דמיירי שהפריש החטאת ומתו בעליה אחר כך, אבל הכא - הרי לא הפרישו שום דבר! ואומר רבינו תנאנא: דאי בלא הפריש מצי להקריב - אלמא יש כפרה למתים. ואם כן, כל שכן דהיכא שהפריש ואחר כך מתו בעליה - דראוי להקריב. וכן משמע בפרק קמא דההר"ת (ו.א) דאמר: והא אית כפרה למתים, דמייתא להא שמעתא דהכא. משמע דאי יש כפרה למתים - על הבנים להקריב בשבילם. וכל שכן אם הפריש ואחר כך מתו. דעל הבנים להקריב. ו**קא** קרבא - ואם תאמר: תיקשה נמי למאן דאמר תרעה, דהקריב ליכא מאן דאמר: ויש לומר: דהאי כיון דלא אויל למיתה - אפילו לאקריבו נמי ראו. כן מצינו פרק "הוציאו לו" (יומא ג.א) גבי הא דאמר "כפר" - ואפילו בדמו, ופריך עלה: והא חטאת שמתו בעליה היא ומשני: כיון דעל כפרת ציבור נמי אתי - לאו מתו בעליה היא. אלמא היכא דלא אויל למיתה - אפילו להקריב נמי הוא ראוי.

קא סלקא דעתך דמאן דאית ליה חטאת שכיפרו בעליה מתה אית ליה נמי חטאת שמתו בעליה מתה - ואם תאמר: תיקשי למתניתין, דבהא ליכא מאן דפליג דחטאת שמתו בעליה ביחיד דברים אמורים ולא בציבור, ואפילו הכי בכפרו בעליה פליגי רבי לומר: דלא דמי, דמתניתין פשיטא ליה דחטאת שמתו בעליה ליתא בציבור, היינו כשמתו כל הבעלים ולא נשאר בהן אחד. אבל הכא סלקא דעתך דעדיין מקצת הבעלים קיימין, והמושם דבי קאמר דקריבא. **ליבא** דאימעיט - שלא היה להם לב לחזור שכחתם, ובהא נחלק. **מיגמר** הוה גמירי - מה שנשתהיר להם, שלא שבו הוה גמירי בדוקיא כמשה.

ו**כי** היתה. **תנן** התם: משמת יוסף בן יעקב איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים במלו האשכולות - איש שהכל בו. ואמר רב יהודה, אמר שמואל: כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יעקב היו למדין תורה במישה רבינו, מכאן ואילך לא היו למדין תורה במישה רבינו. והאמר רב יהודה, אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתפרו בימי אבא של משה! דאשתתבא להו - אישתתבא, ורגמירן להו - הוה גמירי במישה רבינו. - והא תניא: משמת משה, אם רבו מטמאין - טמאון, אם רבו טהורין - טהורין! - ליבא דאימעיט, מיגמר - הוה גמירי להו במישה רבינו. במתניתא תנא: כל אשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יעקב איש צרידה לא היה בהם שום דופי, מכאן ואילך היה בהן שום דופי. והתניא: מעשה בחסיד אחד שהיה גזיח מלכו. ושאלו לרופאים, ואמרו: אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח שחירית. והביאו עז, וקשרו לו בברעי מיטתו, והיה יונק ממנה חלב. למחר נכנסו חבריו לבקרו, פיון שראו העז, אמרו: ליסטים מוויין בתוך ביתו, ואנו נכנסים לבקרו? ישובו ובקרו ולא מצאו בו עז, אלא של אותה העז בלבה. ואף הוא בשעת מיתתו אמר: יודע אני בעצמי שאין בי עז, אלא של אותה העז בלבה, שעברתי על דברי חברי. שהרי אמרו חכמים: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. וקיימא לן, כל היכא דאמר "מעשה בחסיד אחד" - או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה בר אילעאי, ורגנן ברת יוסף בן יעקב איש צרידה! - דרי דרי הוה, אמר

כיצא בו - לא איתפרש היבא קאי. וחטאת מי קרבא עולה - דכתיב: "ושעיר חטאת שנים עשר הכל עולה". ואף אותה חטאת אינה נאכלת שהיה רבי יוסי אומר שעיר של עבודה זרה הביאום - כנגד שנים עשר שבטים שעבדו עבודה זרה בימי צדקיהו. וציבור שמביאין שעיר לחטאת, דכתיב "שלח לך אנשים" גבי עבודה זרה "ועשו כל העדה פר לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת" וגו'. ואותן שעירין נשרפין הן מחוץ למתנה, כפר העלם דבר הן שעירין ונשרפין, כדאמרין ב"איוור קומין" (ובחים מ.א). ובמנחות ב"הקומץ רבה" (כזא), נפקא לן (דחכא) מהאי קרא דכתיב גבי פר העלם דבר "ועשה לפר וגו' כאשר עשה" וגו', והכי תניא: "ועשה כאשר עשה" מה תלמוד לומר? לכפרל בהיותו כר. וסיפא דברייתא החטאת - לרבות שעירי עבודה זרה לידון כפר העלם דבר. ו**קא** קרבא - אף על גב דמתו הבעלים באותן שבטים שנה שהיו בבבל. יהיו כנגד - כלומר, דבנים הוה במקומן, ומשום הכי קרבא חטאת, היינו **טעמא** שאין הציבור פתים - שאין דין חטאת שמתו בעליה בציבור משעירי מוספי הרגלים וראשי חדשים חטאת נגזרה, ואמר רחמנא: אייתינן מתרומת הלשכה, משקלים הבאין בארז. ואף על גב דאיכא למימר: דלמא מתו מריהו דהך חזי - קצת מאותן שהביאו השקלים מתו קודם הרגלים, ונמצא שנקריבין חטאת שמתו בעליה, שהרי יש לון חלק בהן. כי אקריבינן - לתנן שעירי עבודה זרה בימי עזרא. אחי אקריבינו - על אותן שהיו עדיין חייין, מן העובדים עבודה זרה בימי צדקיהו. ורבים בתרועה - אותן שלא ראו את הבית הראשון היו עבשיו מריעין ושמוכן. ודלמא הך - שחייך עדיין מיעטא דישאלא הוה, ואמיעיטא לא מקריבן כמרבין אלא כיחידים, כל אחד ואחד שעירה. ומדאקריב שעירים שמיר דכל שבת מרובים - ודאי אקמאי שמתו סמיך, ושמע מינה דאין חטאת ציבור מתה. לקול כבי העם - אלמא רבים היו הבוכים על המריעים, ובוכים היו מן הראשונים. הא מוירין היו - בימי צדקיהו. הכי נמי כסתברא - דהוראת שעה היתה. בשלמא פרים שנים עשר - לעולה, ושנים עשר שעירים - לחטאת. כנגד שבטים עשר שבטים - דהוה קרבן ציבור בעבודה זרה: פר - לעולה, ושעיר - לחטאת, בפרשת "שלח לך". שהכל בו - תורה ויראת חטא וגמילות חסדים. דאישתבא אישתבא - אותן שנשתכחו. ורגמירי - אותן שלא שכו הוה גמירי להו כמשה. ליבא דאימעיט - הלב נתמעט, ולא היו יודעין לחזור אותן ששכחו מתוך פלפל הלכה היאך (הלכה), והיו חלוקין בהן והלכו אחר המרובין. מנמר - לאותן שלא נשתכחו הוה גמירי להו כמשה. דופי - קסלקא דעתך: דופי של חטא לא היה באשכולות שעמדו פרנסים של ישראל. נונח - פלגייט בלע"ז, עוצק מכאב לבו. כמו "ננח גנח" באימיה דסיסרא (שופטים ה בחרגום). ליסטים מוויין - בהמה דקה אין יכולים לשומרה, וחולכת ורועה בשדות אחרים. ורגנן - והך רבנן, רבי יהודה בר אילעאי ורבי יהודה בן בבא. ברת יוסף בן יעקב דרי דרי הוה - כלומר, אחר יוסף בן יעקב הוה אלו לאחר דורות הרבה, וקתני דלא מצאו בהן עז - אלמא לא היה בהן דופי.

דופי

אמר

תמורה דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) ריא

בשוגג. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲכַן לֹא בֵּאוּ חֲטָאוֹת אֵלּוּ
 מִשּׁוּם חַיּוּב שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זֶרֶה שְׁנֵאמַר לְדוֹרוֹת אֲלֵא הוֹרָאֵת שְׁעָה
 הִתְּהָ, שִׁיתְּכִפְרוּ בְּשַׁעֲרֵים אֵלּוּ גַם עַל עֲבוּדָה בְּמִזְדֵּד.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה הַכֵּרֶחַ לֵכָךְ: הֵכִי נָמִי מִסְתַּבְּרָא שְׁהִיתָ זֶה הוֹרָאֵת
 שְׁעָה, דְּאִי לֹא תִּיקָא הֵכִי יִקְשֶׁה, בְּשִׁלְמָא שְׁנִים עֶשְׂרִי פָּרִים וְשִׁנִּים
 עֶשְׂרִי שְׁעִירִים הֵיוּ בְּגִידֵי שְׁנִים עֶשְׂרִי שְׁבָטִים, אֲלֵא שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה
 בְּשָׁבָטִים בְּגִידֵי מִי הֵם. אֲלֵא בַּהֲכֵרֶחַ שְׁהוֹרָאֵת שְׁעָה הִתְּהָ לְהֵבִיא כָּל
 קִרְבָּנוֹת אֵלּוּ.
 הַגְמָרָא לְהֵלֵךְ (טו). מְבִיאָה שְׁפִרְטֵי הַהֲלָכָה לְמִשְׁנֵי שְׁנֵאמַרָה
 בַּחֲמֵשׁ חֲטָאוֹת הַמֵּתוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵבָן כִּךְ דִּנָּה
 בְּדַבְּרֵי הַמִּשְׁנָה בְּסוּטָה הַנוֹגְעִים לְעֵנֶיךָ זֶה: תִּנֵּן הֵתָם בְּמִסְכַּת סוּטָה
 (מז). מִשְׁמַת יוֹסֵף בֶּן יוֹעִזָּר אִישׁ צִרְדָּה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַם,
 בְּשִׁלְוֵי הָאֲשָׁבוּלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֲשָׁבוּלוֹת? הוּא נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'אִישׁ
 שֶׁהֵלֵךְ בּוֹ', תוֹרָה, יֵרֵאת חֲטָא, וְגִמְיָלוֹת חֲסִידִים. וְאִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה אֲמֵר
 שְׁמוּאֵל, כֹּל הָאֲשָׁבוּלוֹת שְׁעָמְדוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל מִיָּמֹת מֹשֶׁה עַד שְׁמַת
 יוֹסֵף בֶּן יוֹעִזָּר, הָיוּ לְמִדִּין תּוֹרָה בְּמִשְׁנֵי רִבִּינוּ, שֶׁהֵבִינוּ כְּמוֹתוֹ דִּבֵּר
 מִתּוֹךְ דִּבְרֵי מִכָּאן וְאֵלֶּכֶן שׁוּב לֹא הָיוּ מִי שֶׁלְּמִדִּין תּוֹרָה בְּמִשְׁנֵי רִבִּינוּ.
 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָאִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה אֲמֵר שְׁמוּאֵל, שְׁלִשֶׁת אֲלָפִים
 הִלְכוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵם כֵּן אִיךְ נִתַּן לְוֹמַר שְׁעָה
 שְׁמַת יוֹסֵף בֶּן יוֹעִזָּר לְלַמְּדוֹ הָאֲשָׁבוּלוֹת תּוֹרָה כְּמִשְׁנֵי רִבִּינוּ. מִתְרַצָּת
 הַגְמָרָא: דְּאִישְׁתַּבַּח לָהּ אִישְׁתַּבַּח – אֲכַן מִה שֶׁנִּשְׁכַּח מֵהֶם נִשְׁכַּח,
 וְאֵלֶּכֶן דְּנִמְיָן לָהּ – אֵת מִה שֶׁנִּשְׁתִּיר בִּידֵם, הָיוּ גְּמִירֵי –לְלַמְּדוֹ
 בְּדִקּוּק בְּמִשְׁנֵי רִבִּינוּ.
 שׁוּב מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָאֵת תִּנְיָא, מִשְׁמַת מֹשֶׁה נִתְּרָבוּ מַחְלוּקוֹת
 בַּהֲלָכָה, וְהִכְרִיעוּ בָהֶן עַל פִּי רוֹב הַחֲכָמִים, אִם רַבּוֹ מִמִּכָּאן עַל
 הַמִּטְהָרִים מִמָּאן, אִם רַבּוֹ מִתּוֹרָה –לְמִטְהָרִים עַל הַמִּטְהָרִים מִיָּהוּ.
 וְאֵם הִיתָה הַשְׁמוּעָה בְּרוּרָה לָהֶם כְּמִשְׁנֵי רִבִּינוּ, לֹא הִיָּה מִקּוֹם
 לְשׁוּם מַחְלוּקָה. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: לִיכָא דְּאִמְרֵינוּ – לְבָבוֹת יִשְׂרָאֵל
 הִתְמַעֲטוּ, וְלֹא יִדְעוּ לְחַזְרֵי בּוֹדָאוֹת עַל יְדֵי פִלְפּוּל אֵת אוֹתָן
 הִלְכוֹת שֶׁנִּשְׁכְּחוּ מֵהֶם בִּימֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמִתּוֹךְ כִּךְ הִתְעוֹרְרוּ
 בִּינֵיהֶם מַחְלוּקוֹת. אֲבָל אֵת הַהֲלָכוֹת שֶׁלֹּא נִשְׁכְּחוּ מֵהֶם מִיָּגְמֵר הָיוּ
 גְּמִירֵי לָהּ בְּדִקּוּק בְּמִשְׁנֵי רִבִּינוּ.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שְׁמִצִּינָת מַעְלָה אַחֲרֵת שְׁהִיתָה
 בְּאֲשָׁבוּלוֹת: בְּמִתְנִיקָא תֵּנָא – בְּבִרְיִיתָא שְׁנִינָה, כֹּל הָאֲשָׁבוּלוֹת
 –וְהַפְּרָנִסִים שְׁעָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל מִיָּמֹת מֹשֶׁה עַד שְׁמַת יוֹסֵף בֶּן יוֹעִזָּר
 אִישׁ צִרְדָּה, לֹא הָיוּ בָּהֶם שׁוֹם דּוֹפִי –וְפָגֻם. מִכָּאן וְאֵלֶּכֶן הָיוּ בָּהֶן
 שׁוֹם דּוֹפִי.
 וְסִבְרָה הַגְמָרָא שְׁכוּנוֹת הַבְּרִייתָא הֵיא לְדוֹפִי שֶׁל חֲטָא, וְעַל כֵּן
 הִקְשָׁתָה: וְכִי לֹא מִצִּינוּ לְאַחַר יוֹסֵף בֶּן יוֹעִזָּר מִי שֶׁלֹּא הִיָּה בּוֹ שׁוֹם
 דּוֹפִי, וְהִתְנִיָּא, מִשְׁנֵי בְּחִסְדֵי אֲחֵר שְׁתֵּינָה גּוֹנֵחַ מִתּוֹךְ מִיחוּשִׁים בְּלָבוֹ.
 וְשִׁאֲלוּ לְרֹפְאִים וְאִמְרוּ, אֵין לוֹ תִּקְנָה עַד שְׁיִנֵּן חֲלֵב רוּתָהּ בְּשִׁחְרִית.
 וְהִכְיָאוּ עוֹ וְקִשְׁרוּ לוֹ בְּכִרְיָ מִיָּטָתוֹ, וְהָיוּ יוֹנֵק מִמֶּנָּה חֲלֵב. לְמַתָּה
 נִכְנָסוּ חֲבִירָיו לְבִקְרוֹ. בִּין שְׂרָאוֹ הָעוֹ, אִמְרוּ, הָרִי לְיִסְמִים מוֹיָוִין הוּא
 מַחוּיָק בְּתוֹף בִּיתוֹ, שֶׁכֵּן בַּהֲמָה דָּקָה הוֹלֵכֶת וְרוּעָה בְּשׁוֹדוֹת אַחֲרִים
 וְגוֹזֵלָתָא אֵת הָרִבִּים, וְאִיךְ אֵנוּ נִכְנָסִים לְבִקְרוֹ. יִשְׁבּוּ וְבִדְקוּ אֵת
 מַעֲשֵׂיו, וְלֹא מִצָּאוּ בּוֹ שׁוֹם עוֹן אֲלֵא אֵת הָעוֹן שֶׁל הַחֻקָּה אוֹתָהּ הָעוֹ
 בְּלִבָּהּ. וְאֵם הוּא –אוֹתוֹ חֲסִיד? בְּשַׁעֲתָ מִיתָתוֹ אִמֵּר, יוֹדַע אֵינִי בְּעַצְמִי
 שְׂאֵין בִּי עוֹן אֲלֵא שֶׁל אוֹתָהּ הָעוֹ בְּלִבָּהּ, שְׁעָבַרְתִּי עַל דְּבָרֵי חֲבִירֵי.
 שְׁהִירֵי אִמְרוּ חֲכָמִים אֵין מְגִלְדִין בְּחֵמָה דָּקָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי
 שְׁהִיא רוּעָה בְּשׁוֹדוֹת אַחֲרִים.
 מִסִּיקָה הַגְמָרָא אֵת קוּשִׁיתָהּ: וְהָרִי קִנְיָא לֵן שֶׁל חֵיכָא דְּאִמֵּר תֵּנָא
 הַבְּרִייתָא 'מִשְׁנֵי בְּחִסְדֵי אֲחֵר', כּוּוֹנֵנוֹ הִיא אוֹ לְרַבִּי יְהוֹדָה בֶּן כָּמָא
 אוֹ לְרַבִּי יְהוֹדָה בֶּר אֲלֵעָאִי. וְהָלֹא רָבִינוּ אֵלּוּ בְּתֵר –לְאַחַר יוֹסֵף בֶּן
 יוֹעִזָּר אִישׁ צִרְדָּה דְּרִי דְּרִי הָיוּ – הִרְבֵּה דּוֹרוֹת הָיוּ, וְאֵם כֵּן מִכּוֹחַ
 שְׁגָם לְאַחַר מִכֵּן הָיוּ מַחְכְּמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִיָּה בָּהֶם דּוֹפִי, שְׁהִירֵי לֹא
 מִצְאוּ בְּאוֹתוֹ חֲסִיד שׁוֹם עוֹן.

וְהִתְנִיָּא, כִּינְיָא בּוֹ אִמֵּר רַבִּי יוֹסֵף, נֵאמַר בְּעוֹרָא (ח לה) וְהִתְנִיָּאִים
 מִהֲשָׁבִי בְּנֵי הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ עֹלֹת לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, פָּרִים (בְּנֵי בָקָר)
 שְׁנִים עֶשְׂרִי, אֵילִים תְּשִׁיעִים (וְתִשְׁעָה) וְ[וְשִׁשָּׁה], בְּשָׁבָטִים שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה,
 (שְׁעִיר) וְ[צִפְרִי] חֲטָאת שְׁנִים עֶשְׂרִי, הֵלֵךְ עֲלָהּ לָהּ. וְכִתּוּב זֶה תִּמְנוּה,
 אִיךְ הִיוּ כָּל קִרְבָּנוֹת אֵלּוּ עוֹלָה, וְהֵלֵךְ הָיוּ בִּינֵיהֶם שְׁעִירֵי חֲטָאֵת,
 וְחֲטָאֵת מִי קִרְבָּה לְעוֹלָה. אֲלֵא אִמֵּר רַבָּא, חֲטָאוֹת אֵלּוּ הִיוּ בִּי עוֹלָה,
 מִה עוֹלָה אֵינָה נִתְּכָלֶת אֲלֵא כּוֹלָה כְּלִיל, אֵם חֲטָאֵת זֶה שֶׁהִקְרִיבוּ בְּנֵי
 הַגּוֹלָה אֵינָה נִתְּכָלֶת. שְׁכֵן הָיָה רַבִּי יוֹסֵף, עַל עֲבוּדָה זֶרֶה
 הִבְיָאוֹם, וְשְׁעִירֵי חֲטָאֵת שֶׁמְבִיאִים צִיבוֹר שְׁעִבְדוּ עֲבוּדָה זֶרֶה הוּא
 מִהֲשַׁעֲרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁנִּשְׁרָפִים וְאֵינֶם נִתְּכָלִים. וְאִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה
 אֲמֵר שְׁמוּאֵל, עַל עֲבוּדָה זֶרֶה שְׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
 בָּאוּ חֲטָאוֹת אֵלּוּ.
 מִסִּיקָה הַגְמָרָא אֵת קוּשִׁיתָהּ: קָא סִלְקָא דְּעֵתִין שְׁלִמָאן דְּאִיתָ לִּיה
 שְׁחִמָאֵת צִבוֹר שְׁנִתְּכָפְרוּ בְּעֻלָּה מִתָּה, אִיתָ לִּיה נָמִי בַּחֲטָאֵת צִבוֹר
 שְׁמִיתוּ בְּעֻלָּה שְׁהִיא מִתָּה, שְׁהָרִי אֵינוֹ מַחְלֵק בֵּין חֲטָאֵת יְחִיד
 לְחֲטָאֵת צִיבוֹר. וְאֵם כֵּן קִשָּׁה עֲלֵיהּ וְהָאֵת חֲטָא בְּקִרְבָּנוֹת שֶׁהִבְיָאוּ בְּנֵי
 הַגּוֹלָה דְּאִיכָא בָּהֶם חֲטָאֵת דְּמִיתוּ בְּעֻלָּה, שֶׁכֵּן כָּבֵר מִתּוֹ הַצִּיבוֹר
 שְׁעִבְדוּ עֲבוּדָה זֶרֶה בּוֹמֵן צִדְקִיָּהוּ וְקָא קִרְבָּה.
 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אִמֵּר רַבִּי פִּפְא, אֲפִילוּ לְמָאן דְּאִמֵּר שְׁחִמָאֵת צִבוֹר
 שְׁכָפְרוּ בְּעֻלָּה מִתָּה, מִכָּל מִקּוֹם חֲטָאֵת צִבוֹר שְׁמִיתוּ בְּעֻלָּה אֵינָה
 מִתָּה, לְפִי שְׂאֵין הַצִּבוֹר מִתָּה – שֶׁלֹּא נֵאמַר דִּין מִיתָת בַּעֲלִים
 בַּחֲטָאֵת צִיבוֹר.
 הַגְמָרָא דִּנָּה בְּמִקּוֹר דְּבִרֵּי רַב פִּפְא: מִנָּא לִיה לְרַב פִּפְא הָא שְׂאֵין
 צִיבוֹר מִתָּה. אִי נִימָא שְׁהוּא מִשּׁוּם דְּכִתְבִּים (תְּהִלָּה מִה זי) 'תִּתֵּת אֲבִתְךָ
 יְהוֹי כְּנִיךְ', וְעַל כֵּן גַּם לְאַחַר שְׁמִיתוֹ עוֹמְדִים בְּנֵיהֶם תַּחְתִּיהֶם, אִי הֵכִי
 אֲפִילוּ חֲטָאֵת יְחִיד שְׁמִיתוּ בַּעֲלִיהּ נָמִי –גַּם לֹא תִּמְנוּת, מִשּׁוּם שֶׁבְּנֵי
 עוֹמֵד תַּחְתּוֹ.
 מִשִּׁבְיָה הַגְמָרָא: אֲלֵא הָיוּ מִעֲמָא שְׂאֵין הַצִּיבוֹר מִתָּה, מִשּׁוּם שֶׁכֵּן
 מוֹכֵחַ מִשְׁעִירֵי חֲטָאֵת צִיבוֹר שֶׁל רָגִלִּים וְשֶׁל רִאשֵׁי חֲדָשִׁים, דְּאִמֵּר
 רַבִּי מִנְיָא אִיתִינָהוּ –וְהָבָא אוֹתָם מִתּוֹרָתָהּ הַלְשָׁכָה שְׁבָאָה מִתּוֹרַמַּת
 מִחֲצִית הַשִּׁקֵּל שֶׁנִּתְּרַמָּה עַל יְדֵי הַצִּיבוֹר. וְהָרִי יֵשׁ לְחִשּׁוֹשׁ דְּלִמָּא
 מִתּוֹ מְרִיחָהוּ דְּהֵן זִוּי – שְׁמָא קוֹדֵם הִרְגֵּל מִתּוֹ בַּעֲלִיהֶם שֶׁל זִוּיִם
 אֵלּוּ שְׁמֵהֶם נִקְנוּ הַשְׁעִירִים, וְדִינָם כְּחֲטָאֵת שְׁמִיתוּ בַּעֲלִיהֶם שְׁהוֹלֵכֶת
 לְמִיתָה. אֲלֵא לֹא שְׁמַע מִנָּה שְׂאֵין הַצִּבוֹר מִתָּה.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה תִּירוֹן נֹסֵף עַל הַקּוּשִׁיא מַחֲטָאוֹת שֶׁל בְּנֵי הַגּוֹלָה:
 וְאִבְעִיתָ אִמָּא, כִּי אִקְרִיבִינָהּ לְהֵן חֲטָאוֹת אַחֲרֵי אִקְרִיבִינָהּ –
 שֶׁהִקְרִיבוּ חֲטָאוֹת אֵלּוּ אֲכַן הִקְרִיבוּ אוֹתָן רַק עַל אוֹתָם עוֹבְדֵי
 עֲבוּדָה זֶרֶה שְׁעִידִין נוֹתְרֵי בַחֲיִים. דְּהָרִי כְּתִיב (שם ז א) 'וְרִבִּי
 מִהֲבִהִים [וְ]חֲלִימִים וְרִאשֵׁי הָאֲבוֹת הַקּוֹנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֵת חֵבֶת
 הָרָאשׁוֹן בִּיָּסְדוּ וְהָ חֵבֶת, בּוֹכִים בְּקוֹל גָּדוֹל, וְרִבִּים בְּתִרוּעָה בְּשִׁמְחָה
 לְהָרִים קוֹל'. שְׁהוֹקִנִים שְׂרָאוּ אֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרָאשׁוֹן כְּכוֹ
 בְּרִאוֹתָם אֵת הַבֵּית הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְתַפְאֲרָתוֹ שֶׁל הָרָאשׁוֹן, וְאֵלּוּ
 שֶׁלֹּא רָאוּ אֵת הָרָאשׁוֹן שֶׁמַּחוּ עַל שִׁיחָא מַהֲגוֹלוֹת זָכוּ לְבַנְיָן הַבֵּית.
 הַגְמָרָא מְבַקֶּשֶׁת לְדַחוֹת רֵאיוֹה זֶה: וְדִלְמָא הֵנָּה שְׁנוֹתֵרוּ בַחֲיִים
 מִעֵינֵיהֶם הָיוּ, וְחֲטָאֵת עֲבוּדָה זֶרֶה שֶׁל צִיבוֹר אֵינָה בָּאָה אֲלֵא עַל יְדֵי
 רוֹב הַצִּיבוֹר. וְאֵם כֵּן בַּהֲכֵרֶחַ הִבִּיאָה אֵת הַחֲטָאוֹת אֵם עַל אֵלּוּ
 שֶׁכָּבֵר מִתּוֹ, מִשּׁוּם שְׂאֵין מִיתָה בְּצִיבוֹר.
 מִשִּׁבְיָה הַגְמָרָא: לֹא מִצִּית אֲמַרְתָּ שֶׁרַק מִיעוּט הָיוּ, דְּהָרִי כְּתִיב (שם
 ז א) (וְלֹא הִכִּירוּ הָעָם בְּתִרוּעָה וְשִׁמְחָה) '[וְאֵין] הָעָם מְבִירִים קוֹל
 תִּירוּעַת הַשִּׁמְחָה' לְקוֹל כְּבִי הָעָם, כִּי הָעָם מְרִיעִים תִּירוּעָה גְּדוֹלָה
 וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד לְמִקְרָחֵךְ. שְׁקוֹל הַשִּׁמְחָה לֹא נִשְׁמַע מִשּׁוּם שְׁקוֹל
 הַכְּבִי גָבֵר עֲלֵיהּ. הָרִי שְׁהוֹקִנִים הַבּוֹכִים שְׂרָאוּ אֵת הַבֵּית הָרָאשׁוֹן
 הָיוּ מְרוֹבִים מִהַצִּעִירִים מִהַצִּיבוֹר רֵאיוֹה.
 הַגְמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְדוֹן דְּבִרֵּי רַבִּי יוֹסִי שְׁהוּבָאוּ לְעִיל, וּמִקְשָׁה:
 וְהִכִּי מְקַרְבִּי לָהּ אִיךְ הִקְרִיבוּ שְׁעִירֵי חֲטָאֵת עַל עֲבוּדָה זֶרֶה זֶה, וְהָרִי
 מְוִדִּין הָיוּ, וְאֵין שְׁעִירִים אֵלּוּ בָאִים אֲלֵא עַל עֲבוּדָה זֶרֶה שֶׁנַּעֲבַדָּה

אחת הטענות הכי גדולות של היצירה: מהו בכלל הסדר שמישהו מתערב בעניינים שלי?!

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תמוז, תשכ"ב
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום 6/11 שהגיעני באיחור זמן רב וכן מכתב הקודמו.

מובן וגם פשוט שעליו ועל חבריו שי' להשתדל ככל האפשרי בהפצת תורתנו תורת חיים לימוד הנגלה ופנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, בכל מקום שידו מגעת.

כן מובן וגם פשוט שההנהגה צריכה להיות בדרכי נועם ובדרכי שלום שהם הן דרכי תורתנו הק' תורת חיים.

וכיון שנצטוינו על שני הענינים גם יחד, בודאי אשר בהנהגה מתאימה ובהשתדלות יוכלו למלאות שני הציוויים, ז. א. להשתמט מעניני מחלוקת כי אם לעסוק בענינים האמורים הפצת התורה (נגלה וחסידות) ומצות, ומתוך טוב לבב.

ואם מי שהוא יחלוק עליהם ח"ו, לא לשים לב לזה, ולא להכנס עמהם בויכוחים, וסוף הדבר אשר ינצח האמור, תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו.

ותקותי חזקה שהוא וחבריו... שי' ולכל לראש הרה"ח הר"א שי' הכהן טאויל יבשרו טוב בהנ"ל ככל הדרוש, והשי"ת יצליחם...

בברכת מזל טוב ולבשו"ט בכל האמור הן בענינים הכללים והן הפרטים.

ב"ה, ה' מנחם-אב, הילולא של האריז"ל החי
ה'תשכ"ב. ברוקלין, נ. י.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה שניאור זלמן שי' הלוי

שלום וברכה!

נעם לי להודע מההתעוררות להוספה בפעולות לטובת כולל חב"ד רמבעה"ן, מיסודו של כ"ק אדמו"ר הזקן ובהנהלתו ואחריו כ"ק רבותינו נשיאנו ועד לנשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,

אשר אם בזמנם אז חיבה יתירה נודעת מהם לפעולות לטובת הכולל חב"ד,

עאכו"כ בדורנו ובזמננו עקבות משיחא ממש,

וכיון אשר הגאולה תלוי' במעשינו ועבודתינו, מובן אשר בתקופה זו ביחוד הזמן גרמא לענינים השייכים לארצנו הקדושה, פעולות אשר על ידן יתוסף בארץ חיים זו בלימוד תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי' עליהן נאמרו וחי בהם,

והרי זוהי מטרת ותכלית כולל חב"ד, כמבואר במכתבי רבותינו נשיאנו בזה בארוכה.

ויהי רצון אשר פעולות האמורות, ביחד עם הפצת מעינות דברי אלקים חיים חוצה, תמהרנה הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

ויהפכו ימים אלו - דבין המצרים - לששון ולשמחה.

בכבוד ובברכה לכל המשתתפים בהנ"ל - העושים והמעשים גם יחד - שליט"א.

מ. שניאורסאהן

פרשה א

חָנַן מִפָּרֶשׁ לִיָּה מָהוּ בַּעַצ אֲמָרְתוּ, מִבְּזֵעַ פּוֹרְפִירָא
שְׁלוֹ. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב בְּדָד וְדוֹמָם,
כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (איכה ג, כח): יוֹשֵׁב בְּדָד וְיָדָם.
מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם אֲבָל, מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וּבֹכָה,
כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, דְּכַתִּיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים
צָבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמַסְפָּד וּלְקִרְחָה, דְּכָר
אַחֵר, אֵיכָה, אָמַר לָהֶם יְרֵמְיָה, מָה רָאִיתֶם בַּעֲבוּדַת
כּוֹכָבִים שְׂאֲתֶםם לְהוֹטִין אַחֲרֶיהָ, אֵלּוּ הֵיָה לָהּ פֹּה
לְמִיסַב וּלְמִיתָב, הֵיִינוּ אוֹמְרִין כֶּף, אֵלָּא נֶאֱמַר דִּידָהּ
וְנֶאֱמַר דִּילִיָּה, נֶאֱמַר דִּידָהּ (ירמיה י, ב): כֹּה אָמַר ה'
אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹלִים אֶל תִּלְמָדוֹ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֶל תִּחְתּוֹ
כִּי יַחְתּוּ הַגּוֹלִים מִהֶמָּה. וְנֶאֱמַר דִּילִיָּה (ירמיה י, יא):
כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לַהּוֹם אֲלֵהֶיָּא דִּי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא וְגו',
(ירמיה י, טז): לֹא כִּאֲלֵה חֶלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַפֶּל הוּא
וְיִשְׂרָאֵל שָׁכַט נִחְלָתוֹ ה' צָבָאוֹת שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה
וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֵלָּא
לְשׁוֹן תּוֹכְחָה, הִדָּא מָה דְּאֵת אָמַר (ירמיה ח, ח): אֵיכָה
תֵּאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת ה' אֲתָנוּ וְגו'. וְרַבִּי
נַחֲמִיָּה אוֹמַר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֵלָּא קִנְיָה, הִדָּא מָה
דְּאֵת אָמַר (בראשית ג, ט): וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם
וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה, אוֹי לָכֶּה. וְאֵימָתִי נֶאֱמָרָה מַגְלַת
קִינּוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר בִּימֵי יְהוֹזָקִים נֶאֱמָרָה, אָמַר
לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה וְכִי בּוֹכִין עַל הַמָּת עַד שְׁלֹא יָמוּת,
אֵלָּא אֵימָתִי נֶאֱמָרָה אַחֵר חֲרַפְּנָה בִּפְתִּי, הֲרִי פִתְרוֹנוֹ:
אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד.

ב. הָעִיר רַבְתִּי עִם, תָּנִי רַבִּי שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע
פְּלִטוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָל פְּלִטָּה וּפְלִטָּה עֲשָׂרִין
וָאַרְבַּעַה מְבֹאוֹת, וְכָל מְבֹוֹי וּמְבֹוֹי עֲשָׂרִין וָאַרְבַּעַה
שְׁוָקִים, וְעַל כָּל שׁוּק וְשׁוּק עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה שְׁוָקִים,
וְעַל כָּל שְׁוָק וְשְׁוָק עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה חֲצֵרוֹת, וְעַל
כָּל חֲצֵר וְחֲצֵר עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה בָּתִּים, וְכָל חֲצֵר
וְחֲצֵר הִיתָה מוֹצִיאָה עִם כְּפָלִים פְּיוֹצְאֵי מִצְרִים. תִּדְעַ
לָךְ שְׁכָף הוּא, אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר עוֹבְדָא הָהּ בְּחֹד
שְׁנֵינָא דִּיהוָה סִלִּיק לִירוּשָׁלַם וְטָעַן מֵאוּנוֹן גְּמָלִין
טַעוּנִין פְּלִפְלִין, עֶבֶר לַהֲדֵי צוּר אֲשַׁכַּח חֹד חֲטִיט
דִּיתִיב עַל פִּילִי דְּמַדִּינְתָּא, אָמַר לִיָּה מָה אֵת טַעֲנִין
אָמַר לִיָּה פְּלִפְלִין, אָמַר לִיָּה לֹא יִהְבֵּת לִי לִוְקָטָא
לִוְקָטָא, אָמַר לִיָּה לֹא. אָמַר לִיָּה לִי לָךְ מִזְבֵּן אֵלָּא
בְּמַדִּינְתָּא אוּחָרִי. פִּינוֹן דְּמָטָא בִּירוּשָׁלַם אֲשַׁכַּח חֹד
חֲטִיט דִּיתִיב עַל תֵּרַע פִּילִי, אָמַר לִיָּה מָה אֵת טַעֲנִין,
אָמַר לִיָּה קָטַע קָטַעַה, אֲשַׁכְחִיהָ חֲטִיט אוּחָרִין, אָמַר
לִיָּה מָה אֵת טַעֲנִין, אָמַר לִיָּה תַּפּוֹר תַּפְּרִיף. אָמַר לִיָּה
אֵימָא לִי אֵין יְכִילָנָא מִזְבֵּין לַהּוֹן מוֹטָב, וְאֵי לֹא אָנָּא
מֵייתִינָא לָךְ בַּר נֶשׁ דְּזִבִּין פְּלֵהוֹן, אָמַר לִיָּה וְקָה אֵת
טַעֲנִין, אָמַר לִיָּה פְּלִפְלִין, נִסְבִּיָּה וְיִהְבִּיָּה בְּחֹדָא דְּרָא
וְאַחֲמִין לִיָּה כּוּרִיתָא דִּדְיִנְרִין אָמַר לִיָּה חֲמִי הִדָּא

א. אֵיכָה יִשְׁכַּח, שְׁלֹשָׁה נִתְנַבְּאוּ בְּלִשׁוֹן אֵיכָה, מִשָּׁה,
יִשְׁעִיָּה, וְיְרֵמְיָה. מִשָּׁה אָמַר (דברים א, יב): אֵיכָה אֲשָׂא
לְבָדִי וְגו'. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה א, כא): אֵיכָה הִיָּתָה
לְזוֹנָה. יְרֵמְיָה אָמַר: אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד, אָמַר רַבִּי לִוִּי
מִשְׁלַל לְמַטְרוֹנָה שְׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹשְׁבִינִין, אֶחָד
רָאָה אוֹתָהּ בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְאַחֵד רָאָה אוֹתָהּ בְּפִחְזוֹתָהּ,
וְאַחֵד רָאָה אוֹתָהּ בְּנוֹוֹלָה. כֶּף, מִשָּׁה רָאָה אֵת יִשְׂרָאֵל
בְּכַבּוּדָם וּשְׁלֹתָם וְאָמַר: אֵיכָה אֲשָׂא לְבָדִי טְרַחְכָם.
יִשְׁעִיָּה רָאָה אוֹתָם בְּפִחְזוֹתָם, וְאָמַר: אֵיכָה הִיָּתָה
לְזוֹנָה. יְרֵמְיָה רָאָה אוֹתָם בְּנוֹוֹלָם, וְאָמַר: אֵיכָה
יִשְׁכַּח. שְׁאֵלוּ אֵת בֶּן עֲזַאי אָמְרוּ לוֹ רַבְּנֵי דְרֵשׁ לָנוּ
דְּכָר אֶחָד מִמַּגְלַת קִינּוֹת, אָמַר לָהֶם לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל
עַד שֶׁכָּפְרוּ בִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְמִילָה שְׁנִיתָנָה
לְעֲשָׂרִים דּוֹרוֹת, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וּבְחֻמְשָׁה סִפְרֵי
תוֹרָה, מִנֵּיִן אֵיכָה.

אָמַר רַבִּי לִוִּי לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁכָּפְרוּ בְּשִׁלְשִׁים
וְשֵׁשׁ פְּרָתוֹת שְׁבַתוֹרָה, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, מִנֵּיִן
אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד. רַבִּי בְּרַכְיָה בָּשֵׁם רַבִּי אֲבָדִימִי
דְּמֶן חִיפָה, לְמִלֶּךְ שְׁהָיָה לוֹ בֶּן, בְּזִמָּן שְׁעוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ
שֶׁל אָבִיו, הֵיָה מְלַבִּישׁוֹ בְּגָדֵי מִילְתִּין, וּבְזִמָּן שְׂאִינוֹ
עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, מְלַבִּישׁוֹ בְּגָדֵי בְּדָד. כֶּף יִשְׂרָאֵל, כָּל
זֶמֶן שְׁהָיוּ עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
כְּתִיב (יחזקאל טז, י): וְאַלְבִּישֶׁךָ רֻקְמָה, רַבִּי סִימָא אָמַר
פּוֹרְפִירָא תִּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס אֶפְקִלְטוֹרִין פְּלִיקָטָא.
וּבְזִמָּן שְׂאִין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
מְלַבִּישֵׁן בְּגָדֵי בְּדָדִין, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב: אֵיכָה יִשְׁכַּח
בְּדָד.

אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לִוִּי, קָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאכֵי הַשָּׁרַת, אָמַר
לָהֶם מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם כְּשִׁמְתָה לוֹ מָת וְהוּא מִתְאַבֵּל,
מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ תוֹלָה שֶׁק עַל פִּתְחוֹ.
אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, הִדָּא הוּא
דְּכַתִּיב (ישעיה ג, א): אֲלַבִּישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים
כְּסוּתָם. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ
מִכְבָּה אֵת הַפְּנִסִין, אָמַר לָהֶם כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה,
שְׁנֵאמַר (יואל ד, טז): שָׁמַשׁ וְיָרַח קִדְרוֹ וְכּוֹכָבִים אֶסְפוּ
נִגְהָם. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, כּוֹפָה אֵת
הַמַּטּוֹת. כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (דניאל ז, ט): עַד דִּי
כָּרְסוּן רַמְיֵי וְעִתִּיק יוֹמִין יִתָּב, בְּכִיכּוֹל שְׁהָיוּ הַפּוֹכִיִן.
מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, הוֹלֵךְ יָחַף, כֶּף אֲנִי
עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (נחום ג, א): ה' בְּסוֹפָה וּבְסִעָרָה דְּרָכּוֹ
וְעַנָּן אֲבָק רִגְלִיו. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת,
מִבְּזֵעַ פּוֹרְפִירָא שְׁלוֹ. כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, דְּכַתִּיב (איכה ב, ב)
עֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם בַּעַצ אֲמָרְתוּ. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכַפֵּר

כפרה סדרה, כי פרה אין כתיב כאן, אלא כפרה
סדרה, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, היתה
כאלמנה, היתה אלמנה אין כתיב כאן, אלא
כאלמנה, באשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו
לחזור אליה. (איכה ב, ד): דרך קשתו כאויב, אויב אין
כתיב כאן, אלא כאויב. ה' ה' כאויב, אויב אין
כתיב כאן, אלא כאויב.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי חמא בר עוקבא
ורבנן, רבי חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה
תובעת מזונותיה ולא היתה תובעת כתבתה. ורבנן
אמרין למלך שבעס על מטרונה וכתב לה גטה
ועמד וחטפו ממנה, וכל זמן שהיתה מבקשת לגשא
לאחר היה אומר לה היכן גטך, וכל זמן שהיתה
תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיה,
כך כל זמן שישאל מבקשים לעבד עבדות פוכבים
היה אומר להם הקדוש ברוך הוא (ישעיה ג, א): אי
זה ספר בריתות אִמְכֶם, וכל זמן שמבקשים לעשות
להם נסים כבתחלה, אומר להם הקדוש ברוך הוא
כבר גרשתי אתכם, ה' ה' הוא דכתיב (ירמיה ג, ח):
שלחתיה ואמן את ספר בריתיה אליה.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי עקיבא ורבנן, רבי
עקיבא אומר אלמנה, ואמה אומר כאלמנה, אלא
אלמנה מעשרת השבטים ולא משבט יהודה
ובגמין. ורבנן אמרין אלמנה מאלו ומאלו, ולא
מהקדוש ברוך הוא, שנאמר (ירמיה נא, ח): כי לא
אלמן ישראל ויהודה מאלהיו.

ד. רבתי בגוים, והלא כבר נאמר רבתי עם, ומה
תלמוד לומר רבתי בגוים, אלא רבתי בדעות. רבי
הונא בשם רבי יוסי בכל מקום שהיה אחד מבני
ירושלים הולך למדינה, היו מציעין לו קתדרא
לישב עליה, בשביל לשמע חכמתו. חד מירושלים
אזל למדינתא, ארע זימניה למימת, אייתי מרי
דביתא ואפקיד בידיה מדיליה, ואמר ליה אין הוא
אתי ברי מן ירושלים ונעביד לך תלת מילין
דחכמתא הב ליה מה דלי, ואין לא, לא תהיב ליה
מה דלי, ונעבדין ביניהון דלא להני חד מנהון מחמי
ביתא דחבריה לגבי אכסנאי, נח נפשיה ואיתפטר
לבית עלמין. לבתר יומין אתא בריה, פיון דמטא
בתרע פילי דההיא מדינתא חמא חד טעין מובלא
דקיסין, אמר ליה מזבן את מובלא דקיסין, אמר
ליה אין, סב לי טימיתיהון ואוביל יתהון גבי פלן,
נסב טימיתיהון ואוביל יתהון גבי פלן. הוה אזל הוא
והוא אזיל בתריה עד דמטא גבי דרתייה, אמר ליה
אי פלן תא סב מובלא דקיסין, אמר ליה ומי מובלא
דקיסין אמרי לך דתייתי לי, אמר ליה אין דלא אמרת

מוניטא אי נפיק בארעך וסב מנהון. לצפרא נפק
לטיילא בשוקא אשכחיה חד מן רחמוי דיליה, אמר
ליה מה את טעין, אמר ליה פלפלין, אמר ליה לית
לך דיהבת לי במאה דינרין דאית לי אריסטון יומא
דין, אמר כבר זבינית ליה לגבי פלן. אזל איהו
לגביה, אמר ליה אית לך פלפלין דזבנת, תהיב לי
קליל דאית לי אריסטון. אמר ליה מאי אימא לך,
כבר זבינית יתהון לחד חייט, אלא אימא אנא ליה
והוא יהיב לך. אזל ואשכחיהון לההוא דיראתא,
דאיטם קמיינתא נסבון מן אונקא, דאיטם תנייתאי
נסבון מן פלג אונקא, דאיטם תליתאי לא ארגשון
פלל, לקים מה שנאמר העיר רבתי עם. מבקש אתה
לידע כמה אכלוסין היו בירושלים, מן כהנא את
ידע, רבי יהושע דסכנין בשם רבי יהושע בן לוי
לכרי שהיה עומד בסדקי והיו הכל באין לשערו
ולא יכלו, היה שם פקח אחד אמר להם אתם
מבקשין לשערו מתרומתו אתם עומדים עליו, כך
מבקש אתה לידע כמה אכלוסין היו בירושלים
מכהנא את ידע, ה' ה' הוא דכתיב (מלכים א ח, סג):
ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר
ועשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף. ותנינן
פר קרב בעשרים וארבעה, ואיל באחד עשר. ה' ה'
דאת אמר בבנין הראשון, אבל בבנין השני, פעם
אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מנין אכלוסין
שביירושלים, אמר להם לכהנים הפרישו לי פליא
אחת מכל פסח ופסח, הפרישו לו שש מאות אלף
זוגות של פליות, פסלים פיוצאי מצרים, ואין לך
כל פסח ופסח שלא היו עליו מנויין יותר מעשרה.
תני רבי חייא אפלו ארבעים ואפלו חמשים. בר
קפרא אמר אפלו מאה, חוץ ממי שהיה טמא או
בדרך רחוקה. פעם אחת נכנסו להר הבית ולא היה
מחזיקן, והיה שם זקן אחד, רמסוהו, ואותו הפסח
היו קורין פסח מעוכן, על שם שמעכו את הזקן.
פיצד היו ישראל פריין ורביין, היה אדם משיא בנו
בן שנים עשרה שנה אשה שהיא ראויה לילד, והיה
חוזר ומשיא בן בנו בן שנים עשרה שנה, לא היה
מגיע לעשרים ושש שנים עד שהוא רואה בנים
לכניו, לקים מה שנאמר (תהלים קכח, ו): וראה בנים
לכניך שלום על ישראל.

ג. היתה כאלמנה, אמר רבי אבא בר כהנא הם לא
פלשו אחר מדת הדין, והיא לא פלשה אחריהם.
הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר (במדבר יא, א):
והיה העם כמתאננים, מתאננים אין כתיב כאן, אלא
כמתאננים. (הושע ה, י): היו שרי יהודה כמסיגי גבול,
מסיגי אין כתיב כאן, אלא כמסיגי. (הושע ד, טז): כי

47 בִּשְׂרָא דְאֶכְלִינָן בְּרִמְשָׁא טַעַם פִּלְבָּא הוּהּ בִּיה. אָמַר
 48 לֹון חוֹרָן אָף חֲמָרָא דְשִׁתִּין בְּרִמְשָׁא טַעַם קִבְרָא
 49 הוּהּ לִיה. אָמַר לֹון חוֹרָן וְעַל אֵילִין אַתְּנָן תַּמְהִין אָף
 50 גִבְרָא דְהוּא כְּרִיה דְּכִינְתָא לִית הוּא כְּרִיה דְּאִבְהָ.
 51 פִּינָן דְּשִׁמְעָא גִבְרָא מִלֵּילָא, אָמַר חַד קוּשְׁטָא וְתַלְתָּ
 52 שְׁקָרָא. קָם וְאִזְל מִצְפָּרָא לְגַבֵּי טַבְחָא, אָמַר לִיה חַב
 53 לִי מִבְּשָׂרָא דִּיהֲבָתָ לִי בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי.
 54 אָמַר לִיה וּמָה הוּא עֲסָקִיה, אָמַר לִיה חֲדָא אִימָרָא
 55 הוּהּ לֹון וְהוּהּ יִנְקָא, וּמִיתָה אִימָה, וְהוּהּ לֹון חֲדָא
 56 פִּלְבָּתָא וְהוּהּ אִימָרָא יִנְקָא מִנָּה, בְּרִמְשָׁא אֲצִטְמִטְמִין
 57 לְבִשְׂרָא וְאִתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּת לֹון חוֹרִי, וְיִהְיִין לָךְ
 58 מִינָה. אָמַר תְּרִין קוּשְׁטָא וְתְרִין שְׁקָרָא. אִזְל גַּבֵּי
 59 קִפִּילָא אָמַר לִיה חַב לִי מִן הַהוּא חֲמָרָא דִּיהֲבָתָ לִי
 60 בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי. אָמַר לִיה וּמָה הוּהּ
 61 עֲסָקִיה. אָמַר לִיה חַד גּוּפְנָא הוּהּ לֹון וְהוּהּ נְצִיבָא עַל
 62 קִבְרִיה דְּאִבְוֹנָן, וְעֲצִרִיה וְיִהְיִינָה בְּקוּפּוֹן
 63 וְאֲצִטְמִטְמִתוּן לְחֲמָרָא וְאִתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּהּ לֹון,
 64 וְיִהְיִין לָךְ מִינָה. אָמַר תַּלְתָּ קוּשְׁטָא וְחַד שְׁקָרָא.
 65 אִזְל לְגַבֵּה דְאִמְרִיה וְאָמַר לֵה כְּרִיה דְּמָאן אָנָּה, אָמַרָה
 66 לִיה בְּנִי כְּרִיה דְּאִבְוֹן, אָמַר לֵה אִמְרִי לִי קוּשְׁטָא
 67 כְּרִיה דְּמָאן אָנָּה וְאִין לֹא אָנָּה קֹטֵעַ רֹאשָׁךְ. אָמַרָה
 68 לִיה כְּרִי אִבְוֹן לֹא הוּהּ מוֹלִיד, וְדַחֲלִית דְּלֹא יִסְבּוֹן
 69 מְדִלִי קְרִיבּוֹהִי, בִּישִׁי עֲבָדִית דְּאִזְלִית וּזְנִית וְאִיִּיתִי
 70 יִתֵּךְ לְכָל עוֹתָרָא וּמְדִלָא הֲדִין. אָמַר לֵה מָה אָנָּה
 71 חֲמִינָן הָכָא, זִיתוֹן בְּנֵי יִירוּשָׁלַיִם וְעַבְדֵּיו לֹון מִמְּזוּרִין,
 72 תּוּ נְצִיבִי דְּכִינְתָּ דְּלֹא נִקְבֵּל חַד מִנְהוֹן.

73 ה. חַד מִירוּשָׁלַיִם אִזְל גַּבֵּי תַּגְרָא בְּאִתְּנִס, אִתָּא
 74 אִיתְקַבֵּל בְּחִנּוּת, אֲשַׁכַּח בְּנֵי נָשִׁי שְׂרוּן יִתְבִּין וְשִׁתִּין
 75 חֲמָרָא, מְדַאכֵּל וְשִׁתָּה בְּעִי מְדַמּוּף תַּמָּן, אָמְרִין לִיה
 76 עֲבָדִין בִּינָן דְּלֹא נִקְבֵּל בְּרִנָּה אֲכַסְנָא אֲלֹא עַד דְּקַפֵּץ
 77 תַּלְתָּ קִפִּיצִין. אָמַר לֹון וּמִי אָנָּה יָדַע אִיךְ אַתְּנָן
 78 קִפִּיצִין אֲלֹא קוּם עֲבִיד קוֹדְמוֹי וְאֲעַבְד אָנָּה בְּתַרְךְ
 79 כּוֹתֵךְ, קָם חַד מִנְהוֹן וְקַפֵּץ וְאִישְׁתַּכַּח בְּמַעְצֵי דְּחִנּוּת,
 80 וְקַפֵּץ אוּחְרָן אִישְׁתַּכַּח עַל תַּרְעָא פּוּמָא דְּחִנּוּתָא,
 81 קַפֵּץ אוּחְרָן וְאִישְׁתַּכַּח לְכָרָא, קָם וְיִטְרַד תַּרְעָא
 82 בְּאִפְּהוֹן, אָמַר לֹון חֲמִינָן מָה דְּכַעֲתוּ לְמַעַבְד לִי
 83 עֲבָדִית לְכוּן.

84 ו. חַד מִאִתְּנִס אִתָּא לִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁכַּח חַד יִנְקָא יִהֵב
 85 לִיה פְּרִיטִין וְאָמַר לִיה זִיל וְאִיִּיתִי לֹון תַּאֲנִין וְעִינְבִין.
 86 אָמַר לִיה יִישָׁר חִילָךְ אִתָּא בְּפּוּטָךְ וְאָנָּה בְּרִגְלִי מִן
 87 דְּאִתָּא אָמַר לִיה סַב פִּלְג, נִסְב מִינְקָא וְיִהֵב קוּמִי
 88 דִּידִיה בִּישִׁין וְטַבִּיָּא הוּהּ מִיִּיתִי וְיִהֵב קוּמִי דְּהוּא
 89 גִבְרָא, אָמַר טַבָּאוֹת אִינוּן אָמְרִין דְּכִי יִירוּשָׁלַיִם
 90 חֲפִימִין אִינוּן סִגְנָא, מִן בְּגִין דְּהוּהּ יָדִיעַ דְּלֹא יִהֵב

1 לִי אִתָּא אֲלֹא הֲדִין בְּרִנָּה דְּאִתִּי בְּתִרָא לִיה הִינוּן.
 2 לְאִלְתֵּר אִפְתַּח לִיה בִּיתִיה וְנִכְנֵס וְיִהֵבוּ שְׁלֵמָא דִּין
 3 לְדִין, הָא מִילָא חֲדָא. אָמַר לִיה מָאן אָתָּה, אָמַר לִיה
 4 אָנָּה הוּא כְּרִיה דְּהוּא גִבְרָא דְּמִית גִּבְרָא, אֲעֲלִיה
 5 וְעַבְד לִיה מְגִיס, וְהוּהּ לְהוּא גִבְרָא תְּרִין בְּנִין
 6 וְתִרְתִּין בְּנָאֲתוֹן, כַּד מָטָא עֲנִיתָה דְּאַרְסְטוֹן אִיִּיתִי
 7 קוּמִיה בְּסַעֲוִידָתָא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין בְּתַבְּשִׁילָא, כְּמָה
 8 דְּשִׁרוּ לְמִיכַל, אָמַר לִיה סַב וּפְלַג, אָמַר לִיה לֹא הִיא
 9 דִּידִי, אָמַר לִיה אָנָּה עֲבִי דְּתִסֵּב וְתַפְלַג, נִסְב וּפְלַג,
 10 וְיִהֵב פְּרִיגָא בִין גִבְרָא וְאִתְתִּיה, וְנִסְב פְּרִיגָא תְּנִינְתָּ
 11 וְיִהֵב בִין תְּרִי גִבְרִי דְּהֵן תְּרִין בְּנוֹי, נִסְב תְּלִיתָא
 12 וְיִהֵב בִין תְּרִיתִין בְּנִתִּיה, נִסְב תְּרִין פְּרִיגִין וְיִהֵב
 13 קוּמִיה דִּידִיה. אֲכִלוֹן וְלֹא אָמְרוּ לִיה וְלֹא מִידִי, הָא
 14 מְלִתָּא תְּנִינָא. לְעִידִין רִמְשָׁא אִיִּיתִי תְּרַנְגוּלָא
 15 פְּטִימָתָא בְּסַעֲוִידָתָא, אָמַר לִיה סַב פִּלְג, אָמַר לִיה לֹא
 16 הִיא דִּידִי, אָמַר לִיה סַב פִּלְג בְּרַעוּתִי. נִסְב וּפְלַג וְיִהֵב
 17 רִישָׁא קוּמִיה גִבְרָא, נִסְב בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֵב קָדָם
 18 אִתְתִּיה, נִסְב תְּרִין אֲטִמָּתָא וְיִהֵב לְתִרִין בְּנוֹהִי, נִסְב
 19 תְּרִין גַּפִּי וְיִהֵב לְתִרְתִּין בְּנִתִּיה, נִסְב גּוּפָא כּוּלָא
 20 וְיִהֵב קִמִּיה דִּידִיה, הָא מְלָא תְּלִיתָא. אָמַר הֲכִדִּין
 21 פִּלְגִין בְּאַתְרִיכוֹן, פִּלְגוֹת זִמְנָא קָמָא וְלֹא אָמְרִית לָךְ
 22 וְלֹא מִידִי, וְהִיאִידְנָא אִתָּא עֲבִיד כִּדִּין. אָמַר לִיה לֹא
 23 אָמְרִית לָךְ דְּלֹא דִידִי הוּא, וְאָף עַל גַּב דְּפִלְגִית יָאוֹת
 24 פִּלְגִית. זִמְנָא קָמָא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין אִיתָת בְּסַעֲוִידָתָא,
 25 אִתָּא וְאִיתְמַךְ וּפְרִיגָא הָא תַּלְתָּא, תְּרִין בְּנֵי וּפְרִיגָא הָא
 26 תַּלְתָּא, תְּרִיתִין בְּנִתִּיה וּפְרִיגָא הָא תַּלְתָּא, וְאָנָּה וְתִרְתִּין
 27 פְּרִיגִין הָא תַּלְתָּא, נִסְבִּית מִידִי מִן חוּלְקָכוֹן. הִיאִידְנָא
 28 אִיתָת תְּרַנְגוּלָתָא, נִסְבִּית רִישָׁא וְיִהֲבָתָ לָךְ, דְּאִתָּא
 29 רִישָׁא דְּבִיתָא, נִסְבִּית בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֲבִית קָדָם אִיתְמַךְ,
 30 דְּמִינָה יִפְקוֹן בְּנִיָּא מִן מַעֲיָא, נִסְבִּית תְּרִין אֲטִמָּתָא
 31 וְיִהֲבִית לְתִרִין בְּנֵי, דְּאִינוּן עֲמוּדִיָּא דְּבִיתָא, נִסְבִּית
 32 תְּרִין גַּפִּיָּא וְיִהֲבִית קָדָם בְּנִתִּיה, דְּלִמְחַר יִפְקוֹן
 33 וְיִפְרָחוּן מִן בִּיתְךָ וְיִזְלוּן לֹון לְבַעֲלִיהוֹן, נִסְבִּית אָנָּה
 34 הֲדִין אִילְפָא, בְּאִילְפָא אִתְּנָא בְּאִילְפָא אָנָּה אִזְל,
 35 וְקוּם וְיִהֵב מְדִלִי דְּאַפְקָד אָבָא גִבְרָא וְאִיזִיל לְאִלְתֵּר,
 36 יִהֵב לִיה מָה דִּילִיה וְאִזְל לִיה לְשָׁלֵם, לְקוּם מָה
 37 שְׁנִיָּא מִרְבִּיתִי בְּגוּסִים, רְבִיתִי בְּדַעוּת. אֲרַבְעָה
 38 מִירוּשָׁלַיִם אִתָּא לְאִתְּנָא אִיתְקַבֵּלוֹן גַּבֵּי חַד בְּרִנָּה,
 39 לְרִמְשָׁא עַבְד לֹון אֲרַסְטוֹן, מִן דְּאִבְלוֹן וְשִׁתוֹן אִתְקִין
 40 לְהוֹן אֲרַבְעָה עֲרַסָּתָא, וְחֲדָא מִנְהוֹן פְּחִיתָא וְסִמִּיכָא
 41 אָנָּה חֲבִרָתָא. מִן דְּקָמוּ לְהוֹן לְמִידְמָה, אָמַר שְׁמַעִית
 42 דְּכִי יִירוּשָׁלַיִם חֲפִימִין אִינוּן סִגְנִין, אֲשַׁמְעָא מִילָא
 43 מִנְהוֹן מָה דִּיִּמְרוּן, עַל וְדִמְךָ לְגִנָּא מִנְהוֹן. קָם
 44 בְּלִילָה הוּא דְּהוּהּ דְּמִיךָ עַל עֲרַסָּא פְּחִיתָא וְאָמַר
 45 לֹון מָה אַתְּנָן סְבִירִין עַל עֲרַסָּא אָנָּה דְּמִיךָ, לִית אָנָּה
 46 דְּמִיךָ אֲלֹא אֲאַרְעָא וְאָנָּה תְּלִי. אָמַר לֹון חוֹרָן אָף

אמר ליה פן וכן אמרון לי. אמר ליה בני, תשעה
נפקין, אילין נרחי דביטנתא דגליתא. ותמניא
עללין, תמניא יומין דגזירתא. ותרין מזגין, אילין
תרין דדא דתרויהון מזגין. וחד שתי, הוא מינוקא
דאתיליד. ועשרין וארבעה משמשין, עשרים
וארבעה נרחי מינקותא. לאלתר אתא ומגיב לון
ונסב מנוי, וקרון עליה (שופטים יד, יח): לולא חרשתם
בעגלתי לא מצאתם חידתי.

יב. חד מאתינס אתא לירושלים עבד תלת שנין
ופלג למילף לישן דחוכמתא ולא זליף, בטר תלת
שנין ופלג זבין חד עבד והוא צויר, אמר בטר תלת
שנין ופלג זבנית עבד צויר, אמר ליה חזיף דהוא
חפים טפי סגי וצפי מרחוק. מן דנפקון מן פילי
אמר ליה גוד דנמטי לויתא. אמר ליה ואית לויתא
קומינן, אמר ליה אין, ואית קומינן אנקא חדא
צוירא בחדא פרגא, ובטנה תרין, וטעניה תרין
זיקין, חד דחמר, וחד דבסיס, ורחוקה ארבע מילין
וגמלא עמם. אמר ליה עמא דתביר קדל, בחדא
עינא מנן את ידע דהיא סמיא מחד עינא, אמר ליה
חמי דחד גבה דאורחא ריע וחד לא ריע. ודבטנה
תרין מנן את ידע, אמר ליה רבעית לה וחמייתא
אתריהון דתרויהון. אמר ליה מנן את ידע דטעינה
תרין זיקין חד דחמר וחד דבסיס. אמר ליה מן
מטפיייתא, דחמרא ספיג ובסימא תסיס. דגמלא
עמהם מנן את ידע, דאשתון במיסון דאורחא
ויהודאי לא משתין במיסון דאורחא אלא בחד
זוייא. ורחקא ארבעה מילין מנן את ידע, אמר ליה
עד ארבעה מילין פרסתיה דגמלא מינקרא מכאן
ולחלן לית הוא מינקרא.

יג. חד מאתינס אזל לירושלים ויהוה מפלי בבני
ירושלים סגיא, אמרין מאן ייזיל ומייתי ליה גבן,
אמר לון חד אנא אזיל ואייתי ליה ורישיה גריע,
אזל ירושלמי לאתינס אתקבל גבי ההוא גברא,
לצפרא נפקין תרויהון לטיילא בשוקא, אפסיק חד
סנדליה, אמר ליה לאומנא סב לך טרימיסא הדין
ועבדיה לי הדין סנדלא, עבדיה ליה. למחר נפקין
תרויהון לטיילא בשוקא אפסיק סנדלא חוריתא,
אמר ליה סב לך הדין טרימיסא וזיל ועבדיה ליה
באומנא להדין סנדלא דילי. אמר ליה וכל הדין
יקירין סנדלא גביכון, אמר ליה אין. אמר ליה
מכמה דינרין, אמר ליה מתשעה ומעשרה דינרין,
וכד אינון זילין משבועה ומשמנה דינרים. אמר ליה
אי אתינא לגביכון בהדא סחרתא מזבנת יתיה לי,
אמר ליה אין, אלא דלא תיעול למדינתא פר
מדעתיה. כמה דעביד עבידא וזבין סחרתא דסנדלא

1 פריטין מן ידיה נסב ליה בישא וטבאתא ירב
2 קומיה דההוא גברא. אלא תא נעביד גאוזין, אי
3 אנא אזיל ואיתי לי גבך אנא נסיב מאן דאית קמך,
4 ואין אתי לך מה דאית קדמוי את נסיב, ועבדין
5 ביניהון, ונסב מה דהוה ליה.

ז. חד מאתינס אתא לירושלים אשפח חד מינוקא
ויהיב ליה פריטין, אמר ליה זיל ואשפח ואייתי לי
מה דאכול ואשפח ואותר ואיסב לאסטרטא. אזל
הוא ואייתי ליה מילחא. אמר ליה מילחא אמרי לך
דתייתי לי. אמר ליה ולא כן אמרת לי זיל אייתי לי
מה דגיכול ונשפח ונותיר ואיסב לאסטרטא, חזיף
אית ביה דתיכול ותשפח ותותיר ותיסב לאסטרטא.

ח. חד מאתינס אתא לירושלים, אשפח חד מדוכא
מטלקא, נסביה ואובליה גבי חייטא, אמר ליה חייט
לי הדין מדוכא תבירא. אפיק ליה איהו מלא
קומציה חלא, אמר ליה שזור לי חוטין ואנא חייט
ליה.

ט. חד מאתינס אתא לירושלים, אשפח חד מינוקא
יהיב ליה פריטין, אמר ליה זיל ואייתי בעין
והובצין, מן דאתא אמר ליה אחמי לי אידא היא
חובצא דעינא חיוורתי ואידא היא דעינא אופמתי.
אמר ליה איהו את גבר סב ואחמי לי את אידא היא
ביעתא דתרנגולתא חיוורתי ואידא היא דאופמתי.

י. חד מאתינס אתא לירושלים, אשפח חד בהנא,
אמר ליה מוכלא דקיסין כמה עבדין תנן, אמר ליה
כד רטיבה הוה כולה תנן, כד ובישה היא תלתא תנן
ותלתא קטם ותלתא אשא אכלה, מן הין זליף לה,
מעצי המערכה.

יא. חד מאתינס אתא לירושלים, על לבי ספרא
אשפח מינוקא דיתבון תמן ורביהון לא הוה תמן
גביהון. הוה שאל לון והינון מגיבין. אמרין ליה
תא נעביד בינינו דכל דשאל שאלתא ונצח לחבריה
דנסבין ליה מנוי, אמר לון אין. אמר אתון דבני
אתרא מקדמין ליה, אמרין ליה אמור את דאת גבר
סב, אמרין ליה הדין מיליא מה אינון, תשעה
נפקין, ותמניא עללין, ותרין מזגין, וחד שתי,
ועשרים וארבעה משמשין. ולא זכיל מגיב לון
ונסבין מנוי. אתא לגבי רבי יוחנן רביהון, אמר ליה
אהא רבי כל הדא בישתא רבתא אית גביכון, דכד
אתא פר נש אכסניא לגביכון אתון נסבין מנוי. אמר
ליה דלקא מלא אמרון לך ולא זכלת מגיב להון
ונסיבין מנוי. אמר ליה אין. אמר ומה אמרון לך,

עסקיה סגין, והוא פתיב מן הכא ומחיק מן הכא 46
 פתיב מן הכא ומחיק מן הכא. אמר ליה רבי 47
 ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא מרדעא אית 48
 ליה ובה עשרים וארבע מרקעין, חייט ליה מן הכא 49
 ומתבצע מן הכא. אתא חורן ואמר ליה חזינא 50
 בחלמי דאנא טעין קניא וביה מיסרא דחסין, אמר 51
 ליה ההוא גברא סליק לרבו. 52

אמר רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא, 53
 אוצרא דחמרא אית ליה ונפיק פוליה בסיס, ואזיל 54
 פולי עלמא וניתוניה בגרביה לפום קרא למיכבשא 55
 ביה חסין. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי דכל 56
 עלמא מחמין לי באצבעותיהון, אמר ליה ההוא 57
 גברא סליק לרבו וכל עמא מחמין לך 58
 באצבעותיהון. אמר לו רבי ישמעאל הב לי אגרי 59
 ואנא פתר לך, אמר ליה כבר פתיר הוא. אתא זימנא 60
 חורן אמר ליה חמית בחלמי דכל עמא מנפחין לי 61
 בלועיהון ומקלסין לי באצבעותיהון. אמר ליה 62
 ההוא גברא סליק לרבו וכל עמא מקלסין לך 63
 בלועיהון. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה 64
 דההוא גברא אוצר דחישין אית ליה וכד מחמין 65
 ליה באצבעותיהון דההו דילפא נחית עליהון, וכד 66
 הו מנפחין לית בלועיהון דאינון מנפחין, וכדו 67
 דמקלסין לך באצבעותיהון דאינון מצמחין עשבין 68
 ולית לההוא גברא מנהון כלום. 69

טו. חד פותאי אמר אני אזיל וחקמי חד סבא 70
 דיהודאי דמפלין בבריתא, אתא יתיב ליה גביה, 71
 אמר ליה חמית בחלמי ארבעה ארזין וארבעה 72
 שקמין ודור דתבן ותורא רכיב עליהון. אמר ליה 73
 רבי ישמעאל תפח רוחיה דההוא גברא, ארבעה 74
 ארזין, ארבעתי שולטתא דערסא. ארבעה שקמין, 75
 ארבעת שיטותא דערסא. דור דתבן, הדא הוא 76
 חכלין דידיה. ותורא רכיב עליהון, הוא משכא 77
 דערסא דדמיה עלויה, וההוא גברא סליק עלה ולא 78
 נחית, וכן הוה ליה. אתא חורן ואמר ליה חמית 79
 בחלמי זיתא בשעת נצבא, אמר ליה ההוא גברא 80
 חמי נהור סגין. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי 81
 זיתא בשעת חבטא, ואמר ליה ההוא גברא תבן 82
 חרציה למחאתה [פרוש מכות], אמר ליה רבי לדין 83
 אמרת פדין ולי אמרת פדין, אמר ליה תיפח רוחיה 84
 דההוא גברא דין חמא בשעת נצבא ודין בשעת 85
 חבטא. 86

טז. חד מתלמידוי דרבי יוחנן הוה יתיב קומיה 87
 מיסבר ליה ולא סבר, אמר ליה למה לית את סבר, 88
 אמר ליה תלת מילין קשין חמית פהדין ליליא ולית 89
 אנא ידע מה אינון. אמר ליה אימא לי מה אינון. 90

אזיל ליה סליק לירושלים ויתיב על תרע פילי 1
 דמדינתא, שלח בתריה ואתא, פין דאתא אמר ליה 2
 עבדינן בינינן דלא ייעול בר נש למזבנא זבינוהי 3
 אלא אם פן רישיה גריע ושיחרור אפוי, אמר ליה 4
 ומה אנא מנזק דאנא גרע ראשי ואזבין עבדותי. מן 5
 דגרע רישיה נסביה ואותביה במיסוון דשוקא, וכד 6
 הוה בר נש אתי למיזבן מיניה סנדלא אמר ליה 7
 הדין סנדלא זוגא בכמה הוה, אמר ליה מן עשרה 8
 דינרין או מן תשעה דינרין, ברם לית אנא פחית 9
 מתמנא דינרין, וכד הוה שמע הוה טפח ליה על 10
 רישיה בסנדלא ואזיל ליה ולא זבין. אמר ליה כל 11
 הדא בישתא שלמית לך פד הוית באתראי, אמר ליה 12
 מפאן ולהבא לא תפלי בבני ירושלים [תפלי, לשון 13
 בדיקה הוא, לא תפאר אחריו, תרגומו לא תפלי 14
 בתוך]. 15

יד. חד פותאי עבד נפשיה מפשר חלמין, שמע רבי 16
 ישמעאל ברבי יוסי ואמר לית אנא איזיל ואחמי 17
 הדין טפשא דליבא פותאה דמפליא בבריתא אזיל 18
 ויתיב ליה גביה, אתא חד אמר ליה חמית בחלמי 19
 זיתא משקה מישקא, אמר ליה פותאי זיתא נהור 20
 ומשקא נהור, את חמי נהור בנהור סגיא. אמר ליה 21
 רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא, אימיה 22
 הוא חכים [פרוש הוא בא על אמו]. אתא חורן 23
 ואמר ליה חמית בחלמי עיני חד בלעה חכרתה. 24
 אמר ליה ההוא גברא את חמי נהור בנהור סגיא. 25
 אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי תיפח רוחיה 26
 דההוא גברא, תרין בנין אית ליה וחד מנהון חכים 27
 לחבריה. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי ובלעית 28
 חד פוכב. אמר ליה ההוא גברא חמי נהור סגיא, 29
 פוכבא נהור ואתה נהור, הא נהורא על נהורא. אמר 30
 ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא 31
 יהודאה קטל. ומן הן וליף רבי ישמעאל, מן הדין 32
 קרניה (בראשית טו, ה): חבט נא השמימה וספר 33
 הפוכבים. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי אית 34
 לי תלת עינין. אמר ליה ההוא גברא חמי נהור 35
 סגיא. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא 36
 גברא אפיי הוא תרתין ידיה וחדא דתנורא. אתא 37
 חורן ואמר ליה חמית בחלמי ארבעה אודינן וכל 38
 עמא מציתין למלוי. אמר ליה את שמיע סגיא. אמר 39
 ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא מגבב 40
 פוכין הוא, וכד הוא טעין להון כל עמא צרקין מן 41
 קדמוי. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי דהוונא 42
 טעין חד פנקס ובה עשרים וארבעה לוחין והוה 43
 פתיב מן הכא ומחיק מן הכא, פתיב מן הכא ומחיק 44
 מן הכא, אמר ליה ההוא גברא סליק לרבו ויהיו 45

45 יט. מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך בדרך, מצאו
 46 אדם אחד שהיה מהלך בדרך, אמר לו מה אתה
 47 עושה, אמר לו אני מהלך בדרך, אמר לו יפה אמרת
 48 שאמרת מהלך בדרך שפכשוה ליסטים שפמותך.
 49 הלך משם יותר ומצא תינוק אחד יושב על פרישת
 50 דרכים, אמר לו איזו דרך קרובה לעיר, אמר לו זו
 51 קרובה ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. הלך רבי יהושע
 52 בזו שקרובה ורחוקה, פיון שהגיע לעיר מצא גנות
 53 ופרדסים מקפים לחומה, וחזר אצל אותו תינוק
 54 ואמר לו בני וכי זו דרך קרובה לעיר, אמר לו אתה
 55 הוא חכם של ישראל, לא כך אמרת לי שזו קרובה
 56 ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. באותה שעה אמר רבי
 57 יהושע אשריכם ישראל שפלקם חכמים מגדולכם
 58 ועד קטנכם. הלך משם ומצא תינוק אחד ובקדו פלי
 59 מכסה, אמר לו מה בדרך מכסה בכלי זה, אמר אלו
 60 בעית אמא דתדע מה דאית עמי לא הות אמרה לי
 61 פסיתיה. הלך משם יותר ומצא תינוק אחד, אמר לו
 62 מימיה של עיר מה הן, אמר לו מה איכפת לך,
 63 השום והבצלים מרביץ. פיון שנכנס לעיר מצא
 64 תינקת עומדת ממלאה מן העין, אמר לה השקיני
 65 מים, אמרה ליה לך ולחמורך. פיון ששטה ופנה
 66 לילך אמר לה בתי עשית כמעשה רבקה. אמרה ליה
 67 אני עשיתי כמעשה רבקה ואתה לא עשית כמעשה
 68 אליעזר. תני מניחין פאה על מעשה קדרה ואין
 69 מניחין פאה על מעשה אלפס. ומעשה ברבי יהושע
 70 שנתארח אצל אשה אלמנה, יום ראשון הכניסה לו
 71 תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שני הכניסה
 72 לו תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שלישי
 73 הקדיחתו במלח תבשיל של גריסין, פיון שטעם רבי
 74 יהושע משך ידו מהם. אמרה לו רבי מפני מה
 75 משכת ירך מן הגריסין הללו, אמר לה כבר סעדתי
 76 מבעוד יום. אמרה ליה אם סעדתי מבעוד יום מפני
 77 מה לא מעטת בפת בדרך שמעטת בגריסין הללו,
 78 שפאה פאה הנחת, על שני תבשילין שאכלת למה
 79 לא הנחת כמו שהנחת בגריסין הללו. באותה שעה
 80 אמר רבי יהושע מימי לא נצחני אדם אלא אלמנה
 81 זו ותינקת אחת ואותם תינוקות, לקים מה שנאמר
 82 רבתי בגוים רבתי בדעות.

83 כ. שרתי במדינות. אמר רבי יוחנן לפי שעברו
 84 ישראל על תנאי שקבלו מסיני, לפיכך היתה למס,
 85 הוא סיני הוא למס, חושבניה דדין כחושבניה דדין.
 86 אמר רבי ישמעאל בר נחמן לפי שעברו ישראל
 87 עבודת פוכבים לפיכך היתה למס, היא למס היא
 88 סמל, אתוי דדין הינון אתוי דדין. רבי ברכיה אמר
 89 הפכה למס סמל. ורבנן אמרי למס, למסא דלכא.

1 אמר ליה חמית בחלמי דאמרין לי באדר את מיית,
 2 וניסן לית את חמי, וזרע ולא חצד. אמר ליה
 3 תלתייהון הן טבין, באדר את מיית, בהדורה של
 4 תורה את מיית, [פרוש מתגבר], וניסן לית את חמי,
 5 נסיונין לית את חמי. וזרע ולא חצד, מה דילידית
 6 לית את קביר. אמר לו חורן חמית בחלמי דלא הוה
 7 ברגלי פטיש, אמר ליה חמיה לית הא בישא אלא
 8 טבא, דמטי חגא ולא הוה ליה לההוא גברא פלום,
 9 מן הן יליף רבי יוחנן, רגל ברגל.

10 יז. חד בר נש אתא לגבי רבי יוסי בר חלפתא אמר
 11 ליה חמית בחלמי דאמרין לי קום סוק לקפודקניא
 12 ואת נסיב פעלא דאבוך. אמר ליה ומי סליק ליה
 13 אבוך מן יומי לקפודקניא, אמר ליה לא. אמר ליה
 14 זיל מד לך עשרים שוריא בביתך, אמר ליה לית
 15 הינון עשרים. אמר ליה זיל מגינן מלעילא לתתא
 16 ומתתא לעילא, ובאתרא דישלם מגין עשרים שריין
 17 תמן את משפח ליה. אזל ועבד בן ואשפכיה
 18 לפעליה ואיעתר. ומן הן יליף ליה רבי יוסי,
 19 קפודקניא, כפא בלשון גון עשרים, דוקניא הן
 20 בלשון גון קורות.

21 יח. חדא אתתא אתת לגבי רבי אלעזר אמרה ליה
 22 חמיית דשריתא דביתא פקעה, אמר לה הוה אתתא
 23 לדה בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת זמן חורן
 24 למשאליניה, אמרה ליה שריתא דביתא פקעה, אמר
 25 לה את ילדית בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת
 26 זמן חורן זמנא תליתיתא אשפחת תלמידוי יתבין
 27 בבי ספרא ובהון לא הוה תמן, אמרה לון אן הוא
 28 רבכון, אמרין לה מה את בעא מיניה, אמרה לון
 29 דלמא דאתון חפמיין למיפשר חלמא דחמית
 30 ברבכון, אמרין לה אמרי לן מה את בעינא ואנן
 31 פתרין לך, אמרה לון חמית בחלמי הוה אתתא
 32 דשריתא דביתא פקעה, אמרין לה הוה אתתא
 33 קברא בעלה. וכד נפקת מן קומיהון שריית מייללא,
 34 שמע רבי אלעזר אמר להו למה הוה אתתא
 35 מייללא, אמרו ליה הוה אתתא אתת למישאלינך
 36 ולא אשפחת יתך. אמר לתלמידוי הוה אתתא מאי
 37 אתת למישאל, אמרין ליה למיפתרינה לחלמא.
 38 אמר להן ומה אמריתו לה, אמרין ליה בן וכן, אמר
 39 להו אפדתון גברא, לא בן פתיב (בראשית מא, יג) : ויהי
 40 כאשר פתר לנו בן הנה, ולא בן אמר רבי יוחנן
 41 החלום הולך אחר פתרונו חוץ מן היין, יש שותהו
 42 וטוב לו יש שותהו ורע לו.

43 אמר רבי אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא
 44 מורדין.

כג. אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַלִּילָה עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיִּחַפֵּשׂ
 רֹחֲמִי (תהלים עז, ט), רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן וְרַבִּי אִיבּוֹ
 וְרַבִּנּוּן אָמְרִי, לִפִּי שִׁחְטָאוּ מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו,
 מִתְנַחֲמִין מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו. וְכֵן אֶת מוֹצֵא שְׁפָל
 נְבוּאוֹת קִשּׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יְרֵמְיָה עַל יִשְׂרָאֵל הַקְּדִים
 יִשְׁעִיה וְרַפְּאֵן, יְרֵמְיָה אָמַר: אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד,
 יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה מט, כא): וְאֶמְרַת בְּלִבְכֶּךָ מִי יִלְדֵּךְ
 לִי אֶת אֱלֹהִי וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: כִּכָּה תִבְכֶּה בַּלִּילָה,
 יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה ל, יט): כִּכּוֹ לֹא תִבְכֶּה חֲנוּן יִחְנֶךָ
 וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה מִעֲנִי, יִשְׁעִיה
 אָמַר (ישעיה יא, יב): וּנְפֻצֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ וְגו'. יְרֵמְיָה
 אָמַר: דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלּוֹת, יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה מ, ג):
 קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פֶּנּוּ דֶּרֶךְ ה'. יְרֵמְיָה אָמַר: הִיוּ
 צָרִיהָ לְרֹאשׁ. יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה ס, יד): וְהִלְכוּ אֲלֶיךָ
 שְׁחוֹת בְּנֵי מַעֲנִיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר: וַיֵּצֵא מִן בֵּית צִיּוֹן
 וְגו', יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה נט, כ): וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל.
 יְרֵמְיָה אָמַר: זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סה,
 יז) כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שְׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא
 תִזְכְּרֶנָּה הָרָאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלִינָה עַל לֵב. יְרֵמְיָה אָמַר:
 חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה מו, כב):
 מִחִיתִי כַעֲב פִּשְׁעֶיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר: טִמְאַתָּה בְּשׁוּלִיָּה,
 יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה ד, ד): אִם רָחֵץ ה' אֶת צֹאת בְּנוֹת
 צִיּוֹן. יְרֵמְיָה אָמַר: יָדוּ פֶּרֶשׁ צָר, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה
 יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדוֹ. יְרֵמְיָה אָמַר: כָּל עֲמָה
 גָּאֻנָּחִים וְגו', יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה מט, י): לֹא יִרְעִבוּ
 וְלֹא יִצְמָאוּ. יְרֵמְיָה אָמַר: לֹא אֲלִיכֶם כָּל עֲבָרֵי דֶרֶךְ,
 יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה לב, טו): עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ
 מְמָרוֹם. יְרֵמְיָה אָמַר: מְמָרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בַּעֲצָמַתִּי,
 יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה נז, טו): מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכּוֹן וְאֶת
 דֶּפֶא וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי, יִשְׁעִיה
 אָמַר: (ישעיה נב, ב): הִתְפַּתַּחִי מוֹסְרֵי צֹאנֶיךָ, יְרֵמְיָה
 אָמַר: סָלַח כָּל אֲפִירֵי, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סב, י): סִלּוּ
 סִלּוּ הַמִּסְלָה סִקְלוּ מֵאֲכֹן. יְרֵמְיָה אָמַר: עַל אֱלֹהִי אֲנִי
 בּוֹכִיָּה, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה נב, ח): כִּי עֵינַי בָּעֵינַי יִרְאוּ
 וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: פִּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ, יִשְׁעִיה אָמַר:
 (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמְכֶם. יְרֵמְיָה אָמַר:
 צָדִיק הוּא ה', יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה ס, כא): וְעַמְּךָ כָּלָם
 צָדִיקִים. יְרֵמְיָה אָמַר: קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי, יִשְׁעִיה אָמַר:
 (ישעיה ס, יח): וְקָרָאתִי לְשׁוֹעָה חוֹמַתֶּיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר:
 רָאָה ה' כִּי צָר לִי, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סו, יד):
 וְרֵאִיתֶם וְשִׁשׁ לְבָבְכֶם. יְרֵמְיָה אָמַר: שָׁמְעוּ כִּי גָאֻנָּחָה
 אֲנִי, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סו, א): נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי.
 יְרֵמְיָה אָמַר: תָּבֵא כָל רַעְתָם לִפְנֶיךָ, יִשְׁעִיה אָמַר:
 (ישעיה נז, ט): וְהִבִּיאֹתִים אֶל הָר קִדְשִׁי.

אָמַר רַב עֻקְבָּא בַּלִּיל תִּשְׁעָה בָּאֵב נִכְנָס אֲבָרְהָם
 אֲבִינוּ לְבֵית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים, אֲחִזּוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בְּיָדוֹ וְהָיָה מְטִיל בּוֹ אֲרָפוֹת וְקִצְרוֹת. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא (ירמיה יא, ט): מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי, אָמַר לוֹ
 רַבּוֹנִי בְּנֵי הֵיכָן הֵם, אָמַר לוֹ חֲטָאוּ וְהִגְלִיתִים לְבֵין
 הָאֲמוֹת. אָמַר לוֹ לֹא הָיוּ בֵּין צָדִיקִים. אָמַר לוֹ (ירמיה
 יא, ט): עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהִסְתַּפֵּל
 בְּטוֹכִים שִׁבְהֶם. אָמַר לוֹ סוּגִיָּהוֹן בִּישׁוֹן, דְּכַתִּיב:
 עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה הַרְבִּים. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהַבִּיט
 לְבָרִית מִלֵּלָה שֶׁבִּבְשָׂרָם. אָמַר לוֹ חֲיִיךָ כִּפְרוּ בָּהּ,
 שְׁנֵאֲמַר (ירמיה יא, טו): וּבִשָּׂר קִדְשׁ יַעֲבִרוּ מֵעֲלֶיךָ. וְלֹא
 עוֹד אֵלָּא שֶׁהָיוּ שִׁמְחִין בַּמִּפְלָתָם אֵלּוּ עַל אֵלּוּ,
 דְּכַתִּיב (ירמיה יא, טו): כִּי רַעְתְּכִי אֲזֻ תַעֲלֹזִי,
 וְכַתִּיב (משלי יז, ה): שְׂמֵחַ לֹא יִנְקָה. וּמִפְנֵי מַה
 גָּאֻמַר מְגִלַת קִינוֹת אֵלֶּפָא בֵּיתָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
 נַחֲמָיָה וְרַבִּנּוּן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לִפִּי שִׁכְתוֹב (דניאל ט,
 יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרַתְךָ וְגו'. שְׁהִיא כְּתוּבָה
 מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו, לִפְנֶיךָ נִכְתְּבָה הַמְּגִלָּה הַזֹּאת
 אֵלֶּפָא בֵּיתִין ז' כְּנֻגָּד ז'.

כא. רַבִּי נַחֲמָיָה אוֹמֵר אֵף עַל פִּי שִׁקְלָלְךָ יְרֵמְיָה
 בְּאֵלֶּפָא בֵּיתִין אֵיכָה, הַקְּדִים יִשְׁעִיה וְרַפְּאֵן עַל כָּל
 פְּסוּק וּפְסוּק עַד תָּבֵא כָּל רַעְתָם לִפְנֶיךָ.

כב. כִּכָּה תִבְכֶּה בַּלִּילָה. (תהלים מב, ד): הִנֵּתָה לִי
 דְּמַעְתִּי לֶחֶם יוֹמָם וְלִילָה וְגו', רַבִּי אֲחָא וְרַבִּנּוּן, רַבִּי
 אֲחָא אוֹמֵר כְּשֶׁם שֶׁהִלָּחַם תְּדִיר כֶּף דְּמַעְתִּי תְּדִירָה.
 רַבִּנּוּן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁבּוֹכָה אֵינוֹ אוֹכֵל,
 שְׁנֵאֲמַר (שמואל א, א, ט): וְתִבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל. וְכֵן אָמַר
 לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל יב, ג): וְאֶתָּה
 בֶּן אָדָם עֲשֵׂה לָךְ כָּלִי גּוֹלָה וְגו', מַהוּ כָּלִי גּוֹלָה,
 רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי חֲלַפְתָּא, רַבִּי
 חִיָּא בַר אֲבָא אָמַר חֲמַת וְשִׂטִּיחַ וְקַעֲרָה, וְכָל אֶחָד
 וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ לְשִׁמּוֹשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים, חֲמַת נֹתֵן בָּהּ קֶמֶח
 וְנוֹתְנָה תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְקַעֲרָה אוֹכֵל בָּהּ וְשׁוֹתָה בָּהּ,
 שִׂטִּיחַ לִישִׁיבָה וַיִּשֹׁן עָלֶיהָ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי
 חֲלַפְתָּא אָמַר קֶפֶה שֶׁל אֲרִבְעַת אֲזִנִּים וְהִיא מְחוּזָּקָה
 אֶת הַפֶּל. לִכְךָ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לִישְׁרָאֵל (יחזקאל כד, כד): וְהִנֵּה יִחֻזְקָאֵל לָכֶם לְמוֹפֶת
 כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה תַעֲשׂוּ וְגו', וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן אֵלָּא
 כִּיּוֹן שִׁגְלוּ הָיָה אֶחָד בָּא לָלוֹשׁ אֶת עֵיסָתוֹ וְלֹא הָיָה
 יוֹדֵעַ בָּמָה, וְהָיָה חוֹפֵר בָּאֶרֶץ וְעוֹשֶׂה גּוֹמָא וְלֹשׁ
 בְּתוֹכָהּ וְהִיוּ הַצְּרוּרוֹת מַדְבְּקוֹת בְּעִיסָתָן, וְכִיּוֹן
 שֶׁנֹּתְנָה בְּתוֹךְ פִּיּוּ הָיוּ שְׁנֵי קְהוֹת עָלָיו, לָקִים מַה
 שְׁנֵאֲמַר (איכה ג, טו): וַיִּגְרַס בַּחֲצִץ שְׁנֵי, וְכָל אֵילָיוֹן לֹא
 יִהְיֶה בְּלִפִּי וְאִמַּת אַעֲלִילַת לְלִפִּי (תהלים מב, ד): בְּאֶמֶר
 אֲלֵי כָּל הַיּוֹם אֵימָה אֶלְהִיָּךְ.

דבר אחר, אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלִּילָה, רַבִּי אִיבּוֹ וְרַבִּי

וגו'. שְׁנוֹת יָמִין עָלִיוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ
אִם חָלְלִין הֵן אֵת סִכָּר, דְּכָל דְּחָשׁ שׁוּפִיָּה מְכַרִּיא,
וְאִם שְׁנֵי יָמִין לֵית סִכָּר, וְהִיא דַּעְתִּיהָ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן לִוִּי [דַּאֲמַר כִּי אִם מֵאֵס מֵאֲסִתָּנוּ, אִם מֵאִסָּה הִיא
לֵית סִכָּר, וְאִם קָצִיפָה הִיא אֵת סִכָּר, דְּכָל מֵאֵן
דְּכַעֲסִים שׁוּפִיָּה מִתְרַצָּה].

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְיִשְׂרָאֵל אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת, סוּפְכֶם
לְהִיּוֹת בּוֹכִים בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל
בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת (במדבר יא, י'): וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם
בְּכִיָּה לְמִשְׁפַּחְתָּיו. (במדבר יד, א'): וַתֵּשָׂא כָּל הָעֵדָה
וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ,
רַבִּי אֵיבּוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר
אֶחָד בְּרַמָּה וְאֶחָד בְּבָבֶל. בְּרַמָּה דְּכִתִּיב (ירמיה לא, יד):
קוֹל בְּרַמָּה נִשְׁמָע נְהִי כִּכִּי תַמְרוּרִים וּגּו'. בְּבָבֶל
דְּכִתִּיב (תהלים קלז, א'): עַל נְהָרוֹת בָּבֶל וּגּו'. רַבִּי יְהוּדָה
בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר אֶחָד בִּיהוּד מְדִינָתָא, וְאֶחָד בְּבָבֶל.
בִּיהוּד מְדִינָתָא, כָּכוּ תַבְּכָה בְּלִילָה. בְּבָבֶל, עַל נְהָרוֹת
בָּבֶל.

אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל,
בְּשֹׁכֵר אוֹתָהּ הַבְּכִיָּה אֲנִי מְכַנִּים גְּלוּתֵיכֶם, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב (ירמיה לא, טו'): כֹּה אָמַר ה' מְנַעֲי קוֹלְךָ מִבְּכִי
וּגּו'. וַיֵּשׁ תַּקְוָה לְאַחֲרִיתָךְ נֶאֱמַר ה'. כֹּה תַבְּכָה. כֹּה
עַל עֵגֶל אֶחָד, תַּבְּכָה עַל שְׁנֵי עֲגֻלִּים.

דְּבָר אַחֵר, עַל יְהוּדָה וְעַל צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.
דְּבָר אַחֵר, כֹּה עַל גְּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, תַּבְּכָה עַל
גְּלוּת שִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין.

דְּבָר אַחֵר, בּוֹכָה וּמְבַכָּה אַחֲרִים עִמָּה. בּוֹכָה וּמְבַכָּה
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּה, דְּכִתִּיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא
ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמַסְפָּד. בּוֹכָה
וּמְבַכָּה מִלֵּאכִי הַשֶּׁרֶת עִמָּה, דְּכִתִּיב (ישעיה לג, ז): הֵן
אֶרְאֶלֶם צָעֲקוּ חֲצָה, אָמַר רַבִּי זְעִירָא חִיצָה פְּתִיב,
חִיצָה הִיא גְּבִיָּה דְּנִכְסִינִיָּה.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כִּמָּה דָּאת אָמַר (בראשית טז, ה'): וַיֵּצֵא
אוֹתוֹ הַחוּצָה. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁמִים וְאַרְצֵי עִמָּה,
הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (ויאל ב, י'): שָׁמַשׁ וַיִּרְחַ קִדְרוֹ. כֹּה,
בּוֹכָה וּמְבַכָּה הָרִים וּגְבָעוֹת עִמָּה, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב (ירמיה ד, כד): רֵאִיתִי אֶת הַהָרִים וּגּו'. כֹּה
בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁבָעִים אֲמוֹת עִמָּה.

אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָם שְׁבָעִים פָּרִים שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל
מְקַרִּיבִין בְּחָג, פִּנְגָּד שְׁבָעִים אֲמוֹת הֵם, כְּדִי שְׁלֹא
יַעֲדָה הָעוֹלָם מֵהֶם. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
עִמָּה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (במדבר יד, א'): וַתֵּשָׂא כָּל הָעֵדָה
וּגּו'. רַבִּי חוּנְיָא מְתַנֵּי לִיהּ בְּשֵׁם רַבִּי נַחֲמִיָּה וַתֵּשָׂא
פְּתִיב, חוּבִי בִישָׂא אוֹזְפִיתוֹן לְדִרְיָא, כִּמָּה דָּאת
אָמַר (דברים כד, י'): כִּי תֵשָׂה בְּרַעְךָ.

יְהוּדָה בֶּר סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר אָמַרָה כְּנֶסֶת
יִשְׂרָאֵל לְפָנֶי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שְׁכָר
שְׁהַשְׁבַּרְתִּי לְפָנֶיךָ בְּלִילָן שֶׁל מַלְכִּיּוֹת, כִּמָּה דָּאת
אָמַר (בראשית יד, כ'): וּבְרוּךְ אֵל עָלִיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיךְ
בִּידֶךָ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שִׁירִין שְׁשִׁירְתִּי
לְפָנֶיךָ בְּלִילוֹת, כִּמָּה דָּאת אָמַר (ישעיה לח, כ'): וּנְגִינוֹתִי
נִנְגָן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. בְּלִילָה, זֶה לִילּוֹ שֶׁל פְּרָעָה,
דְּכִתִּיב (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְלִילּוֹ שֶׁל
גְּדֵעוֹן שְׁהָפָה אֶת מַחְגָּה מִדֵּין וְעַמְלָק, דְּכִתִּיב (שופטים
ד, ט): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא, וְלִילּוֹ שֶׁל סַנְחִרִיב שְׁכָתוֹב
בּוֹ (מלכים ב, יט, לה): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא וַיֵּצֵא מִלֶּאֱזָר
ה'. עַם לְבָבִי אֲשִׁיחָה, מִשְׁתַּעֲי אֲנָא עִם לְבִי, וַיַּחֲפֹשׂ
רוּחִי, וּמִפְשָׁפֶשׂ בְּעוֹבְדֵי, וְאוֹמַר (תהלים עז, ח):
הֲלַעֲזוּלָמִים יִזְנַח ה' וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, חֵס
וְשָׁלוֹם לֹא שָׁבַק וְלֹא שָׁבִיק, דְּכִתִּיב (איכה ג, לא): כִּי
לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'. וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, וְלֹא
לְרָצוֹת, לְשַׁעֲבֵר הִיָּה מְרָצָה לְאַחֲרִים, מִשָּׁה בּוֹעֵס,
וְדָת אוֹמַר (שמות לג, יא): וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה, קָרִי בִיה
וְשׁוֹב. אֲלֵיהּ בּוֹעֵס, וְדָת אוֹמַר (מלכים א, יט, טו): לָךְ
שׁוֹב לְדִרְכְּךָ מִדְּבָרָה דְּמִשְׁק. וְעַכְשִׁיו לֹא לְרָצוֹת וְלֹא
לְרָצוֹת. הָאֶפֶס לְנִצָּח חֲסִדוֹ, מָהוּ הָאֶפֶס, אָמַר רַבִּי
רַחֲבִין לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא, כִּמָּה דָּאת אָמַר (עמוס ו, י'):
וְאָמַר אֶפֶס. רַבִּי חֲנִינָא בֶר פִּפְא וְרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי
חֲנִינָא אָמַר נִגְמַר אוֹתוֹ דְּבָר שְׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְמִשָּׁה (שמות לג, יט): וַחֲנַנִי אֶת אֲשֶׁר אֲחֹן. רַבִּי
סִימּוֹן אוֹמַר הָא חֲסִילָה וְהָא מְסַכְמָא, עַל יְדֵי יְרֵמְיָה
שְׁאָמַר (ירמיה טז, ה'): כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמִי. הַשְּׁכַח
חֲנוּת אֶל. הַשְּׁכַח חֲנוּתוֹ אֶל (במדבר ט, כ'): עַל פִּי ה'
יַחֲנוּ. הַשְּׁכַח (שמות לה, ו'): כִּי אֶל רַחוּם וַחֲנוּן, אִם
קָפִץ בָּאֵף רַחֲמִיו סִלָּה, אֵף עַל גֵּב דְּהוּא כְּעִים רַחֲמִיו
קָרִיבִין. וְצִיּוֹן אָמַרָה: עֲזֹבֵנִי ה' וְאֲדֹנִי שְׁכַחֲנִי,
דְּכִתִּיב (ישעיה מט, יד): וַתֵּאֱמַר צִיּוֹן עֲזֹבֵנִי ה' וּגּו'.

(תהלים עז, יא): וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא וּגּו'.

אָמַר רַבִּי אֶלְפִּסְבִּידְרָאי עַל יְדֵי שְׁלֹא חֲלִינוּ פָּנֶיךָ
בַּתְּשׁוּבָה נִשְׁתַּנִּית הִימִין.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמִנִי נִתְחַלְלָה אוֹתָהּ שְׁבוּעָה
שְׁפָרַת עֲמָנוּ בַּחוּרֵב וְנִשְׁתַּנִּית הִימִין.

אָמַר רַבִּי סִימּוֹן הַשְּׁמַעֲתָ מִימִיָּה גִלְגַּל חֲמָה חוּלָה
וְאִינוּ יָכוֹל לְעֻלּוֹת וּלְשִׁמְשׁוֹ, לְשִׁמְשׁוֹ אֵין חֲלִילִין
וּלְפָנֶי יֵשׁ חֲלִילִין.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְגַבּוֹר שְׁהִיָּה שֵׁם בְּמִדִּינָה וְהִיוּ בְּנֵי
הַמִּדְיָנָה בּוֹטְחִים בּוֹ וְאוֹמְרִים לֹא יָבוֹאוּ גִּיסוֹת לְכָאן,
בָּאוּ הַגִּיסוֹת לְעִירוֹ, בִּיּוֹן שְׁהוּא יוֹצֵא וּמְרָאָה לָהֶם
פָּנִים מִדֵּי הֵן בּוֹרְחִין. פַּעַם אַחַת בָּאוּ הַגִּיסוֹת, אָמַר
לָהֶם יְמִינִי חֲשָׁשָׁה לִי, אֶבֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ
כֵּן אֱלֹא (ישעיה נט, א'): הֵן לֹא קָצַרָה יַד ה' מִהוֹשִׁיעַ

אָמַר (דברים טז, ג): לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁחָבְלוּ מִשְׁכּוֹן עֲנִי בַתּוֹף
בַּתִּיהֶם, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (דברים כד, יב): וְאִם אִישׁ עֲנִי
הוּא לֹא תִשָּׁכַב בַּעֲבֹטוֹ.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁעָשְׂקוּ שָׂכִיר שְׂכִיר, כְּמָה דָּאֵת
אָמַר (דברים כד, יד): לֹא תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁגָּזְלוּ מִתְּנוּת עֲנִי, כְּמָה דָּאֵת
אָמַר (ויקרא יט, י, כג, כב): לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אַתָּם.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁאָכְלוּ מִעֵשֶׂר עֲנִי. רַבִּי בִּיבִי
וְרַבִּי הוֹנָא בָּשָׂם רַב הָאוֹכֵל טָבֵל שֶׁל מִעֵשֶׂר עֲנִי, חִיב
מִיתָה.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּמָה
דָּאֵת אָמַר (שמות לב, יח): קוֹל עֲנוֹת אֲנֹכִי שִׁמְעֵ, אָמַר

רַבִּי אַחָא קוֹל קְלוֹס עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ. רַבִּי
יְהוּדָה בָּשָׂם רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵין לָךְ דּוֹר וְדוֹר שְׂאִינוּ

נוֹטֵל מִחֶטְאוֹ שֶׁל עָגֹל.

כֹּט. וְיִמְרַב עֲבָדָה, אָמַר רַבִּי אַחָא עַל שֶׁהָיוּ
מִשְׁתַּעֲבָדִים בַּעֲבַד עֲבָרִי, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (ירמיה לד,

יד): מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים תִּשְׁלַחֻ. הִיא יֹשֶׁבֶת בְּגוֹיִם לֹא
מִצָּאָה מְנוּחָה, רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי נַחֲמִיָּה בָּשָׂם רַבִּי שִׁמְעוֹן

בֶּן לִקִּישׁ אָמַר אֵלּוּ מִצָּאָה מְנוּחָה לֹא הָיְתָה חוּצוֹת,
וְדִכְּוִתִּיהָ (בראשית ח, ט): וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחָה.

וְדִכְּוִתָּהּ (דברים כח, סה): וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא
יִהְיֶה מְנוּחָה לְבָךְ רִגְלֶךָ. כָּל רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין

הַמִּצָּרִים, כִּהְיָא דִתְנֵן דְּבָרֵי בֶן נָנֶס בְּסִימָנִיו
וּבְמִצָּרָנָיו.

דָּבָר אַחֵר, כָּל רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמִּצָּרִים, בְּיוֹמִין
דַּעֲקָא, מִשְׁכַּעָה עֲשֶׂר בְּתִמְזוֹז עַד תִּשְׁעָה בְּאַב, שִׁבְעָה

קִטָּב מִרִירִי מִצּוֹי, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (תהלים צא, ו): מִדְּבָר
בְּאֶפֶס לִי הִלֵּךְ מִקִּטָּב יִשׁוּד צְהָרִים. רַבִּי אַבָּא בַר בְּהִנָּא

וְרַבִּי לִוִּי, רַבִּי אַבָּא בַר בְּהִנָּא אָמַר דְּהוּא גְּזִיז סוּגִיָּא
דְּטִיִּהְרָה מְרִישֶׁהוֹן דְּשִׁית עַד סוֹפִיהוֹן דְּתִשְׁעָה. וְרַבִּי

לִוִּי אָמַר דְּהוּא גְּזִיז סוּגִיָּא דְּיוֹמָא מְסוֹפִיהוֹן דְּאֶרְבַּע
עַד רִישִׁיהוֹן דְּתִשְׁעָה, וְאִינוּ מְהִלָּךְ לֹא בַחֲמָה וְלֹא

בְּצֹל, אֵלּא בְּצֹל הַסְמוּךְ לַחֲמָה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי
שִׁמְעוֹן בֶּן לִקִּישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כָּלוּ מְלֹא עֵינַיִם,

קִלְפוֹת קִלְפוֹת, וּשְׁעָרוֹת שְׁעָרוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
לִקִּישׁ אָמַר עֵין אַחַת נְתוּנָה עַל לְבֹו וְכָל מִי שְׂרוּאָה

אוֹתוֹ נּוֹפֵל וּמֵת. וּמַעֲשֶׂה בַחֲסִיד אֶחָד שְׂרָאָה אוֹתוֹ
וְנָפַל עַל פָּנָיו וּמֵת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוּדָה בְּרַבִּי יִהְיֶה.

שְׁמוּאֵל חֲמִיתָה וְלֹא נָפַל, אָמַר עֶכְשָׁן בֵּית. רַבִּי אַבְהוּ
הָוֵה יְתִיב וּמִתְנָא בְּהָדָא כְּנִישְׁתָּא מְדוּכְתָּא דְקִסְרִי,

חֲמָא חַד בַּר נֶשׁ דְּטַעֲיִן חָדָא קִטִּיתָא וְאֵזֵל לְמִימְחִי
חֲבִרִיהָ, חֲמָא מְזִיקָא קָאִי בַתְרִיהָ דְּטַעֲיִן קִטִּיתָא

כֹּד. בְּלִילָה, לָמָּה בְּלִילָה, לָפִי שְׂאִין קוֹל הוֹלֵךְ אֵלָּא
בְּלִילָה, לָכֵן גָּאֵר בְּלִילָה.

אָמַר רַבִּי אֵיבֹו לִילָה מוֹשֵׁף עֲמָה קִינָה. מַעֲשֶׂה
בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה בִּשְׁכּוֹנָתוֹ שֶׁל רַבִּין גְּמַלְיָאֵל,

וְהָיָה לָהּ בֶּן תִּשְׁחָרֵת וּמֵת, וְהָיְתָה בּוֹכָה עָלָיו בְּלִילָה,
וְהָיָה רַבִּין גְּמַלְיָאֵל שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ וְהָיָה נֹזֵף חֲרָבִין

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה בּוֹכָה עֲמָה עַד שֶׁנִּשְׁשָׂרוּ רִיסֵי
עֵינָיו, וּבִיּוֹן שֶׁהִרְגִישׁוּ בּוֹ תִלְמִידָיו, עָמְדוּ וּפְנּוּ אוֹתָהּ

מִשְׁכּוֹנָתוֹ.

כֹּה. וְדַמְעָתָה עַל לִחְיָה. עַל כִּהְיָיָה, כְּמָה דָּאֵת
אָמַר (דברים יח, ג): וְנָתַן לִכְהֵן הַזֶּזֶר וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה.

דָּבָר אַחֵר, עַל גְּבוּרִיָּה, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (שופטים טו,
ט): וַיִּמְצָא לַחִי חֲמור טְרִיָּה.

דָּבָר אַחֵר, עַל שׁוֹפְטִיָּה, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (מִיכָה ד, יד):
בִּשְׁכֹּב יָפוּ עַל הַלְחִי.

דָּבָר אַחֵר, עַל בַּחוּרִיָּה, אֶת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שְׁנֹכְנִסוּ
שׁוֹנָאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ תִּפְשׁוּ אֶת הַבַּחוּרִים וְכִפְתּוּ

יְדֵיהֶן לְאַחוּרֵיהֶן, וְהָיוּ בּוֹכִין וְהָיוּ הַדְּמָעוֹת יוֹרְדוֹת
עַל לְחֵייהֶן וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין לְקַנְחָן, וְנוֹשְׁרוֹת עַל

לְחֵייהֶם כְּצִרְכַּת הַשְּׁחִין.

כו. אֵין לָהּ מְנַחֵם, אָמַר רַבִּי לִוִּי כָּל מְקוֹם שְׁנֹאֵמַר
אֵין הָיָה לָהּ. (בראשית יא, ל): וַתְּהִי שָׂרִי עֶקְרָה אֵין לָהּ

וָלֵד, וְהָיָה לָהּ, שְׁנֹאֵמַר (בראשית כא, א): וְהָיָה פֶקֶד אֶת
שָׂרָה. וְדִכְּוִתִּיהָ (שמואל א, א, ב): וּלְחַנָּה אֵין יִלְדִים,

וְהָיָה לָהּ, שְׁנֹאֵמַר (שמואל א, א, ב, כא): כִּי פֶקֶד ה' אֶת
חַנָּה. וְדִכְּוִתִּיהָ (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דִרְשׁ אֵין לָהּ,

וְהָיָה לָהּ, שְׁנֹאֵמַר (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אֶף
בֶּן אֶת אוֹמֵר: אֵין לָהּ מְנַחֵם, וְהָיָה לָהּ,

שְׁנֹאֵמַר (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמָכֶם.

כו. כָּל רַעֲיָה בְּגָדוֹ בָּהּ הָיוּ לָהּ.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכִפֵּר חֲנָן, זֶה מִיכָאֵל וְגִבְרִיאֵל.

כח. גָּלְתָה יְהוּדָה, אֲמוֹת הָעוֹלָם אֵינָן גּוֹלִים, אֵלּא
אֶף עַל פִּי שְׁגוֹלִים אֵין גְּלוּתָם גְּלוּת, אֲמוֹת הָעוֹלָם

שְׂאוּכָלִים מִפְתָּם וּשְׁוֹתִים מִיָּנָם, אֵין גְּלוּתָם גְּלוּת,
אֶבֶל יִשְׂרָאֵל שְׂאִין אוֹכְלִין מִפְתָּם וְאֵין שְׁוֹתִין מִיָּנָם,

גְּלוּתָם גְּלוּת. אֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן מְהֻלָּכִים
בְּאִסְקִפְטִיּוֹת שְׁלֵהֶם, אֵין גְּלוּתָם גְּלוּת, אֶבֶל יִשְׂרָאֵל

שֶׁהֵן מְהֻלָּכִין יְחִפִּין, גְּלוּתָם גְּלוּת. לָכֵן גָּאֵר: גָּלְתָה
יְהוּדָה. כָּאֵן הוּא אוֹמֵר גָּלְתָה יְהוּדָה, וְלִהְלֹךְ הוּא

אוֹמֵר (ירמיה נב, כז): וַיִּגַּל יְהוּדָה מִעַל אֲדָמָתוֹ, אֵלּא
בֵּיּוֹן שְׁגָלוּ תִשָּׁשׁ כְּחֵן כְּנֻקָּה, לָכֵן גָּאֵר: גָּלְתָה

יְהוּדָה. מַעֲנִי, עַל שֶׁאָכְלוּ חֶמֶץ בִּפְסַח, כְּמָה דָּאֵת

45 וּבֶן נֶקְדִּימוֹן, וּבֶן בִּלְכָא שְׁבוּעַ. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל
 46 לְסַפֵּק מְזוֹנוֹת שֶׁל מְדִינָה עֶשֶׂר שָׁנִים, וְהָיָה שֵׁם בֶּן
 47 בְּטִיחַ בֶּן אַחֲוָתוֹ שֶׁל רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זַבְּאִי שֶׁהָיָה מִמִּנְהָ
 48 עַל הָאוֹצְרוֹת, וְאוֹקִיד כָּל אוֹצְרֵיָא, שְׁמַע רֶבֶן יוֹחָנָן
 49 בֶּן זַבְּאִי אָמַר וַי, אֲזַלִּין אֲמִירוֹן לְבֶן בְּטִיחַ אָמַר
 50 חֲבִיבִךָ וַי. שְׁלַח וְאַתְּהָ, אָמַר לוֹ לְמָה אֲמַרְתָּ וַי, אָמַר
 51 לוֹ לֹא אֲמַרְתִּי וַי, אֵלָּא וְהָ אֲמַרִי. אָמַר לוֹ וְהָ אֲמַרְתָּ,
 52 וְלְמָה אֲמַרְתָּ וְהָ. אָמַר לִי הָ דְאוֹקִידְתָּ כָּל אוֹצְרֵיָא,
 53 וְאַמַּרְתִּי דְכָל זְמַן דְּאוֹצְרֵיָא קִנְיָן לֹא יִהְיִיבִין
 54 גְּשְׁמִיָהוֹן לְמַעַבְדַּ קְרָבָא. בִּין וַי לִּיה נִמְלִט רֶבֶן יוֹחָנָן
 55 בֶּן זַבְּאִי, וְקָרָא עָלָיו (קהלת ז, יב): וַיִּתְרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה
 56 תַּחֲתִּיהָ בַּעֲלִיָּה. לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים יָצָא רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן
 57 זַבְּאִי לְטִיִּל בְּשׁוּק, וַרְאָה אוֹתָם שְׁשׁוּלְקִין תְּכָן
 58 וְשׁוֹתִין מִיָּמִיו, אָמַר בְּנֵי אָדָם שְׁשׁוּלְקִין תְּכָן וְשׁוֹתִין
 59 מִיָּמִיו וְכוּלִין לַעֲמֹד בַּחֲיִילוֹתָיו שֶׁל אֶסְפִּסְיָאנוֹס,
 60 אָמַר כָּל סָמָא דְמִילְתָא גִּיפּוּק לִי מִהֲכָא, שְׁלַח וְאָמַר
 61 לְבֶן בְּטִיחַ אֶפְקֹנִי מִהֲכָא, אָמַר לִי עֲבַדְיִנָּן בִּיגְיָנָן
 62 דְּלֹא יָפּוּק בַּר גִּישׁ מִהֲכָא אֵלָּא דְמִית. אָמַר אֶפְקֹנִי
 63 בְּדַמּוֹת דְּמִית. טַעַן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרִישִׁיָּה, וְרַבִּי
 64 יְהוֹשֻׁעַ בְּרַגְלִיָּה, וּבֶן בְּטִיחַ מִתְּחֵלָה קוֹמוּי. מִן דְּמִטּוֹן
 65 בָּעוֹן מוֹדְקֵרִיָּה, אָמַר לְהוּ בֶּן בְּטִיחַ כֶּף אַתָּם
 66 רוֹצִים, שִׁיְהִיו אוֹמְרִין מַת רֶבֶן וַדְקֵרוּהוּ. בִּין דְּאָמַר
 67 לְהוּ כֶּף שְׁבֻקּוֹנִיָּה. מִן דְּנִפְקִין מִן פִּילִי, טַעֲנוֹנִיָּה
 68 וַיְהִיבּוֹנִיָּה בְּחַד בֵּית עוֹלָם וַחֲזָרוּ לְמַדִּינָה. נִפְקַ רֶבֶן
 69 יוֹחָנָן בֶּן זַבְּאִי לְטִיִּל בַּחֲיִילוֹתָיו שֶׁל אֶסְפִּסְיָאנוֹס,
 70 אָמַר לוֹן אֵן הוּא מִלְכָּא, אֲזַלּוֹן וְאָמְרוּ לְאֶסְפִּסְיָאנוֹס,
 71 חַד יְהוּדִי בָּעִי לְמִישָׁאֵל בְּשַׁלְמָךְ, אָמַר לְהוֹן יִיתִי, מִן
 72 דְּאֵתָא אָמַר לִי וּבִיבָא מְאָרִי אֶפְלָטוֹר. אָמַר לִי
 73 שְׂאִילָא דְמֶלֶךְ שְׂאִילָת בִּי וְאֵנָּה לִית אֵנָּה מְלִיךְ, וְכַדוּ
 74 שְׁמַע מִלְכָּא וְקָטִיל לְהַהוּא גְּבָרָא. אָמַר לִי אִם לִית
 75 אֵת מְלִיךְ סוֹף אֵת מְלִיךְ, דְּלִית הָדִין בֵּיתָא חֲרִיב אֵלָּא
 76 עַל יְדֵי מְלִיךְ, שְׁנָאמַר (ישעיה י, לד): וַחֲלַכְנוֹן בְּאֲדִיר
 77 יָפוּל. נִסְבּוֹנִיָּה וַיְהִיבּוֹנִיָּה לָגִיו מִן שְׁבָעָה קִנְקִלִין,
 78 וְהוּוֹן שְׂאִילִין לִיָּה כְּמָה שְׁעִין בְּלִילִיָּא וְאָמַר לְהוֹן,
 79 כְּמָה שְׁעִין בִּימָמָא וְאָמַר לְהוֹן. מִנָּן הָוָה יָדַע רֶבֶן
 80 יוֹחָנָן בֶּן זַבְּאִי, מִפְּשׁוּטִיָּה. לְכַתֵּר תִּלְתָּא יוֹמִין אֲזַל
 81 אֶסְפִּסְיָאנוֹס מִסְחִי בַּהֲדָא גִּפְנָא, מִן דְּסָחָא וּלְבִשַׁח חַד
 82 מִסָּן דִּידִיָּה אֵתָת בְּשׁוּרָה וּבְשׁוּרָה מִית גִּירוֹן
 83 וְאַמְלִיכּוֹנִיָּה בְּנֵי רוּמִי, בָּעִי לְמַלְבֵּשׁ חַד מִסָּן חוֹרָן
 84 וְלֹא עָלִיל. שְׁלַח וְאַתְּהָ לְרֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זַבְּאִי, וְאָמַר
 85 לִיָּה לִית אֵת אָמַר לִי כָּל אִילִין יוֹמִיָּא הוֹיָנָא לְבִישׁ
 86 תְּרִין מִסָּאגִי וְהוּוֹן עָלִילִין בִּי, וְכַדוּ חַד עָלִיל וְחַד לֹא
 87 עָלִיל. אָמַר לִיָּה בְּשׁוּרָתָא טְבַתָּא אִיתְּבִשְׁרָתָּ,
 88 דְּכְתִיב (משלי טו, ל): וּשְׁמוּעָה טוֹבָה תִּדְשֵׁן עַצְמָךְ, אָמַר
 89 לוֹ מָה נַעֲבִיד דְּאֵעִיל, אָמַר לוֹ מִי אֵית לָךְ בַּר גִּישׁ
 90 דְּסָנְאִית לִיָּה אוֹ דְּחָב לָךְ, יַעֲבֹרִיָּה קִמָּךְ וּבְשָׁרְךָ

1 דְּפָרְזָלָא קָם וְצָרִיחַ, אָמַר לִיָּה מָה אֵת בָּעִי קָטִיל
 2 חֲבֵרְךָ. אָמַר לִיָּה בַּהֲדָא בַּר גִּישׁ קָטִיל חֲבֵרִיָּה, אָמַר
 3 לִיָּה הָא מְזִיקָא קָאִים בְּתֵרִיָּה דְּטַעֲנִין קָטִיתָא דְּפָרְזָלָא,
 4 אֵת מְחִי לִיָּה בַּהֲדָא וְהוּא מְחִי לִיָּה בְּהֵיָּא וְנִמָּת. רַבִּי
 5 יוֹחָנָן הָוָה מְפַקֵּד לְסַפְרֵיָּא וּמִתְּנָנִיָּא דְּלֹא לְהוּוֹן
 6 טַעֲנוֹנִין עֲרָקְתָּא מִיְּנוֹקִיָּא בְּאִילִין יוֹמִי. רַבִּי שְׁמוּאֵל
 7 בַּר נַחֲמָנִי הָוָה מְפַקֵּד לְסַפְרֵיָּא וּמִתְּנָנִיָּא דִּיהוּוֹן
 8 מְפַטְרִין רַב טְלָאִי בְּאַרְבַּע שְׁעִין.

9 ל. דְּרַבִּי צִיּוֹן אַבְלוֹת, אָמַר רַב הוּנָא הַכֵּל מְבַקְשִׁין
 10 תְּפַקְדִּין, מַעֲשֶׂה בְּכִלְכָּא אַחַת בּוֹפְרִית שְׁעָלְתָּה לְרֹאשׁ
 11 הַסֵּלַע וּשְׁמַשְׁהָ עִם זָכָר, רַבִּי אָמִי אָמַר אֶפְלוּ אֲרֻזִּים
 12 מְבַקְשִׁין תְּפַקְדִּין, תִּדַּע לָךְ שְׁלֹא הָיוּ אֲרֻזִּים בְּבָבֶל,
 13 וּכְשֶׁעָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר לְכָאן, תִּלַּשׁ אֲרֻזִּים מִכָּאן וּשְׁתַּלֵּן
 14 בְּבָבֶל, וּכְשֶׁמָּת הָיוּ שְׁמַחִים עַל מַפְלָתוֹ, הָדָא הוּא
 15 דְּכְתִיב (ישעיה יד, ח): גַּם בְּרוּשִׁים שְׁמַחוּ לָךְ אֲרֻזִּי
 16 לְכָנוֹן.

17 אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דְמִן חִיפָה אֶפְלוּ דְרָכִים מְבַקְשִׁין
 18 תְּפַקְדִּין, הָדָא הוּא דְכְתִיב: דְּרַבִּי צִיּוֹן אַבְלוֹת מְבַלִּי
 19 בְּאִי מוֹעֵד, מְבַלִּי בּוֹרְגָנִין מְבַלִּי בּוּלִיטִין, אִין כְּתִיב
 20 כָּאן, אֵלָּא מְבַלִּי בְּאִי מוֹעֵד. כָּל שְׁעָרֵיהָ שׁוֹמְמִין, שָׂא
 21 הָיוּ נִכְנְסִין וְיוֹצְאִין בָּהֶן. כְּהִנֵּה גִּנְאָחִים, שָׂאִין מִי
 22 יִתֵּן לָהֶם מִתְּנּוֹת כְּהִנֵּה, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (דברים יח, ג):
 23 וְנָתַן לָכֶן הַזֶּרַע וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה. בְּתוּלְתֵיהָ נּוֹגוֹת.
 24 אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי סִימּוֹן אֵלוּ תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים
 25 שִׁיְהִיו נָאִים כְּתוּלוֹת וְנַעֲשׂוּ בְּדוּגָא. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר
 26 רַבִּי יִצְחָק אֵלוּ הַבּוּלְיוּטִין שֶׁהֵן נָאִים כְּתוּלוֹת
 27 וְנַעֲשׂוּ כְּנוֹגוֹת.

28 דְּבַר אַחֵר, בְּתוּלְתֵיהָ נּוֹגוֹת, שִׁיְהִיָּה זֶה בָּא וּבּוֹעֵל,
 29 וְהָיָה זֶה בָּא וּבּוֹעֵל, עַד שֶׁהָגוּ אֵת מִקְתָּה. וְהָיָה מֵר
 30 לָהּ, מֵר לָהּ לַעֲרוֹתָה.

31 לֹא. הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, אָמַר רַבִּי הֵלֵל בְּרַבִּי בְּרַבְּהָ
 32 כָּל מִי שְׂבָא לְהַצֵּר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה רֹאשׁ, מָה טַעַם
 33 הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ. אֵת מוֹצָא עַד שְׁלֹא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם
 34 לֹא הָיְתָה מְדִינָה חֲשׁוּבָה כְּלוּם, מִשְׁחַרְבָּה יְרוּשָׁלַיִם
 35 נַעֲשֶׂה קְסָרִין מְטְרִיפּוּלִין וְתַנּוּפִילִי.

36 דְּבַר אַחֵר, הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אִיבָּיָה
 37 שְׁלו, זֶה נְבוּזַרְאֲדָן.

38 דְּבַר אַחֵר, הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, זֶה אֶסְפִּסְיָאנוֹס. אִיבָּיָה
 39 שְׁלו, זֶה טִיטוֹס, שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמִחְצָה הַקִּיף
 40 אֶסְפִּסְיָאנוֹס אֵת יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ עֲמוֹ אֲרַבְּעָה דְּפִסִּין,
 41 דְּפִסַּת דְּעַרְבֵיָּא, דְּפִסַּת דְּאַפְרִיקָא, דְּפִסַּת דְּאַלְכְּסַנְדְּרִיָּא,
 42 דְּפִסַּת דְּפִלִּסְטִינִי. דְּפִסַּת דְּעַרְבֵיָּא תְּרִין אֲמִירוֹן, חַד אָמַר
 43 קִילוֹס שְׁמִיָּה, וְחַד אָמַר פִּנְגָּר שְׁמִיָּה. וְהוּוֹן
 44 בִּירוּשָׁלַם אֲרַבְּעָה בּוּלִיטִין, בֶּן צִיצִית, וּבֶן גּוּרְיוֹן,

47 ויטרף גרמיה, אי חיי חיי ואי מות ימות, סליק
48 ויטרף גרמיה ומית, ופגעה בו קללה של רבן יוחנן
49 בן זכאי.

50 לב. כי ה' הוזה על רב פשעיה, יכול על מגן,
51 תלמוד לומר על רב פשעיה. עולליה הלכו שבי
52 לפני צר, אמר רבי יהודה באו ראוי פמה חביבין
53 תינוקות [נ"א לפני הקדוש ברוך הוא], גלתה
54 סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות,
55 ולא גלתה שכינה עמהם, ובין שגלו תינוקות גלתה
56 שכינה עמהם, הדיא הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי
57 לפני צר, מיד.

58 לג. ויצא מפת ציון, מן פת כתיב, אמר רבי אחא
59 יש לנו מנה אחת יפה, זה הקדוש ברוך הוא,
60 שכתוב בו (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוסי. כל
61 הדרה, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים קד, א):
62 הוד והדר לבשת.

63 דבר אחר, כל הדרה, זו סנהדרין, דכתיב (משלי לא,
64 כה): עז והדר לבושה.
65 דבר אחר, כל הדרה, אלו תלמידי חכמים,
66 דכתיב (ויקרא יט, לב): מפני שיבה תקום והדרת פני
67 ימן.

68 דבר אחר, כל הדרה, אלו המשמרות, דכתיב (דברי
69 הימים ב, כ, כא): ומהללים להדרת קדש.
70 דבר אחר, כל הדרה, אלו תינוקות.

71 אמר רבי יהודה בא וראה פמה חביבין תינוקות
72 לפני הקדוש ברוך הוא, גלתה סנהדרין ולא גלתה
73 שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה
74 עמהם, ובין שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם,
75 הדיא הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי לפני צר. מיד
76 ויצא מפת ציון כל הדרה. היו שריה כאילים.

77 אמר רבי יהודה כשהן רבים משולים ככבשים,
78 שנאמר (ישעיה ה, יז): ורעו כבשים פדברם. וכשהן
79 קשים משולין כאילים, שנאמר: היו שריה כאילים.
80 רבי סימון בשם רבי שמעון בר אבא ורבי שמעון
81 בן לקיש בשם רבי יהושע מה אילים הללו בשעת
82 שרוב הופכין פניהם אלו תחת אלו, כך היו גדולי
83 ישראל רואין דבר עברה והופכין פניהם ממנו, אמר
84 להם הקדוש ברוך הוא תבא שעה ואני עושה לכם
85 כן. וילכו בלא כח לפני וידף, רבי עזריה בשם רבי
86 יהודה ברבי סימון אמר בזמן שישיראל עושין רצונו
87 של מקום מוסיפין פח בגבורה של מעלה, פמה
88 דאת אמר (תהלים ס, יד): באלהים נעשה חיל. ובזמן
89 שאין ישראל עושין רצונו של מקום, פכיוכל
90 מתישין פח גדול של מעלן, דכתיב (דברים לב, יח):

1 שחי, דכתיב (משלי יז, כב): ורוח נבאה תיבש גרם.
2 התחילו מושלין לפניו משלות, חבית שקנן נחש
3 בתוכה פיצד עושין לו, אמר להם מביאין חובר
4 וחוכרין את הנחש ומניחין את החבית. אמר פנגר
5 הורגין את הנחש ושוכרין את החבית. מגדל שקנן
6 בו נחש פיצד עושין, אמר להם מביאין חובר
7 וחוכרין את הנחש ומניחין את המגדל, אמר פנגר
8 הורגין את הנחש ושורפין את המגדל. אמר לו רבן
9 יוחנן בן זכאי לפנגר כל מגירא דעבדין בישא
10 למגיריהון עבדין, עד דלית את מליף סניגוריא את
11 מליף עלן קטיגוריא. אמר ליה לטיבותכון אנא בעי,
12 דכל זמן דהדין ביתא קנים מלפנותא מתגרין בכון,
13 אין איחרוב הדין ביתא לית מלפנותא מתגרין בכון,
14 אמר לו רבן יוחנן הלב יודע אם לעקל אם
15 לעקלקלות. אמר ליה אספסגאנוס לרבן יוחנן בן
16 זכאי שאל לי שאלה ואנא עבדי, אמר ליה אנא בעי
17 דתירפי הדיא מדינתא ותנייל לה. אמר ליה כלום
18 אמליכונן בני רומי דנרפי להדיא מדינתא. שאל לי
19 שאלתא ואנא עבדי. אמר לו בעי אנא דתרפי לפילי
20 מערבא דהיא אזלא ללוד, דכל בר דנפיק עד
21 ארבעה שעין יהא לשיבא. מן דכבשה אמר לו אי
22 אית לה דרחים לה, או בר נש דאת קריב ליה, שלח
23 ואיתיה עד דלא ייעלון אכלוסיא. שלח לרבי
24 אלעזר ולרבי יהושע לאפוקי לרבי צדוק, אזלין
25 ואשכחניה בבבא דמדינה, מן דאתא קם מן קומי
26 רבן יוחנן, אמר ליה אספסגאנוס מן קדם הדין סבא
27 צותרא את קאים. אמר לה חייף אי הוה חד דקותיה
28 והוה עמך אכלוסין בכיפלא לא הוה זכיל כביש.
29 אמר לו מה חיליה, אמר ליה דאכיל חד גמזוז
30 ופשיט עלוהי מאה פרקין. אמר ליה למה חשיף כן,
31 אמר ליה מן חיליהון דצומיאי ותעניתאי. שלח
32 ואיתי אסותא והוה מוקלין ליה ציבחר ציבחר,
33 ומשקין ליה ציבחר ציבחר, עד דהדר גופיה עלוי.
34 אמר ליה אלעזר בריה, אבא הב להו אגרייהו
35 בעלמא הדין, דלא תיהוי להו זכותא עמך בעלמא
36 דאתי, ויהב להו הדין חושבנא דאצבע, והדין
37 קרצטיונא. מן דכבשה פליג ארבע טפסאי לארבעה
38 דוכסיאי, וסליק פילי מערבא לפנגר, וגזרו מן
39 שמאי דלא יחרב לעולם, למה ששכינה במערב.
40 אינון אחרובו דידהון הוא לא אחרוב דידה, שלח
41 ואיתיה, אמר לו למה לא אחרבת דידך, אמר ליה
42 חייף לשבחא דמלכותא עבדי, דאלו חרבתיא לא
43 הות ידעת בריה מה חרבתי, וכדו יחזין בריאתא,
44 אמרין חזו חיליה דאספסגאנוס מה אחרב. אמר לו
45 דייך דטבאות אמרת, אלא מן בגין דעברת על
46 קלונגין דידך, יסק ההוא גברא לרישיה דאיגרה

דָּבָר אַחֵר, טְמֵאתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, כִּהְיוּ דָתָנָן מְקוֹם הָיָה 44
 לְמִטָּה מִירוּשָׁלַיִם תִּפְתָּ שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר עַל 45
 שׁוֹם תִּפְתָּה דִּהְיָ בֵּיהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר חָלִיתָ דָּבָר 46
 הַיְנוּם. צֶלֶם חָלוּל הָיָה שָׁם נָתַן לְפָנִים מִשְׁכָּעָה 47
 קִנְקָלִים, וְטָס שֶׁל נַחֲשֶׁת בִּידוֹ, וְכִירָה הָיְתָה נְתוּנָה 48
 עַל גְּבוּיָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְקָרִיב סֵלֶת פּוֹתֵחִין לוֹ 49
 אֶחָד. תּוֹרִין וּבְגִי יוֹנָה, פּוֹתֵחִין לוֹ שָׁנִים. כָּבֵשׁ, 50
 פּוֹתֵחִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. אֵיל, פּוֹתֵחִין לוֹ אַרְבָּעָה. עֶגְלָה, 51
 פּוֹתֵחִין לוֹ חֲמִשָּׁה. שׁוֹר, פּוֹתֵחִין לוֹ שִׁשָּׁה. וְכָל מִי 52
 שֶׁהָיָה מְקָרִיב בָּנוֹ, פּוֹתֵחִין לוֹ שְׁבַעָה. וְנוֹתֵנִין אוֹתוֹ 53
 לְתוֹךְ טָס שֶׁל נַחֲשֶׁת, וּמְסִיקִין אֶת הַכִּירָה תַּחְתּוּיָהּ, 54
 וְהֵיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִין לוֹ יַעֲרֹב לָךְ וַיִּבְסֹס לָךְ, 55
 וְכָל כֶּף לָמָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ נְהֻמַּת בְּנֵיהֶם וַיַּחֲזִרוּ 56
 בָּהֶן. הָיָה כּוּמְרָא אֶתִּי לְגַבִּי בַּר נָשׁ, אָמַר לִיָּה מִן 57
 בְּגִין דָּאֵמַר לִי צֶלֶם פִּלֹן, מִכָּל בְּנֵי דְאִיתָ לָךְ לִית 58
 אֶת בְּעִי לְקָרְבָּא חַד מִזֵּיָּהּ, אָמַר לִיָּה וְכִי בְּרִשְׁתִּי 59
 אֵינִין, חַד בְּדַהֲבָה, חַד בְּכֶסֶף, חַד בְּעֶזְרָא, חַד 60
 בְּבִקְרוּתָא. אָמַר לוֹ הַמֶּתָן לִי, רֵאִיתָ לִי חַד זְעִיר בְּבִית 61
 סִפְרָא, כִּד אֶתִּי אֲנָא יְהִיב לִיָּה לָךְ. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ 62
 בְּרוּךְ הוּא, רַעִיעַ, מִכָּל בְּגִין דְּאִיתָ לָךְ, לֹא הָיָה לָךְ 63
 לְהַפִּילוֹ לַעֲבוּדָת כּוֹכְבִים אֲלֵא זֶה שְׁמַקְדֵּשׁ לְשָׁמִי. 64
 רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לִוִּי בֶן פֶּרֶטָא 65
 לְמַטְרוּנָה שְׁאָמַר לָהּ אוֹהֲבָה עָשִׂי לִי חֲמִין, וְנִטְלָה 66
 לוֹרִטָא שֶׁל מֶלֶךְ וַעֲשֶׂתָהּ לוֹ חֲמִין. אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ 67
 מִכָּל עֲצִים שִׁישׁ לִיָּה בְּבִית זֶה לֹא הָיָה לִיָּה לַעֲשׂוֹת 68
 חֲמִין לְאוֹהֲבָךְ אֲלֵא בְּלוֹרִטָא שְׁלִי, כֶּף אָמַר הַקְדוֹשׁ 69
 בְּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ רִשְׁעָה, מִכָּל בְּנִים שִׁישׁ לָךְ לֹא הָיָה 70
 לָךְ לְהַפִּילוֹ לַעֲבוּדָת כּוֹכְבִים אֲלֵא זֶה שְׁמַקְדֵּשׁ 71
 לְשָׁמִי. הִדָּא הוּא דְכָתִיב (יחזקאל טז, כ): וַתִּקְחִי אֶת 72
 בְּנֵיךָ וְגו', אֵף עַל פִּי כֵן וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים, נִחְמָה לָהּ 73
 לְנִסְיוֹנֶיהָ. 74

לז. כִּד דִּמְךָ רַבִּי יוֹסִי מִמְּלַחְמָא סָלִיק רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ 75
 לְקִישׁ לְגַמְלִיּוֹת חֲסִידָא וְסָלִיק עֲמַהוֹן רַבִּי יִצְחָק 76
 פֶּסְאָקָא, וְהָיָה תַּמָּן חַד סָב בְּעִי לְמִיעַל וּמִיפְתָּח עֲלוּי 77
 וְלֹא שְׁבַקוּנִיָּה. אָמַר לִיָּה רַבִּי יִצְחָק פֶּסְאָקָא קָדָם 78
 אֵילִין אֲרִיזָתָא דְּאוֹרִיזָתָא אֶת פֶּתַח פּוּמָךְ, אָמַר לָהּ 79
 רַבִּי יוֹחָנָן שְׁבַקוּנִיָּה דְּהוּא גָּבַר סָב, יִיעוֹל וַיִּשְׁתַּבַּח 80
 בְּאַתְרֵיהָ. עָאֵל וּפֶתַח וְאָמַר מְצִינוּ שְׁסִלִּיקָן שֶׁל 81
 צְדִיקִים קָשָׁה לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמָּאָה 82
 תּוֹכָחוֹת חֲסֵר שְׁתֵּים שְׁבַמְשֶׁנָּה תוֹרָה, וּמְחַרְבֵּן בֵּית 83
 הַמִּקְדָּשׁ. בְּתוֹכָחוֹת כְּתִיב (דברים כח, נט): וְהִפְלָא ה' 84
 אֶת מִכְתָּךְ. וּבְחֶרְבֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב: וַתִּרְדּוּ 85
 פְּלָאִים. אָבֵל בְּסִילִיקָן שֶׁל צְדִיקִים כְּתִיב (ישעיה כט, 86
 יד): לֵכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם 87
 הַזֶּה הַפְּלֵא וְפָלָא. וְכָל כֶּף לָמָּה (ישעיה כט, יד): וְאָבְדָה 88
 חֲכָמַת חֲכָמֶיךָ וּבִינָתָה נְבִיָּוָה תִּסְתַּמֵּר. 89

צוֹר יִלְדֵךְ תִּשִּׁי. רַבִּי יְהוֹדָה בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי 1
 לִוִּי בְּרַבִּי טַרְפוֹן בְּזִמְנָן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל 2
 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מוֹסִיפִין כַּח בְּגִבּוּרָה שֶׁל מַעֲלָה, 3
 כְּמָה דָּאֵת אָמַר (במדבר יד, יז): וַעֲתָה יִגְדֵל נָא כַּח ה'. 4
 וּבְזִמְנָן שְׁאִין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, 5
 כְּבִיכּוּל, מְתִישִׁין כַּח גְּדוּל שֶׁל מַעֲלָן, וְהוֹלְכִין גַּם 6
 הֵם כְּלֹא כַּח לְפָנֵי רוּדָף. רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי אֶחָא וְרַבִּי 7
 סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקִּישׁ, וְרַבִּי בְּשֵׁם רַבִּי 8
 חֲנִינָא, הָיָה אָדָם אוֹמֵר לְחַבְרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְרַנִּי דִּף 9
 אֶחָד, וְאוֹמֵר לוֹ אֵין בִּי כַח. הַשְׁנִי פֶּרֶק אֶחָד, אוֹמֵר 10
 לוֹ אֵין בִּי כַח. אָמַר לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּבוּא 11
 לָכֶם שְׁעָה וְאֵנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כֶּף, וַיִּלְכוּ כְּלֹא כַח לְפָנֵי 12
 רוּדָף. 13

אָמַר רַבִּי אֶחָא, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא גָלוּ יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּרוּדָף 14
 מִלֵּא, כֶּף אֵינִן נִגְאָלִין אֲלֵא בְּגוּאֵל מִלֵּא, 15
 דְּכָתִיב (ישעיה נט, כ): וְכֹא לְצִיּוֹן גּוּאֵל מִלֵּא כְּתִיב. 16

לד. זְכָרָה יְרוּשָׁלַיִם יְמֵי עֲנִיָּה וּמְרוּדֶיהָ, בִּימֵי עֲנִיּוּתָהּ 17
 זְכָרָה מְרִידִין שְׁמִרְדָּה בְּהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. כָּל 18
 מִחְמַדֶּיהָ, אֵלֶּי דְּבָרֵי תוֹרָה כְּמָה דָּאֵת אָמַר (תהלים יט, 19
 יא): הַנִּחַמְדִּים מְזִיב וּמַפִּז רַב. בְּנַפֵּל עֲמָה בִּיד צַר, 20
 וּבְנֵן דִּהֶתֶם אֲמָרִין נָפִיל תוֹרָא סִגִּין טְבַחוּי. וְרַבִּי 21
 דְּהִכָּא אֲמָרִין נָפִיל תוֹרָא תַּחֲדָן סְפִינוּהִי. וְאֵין עוֹזֵר 22
 לָהּ. וּבְנֵן דִּהֶתֶם אֲמָרִין כִּד תִּסְפוֹן כֶּלָּה מְדַכְרָא 23
 שְׁבַעָה יוֹמִין דְּמִשְׁתוּתָא. וְרַבִּי דְּהִכָּא אֲמָרִין כִּד 24
 יַחֲפוּפָה בְּרָא מְדַכְרָא שְׁלוּתָא דְּבִיתָהּ דְּאַבּוּי. רֵאִוִּה 25
 צָרִים שְׁחָקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁבַתוּתֶיהָ, כְּמָה דָּאֵת 26
 אָמַר (שמות כ, ח): זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. 27

דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁמִטוּתֶיהָ, כְּמָה דָּאֵת 28
 אָמַר (ויקרא כה, ד): וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִת שְׁבַת שְׁבַתוֹן וְגו'. 29
 דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, זֶה רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי 30
 שֶׁשְׁבַת מְתוּכָה. 31

לה. חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, אֲמוֹת הָעוֹלָם אֵינִן 32
 חוֹטְאִים, אֲלֵא אֵף עַל פִּי שְׁחוּטָאִין אֵינִן כְּלוּם, אָבֵל 33
 יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ וְלָקוּ, עַל כֵּן לְנִידָה הָיְתָה, לְטִלְטוּל 34
 הָיְתָה. כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזְלִיחָהּ כִּי רָאוּ עֲרוּתָהּ גַּם הִיא 35
 נִגְאָחָה וְתִשָּׁב אַחֲוֹר, אַחֲוֹר מִן הַפְּהִינָה, אַחֲוֹר מִן 36
 הַמִּלְכּוּת. 37

לו. טְמֵאתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי 38
 אָבָא בַּר כְּהֵנָא, כָּל אוֹתָם הַכְּהֵנִים שֶׁשְׁמָשׁוּ בִּימֵי 39
 צְדָקָה עֲרִלִּים הָיוּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (יחזקאל מו, ז): 40
 בַּהֲבִיאָכֶם בְּנֵי נֹכַר עֲרִלִּי לֵב וְעֲרִלִּי בֶּשֶׁר. 41

דָּבָר אַחֵר, טְמֵאתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, בְּשִׁפּוּלֶיהָ, כְּמָה דָּאֵת 42
 אָמַר (שמות כח, לד): עַל שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל. 43

ללוט, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (בראשית יב, ד): וַיֵּלֶךְ אַבְרָם
בְּאִשְׁרֵי דְּבַר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לֹט. וְאֹמֵר (בראשית יג,
ה): וְגַם לֹט הִלָּךְ אֶת אַבְרָם וְגו'. וְאֹמֵר (בראשית
יד, טז): וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגו'. וְאֹמֵר (בראשית יט,
כט): וַיְהִי בַשָּׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכֶּפֶר וְגו'. וְכָף הָיוּ
צְרִיכִין לְפָרַע לָהֶם טוֹבוֹת, אֲלֵא שְׁעָשׂוּ לָהֶם רָעוֹת,
הָדָא הוּא דְּכְתִיב (במדבר כב, ה): וַיִּשְׁלַח מֶלֶאכִים אֶל
בְּלָעַם וְגו'. (במדבר כב, ה): וַעֲתָה לָכֵה נָא אֶרֶץ לִי
וְגו'. וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מֹאָב וְזִקְנֵי מִדְּיָן וְגו'. (שופטים ג, יג):
וַיֹּאסֹף אֱלֹהֵי אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וְגו'. (דברי הימים ב, כ, א): וַיְהִי
אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי מֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וַעֲמָקָם
מִהָעֲמֻנִים עַל יְהוֹשָׁפָט. וְהָדִין יְדוּ פֶרֶשׁ צָר וְגו'.
וּכְנַגְדָן נִכְתְּבָה חֲטֵא שְׁלֵהֶם בְּאַרְבַּעָה מְקוֹמוֹת (דברים
כג, ד ה): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמֹאָבִי וְגו'. עַל דְּבַר אֲשֶׁר
לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלָחֶם וּבִמְיָם וְגו'. (מִיכָה ו, ה): עַמִּי
זָכַר נָא מִה יַעֲזֹב בְּלֹק וְגו'. (נחמיה יג, ב): כִּי לֹא קִדְּמוּ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלָחֶם וּבִמְיָם וַיִּשְׁכַּר עָלֵיו אֶת בְּלָעַם
לְקַלְלוֹ. (יהושע כד, ט): וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבָלָעַם בֶּן בַּעֲוֹר
לְקַלֵּל אֶתְכֶם. וּכְנַגְדָן עֲמִדוֹ אֲרַבְּעָה נְבִיאִים וַחֲתֻמוֹ
עָלֵיהֶם גִּזְרֵי דִינָם, וְאֵלֵיוֹ הֵן: יִשְׁעִיָּה, יְרֵמְיָה, יְחִזְקִיאֵל
וְצַפְנִיָּה. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה טו, א): מִשָּׂא מֹאָב כִּי
בָלִיל שִׁדְד עַר מֹאָב נִדְּמָה כִּי בָלִיל שִׁדְד קִיר מֹאָב
נִדְּמָה. יְרֵמְיָה אָמַר (ירמיה מט, ב): הִנֵּה יָמִים בָּאִים
נָאִם ה' וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה
וְהָיְתָה לְחַל שְׁמָמָה וּבִנְתָּיָה בָּאֵשׁ תִּצְתַּנֶּה וַיִּרַשׁ
יִשְׂרָאֵל אֶת יְרֵשׁוֹ אָמַר ה'. יְחִזְקִיאֵל אָמַר (יחזקאל כה,
י'): לְבָנֵי קֶדֶם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וַנִּתְּתִיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן
לֹא תִזְכַּר בְּנֵי עַמּוֹן בְּגוֹיִם. וְכְתִיב (יחזקאל כה, י'):
וּבְמֹאָב אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה'. צַפְנִיָּה
אָמַר (צפניה ב, ט): לָכֵן חֵי אֲנִי נָאִם ה' צָבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי מֹאָב כְּסֹדִם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כְּעַמֻּרָה
מִמָּשָׁק חֲרוֹל וּמִכְרָה מִלַּח וּשְׁמָמָה עַד עוֹלָם שְׂאֲרֵית
עַמִּי יִבְיוּם וַיִּתֵּר גּוֹי יִנְחָלוּם.

לט. כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים, כְּתִיב (ירמיה נב, ו): בַּתְּשַׁעָה
לַחֲדָשׁ וַיִּחְזַק הָרָעָב בְּעִיר וְגו', לָעַם הָאָרֶץ לֹא הָיָה
לָהֶם לְבָנֵי יְהוּדָה הָיָה לָהֶם, אֱלֹו בְּחֶרֶב רָאוּשׁוֹן,
אֲבָל בְּחֶרֶב שָׁנִי, כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים מִבְּקָשִׁים לָהֶם
וְגו', בַּתְּחִלָּה הָיוּ מִשְׁלָשִׁין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב
וְנִתְּנִין לָהֶם קָפָה שֶׁל חֲטִין. חוֹזְרִין וּמִשְׁלָשִׁין לָהֶם
קָפָה שֶׁל זָהָב וְנִתְּנִין לָהֶם קָפָה שֶׁל שְׁעוּרִים. חוֹזְרִין
וּמִשְׁלָשִׁין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב, וְנִתְּנִין לָהֶם קָפָה
שֶׁל תְּבִין. מָה הָיוּ עוֹשִׂין הָיוּ שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ וְשׁוֹתִין
מִיָּמִיו. חוֹזְרִין וּמִשְׁלָשִׁין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב וְאִין
נִתְּנִין לָהֶם כָּלוּם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִיגָא בִּשְׁם רַבִּי
אֲחָא אָמַר אִם מִי שִׁיתָן וְלֹא לָקַח הָרִי הוּא

אָמַר רַבִּי יִצְחָק פְּסָאקָא יְהוֹי דִּין גְּבֵרָא בְּרִיךְ שׁוּמְיָה,
אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן אֱלֹו לֹא שְׁבַקְתוּנִי מִן הַיּוֹנָן
שְׁמַעִין דָּא מְגַלִּיתָא. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹרַחַת וְאֹמֶרֶת:
רָאָה ה' אֶת עֲנָנִי כִי הִגְדִּיל אוֹיֵב. (תהלים קיט, פה): כָּרוּ
לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ, רַבִּי אַבָּא בַר
כְּהֵנָא אָמַר תִּרְמִי כְתִיב (דברים כב, ו): לֹא תִקַּח הָאֵם
עַל הַבָּנִים, וְכָאן (הושע י, יד): אִם עַל בָּנִים רָטְשָׁה,
הָיוּ: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא אָמַר
אַחוּרִי, כְּתִיב (ירמיה ט, כ): לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ, וְלֹא
מִבְּתֵי כְּנָסִיּוֹת. בַּחוּרִים מְרַחְבוֹת, וְלֹא מִבְּתֵי
מִדְּרָשׁוֹת. וְכָאן אָף אֱלֹהִים עָלָה בָּהֶם וְגו', הָיוּ:
אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר תִּרְמִי
כְּתִיב (ויקרא כב, כח): וְשׁוּר אוֹ שָׂה אִתּוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא
תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד, וְכָאן נִהְרָגוּ בֶּן וְאִם בַּיּוֹם אֶחָד,
שְׁנֵאמַר (הושע י, יד): אִם עַל בָּנִים רָטְשָׁה. הָיוּ: אֲשֶׁר
לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר אַחוּרִי,
כְּתִיב (ויקרא יז, יג): אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף וְכִסְהוּ
בַּעֲפֹר, וְכָאן (תהלים עט, ג): שְׁפָכוּ דַמָּם כְּמִיֹּת
יְרוּשָׁלַיִם וְאִין קוֹבֵר, הָיוּ: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ.
אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַרָה כְּנָסַת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לַחֲמוּרִים נִתְּתָה קְבוּרָה,
וּלְכַנְיָה לֹא נִתְּתָה קְבוּרָה. לַחֲמוּרִים נִתְּתָה קְבוּרָה, אֱלֹו
הַמְּצַרִּים, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (יחזקאל כג, כ): אֲשֶׁר בָּשָׂר
חֲמוּרִים בָּשָׂרָם. וְאָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה לִפְנֵי שְׁהִיָּה הֵיטָ
זוֹרְקָן לִבְשָׁה, וַיִּבְשָׁה זוֹרְקָן לָיִם, יָם אוֹמֵר לִבְשָׁה
קְבִלִי אֶכְלוּסִיָּה, וַיִּבְשָׁה אוֹמֶרֶת לָיִם קְבִלִי אֶכְלוּסִיָּה,
אָמַרָה יִבְשָׁה וּמָה אִם בְּשָׁעָה שְׁלֹא קְבִלְתִּי אֲלֵא דָמוֹ
שֶׁל הַבֵּל נֶאֱמַר בִּי (בראשית ג, יז): אֲרוּרָה הָאֲדָמָה,
הִיאֲךָ אֲנִי יְכוּלָה לְקַבֵּל דָּם כָּל הַחַיּוֹת הַזֶּה, עַד
שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאִינוֹ מַעֲמִידָה בְּדִין,
הָדָא הוּא דְּכְתִיב (שמות טו, יב): נָטִיתָ יָמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ
אֶרֶץ, וְאִין יָמִין אֲלֵא שְׁבוּעָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה סב, ח):
נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ. וַיִּלְעָמָךְ לֹא נִתְּתָה קְבוּרָה, הָיוּ: אֲשֶׁר
לֹא כְתוּרְתָךְ.

לח. יְדוּ פֶרֶשׁ צָר, אֶת מֹאָב בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוּנָאִים
לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוֹנִים וּמֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ
הַכָּל רָצִין לְבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַמּוֹנִים וּמֹאָבִים רָצִין
לְבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא
עַמּוֹנִי וּמֹאָבִי בְּקֹהֶל ה'. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן
בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי בַר פֶּרְטָא לְדִלִּיקָה שְׁנַפְלָה לְתוֹךְ
פְּלִטוֹן שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיוּ הַכָּל רָצִין לְבֹז כֶּסֶף וְזָהָב,
וַעֲבַד רֵץ לְבֹז אֶת אוֹנִיתוֹ. כֶּף בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוּנָאִים
לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוֹנִים וּמֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ
הַכָּל רָצִין לְבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַמּוֹנִים וּמֹאָבִים רָצִין
לְבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמֹאָבִי
בְּקֹהֶל ה'. אֲרַבְּעָה דְּבָרִים טוֹבִים הֵיטִיב אַבְרָהָם

תשובה, וכיון שלא עשו תשובה בקש לזרקן עליהם
 בחמה, קרא לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו גבריאל
 גבריאל להונך להונך, שיש בהם בעלי צדקות אלו
 עם אלו, הדא הוא דכתיב (יחזקאל י, ח): וירא לפרכים
 תבנית יד אדם תחת כנפיהם. רבי אבא בר כהנא
 אמר בשם רבי לוי מי מעמיד העליונים והתחתונים
 צדקה שישאל עושין פיד, הדא הוא דכתיב (תהלים
 עא, יט): וצדקתך אלהים עד מרום. ודכוותה (מלכים א
 כ, כח): ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל
 ויאמר כה אמר ה', מהו ויאמר ויאמר שתי פעמים,
 אלא באמירה הראשונה אמר לו אם יבא בן הדד
 תחת ידך אל תחוס עליו, ובאמירה השנייה אמר לו
 כמה מצודות עשיתי כמה רמיות עשיתי כמה
 רפשים עשיתי עד שרפשתי בידך ועכשיו הוצאתו
 בשלום, לכן (מלכים א כ, מב): והיתה נפשך תחת נפשו
 ועמך תחת עמו. ודכוותה (אסתר ז, ה): ויאמר המלך
 אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה, מהו ויאמר
 ויאמר שתי פעמים, אמר רב בשם רבי אלעזר עד
 שלא הרגיש שהיא יהודית היה מדבר עמה
 בפרהסיא, וכיון שהרגיש בה שהיא יהודית ויאמר
 המלך אחשוורוש למתרגמן, ויאמר המתרגמן
 לאסתר המלכה. ודכוותה (ויקרא כא, א): ויאמר ה' אל
 משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמר, שתי
 אמירות הללו למה לי, אלא באמירה הראשונה
 אמר לו לנפש לא יטמא בעמיו. ובשנייה אמר לו
 אם בא מת מצוה על ידך הטמא לו, לפי שבעולם
 הזה אתם מטמאין למת מצוה, לעתיד לבוא אין
 אתם מטמאין למת כל עקר, שאין מיתה לעתיד
 לבוא, שנאמר (ישעיה כה, ח): בלע המות לנצח.
 דבר אחר, וצדקתך אלהים עד מרום, אלו שני
 המאורות. אלהים מי כמוך, שאתה כובש על מדת
 הדין. באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא
 הכבוד אמרה לפני רבונו של עולם, כך יהא רשע
 זה מתגאה ואומר אני חרבתי ביתו של אלהים
 ושרפתי מקדשו, אם כן הוא תרד אש מלמעלה
 ותשרף, מיד, מה כתיב: ממרום שלח אש בעצמתי.
 אמר רבי יהושע הוא שהנביא מקנהה ואמר
 לה (ישעיה מז, ב): קחי רחים וטחני קמח, הא כל עמא
 טחנין חטין ואת אומר וטחני קמח, אלא אמרה
 ירושלים לבת בבל, אלו ממרום לא עשו בי מלחמה
 את היות יכולה להלחם בי, אלו ממרום לא שלחו
 בי אש את היות יכולה לי, אלא אריא קטילא
 קטלת, קמחא טחינא טחנת, קרמא יקידתא
 אוקידתא, לך אמר: ממרום שלח אש בעצמתי
 וירדנה, מהו וירדנה, נסחא, כמה דאת אמר (שופטים
 יד, ט): וירדנה אל כפיו.

אומר (דברים טו, י): נתון נתון לו, מי שלוקח ואינו
 נותן על אחת כמה וכמה. להשיב נפש, עד כמה
 מתישבת נפש, רבי אומר ככותבת, רבי חנניה אמר
 בגרונת. ראה ה' והביטה, אמר רבי פנחס עובדא
 הנה בתרתינן נשין זגנין באשקלון, דהויין מתפתשן
 דא עם דא, אמרה חדא לחברתה בד הויין מתפתשן
 דא עם דא, לית את אלא מהכא דחזיין אפיך
 פיהודיתא. לבתר יומין אתרצית דא לדא, אמרה
 לה על פולא שרי ושביק ליה, אלא על דאמרתי לי
 חזיין אפיך פיהודיתא, לא שרי ולא שביק ליה,
 לך נאמר: ראה ה' והביטה פי היתי זוללה.

מ. לוא אליכם, כנסת ישראל אומרת לאמות
 העולם, לא ייתי עליכון דאתא עלי, לא ימטי
 עליכון דמטא עלי. כל עברי דרך, כל עוברי דרפה
 של תורה. הביטו וראו, תמן תגינו (משנה עדיות ב"י):
 משפט דור המבול שנים עשר חדש, משפט מצריים
 שנים עשר חדש, משפט איוב שנים עשר חדש,
 משפט גוג ומגוג שנים עשר חדש, משפט רשעים
 בגיהנם שנים עשר חדש, נבוכדנצר שלש שנים
 ומחצה, אספסיאנוס שלש שנים ומחצה. הביטו
 וראו אם יש מכאוב כמכאבי אשר עולל לי, שדקדק
 עמי וקטף עוללתי, כמה דאת אמר (דברים כד, כא): כי
 תבצר פרקך וגו'. אשר הוגה ה' ביום חרון אפו.

אמר רבי אחא יום אחד היה חרון אפו של הקדוש
 ברוך הוא, אלו עשו ישראל תשובה פשרו.

מא. ממרום שלח אש בעצמתי, רבי אמי שאל את
 רבי שמואל בר נחמני אמר לו בשביל ששמעתי
 עליך שאתה בעל אגדה מהו זה שכתוב (תהלים עא,
 טו): וצדקתך אלהים עד מרום, אמר לו בשם
 שהתחתונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו, כך
 עליונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו.

אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי כל מקום
 שנאמר ויאמר ויאמר, לא נאמר אלא להדרש, הדא
 הוא דכתיב (יחזקאל י, ב): ויאמר אל האיש לבש
 הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל. מהו ויאמר
 ויאמר שתי פעמים, אלא הקדוש ברוך הוא אמר
 למלאך, ומלאך אמר לכרוב, אף על פי שגזר עלי
 הקדוש ברוך הוא לקח הגחלים איני יכול לפגם
 לפני ממוחצתך, אלא עשה עמי צדקה ותן לי שתי
 גחלים משלך שלא אפנה, הדא הוא דכתיב (יחזקאל
 י, ט): וישא ויתן אל חפני לבש הבדים, מהו וישא
 ויתן, אמר רבי יצחק הפשירן ונתנן בכפו. רבי
 יהושע דסכנין בשם רבי לוי שש שנים היו הגחלים
 עמומות בידו של גבריאל, סבור שישאל עושין

46 אַרְבַּעַה דְּבָרִים מְתִישִׁין כַּחוּ שֶׁל אָדָם, וְאֵלֹהֵי הֵן: 47
 הַתַּעֲנִית, וְהַדְּרָךְ, עֶזְרָה, וּמַלְכוּת בְּכָל תַּעֲנִית, 48
 דְּכָתִיב (תהלים קט, כד): בְּרַפִּי כָשְׁלוּ מִצּוֹם. הַדְּרָךְ, 49
 דְּכָתִיב (תהלים קב, כד): עֶזְרָה בְּדֶרֶךְ כַּחֲסִי. עֶזְרָה, 50
 דְּכָתִיב (תהלים לא, יא): כָּשָׁל בַּעֲוֹנֵי כַּחֲסִי. מַלְכוּת, 51
 דְּכָתִיב (נחמיה ד, ד): וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כָּשָׁל כַּח הַסֶּבֶל 52
 וְהַעֲפֵר הַרְבֵּה וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לִבְנוֹת בַּחוּמָה. נִתְּנִי 53
 ה' בְּיָדִי לֹא אוֹכַל קוֹם, וּבִפְנֵי אֹמְרֵי זֶה אֲשֶׁה רָעָה 54
 וּכְתַבְתָּה מִרְבָּה. רַב הוּנָא אָמַר (בראשית ב, י): וַיְהִי 55
 הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, עָשָׂאוּ עֶבֶד מַכְדָּן בְּפָנָי עֲצָמוֹ, 56
 דְּאֵי לֹא לָעִי לֹא אָכִיל, הִיא דַּעֲתִיה דְּרַבִּי חֲנִינָא, 57
 דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא נִתְּנִי ה' בְּיָדִי לֹא אוֹכַל קוֹם, בְּיָדִי 58
 לֹא אוֹכַל קוֹם, אִי לֹא לָעִי בִּימְקָא בְּלִילִיָא לֹא אוֹכַל 59
 קוֹם.

60 מַד. סֵלָה כָּל אֲבִירֵי ה', עֲבָדֵי סֵאתֵי קוֹמִיהוּן, אָמַר 61
 רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָּה בְּבֵר גְּמָזָא צְוּוּחִין לְסֵאתָא סְרָקִי. 62
 אָמַר רַבִּי לֹוי בַּעֲרִבָא צְוּוּחִין לְמִסְרוּקָה מִסְלִסְלָה. 63
 קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשִׁבְרָה בַּחוּרֵי, מְצִינוּ שְׁסִילוּקָן שֶׁל 64
 בַּחוּרִים קָשָׁה כְּחֻרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב: גַּת דֶּרֶךְ 65
 ה' לִבְתוּלֹת בֵּית יְהוּדָה. כֶּךָ, קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשִׁבְרָה 66
 בַּחוּרֵי.

67 מַה. עַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה, אֶסְפִּינָנוּס מִלֵּא שֶׁלֶשׁ 68
 סְפִינּוֹת מִגְדּוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם לְהוֹשִׁיבָן בְּקִלּוֹן שֶׁל רוֹמִי, 69
 עָמְדוּ וְאָמְרוּ לֹא דִינֵנו שֶׁהַכַּעֲסָנוּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ אֵלָּא 70
 אִף בַּחוּצָה לְאַרְצָה. אָמְרוּ לְנָשִׁים, מִכְּבָשׁוֹת אֲתוּן 71
 לְכֶךָ, אָמְרוּ לָהֶם, לֹאוֹ. אָמְרוּ מַה שֶׁדִּרְכָּן לְכֶךָ אֵינֶן 72
 רוֹצוֹת, אָנוּ עַל אַחַת בִּמְהָ וּבְכַמָּה. תֹּאמְרוּ אִם 73
 מְשִׁלִּיכִים אָנוּ עֲצָמָנוּ לֵים אָנוּ בָּאִים לְחַיֵּי הַעוֹלָם 74
 הַבָּא, מִיָּד הָאִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֲיִנֵיהֶם 75
 בְּפִסּוּק הַזֶּה (תהלים סח, כג): אָמַר ה' מִבֶּשֶׁן אֲשִׁיב 76
 אֲשִׁיב מִמַּצְלוֹת יָם, מִבֶּשֶׁן אֲשִׁיב, מִבֵּין שְׁנֵי אֲרִיּוֹת, 77
 אֲשִׁיב מִמַּצְלוֹת יָם, כְּמִשְׁמָעוֹ. עֲמִידָה פֶת רִאשׁוֹנָה 78
 וְאִמְרָה (תהלים מד, כא): אִם שִׁכְחֵנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וְנִפְרַשׁ 79
 פְּסִינוּ לֹאֵל זָר, וְהַשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לֵים. עֲמִידָה פֶת שְׁנִיָּה 80
 וְאִמְרָה (תהלים מד, כג): כִּי עָלִיד הַרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, 81
 וְהַשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לֵים. עֲמִידָה פֶת שְׁלִישִׁית 82
 וְאִמְרָה (תהלים מד, כב): הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקֹר זֹאת כִּי הוּא 83
 יֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת לֵב, וְהַשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לֵים, וְרוּחַ הַקָּדֹשׁ 84
 צוֹרַחַת וְאוֹמְרָת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה. אֲדִרְיָנוּס 85
 שְׁחִיק עֲצָמוֹת, הוֹשִׁיב שֶׁלֶשׁ מִשְׁמְרוֹת, תָּדָא 86
 בַּחֲמָתָא, וְחָדָא בַּכֶּפֶר לְקִיטָא, וְחָדָא בְּבֵית אֵל 87
 דִּיהוּדָה, אָמַר דְּעִרוּק מִן הָכָא, יִתְצַד מִן הָכָא, וְדְעִרוּק 88
 מִן הָכָא, יִתְצַד מִן הָכָא. וְהוּא מְפִיק פְּרוּזִין וּמְכִרִיזִין 89
 וְאוֹמְרִים: אֵן דָּאִית יְהוּדָאִי יִיתִי, דְּמִלְכָּא בַּעוּ לְמִתָּן 90
 לֵיה מִלְכָּא, וְהוּן פְּרוּזִין מְשִׁמִּיעִין יְתֵהוּן וְצִדִּין

1 דְּבַר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, נִצְחָה, כְּמָה דָּאִתָּא אָמַר (תהלים עב, 2
 ח): וַיִּרְדַּךְ מִיָּם עַד יָם. 3
 דְּבַר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, שְׁלֹטָה, כְּמָה דָּאִתָּא אָמַר (מלכים א 4
 ה, ד): כִּי הוּא רִדָּה בְּכָל עֶבֶר הַנְּהָר. 5
 דְּבַר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, רִדְיָא, כְּדִתְנִיָא תְּרַשׁ רוֹפֶשׁ אֶת 6
 הַהִיכָל. רַבִּי יִבְיָא מְרַנְיָא אָמַר: וַיִּרְדְּנָה, רָאָה 7
 שְׁמִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בָּהּ. פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלֵי. 8
 אָמַר רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָּה, אִם רָאִיתָ סִפְסָלִין מְלָאִים 9
 בְּבָלִיִּים מִנְּחִי בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, צַפָּה לְרַגְלֵי שֶׁל 10
 מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם, פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלֵי. תְּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן 11
 בֶּן יוֹחָאי אִם רָאִיתָ סוֹס פְּרָסִי קָשׁוּר בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, 12
 צַפָּה לְרַגְלֵי שֶׁל מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מִיכָה ה, ד): וְהָיָה 13
 זֶה שְׁלוֹם אֲשׁוּר וְגו'. הִשְׁכִּיבֵנִי אַחֲרָי, אַחֲרָי מִן 14
 הַכְּהֵנָה וּמִן הַמַּלְכוּת. נִתְּנִי שְׁמָמָה, לְצַדוֹ. כָּל הַיּוֹם 15
 דְּהָא, לְגִרְדוֹם.

16 מַב. נִשְׁקָד עַל פְּשָׁעֵי בִידוֹ, שְׁקוּדָה הֵייתִי מַעֲנוֹתִי, 17
 סְבוּרָה הֵייתִי שְׁמִיחָל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי, בְּשַׁעָה 18
 שְׁשִׁמְעֵתִי שְׁאֵנוֹלוּגִין שְׁלִי נִקְרַע מִלְמַעְלָה.

19 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שִׁי"ן כְּתִיב, שְׁקָד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ 20
 הוּא אִיךְ לְהִבֵּא עָלֵי אֶת הָרָעָה, אָמַר אִם אֲנִי מַגְלָה 21
 אוֹתָן בְּתַקּוּפּוֹת טַבַּת, הֲרִי הֵן לוֹקִין בְּצַנְהָ וּמִתִּין, 22
 אֵלָּא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָן בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז שְׁאֵפְלוּ הֵן 23
 יִשְׁנִין בְּדִרְכֵים וּבְרַחוּבוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם נִזּוּק. 24
 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקָד אִיךְ לְהִבֵּא עָלֵי אֶת הָרָעָה, 25
 אָמַר אִם אֲנִי מַגְלָה אוֹתָם בְּתַקּוּפַת טַבַּת, אֵין עֲנָבִים 26
 בְּגֶפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה, אֵלָּא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָם 27
 בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז, שְׁלֹשׁ עֲנָבִים בְּגֶפֶן וְיֵשׁ תְּאֵנִים 28
 בְּתֵאנָה, וְאֵפְלוּ אֵין הָעֵלָה נָבֵל.

29 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקָד אִיךְ לְהִבֵּא עָלֵי אֶת הָרָעָה, 30
 אָמַר אִם אֲנִי מַגְלָה אוֹתָם דֶּרֶךְ מִדְּבַר, הֵם מִתִּים 31
 בְּרַעֲב, אֵלָּא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָם דֶּרֶךְ אֲרַמְנָא, שְׁהֵם 32
 פְּרִפִּין וּמַחוּזוֹת וּמִאֲכָל וּמִשְׁתָּה מְצוּי לָהֶם.

33 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקוּדָה הֵייתִי מַעֲנוֹתִי וּסְבוּרָה 34
 הֵייתִי שְׁמִיחָל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי, אֵלָּא יִשְׁתַּרְגּוּ, 35
 עֲשָׂאֵן עָלֵי סְרִיגוֹת סְרִיגוֹת, הִבֵּא אוֹתָן עָלֵי 36
 מִכְּפָלוֹת, בְּכָל וּכְשָׁדִים, מְדִי וּפְרָס, וַיִּנּוֹן וּמוֹקְדוֹן, 37
 אָדוּם וְיִשְׁמַעְעָל. עֲשָׂאֵן עָלֵי סְרִיגוֹת, בְּכָל קָשָׁה וּמְדִי 38
 מְתוּנָה, וַיִּנּוֹן קָשָׁה וְאָדוּם מְתוּנָה, כְּשָׁדִים קָשָׁה וּפְרָס 39
 מְתוּנָה, מוֹקְדוֹן קָשָׁה וְיִשְׁמַעְעָל מְתוּנָה. וְכֵן (דניאל ב, 40
 מַב): מִן קֶצֶת מַלְכוּתָא תִּהְיֶה תְּקִיפָה וּמִנְהָ תִּהְיֶה 41
 תְּבִירָה, וּבְכָל אֲלִין לֹא כְּפִרִית בְּאֵלֶיהָ, אֵלָּא עָלוּ עַל 42
 צִנְאִרֵי, וּמִיחֻדָּת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פַּעַמִּים, 43
 וְאוֹמְרָת (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' 44
 אֶחָד.

45 מַג. הַכְּשִׁיל כַּחֲסִי, אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַבִּי יְרֵמְיָה

אחד, הלך זה אצל הזונה ונתן לה הזכר, והלך זה
 אצל חנוני ונתן לו הנקבה בעד זין, לקחם קרא
 דכתיב (יואל ד, א): ונתנו הילד בזונה והילדה מכרו
 בזין וישתו. לבתר יומין אייתית ההיא זונתא
 לההוא טליא לחנוני, אמרה ליה מן בגין דאית לי
 טליא דדמי לההיא טליתא לית את פעי דנסיב חד
 לחד ומה דאיתי מנייהו יהוי לאמצע, אמר לה אין,
 מיד נסבונן ויהבונן בחד ביתא, שרייה ובכיה
 ההיא טליתא, אמר לה טליא, למה את בכית,
 אמרה לו ולא אבכה דברתיה דכנא רבה אזלה
 לאיתנסבא לעבדא. אמר לה ברתיה דמאן את,
 אמרה ליה ברתיה דצדוק כנא. אמר לה והיכן
 אתון שריין, אמרה ליה בשוקא עילאה. אמר לה
 ומה סימן הוה דברתכון, אמרה לו סימן פלן. אמר
 לה הנה ליה אח או אחות, אמרה הנה לי חד אח
 והנה ליה חד שומא בכתפיה, וכד הוה אתי מבי
 ספרא אנא גלייא ליה ומנשקה ליה, אמר לה אין
 חמיתיה חכמת יתיה, אמרה ליה אין, גלי גרמיה
 וחכים דין לדין והוה מגפסין דין לדין ומנשקין דין
 לדין עד דנפקא נשמתהון, ורוח הקדש צווחת
 ואומרת: על אלה אני בוכיה.

מז. מעשה במרים בת פיתוס שקדשה יהושע בן
 גמלא, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ונכנסה פעם
 אחת לראות, ואמרה אלף וארבעאות פשהוא
 קורא ביום הכפורים בבית המקדש, והוציאו לה
 טפסיות מפתח ביתה עד פתח בית המקדש, כדי
 שלא יתחפפו רגליה, ואף על פי כן נתיחפפו רגליה,
 וכשמת יהושע בעלה פסקו לה חכמים סאתים זין
 בכל יום, והא תנא אין פוסקין זין לאשה, רבי חזא
 בר אבא אמר לשום זנות, כמה דאת אמר (הושע ד,
 יא): זנות וזין ומירוש יקח לב. רבי יחזקיה ורבי
 אבהו בשם רבי יוחנן אמרו לתבשיליה. ועוד תנן
 אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה
 ומוסיפים לה על מזונותיה. ואמר רבי יהושע בן
 לוי מאי מוסיף, זין, שהיין מרבה את החלב.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא
 ראיתה שקשרו שערותיה בזנבי סוסייהם של
 ערביים, והיו מריצין לה מירושלים ועד לוד,
 וקראתי עליה הפסוק הזה (דברים כח, נו): הרבה כף
 והענגה וגו'.

מח. מעשה במרים בתו של נקדימון, שפסקו לה
 חכמים חמש מאות דינרי זהב לקפת בשמים בכל
 יום, אף היא עמדה וקללה אותם, ואמרה להם: כף
 תפסקו לבנותיכם, אמר רבי אחא אף אנו ענינו
 אחריה אמן, אמר רבי אלעזר אראה בנחמה אם לא

יהודאין, הלא הוא דכתיב (הושע י, יא): ויהי אפרים
 כיונה פותה אין לב וגו'. שאל מחזרה איתין צלו
 שלא תינסבין, אילין דכחין, דאתבוננו, לא נפקו,
 ואילין דלא אתבוננו נכנסו כולהון לבקעת בית
 רמון, אמר לשר צבא שלו עד שאני אוכל קרן
 גלוסקאן זו, וירך דתרנגול זה, אבקש אחד מהן
 ולא אמצא, מיד הקיפם לגיונותיו והרגום, והיה
 הדם בוקע והולך עד שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח
 הקדש צווחת ואומרת: על אלה אני בוכיה. אילין
 דהוי חבושין, מנהון אכלין פשר קטלהון, בכל יום
 הנה מנפיק חד מיניהו ומייתי להון ואינן אכלין,
 יומא חד אמר ייזיל בר נש מינן אי משבח כלום
 מיני ואנן אכלין, מן דנפק אשפחיה לאבוה דקטיל,
 נסביה וטמריה ויהב סימן עלוי, עאל ואתא אמר
 להו לא אשפחיה כלום, אמרי ייזיל בר נש חורן אי
 משבח כלום מייתי ואנן אכלין, מן דנפק ההוא בר
 נש הלך לריחיה חפש ואשפחיה לההוא דקטיל,
 אייתיה ואכלניה, מן דאכלין אמר לו מנן אייתית
 דין קטלא, אמר להו מן זוית פלנית, אמר ליה ומה
 סימן יהיב עלוי, אמר ליה סימן פלן, עגי הוא בריה
 ואמר ווי ליה לההוא גברא דמן בשרא דאבוי אכיל,
 לקחם מה שגאמר (יחזקאל ה, י): לכן אבות יאכלו בנים
 בתוכה וגו'. טרפינוס שחיק עצמות ילדה אשתו
 בליל תשעה באב, והיו כל ישראל אכלים, נשתתק
 הולד בנפכה אמרו ישראל נדליק או לא נדליק,
 אמרו נדליק וכל מה דבעי, לימטי עלן ימטי,
 אדליקו, אזלו וואמרון לישן ביש לאשתו של
 טרפינוס, אילין יהודאין בד זלידת הוון מתאכלין,
 וכד מייתי ולדא אדליקו בוצינייא. שלחה וכתבה
 לבעלה, עד דאת מכבש ברברין בוא וכבש אילין
 יהודאי דמדרו כף. סליק לאילפא וחשיב למיתי
 בעשרה יומין ואייתיה רחמא בחמשה יומין, אתא
 ואשפחנין דהו עסיקין בהדין פסוקא (דברים כח,
 מט): ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ באשר
 ידא הנשר, אמר להו אנא הוא נשרא, דחשיבית
 למיתי בעשרה יומין ואייתני רחמא בחמשה יומין,
 הקיפן לגיונותיו והרגם, אמר לנשים השמעו
 לגיונותי ואם לאו אני עושה לכם פדרף שעשיתי
 לאנשים, אמרו לו עביד פארעאי מה דעבדת
 בעילאי, מיד הקיפן לגיונותיו והרגו, ונתערבו דמים
 של אלו בדמים של אלו והיה הדם בוקע והולך עד
 שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח הקדש צווחת ואומרת:
 על אלה אני בוכיה.

מו. מעשה בשגי בני צדוק הפהן שנשבו, אחד זכר
 ואחת נקבה, נפל זה לסרדיוט אחד וזו לסרדיוט

45 ואומר (תהלים י, טז): ה' מלך עולם ועד אבדו גוים
 46 מארצו, ואתם בטלים ואויביו בטלים. כשר ודם
 47 היום חי ולמחר מת, היום עשיר ולמחר עני, אבל
 48 הקדוש ברוך הוא חי וקנים לעולם ולעולמי עולמים.
 49 אמר לו קיסר, ראה אחיך הרוגים לפניך, והריני
 50 משליך טבעתי לארץ לפני הצלם והגביהה כדי
 51 שידעו הכל ששמעתי לקולי. אמר לו חבל עליך
 52 קיסר, מה אם אתה מתירא מבני אדם שכמותך, אני
 53 לא אתירא ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא
 54 אלהי עולם. אמר לו וכי יש אלוה לעולם, אמר לו
 55 אללי עליך קיסר, וכי עולם של הפקר ראית. אמר
 56 לו וכי יש פה לאלהיכם, אמר לו באלהיכם
 57 פתיב (תהלים קטו, ח): פה להם ולא ידברו, ובאלהינו
 58 פתיב (תהלים לג, ו): בדבר ה' שמים נעשו. אמר לו
 59 וכי יש עינים לאלהיכם, אמר לו באלהיכם
 60 פתיב (תהלים קטו, ה): עינים להם ולא יראו, ובאלהינו
 61 פתיב (זכריה ד, י): עיני ה' המה משוטטים בכל
 62 הארץ. אמר לו וכי יש אזנים לאלהיכם, אמר לו
 63 באלהיכם פתיב (תהלים קטו, ו): אזנים להם ולא
 64 ישמעו, ובאלהינו פתיב (מלאכי ג, טז): ויִקְשַׁב ה'
 65 וישמע. אמר לו וכי יש אף לאלהיכם, אמר לו
 66 באלהיכם פתיב (תהלים קטו, ו): אף להם ולא ירחיקו,
 67 ובאלהינו פתיב (בראשית ח, כא): ויִרַח ה' את ריח
 68 הניחח. אמר לו וכי יש ידים לאלהיכם, אמר לו
 69 באלהיכם פתיב (תהלים קטו, ז): ידי יסדה ארץ.
 70 ובאלהינו פתיב (ישעיה מח, יג): אף ידי יסדה ארץ.
 71 אמר לו וכי יש רגלים לאלהיכם, אמר לו באלהיכם
 72 פתיב (תהלים קטו, ז): רגליהם ולא יתלכו, ובאלהינו
 73 פתיב (זכריה יד, ד): ועמדו רגליו ביום ההוא על הר
 74 הצייתים. אמר לו וכי יש גרון לאלהיכם, אמר לו
 75 באלהיכם פתיב (תהלים קטו, ז): לא יתגו בגרונם,
 76 ובאלהינו פתיב (איוב לו, ב): והגה מפיו יצא. אמר לו
 77 אם יש בו כל המדות הללו באלהיכם מפני מה אינו
 78 מציל אתכם מדי כמו שהציל לחנניה מישאל
 79 ועזריה מיד נבוכדנצר. אמר לו חנניה מישאל
 80 ועזריה פשרים היו ונבוכדנצר מלך הגוין היה
 81 לעשות גס על ידו, אבל אתה אינך הגוין ואנו
 82 נתחכנו מיתה לשמים, אם אין אתה הורגנו הרבה
 83 הורגים יש למקום, הרבה דבים הרבה זאבים
 84 ואריות ונחשים ונמרים ועקרבים שיפגעו בנו
 85 ויהרגנו, אלא לסוף הקדוש ברוך הוא עתיד לפרע
 86 ממך את דמינו, מיד גזר עליו להורגו. אמר לו
 87 אמו בחיי ראשך קיסר תנה את בני ואחבקהו
 88 ואנשקהו. נתנהו לה והוציאה לו דדיה והניקתו
 89 חלב, אמר לו בחיי ראשך קיסר הרגני תחלה ואחר
 90 כן הרגהו, אמר לה קיסר אני שומע לך מפני

1 ראיתיך שהיתה מלקטת שעורים מתחת טלפי סוסים
 2 בעכו, וקראתי עליה הפסוק הזה (שיר השירים א, ח):
 3 אם לא תדעי לך היפה פגשים צאי לך בעקבי הצאן
 4 ורעי את גדיתיך, אל תקרי גדיתיך אלא גוייתך.

5 מט. מעשה במרים בת ביתוס נחתום שנשבתה
 6 ופדאיה בעכו, זכין לה חלוק אחד אצלת למישטפיה
 7 בימא אתא גלא ונסביה. זכין לה אוחרן, אצלת
 8 למישטפיה בימא ואתא גלא ונסביה, בעון עוד
 9 למזבן לה אוחרין, אמרה להון הניחו לו לגבאי
 10 שיגבה את חובו, פיון שצדקה עליה את הדין רמו
 11 הקדוש ברוך הוא לים והוציא לה בליה.

12 נ. מעשה במרים בת נחתום שנשבתה היא ושבעה
 13 בניה, נטלן קיסר ונתנן לגיו מן שבעה קנקליו,
 14 הביא את הראשון ואמר לו השתחוה לצלם, אמר
 15 לו חס ושלום איני משתחוה לצלם. אמר לו למה,
 16 מפני שפך פתיב בתורתנו (שמות כ, ב): אנכי ה'
 17 אלהיך, מיד הוציאו והרגו. הוציא השני ואמר לו
 18 השתחוה לצלם, אמר לו חס ושלום, אחי לא
 19 השתחוה ואני איני משתחוה. אמר לו למה, אמר
 20 לו שפך פתיב בתורה (שמות ב, ג): לא יהיה לך אלהים
 21 אחרים על פני, מיד גזר עליו והרגוהו. הוציא
 22 השלישי ואמר לו השתחוה לצלם, אמר לו איני
 23 משתחוה. אמר לו למה, [אמר לו שכתוב
 24 בתורה] (שמות לד, יד): כי לא תשתחוה לאל אחר,
 25 מיד גזר עליו והרגוהו. הוציא הרביעי ואמר
 26 פסוקיה (שמות כב, יט): זבח לאלהים יחרם, גזר עליו
 27 והרגוהו. הוציא החמישי ואמר גם הוא
 28 פסוקיה (דברים ו, ד): שמע ישראל ה' אלהינו ה'
 29 אחד, מיד גזר עליו והרגוהו. הוציא הששי ואמר
 30 גם הוא פסוקיה (שמות ז, כא): כי ה' אלהיך בקרבך
 31 אל גדול ונורא, גזר עליו והרגוהו. הוציא השביעי
 32 והוא היה קטן שבכלן, אמר, בני השתחוה לצלם,
 33 אמר לו חס ושלום. אמר לו למה, אמר לו שפך
 34 פתיב בתורתנו (שמות ד, ט): וידעת היום והשבת אל
 35 לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ
 36 מתחת אין עוד, ולא עוד אלא שנשבענו לאלהינו
 37 שאין אנו ממירין אותו באל אחר, שנאמר (שמות כו,
 38 יז): את ה' האמרתי היום, וכשם שנשבענו לו כן
 39 נשבע לנו שאין ממירנו באמה אחרת, שנאמר (שמות
 40 כו, יח): וה' האמירך היום. אמר לו קיסר אחיך
 41 שבועו ימים ושבעו חיים וראו טובה, ואתה קטן לא
 42 שבעת ימים ולא שבעת חיים ולא ראית טוב בעולם,
 43 השתחוה לצלם ואעשה כן טובות, אמר לו פתיב
 44 בתורתנו (שמות טו, יח): ה' ימלך לעלם ועד,

46 הִנָּהוּ יֵשׁ לְעוֹלָם מִן הַמַּשְׁמְרוֹת, אֲלֵא בַּשָּׁנִי הָיוּ
 47 מִתְעַנִּין עַל פֹּרְשֵׁי יָמִים. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ מִתְעַנִּין עַל
 48 הוֹלְכֵי דְרָכִים. בַּרְבִּיעִי הָיוּ מִתְעַנִּין עַל הַתִּינוּקוֹת
 49 שֶׁלֹּא יַעֲלֶה אֶסְכֶּרֶה בְּפִיהֶם וְיָמוּתוּ. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ
 50 מִתְעַנִּין עַל הַמַּעֲבְרוֹת שֶׁלֹּא יִפְּלוּ וְעַל הַמַּגִּיקוֹת
 51 שֶׁלֹּא יָמוּתוּ בְּגִיהֶם. וְהָלֵא אֵין מִתְעַנִּין עַל שְׁנֵי
 52 דְּבָרִים בָּאֶחָד, בְּדִכְתִּיב (עזרא ח, כג): וַנִּצְוִמָה וַנִּבְקָשָׁה
 53 מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת. וּכְתוּב אַחַד אוֹמֵר בְּדִנְיָאֵל (דניאל
 54 ב, יח): וַרְחִמִין לְמַבְעָא מִן קֳדָם אֱלֹהֵי שְׁמִיָּא עַל רִזָּא
 55 דְּנָה, וְלֹא עַל תְּרִין. אֲלֵא כִּהְיָא דְאָמַר רַבִּי חִזְיָא בַּר
 56 אָבָא עַל עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת מִתְעַנִּין עֲלֵיהֶן כִּבְתָּ
 57 אַחַת. אֲכַל אֵין מִתְעַנִּין לֹא בַּעֲרֵב שֶׁבֶת וְלֹא בְּמוֹצָאֵי
 58 שֶׁבֶת מִפְּנֵי כְבוֹד הַשֶּׁבֶת. עֵינִי עֵינִי יִרְדֶּה מִיָּם.
 59 אָמַר רַבִּי לִוִּי מִשַּׁל לְרוֹפֵא שֶׁחֲשַׁשׁ עֵינָיו אַחַת, אָמַר
 60 עֵינִי תִבְכֶּה עַל עֵינִי. כִּף יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ עֵינָיו שֶׁל
 61 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (זכריה ט, א): כִּי
 62 לֹה' עֵין אָדָם וְכָל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל, כְּכִיכּוֹל אָמַר
 63 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֵינִי תִבְכֶּה עַל עֵינִי. כִּי רַחֵם מִמֶּנִּי
 64 מִנְּחָם מְשִׁיב נֶפֶשׁ, מֶה שָׁמוּ שֶׁל מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ רַבִּי
 65 אָבָא בַר כְּהֵנָּא אָמַר ה' שָׁמוּ, שְׁנֶאֱמַר (ירמיה כג, ו):
 66 וְזֶה שָׁמוּ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צִדְקֵנוּ. דְּאָמַר רַבִּי לִוִּי טָבָא
 67 לְמַדְיִנְתָּא דְשָׁמָּה כְּשֶׁם מַלְכָּה וְשֶׁם מַלְכָּה כְּשֶׁם
 68 אֱלֹהֶיהָ. טָבָא לְמַדְיִנְתָּא דְשָׁמָּה כְּשֶׁם מַלְכָּה,
 69 דְכָתִיב (יחזקאל מח, לה): וְשֶׁם הָעִיר מִיּוֹם ה' שְׁמָהּ.
 70 וְשֶׁם מַלְכָּה כְּשֶׁם אֱלֹהֶיהָ, שְׁנֶאֱמַר: וְזֶה שָׁמוּ אֲשֶׁר
 71 יִקְרָאוּ ה' צִדְקֵנוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר צִמָּח שָׁמוּ,
 72 שְׁנֶאֱמַר (זכריה ו, יב): הִנֵּה אִישׁ צִמָּח שָׁמוּ וּמִתַּחֲתָיו
 73 יֵצֵא. רַבִּי יוֹדֵן בְּשֶׁם רַבִּי אֵיבּוּ אָמַר מִנְּחָם שָׁמוּ,
 74 שְׁנֶאֱמַר: כִּי רַחֵם מִמֶּנִּי מִנְּחָם.
 75 אָמַר רַבִּי חֲנִינָא וְלֹא פְּלִיגִי חוֹשְׁבָנָא דְדִין כְּחוֹשְׁבָנָא
 76 דְדִין, הוּא מִנְּחָם הוּא צִמָּח. וְהָדָא מְסִיעַ לְהָדָא
 77 דְרַבִּי יוֹדֵן בְּשֶׁם רַבִּי אֵיבּוּ. עוֹבְדָא הוּא בְּחֹד בַּר נֶשׁ
 78 דִּהְוָה קָא רַדִּי, גָּעַת חֲדָא תוֹרְתִיהָ, עֶבֶר עֲלוֹי חַד
 79 עֲרָבִי, אָמַר לִיה מָה אַתָּה, אָמַר לִיה יְהוּדָאֵי אָנָּה, אָמַר
 80 לִיה שְׂרִי תוֹרָךְ וְשְׂרִי פְדָנְךָ, אָמַר לִיה לָמָּה, אָמַר לִיה
 81 דְבִית מִקְדָּשׁוֹן דִּיהוּדָאֵי חֲרִב. אָמַר לִיה מָנָא יִדְעָתָּה,
 82 אָמַר לִיה יִדְעִית מִן גְּעֵייתָא דְתוֹרָךְ. עַד דִּהְוָה עָסִיק
 83 עֲמִיהָ גָּעַת יִמְנָא אַחֲרִיתִי, אָמַר לוֹ אָסֵר תוֹרָךְ אָסֵר
 84 פְדָנְךָ דְאֵתִיילִיד פְּרִיקָהוֹן דִּיהוּדָאֵי. אָמַר לִיה וּמָה
 85 שְׁמִיָּה, אָמַר לוֹ מִנְּחָם שְׁמִיָּה. וְאֵבּוּי מָה שְׁמִיָּה, אָמַר
 86 לִיה חֲזַקְתָּה. אָמַר לִיה וְהִכֵּן שְׂרִיין, אָמַר לִיה בְּבִירַת
 87 עֲרָבָא בְּבִירַת לָחֵם יְהוּדָה. זִבִּין הֵהוּא גְּבָרָא תוֹרוּי
 88 זִבִּין פְּדָגִיָּה וְהוּא מְזַבִּין לְבִידִין דִּינִיקוּן. עֲלַל לְקִרְתָּא
 89 וְנִפְק לְקִרְתָּא, עֲלַל לְמַדְיָנָה וְנִפְק לְמַדְיָנָה, עַד דְמָטָא
 90 לְתַמָּן, אַתְּרִין כָּל כְּפָרְיָא לְמִזְבֵּן מִיָּגִיָּה וְהָיָא אִיתִתָּא
 91 אִמְיָה דִּהְהוּא יְנוּקָא לֹא זִבְנָת מִיָּגִיָּה. אָמַר לָה לָמָּה

1 שְׁפָתוֹב בְּתוֹרְתָכֶם (ויקרא כב, כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׁ אַתּוּ
 2 וְאַתְּ בְּנֵי לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד, אָמַרְהָ לוֹ שׁוֹטָה
 3 שְׂבָעוֹלָם כְּבָר קִימָתָה כָּל הַמַּצּוּוֹת וְלֹא נִשְׁאַר לָךְ אֲלֵא
 4 זֹו בְּלִבְךָ, מִיד צוּה עֲלוֹי לְהַרְגוֹ. נִפְלָה אִמּוֹ עֲלוֹי
 5 וְהִיתָה מְחַבֶּקְתוֹ וּמְנַשְׁקֶתוֹ וְאָמַרְהָ לוֹ בְּנִי, לָךְ אֲצֵל
 6 אֲבִירָהּ אֲבִיכֶם וְאָמַר לוֹ כִּף אָמַרְהָ אִמִּי אַל תְּזוּחַ
 7 דַּעֲתָךְ עֲלִיךְ וְתֹאמַר בְּנִיתִי מְזַבֵּחַ וְהַעֲלִיתִי אֶת יִצְחָק
 8 בְּנִי, הָרִי אִמְנוּ בְּנָתָה שְׂבָעָה מְזַבְּחוֹת וְהַעֲלֵתָה שְׂבָעָה
 9 בְּנִים בְּיוֹם אֶחָד, אַתָּה נִסְיִין וְאִנִּי מַעֲשָׂה, עַד שֶׁהִיתָה
 10 מְנַשְׁקֶתוֹ וּמְחַבֶּקְתוֹ גִּזֹּר עֲלוֹי וְהַרְגוּהוּ עֲלֵיהָ, וְכִינִן
 11 שְׁנֶהֱרַג שְׁעָרוֹ חֲכָמִים שְׁנוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ תִּינוּק וְנִמְצָא
 12 בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְשֵׁשׁ שְׁעוֹת וּמְחַצָּה.
 13 בְּאוֹתָהּ שְׂעָה צָעָקוּ כָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם וְאָמְרוּ מָה
 14 אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֱלֹו עוֹשָׂה לָהֶם שֶׁכֵּף נִהְרָגִין עֲלוֹי כָּל
 15 שְׂעָה, וְעֲלֵיהֶם כְּתִיב (תהלים מד, כג): כִּי עֲלִיךְ הִרְגָנוּ
 16 כָּל הַיּוֹם. לְאַחַר יָמִים נִשְׁתַּטֵּית אוֹתָהּ הָאִשָּׁה וְנִפְלָה
 17 מִן הַגַּג וּמִתָּה, לְקִיָּם מָה שְׁנֶאֱמַר (ירמיה טו, ט):
 18 אֲמַלְלָה לִילָת הַשְּׂבָעָה, וּבֵת קוֹל יוֹצֵאת
 19 וְאוֹמֶרֶת (תהלים קיג, ט): אִם הַבָּנִים שְׁמַחָה, וְרוּחַ
 20 הַקָּדֵשׁ צוֹחֶת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֱלֹהֵי אִנִּי בּוֹכֶיָה.

21 נָא. מַעֲשָׂה בְּדוֹאָג בֶּן יוֹסֵף שְׁמַת וְהָנִיחַ בֶּן קָטָן
 22 לְאִמּוֹ, וְהִיתָה מְמַדְדַת אוֹתוֹ בְּטַפְּחִים וְנוֹתַנָּת מִשְׁקָלוֹ
 23 דְּהָב לְשָׁמִים כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְכִינִן שֶׁהִקִּיפָה מְצוּדָה
 24 בִּירוּשָׁלַיִם, טַבְּחָתוֹ אִמּוֹ בִּידֵיהָ וְאֶכְלָתוֹ, וְהִיהָ יִרְמִיָּה
 25 מְקוֹנֵן לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר (איכה ב, כ): לְמִי עוֹלָלָתָה
 26 כֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִים עֲלֵלִי טַפְּחִים. וְרוּחַ
 27 הַקָּדֵשׁ מְשִׁיבָתוֹ (איכה ב, כ): אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשְׁךָ ה' כְּהֵן
 28 וְנָבִיא, זֶה זְכָרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע.

29 דְּבָר אַחֵר, עַל אֱלֹהֵי אִנִּי בּוֹכֶיָה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
 30 נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַל סְלוּק דַּעַת וְעַל סְלוּק
 31 שְׁכִינָה. אֲפֹשֶׁר שְׁהִיָּה צִדְקָיָה רֹאָה אַחֲרִים שְׁהִיָּה
 32 מְנַקְרִין אֶת עֵינָיו וְלֹא הִיָּה לוֹ דַּעַת לְהַטִּיחַ אֶת רֹאשׁוֹ
 33 בַּכֶּתֶל עַד שֶׁיֵּצֵאת נִשְׁמָתוֹ, אֲלֵא גֵרָם לְבָנָיו שֶׁיַּהְרִגוּ
 34 לְפָנָיו. אֲלֵא עַל אוֹתָהּ שְׂעָה נֶאֱמַר (ירמיה ד, ט): יֹאבֵד
 35 לֵב הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשָּׂרִים וְגו'. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר עַל
 36 בְּטוֹל כְּהֵנָה וּמַלְכוּת, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (זכריה ד, יד):
 37 אֲלֵא שְׁנֵי בְנֵי הַיֵּצֵהָר הַעֲמִידִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ,
 38 אֱלֹו אֶהְרִן וְדוֹד, אֶהְרִן תּוֹבֵעַ עַל כְּהֵנָתוֹ, וְדוֹד תּוֹבֵעַ
 39 עַל מַלְכוּתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר עַל בְּטוֹל תוֹרָה,
 40 הִדָּא הוּא דְכָתִיב (דברים יב, א): אֲלֵא הַחֲקִים
 41 וְהַמַּשְׁפָּטִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמִיָּה אָמַר עַל עֲבוּדַת
 42 כּוֹכָבִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שמות לב, ד): אֲלֵא אֱלֹהֵיךְ
 43 יִשְׂרָאֵל. זְכָדִי בֶּן לִוִּי אָמַר עַל בְּטוֹל קְרִבְנוֹת, הִדָּא
 44 הוּא דְכָתִיב (במדבר כט, ט): אֲלֵא תַעֲשׂוּ לָהּ
 45 בְּמוֹעֲדֵיכֶם. רַבִּנִּן אָמְרִי עַל בְּטוֹל מַשְׁמְרוֹת, וּמָה

מקלסין אותי, אם היו פקחין על אחת פמה וכמה, 47
 מה עשה הושיב בהן דיוורין פקחין, עמדו והחזיקו 48
 בפלטין של מלך ואמרו אין זו פלטין אלא שלנו, 49
 באותה שעה אמר המלך תחזור פלטין לכמות 50
 שהייתה. כך מתחלת ברייתו של עולם לא היה קלוסו 51
 עולה אלא מן המים, הריא הוא דכתיב (תהלים צג, ד): 52
 מקלות מים רבים אדירים משברי ים, ומה היו 53
 אומרים: אדיר במרום ה', באותה שעה אמר 54
 הקדוש ברוך הוא ומה אם אלו שאין להם לא פה 55
 ולא לשון, לא אמירה ולא דבור כך מקלסין אותי, 56
 לכשאברא בני אדם על אחת פמה וכמה, וכיון 57
 שברא בני אדם עמדו דור אנוש ודור המבול ומרדו 58
 בו, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא יחזור 59
 העולם לכמות שהיה, שנאמר (בראשית ז, יב): ויהי 60
 הגשם על הארץ. רבי יהודה ברבי סימון אמר לאחד 61
 שהיה לו מקל וצנית, עמד וסגל וקנה לו צאן, 62
 ונכנסו זאבין וקבעום, אמר אותו הרוצה אחר 63
 לאותו מקל ולאותה צנית. כך רוצה זה הקדוש 64
 ברוך הוא, שנאמר (תהלים פ, ב): רעה ישראל האזינה 65
 נהג בצאן יוסף ישב הכרובים הופיעה. צאן אלו 66
 ישראל, שנאמר (יחזקאל לד, לא): ואתן צאני צאן 67
 מרעיתי. נכנסו זאבין לתוף עדרו וקבעום, אלו 68
 השונאים שנכנסו לבית המקדש, באותה שעה אמר 69
 הקדוש ברוך הוא: מי יתן ראשי מים. כתיב (תהלים 70
 מב, ה): אלה אזורי ואשפכה עלי נפשי, כנסת 71
 ישראל אומרת לפני הקדוש ברוך הוא, לשעבר 72
 הייתי עולה לירושלים וירכים מתקנים, ועכשיו 73
 בשוף, שנאמר (הושע ב, ח): לכן הנני שף את דרכך 74
 בסירים. 75

דבר אחר, אלה אזורי, לשעבר הייתי עולה 76
 ואילנות מספכות על ראשי, ועכשיו תלויה לשמש. 77
 אלה אזורי, לשעבר הייתי עולה בצל של הקדוש 78
 ברוך הוא, ועכשיו בצלן של מלכיות. אלה אזורי 79
 וגו', אספסאנוס קיסר הושיב שומרים רחוק 80
 מפומעים שמונה עשר מיל, והיו שואלים לעולי 81
 רגלים ואומרים להם למי אתם, והיו אומרים להם 82
 אספסאני, טרכיני, אדריני. 83

אמר רבי ברכיה אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש 84
 ברוך הוא, לשעבר הייתי עולה וסלי בכורים על 85
 ראשי בהשקמה, שהיו אומרים (ירמיה לא, ה): קומו 86
 ונעלה ציון, ובדרכים היו אומרים (תהלים קכב, ב): 87
 עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית מה 88
 היו אומרים (תהלים קנ, א): הללויה תללו אל בקדשו. 89
 בעזרה היו אומרים (תהלים קנ, ו): כל הנשמה תהלל 90
 יה, ועכשיו אדם, דמומה סלקא, דמומה נחתא. 91

לית את זכנת לכידין דינוקין, אמרה ליה דחשייה 1
 קשיי לינוקי. אמר לה למה, אמרה ליה דעל רגלוי 2
 חרב בית מקדשא. אמר לה רחיצין אנן במריה 3
 עקמא דעל רגלוי חרב ועל רגלוי מיתבני. אמר לה 4
 את הוי נסיבא לך מן אילין לכידין דינוקין ולבתר 5
 יומין אנא אתי לביתך ונסב פריעך, נסבה ואזלה. 6
 לבתר יומין אמר האי גברא איזיל ואיחמי ההוא 7
 ונוקא מאי קא עבדי, אתא לגבה אמר לה ההוא 8
 ונוקא מאי קא עבדי, אמרה ליה לא אמרית לך 9
 דחשייה קשיי אפלו על רגליה נחשיה, דמן ההיא 10
 שעתא אתיין רוחין ועלעולין טענוניה ואזלין להון. 11
 אמר לה ולא כך אמרית לך דעל רגלוי חרב ועל 12
 רגלוי מתבני. 13

אמר רבי אבון למה לי ללמד מן ערביי, ולא מקרא 14
 מלא הוא, דכתיב (ישעיה י, לה): והלבנון באדיר ופול. 15
 וכתיב בתריה (ישעיה יא, א): ויצא חטר מגזע ישי ונצר 16
 משרשי יפרה. דבי רבי שילא אמרי שילה שמו של 17
 משיח, שנאמר (בראשית מט, י): עד כי יבא שילה. 18
 שילה כתיב. דבי רבי חנינא אמרי חנינה שמו, 19
 שנאמר (ירמיה טז, יג): אשר לא אתן לכם חנינה. דבי 20
 רבי ינאי אמרי ינון שמו, דכתיב (תהלים עב, יז): לפני 21
 שמש ינון שמו. רבי ביבא סגוריא אמר נהירא 22
 שמו, שנאמר (דניאל ב, כב): ונהורא עמה שרא. נהירא 23
 כתיב. רבי יהודה ברבי סימון אמר בשם רבי שמואל 24
 ברבי יצחק הדין מלכא משיחא אי מחייתא הוא דוד 25
 שמייה, אי ממייתא הוא דוד שמייה. 26

אמר רבי תנחומא אנא אומר טעמיה (תהלים יח, נא): 27
 מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו, ולדוד, 28
 אין כתיב פאן, אלא לדוד ולזרעו. היו בני שוממים 29
 כי גבר אויב. רבי איבא אמר פהדא אפתא דקרא 30
 דכמה דההיא רבייא היא קטנא. רבי יהודה ברבי 31
 סימון אמר פהדא חזירתא דכמה דכניה רביין היא 32
 קטנא. 33

נב. פרשה ציון בדיה. כתיב (ירמיה ח, כג): מי יתן 34
 ראשי מים ועיני מקור דמעה, מי אמר הפסוק הזה, 35
 אם תאמר ירמיה, אפשר לו שלא לאכל, אפשר לו 36
 שלא לישן, אלא מי אמרו מי שאין לפניו לא 37
 אכילה ולא שנה, דכתיב (תהלים קכא, ד): הגה לא ננום 38
 ולא יישן שומר ישראל. רבי אבא בר פהנא בשם 39
 רבי לוי אמר, כתיב (בראשית ט, ט): ויאמר אלהים יקרו 40
 המים, אמר הקדוש ברוך הוא יקרו לי המים מה 41
 שאני עתיד לעשות בהן. רבי חגי בשם רבי יצחק 42
 אמר משל למלך שבנה לו פלטירין, והושיב בהן 43
 דיוורין אלמים, ובכל יום ויום היו משפמיין 44
 ושוואלין בשלום המלך ומקלסין אותו ברמיזה 45
 ובאצבע, אמר המלך ומה אלו שהן אלמים כך 46

אָמְרוּ עֲלֵיהוֹן מִן דָּאָתָא וְתִיקֵן הוּא דָּאָתָא וְקִלְקֵל, 47
 לְפִיכָךְ (דברי הימים ב לה, כג): וַיֵּרוּ הַיִּרִים לְמֶלֶךְ 48
 יֹאשִׁיָּהוּ, אָמַר רַבִּי מְגִי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲצִים הוֹרוּ בּוֹ 49
 עַד שֶׁנַּעֲשָׂה גּוֹפּוֹ כְּכִכְרָה, וְהָיָה יִרְמְיָהוּ מַצִּית אַחֲרָיו 50
 לִידַע מָהוּ אוֹמֵר, וְכֵּה הָיָה אוֹמֵר: צָדִיק הוּא ה' כִּי 51
 פִּיהוּ מְרִיתִי, פִּיהוּ וּפּוֹם סָסוּרוֹ. 52

נִד. קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי הֵמָּה רְמוּנִי, רַבְּנָן פְּתִירִין קָרִיא 53
 בְּנִבְיָאֵי הַשֶּׁקֶר, שֶׁהָיוּ מֵאֲהָבִין אוֹתִי לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים 54
 שֶׁלָּהֵן. הֵמָּה רְמוּנִי, גַּם הֵמָּה רְמוּנִי, לֹא זָזוּ מִתְּנַבְּאִין 55
 עָלַי שֶׁקֶר עַד שֶׁהִגְלוּ אוֹתִי מִמְּקוֹמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, 56
 יד): וַיִּחְזוּ לָךְ מִשְׁאוֹת שׂוֹא וּמִדּוּחִים, מִדּוּחָם פְּתִיב. 57
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי פֶּתֵר קָרִיא בְּנִבְיָאֵי הָאֱמָת, 58
 שֶׁהָיוּ מֵאֲהָבִין אוֹתִי לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵמָּה 59
 רְמוּנִי, שֶׁהָיוּ מְרַמֵּין בִּי וְאוֹמְרִים לִי הִפְרִישׁוּ תְרוּמָה 60
 וּמַעֲשָׂרוֹת, וְכִי יֵשׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת בְּכֶבֶל, אֵלָּא 61
 בְּשִׁבְלִי לְאַהֲבִנִי לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא שִׁירְמִיָּה 62
 אוֹמֵר (ירמיה לא, כ): הַצִּיבִי לָךְ צִיָּנִים, הַצִּיָּנִי בְּמַצּוֹת, 63
 שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַצִּיָּנִין בָּהֶם. (ירמיה לא כ): שְׁמִי לָךְ 64
 תְּמָרוֹרִים, זֶה חֲרַפְּנָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא 65
 אוֹמֵר (תהלים קלו, ה): אִם אֲשַׁכְּחֶךָ יִירוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח 66
 יְמִינִי. שְׁתִּי לִבֶּךָ לְמִסְלָה דֶּרֶךְ הַלֵּכֶת, אָמַר רַבִּי חִיָּא 67
 הַלֵּכְתִּי פְתִיב. אֵת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּל 68
 מִה פְתִיב (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בְּכֹלָה. גָּלוּ 69
 לְעִילָם שְׂכִינָה עִמָּהֶם, דְּכִתִּיב (ירמיה מט, לח): וְשִׁמְתִּי 70
 כְּסָאִי בְּעִילָם. גָּלוּ לָנוּן שְׂכִינָה עִמָּהֶם, דְּכִתִּיב (זכריה 71
 ט, יג): וְעוֹרֵרְתִי בְּנוֹךְ צִיּוֹן עַל בְּנוֹךְ יוֹן, וְכִתִּיב 72
 בְּתַרְיָה: וְה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְגו', לִכְךָ פְתִיב דֶּרֶךְ 73
 הַלֵּכְתִּי, דְּבַר אַחֵר, שְׁתִּי לִבֶּךָ לְמִסְלָה דֶּרֶךְ הַלֵּכֶת, 74
 אָמַר לָהֶם יִרְמְיָהוּ רָאוּ בְּאֵילוֹ דְּרָכִים הִלְכְּתֶם, וַעֲשׂוּ 75
 תְּשׁוּבָה, דְּכִתִּיב (ירמיה לא, כ): שׁוּבִי בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל, 76
 וּמִיד אֲתֵם חוֹזְרִין לְעִרְכֶּם, דְּכִתִּיב (ירמיה לא, כ): שְׁבִי 77
 אֶל עִרְיָךְ אֵלֶּה. 78

נִה. רָאָה ה' כִּי צָר לִי מֵעִי תְּמַרְמְרוּ, רַבִּי חִיָּא בֶר 79
 חֲנִינָא אָמַר עֲשָׂאן מוֹרוֹת מוֹרוֹת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר 80
 נַחֲמָנִי אָמַר עֲשָׂאן גּוֹשִׁין גּוֹשִׁין. נִהֲפֹךְ לְבִי בְּקִרְבִּי, 81
 לָמָּה, כִּי מָרוּ מְרִיתִי. מִחוּץ שֶׁפָּלָה חֶרֶב בְּבֵית פְּמוֹת, 82
 זֶה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (דברים לב, כה): מִחוּץ תִּשְׁפֹּל חֶרֶב 83
 וּמִחֲדָרִים אֵימָה. 84

נִו. שְׁמַעוּ כִּי נִגְנַחְתָּ אֲנִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פֶּתֵר קָרִיָּה 85
 בְּאַהֲרֹן, אֵת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שְׁמַת אַהֲרֹן הוֹכְרָחוּ עֲנִנִי 86
 כְּבוֹד וְנִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסַפְדוֹ, אָמַרְוּ מֹשֶׁה אֲבֵל 87
 וְאַלְעָזָר אֲבֵל וּמִי לֹא יִתְאַבֵּל. מִיד מִה פְתִיב 88
 תִּמְן (במדבר כא, א): וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד, וְכִתִּיב: 89
 וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי. וְרַבְּנָן פְּתִירִין קָרִיָּה 90

אֵלֶּה אֲזַכְּרָה, לְשַׁעֲבֵר הָיִיתִי עוֹלָה בְּשִׁירוֹת וּבְזִמְרוֹת 1
 לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמָה דָּאָתָא אָמַר (תהלים מב, 2
 ה): בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, וְעַכְשָׁיו בְּכִנָּה סִלְקָא בְּכִנָּה 3
 נִחְתָּא. אֵלֶּה אֲזַכְּרָה, לְשַׁעֲבֵר הָיִיתִי עוֹלָה הַמּוֹנִיּוֹת 4
 הַמּוֹנִיּוֹת שֶׁל חֲגִיגָה, כְּמָה דָּאָתָא אָמַר (תהלים מב, ה): 5
 הַמּוֹן חוֹגֵג. 6

אָמַר רַבִּי לִוִּי פֶהֲדִין גַּעֲצָא דְלָא פָּסִיק לָא בִּימָמָא 7
 וְלֹא בְּלֵילִיא, וְעַכְשָׁיו טַמְשָׂא סִלְקִין וְטַמְשָׂא נִחְתִּין, 8
 אֵלֶּה אֲזַכְּרָה וְאַשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשִׁי וְגו'. 9
 דְּבַר אַחֵר, פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בִּידִיָּה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין 10
 בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן, הָיָה מַחִי לִיָּה 11
 וְאָמַר חֲטִית, הָיָה מַחִי לִיָּה וְאָמַר חֲטִית וְסִיבִלְתָּ, 12
 וְעוֹד הָיָה מַחִי לִיָּה עַד דְּפִשְׁט עֶשֶׂר אֲצָבְעוֹ קוֹדְמוֹי, 13
 כֶּף הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה מְיִסֵּר לִירוּשָׁלַיִם וְהָיָה 14
 אֲמָרָה חֲטִית, עַד פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בִּידִיָּה. אֵין מִנַּחֶם לָהּ, 15
 אָמַר רַבִּי לִוִּי כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין, הָיָה לָהּ, 16
 (בראשית יא, ל): וְתָהִי שְׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלָד, וְהָיָה 17
 לָהּ, דְּכִתִּיב (בראשית כא, א): וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. 18
 וְדִכְתּוּהָ (שמואל א א, ב): וְלַחֲנָה אֵין יִלְדִים, וְהָיָה לָהּ, 19
 דְּכִתִּיב (שמואל א ב, כא): כִּי פָקַד ה' אֶת חֲנָה. 20
 וְדִכְתּוּהָ (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דִּרְשׁ אֵין לָהּ, וְהָיָה 21
 לָהּ. דְּכִתִּיב (ישעיה נט, כ): וּכְאֵל לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אַף פֶּאֶן 22
 אֵין מִנַּחֶם לָהּ, וְהָיָה לָהּ, דְּכִתִּיב (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי 23
 אֲנֹכִי הוּא מִנַּחֶמְכֶם. צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סִבִּיבּוֹ צִוָּה, 24
 כְּגוֹן חֲלָמִישׁ, לָנוּה. קִסְטָרָא, לַחִיפָה. סוּסִיתָא, 25
 לְטַבְּרִיָּה. יִרְיָחוֹ, לְגוֹעֲדָן. לִוִּד, לְאוֹנוֹ. הֵיתָה 26
 יִירוּשָׁלַיִם לְנֶגְדָה בִּינְיָהֶם, לְרַחוּק הֵיתָה. 27

נִג. צָדִיק הוּא ה' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי, מִי אָמְרוּ לְפָסוּק 28
 זֶה, יֹאשִׁיָּהוּ אָמַרָה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (דברי הימים ב לה, 29
 כ): אַחֲרֵי כָּל זֹאת אֲשֶׁר הָכִין יֹאשִׁיָּהוּ אֶת הַבַּיִת עָלָה 30
 נָכוּ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְפָּמִישׁ עַל פָּרַת. 31
 בְּקִרְקָסִיוֹן דְּעַל פָּרַת, וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מַלְאָכִים לֵאמֹר 32
 מָה לִּי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא עָלֶיךָ אֲתָה הַיּוֹם כִּי אֶל 33
 בֵּית מִלְחָמְתִּי וְאַלֵּהֶם אָמַר לְכַלְגִּנִּי, מִפִּי הַקְדוֹשׁ 34
 בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹלָה, חֲדַל לָךְ מֵאַלְהִים אֲשֶׁר עָמִי, 35
 זֶה לְשׁוֹן עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים. וְלֹא הִסֵּב יֹאשִׁיָּהוּ פָּנָיו, 36
 וְלֹא שָׁמַע אֶל דְּבָרֵי נָכוּ מִפִּי אֱלֹהִים, זֶה יִרְמְיָהוּ 37
 שֶׁאָמַר לִיֹּאשִׁיָּהוּ, כֶּף מִקְבִּלְנִי מִזְשַׁעֲיָה רַבִּי (ישעיה יט, 38
 כ): וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְלֹא שָׁמַע לוֹ, אֵלָּא 39
 אָמַר לוֹ מֹשֶׁה רַבִּי דְּרַבְּךָ לֹא כֶּף אָמַר (ויקרא כו, ו): 40
 וְתִרְבֵּךְ לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, וְתִרְבּוּ שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע 41
 עוֹבֶרֶת בְּאַרְצִי וּבְתַחֲוֹמִי, וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדַע שֶׁפֶל 42
 הוֹרוּ עוֹבְדֵי עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים הָיוּ, הָיָה מִשְׁלַח זֹג 43
 תְּלִמִּידִים לְמִיבַעֲרָא עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים מִבְּתִּיהוֹן, וְהוּוֹן 44
 עָלְלִין וְלֹא מִשְׁכַּחֲתִין פְּלוֹם, עַד דְּנִפְקוֹן אָמְרוֹן טְרוּדוֹ 45
 תַּרְעִין, מִן דְּהוּוֹן טְרוּדִין לְתַרְעִיָּה הוּוֹן חֲמֵן יִתִּיָּה, 46

בְּעֵין, דְּכָתִיב (ישעיה נב, ח): כִּי עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ בָּשׁוּב 44
ה' צִיּוֹן. חֲטָאוּ בָּאֵף, דְּכָתִיב (יחזקאל ח, יז): וְהָגַם 45
שְׁלֹחִים אֶת הַזְּמוּרָה אֶל אֶפֶס, וְלָקוּ בָּאֵף, 46
דְּכָתִיב (ויקרא כו, מא): אֵף אָנִי אֵלָּה עִמָּם בְּקָרִי. 47
וּמִתְנַחֲמִין בָּאֵף, דְּכָתִיב (ויקרא כו, מד): וְאֵף גַּם זֹאת 48
בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיֵּיהֶם לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים 49
לְכַתֵּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם. חֲטָאוּ בִּפְהָ, דְּכָתִיב (ישעיה 50
ט, טז): וְכָל פֶּה דִּבֵּר נִבְלָה. וְלָקוּ בִּפְהָ, דְּכָתִיב (ישעיה 51
ט, יא): וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּכָל פֶּה. וּמִתְנַחֲמִין בִּפְהָ, 52
דְּכָתִיב (תהלים קכו, ב): אֲזִי יִמְלֹא שְׂחוֹק פִּינוּ. חֲטָאוּ 53
בְּלִשׁוֹן, דְּכָתִיב (ירמיה ט, ב): וַיִּדְרֹכּוּ אֶת לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם 54
שָׁקָר, וְלָקוּ בְּלִשׁוֹן, דְּכָתִיב (איכה ד, ד): דִּבֶּק לִשׁוֹן 55
יוֹנֵק. וּמִתְנַחֲמִין בְּלִשׁוֹן, דְּכָתִיב (תהלים קכו, ב): 56
וּלְשׁוֹנָנִי רָגָה. חֲטָאוּ בְּלֵב, דְּכָתִיב (זכריה ז, יב): וְלִבָּם 57
שָׁמּוּ שְׁמִיר מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּלֵב, דְּכָתִיב (ישעיה א, ה): 58
וְכָל לֵבָב דָּוָי. וּמִתְנַחֲמִין בְּלֵב, דְּכָתִיב (ישעיה מ, ב): 59
דְּבָרוֹ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם. חֲטָאוּ בִיד, דְּכָתִיב (ישעיה א, 60
טו): יְדִיכֶם דְּמִים מָלְאוּ. וְלָקוּ בִיד, דְּכָתִיב (איכה ד, 61
י): יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בָּשְׁלוּ יִלְדֵיהֶן. וּמִתְנַחֲמִים 62
בִיד, דְּכָתִיב (ישעיה יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדָיו. חֲטָאוּ 63
בְּרָגֶל דְּכָתִיב (משלי א, טז): כִּי רִגְלֵיהֶם לִרְעַע יְרוּצוּ. 64
וְלָקוּ בְּרָגֶל, דְּכָתִיב (ירמיה יג, טז): וּבִטְרָם יִתְנַגְּפוּ 65
רִגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נִשְׁף. וּמִתְנַחֲמִין בְּרָגֶל, דְּכָתִיב (ישעיה 66
נב, ז): מִה נָּאוּ עַל הָהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר. חֲטָאוּ בְּהוּא, 67
דְּכָתִיב (ירמיה ה, יב): בָּחֲשׁוּ בַּה' וַיֹּאמְרוּ לֹא הוּא. 68
וְלָקוּ בְּהוּא, דְּכָתִיב (ישעיה סג, י): וַיִּהְיֶה לָהֶם לְאוֹיֵב 69
וְהוּא גִלְחָם בָּם. וּמִתְנַחֲמִין בְּהוּא, דְּכָתִיב (ישעיה נא, 70
יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמָכֶם. חֲטָאוּ בְּזָה, 71
דְּכָתִיב (שמות לב, א): כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. וְלָקוּ בְּזָה, 72
דְּכָתִיב (איכה ה, יז): עַל זֶה הָיָה דָּוָה. וּמִתְנַחֲמִין בְּזָה, 73
דְּכָתִיב (ישעיה כה, ט): הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ. חֲטָאוּ 74
בָּאֵשׁ, דְּכָתִיב (ירמיה ז, יח): הַבָּנִים מְלַקְטִים עֵצִים 75
וְהָאֲבוֹת מְבַעְרִים אֶת הָאֵשׁ. וְלָקוּ בָּאֵשׁ, דְּכָתִיב (איכה 76
א, יג): מִמְרוֹם שָׁלַח אֵשׁ. וּמִתְנַחֲמִין בָּאֵשׁ, 77
דְּכָתִיב (זכריה ב, ט): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נֶאֱמָר ה' חֹמַת אֵשׁ 78
סָבִיב, חֲטָאוּ בִישׁ, דְּכָתִיב (שמות יז, ז): הִנֵּשׁ ה' 79
בְּקִרְבָּנִי, וְלָקוּ בִישׁ, דְּכָתִיב (איכה א, יב): אִם יֵשׁ 80
מִכָּאוֹב כִּמְכָאֲבִי. וּמִתְנַחֲמִין בִישׁ, דְּכָתִיב (משלי ח, 81
כא): לְהַנְחִיל אֶהְיֶה יֵשׁ וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמַלֵּא. חֲטָאוּ 82
בְּכַפְלִים, דְּכָתִיב (איכה א, ח): חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם. 83
וְלָקוּ בְּכַפְלִים, דְּכָתִיב (ישעיה מ, ב): כִּי לִקְחָה מִיד ה' 84
כַּפְלִים בְּכָל חֲטָאֲתֵיהָ. וּמִתְנַחֲמִים בְּכַפְלִים, 85
דְּכָתִיב (ישעיה מ, א): נִחֲמוּ נִחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם. 86

סליק אלפא בִּיתא קַדְמָאָה

בְּחֶרֶפֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶת מוֹצֵא שְׁפָל מְקוֹם שְׁבָקָשׁוּ 1
יִשְׂרָאֵל לְבֶרֶחַ הָיוּ מִסְגִּירִין אוֹתָן, בְּקָשׁוּ לְבֶרֶחַ כָּלִפִּי 2
צָפוֹן וְלֹא הִנִּיחוּם, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (עמוס א, ז): עַל 3
שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי עֲזָה וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל 4
הַגְּלוּתָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְהַסְגִּיר לְאַדּוּם. בְּקָשׁוּ לְבֶרֶחַ 5
כָּלִפִּי מִזְרַח, וְלֹא הִנִּיחוּם, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (עמוס א, 6
ט): עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי צֹר וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ 7
עַל הַסְגִּירָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְאַדּוּם וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית 8
אֲחִים. בְּקָשׁוּ לְבֶרֶחַ כָּלִפִּי מִעֶרֶב, וְלֹא הִנִּיחוּם, 9
דְּכָתִיב (ישעיה כא, יג): מִשָּׂא פַעֲרָב פַּעֲרָב תְּלִינוּ 10
אֲרֻחוֹת וְגו'. כִּי אֶתָּה עֲשִׂיתָ, מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁנִישָׁא 11
לְמִטְרוֹנָה, אָמַר לָהּ אֵל תְּשִׁיחִי עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ וְאֵל 12
תְּשָׁאֲלִי מֶהֱן וְאֵל תְּשָׁאֲלִי לָהֶן, לְזִמִּים כְּעַם עֲלִיָּה 13
הַמֶּלֶךְ וּטְרִידָה חוּץ לְפִלְטִין, וְחִזְרָה עַל כָּל שְׁכֵנוֹתֶיהָ 14
וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתָהּ, וְחִזְרָה לְפִלְטִין, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ 15
אֶקְשִׁית אֲפִיָּה, אָמַרְהָ הַמִּטְרוֹנָה לְמַלְךְ, אֲדוּנִי אֱלוּלִי 16
הָיִיתִי מִשָּׁאִילָה לָהֶן, וְשׂוֹאֵלֶת מֶהֱן מִנָּא, וְהָיָה 17
עֲבִידִיתִי גִבָּהּ, אוֹ עֲבִידִתָּהּ גִּבִּי, לֹא הוּוֹן מְקַבְּלִין לִי. 18
כֹּף אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֶקְשִׁיתוֹן 19
אֲפִיכוֹן, אָמְרוּ לְפָנָיו רַבּוֹן הַעוֹלָמִים לֹא כְתִבְתָּ 20
בְּתוֹרָתְךָ (דבריהם ז, א): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּהֶם בְּתָךְ לֹא תִתֵּן 21
לְבָנִי וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבָנֶךָ, אֱלוּלִי הוֹיֵנָן מִשָּׁאֲלִין 22
לְהוֹן, וְנִסְכּוֹן מִינְהוֹן וְאִינּוֹן מִינּוֹן, וְהָיִית בְּרִיתִיהָ גִבִּי 23
אוֹ בְּרִיתִי גִבִּיָּה, לֹא הוּוֹ מְקַבְּלִים לִי, הָיוּ כִּי אֶתָּה 24
עֲשִׂיתָ. הִבַּאתָ יוֹם קָרָאתָ וַיְהִי כִמְנִי, בְּצָרָה, וְלֹא 25
כְּמוֹנִי בְּרוּחָהּ. 26

נז. תְּבֵא כָּל רַעְתָּם לְפָנֶיךָ וְעוֹלָל לְמוֹ, אֵייתִי עֲלִיהוֹן 27
מִן דְּאֵייתִית עָלִי, דְּקִדֵּק עֲלִיהֶן מִה דְּקִדֵּקְתָּ עָלִי. 28
וְעוֹלָל לְמוֹ, קִטִּיף עוֹלָלְתִּיהוֹן כְּמִה דְּקִטִּפְתָּ עוֹלָלְתִּי. 29
כִּי רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִפִּי דָּוִי. אֶת מוֹצֵא שְׁבָדְכָר שְׁחָטָאוּ 30
יִשְׂרָאֵל בּוֹ לָקוּ וּבּוֹ מִתְנַחֲמִים, חֲטָאוּ בְּרָאשׁ, וְלָקוּ 31
בְּרָאשׁ, וּמִתְנַחֲמִים בְּרָאשׁ. חֲטָאוּ בְּרָאשׁ, 32
דְּכָתִיב (במדבר יד, ד): נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרִימָה. 33
וְלָקוּ בְּרָאשׁ, דְּכָתִיב (ישעיה א, ה): כָּל רֹאשׁ לְחָלִי. 34
וּמִתְנַחֲמִין בְּרָאשׁ, דְּכָתִיב (מִיכָה ב, יג): וַיַּעֲבֹר מִלְּכָם 35
לְפָנֵיהֶם וְה' בְּרָאשָׁם. חֲטָאוּ בְּאֶזֶן, דְּכָתִיב (זכריה ז, 36
יא): וְאֶזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּאֶזֶן, 37
דְּכָתִיב (שמואל א ג, יא): אֲשֶׁר כָּל שְׁמֻעוֹ תִּצְלִינָה שְׁתִּי 38
אֶזְנִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּאֶזֶן, דְּכָתִיב (ישעיה ל, כא): וְאֶזְנֵיךָ 39
תִּשְׁמַעְנָה דְּבַר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר. חֲטָאוּ בְּעֵין, 40
דְּכָתִיב (ישעיה ג, טז): כִּי גִבְּהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וְחִלְקְנָהּ 41
נְטוּוֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינַיִם, וְלָקוּ בְּעֵין, 42
דְּכָתִיב (איכה א, טז): עֵינִי עֵינִי יִרְדֶּה מַיִם. וּמִתְנַחֲמִין 43

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יח בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁאִסּוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים? כִּשְׁשֵׁי שֵׁם מְמוּשּׁוֹת הַטִּיט, שְׁפִשְׁמִגְרָדוֹ נּוֹפְלִים מִמֶּנּוּ
2 פְּרוּרִים זֶה דּוּמָה לְטוֹחַן, אָבֵל אִם אֵין שֵׁם אֱלֹא מְרָאָה הַטִּיט וּמִגְרָד שֵׁם לְכַסֵּל הַמְרָאָה - אֵין זֶה דּוּמָה
3 לְטוֹחַן, וּמִתֵּר קִטְבִּי. וְכֵן מִי שֶׁבִּגְדוֹ מְטוֹף קֶצֶת וְאֵין שֵׁם מְמוּשּׁוֹת הַצּוּאָה אֱלֹא הַמְרָאָה בְּלָבָד - יָכוֹל לִגְרַד שֵׁם
4 לְהַסִּיר הַמְרָאָה בְּדִי לְהַתְפַּלֵּל בְּנִקְיוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁמִתָּה לְהַתְפַּלֵּל כִּד בְּלֹא גְרִידָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן
5 ע"ו 196:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף יח:

ביאורי הלכה

קמב] ומותר - מותר לגרד מראה לכלוך (כשאין בזה משום טוהן) - אף אם בעקבות הגירוד לא יישאר שום רושם מהלכלוך.¹⁹⁵

ציונים והוספות

מותר לגרד להעביר המראה, ולא דמי לכסכוס סודרא דאסור, דהתם מיירי לאחר הכביסה, שהדרך לכסכוס כדי שיתלבן ויזהיל, והכסכוס הוי כמו גמר הכיבוס וכמו מכה בפטיש של הכביסה, ע"כ אסיר, משא"כ בטיט, דדרך העברת הטיט הוא ע"י כביסה במים, ואעפ"כ אסור לשפשפו מבחוץ מפני שנראה כמלבן, אבל כשמגרדו בצפורן או בסכין שהתירו מפני שאינו נראה כמלבן גם אם מסיר המראה לגמרי מותר, דאין זה דרך ליבוננו כיון שאין רוחצו במים. ע"כ.

וראה שם אריכות ושקו"ט בזה, וכן שהוכיח מנתינת מים על המנעל דלהלן סעיף יט שמותר ליתן מים על המנעל אפילו לא נשאר עליו לכלוך כלל, וכן הוכיח זאת משיטות הראשונים בניעור הבגד מעפר דלעיל סעיף ג.

(196) סעיף ה' (לענין מראה צואה על ידיו וכל-שכן על בגדיו): מי שידיי מטונפות מקינוח בית הכסא אם אין בהם ממשות צואה אלא לכלוך בעלמא והיא יבשה והלך ריחה מותר לקרות אף על פי שהיא מגולה על ידיו.

(195) קצות השלחן סי' קטז בדה"ש ס"ק לו: הנה הביאור הלכה הקשה על זה דכיון שמכוין ליפות הבגד לא גרע מכסכוס סודרא דאסור (פי' סודר לאחר כביסה אסור לשפשפו בידים שע"ז הליכון שלו מזהיל יותר והרי זה דומה למלבן, בסעי' י"ב) והגמ' התיר רק להעביר הטיט, משא"כ בזה שאין טיט וכוונתו רק לצחצח הבגד וליפותו שלא יישאר עליו שום רושם כלל אסור, אולם היתר גירוד המראה של הטיט מקורו בט"ז, ופסק כן אדמו"ר להלכה, והביאו ג"כ הא"ר הח"א והמתחש"ק, וכ"פ בכל"ש, וחלילה לעשות כל הפוסקים לטועים ח"ו (לבד מה שמסתבר דבגירוד המראה של הטיט א"א כלל להעביר המראה מכל וכל ומוכרח שישאר איזה רושם קצת וממילא לא הוי מלבן וסרה ממילא תמיתה הבה"ל), וראי' פשוטה לדברי הט"ז, מדעת המתירין לגרד טיט יבש בצפורן, או בסכין, שהיא דעת הסתם בשו"ע, ולא ביארו שיעור הגירוד שצריך שישאיר עליו רושם הטיט, ש"מ דאפילו מעביר מראה הטיט לגמרי מותר, וממילא דהה"נ לר"פ שאוסר גירוד טיט יבש משום טוהן, מ"מ אם אין שם טיט רק מראה לחוד

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע - לפי לוח "רב יומי"

- 11 כדבור ומכל מקום אם הוא אנוס שאינו יכול להוציא
12 בשפתיו כגון שאין המקום נקי בענין שאינו יכול להוציא
13 בשפתיו דהיינו שאין המקום מטונף לגמרי יש לו להרהר
14 ואף על פי שאינו יוצא ידי חובה אלא באמירה יש לו
15 להרהר בלבו וה' יראה לבבו ויתן לו שכר המחשבה
16 דאמרינן הכי במדרש אמרי האזינה ה' אמר דוד רבונו של
17 עולם בשעה שאני יכול לדבר אמרי האזינה ובשעה שאני
18 יכול לדבר בינה הגיגי והגיגי רצה לומר המחשבה שאם היה
19 רוצה לומר דיבור אפילו לבשר ודם אין לומר בינה בדבר
20 ששומע אלא מתוך שאינו אלא במחשבה אמר לשון בינה

- 1 א אף על פי שצריך לדקדק באותיותיה קרא ולא דקדק
2 בהן יצא:
3 ב יכול לקרותה בכל לשון שנאמר שמע בכל לשון שאתה
4 שומע ויזהר מדברי שיבוש שבאותו לשון וידקדק
5 באותיותיו כמו בלשון הקודש והוא שמבין הלשון והוא
6 הדין לתפלה וברכת המזון אבל קידוש וברכות המצות והלל
7 יוצא אפילו אינו מבין הלשון:
8 ג צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו שנאמר שמע
9 השמע לאזניך ואם לא השמיע לאזניו יצא ובלבד
10 שיוציא בשפתיו אבל אם קראה בלבו לא יצא שהרהור אינו

1 וכן נראה מהפסוק שאומר בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני
2 דמשמע שהדיבור דבר אחד והמחשבה דבר אחר:

חלק א סימן סב דין מי שלא דקדק בקריאת שמע או לא השמיע
לאזנו:

* * *

3 א כל אדם קורין קריאת שמע כדרכן בין עומדין בין
4 יושבין בין שוכבין בין מהלכין בין רוכבין על גבי
5 בהמה שנאמר ובלכתך בדרך א"כ למה נאמר בשכבך
6 ובקומך בזמן שבני אדם שוכבין ובזמן שבני אדם עומדין
7 ומכל מקום פרקדן דהיינו שהוא מוטל ופניו טוחות בקרקע
8 או מושלך על גביו ופניו למעלה אפילו אם הוא בענין שאין
9 איסור בשכיבה זו משום חשש שמא יבא לידי קישוי כגון
10 שמוטה על צדו מעט אסור לקרות קריאת שמע עד שיתהפך
11 על צדו לגמרי מפני שמקבל מלכות שמים דרך שורה וגאווה
12 אלא א"כ היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו
13 או שהוא חולה ויש אומרים שאפילו לשוכב על צדו לא
14 התירו לקרות כך אלא כששוכב ערום תחת סדינו שלא
15 הטריחו עליו לעמוד וללבוש בגדיו והעיקר כסברא
16 הראשונה:

17 ב מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרותה
18 מעומד נקרא עברייך שעובר על דברי חכמים ואף
19 שהחכמים התירו גם מעומד מכל מקום כיון שלפי דבריהם
20 אין מעלה כלל במעומד מביושב שזה שנאמר ובקומך אין
21 הכתוב מדבר כלל בעמידה אלא בזמן קימה והוא מחמיר
22 לעמוד הרי נראה שאינו חושש לדבריהם ולפירושם בכתוב
23 וחייב מיתה ואין דומה כלל לשאר חומרות שאנו מחמירין
24 מאיזה טעם במה שהקילו חכמים שאף חכמים היו מודים
25 שיש מעלה בחומרא מאותו טעם אלא שלא רצו להחמיר:

26 ג במה דברים אמורים ביושב שעומד אבל אם היה מהלך
27 ורוצה לעמוד ולקרות כל הג' פרשיות של קריאת שמע
28 כדי שיוכל לכוין היטב רשאי ותבא עליו ברכה כיון שאינו
29 מתכוין בעמידה אלא בשביל הכוונה משא"כ ביושב שיוכל
30 לכוין כמו מעומד לכן מה שנוהגין לומר ביום הכפורים
31 ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מעומד מותר לעמוד
32 כשמגיע לקריאת שמע אע"פ שהיה יושב ויכול לכוין מכל
33 מקום אינו עושה משום חובת קריאת שמע אלא משום
34 חובת היום:

* * *

35
36 ד ואם רצה לקרות כל הג' פרשיות כשהוא מהלך הרשות
37 בידו מלבד פסוק ראשון שצריכין לעמוד מהלכו (או
38 לישוב) ולקרותו כדי לכוין היטב והוא הדין אם היה רוכב
39 על גבי בהמה צריך להעמידה שאינו יכול לכוין כל כך
40 שהוא טרוד בהליכתה אבל אם יושב בעגלה א"צ
41 להעמידה:

42 ה אע"פ שלכתחלה צריך לכוין בכל הג' פרשיות עיקר
43 הכוונה היא בפסוק ראשון שהוא קבלת מלכות שמים
44 והוא הדין לברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שהוא ג"כ
45 קבלת מלכות שמים אבל מואהבת ואילך הוא לשון צוואה

46 לפיכך אם קרא קריאת שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון או
47 בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד צריך לחזור ולקרותן
48 ואפילו האומרים שמצות א"צ כוונה מודים בזה שאם לא
49 כיון לבו לא יצא ידי חובתו מן התורה כמו שנתבאר בסי'
50 ס'.

51 וכשקורא פסוק שמע ישראל פעם שנית יקרא בלחש אם
52 הוא בצבור שלא יהיה נראה כמקבל ב' רשויות ואם לא נזכר
53 שלא כיון לבו עד לאחר שסיים כל הפרשה צריך לחזור
54 לראש שאי אפשר לקרותו במקום שנזכר משום שנמצא
55 קוראה למפרע ולא יצא כמו שיתבאר בסימן ס"ד:

56 ו אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא
57 פסוק ראשון והוא ער ממש שיוכל לכוין מכאן ואילך
58 אין מצערין אותו כדי שיקרא והוא ער ממש שאע"פ שהוא
59 קורא מתנמנם יצא ואע"פ שלכתחלה צריך לכוין בכולה אין
60 מטריחין ומצערים אותו בשביל כך כיון שהוא אנוס בשינה
61 אבל עכ"פ מצערים אותו עד שיקרא כולו בפיו ולא אונס
62 שינה בלבד אלא הוא הדין אם אנוס אנוס אחר שלא יוכל
63 לכוין מואהבת ואילך אין מטריחין עליו לכוין כיון שהוא
64 אנוס:

65 ז הקורא קריאת שמע לא ירמוז לחבירו בעיניו ולא יקרוץ
66 בשפתיו ולא יראה באצבעותיו ואפילו לצורך מצוה ואם
67 עשה כן עליו הכתוב נאמר ולא אותי קראת יעקב כו' מפני
68 שנראה כקורא דרך עראי והתורה אמרה ודברת במ ודרשו
69 חכמים עשה אותם קבע.

70 במה דברים אמורים בפרשה ראשונה מפני שיש בתחלתה
71 קבלת מלכות שמים הצריכו לעשותה קבע אבל מכאן ואילך
72 מותר לצורך מצוה קצת כעין מעשה שהיה ששנה תלמיד
73 בפני רבו במשנה זכריה בן קפוטל ורבו קרא פרשה שנייה
74 של קריאת שמע והורה לו בידו לקרות קבוטל:

* * *

75
76 ח היה עוסק במלאכה ורצה לקרות קריאת שמע יתבטל
77 ממלאכתו עד שיקרא קריאת שמע פרשה ראשונה כדי
78 שלא יהיה כקורא דרך עראי ואפילו יכול לכוין:

79 ט האומנין וכן בעה"ב שהיו עושין מלאכה בראש האילן
80 או בראש שורות הבנין קורין קריאת שמע במקומן וא"צ
81 לירד אבל מכל מקום צריכים להתבטל ממלאכתם בפרשה
82 ראשונה כמו שנתבאר:

83 י הכתף אף על פי שמשאו על כתיפו קורא קריאת שמע
84 מפני שיוכל לכוין אבל לא יתחיל בשעה שטוען ולא
85 בשעה שפורק מפני שאין לבו מיושב:

חלק א סימן סג לישב בשעת קריאת שמע ושלא יישן:

86 א קראה למפרע לא יצא שנאמר והיו בהווייתן יהו במה
87 דברים אמורים בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה
88 לחברתה אע"פ שאינו רשאי יצא לפי שאינה סמוכה לה
89 בתורה:

90 ב קרא פרשה וטעה בה אם יודע היכן טעה כגון שקרא
91 כל הפרשה ודלג פסוק אחד באמצע חוזר לראש אותו

46 חוזר לראש אבל בקריאת שמע א"צ לחזור לראש אלא אם
47 כן האיש או המקום אינו ראוי:

48 * * *

49 **ב** קרא קריאת שמע ונכנס לבית הכנסת ומצא ציבור
50 שקורין קריאת שמע צריך לקרות עמהם פסוק ראשון
51 שלא יראה כאלו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם
52 חבריו והוא הדין שאר דבר שהציבור אומרים כגון תהלה
53 לדוד צריך לקרוא עמהם שכן דרך ארץ והוא הדין אם הוא
54 בבית הכנסת ואומר דברי תחנונים או פסוקים במקום
55 שרשאי לפסוק אבל אם הוא עסוק במקום שאינו רשאי
56 לפסוק כגון מברוך שאמר ואילך לא יפסיק אלא יאמר
57 התיבות שהוא אומר בשעה שהציבור אומרים פסוק ראשון
58 בניגון הצבור שיהא נראה כאלו קורא עמהם ויש אומרים
59 דמפסיק אפילו באמצע ברכות קריאת שמע לקבל עול
60 מלכות שמים עם הציבור ויש אומרים דבפסוקי דזמרה יש
61 להפסיק אבל בברכות שלפני קריאת שמע אין להפסיק כלל
62 בשביל פסוק ראשון של קריאת שמע אלא יאמר אותן
63 התיבות בניגון כמו שהציבור אומרים קריאת שמע ולענין
64 הלכה למעשה כסבא ר' הג' דבפסוקי דזמרה יש להפסיק
65 ובאמצע הברכות של קריאת שמע אין להפסיק אלא יאמר
66 התיבות בניגון הציבור ומאן דמפסיק בברכות דקריאת שמע
67 לקרוא פסוק ראשון עם הציבור ראוי לגזור בו:

68 **ג** קרא קריאת שמע ונכנס לבית הכנסת ומצא ציבור
69 שקורין קריאת שמע טוב שיקרא עמהם כל קריאת שמע
70 ויקבל שכר כקורא בתורה אבל אינו חייב רק בפסוק ראשון
71 כמו שנתבאר:

חלק א סימן סה הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור קוראין קריאת
שמע או שהפסיק בשעת הקריאה:

72 **א** אע"פ שאסור לספר בברכות קריאת שמע אפילו בדברי
73 תורה ואפילו בלשון הקודש התירו שאילת שלום מפני
74 היראה ומפני הכבוד ומפני דרכי שלום.

75 כיצד בין פרק לפרק שואל בשלום אדם נכבד מפני כבודו
76 ומשיב שלום לכל אדם מפני דרכי שלום ומותר לשאול
77 בשלום הקורא אע"פ שידוע שיצטרך להשיב לו ומי שלא
78 ראינו שיקפיד על חבריו כלל לא יפסיק אפילו בין הפרקים
79 (בין להשיב בין לשאול מפני הכבוד) ובאמצע הפרק שואל
80 בשלום אדם מי שהוא ירא ממנו כגון אביו שנאמר בו איש
81 אמו ואביו תיראו או רבו שאמרו בו מורא רבך כמורא שמים
82 ומשיב שלום לכל אדם נכבד.

83 וכל תלמיד חכם שהוא מופלג בדורו אע"פ שאינו רבו הוא
84 ג"כ בכלל מורא ואם אינו מופלג בדורו רק שהוא גדול ממנו
85 בחכמה אינו בכלל מורא אלא בכלל כבוד אבל אם הקורא
86 גדול ממנו אין מפסיק לו אלא כמו לשאר כל אדם אע"פ
87 שהוא תלמיד חכם:

88 * * *

89 **ב** כל מקום שמותר להפסיק באמצע הפרק מותר אפילו
90 באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל שלא יפסיק בו

1 הפסוק וגומר הפרשה שאם יקרא הפסוק במקום שנזכר
2 נמצא קוראה למפרע (ואפילו דילג תיבה אחת או אות אחת
3 או ששינה נקודה אחת על דרך שיתבאר בסימן קמ"ב צריך
4 לחזור לראש הפסוק שטעה בו) ואם אינו יודע היכן טעה
5 צריך לחזור לראש הפסוק ממקום שמסתפק בו בטעות כגון
6 אם ידוע לו שאמר פסוק שמע בכוונה חוזר לואהבת ואם
7 אינו יודע שאמר שמע בכוונה חוזר לשמע:

8 **ג** טעה בין פרשה לפרשה שהוא יודע שסיים פרשה ואינו
9 יודע אם ראשונה ואם שניה חוזר לסיום פרשה ראשונה
10 ויתחיל והיה אם שמוע:

11 **ד** היה עומד בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם שבפרשה
12 ראשונה אם בוכתבתם שבפרשה שניה חוזר לוכתבתם
13 שבפרשה ראשונה במה דברים אמורים כשלא התחיל למען
14 ירבו ימיכם אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם אין לו לחוש
15 שמא התחיל כן אחר וכתבתם שבראשונה לפי שמן הסתם
16 קרא כפי רגילותו שהורגל שלא לומר למען ירבו עד סיום
17 פרשה שניה ומכל שכן אם מצא עצמו בתיבה אחרת באמצע
18 פרשה חזקה שאמר כל מה שלמעלה ממנה:

חלק א סימן סד דין הטועה בקריאת שמע:

* * *

19 **א** קראה סירוגין דהיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין
20 בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה אפילו שהיה כדי
21 לגמור את כולה יצא אפילו אם היה ההפסק מחמת אונס
22 וכן במגילה ובתקיעת שופר אבל בתפלה אם היה כדי
23 לגמור את כולה מראש עד סוף צריך לחזור לראש ויש
24 אומרים שאין חילוק בין קריאת שמע לתפלה ובכל מקום
25 אם היה מחמת אונס שאף אם היה רוצה שלא לשהות לא
26 היה יכול צריך לחזור לראש אם היה כדי לגמור את כולה
27 מראש עד סוף ולא ממקום ששוהה ומפסיק בו עד סוף
28 ומשערין לפי הקורא ולא לפי רוב בני אדם ואפילו בברכת
29 קריאת שמע אם היה באמצע הברכה כדי לגמור את כולה
30 מראש לסופה צריך לחזור לראש אבל אם הפסיק שלא
31 מחמת אונס שאם היה רוצה היה קורא ושהה ברצונו
32 והפסיק בין בדבור בין בשתיקה אפילו זמן רב א"צ לחזור
33 אלא למקום שפסק וכן יש לנהוג הלכה למעשה כי כן עיקר.

34 ואונס זה יש אומרים אפילו אונס לסטים או אונס אחר כל
35 שלא היה יכול לקרות אפילו אם רצה ויש אומרים שאינו
36 חשוב הפסק מחמת אונס לחזור לראש אלא א"כ לא היה
37 יכול לקרות מחמת שהאיש אינו ראוי כגון שהתחיל לקרות
38 קריאת שמע והתחילו מי רגליו שותתין על ברכיו והוצרך
39 להפסיק עד שיכלו או מחמת שהמקום אינו ראוי לקריאה
40 כגון שקוראה מהלך והגיע למבואות המטונפות והוצרך
41 להפסיק אבל אם האיש או המקום ראויין אלא שאונס אחר
42 מעכבו ומצריכו להפסיק אפילו שהיה זמן רב חוזר למקום
43 שפסק.

44 ולענין הלכה יש מי שאומר שבתפלה אפילו באונס אחר
45 חוזר לראש מאחר שיש אומרים שאפילו בלי אונס כלל

למהר להגיע לסיום ענין ולענות עם הצבור אבל כשחזור
למקום שפסק יש לחוש לסברא האחרונה לחזור לתחלת
הפסוק:

ג. אם שכח להניח ציצית ותפילין יש אומרים שיכול
להפסיק בין הפרקים להניחן ולברך עליהן ויש אומרים
שתפילין מפני שחובה לקרות ולהתפלל בהן כדי לקבל
מלכות שמים שלימה מפסיק להניחן ויברך ג"כ אבל ציצית
אינה חובת הגוף שאם אין עליו טלית פטור מציצית ויכול
לקרות ואינו כמעיד עדות שקר כיון שאין עליו טלית
החייבת בציצית לפיכך אסור להפסיק בברכתן אפילו בין
הפרקים של קריאת שמע וברכותיה אלא לובשן בלא ברכה
ולאחר התפלה ימשמש בהן ויברך וכן יש לנהוג הלכה
למעשה:

חלק א סימן טו באיזה מקום יכול להפסיק ובאיזה מקום לא יפסיק:

כלל אם לא מפני מי שירא ממנו שמא יהרגנו והוא הדין
לברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שגם הוא בכלל היחוד
ומטעם זה אין להפסיק גם כן בין שמע ישראל לברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד.

ויש אומרים שאפילו באמצע שאר הפסוקים לא יפסיק אלא
בסיום ענין אבל לא באמצע הענין כגון פסוק ושמחת וגו'
יכול להפסיק בין נפשכם לוקשרתם שהוא ענין אחר אבל
עד נפשכם לא יפסיק בין תיבה לתיבה שהוא באמצע הענין
ואם פסק חזור לתחלת הפסוק (שהאריך יתחיל מאמצע הענין
שלא יהיה פירוש כלל לדבריו).

ולענין מעשה כשמפסיק לעניית קדיש ולקדושה ולברכו כמו
שיתבאר יכול להפסיק אפילו באמצע הענין ולסמוך על
בעלי סברא הראשונה שלא חלקו בכך והתירו בכל ענין
וכדאי הם לסמוך עליהם לצורך מצוה רבה כזו אם אי אפשר

ל'קוטי תורה' פרשת מסעי – הפרשה החסידית

אלה מסעי [א]

דְּהִנֵּה נֹדַע מֵאֲמַר רַ' ל (אבות ג, יז): "אם אין יראה – אין
חֲכָמָה, וְאִם אֵין חֲכָמָה – אֵין יִרְאָה", וְלִכְאוּרָה אֵין אֲפֹשֶׁר
לְהִתְחִיל לֹא בְּזֶה וְלֹא בְּזֶה – בֵּין שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְזֶה בְּלֹא
זֶה – וְהָאֵיךְ יִתְחִיל?!

אך אָמְרוּ חֲז"ל (אבות ג, ט): "כֹּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת
לְחֲכָמָתוֹ – חֲכָמָתוֹ מִתְקַיֵּימָת". פִּירוּשׁ, שֵׁשׁ שְׁנֵי מִינֵי רָע:
הָא' הוּא רַע מִמֶּשׁ בְּאִיסוּר. אֲפִילוֹ הוּא אִיסוּר קֵל שֶׁל
דְּבָרֵי־סוּפְרִים – הוּא רַע גְּמוּר. וְלִזְוֶה צָרִיךְ שִׁיחִיָּה "יִרְאָת
חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֲכָמָתוֹ", כִּי "טְהוּר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע"
(תְּבַקֵּק א, יג), וְהַדְּבָר הָרַע, הוּא נִקְרָא (עֲקֹב ז, כח) "תּוֹעֵבַת ה'",
וְאֵין צָרִיךְ לְזֶה שׁוּם חֲכָמָה – לְסוּר מִמּוֹקְשֵׁי הָרַע הַנִּל.

וְהַמִּין הַב' הוּא בְּהִיתָר. שְׂאֲפִילוֹ בְּהִיתָר אָמְרוּ חֲז"ל
(יְבֻמוֹת כ, א): "קֹדֶשׁ עֲצָמָךְ בְּמוֹתָר לָךְ", שְׂאֵל יִהְיֶה "נִבְּל
בְּרִשׁוֹת הַתּוֹרָה", כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמָב"ן רִישׁ פְּרָשַׁת קְדוּשִׁים.
וְכִדִּי לְפִטוּר מִדְּרַע הַזֶּה, צָרִיךְ לְהַקְדִּים חֲכָמָתוֹ, וְהוּא

"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן" (ריש פרשתנו לג, א):
כְּתִיב (תְּהִלִּים עז, כא): "נְהִיֶּתָּ כְּצֹאן עֹמֵךְ בְּיַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן".

הִנֵּה זֶה כָּלֵל גָּדוֹל בְּעִבּוּדֵת הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ: שֶׁכֵּל מִי
שָׁבָא לְדִבְקָה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים כד, ג'ד): "מִי
יַעֲלֶה בְּהַר ה', וּמִי יִקוּם וְגו' – נָקִי כַפַּיִם וּבֵר לֵב" – שִׁיחִיָּה
לְבוֹ בֵּר וְזֶה לְגַמְרֵי בְּלִי שׁוּם סִיג. "אֲשֶׁר לֹא נִשְׂא לְשׂוֹא
נִפְשִׁי" (שִׁם), "נִפְשׁוֹ" כְּתִיב, "נִפְשִׁי" קָרִי – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
(תְּהִלִּים כח, א): "אֵלֶיךָ ה' נִפְשִׁי אֲשָׂא". "אֲכַל בִּי עֲשָׂרָה –
שְׂכִינְתָּא שְׂרִיא"³.

דְּהֵיינו, שְׂאֵל תְּהֵא הַתְנַשְּׁאוֹת וְהַגְבָּהוֹת בְּדִרְכֵי ה'
לְשׂוֹא" וְלִשְׁקֵר חֲסִי־וְשִׁלוֹם. וּבּוֹדָאי, מִדְּרַגָּה כְּזוֹ, עֲמוֹק
עֲמוֹק מִי מִצְאָנוּ. וְהַעֲצָה הִיעֻצָּה לָזֶה – עַל יְדֵי בְּחִינַת
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

4. (על פי קהלת ז, כד: "עמק עמק מי ימצאנו". ובפירוש רש"י שם: "אין לו רשות להרחיב בהן מה למעלה בו ומה לאחור". וראה חגיגה ריש פרק ב. תקוני זהר תקון ע קבו, סוף עמוד א – 'חכמה ובינה' ובשלה"ו, ב. ח, א – 'קצוץ של יי"ד'. – לקוטי שיחות חלק כא עמוד 163 הערה 47).

5. (על פי משלי יג, יד: "תורת חכם מקור חיים לסור ממקשי מות". משלי יד, כז: "יראת ה' מקור חיים לסור ממקשי מות").

1. נאמר בתקופת ליאונרדו דל סיקס מהמאמר נדפסו במאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים: א. דבור המתחיל "להבין שלפעמים צריך להיות יראת חטאו" – עמוד שס"א. ב. דבור המתחיל "משה שושבינא דמלכא" – עמוד תקט.

2. ("לצבאם").

3. (סנהדרין לט, א)

1 (האזינו לב, ט); וכו' שהוא חושב או מדבר דברים גופנים,
2 הוא מפריד את עצמו מ"אחד" – בודאי לא ירצה בזה.
3 כמו שאי אפשר ליקח הבן מאצל אביו דרך הטבע. וזהו
4 "מה יפה ירושתנו"¹⁴.
5 וכתוב (תהלים קלט, יב): "גם חשך לא יחשיך ממך",
6 שחשך נקרא אש¹⁵, שאפילו אש אינו מפסיק¹⁶.
7 וזה פירוש "קדש עצמך במותר לך": שאף שהוא
8 מותר, אינו רק "לך" – מחמת גופך, אבל מחמת השורה
9 בך, שהוא אלהותו יתברך – אינו מועיל היתר זה. וזהו
10 "והייתם קדושים, כי קדוש אני ה'"¹⁷. וזהו "לשם יחוד
11 קודשא בריך הוא ושכינתיה"¹⁸.
12 ובחינת אהרן – "שושבינא דמטרוניתא":
13 שמביא ומוליד תשוקה להשם יתברך, שהוא
14 התעוררות תשוקה ממטה למעלה, שהוא על ידי
15 תפלה. כמו שכתוב (תהלים סג, ב): "צמאה לך נפשי",
16 התבוננות בפסוקי דמורה קודם קריאת שמע, ואחריו
17 כשמגיע ל"ואהבת" שבקריאת שמע.
18 כי הנה נפש כל אדם משתוקקת, רק שהאהבה היא
19 בגלות ומסותרת. כמו "גלו לאדם" – שכינה עמהם¹⁹,
20 פירוש²⁰: אף על פי שעושה "מעשה אדם", אף על פי
21 כן "שכינה עמהם".
22 ויתלהב לב האדם להיות בטל נגדו יתברך. כמו
23 למשל שאנו רואים דבר גשמי, מעשה של אדם, בטל
24 נגד רוחניות כמו מחשבה.
25 וזהו "רגלי החיות פנגד פולם"²¹, פירוש: מדרגה
26 שהיא התחתונה, בבחינת "חיות", שהוא רוחניות –
27 "פנגד פולם", כי אין ערך דבר גשמי נגד רוחניות.
28 כי אפילו בדבר גשמי נאמר ש"הארץ כגרגיר
29 חרדל נגד עולם הגלגלים"²², שהם גם כן גשמיים, מכל
30 שכן נגד דבר רוחניות. וכן כל דבר רוחני נגד רוחניות

1 על ידי בחינת משה ואהרן: משה – "שושבינא דמלכא",
2 אהרן – "שושבינא דמטרוניתא"⁶. פירוש:
3 "שושבינא דמלכא":
4 שהוא מביא את המלך להתייחד בזה העולם.
5 שבחינת 'סובב כל עלמין' יהא שורה בתחתונים. כמו
6 שאמר רז"ל: "הקדוש ברוך הוא מתאווה שיהיה לו
7 דירה בתחתונים". והיינו על ידי תורה ומצות, שהם
8 המשכת אלהותו יתברך.
9 ד"התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא"⁸ –
10 שבחינת "שם" הוא באותיות. והוא דבר שאינו נתפס
11 כלל בשכלנו, כי גבוה גבוה מאד משכלנו – אפילו
12 בחינת מה שנקרא אצלו יתברך בחינת "שם" לכו.
13 וכן על ידי המצות הנקראים "אברי דמלכא"⁹. ומשל
14 המצות באברים: כי כמו בכל אבר יש חיות הנשמה, כמו
15 כן בכל מצוה יש חיות אלהות. וכשאדם עושה המצוה,
16 כגון שמתעטף בטלית ציצית בבוקר – ממשיך עליו
17 בחינת 'סובב כל עלמין' שיהא חופף עליו. וכן בתפילין
18 הוא המשכת אהדות.
19 וכו' ממילא נפרד הרע ממנו, כדכתיב (תהלים סח, א):
20 "בהמס דונג מפני אש, יאבדו רשעים מפני אלהים".
21 וכתוב (תהי יט, יח): "וזה סיני עשן כולו, מפני אשר ירד
22 עליו ה' באש". כי הם "קוצים כסוחים – באש יצתו"¹⁰
23 (ישעיה לג, יב).
24 והיינו על ידי בחינת משה, בחינת דעת¹¹, שיודע
25 ש"הוא באחד"¹².
26 ויתבונן במה שאמר רז"ל (סוטה ג, א): "אין אדם עובר
27 עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". וכמו שנתבאר
28 במקום אחר¹³, שאפילו קל שבקלים אינו רוצה להיות
29 פורק עול, ומוסר נפשו על קדושת השם יתברך, ואינו
30 צריך שום התבוננות אחר, רק שידע "כי חלק ה' עמו"

15. (אש שחור . . על דרך ישת חשך סתרו" – לעיל בהקדמות, ג. וראה לקמן שיר השירים "דבור המתחיל שחורה אני", א. ואילך. ובכמה מקומות).

16. (ראה בהנחת כבוד קדושת אדמור"ר האמצעי מדבור המתחיל "שחורה אני ה'") (מאמרי אדמור"ר ה'הקדמות' חלק ב עמוד נא). "אבל לגבי עצמותו, גם חשך לא יחשיך" בר, ונקרא "אש לבנה", אהדות פשוט).

17. (שילוב הפסוקים שמיני יא, מד: "והייתם קדושים, כי קדוש אני", יתרו כ, כו: "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה'").

18. (ראה כסא מלך להקדמת תקוני זהר דבור המתחיל "ואי תימרוך")

19. (ראה מגילה כט, א)

20. (ראה תניא פרק יז דף כג, א).

21. (חגיגה יג, א).

22. (על פי של"ה עשרה מאמרות ריש מאמר ה'ג', סוף עמוד א דבור המתחיל "עתה". וראה גם תורה אור ב, א. לקמן ראש השנה נט, ג).

6. (זהר חלק ג ונקרא ב, א. מצורע נג, ב. שופטים ערה, ב).

7. (תנחומא נשא, טו).

8. (רמב"ן בהקדמתו על התורה. יונת אלם פרק כט. ועל דרך זה זהר חלק ב פו, א ובכמה מקומות)

9. (ראה תקוני זהר תקון ל).

10. (ראה גם מאמרי אדמור"ר ה'הקדמות' חלק א, דבור המתחיל "ישמע יתרו". עמוד דש. שו).

11. (ראה זהר חלק ב' פקודי רכא, א. תניא פרק מב. לקוטי שיחות כרך ו עמוד 244 ואילך. ושם נקמץ).

12. (על פי איוב כג, יג: "והוא באחד ומי ישיבנו". ובפירוש רש"י: "לפי שהוא יחיד בעולם וידע דעתו ומחשבתו של בריות").

13. (ראה תניא פרק יח. לעיל בהקדמות, ב. לקמן תצא לח, ג).

14. (נוסח התפילה).

10 התקרבות אצלנו, מאחר שהכל בטל אצלנו יתברך,
11 ו"קמיה - בלא חשיב", אם כן אין הפסק.
12 וזהו בחינת אהרן "ולדבקה בו" (עקב יא, כב. נצבים ל, ב),
13 ו"למהוי אחר באחר"24.
14 אף הנה כתיב: "הוא אהרן ומשה" (וארא, ו, כו); "הוא
15 משה ואהרן" (שם, כז) - שלפעמים צריך להקדים התורה
16 והמצות כדי שיתפצל אחר כך מאהבה, ולפעמים
17 ההתחלה - מהתעוררות האהבה בתפלה, ואחר כך יכול
18 "ללמוד ולעשות"25. על דרך שנתבאר26:

1 הגבוה ולמעלה ממנו, כמו שאמרו (חגיגה שם): "שוקי
2 החיות נגד כולם", "קרסולי החיות נגד כולם". ו"קמיה -
3 כולא בלא חשיב"23 - שהכל כאין ואפס, ובטלים נגדו
4 יתברך.
5 וזה פירוש "הכל ירוממוך סלה" - שלעולם
6 "ירוממוך", שכל מה שמרוממים אותך - אין כלום, כי
7 יש עוד לרומם. ו"עוד" זה אין לו שיעור, שהוא למעלה
8 למעלה מכל מה שנוכל לרומם, ואין רוממותו
9 התרחקות מאתנו חס ושלום, כי אדרבה - שבזה

23. (זהר חלק א בהקדמה יא, ב. על פי דניאל ד, לב).

24. (זהר חלק ב תרומה קלה, א).

25. (נוסח ברפת אהבת עולם).

26. (ועיין ברבות: בראשית, סוף פרשה א' ו' בכל מקום הוא מקדים משה

לאהרן, ובמקום אחר הוא אומר: "הוא אהרן ומשה", מלמד ששניהן שקולים זה
כזה. בקהתי, פרשה ל"ו - מענין (וארא ו, כז): "הוא משה ואהרן כו"
ו"מלמד ששניהם שווים").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

25 כידוע וד"ל. וזהו שארז"ל על מה דרמו קראי אהדידי
26 כתיב והיה מספר בניי כו' וסיפא דקרא אשר לא ימד
27 ולא יספר ומשני ל"ק כאן כשישראל עושין רש"מ כו'
28 אז לא יספר כו' פי' כשעושין רש"מ שאז קשורים
29 ודבוקים בעצמות בעל הרצון שמשם ממשיכים להיות
30 לו רצון במקום בחי' סובב וממלא כנ"ל ע"י קיום
31 המצות בקבלת העול לבד כמו שאמר נעשה ונשמע כו'
32 כנ"ל (וזהו הקים על מאה ברכות שהן ע"ס שבכתר
33 דכתר שיצאו מבחי' העלם עצמות בעל הרצון כו'
34 וד"ל) ומשום דנעוץ תחלתן בסוף מעשה שהוא בחי'
35 דוד עול קבלת מ"ש ע"כ דוד דוקא הקים על כו'
36 וכמ"ש במ"א וכתוב כי נר מצוה ותורה אור שע"י נר
37 מצוה שהוא בחי' עול מצות שנקרא מצות המלך נעשה
38 תורה אור (שע"י התורה ג"כ יאיר אור הנעלם
39 שבעצמות בעל הרצון כמשי"ת בסמוך) ואז נאמר לא
40 ימד ולא יספר לפי ששרשו בעצמות אא"ס בעל הרצון
41 שע"ז א' לפני א' מה אתה סופר (ומ"ש בר"מ העשיר
42 לא ירבה מעשר ע"י הדעת שנקרא עשיר והד"ל בחי'
43 יסוד לא ימעיט כו' כל זה בע"ס הגזוזות בעצמות אבל
44 בעצמותו ממש לא מכל אליו מדות כלל אפי' בהעלם
45 וז"ש מה אתה סופר אפי' בהעלם כו') ונקרא יחיד
46 קדמון לכל הקדומים שאין עוד מלבדו רק אחד פשוט
47 בתכלית כו' אבל כשאין עושין רש"מ בקיום המצות
48 בקבלת ע"מ (מלמטה למעלה בבחי' א"ח כנ"ל) אז

1 (וזהו ג"כ פי' יהא שמי' רבא מברך כו' דשמו גי'
2 רצון ושמו הגדול הוא בחי' רצון הפשוט הכללי
3 מקור כל הרצונות הנקרא רעוא דכל רעוין הנ"ל ושמו
4 הגדול הזה יתברך ממקורו מבחי' בעל הרצון והיינו
5 יהא שמי' רבא מברך כו' לעלם עד לעלמי עלמא בסוף
6 ההשתלשלות דקו כו' ג' עולמות דבי"ע כידוע וד"ל).
7 ומעתה יובן ג"כ ענין עושין רש"מ מבחי' בעל הרצון
8 נמשך רצון למקום בכלל כנ"ל שזהו ע"י קיום המצות
9 שממשיכי' מבעל הרצון דוקא כנ"ל ולכך א' רש"מ
10 דוקא כו' וזהו שאמרו ב' דברי' הללו תשובה ומע"ט
11 ובעה"ז דוקא לפי שב' דברי' הללו גורמים להיו'
12 החזרת פב"פ שלמעלה מגופו של יחוד דפב"פ כנ"ל
13 לפי שמעוררים בבעל הרצון עצמו דוקא שביכולתו
14 להחזיר פב"פ כנ"ל וזהו שאמר תשובה ומע"ט בעוה"ז
15 דוקא לפי שבעוה"ז הוא בחי' הבריורים לאהפכא
16 חשוכא לנהורא כו' מלמטה למעלה בבחי' אור חוזר
17 וכל בחי' אור חוזר חוזר לקדמותו שזהו לבחי' קדמון
18 לכל הקדומים שנק' בעל הרצון הפשוט כו' והוא
19 למעלה מבחי' אור ישר שבאהבת בכל נפשך שאין
20 ההארה רק בבחי' צמצום ממקור הרצון שנקרא רעוא
21 דכ"ר כו' ובע"ת גדולים מצדיקי' גמורים גם מאהבת
22 בכל מאדך שלהם לפי שע"י התשובה גורם להיו'
23 אהבת בכל מאדך שהוא פב"פ כנ"ל מטעם הנ"ל וד"ל.
24 וכן ע"י מע"ט בעוה"ז דוקא מטעם בחי' הבריורים

46 ההעלם אין הכוונה בזה על בחי' ע"ס הגנוזות בהעלם
 47 כו' דא"כ קשה רישא לסיפא דמסיים ולא מכל אינון
 48 מדות כלל דמשמע אפי' בהעלם אלא הכוונה על בחי'
 49 גילוי אור הנאצל דגם לאחר שנאצלו הרי איהו וחיוהי
 50 חד כו' שמיחדים באצ"י א"כ גם שנקרא חכים ה"ז
 51 עדיין בבחי' העצמות ממש דלאו מכל אינון מדות כלל
 52 (כו') אך מה שנק' חכים ומבין וכן חסדן ורחמן כו' אין
 53 זה מצד עצמותו הפשוט אלא מצד בחינת הצימצום
 54 שמצמצם את עצמו ונמשך ובה לכלל ספי' ומדה כמו
 55 רצון וחכמה וחסד וכה"ג משום דחפץ חסד הוא כדי
 56 להטיב מטיבו כמ"ש בע"ח ע"כ עלה ברצון הפשוט
 57 כו' (וחפץ חסד זה אינו עדיין בבחי' מהות מדה כלל
 58 מאחר שהוא מקור להיות מחמתו אור הרצון הפשוט
 59 כו' אלא הוא אור עצמי הפשוט הנקרא טהירו עילאה
 60 כו' ובריש הורמנא כו' היינו קודם שעלה ברצונו כו'
 61 גליף גליפו חקיקה לחקיקה בחי' הארה דהארה באור
 62 חפץ חסד הפשוט הזה שבעצמות כמ"ש באורך נראה
 63 אור ע"י בחי' צמצום הנקרא מק"פ כו' וד"ל) וע"כ גם
 64 שבתחלת ההשתלשלות היה חפץ חסד מצד עצמותו
 65 עצם הטוב כו' אבל אח"כ צריך לעורר תמיד חסדו
 66 העצמי להיות משפיל ומצמצם א"ע לבא לבחי' הרצון
 67 והחכמה ומדות גם בהעלם בעצמותו ומן ההעלם יבא
 68 לגילוי כו' וכמ"ש בע"ח דעכשיו תלוי במעשה
 69 התחתונים בהעלאת מ"נ כו' והוא כמו שאנו מבקשים
 70 זכור רחמין ה' וחסדיך כי מעולם המה פי' מעולם
 71 מעולם הא"ס עצמו שהוא בחי' חסד העצמי שגורם
 72 להיות צמצום שמצמצם א"ע לרצון וחכמה כו' בבחי'
 73 ע"ס אורות וכלים כו' לאחזאה לאתנהגא בהון עלמין
 74 דבי"ע כו' ומפני שבחי' החסד והרחמים שבעצמות
 75 אא"ס ב"ה הנק' רחמין וחסדיך לנוכח הוא נבדל בערך
 76 לגמרי מכל ההשתלשלות דע"ס כו' (כמ"ש באורך
 77 נראה ע"י צמצום כו' כנ"ל) ע"כ צריך לעוררו להזכירו
 78 על אותן החסדים העליונים הפשוטים בתכלית כו'.
 79 וז"ש זכור רחמין שיתעורר לזכור עליהם להיות חפץ
 80 חסד עוד הפעם לצמצם א"ע ברצון וחכמה כו' כי
 81 מעולם הא"ס המה ע"כ אין להם ג"כ הפסק ולא שכחה
 82 ח"ו ולכן זכור רחמין כו' (והפי' הב' זכור רחמין
 83 וחסדיך הבאין בגילוי באצ"י תזכור לעורר עצמך
 84 לצמצם א"ע לבא לבחי' רצון וחסד ורחמים עד
 85 שתקרא בשם חכים וחסדן ורחמן כו' בבחי' אורות
 86 וכלים באצילות והיינו זכור רחמין להיות זכרון עליהם
 87 ממקורם הראשון שבעצמות כו' כי מעולם המה
 88 ששרשם בעצמות עולם הא"ס כי חפץ חסד הוא כנ"ל
 89 ע"כ גם להם אין הפסק ושכחה מצד שרשם בעולם
 90 הא"ס וזהו כמ"ד זכות אבות לא תמה כו' ואעפ"י

1 כתיב והיה מספר שהן בחי' תרי"ג ארחין כו' שבאין
 2 במספר ולא כמו שהן בשרשן בבעל הרצון שהוא
 3 למעלה מבחי' מספר לפני אחד כו' ואע"פ שמקיימין
 4 המצות כך כשאין זה בקבלת עול כענין נעשה כו' לפי
 5 שקבלת עול למעלה מגופו של מעשה המצות מטעם
 6 הנ"ל וזהו שכר מצוה מצוה עצמה שנעשית בקבלת
 7 עול כו' וד"ל (ומבואר במ"א והיה מספר כו' דהמספר
 8 יהי' בבחי' למעלה מן המספר כו' ולק"מ מרישא
 9 לסיפא והיינו בחי' עליית המל' בחי' מספר קבלת עול
 10 לבד בבעל הרצון שלמעלה מן המספר כו' וזהו הקים
 11 על עול"ה של תורה כו' משום דנעוץ תחלתן בסופן
 12 דוקא כו' וד"ל). והנה כמו שמבואר למעלה בב' דברים
 13 תשובה ומע"ט בעוה"ז שעל ידם יוכל להיות בחי'
 14 החזרת פב"פ כו' כך גם ע"י התורה יוכל להיות החזרת
 15 היחוד פב"פ גם שהיה תחלה בבחי' אב"א יותר מע"י
 16 תשוב' ומע"ט (והיינו ג' דברים תורה ועבודה וגמ"ח
 17 תורה קו האמצעי ועבודה קו השמאל בחי' בירורים
 18 דא"ח דע"י תשובה וכן קרבנות להפוך נפש הבהמית
 19 מרע לטוב וזהו התפלה שבמקום קרבן כידוע וג"ח
 20 שנקרא צדקה קו הימין שכוללת כל המצות כידוע ועל
 21 ג' אלה העולם עומד בחי' מקומו של עולם שנקרא
 22 רש"מ מבעל הרצון כו') והטעם הוא מפני שהתורה
 23 נקרא ברית כמ"ש אלה דברי הברית כו' וכתיב אשר
 24 כרת עמך ברית בחורב כו' כידוע וע"י בחי' כריתת
 25 ברית שבתורה יוכל להיות בחי' חזרה דפב"פ הנ"ל
 26 יותר מע"י תשובה ומע"ט הנ"ל. ולהבין דבר זה יש
 27 להקדים ענין ושרש הי"ג מדות הרחמים אל רחום
 28 וחנון כו'. דהנה כתיב זכור רחמין ה' וחסדיך כי
 29 מעולם המה. ויש להבין מהו מעולם כו' וגם מהו
 30 שצריך להזכירו לומר לו זכור רחמין ה' כו' וכי איכא
 31 שכחה קמי קב"ה כו' והלא אנו או' אין שכחה לפני
 32 כסא כבודך וכה"ג. אך הנה ידוע ענין המאמר לאו
 33 דאית לך צדק ידיעא כו' עד ולא מכל אינון מדות כלל
 34 שעצמות אא"ס ב"ה הוא פשוט בתכלית האחדות
 35 הפשיטות שלא יתכן בו לומר בחי' הרכבה כלל כנ"ל
 36 אפי' בבחי' אורות הנק' ספירות כי האורות שנאצלו
 37 הן בבחי' מהות ומציאות דבר מה בפרט כמו החכמה
 38 או החסד וכה"ג ואיך יתכן בעצמות הפשוט ענין תואר
 39 מדות כמו חסדן ורחמן שהוא בא בבחי' התפעלות
 40 רחמים וחסד כו' ושינוי ותמורה כו' שזהו בחי' מורכב
 41 כנ"ל וא"א לומר שאא"ס הפשוט יהיה נמשך בבחי'
 42 הרכבה גם בספירה ומדות וגם לא ברצון של כל
 43 הרצונות שנקרא כתר שבכת"ר כנ"ל ומכ"ש בחכמה
 44 ומדות כו' (ומ"ש חכים ולא בחכמה ידיעה שעכ"פ
 45 נקרא חכים אלא שאינו בחכמה ידיעה בגילוי רק בבחי'

בעזר"ה כי מצד עצמו לאו מכל אינון מדות כלל וכנ"ל
 בפי' זכור רחמיך כו' שצריך לעורר העצמות שיזכור
 על בחי' הרחמים וחסדים כו' שיבאו מעולם הא"ס
 שבעצמות לידי גילוי כו' וד"ל. אך הנה סיבת הזכירה
 הזאת הגם שבאה ג"כ ע"י תשובה מעומקא דלבא
 שמגיע בעצמות בעל הרצון להיות בבחי' רעוא דכל
 רעיון כו' עד שנמשך בגילוי רצון ולהקרות רחום וחנון
 כו' מ"מ אין זה רק בחי' סיבה הגורמת לבד מפני
 שעולה בבחי' א"ח על העצמות ובאתדל"ת בבחי'
 עצמות הנפש מעורר למעלה בבחי' עצמות אבל אין
 ערך כלל ביניה' רק שמפני שזה עלה במחשב' ורצון
 הקדום תחלה כי נעוץ תחלתן בסופן כו' וכמו שאמרו
 דהתשובה קדמה לעולם כו' אך עיקר ומקור לזכירה זו
 שיזכור רחמיך כו' שבעולם הא"ס כו' הוא רק ע"י בחי'
 כריתת ברית שבתורה דוקא כנ"ל וז"ש ואשים דברי
 בפיך כו' לנטוע שמים וליסוד ארץ וכתיב אם לא בריתי
 כו' חוקות שמים וארץ כו' ועל מה אבדה הארץ על
 עזבם כו' הרי התורה עיקר קיום העולם בכלל בבחי'
 סובב ומלא כו' וא"כ זהו עיקר ענין רצונו של מקום
 (ולכאורה למה אמר בקיום המצות שעושין רצונו כו')
 אך בחי' רש"מ שהוא בחי' רעוא דכ"ר הוא מקור
 המצות לבד כנ"ל אבל בחי' מקור התורה הוא למעלה
 מזה (ע"כ נמנו וגמרו דתלמוד גדול מפני שמביא לידי
 מעשה ות"ת כנגד כולן וכמשי"ת). והנה תחלה יש
 להבין שרש ענין כריתות ברית מהו דהנה עד"מ כריתת
 ברית שעושין שני אוהבים נאמנים שלוקחין איזה דבר
 אחד וכורתין אותו לשנים ועוברין שניהם יחד בתוך
 בין שני הגזרים האלה כמו כריתת ברית דאברהם
 דכתיב והוא עבר בין הגזרים כו'. וזה הענין מורה על
 עשיית ברית וחק קבוע ולא יעבור ולא יבטל עולמית
 גם אם יתרחקו זה מזה מאד או יביאו דברי נרגן
 להפריד בין הדביקים לא יועיל לבטל חק האהבה
 והאחוה הזאת מפני צד כריתת הברית באחדות זאת
 שלא תוכל להבטל מפני שא"א לעבור על חק הברית
 הכרותה כבר ואפי' אם א' יפעל רעה לרעהו או יעשה
 מעשים מכוערים שראוי להתרחק ממנו מ"מ חק
 כריתות הברית לא יניח לפעול לו רעה להשיב כגמולו
 או להתרחק ממנו גם אם מאד ראוי לריחוק מצד
 מעשיו אשר לא טובי' וכה"ג במלכותא דארעא כשב'
 מלכים עושין כריתת ברית אע"פ שיחטא א' להבירו
 או יעשה א' רעה גדולה בעולם שראוי להעבירו
 ממלכותו לא יניח חק הברית הכרותה כו' כידוע אך
 מה שעושין מעשה זה לזכור דבר לשנים ולעבור בין
 הגזרים שאז דוקא נקרא כריתת ברית היינו מפני שזה
 המעשה מורה על היות שנעשו שניהם כגוף א' ממש

שהאבות מרכבה רק לחג"ת דאצילות אבל מצד שרשם
 בעולם הא"ס עצמו הרי נאמר חסדי ה' כי לא תמנו כו'
 וז"ש ושמר לך את הברית כו' וכמ"ש במ"א בפי' אשר
 נשבע לאבותיך מימי קדם כו') וזהו זכור רחמיך תחלה
 ואח"כ וחסדיך וברחמיך הזכיר שם הוי' ולא בחסדיך
 כמ"ש והמרחם כי לא תמו חסדיך ועל הרחמנו' א'
 הטוב שהוא החסד כי לא כלו רחמיך וזהו להיפוך
 שמהפך מבחי' רחמים לחסדים ומחסדים לרחמים מפני
 שהרחמים הוא בבחי' קו האמצעי שעולה עד פנימיות
 כתר שבכתר שהוא עד העצמות ממש (וז"ש כי לא כלו
 רחמיך אך מ"מ רחמים הללו מה שאין להן הפסק אלא
 בבחי' א"ס עד שלא כלו רחמיך היינו שיזכור ה'
 לרחמיו הפשוטים וזכרון זה הוא ע"י הטוב שבעצמו'
 כי חפץ חסד הוא כו' וכן להיפך שהחסד תלוי ברחמים
 וז"ש והמרחם ע"כ לא תמו חסדיך כו' כי שרש
 הרחמים בקו האמצעי בבחי' יעקב שנאמר בו וגבה
 מאוד בבחי' א"ס ממש ע"כ לא תמו חסדיך למטה כמו
 זכות אבות ג"כ לא תמו כו' וז"ש זכור רחמיך תחלה
 ואח"כ וחסדיך ולא נז' הויה בחסד מצד שרשו בחפץ
 חסד שלמעלה משם הויה משא"כ הרחמים שהוא
 בת"ת בבחי' יעקב שזהו דוקא בשם הויה ולא באל
 דחסד כו' ומצד בחי' הויה בחי' ת"ת דוקא הוא שעולה
 עד פנימיות הכתר כו' ע"כ הזכיר הויה ברחמיך וכמ"ש
 ליעקב אשר פדה את אברהם כו' וכמ"ש במ"א וד"ל).
 וזהו שרש ענין הי"ג מדה"ר כמ"ש ויקרא ה' ה' אל
 רחום וחנון כו' פי' ויקרא ה' ה' כו' הוא בחי' הקריאה
 וההמשכה מהעלם העצמות ששם ע"ס גנוזות בהעלם
 כשלהבת הקשורה כו' שיבואו לידי גילוי בבחי' אצי'
 והיינו ב' הוי' העלם וגילוי ולמעלה יותר היינו בחי'
 עצמות הרצון הפשוט שנקרא רעוא דכל רעיון שבא
 בגילוי מהעלם עצמות בעל הרצון כו' עד בעצמותו
 ממש שיצמצם א"ע לבא לכלל בחי' רצון גם לרעוא
 דכ"ר כו' כנ"ל והיינו ג"כ ב' הוי' וכדי שיתעורר לבחי'
 חפץ חסד העצמי מחדש שזהו מקור הכל כנ"ל ע"ז
 אמר ויעבור ה' על פניו כו' בעצמותו תחלה נתעורר
 לזכרון החסד העצמי כו' ויעבור זה בחי' צמצום גדול
 מעצמותו לזכור א"ע על החסד כו' ואח"כ ויקרא בבחי'
 העלם וגילוי להיות נק' אל רחום וחנון עד למטה
 באבי"ע בפ"מ כו' וד"ל. וא"כ הרי מובן עכ"פ ששרש
 ענין הי"ג מדה"ר במ"ש ויעבור כו' ויקרא הוא רק
 לעורר לבחי' העצמות הפשוט דוקא שיזכור חסדו
 הפשוט להיות רחום וחנון בגילוי מן ההעלם כו' אך
 ע"י מה יהיה הסיבה לזכרון זה שמחמתו יעבור ה'
 וקורא מן ההעלם לגילוי הנה הוא רק ע"י בחי' כריתת
 ברית שבתורה יותר מע"י תשובה ומע"ט כמשי"ת

42 כדבר א' יחשב להיות שב' גזרים האלה גם בהיותם
 43 מפורדים כא' חשיבא ממש כנ"ל ולכך נקרא כריתת
 44 ברית שהכריתה הוא העושה עיקר הברית שהוא עשיית
 45 האחדות להיות שכמו גוף א' נכרת לב' חלקים הרי
 46 עושין לב' חלקים הללו באחדות להקרות גוף א' כך
 47 כורתין ברית ב' גופים נפרדים לעשות בהם האחדות
 48 כגוף א' שנכרת כו' וד"ל. אך עדיין אין זה טעם מספיק
 49 להקרו' שם הברית ע"ש הכריתה דוקא שלפי הנ"ל אין
 50 זה רק שהכריתה אינו נקרא פירוד אבל לא שעל ידו
 51 נעשה עיקר האחדות במה שנכרת דוקא שלכאורה ודאי
 52 בעודו בשלימו' בלי כריתה היה בו בחי' האחדות יותר
 53 מכשנכרת ונתאחד אח"כ כו'. אמנם הנה עיקר ענין
 54 הכריתה היינו שחולקים הדבר לשנים וכל א' נוטל חלק
 55 א' שנמצא ע"י אותו הדבר שנכרת דוקא יש להן חיבור
 56 זע"ז תמיד שכמו שיש בחלק זה מחיות חלק זולתו כך
 57 יש בזה מחלק חיות חבירו וכמו שאין לחלק זה
 58 שלימות עד שיתחבר בזולתו כך אין לאחד שלימות
 59 בלא זולתו ע"כ בהכרח להתחבר יחד תמיד ע"י ב'
 60 חצאים הללו שמחברים אותם במה שיש ביד כל אחד
 61 חלק א' וה"ז כמו כל בחי' ממוצע שיש התחברות לב'
 62 נפרדים רחוקים על ידו מצד שיש לכל א' חיבור בזה
 63 הממוצע זה מצידו הא' וזה מצידו הב' ע"כ ממילא יש
 64 להן חיבור ויחוד אבל הממוצע מפסיק ביניהם כמו
 65 שאוחז אדם ביד כלי מצד א' והב' אוחז ביד הכלי
 66 שמצידה הב' שאז הכלי מחבר' לבלתי יפרדו או דבר
 67 אחר כמו חבל הקשור בין ב' בנ"א וכה"ג והיינו הנקרא
 68 ממוצע שהוא דבר בפ"ע ששניהם מתחברין בו אך אין
 69 זה חיבור כגוף א' שאין מפסיק ביניהם וגם ב' חצאין
 70 של דבר שנכרת הרי מתחברים זע"ז ממש בלי הפסק
 71 כלל ולזה מורה ההעברה יחדיו בין ב' הגזרים האלה
 72 שחיבור' עצמי הוא כגוף א' אע"פ ששנים הן כמו ב'
 73 חצאי הגזרים כשמתחברין כו' וזהו דוקא ע"י הכריתה
 74 מפני שכל א' אחוז וקשור בחלק הא' וב' החלקים ב'
 75 חצאי גוף א' הן אשר לזה אע"פ שזהו כמו בחי' ממוצע
 76 ממוצע אבל אינו מפסיק כלל ביניהם כשאר ממוצע
 77 אדרב' ע"י נעשים כגוף א' שהיחוד הוא עצמי בלי
 78 דבר מפסיק כלל וד"ל. ולפי זה יובן היטב הטעם שנק'
 79 כריתת ברית שאין זה דבר והיפוכו אדרבא הכריתה
 80 דוק' לב' מה שכל א' מתקשר בחלק חצי א' ע"י נעשה
 81 החיבור והיחוד האמיתי להיות דבוקים יחד כמו ב'
 82 חצאי גוף א' כשמתחברים בלי יפרדו לעולם כו' וד"ל:

1 כמו שגוף אחד כשנחלק לחצאין דאין לחצי זה חיות
 2 וקיום בלי חצי השני וכן חצי השני אין לו חיות בלעדי
 3 זולתו כי גוף אחד הוא וכל א' אין לו חיות עצמו לבד
 4 אלא בשיתוף חיות זולתו דוקא כו' ומפני שכשהן
 5 מחוברין אז הן גוף ומהות א' על כן גם כשמתחלקין
 6 אינן ב' דברים נפרדים כב' מהותי' אלא גם לאחר
 7 התחלקותן הן רק שני חצאין של מהות א' ואין צריך
 8 רק חיבור כשמתחברים נעשים מהות א' וזהו שלוקחין
 9 גוף דבר מה וכורתין אותו לשנים שב' חצאין הללו
 10 אינן ב' דברי' שלימים נפרדים אלא כל אחד נקרא חצי
 11 הגוף הא' לבד ומאמצעות שניהם יחד נקרא גוף ומהות
 12 א' כך כשעוברים בין ב' הגזרים האלה הנה ע"י עושין
 13 א"ע כגוף ומהות א' שלא יהיה כ"א מהות בפ"ע בלא
 14 זולתו אלא כמו חצי גוף א' לבד וכך זולתו עד שאין
 15 לא' חיות בלא זולתו רק מאמצעות חיבור' יחד הן גוף
 16 א' והיינו חק הברית באחדות ואחזה שלא יפרדו
 17 עולמית כמו שא"א לגוף א' להפרד ולהחלק לחיות א'
 18 בלא חלק זולתו כו' ולכך גם אם יחטא איש לרעהו או
 19 יעשה רעה גדולה לא יפרדו בעבור זה מצד כריתת
 20 ברית שזהו כמו שאם היה ידו א' פועל רע בהכאה בידו
 21 הב' וכן רגל ברגל היתכן שיפרדו בעבור זה או שישב
 22 כגמולו לחזור לו רעה בהכאה מאחר שגוף א' הוא וכל
 23 א' מורכב בחיות זולתו וכמ"כ אם היד יחטא לעשות
 24 רעה להרוג וכה"ג היתכן שיקח בידו הב' חרב ויקצץ
 25 אותה כו' וכך הוא כל ענין כריתת ברית שנעשי' כגוף
 26 א' ממש כנ"ל וד"ל. אך לפ"ז לכאורה באה מעשה זו
 27 לסתור עיקר המכוון שהוא ענין עיקר האחדות והחיבור
 28 כגוף א' ומעשה זו שכורתין הגוף הא' לשנים הוא ענין
 29 המורה הפירוד וההתחלקות לב' היפך האחדות ולמה
 30 נקרא כריתת ברית שהכריתה הוא ההתחלקות והפירוד
 31 לשני' והברית הוא ההתחברות והאחדות דוקא וה"ז ב'
 32 דברים הפכיים לכאורה ואיך יתכן לקרותו בשם כריתת
 33 ברית שהוא דבר והיפוכו אבל הענין הוא בהיות
 34 שבכאן הוא עשיית האחדות לב' גופי' שלמים נפרדים
 35 לעשותם כגוף א' ואיך יהיה מב' נפרדים דב' מהותי'
 36 גוף א' ממש עד שלא יהיה חיות לזה בלא זה כנ"ל.
 37 והנה לזה עושין מעשה לעבור שניהם יחדיו בין ב'
 38 הגזרים שהוא גוף אחד שנכרת לשנים דאע"פ שהן
 39 בפירוד הן כמו גוף א' ע"כ בעבר' יחד שם אע"פ שהן
 40 ב' הן נעשים א' מצד ב' חצאי הגזרים שעוברים ביניהם
 41 שמיחדים ומחברין אותם כי גם כל מה שבין ב' הגזרי'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

נפש הבהמית דנוגה כי הוי' הוא האלקים ולזככה ואז
 עי"ז עין בעין נראה (במדבר י"ד י"ד) כי אתה ה' לע"ל
 פ"י שאז יהי' השגת מהות האלקות ממש לנשמות
 ישראל והמלאכים יאמרו לפניהם קדוש מטעם הנ"ל
 שהם בבחי' יש רק שהם בביטול והוא בחי' קטנות לא
 השגת המהות אבל לנשמות יהי' אז גילוי מהות
 האלקות בחי' גדלות אך זה בא להם ע"י התהפכות
 נפש הבהמית דנוגה וזהו שעין נפש האלקית וראייתה
 לע"ל הוא בעין שהראת לנפש הבהמית בראייה
 הביטול היש ומציאותו ולא מהותו שכזה יהי' אח"כ
 כח עין הרואה שלו במהותו האלקות וד"ל. והנה דרך
 פרט צ"ל יצ"מ בכל יום אך בכללות השנה הוא בפסח
 שאז נמשך הכח הזה לנפש אלקי' שתוכל לזכך נפש
 הבהמית ולקבוע בה אמונה הנ"ל ביתד בל תמוט
 להיות מאירה בגילוי במוחו ולבו והיינו ע"י המצה
 כנ"ל שנצטוונו לאוכלה בליל ט"ו בניסן שאז נמשכים
 המוחי' הנ"ל בכללות נשמות ישראל הוא בחי' אור
 חכמתו ית' המאיר במקור נשמות ישראל שלמעלה כפי
 כחם שאת ומשם מאיר לכל נפש בפרט וז"ס המצה
 כנ"ל: והנה מצות אכילת מצה הוא לילה הראשון לבד
 ואח"כ הוא רשות כמ"ש רז"ל (פסחים ק"א א') ע"פ
 ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה'
 אלקיך (דברים ט"ז ח') מה שביעי רשות אף ששה
 רשות ולילה הראשונה חובה כו', כי התהפכות נפש
 הבהמית הנ"ל שע"י ניתן מצות אכילת המצות העיקר
 הוא בששה מדותיה חג"ת נה"י שבהם הי' השבירה
 וז"ס ששת ימים תאכל מצות אך לרמז בהתהפכות
 ששה ימים הם ששה מדות האלו ע"י המצה אך בלילה
 הראשון נמשך הכח בכללות ואח"כ נמשך לכל הששה
 ימים ואח"כ באים ימי הספירה מ"ט ימים שהוא בחי'
 התחלקות בפרטי פרטות ז' מדות שכל א' כלול מז'
 ובאמרו היום יום אחד לעומר ממשיך הארה ממדות
 עליונות במדה א' דכנ"י ומשם על נפשו האלקי' להאיר
 את המדה פרטי' דנפש הבהמית להפכה מחשך לאור
 וז"ס לעומר שההמשכה היא לתוך העומר שהוא
 משעורים מאכל בהמה ר"ל נפש הבהמית וכ"ז הוא
 המשכה בבחי' גילוי ולא בבחי' העלם כבמצה שהיא
 ענין אמונה הנ"ל עד שאח"כ בשבועות ניתן התורה
 בחי' אמיתי' מוחי' דגדלות שהי' גילוי אלקות בתכלית
 בנשמות ישראל עד שעל כל דיבור פרח נשמתם
 מעוצם הגילוי וההשגה וטל תורה הי' מוחי' אותם

1 (ג) והנה כמו שנצטוו על אכילת מצה בצאתם ממצרים
 2 בפועל ממש כך ג"כ נצטוו על אכילת מצה
 3 לדורות כדכתיב בערב תאכלו מצות (שמות י"ב י"ח)
 4 הכתוב קבעו חובה, כי באמת צ"ל בחי' יצ"מ ברוחני'
 5 גם עתה כי הנה בישראל יש ב' נפשות נפש הבהמית
 6 הנמשכת מקליפת נוגה ששם שרש הע' אומות דקרו
 7 ל' אלקא דאליקא בחי' יש, ונפש האלהית היא חלק
 8 אלוה ממעל ובעודה למעלה היא למעלה גם מן
 9 המלאכים הגם שהם בבחי' ביטול וצבא השמים לך
 10 משתחווים (נחמ"ט ו') מ"מ אין להם השגה במהות
 11 ועצמיות האלקות ממש שהרי הם בחי' יש ונפרדים
 12 ואילו הי' אור א"ס מתגלה עליהן היו בטלים במציאות
 13 כמו שהוא קמ"י אלא שמתהווים מאין ליש ע"י הצמצום
 14 והעלם האור מהשגתם להיות בבחי' יש רק שמ"מ הם
 15 בבחי' ביטול היש ע"י ידיעתם שמתהווים מאין וזה נק'
 16 קטנות ע"ד הנ"ל באמונה אבל נשמות ישראל נמשכים
 17 מחכמתו ית' שהיא אלהי' ממש ואינן נפרדים כלל והיו
 18 משיגים מהות האלהות שבי"ס המהווה מאין ליש וזהו
 19 בחי' גדלות ממש כנ"ל אך שהושפלה הנפש אלקית
 20 בנפש הבהמית שלמטה גם ממדרג' המלאכים כנ"ל
 21 בהיותה יש גמור כדי שתהפך אותה ותביאנה לידי
 22 ביטול היש באמונת אומן הנ"ל שזהו בחי' ביטול היש
 23 וקטנות וז"ס יצ"מ שצ"ל בכל יום ממש עד שיגיע
 24 לומר בק"ש הוי' אלקינו ה' אחד שזהו מה שנתייחד
 25 לנשמות ישראל כנ"ל וגם נפש הבהמית תתהפך עי"ז
 26 לדעה זו שהרי הוא משיג ומתבונן בשכל האנושי
 27 שמנפשו הבהמית כידוע וז"ס מארז"ל המתפלל צריך
 28 שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות ק"ה ב') פי'
 29 לכו למעלה הוא ההתבוננות במהותו ועצמותו ית' איך
 30 שהוא מרומם ונשגב מכל העולמות ואין ערוך אליו
 31 כידוע ומבואר למעלה ובמ"א באריכות ומ"מ צריך
 32 ליתן עיניו למטה ג"כ דהיינו על העולמות שהם בבחי'
 33 יש ודבר ושישכיל איך שהם בבחי' ביטול ומתהווים
 34 תמיד מאין כמס"ל כי כשיהי' רק ההתבוננות במהותו
 35 ועצמותו ית' הנה אחר התפלה כשיפתח עיניו ויראה
 36 העולם ומלואו ליש ודבר יוכל ליפול ממדרגתו וילכד
 37 במצודות תאוות העולם ויעשה היש עיקר התעניף עיניך
 38 ואיננו אבל כשנתן עיניו למטה בתפלה והשיג ביטול
 39 היש לאשורו לא יפול ח"ו כי הרי נתאמת אצלו אחדות
 40 ה' למטה בעיני בשר, וז"ס אתה הראת לדעת (דברים
 41 ד' ל"ה) פי' שהנשמה נתגלית בגוף לגלות דעה את

22 מוחי' אלו מע"י הוא נק' רשות ועלמא דחירו ולכן לא
23 נו' בו אך אשר יאכל לנפש יעשה לכם כדרך שנו'
24 בשאר ימים טובי' שלא נאסר בהם אלא מלאכת עבודה
25 כי מלאכת עבודה הוא תיקון רפ"ח דנוגה ונאסר בכל
26 יו"ט אבל מלאכת אוכל נפש שהיא ההמשכה למל'
27 הנק' נפש כענין המצה הנ"ל ורעה אמונה ולפי
28 שבזש"פ הי' העלי' בעתיק יומין וא"א שלמעלה
29 מאוכל נפש לכן לא נאמר בפי' (בפ' ראה) אך אשר
30 יאכל כו' וביאור הענין היינו ע"ד מש"ל בבחי' גילוי
31 מהות אלקות ולא בבחי' העלם וקטנות כנ"ל והנה כל
32 יו"ט האלו הגם שכעת אנחנו איננו רואים הגילוי מ"מ
33 באמת הוא מאיר וזורח על נפש האדם בפנימיותו ממש
34 בכל מועד לפי זמנו ע"י המצה קטנות אבא בחי' אמונה
35 הנ"ל וגם למלאכים ונשמות שלמעלה מאיר הארה זו
36 שהרי הם בחי' יש ונפרדים ואינן משיגים מהות אלקות
37 ושייך לומר בהם בחי' המשכה כזו ואח"כ בזש"פ או
38 בשבועות מאיר הארה יותר גדולה בהשגת מהות
39 האלקות ממש כמ"ש וירא ישראל כו' (שמות י"ד ל"א)
40 אנכי הוי' כו' (שמות כ' ב') ומאיר ג"כ בנפש ממש
41 אלא שהגוף אינו רואה בגילוי אבל מ"מ יש בו יתרון
42 גדול בעבודת ה' בשמחה ועונג מגילוי זה וד"ל:

מצות השבתת חמץ ואכילת מצה

1 לסבול השגה זו כו' והנה יום ז' של פסח שהוא יום
2 הששי לספירה נכנס בו מוח החכמה שהוא הראשון
3 מז' מוחי' חו"ב ודעת הנחלק לשני מוחי' חו"ג וחג"ת
4 הנכנסי' בז' ימי הספירה לכן אז הוא יו"ט גמור ואז
5 הוא ג"כ גלוי א"ס ב"ה בקי"ס הפך ים ליבשה (תלים
6 ס"ו ו') ע"י בחי' התגלות אור עתיק יומין בחכמה
7 כדאי' בזהר ע"פ מה תצעק אלי (שמות י"ד ט"ו)
8 בעתיקא תליא מילתא, והענין כי בליל ראשון דפסח
9 הי' ההמשכה מאור חכמתו ית' לכו"י הנק' מלכותו ית'
10 המחי' ביי"ע וכן בששת ימים הראשונים דפסח באה
11 המשכה זו בפרטות אבל בשביעי של פסח שכבר נמשך
12 ההמשכה מהחכמה לששה מדות העיקרים שבהם הי'
13 השבירה אז עולה החכמה לקבל הארה מעצמותו ית'
14 שלמעלה מעלה מהחכמה וז"ס מפרנסי' לאביהם
15 שבשמים ואז גם הדבור עולה עמו כי פיה פתחה
16 בחכמה (משלי ל"א כ"ו) ובעליי' החכמה לקבל
17 ממקורה הרי גם הדבור נכלל בו וז"ס ואתם תחרישון
18 (שמות י"ד י"ד) שנאמר בקי"ס ולכן נאמר וביום
19 השביעי עצרת להוי' (דברים ט"ז ח') שהוא עצרת
20 מהיות התפשטות ההארה ומוחי' לדיבור אלא עולים
21 למעלה וז"ס מארז"ל מה שביעי רשות כי המשכת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

18 אמן שהתורה היא האומן והממוצע שבה וע"י נמשך
19 בריאת העולמות.
20 והנה עשרה מאמרות נק' בזהר בשם מילי דהדיוטא
21 ולא אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא,
22 והממוצע היא התורה, והנה מתחלת הבריאה הי' זה
23 מצד עצמו כי חפץ חסד הוא, ועכשיו ממשיכים בחי'
24 זו ע"י התורה, וכמ"ש ולכבודי בראתיו יצרתיו כו' ואין
25 כבוד אלא תורה והיינו שכדי להיות לעולם ה' דבור
26 נצב בשמים כמ"ש רז"ל במד"ר ובסש"ב בשם
27 הבעש"ט שדבר ה' נצב תמיד בשמים להחיותן ואם הי'
28 מסתלק עד"מ המאמר יהי רקיע שעומד בשמים
29 להחיותם על רגע א' הי' אין ואפס מבחי' השמים, וכדי
30 שיומשך קיום וחיות העולם היינו שיעמדו העש"מ
31 להחיות הנבראים שנבראו ע"י העש"מ ולא אורחא
32 דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא, הנה זהו ע"י התורה
33 שזהו מ"ש ולכבודי בראתיו כו', ע' בלק"ת פ' אחרי
34 בד"ה כי ביום הזה יכפר הא' שע"י התורה ממשיכים

1 והנה כתיב ואהי' אצלו אמן, א"ת אמן אלא אומן,
2 וכמארז"ל במד"ר ובוזהר שהתורה היא כלי
3 אומנתו של הקב"ה, וכמאמר אסתכל באורייתא וברא
4 עלמא שכמו שהאומן הוא ממוצע שע"י נבנה הבנין,
5 כמו"כ התורה היא הממוצע בין אוא"ס ובין עולמות
6 הנאצלים, והממוצע צ"ל כלול משני הבחי', וזהו בחי'
7 סתים וגליא שבתורה שזהו בחי' זמירות ובחי' פנים
8 הנ"ל היינו בחי' ואהי' אצלו שעשועים כו', וזהו ענין
9 עוטה אור כשלמה שבחי' אור ושלמה הוא ב' הבחי'
10 שיש בממוצע דתורה (ע' בביאור ע"פ ועשו להם
11 ציצית) שהשלמה הוא בחי' לבושי התורה שנתלבשה
12 בדיני ההלכות כשר פסול כו', והאור הוא בחי' פנימי
13 התורה, וזהו בחי' טל תורה וכמארז"ל בפי"ג דכתובות
14 דקי"א ע"ב ע"פ כי טל אורות טליך (בישעי' ס"י ק"ו)
15 כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, ובילקוט
16 בישעי' ברמז רצ"ח ע"פ זה הגירסא טל תורה מחייהו,
17 והיינו כי אור וטל הם בחי' אחת. וזהו ואהי' אצלו

ע' בלק"ת בסד"ה ביום השמיני עצרת כנישין יהא לכון
 וכמו שהממוצע צ"ל כלול משני הבחי, כמו"כ בתורה
 יש בחי' סתים וגליא שבתורה, ונק' אחור וקדם צרתני.
 ונתתי שלום בארץ
 בס"ד, ש"פ בחוקתי, ל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

וידבק לבנו במצותיך, ויחד לבנינו לאהבה וליראה את
 שמך". עד כאן לשונו.
 ובפרט בתורת הבעל שם טוב ז"ל אשר הנחנו
 אבותינו רבותינו הקדושים נשמעם עדן ז"ל, המגלים
 ומבארים גדולת ורוממות ה', וכל עניני אלקות
 המביאים לידי אהבה ויראה, ומלמדנו לדעת את ה',
 ואיך לעבדו יתברך באהבה ויראה כדבעי, והדרכים
 המביאים לזה.
 וכמו שכתוב ב"אגרת הקדש", ב"קונטרס אחרון"
 דבור המתחיל "להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים" וזה
 לשונו:
 "אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות היא גם כן
 מצוה רבה ונשאה, ואדרבה, עולה על פולנה, כמו
 שכתוב: 'וידעת היום כו', 'דע את אלקי אביך כו',
 ומביאה ל'לב שלם' כו', שהוא העיקר כו'". עד כאן
 לשונו.
 וכמו שכתוב מזה ב"לקוטי תורה" בהביאור ד' ולא
 תשביט", יעוין שם פרק ד' וה'.

קיום וחיות העולמות שיהי' דברך נצב בשמים
 להחיותם, וזהו שארז"ל דברו חכמים בהוה היינו שע"י
 דבר החכמים בד"ת עי"ז ממשיכים קיום העולם בהוה,

(יג) והנה, "עץ החיים" הוא בחינת פנימיות התורה, וכמו
 שכתוב ברעיא מהימנא דפרשת נשא: "ובגין דעתידין
 ישראל למטעם מאילנא דחיי, דאיהו האי ספר הזהר
 כו"¹. ובאגרת הקדש² בביאור מאמר הנ"ל בסופו:
 "למטעם מאילנא דחיי - שהיא פנימיות התורה והמצוה
 כו'".
 והענין הוא:
 דהנה, תורה שכתב נקראת "עץ החיים", לפי שלא
 נתלבשה בלבושים גשמיים כל כך (להיותה מבחינת ז"א),
 ונרגש בה האור האלקי כו', כנ"ל פרק יא, וכל שכן
 בפנימיות התורה, שלא נתלבשה בלבושים גשמיים,
 שהרי היא מדברת מענינים רוחניים, במדריגות
 ההשתלשלות ובענינים אלקות בכלל, וגם השכל
 וההשגה בזה הרי היא השגה רוחנית, ונרגש בה האור
 האלקי, וכל ענינה הוא לידע את ה' ולבוא לידי אהבה
 ויראה.
 וכמו שכתב השל"ה במסכת שבועות שלו דף קפג
 עמוד ב', בענין לימוד התורה לשמה וזה לשונו:
 "ודברי תורה שהם מעניני חקירות וידיעות והשגות,
 למדם בשביל שיידע שמו יתברך וגדולתו ומסתרי
 מצותיו, ואז יתלהב לבבו ליראה אותו ולאהבה אותו.
 וזהו שסיים בברכת אהבה רבה: 'והאר עינינו בתורתך',

6. דברי הימים א' כח, ט: 'דע את אלקי אביך ועבדהו כלב שלם'.

7. ויקרא ה, א ואילך.

8. על פי דניאל י, כא: 'הרשום בכתב אמת'

9. ביום ד' ט"ז טבת תרד"ע כתב כבוד קדושת אדמו"ר מוהרש"ב נשמות עדן
 (אגרות קודש שלו חלק ב עמוד תשנח): 'וזהו הרשום על הביכל קטן ועל מאמר
 הזהר משפטים קד, א: 'אדברו ליה יומא דמלגא', הובא בקונטרס עץ חיים,
 ושמה כתבתי שקרוב יותר שזה כתב יד קדש כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי,
 אחר כך התבוננתי ונראה לי שזה כתב יד קדש כבוד קדושת אדוני אבי זקני
 מורי ורבי זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא נשמות עדן'. אודות כתב
 יד זה - ראה: הנסמן שם; תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית עמוד קכו.

1. "פקחן ביה מן גלותא ברחמים ויתקיים בהון ד'ה' קדר יתחנו ואין עמו אל נכר".

- זהר חלק ג קכד, ב.

שעתידי ישראל לטעם מעץ החיים, שהוא ספר הזהר הזה, יצאו בו מהגלות,
 ויתקיים בהם (האזינו לב, יב): 'ה' קדר יתחנו ואין עמו אל נכר'.

2. סימן כו.

3. אולי צריך להיות: ובעניני.

4. דף קפג עמוד ב. בדפוס אמשטרדם ומפד"א ופורנקפורט דאדרה. והוא בפרק
 "בר מצוה" שם, דבור המתחיל "ברוך כו' בתורה לשמה". - הערת כבוד קדושת
 אדמו"ר.

5. סימן ד קנו, ב.

1 נתעלם אחר פטירת הרשב"י עליו השלום להתגלה¹⁸
 2 בדורות האחרונים, וכמו שכתוב בתקוני זהר¹⁹: "וכמה
 3 בני נשא יתפרנסון לתתא מהאי חבורא דילך בדרא
 4 בתראה בסוף יומיא כו". ודור אחר דור גילה לנו בחסדו
 5 יתברך אור פנימיות תורתו על ידי עבדיו הנאמנים כו'.
 6 ולכן מצוה וחובה על כל אחד ואחד ללמוד פנימיות
 7 התורה.
 8 ועם היות כי "עיקר ענין הלימוד הוא בהלכות איסור
 9 והיתר, טומאה וטהרה וכו'", בכדי לברר בירורים, כמו
 10 שכתוב באגרת הקדש סימן כ"ו הנ"ל, ובדבור המתחיל
 11 "להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים²⁰: ד"צריך להרבות
 12 בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפועל ממש במחשבה, דבור
 13 ומעשה, שהן בריאה, יצירה, עשיה, לברר בירורין אשר
 14 שם כו'";
 15 מפל מקום, חובת מצוה וחובת חובה הוא ללמוד גם
 16 בן פנימיות התורה, כמו שכתוב באגרת הקדש שם:
 17 "שהיא מצוה רבה ונשאה, ואדרבה, עולה על כולנה
 18 כו'". ומי שאינו לומד פנימיות התורה, הרי הוא מתחייב
 19 בנפשו, כי גם בעסק התורה יפול הנפול כו', כנ"ל
 20 באורף. ולא זו בלבד שלא יברר בירורים, אדרבה כו'.
 21 וכל שכן מי שאינו רוצה בלימוד הזה, כי אם בלימוד
 22 הנגלה לבד, הרי הוא מתדבק ב"אתר דמותא" כו', וכמו
 23 שכתוב בזהר דו"ח שהובא לעיל.
 24 ורק בה ועל ידה יזכה לאור החיים, כי היא היא
 25 בחינת "עץ החיים", ועל ידה יבוא לידי אהבה ויראה,
 26 "וחי בהם"²¹, בעסק תורתו, לברר בירורים, להעלות
 27 נפשו ומקור נפשו ולייחדן ביחודו יתברך כו'. וזהו גם כן
 28 מה שאמרו רז"ל "ובולן פת במלח כו"²², "במלח" דוקא,
 29 שהיא פנימיות התורה, כנ"ל פרק ד.
 30 **קיצור.** יסביר אשר "עץ החיים" הוא פנימיות התורה, שלא
 31 נתלבשה בלבושים גשמיים, וענינה לידע את ד' ולבוא לאהבה
 32 ויראה - בעיקר נתגלה בדורות האחרונים, שירדה מדרגת
 33 הנשמות ונתרבו ההעלמות. מי שאינה לומדה מתחייב בנפשו,
 34 וכל שכן הממאן בלימוד זה.

1 קדש כבוד קדושת אדוני אבי זקני מורי ורבי זכר צדיק
 2 וקדוש לברכה לחיי העולם הבא¹⁰ בזה הלשון:
 3 "אמרות ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בהם¹¹, מוצאייהם
 4 מצא חיים¹² אמיתיים וחי לעולם¹³, עולמו יראה בחייו¹⁴,
 5 להתענג על ה' בעבודה שבלב זו תפלה¹⁵, וגמילות
 6 חסדים של אמת". עד כאן לשונו).
 7 ולכן פנימיות התורה היא בחינת "עץ החיים", שהיא
 8 גילוי אלקות, והיא המביאה ל"לב שלם", היינו לאהבה
 9 ויראה, שהוא העיקר בכל עסק התורה והמצות כו'.
 10 ונשום זה נתגלה עיקר פנימיות התורה בדורות
 11 האחרונים דוקא, וכמו שכתוב באגרת הקדש סימן כ"ו
 12 הנ"ל בשם האריז"ל, ד"דוקא בדורות אלו האחרונים
 13 מותר ומצוה לגלות זאת החכמה":
 14 כי דורות הראשונים לא היו צריכים לזה, כי היו
 15 צדיקים גמורים, ומצד עצם מעלת נשמתם, שהיו
 16 ממדריגות גבוהות, היה בהם אהבה ויראה אמיתית,
 17 ולמודו תורה לשמה, ולא היה נצרך להם גילוי פנימיות
 18 התורה, וכבוד אלקים הסתר דבר¹⁶ וכו'.
 19 אבל בדורות האחרונים, שאינם נשמות גבוהות כל
 20 כך, ונתמעטו ההלכות כו', לזאת "מצוה לגלות כו'".
 21 ודור אחר דור מוכרח יותר ענין התגלות פנימיות
 22 התורה, לידע את ה', ושיהיה בחינת אהבה ויראה כו',
 23 כי מפני ירידת מדרגת הנשמות, וההתגשמות ביותר,
 24 וריבוי ההעלמות וההסתרים כו' - גם תופשי תורה לא
 25 היו יודעים את ה'¹⁷, וממילא לא היה אהבה ויראה
 26 באמת, כי אהבה ויראה תלוי בידיעה והשגות אלקות
 27 דוקא, כי איך יאהב מה שלא ידע; וכמו כן ביראה, וכמו
 28 שכתב ה"ראשית חכמה" שער היראה פרק א. וכידוע
 29 שאהבה ויראה נולדים מהמוחין, חב"ד דוקא, ולכן
 30 נקראו "אמות" ומקור למדות כו', כמו שכתוב ב"ספר של
 31 בינונים" חלק א פרק ג. וכבר נתבאר לעיל פרק יב, דבלא
 32 אהבה ויראה, גם עסק התורה יוכל להיות בבחינת
 33 "סמא דמותא" כו'.
 34 ולזאת בחסד ה' עלינו גילה לנו את ספר הזהר אשר

17. "ראה ירמיה ב, א: ותפשי התורה לא ידעוני".

18. אולי צריך להיות: והתגלה.

19. תקון ו. דף כד סוף עמוד א ואילך: וכמה בני אדם יתפרנסו למשה מהחבור הזה שלך, בדור האחרון בסוף הימים.

20. קונטרס אחרון סימן ד.

21. אחרי יח, ה.

22. בבא מציעא קו, ב. נתבאר לעיל פרק ד.

10. ה"צמח צדק".

11. על פי שמואל ב' כב, לא. תהלים יח, לא.

12. על פי משלי ח, לה.

13. על פי פיראשית ג, כב.

14. על פי ברכות יז, ב. וראה תניא פרק יד (כ, א).

15. תענית ב, א.

16. משלי כה, ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

טענת האומות שעזב ה' את הארץ, כי זו השפלה לפניו להשגיח בארץ, והשתחוה לשמש ולירח שדרכם עובר השפע הגשמי, כי מקליפה אפשר לקבל בלי יגיעה וביטול, אבל מקדושה השפע בא ע"י עבודה בביטול

בטול, על פן קראו להקדוש ברוך הוא רק בשם "אלקא דאלקא" והשתחוה לבעל ולאשרה בכונה שמשפך להם שפע גשמי, וכדאיתא בזהר חלק ב (דף קכח עמוד א) "דירות מסאבא איהו אנדמין תדיר במגנא וריקניא, ואנדבן בלא אנגרא, ואגיס לבני נשא למשרי עליהו, ומפתי לון לדיירא עמהון בכמה פתויין, ורוח קודשא לאו הכי, אלא באגר שלים, ובאשתדליותא רב סגי, ובאשתדליותא דגנמיה ובאשתדליותא דמשפניה ובכרעותא דלביה ונפשיה"י, והינו דקלפה נותנת בחנם בלא דכיותא דגנמיה"י, ומשתדל לפתות בני אדם, אבל שפע הקדשה בא בעבודה דוקא שזוהו באשתדליותא רב סגי, ובאשתדליותא דגנמיה"י שהוא ענין הבטול, ובכרעותא דלביה ונפשיה"י, הינו כשהוא ברצון ותשוקה, ובדורו של אחאב הגם שידעו את האמת דכל השפעה הוא מאלקות, אבל בכדי להיות כלי לקבלה הוא על ידי הבטול דוקא, והם לא רצו בבטול זה, לכן היו משתחוים לכווכבים ומזלות בכדי שמשפך להם שפע גשמיית.

והענין הוא, דהנה אמות העולם אומרים "רם על כל גוים הוי", על השמים כבודו, ואשר הוא יתברך ישגיח בעלולים השפלים כמו הארץ וכל אשר בה הרי זו השפלה לפניו יתברך, ולכן דעתם כי עזב הוי' את הארץ מלהשגיח עליה ומסרה ונתנה ביד המזלות הם הכוכבים וגלגליהם, וכתוב "וממגד תבואת שמש, וממגד גרש ירחים", דהשמש והירח פועלים טיב הצמיחה, והינו דגוף ופעם כח הצמיחה להצמיח הוא בארץ דוקא, דהארץ יש בה כח הצומח להצמיח כל מיני צמח, ורק טיב הצמיחה הוא על ידי השמש והירח, וכמו שאנו רואים במוחש שיש דברים אשר טיב צמיחתם הוא מקור הלכנה, ויש דברים אשר טיב צמיחתם הוא מחם השמש או מתקף וריחתו, ולכן הנה אמות העולם משתחוים לשמש וירח להיות כי על ידם הולך השפע בצמיחת דברים הגשמיים. והגם כי בדורו של אחאב ידעו שפעלתם של השמש והירח אינם מצד עצמם כי אם מאלקות דרך בם, מכל מקום להיות כי לא רצו להיות בבחינת

שמים וארץ – משפיע ומקבל, והקב"ה קדוש בשמים ובארץ בשוה, ומשגיח על כל פרט בשוה, ובפרט על עמו ישראל. כל שהאור יותר עליון, יכול לרדת למטה יותר. השמש והירח – כגרון ביד החוצב בו, ופועל דרכם כרצונו

אז הארץ וגו', הרי רחוק השמים והארץ הוא באפן שהשמים משפיע להארץ, והארץ מקבל מן השמים, וכתוב "והקדוש בשמים ובארץ", ואיתא באבודרהם, "בשמים ובארץ" על שם הכתוב "אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך" (דברים ג), שהוא יתברך קדוש ומבדל מהשמים גם כן, שאינו בערך לגביה כלל, וכתוב "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם הוי'" (ירמיהו כג), וכשם דבשמים הרי גם הם מודים דהשגחתו יתברך עליהם, וגם השמים אינו בערך העצמות כלל, והשגחתו בשמים זהו השפלה

וזהו "שפתי חכמים יזרו דעת, אלו ישראל שממליכין להקדוש ברוך הוא בכל יום תמיד", דהנה אנחנו כל ישראל אומרים "המגביה לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ", והאומרים "על השמים כבודו" הם טועים, דממה נפשך, אם הוא בערך השמים הרי הוא בערך הארץ גם כן, והגם דשמים לרוב והארץ היא רק כנגד חרדל לגבי השמים, מכל מקום הרי שמים וארץ הם משפיע ומקבל שהם בערך זה לזה, דהשמים משפיע לארץ כמו שכתוב (ישעיה נח) "כי כאשר ירד הגשם והשילג מן השמים ושמם לא ישוב כי אם הורה

י. אלקי האלקים. יא. שרוח הטומאה מזדמנת תמיד בחינם ובריקנות, ונמכרת בלא שכר, ואונסת לאנשים לשרות עליהם, ומפתה אותם לדור עמום בכמה פיתויים, ו(אילו) רוח הקדושה לא כך, אלא בשכר שלם, ובהשתדלות רבה גדולה, ובזיכור עצמו, ובזיכור משכנו, וברצון לבו ונפשו. יב. זיכור עצמו. יג. בהשתדלות רבה גדולה, ובזיכור עצמו. יד. וברצון לבו ונפשו.

12 זאבים והיא משתמרת בדרך למעלה מדרך מן הטבע
13 בטבע, ופסיקא מלתאט דישאל אין להם בשלה
14 עולמית (מנחות דף נג עמוד ב), ומה שהשפעה באה
15 מאתו יתברך דרך השמש והירח הרי הוא בגרון ביד
16 החוצב בו, והאם ישבחו את הגרון שבנה היכל נאה,
17 וכן בהשמש וירח וכל צבא השמים, וכן בצבא הארץ
18 בסבות מסבות שבאים מעלת כל העלות וסבת כל
19 הסבות יתברך ויתעלה שהוא יתברך זן ומפרנס ונותן
20 לחם לכל בשר ומכלכל חיים בחסד, והם, הינו כל
21 האמצעים, הם רק כלי אומנותו וכלי שפעו יתברך
22 שפועל דרך בם כרצונו יתברך

1 לגביה כביכול, הנה כמו כן הוא יתברך משגיח על
2 הארץ גם כן, והשגחתו יתברך הוא על כל פרט ופרט
3 בהשגחה פרטית, דזהו עצמו הוא חיות כל הנבראים
4 וקיימם, וזהו "המגביה לשבת", דהיא הנותנת,
5 דלהיות שמגביה לשבת כביכול שלמעלה מעלה
6 משמים וארץ, הרי הוא משפיל את עצמו כביכול
7 לראות בשמים ובארץ בשנה, וכידוע דכל שהאור הוא
8 עליון ביותר בכחו לירד למטה ביותר, דזהו ענין
9 השגחה פרטית, ובפרט עמו וצאן מרעיתו שהם
10 משגחים ביותר, וכמו שכתוב "הנה לא גנום ולא יישן
11 שומר ישראל" (תהלים קכא) וכבשה אחת בין שבעים

23 פי' ישראל שבחול – עובדי ע"ז בטהרה, שלא שמים לב שההשפעה היא רק מה,
24 והשאר רק ממוצעים. ארץ ישראל – אלו שרוצים ללמוד תורה ע"מ לקיימה בפועל

36 עובדי עבודה זרה בטהרה בלא פגה ובלא שימת לב,
37 וכשם שעובדי עבודה זרה הרי הם משתחווים לשמש
38 ולירח ולכל צבא השמים, הגם שידועים שהאמת הוא
39 דההשפעה היא מאתו יתברך והשמש והירח הם רק
40 ממצעים בלבד, ומפל מקום מחשבים אותם למציאות
41 דבר ומשתחווים אליהם, וכן הוא באלו שמקשרים לכל
42 עניני העולם הזה בהעמקת הדעת וטרוד ומטרד כל
43 הימים לרבות הלילות ברבוי טרדות מבלי אשר ידע
44 מנוח כלל, ושוכח חס ושלום על אין סוף ברוך הוא
45 המסבב כל הסבות ומזמין לו הסבה והרנח אשר בהם
46 ימצא פרגנותו.

25 וכל ישראל מאמינים באמונה פשוטה, אלא שהוא
26 בבחינת מקיף ואינו נכנס בפנימיות, ובאמרם ז"ל
27 "ישראל שבחוזה לארץ, עובדי עבודה זרה בטהרה
28 הן", ופרש רש"י: "בטהרה, כלומר בלא פגה ואין
29 שמים על לב", ולכאורה הרי רב ישראל הם בחוץ
30 לארץ ואין שם לומר כזאת חס ושלום, אלא דארץ
31 ישראל הנה ארץ הוא לשון רצון, וכמאמר "שרצהתה
32 לעשות רצון קונה", ישראל הואטו "יש ששים רבוא
33 אותיות לתורה", וארץ ישראל אלו שיש להם רצון
34 בתורה, והרצון בתורה הוא הלמוד על מנת לקיים
35 ומקיים בפעל, אבל ישראל שמחוצה לרצון זה הם

47 השקועים בצרכי גופם, משתחווים ברוחניות, כי מרכינים ראשם וחיותם הפנימית
48 לטרדות הגשמיות, עד שנעשה אצלם טמטום המוח והלב ואינם כלי לקבל אור רוחני.
49 כלי מלא – במחשבות חומריות, אינו מוחזק

63 הנותן לה כח לעשות חיל, וברפת השם היא תעשיר,
64 וממילא הרי אין מקום כלל להרבוי מחשבות
65 ותחבולות, וכמו שכתוב "רבות מחשבות בלב איש
66 ועצת ה' היא תקום", וואס העלפט די רבות מחשבות
67 וואס זיינען בלב איש, אזי "ועצת ה' היא תקום", דסוף
68 כל סוף הוא פאשר נגזר עליו מלמעלה, ואי לזאת יעשה
69 פעצת רבותינו ז"ל (נדה דף ע עמוד ב) "אלא יבקש
70 רחמים ממי שהעשר שלו", אבל מפני ששוכח על ה'
71 ומדמה אשר כחו ועצם ידו יעשו לו חיל, הנה מזה בא
72 לו כל הטרדות העצומות, שעל ידי זה הוא יורד עוד
73 למטה יותר ואינו שומר זמני התפלה בצבור ואינו קובע
74 עתים לתורה, ומתעבה ומתגשם חמרו שנמשך אחר
75 הגופניות, ונמשל רחמנא לצלליי בבהמות נדמו להרבות

50 וזהו "ישראל שבחוץ לארץ" – חס ושלום – "עובדי
51 עבודה זרה בטהרה הם", דכשם שעובדים
52 לשמש ולירח הרי הם משתחווים ומרכינים את ראשם
53 בעבודתם, הנה כמו כן הוא באלו שהם מסורים ונותנים
54 לחשב מחשבות רק בצרכי גופם בלבד, כי מה לי
55 ההשתחואה להשמש והירח או להדברים הגשמיים
56 הנשפעים מאתו יתברך על ידם, כי ההעמקת הדעת
57 והתקשרות השכל בדברים הנשפעים מהם הרי הם כמו
58 ההשתחואה ממש, דענין ההשתחואה הוא הרקנת
59 וכפיפת קומתו רק בגשמיות ובחיצוניות, והרי כפיפת
60 והרקנת פנימיות ראשו וחייתו הפנימית הוא עוד גרוע
61 יותר, והן הן הרבות מחשבות שהאדם מטרד כל היום,
62 יומם ולילה לא ינוח ולא ישקט, ושוכח על ה' כי הוא

1 כבוד ביתו ולהתענג בעניני הגוף, אשר מפל זה נעשה
2 טמטום המוח והלב עד שאינו פלי כלל לקבל דבר חכמה
3 ואור אלקי בהתבוננות אלקי, דמאחר שהוא מלא

4 במחשבות ורצונות גופניים בתאוות גשמיים הרי אינו
5 פלי לקבל אור רוחני, כי דוקא פלי ריקן מחזיק אכל
6 מלא אינו מחזיק,

7 כדי שאדם יהיה כוס לקבל ישועות, זהו ע"י שבשם ה' אקרא בתורה ותפלה, ואז מלאכתו
8 מתברכת. אם מלא מרצונות גשמיים אינו כלי לישועות, וע"י לב נשבר נעשה כלי. וזהו
9 מעלת תפלת המנחה באמצע היום ורתיחה בעניני עוה"ז, ואצל כל יהודי – מצד נקודת
10 היהדות שבו

11 דהנה פתיב "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא",
12 דבכדי שיהיה כוס שהוא פלי קבול לישועות
13 בגשמיית ורוחניות הוא על ידי שבשם ה' יקרא בתורה
14 ותפלה, להתפלל בצבור ולקבוע עתים לתורה, ואז
15 מלאכתו מתברכת, אכל כאשר הוא מלא מרצונות
16 גשמיים לאמר שנה אני רוצה, וזה אין אני רוצה, זה
17 אני יכול וזה אין אני יכול, הינו אז ער וויל נייט גיין
18 לערנען בשעורים, ומראה בכמה טענות אז ער קאהן
19 נייט לשמר זמני השעורים, אז אינו יכול להחזיק
20 בשמונה עשרה ישועות וחסדים העליונים. והעצה לזה
21 הוא, כמו שעשית הכוס מגלמי ספר וזהב צריך האומן
22 להכותו בפטיש לעשות טס עד שיכול לכפפו ולעשותו
23 פלי קבול, כן הוא בצבודה בנפש האדם, הנה עשית
24 הפלי להיות פלי קבול הוא על ידי לב נשבר ונדכה,
25 שידכא את עצמו לאמר לנפשו ומה יתרון חיו על חיי

26 הפעלי חיים, ונעשה חשבון בנפשו למה מגיע לו שיתן
27 לו השם יתברך הדברים שהוא חפץ בהם, דאם היה
28 עובד את הקדוש ברוך הוא פאשר נצטוה היה יכול
29 לחשב שמגיע לו, אכל פאשר הוא חס ושלום מרחק
30 מזה למה מגיע לו, ובהתבוננות פזו הרי הוא מתעורר
31 לקבל עליו על מלכות שמים בתורה ותפלה. וזהו
32 "שפתי חכמים יזרו דעת", להיות "והשבת אל לבבך
33 כי הוי' הוא אלקים", וזהו ענין תפלת המנחה שהיא
34 בעת זריחת החמה, והינו בעוד האדם רותם בכל עניני
35 עולם, הנה אז יתן אל לבו לשוב אל ה', דזהו מעלת
36 תפלת המנחה שהיא באמצע היום, וכח זה ישנו בכל
37 אחד מישראל מפני נקדה היהדות שבו, ולכן יהא זהיר
38 בתפלת המנחה, אשר באמצע הרתיחה שלו בעסק
39 ומשא ומתן זכר על ה' ויתפלל ויקבוע עתים לתורה
40 ואז הוי' יצליח לו.

יום ד' כ"ג תמוז, תרצ"א ווארשא

קודם הנסיעה למארינבאד צליחה

יט. אינו רוצה ללכת ללמוד. כ. שאינו יכול.

ספר השיחות – ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

1 א. בחסידות מובאת הקושיא, לכאורה הרי היה
2 מהראוי לקבוע שמחת תורה אחרי שבועות.
3 מהשאלה עצמה מוכח שלשמחת תורה יש שייכות
4 לשבועות.

5 שכל אלקי מובדל משכל אנושי. מה שכתוב
6 אלמלא ניתנה תורה למדנו וכו', זה הכל שכל אנושי,
7 ואילו שכל התורה שהוא שכל אלקי, כאן השאלה
8 עצמה היא גם כן ענין של תורה, הרי ממה ששואלים
9 שהיה ראוי שיהיה שמחת תורה אחרי שבועות,
10 משמע שלשבועות ושמחת תורה שייכות זה לזה. אף
11 על פי כן קיים הפרש ביניהם. בשבועות – בתחילה
12 מתן תורה ולאחר מכן קולות וברקים, ובשמחת תורה
13 – בתחילה קולות וברקים ולאחר מכן שמחת תורה.
14 הקולות והברקים של שמחת תורה, הם חודש

15 אלול, ימי הסליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה,
16 יום כיפור, סוכות, ורק אז בא שמחת תורה. ואילו
17 בשבועות מתן תורה בתחילה ולאחר מכן הקולות
18 והברקים.

19 הענין של הקולות והברקים בשבועות, הוא כי
20 בשבועות צריכה להיות קבלת העול לנתנת התורה,
21 ההנחה העצמית לתורה. הרי יכול להיות שהוא רוצה
22 את התורה והתורה איננה רוצה בו, ומאידך יכול
23 להיות שהתורה רוצה אותו והוא אינו רוצה את
24 התורה. אך, הרי צריך להיות שהתורה תרצה אותו
25 ושהוא ירצה את התורה, וזה צריך להיות בקבלת
26 עול.

27 ענינו של קול הוא ענין של חידוש, כך כשאחד
28 מדבר, לא כולם שומעים, ואילו צעקה שומעים הכל,

מכל-מקום צריכה להיות התגברות בכוח הראיה. 44
 כשחקרו את רבנו הזקן ב"טאיינע סאוויטעט" 45
 שבפטרבורג, עמד פעם רבנו הזקן בטלית ותפילין 46
 והסתכל במבט חמור על החוקרים, ונפל עליהם פחד 47
 רב, אלה שישבו לא יכלו לקום ואלה שעמדו לא יכלו 48
 לשבת, אפילו כסתות הדיו רעדו. 49
 סיפור זה סיפר אחד מנכדי החוקרים, נכרי. הוא 50
 סיפר זאת לחסיד ר"ד קאבאקאו, שסיפר על כך 51
 לאחר מכן ל"צמח צדק". וה"צמח צדק" אמר על כך: 52
 מה שיש בכוחו של יהודי לפעול. 53
 עיקר ההתגברות בכוח הראיה יכול להיות על ידי 54
 חסידות בשיבה חסידית. אחרים מסתכלים לאן שלא 55
 צריכים, לאחר מכן כשמתאספים מדברים על מה 56
 שראו, אך בשיבה חסידית לא מסתכלים להיכן שלא 57
 צריכים וכאשר מתאספים מדברים במה שצריכים. 58
 אצל אחרים - מתנגדים - הנה מה שמותר - הרי 59
 מותר, ומה שאסור - מחפשים עליו היתרים, ואילו 60
 אצל חסידים מה שאסור - הרי אסור, ומה שמותר 61
 - אין בו מן הצורך. 62
 ד. ישנה עיר בת שמונים אלף יהודים - בלי עין 63
 הרע - ואין להם מקוה, יש כאלה שנותנים הרבה 64
 כסף על דברים אחרים, אך כשמגיע למקוה אין להם 65
 מה לתת, באמרם, אלה שזקוקים למקוה - יגייסו 66
 הכספים לכך. כסף עבור מקוה אין הם נותנים, ואילו 67
 על חינוך הם נותנים ובאים להביע דיעות, במילא הם 68
 בוחרים למחנכים כאלה שאינם לובשים ציצית, 69
 שאינם מניחים תפילין, מחללי שבת, אוכלי נבלות 70
 וטריפות; והמחנך הלובש ציצית, מניח תפילין, שומר 71
 שבת ואוכל כשרות - אינו שווה להם. אם הם 72
 מחזיקים במחנכים לשם פרנסה, צריכים לתת להם 73
 דברים אחדים. יהודי זקוק לפרנסה, יש לשלם להם 74
 יותר ובלבד שלא יהיו מחנכים. אך אם הם עושים 75
 זאת לשם חינוך - הרי הם עוכרי ישראל ומחויבי 76
 סקילה ר"ל. יש לומר להורי הילדים הלומדים אצל 77
 המלמדים הלא-כשרים, שהם מאבדים נשמות 78
 ישראל ומביאים חושך לעולם. 79
 צריכים לצאת לרחוב ולא להתבייש כלל, יש לומר 80
 לאלה שעורכים קניות בשבת, שיבוא יום - אם הם 81
 לא יפסיקו בכך - שלא יהיה להם במה לקנות, 82
 ולמחזיקי חנויותיהם פתוחות בשבת יש לומר, שיבוא 83
 זמן שגם בחול לא יהיה להם מה למכור. 84
 מה מחכים, הרי מאוחר, נשאלו רק כמה חדשים, 85
 יש לעשות הרבה ככל אשר יכולים. הריני מקווה 86

וזהי ההנחה העצמית לתורה. הענין של הברקים 1
 הוא, שנעשה לו אור בכל עניינו. הקול בא מהבל הלב, 2
 ולב הוא ענין של חמימות, קול הוא תנועה, ותנועה 3
 מולידה חום. 4
 - חג השבועות הוא ענין המוחין ושמחת תורה 5
 הוא ענין המדות - שם הוי' שבנפש וענין הוי"ד 6
 שבאיתן וכו' (היה בזה אריכות דברים). 7
 קוטב הענין, מדוע לא קבעו שמחת תורה אחרי 8
 שבועות, שכן ריבונו של עולם רוצה שכל בני ישראל 9
 יהיו חסידים. ותכלית הכוונה בבריאת העולם היא, 10
 שיהיו חסידים, כפי שאנו מוצאים בדוד המלך עליו- 11
 השלום שהוא משבח את עצמו "כי חסיד אני" 5, כך 12
 גם מובא בגמרא "חסיד היה וכו'". חסיד הוא פנימי, 13
 שהכל צריך להיות על ידי עבודה ויגיעה, ושבועות 14
 הוא הרי הענין של מתן תורה, מתנה, למרות דאי לאו 15
 דעבד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי', מכל-מקום 16
 זה ענין של מתנה. ואילו הכוונה היא שתהיה עבודה 17
 ביגיעה. 18
 שמחת תורה יכולה להיות רק על ידי לימוד 19
 במשך כמה חדשים, תשובה כללית ותשובה פרטית, 20
 בחודש אלול ימי הסליחות וכו', לאחר מכן יכול 21
 להיות שמחת תורה, שלא כמו אלה שחוטפים ריקוד 22
 סתם כך, הדבר צריך לבוא על ידי עבודה ויגיעה. 23
 ב. כעת הוא הזמן, שצריכים להפסיק להתבייש 24
 בפני העולם. למרות שישנה התנצלות, רוב הגלות, 25
 הגלות בתוכנו אנו, אחינו שונאינו מנדינו, שכעת 26
 כותבים על חסידות כאלה שהם מחללי שבת 27
 וכותבים זאת בשבת ר"ל, שהגלות בין אחינו גרוע 28
 מהגלות בין האומות, אף על פי כן צריכה להיות בכל 29
 אחד ההתגברות, שלא להתבייש בפני העולם על 30
 העולם להתבייש ממנו. 31
 החסרון הוא שמתביישים עם יהדות, מקצת 32
 יהדות נותנים לחייט, מקצת יהדות משאירים לספר, 33
 וכך הלאה. 34
 צריכים להפסיק להתבייש. 35
 ג. כתוב בספרי הקבלה, שחטא אדם הראשון 36
 היה, שהסתכל במקום שלא צריך, שההבטה עצמה 37
 יש בה משום חטא. לפני מתן תורה היתה ההתגברות 38
 בכוח הראיה קשה מאד. למרות שאדם הראשון היה 39
 יציר כפיו של הקב"ה⁷, אף על פי כן נכשל בזה. אחרי 40
 מתן תורה ניתן הכוח להתגבר גם על כוח הראיה 41
 הנבדל משאר הכוחות כמעשה, דיבור ומחשבה, 42
 ואילו ראיה היא הרי מה שהוא מסתכל בדרך ממילא, 43

(7) ראה ב"ר כד, ה.

(5) תהלים פו, ב.

(6) עירובין יח, ב. זח"ג עז, א.

לגבי רחב"ד⁸, ואמר תורה על אבן זו והתורה מצאה
 חן רב בעיני האנשים הפשוטים.
 הלומדים שבעיר שאלו אז: מה חידשתם בתורה,
 הרי גם לפני כן למדו, כתוב⁹ "כי לקח טוב נתתי
 לכם" - הרי שיש לנו תורה.
 ענה להם מורנו הבעל שם טוב, לא באתי לחדש
 שום דבר, אלא לפרש פשטי הכתובים, ואכן פירושו
 של הפסוק שהבאתם הוא: "כי לקח טוב נתתי לכם",
 זהו תורת הנגלה, שיכול להיות שיחשבו שנתתי
 "לכם", שזהו "לכם" ושוכחים על נותן התורה,
 מחפשים היתרים ומקשים קושיות, אך אם "תורתי",
 כשלומדים פנימיות התורה, מאמינים בהשגחה
 פרטית, אז "אל תעזבו" לא נעזבים.
 ו. אומרים בשם הרב מברדיצ'וב, שאמר: הקיסר
 הגרמני אומר שהוא הקיסר, הקיסר הרוסי אומר
 שהוא הקיסר, ואני לוי יצחק בן שרה אומר: יתגדל
 ויתקדש שמי' רבא.

שחברת משניות בעל-פה וחברת תהלים העולמית
 יקלו על חבלי המשיח. יש לקוות ש"מחנה ישראל"
 וה"מרכז לעניני חינוך" [חסרות כאן מספר מלים]
 וליסד ישיבות תומכי תמימים ולהרבות סניפי
 ישיבות תומכי תמימים, למרות שאין זה לזמן מרובה,
 מכל-מקום כשם שבמדבר הקימו בני ישראל את
 המשכן גם לזמן קצר, כך גם כיום בנוגע למוסדי
 התורה שיש להקים אף לזמן קצר, ומעט האור
 ידחה הרבה חושך ויבוא את האור והאורה.
 ה. כ"ק אדמו"ר אמר המאמר ד"ה חביב אדם,
 ולאחר מכן סיפר:
 הבעל שם טוב בא פעם לסלוצק. הזמינו אותו
 לחנוכת הבית של בית המדרש וההתכנסות היתה
 בחצר בית המדרש. הבעל שם טוב התקבל שם בכבוד
 גדול. הוא אמר אז תורה בישבו על אבן שיהודים
 הביאו לבנין בית המדרש שעדיין לא השקיעו בבנין.
 ואמר אז הבעל שם טוב, אבן שיהודי הביא אותה
 להקמת בית המדרש - יקרה מאד, על-דרך המובא

יוס ב' דחג השבועות, בסעודה

(9) משלי ד, ב.

(8) שהש"ר וקה"ר בתחלתו.

תודה עבור הבשורה אשר הבחינות עלו יפה. יעזר להם
 השי"ת שיהיו יראי-שמים באמת ויביאו תועלת לרבים
 בחזק הדת. יואיל נא למסור להם ברכתי אשר יעזרם
 השי"ת בגשמיות וברוחניות.
 בדבר נסיעת המורים ואיזה מהתלמידים שי' הוא דבר
 נחוץ במאד, ודעתי - בל"נ - לתת להם אכז"ש באולם
 הישיבה, ולשכור שני חדרים ללינה עבור ששה אנשים -
 שלשה שלשה בחדר אחד - וביום א' הבע"ל אכתוב אי"ה
 לאוטואצק שיכתוב לי כמה יעלה הדבר, וכאשר אקבל
 תשובה מהתם אודיע לידידי שי' על ברור בהחלטה גמורה,
 כי עד אשר אדע דבר ברור לא אוכל להחליט, והנני אומר
 זה רק בהשערה בעלמא.
 נהניתי במאד מה"ענג שבת", ובכגון דא אמרו עשה
 שבתך חול, כלומר שגם בחול ילמדו כמו בשבת. יפרוש
 גיני בשלום הלומדים, וימסור להם ברכתי אשר יעזר להם
 השי"ת בגו"ר.
 והנני ידוידו הדו"ש ומברכו בגו"ר

יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תרצ"ז
 פערקטאלדסדארף

ידידי הנכבד והכי נעלה, וו"ח אי"א
 מוהרחמ"א שי'

שלום וברכה!
 תודה עבור הברכה, ויתברך ברוב טוב בגשמיות
 וברוחניות.
 הנני שמח במאד אשר ענין החדרים הולך ומתרחב
 בעזה"י, וצריכים להשתדל בזה, והנני מקוה אשר
 האמצעים הדרושים לא יחסרו בעזה"י.
 אם ידידי שי' חושב אשר נחוץ מעורר שיסע לעורר,
 הנה בשום אופן אי"צ להיות מניעה לא מצד האיש
 המתאים לזה ולא מצד ההוצאות הדרושות לזה. איש
 המתאים צריכים למצא, וא"א הדבר אשר בכל המדינה
 לא ימצא ראוי לזה, ואין הדבר תלוי אלא בחיפוש יפה,
 וכמארז"ל למדנו חיפוש מחיפוש וחיפוש מנר, צריכים
 לחפש כל כך עד שמתגלה הנר ה' נשמת אדם. ובהנוגע
 להוצאות הדרושות, לזה הנני מקוה להיות בעזרם למצא
 את האמצעים המוכרחים לזה...

פרק ו הלכה א

הַמִּקְדָּשׁ כָּלֹּל לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֲלָא בְּמַעְלָה הָהָר. בְּשֹׂאדָם נִכְנָם מִשְׁעַר מִזְרָחֵי שֶׁל הָר הַבֵּית מִתְחַלֵּף עַד סוֹף תַּחִיל בְּשׂוּה, וְעוֹלָה מִן תַּחִיל לְעוֹרֶת הַנָּשִׁים בְּשָׂתִים עֲשָׂרָה מַעְלֹת. רוֹם כָּל מַעְלָה חָצִי אִמָּה וְשִׁלְחָה חָצִי אִמָּה:

נקודות משיחות קודש

המקדש נתקדש, ובשני עניינים: (א) בנוגע לבית המקדש נאמר "המקום אשר יבחר ד' אליכם בו". (ב) היה מעשה קידוש של קרקע (ריצפה) של המקדש. במשכן לאחר שפרקוהו ונסעו משם - לא נשארה שום קדושה במקום הראשון. מה שאין כן בבית המקדש בו הבחירה היא במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם ועד. לכן מדגיש הרמב"ם חילוק זה שבין המשכן למקדש, כי דווקא בזה בא לידי ביטוי חידוש עיקרי שבמקדש לעומת המשכן - בקדושת המקום. מאחר שעניינו של בית המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור בתוך הגשמיות ותעלה אותה, לכן התבטא זה גם במציאותו הגשמית של העולם - המקום שבו עמד בית המקדש היה בהר, למעלה מהמקומות שסביבו. וככל שהעליה ומדרגת הקדושה שבמקדש היו נעלות יותר, היה גם המקום הגשמי גבוה יותר בגשמיות. על פי זה מובן גם הטעם שקדש הקדשים שבמקדש לא היה נבדל בגובהו מהיכל המקדש: העניין שהקדושה של המקדש פועלת במקום הגשמי שייך למדרגות הקדושה שהדרגה הנמוכה הינה בערך להעליונה, שהיא נעלית הימנה "בשתיים עשרה מעלות", וכיוצא בזה. אבל כשמדובר על מדרגה בקדושה שהיא נעלית באין ערוך - אין שייך שזה יתבטא בגובה מקום גשמי. בקדושה של קדש הקדשים, ששם בהמקום היה הגילוי של עצמותו ומהותו ית', במקום הארון שהוא לא בערך כלל לשאר חלקי המקדש - עליו כזה אינו יכול להתבטא בגובה של מקום גשמי, שהוא מדוד ומוגבל.

(לקוטי שיחות חלק כט, פר' דאה)

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה - "המקדש כולו לא היה במישור", ואינו כותב את החיוב בלבד "המקדש כולו היה במעלה ההר" - יש לומר:

לדעת הרמב"ם קיום מצוות העשה של "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש, היה בהמשך לה"משכן שעשה משה רבנו (במדבר) כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה. לכן היה מקום לומר שכשם שכל המשכן היה במישור, וחלק אחד בו לא היה גבוה מן האחר, כך היה גם המקדש באופן זה. לכן מתחיל הרמב"ם: המקדש כולו לא היה במישור (כמו המשכן), אלא במעלה ההר.

כיוון שספר היד החזקה תוכנו הוא "הלכות הלכות", מובן שהמקדש היה הולך ועולה בשיפוע לא רק מצד מבנה ההר אלא זהו עניין של הלכה ב"מקדש כולו". על המקדש: (א) לא להיות במישור. (ב) להיות "במעלה ההר". יתירה מזו: אין זה תנאי של לכתחילה בלבד, אלא זהו תנאי לעיכובא.

אבל צריך להבין: מה הסברא שבעניין זה צריך המקדש להיות שונה מהמשכן? ויש לומר הביאור בזה: חילוקי המקומות שהיו במקדש "במעלה ההר" - הם בהתאם עם זה שכל אחד מהם היה בו תוספת ועליה בקדושה לגבי המקום שלפניו. דין זה הוא רק במקדש, ולא במשכן, כי זה קשור עם גדר הקדושה שנתחדש במקדש.

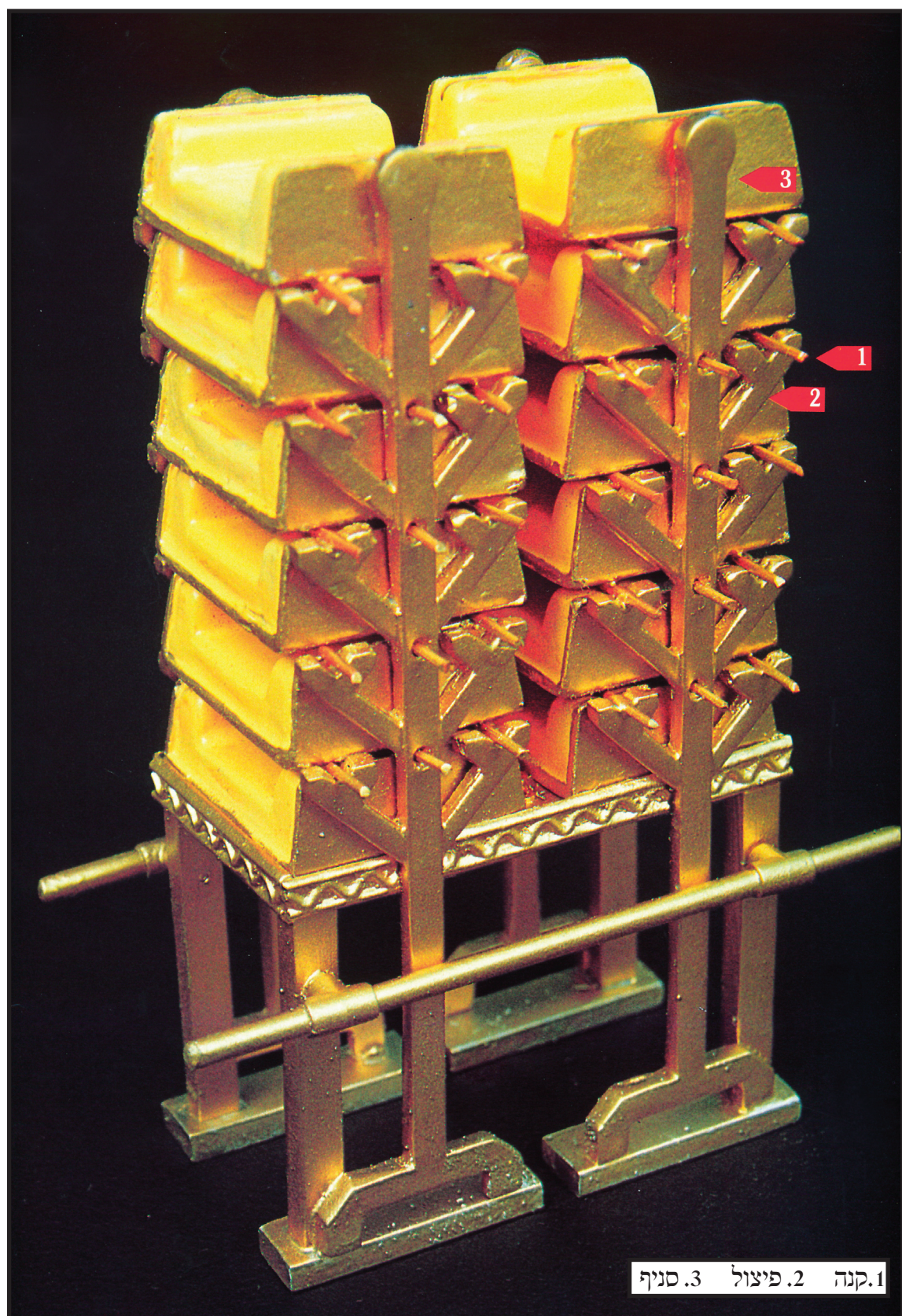
ההסברה בזה: ישנו חילוק עיקרי בין המשכן ובין המקדש: המשכן היה בנין ארעי, ואילו בית המקדש היה "דירת קבע". במשכן חלות הקדושה היתה רק בהבנין וחלקיו - הקרשים והיריעות. אבל בבית המקדש היתה גם "קדושת מקום" - עצם מקום

אגרות קודש

ב"ה, ז' מני"א, תשי"ג
ברוקלין.

...ומה שמתחיל מכתבו שהפסיד רחיצה אחת, הנה בטח לא הפסיד אלא נשתכר, וכמ"ש לו במכתבי, כמדומה, במרז"ל שבת היא מלזעוק - ואעפ"כ דוקא עי"ז - רפואה קרובה לבוא. ועוד גדולה כ"פ מרפואה הבאה ע"י הרחיצה, כמובן...

מתוך 'המקדש' - תאור בית המקדש השני לפי שיטת הרמב"ם מאת הרב לבנוני רנג

פרשת מטות

ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדָּר גֵּדֵר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבַעַת לְאִסָּר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיכֵא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה: ו אִשָּׁה כִּי־תִדָּר גֵּדֵר לַיהוָה וְאִסָּרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרֶיהָ: ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־גִּדְּרָהּ וְאִסָּרָה אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָל־גִּדְּרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הָיָא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־גִּדְּרֶיהָ וְאִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הָיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְגִדְּרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹ מִכֶּמֶת שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ח וְשָׁמַע אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ גִדְּרֶיהָ וְאִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: ט וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפָּר אֶת־גִּדְּרָהּ אֲשֶׁר עֲלֶיהָ וְאֵת מִכֶּמֶת שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: י וְגֵדֵר אֶלְמֶנָה וְגִרְוֹשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עֲלֶיהָ: יא וְאִם־בֵּית אִשָּׁה גִדְּרָה אוֹ־אִסָּרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה: יב וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הָיָא אֹתָהּ וְקָמוּ כָל־גִּדְּרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: יג וְאִם־הִפָּר יִפָּר אֹתָם י אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְגִדְּרֶיהָ וְלֹאִסָּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִשָּׁה הַפָּרִם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל) יד כָּל־גֵּדֵר וְכָל־שִׁבְעַת אִסָּר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִשָּׁה יִקְיָמֶנָּה וְאִשָּׁה יִפְרָנֶנָּה: טו וְאִם־הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מְיוֹם אֲלִיּוֹם וְהַקִּים אֶת־כָּל־גִּדְּרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר עֲלֶיהָ הַקִּים אֹתָם כִּי־הַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: טז וְאִם־הִפָּר יִפָּר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֹנָהּ: יז אֵלֶּה הַחֻקִּים

אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבָתּוֹ בְּנַעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ לא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: נ נָקֻם לְנַפְשׁוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְּיָנִים אַחֲרֵי תֹאסָּפָה אֶל־עַמּוּד: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא וַיהוֹי עַל־מִדְּיָן לְתֵת נָקֻמָּת־יְהוָה בְּמִדְּיָן: ד אֵלֶּךָ לַמִּטָּה אֵלֶּךָ לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא: ה וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּךָ לַמִּטָּה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֵלֶּךָ חֲלוּצֵי צָבָא: ו וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּךָ לַמִּטָּה לְצָבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן לְצָבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ: ז וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְּיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר: ח וְאֶת־מַלְכֵי מִדְּיָן הָרָגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־זִמְדִּי וְאֶת־דִּקָּן וְאֶת־צֹר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רַבֵּעַ חֲמִשַּׁת מַלְכֵי מִדְּיָן וְאֵת בָּלָעַם בֶּן־בְּעֹוֹר הָרָגוּ בַּחֲרֹב: ט וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשֵׁי מִדְּיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזְזוּ: י וְאֵת כָּל־עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבָתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ: יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: יב וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֵדֻת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׂבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֲלֵהֶם מִחֲנֶה אֶל־עֶרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח ענ" 362)

לְתֵת נָקֻמָּת ה' בְּמִדְּיָן (לא, א)

לְעִיל נֶאֱמַר "נָקֻמָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי הַקֶּבֶ"ה מְדַקְדָּק בְּכַבֻּדְּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ כָאֵן נֶאֱמַר "נָקֻמָּת ה'", כִּי מֹשֶׁה מְדַקְדָּק בְּכַבֻּדּוֹ שֶׁל מָקוֹם (לְקוּטֵי לוי יצחק). וְיֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁשְּׁנַיִם זֶה מוֹפִיעַ דִּקְקָא כָאֵן, שֶׁכֵּן מִדְּיָן בִּקֵּשׁ לְהַלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל בְּאִמְצָעוֹת עֲצַת בָּלָעַם "אֱלֻקִּיהֶם" שֶׁל אֱלֹו שׁוֹנֵא זְמַח". ה' מְדַגִּישׁ אֶת הַרְצוֹן לְחַזֵּק לְיִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה מְדַגִּישׁ אֶת הַרְצוֹן לְגַרֵם גִּזְק זֶה עַל יְדֵי פְעֻלַּת גֵּדֵר ה'.

מִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצָּאן מִכֹּל־הַבְּהֵמָה וְנִתְּתָה
 אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמִירֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:
 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ^בוַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יִתֵּר הַזֶּה אֲשֶׁר בָּזְזוּ
 עִם הַצֹּבָא צֹאן שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף
 וַחֲמִשָּׁת אֲלָפִים: ^גוַיִּבְקֹר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֶלֶף:
^דוַחֲמִירִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלֶף: ^הוַנִּפֶּשׂ אָדָם
 מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ
 שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף: ^ווַתְּהִי הַמַּחֲצֵה חֶלֶק
 הַיִּצְאִים בַּצֹּבָא מִסֶּפֶר הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף
 וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעֵת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:
^זוַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצָּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ
 וְשִׁבְעִים: ^חוַהֲבִקֹר שֵׁשָׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וּמִכֶּסֶם
 לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים: ^טוַחֲמִירִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
 וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וּמִכֶּסֶם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:
^יוַנִּפֶּשׂ אָדָם שֵׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף וּמִכֶּסֶם לַיהוָה
 שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים נֶפֶשׁ: ^{יא}וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס
 תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ^{יב}וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲצָה
 מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבָאִים: ^{יג}וַתְּהִי מַחֲצֵת
 הָעֵדָה מִן־הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשִׁים
 אֶלֶף שִׁבְעֵת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{יד}וַיִּבְקֹר
 שֵׁשָׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף: ^{טו}וַחֲמִירִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
 וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{טז}וַנִּפֶּשׂ אָדָם שֵׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף:
^{יז}וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחוּ
 אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן
 אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמִירֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{יח}וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה
 הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצֹּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
 הַמֵּאוֹת: ^{יט}וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹדִיד נִשְׂאוּ אֶת־
 רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידְנוּ וְלֹא־נִפְקַד
 מִמֶּנּוּ אִישׁ: ^כוַנִּקְרָב אֶת־קֶרְבֶּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר
 מֵצָא כְלִי־זָהָב אֲצֻעָה וְצִמִּיד טַבַּעַת עָגִיל

שְׁנֵי יָ וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂאֵי
 הָעֵדָה לִקְרֹאתָם אֶל־מַחֲוִין לַמַּחֲנֶה: ^{כא}וַיִּקְצֹף
 מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
 הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מֵצֹבָא הַמִּלְחָמָה: ^{כב}וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה תַּחֲיִיתֶם כָּל־נִקְבָּה: ^{כג}הֲנִן הִנֵּה
 הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעָם לְמִסְר־מַעַל
 בַּיהוָה עַל־דְּבַר פֶּעֹז וַתְּהִי הַמּוֹנֶפֶת בַּעֲדַת
 יְהוָה: ^{כד}וַעֲתָה הֲרָגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה
 יָדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרָגוּ: ^{כה}וְכָל־הַטָּף
 בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם:
^{כו}וְאַתֶּם חֲנוּ מַחֲוִין לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל־
 הָרֹג נֶפֶשׁ וְכָל אֶ נָגַע בַּחֲלָל תַּתְּחַטְּאוּ בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אֹתָם וּשְׂבִיכֶם: ^{כז}וְכָל־
 בָּגֵד וְכָל־כְּלִיעוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכָל־כְּלִי־
 עֵץ תַּתְּחַטְּאוּ: ^{כח}וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־
 אֲנָשֵׁי הַצֹּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת
 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{כט}אֵךְ אֶת־
 הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־
 הַבַּדִּיל וְאֶת־הַעֲפָרֹת: ^לכָּל־דְּבַר אֲשֶׁר־יָבֹא
 בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא
 וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם:
^{לא}וּכְבִּסְתֶּם בַּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם
 וְאַחֵר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה: ^{לב}וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{לג}שָׂא אֶת רֹאשׁ מִלְּקוֹחַ הַשְּׂבִי
 בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה אֹתָהּ וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי
 אֲבוֹת הָעֵדָה: ^{לד}וַחֲצִית אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי
 הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים לַצֹּבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:
^{לה}וְתִרְמַת מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
 הַיִּצְאִים לַצֹּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמִשׁ הַמֵּאוֹת מִן־
 הָאָדָם וּמִן־הַבִּקֹר וּמִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצָּאן:
^{לו}מִמַּחֲצִיתָם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
 תְּרוּמַת יְהוָה: ^{לז}וּמִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶת־
 אֶחָד אֶחָז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבִּקֹר

וְכֹמֶזוּ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי יְהוָה: ^א וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֲתָם כָּל כְּלִי מַעֲשֵׂה: ^ב וַיְהִי | כָּל־זֶהב הַתְּרוֹמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׁרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׁרֵי הַמֵּאוֹת: ^ג אֲנִשִּׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: ^ד וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵת שְׁרֵי הָאֲלָפִים וַחֲמֵאוֹת וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּזְכָרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

וַתְּהִי מִחֲצַת הָעֵדָה (לא, מג)

בְּדֹאֵי עֶבֶר זְמַן רַב עַד שֶׁהָרִימוּ אֶת הַמָּכֶס, וּבְדֶרֶךְ הַשָּׁבַע אִי אֶפְשָׁר שֶׁבִּמְשָׁף זְמַן זֶה לֹא מֵת אֶף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים. וְהַכְּתוּב מְפָרֵט אֶת מִחֲצַת הָעֵדָה כְּדִי לְהוֹדִיעַ דְּבַר פְּלֵא (לא) בְּתוֹר מֵאֵמֶר הַמִּסְגָּר: הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה כְּדִירִיק כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא מֵת אֶף אֶחָד. וְזוֹהִי כִּנּוּת רִשְׁ"י: "כָּךְ וְכָךְ". וְכֵטַעַם הַדְּבָר לֹשׁ לומר, שְׂאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים הָיָה עֲדָף שֶׁלֹּא נִלְקַח מִמֶּנּוּ מָכֶס.

לב ^א וּמִקְנֶה | רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבִנְיָמִן עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ יְעוֹזֵר וְאֶת־הָאָרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מָקוֹם מִקְנֶה: ^ב וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׁי־יִשְׂרָאֵל הָעֵדָה לֵאמֹר: ^ג עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וַיַּעֲזֹר וּנְמֹרָה וַחֲשָׁבוֹן וְאֶלְעָלָה וּשְׁבַם וּנְבֹ וּבָעֵן: ^ד הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֵדֶת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדִיד מִקְנֶה: ^ה וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצָּאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדִיד לְאַחֲזָה אֶל־תַּעֲבָרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: ^ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבִנְיָמִן וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה: ^ז וְלָמָּה כְּתִיב תְּנוּאוֹן קִרִי תְּנִיאוֹן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרָה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^ח כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשִׁלְחִי אֲתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֹאוֹת אֶת־הָאָרֶץ: ^ט וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֲשַׁכּוֹל

וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיִּנְיֹאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^א וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: ^ב אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעַלָּה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לֵאבְרָהֶם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרָיו: ^ג בַּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הַקִּנּוֹי וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן כִּי מָלְאוּ אַחֲרֵי יְהוָה: ^ד וַיַּחֲרֹ אֶף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּר אֲרֻבָּעִים שָׁנָה עַד־תֵּל כַּל־הַדּוֹר הַעֲשִׂיָה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: ^ה וְהִנֵּה קִמַּתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: ^ו כִּי תִשׁוּבֶן מֵאַחֲרָיו וַיִּסָּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: ^ז ס וַיִּנָּשׂוּ אֱלֹוִי וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֶת צֶאֱן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטַפָּנוּ: ^ח וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפָּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ: ^ט לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתַּנַּחֲלִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: ^י כִּי לֹא נִנְחַל אֲתָם מֵעַבְרָה הַיַּרְדֵּן וְהַלָּא כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבְרָה הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט ב עמ' 616)

גְּדֵרֶת צֶאֱן . . . וְעָרִים לְטַפָּנוּ (לב, טז)

"שֶׁהַקְדִּימוֹ מְקַנְיָהֶם לְטַפָּם" (רש"י). בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִתְיָשֵׁב בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ קִדְשֵׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גַּם שָׁם, כִּי "אֶרֶץ מִקְנֶה", הָיוּ בְּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּבְרוּר מִיֵּן הַחַי כַּפְשׁוּטוֹ. לָכֵן הַקְדִּימוֹ מְקַנְיָהֶם, כִּי עָקֹר כְּוָנָתָם בְּהַתְיָשְׁבוּת זוּ הָיְתָה כְּדִי לְבָרֵר אֶת הַלָּקִים בְּעוֹלָם, הִ"מִּקְנֶה רַב", לֹא לְמַעַן עֲצָמָם וְטַפֵּיהֶם.

רביעי ^א וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלִצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה: ^ב וְעַבְרָ לָכֶם כָּל־חֲלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אִיְּבוֹ מִפְּנֵינוּ: ^ג וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ

אֶשְׂרֵיהֶּ: ^א וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמִכִּיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: ^{בא} וַיֵּאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הַלֵּד
וַיִּלְכֹּד אֶת־חֹתָנֵיהֶם וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֹת וַיֵּאִיר:
^{בב} וַנִּבַּח הַלֵּד וַיִּלְכֹּד אֶת־קִנְיָת וְאֶת־בְּנֵיהֶּ וַיִּקְרָא
לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ: פפפ

פרשת מסעי

לג ^א אֵלֹה מַסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ^ב וַיִּכְתֹּב
מֹשֶׁה אֶת־מִצְוֹתֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה
וְאֵלֹה מַסְעֵיהֶם לְמִצְוֹתֵיהֶם: ^ג וַיִּסְעוּ מֵרַעְמָסֶס
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד
רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרַיִם: ^ד וַיִּמְצְאוּ מִקְבְּרִים
אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם
עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ^ה וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמָסֶס וַיֵּחָנוּ בְּסַפְתָּ: ^ו וַיִּסְעוּ מִסַּפְתָּ וַיֵּחָנוּ
בְּאֹתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: ^ז וַיִּסְעוּ מֵאֹתָם
וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כְּעַל צִפּוֹן
וַיֵּחָנוּ לִפְנֵי מִגְדָּל: ^ח וַיִּסְעוּ מִכְּפֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ
בְּתוֹדֵי־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְכְּוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בַּמִּדְבָּר אֹתָם וַיֵּחָנוּ בְּמִרָה: ^ט וַיִּסְעוּ מִמִּרָה וַיָּבֹאוּ
אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינָת מַיִם
וַיִּשְׁבְּעִים תְּמָרִים וַיִּחְנוּ־שָׁם: ^י וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם
וַיֵּחָנוּ עַל־יַם־סוּף: ^{יא} וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיֵּחָנוּ
בַּמִּדְבָּר־סִין: ^{יב} וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר־סִין וַיֵּחָנוּ בְּדַפְקָה:
^{יג} וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיֵּחָנוּ בְּאֵלֹשׁ: ^{יד} וַיִּסְעוּ מֵאֵלֹשׁ
וַיֵּחָנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם לְשִׁתּוֹת:
^{טו} וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיֵּחָנוּ בַּמִּדְבָּר סִינִי: ^{טז} וַיִּסְעוּ
מִמִּדְבָּר סִינִי וַיֵּחָנוּ בְּקִבְרֹת הַתְּאוֹנָה: ^{יז} וַיִּסְעוּ
מִקִּבְרֹת הַתְּאוֹנָה וַיֵּחָנוּ בְּחִצְרֹת: ^{יח} וַיִּסְעוּ מִחִצְרֹת
וַיֵּחָנוּ בְּרִתְמָה: ^{יט} וַיִּסְעוּ מִרִּתְמָה וַיֵּחָנוּ בְּרִמּוֹן
פָּרָץ: ^כ וַיִּסְעוּ מִרִּמּוֹן פָּרָץ וַיֵּחָנוּ בְּלִבְנָה: ^{כא} וַיִּסְעוּ
מִלִּבְנָה וַיֵּחָנוּ בְּרִסָּה: ^{כב} וַיִּסְעוּ מִרִּסָּה וַיֵּחָנוּ

לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֵר תָּשֻׁבוּ וְהָיִיתֶם נִקִּים מִיְּהוָה
וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאֶרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֻחֻזָּה
לִפְנֵי יְהוָה: ^{כג} וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם
לִיהוָה וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֹתְכֶם:
^{כד} בְּנוֹלָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאֲכֶם
וְהִיצָא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: ^{כה} וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֹד וּבְנֵי
רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אֲדָנִי מִצְוָה: ^{כו} טַפְּנוּ נָשִׁינוּ מִקִּנְנוּ וְכָל־בְּהֶמְתָּנוּ
יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: ^{כז} וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבְרוּ כָּל־
חִלּוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדָנִי
דִּבֶּר: ^{כח} וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וְאֵת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^{כט} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבְרוּ בְּנִי
גֹד וּבְנֵי־רְאוּבֵן אֲתֹכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חִלּוּץ
לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵיכֶם
וְנִתְּתָם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאֻחֻזָּה: ^ל וְאִם־
לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים אֹתְכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם
כַּאֲשֶׁר כָּנְעָנוּ: ^{לא} וַיַּעֲנוּ בְּנֵי־גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר
אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה:
^{לב} נָחֲנוּ נַעֲבֹר חִלּוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כָּנְעָנוּ
וְאִתָּנוּ אֲחֻזָּת נַחֲלָתָנוּ מֵעַבְר לִירְדֵן: ^{לד} וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲ מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֹד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחֻצֵּי אֲ
שָׁבֹט אֲ מִנְּשֵׁה בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מַמְלַכְתָּ סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכְתָּ עֹוג מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי הָאֶרֶץ
לְעָרֶיהָ בְּגִבְלֹת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב: ^{לה} וַיָּבֹנוּ
בְּנֵי־גֹד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֵטְרֹת וְאֶת עֵרְעֹר:
^{לו} וְאֶת־עֵטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָה: ^{לז} וְאֶת־
בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת
צָאן: ^{לח} וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֱלֵעֵלָא
וְאֶת קִרְיָתִים: ^{לח} וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־כְּעַל מְעוֹן
מוֹסַפְתָּ שָׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרָאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת־
שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: ^{לח} וַיִּלְכְּוּ בְנֵי מִכִּיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדָה וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי

ומצד מעשי ישראל ארעו בהם דברים שליליים. ויש להעיר מהמבאר ב'אור התורה' פרשתנו: "יש בחינת מ"ב מסעות גם בן בכל יום".

חמישי נ' וידבר יהוה אל־משה בערבת מואב על־ירדן ירחו לאמור: כֹּה דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם כִּי אתם עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: כֹּה וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַפְדֹתֶם אֶת כָּל־מִשְׁכֵּיתֶם וְאֶת כָּל־צִלְמֵי מִסְכַּתְכֶם תֹּאבְדוּ וְאֶת כָּל־בְּמוֹתֶם תִּשְׁמִידוּ: כֹּה וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וּשְׁכֹתֶיהָ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרֵשֶׁת אֹתָהּ: כֹּה וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּגֹרֶל לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נִחְלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת־נִחְלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה הַגּוֹרֵל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ: כֹּה וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂרִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִם בְּצַדִּיקֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם וְשָׁכִים בָּהּ: כֹּה וְהָיָה בְּאֲשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַעֲשֶׂה לָכֶם: פ לֹד * וידבר יהוה אל־משה לאמור: כֹּה וְצִוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם בְּנִחְלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לְגִבְלָתֶיהָ: כֹּה וְהָיָה לָכֶם בְּאֶת־גִּבְלֵי מַמְדַּר־צֶן עַל־יְדֵי אֲדוֹם וְהָיָה לָכֶם גִּבּוֹל גִּבְלֵי מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קְדֻמָּה: וְנֹסֵב לָכֶם הַגִּבּוֹל מִגִּבְלֵי לְמַעַל עַקְרָבִים וְעֵבֶר צִנְה כְּתִיב וְהָיָה קִרִּי וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו מִגִּבְלֵי לְקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וְיֵצֵא חֲצֵר־אֲדָר וְעֵבֶר עֲצֻמָּנָה: וְנֹסֵב הַגִּבּוֹל מֵעֲצֻמֹּן נִחְלָה מִצְרַיִם וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו הַיַּמָּה: וְגִבּוֹל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגִבּוֹל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גִּבּוֹל יָם: וְזֶה־יִהְיֶה לָכֶם גִּבּוֹל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תִּתָּאוּ לָכֶם הַר הַהָר: מִהָר הַהָר תִּתָּאוּ לְבֵא חֲמַת וְהָיוּ תוֹצְאוֹת

בְּקִהְלָתָהּ: כֹּה וַיִּסְעוּ מִקִּהְלָתָהּ וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר: כֹּה וַיִּסְעוּ מִהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בְּחֶרְדָּה: כֹּה וַיִּסְעוּ מִחֶרְדָּה וַיַּחֲנוּ בְּמִקְהֶלֶת: כֹּה וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: כֹּה וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתַרְח: כֹּה וַיִּסְעוּ מִתַּרְח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה: כֹּה וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחִשְׁמֹנָה: כֹּה וַיִּסְעוּ מִחִשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת: כֹּה וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנֵי יַעֲקֹן: כֹּה וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בְּחַר הַגִּדְגָּד: כֹּה וַיִּסְעוּ מִחַר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיִטְבַּתָּה: כֹּה וַיִּסְעוּ מִיִּטְבַּתָּה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה: כֹּה וַיִּסְעוּ מֵעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גִּבְרִי: כֹּה וַיִּסְעוּ מֵעֵצִין גִּבְרִי וַיַּחֲנוּ בְּמַדְבַּר־צֶן הוּא קֹדֶשׁ: כֹּה וַיִּסְעוּ מִקְדֵּשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּקֻצָּה אֶרֶץ אֲדוֹם: כֹּה וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שֵׁם בְּשֵׁנֶת הָאֲרָבָעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵד לַחֹדֶשׁ: כֹּה וְאֶהֱרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וַיָּמָת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּחַר הַהָר: ס וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְד וְהוּא־יֹשֵׁב בְּגִבְלֵי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵא בְנֵי יִשְׂרָאֵל: כֹּה וַיִּסְעוּ מִהָר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה: כֹּה וַיִּסְעוּ מִצִּלְמָנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוֹנוֹן: כֹּה וַיִּסְעוּ מִפוֹנוֹן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: כֹּה וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב: כֹּה וַיִּסְעוּ מֵעֵי וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גֹּד: כֹּה וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גֹּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה: כֹּה וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לְפָנֵי נָבו: כֹּה וַיִּסְעוּ מִהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ: כֹּה וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׂמִיּוֹם בְּעֶרְבַת מוֹאָב: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות כג עמ' 225)

אלה מסעי בני ישראל (לג, א)

הבעל-שם-טוב אומר, שכל אחד עובר את כל המסעות במשך חיו. ואף שישנם מסעות שהם נגד רצון ה', ואיך אפשר לומר שחובבים לעבור גם אותם – הנה המסעות עצמם הם בחינות קדושות ומעלות רמות, אלא שהבחירה נתונה,

הגבֵּל צָדָדָה: ^א וַיֵּצֵא הַגָּבֵל וּפְרָנָה וְהָיוּ
תּוֹצְאָתָיו חֹצֵר עֵינָן זֶה־יְהִיָּה לָכֶם גָּבֹל צָפוֹן:
וְהַתּוֹצְאוֹתֵיכֶם לָכֶם לַגָּבֹל קִדְמָה מִחֹצֵר עֵינָן
שָׁפְמָה: ^ב וַיֵּרֶד הַגָּבֵל מִשְׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקֶּדֶם
לְעֵין וַיֵּרֶד הַגָּבֵל וּמִחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כְּנָת
קִדְמָה: ^ג וַיֵּרֶד הַגָּבֹל הַיִּרְדְּנָה וְהָיוּ תּוֹצְאָתָיו יָם
הַמֶּלֶח וְאֵת תְּהִיָּה לָכֶם הָאָרֶץ לַגְּבֻלְתִּיהָ סָבִיב:
^ד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּתְּנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁל צִוָּה יְהוָה
לָתֵת לְתוֹשַׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצֵי הַמַּטּוֹת: ^ה כִּי לִקְחוֹ
מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה בְּנֵי־
הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצֵי מִטָּה מִנִּשְׁאָה לִקְחוּ
נַחֲלָתָם: ^ו שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצֵי הַמַּטּוֹת לִקְחוּ
נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לִירְדֵן יִרְחוּ קִדְמָה מִזִּרְחָה: ^ז פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 126)

זאת הארץ אשר תפל לכם (לה, ב)

ארץ - לשון רצוא, רומז לנשמה, המשתוקקת תמיד לה.
תפל - רומז לירידתה לעולם. מן הגבולין הללו. . המצות
נוהגות - פונת הירידה היא קיום מצות מעשיות, התלויות
בארץ, שנתן לקימן רק במגבלות של העולם. על שם
שנתחלקה בגורל. . לשון נפילה - על ידי ירידה זו מגיעה
הנשמה לבחינת 'גורל', עבודה שלמעלה משעם ודעת, עצם
הנשמה.

שישי ^א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב וְאַלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן: ^ג וְנִשְׂאִי אֶחָד
נִשְׂאִי אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לַנָּחַל אֶת־הָאָרֶץ:
^ד וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִטָּה יְהוֹזָבָב בֶּלָב
בֶּן־יִפְנָה: ^ה וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׁמֹעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־
עֲמִיהוּד: ^ו לְמִטָּה בְּנִימֵן אֶלִירָד בֶּן־כְּסָלוֹן:
^ז וּלְמִטָּה בְּנֵי־דָן נִשְׂאִי בָקִי בֶן־יִגְלִי: ^ח לְבָנִי
יוֹסֵף לְמִטָּה בְּנֵי־מְנַשֶּׁה נִשְׂאִי חֲנִיָּאל בֶּן־אֶפַד:
^ט וּלְמִטָּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם נִשְׂאִי קִמּוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן:
^י וּלְמִטָּה בְּנֵי־זְבוּלֹן נִשְׂאִי אֶלִיצָפָן בֶּן־פְּרֻזָּה:

^א וּלְמִטָּה בְּנֵי־יִשָּׁשְׁכָר נִשְׂאִי פִלְטִיאל בֶּן־עֵזֶן:
^ב וּלְמִטָּה בְּנֵי־אֲשֶׁר נִשְׂאִי אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלָמִי:
^ג וּלְמִטָּה בְּנֵי־נַפְתָּלִי נִשְׂאִי פֶדְהָאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד:
^ד וְאַלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַנָּחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בָּאָרֶץ כְּנָעַן: ^ה פ ^ו לֵה ^ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יִרְחוּ לֵאמֹר: ^ח צוֹ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנּוּ לָלוֹים מִנַּחֲלַת אֲחֵיהֶם עָרִים
לְשֹׁכֵת וּמִגְרָשׁ לַעֲרִים סָבִיב־תִּיהֶם תִּתְּנוּ לָלוֹים:
^ט וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֹׁכֵת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ
לְבִהְמָתָם וְלָרֶכֶשׁ וּלְכָל חֵיתָם: ^י וּמִגְרָשֵׁי
הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹים מִקִּיּוֹר הָעִיר וְחוּצָה
אֵלָּה אִמָּה סָבִיב: ^{יא} וּמִדְּרֹם מִחוּץ לְעִיר אֶת־
פֶּאֶת־קִדְמָה אֲלֵפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאֶת־נֹגֵב
אֲלֵפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאֶת־יָם ^{יב} אֲלֵפִים בָּאֲמָה
וְאֶת פֶּאֶת צָפוֹן אֲלֵפִים בָּאֲמָה וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה
יְהִיָּה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: ^{יג} וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ לָלוֹים אֶת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
לָנֶם שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעַל־יְהִיָּהם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים
וּשְׁתֵּים עֶיר: ^{יד} כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹים
אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עֶיר אֶתְּנֶה וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן:
^{טו} וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
הָרֶב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ אִישׁ כְּפִי
נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לָלוֹים: ^{טז} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 212)

ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר (לה, ו)

ל"ו ערים היו בארץ ישראל ושש בעבר הירדן. ויש לתמוך:
הבקשה להשאיר בעבר הירדן לא הייתה רצויה, ככתוב "נחלה
מבקלת בראשונה ואחריתה לא תכרך" (שמהרו לטול חלקם
בעבר הירדן, רש"י. וברש"י לבראשית רבה רפ"ב: תפסו
בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה, אף־על־פי שארץ
ישראל טובה הימנה). ואף־על־פי־כן צוה ה' להושיב את
שכט לוי בעבר הירדן!

שביעי ^א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב וַיְדַבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי אַתֶּם עֲבָרִים

אֶת־הַיָּרְדֵּן אֶרְצָה כְּנָעַן: ^א וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
 עָרֵי מִקְלָט תַּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׁמָּה רֹצֵחַ
 מִפְּה־נֶפֶשׁ בְּשַׁגָּה: ^ב וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט
 מִגֹּאֲלֹ וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
 לְמִשְׁפָּט: ^ג וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁש־עָרֵי מִקְלָט
 תַּהְיֶינָה לָכֶם: ^ד אֵת | שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ
 מֵעֵבֶר לַיָּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תַּהְיֶינָה: ^ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר
 וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תַּהְיֶינָה שְׁש־הָעָרִים הָאֵלֶּה
 לְמִקְלָט לָנוּם שָׁמָּה כָּל־מִפְּה־נֶפֶשׁ בְּשַׁגָּה:
^ו וְאִם־בְּכָלִי בִּרְזָל | הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
 יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ז וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ
 הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ח אֹ
 בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
 הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ט גֹּאֲלֵ הָדָם הוּא יָמִית
 אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹ־בּוֹ הוּא יִמָּתְנוּ: ^י וְאִם־בְּשִׁנְאָה
 יִתְּדֹפְנוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו בְּצִדָּהּ וַיָּמָת: ^{יא} אֹ
 בְּאֵיכָּה הִפְּהוּ בִּידוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת הַמִּפְּהָ רֹצֵחַ
 הוּא גֹאֲלֵ הָדָם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹ־בּוֹ:
^{יב} וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיכָּה הִדְּפוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו
 כָּל־כָּלִי בְּלֹא צִדָּה: ^{יג} אֹ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת
 בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב
 לוֹ וְלֹא מִבְּקֹשׁ רָעָתוֹ: ^{יד} וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין
 הַמִּפְּהָ וּבֵין גֹּאֲלֵ הָדָם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
^{טו} וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיָּד גֹּאֲלֵ הָדָם
 וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס
 שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־
 מִשַּׁח אֹתוֹ בְּשִׁמְן הַקֹּדֶשׁ: ^{טז} וְאִם־יָצָא יָצָא
 הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה:
^{טז} וּמִצָּא אֹתוֹ גֹּאֲלֵ הָדָם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר
 מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֲלֵ הָדָם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
^{יז} כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
 וְאַחֲר־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ

אֲחֻזָּתוֹ: ^{יח} וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט
 לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: ^{יט} כָּל־מִפְּה־נֶפֶשׁ
 לִפְנֵי עֵדִים יִרְצָח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה
 בְּנֶפֶשׁ לָמוּת: ^כ וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ
 אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוֹמָת: ^{כא} וְלֹא־
 תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּם אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לִשְׁבֹּת
 בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן: ^{כב} וְלֹא־תַחְנִיפוּ אֶת־הָאֶרֶץ
 אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יַחְנִיף אֶת־הָאֶרֶץ
 וְלֹאֶרֶץ לֹא־יִכְפֹּר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם
 בָּדָם שָׁפָכוֹ: ^{כג} וְלֹא תִמָּא אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם יוֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי
 יְהוָה שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כד} לוֹ ^א וַיִּקְרְבוּ
 רֹאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מְכִיר
 בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי
 מוֹשֶׁה וּלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים רֹאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^ב וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנֵי צוּרָה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאֶרֶץ
 בְּנִחְלָה בְּגוֹזֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנֵי צוּרָה בִּיהוָה
 לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צִלְפָּחֵד אַחִינוּ לְבָנָתָיו: ^ג וְהָיוּ
 לְאַחַד מִבְּנֵי שְׁבִטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרָעָה
 נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתָיו וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה
 אֲשֶׁר תַּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגְדָּל נַחֲלָתָן יִגָּרַע:
^ד וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלָתָן
 עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תַּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת
 מִטָּה אֲבֹתָיו יִגָּרַע נַחֲלָתָן: ^ה וַיֵּצֵא מוֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּנֵי־יוֹסֵף
 דְּבָרִים: ^ו זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צוּרָה יְהוָה לְבָנוֹת
 צִלְפָּחֵד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תַּהְיֶינָה לְנָשִׁים
 אֵד לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבֵיהֶם תַּהְיֶינָה לְנָשִׁים:
^ז וְלֹא־תִסָּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל־מִטָּה
 כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְּבֹקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
^ח וְכָל־בֵּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְאַחַד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶה לְאִשָּׁה
 לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 256)

בן מטה בני יוסף דברים (לו, ה)

על הפסוק (פנחס כו, ז) "בן בנות צלפחד דברות" פרש רש"י: "יפה תבעו". והינו, שלא רק שתביעתן צודקת, אלא היא גם תביעה יפה. ואף כאן: לא רק שהטענה צודקת (ולכן בא צווי ה' לבנות צלפחד), אלא היא גם טענה יפה, ולכן "וכל בת... לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה" (אף שלא דברו על כך).

מפטיר א' ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: ב' ממשפחת בני-מנשה בן-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן: ג' אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (99 השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' (לו, יג)

הכניסה לארץ ישראל היתה לאחר הקדמת המסעות במדבר, בהן הכניעו בני ישראל ויברו את הנחש שרף ועקרב. כך נשללה האפשרות שקלפות אלו יבטלו את הכניסה לארץ, שהרי כבר התבררו. לכן הסתימו המסעות בערבות מואב, הדרגה הנמוכה ביותר: מואב הוא חקמה דקלפה, ובה גופא – ערבות, לשון ערב וחשך. לאחר הכניעת וברור קלפה זו, מוכנים להכנס לארץ ישראל.

קל"ב פסוקים, חול"ה סימן.

ט' ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר ב-איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: כ' כאשר צוה יהוה את-משה בן עשו בנות צלפחד: י' ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: יב' ממשפחת בני-מנשה בן-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן: יג' אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

חזק חזק ונתחזק

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ואדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ד שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב הַחֲמוּן וְכָל־מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַדּוֹלִים אֲנָשֵׁי הַשֵּׁם: הַ כָּה | אָמַר יְהוָה מַה־מֵּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי אִיָּה דְּבַר עוֹל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל עֲבֹדָה וְרָה וַיִּהְיֶה עֲבֹדָה וְרָה נַעֲשֶׂו גַם הֵם כָּל בְּלִי מִמְּשֹׁת, שְׁתֵּי הַשְּׁפֵלָה מִמִּשְׁלֶתָם מֵאֵד. (1) עֲרֻכָּה, מִיִּשׁוּר בְּמִדְבָּר. וְשׁוֹחָה, וּמָקוֹם גָּמוֹל וּבִזְרוֹת. בְּאַרְצָן צִיָּה, בְּמָקוֹם שְׁמִמָּה. וְצִלְמֹת, צֶל שֶׁל מוֹת, חֲשֵׁכַת הַסֶּבֶר. לֹא עֵבֶר בֵּה אִישׁ, בְּדֶרֶךְ מַעֲבָר. וְלֹא יֵשֵׁב אֶדָם שָׁם, לֹא הַתִּשְׁב בְּקִבְעוֹת מְעוֹלָם. (2) אֶרֶץ הַפְּרָמֶל, מָקוֹם שְׁדוֹת וּכְרֵמִים. אֶת אֶרֶץ, כְּלוּמָר, הָאֶרֶץ הָרְאוּתָה לַחֲשׁוֹת שְׁכִינְתִּי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לְעֲבֹדָה זָרָה, שְׁחִיא תוֹעֵבַת ה'. (ח) הַפְּהִנִים, שְׁמִתְפַּקֵּד הַפְּהִנִים לְהוֹרֹת לָעַם דְּרָבִי ה'. לֹא אָמְרוּ אִיָּה ה', לֹא הִתְחִיו אֶת הָעַם לוֹמַר לָהֶם לְהַתְּבִינֵנוּ בְּגִדְלַת ה', וְלֹא לְמִדּוֹם דִּקְאֵת ה'. וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה, הֵם הַסִּנְהֶדְרִין. לֹא יִדְעוּנָה, לֹא לְמוֹד אֶת הָעַם לְדַעַת אֶת ה'. וְהִרְעִים, הַמְּלָכִים. פִּשְׁעוּ כִי, מִדְּרוּ בִי וְהִנְבִּיאִים, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. בִּפְעֵל, בְּשֵׁם תִּפְעֵל, שְׁהוּא עֲבֹדָה זָרָה. (ט) עוֹד אֲרִיב אֶתְכֶם, לִפְנֵי שְׁאִבֵּי עֲלִיכֶם רָעָה, אֶתּוֹפֵחַ עֲפָתְכֶם עוֹד עַל יְדֵי נְבִיאֵי. וְאֶת בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב, וְיִדְעוּ אֲנִי שֶׁנֶּם עִם בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב, כִּי שְׁמִתֶּם לְתוֹעֵבָה: הַ הַפְּהִנִים לֹא אָמְרוּ אִיָּה יְהוָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנָה וְהִרְעִים פִּשְׁעוּ כִי וְהִנְבִּיאִים נְבִיאֵי בִּפְעֵל וְאַחֲרֵי לֹא־יִזְעָלוּ הַלְכוּ: ט לָכֵן עַד אֲרִיב אֶתְכֶם נֹאם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב:

שי למורא

(ח) אֲבוֹתֵיכֶם, הַדּוֹרוֹת שֶׁעֲבָדוּ עֲבֹדָה זָרָה אַחֲרֵי שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ. אַחֲרֵי הַהֶבֶל, אַחֲרֵי עֲבֹדוֹת זָרוֹת, שֶׁפָּלָה הָבֶל וְאִין בָּהֶן מִשֵּׁשׁ. וַיִּהְיֶה בָּלוּ, וּבְעֹבֹר זֶה נַעֲשֶׂו גַם הֵם כָּל בְּלִי מִמְּשֹׁת, שְׁתֵּי הַשְּׁפֵלָה מִמִּשְׁלֶתָם מֵאֵד. (1) עֲרֻכָּה, מִיִּשׁוּר בְּמִדְבָּר. וְשׁוֹחָה, וּמָקוֹם גָּמוֹל וּבִזְרוֹת. בְּאַרְצָן צִיָּה, בְּמָקוֹם שְׁמִמָּה.

וְצִלְמֹת, צֶל שֶׁל מוֹת, חֲשֵׁכַת הַסֶּבֶר. לֹא עֵבֶר בֵּה אִישׁ, בְּדֶרֶךְ מַעֲבָר. וְלֹא יֵשֵׁב אֶדָם שָׁם, לֹא הַתִּשְׁב בְּקִבְעוֹת מְעוֹלָם. (2) אֶרֶץ הַפְּרָמֶל, מָקוֹם שְׁדוֹת וּכְרֵמִים. אֶת אֶרֶץ, כְּלוּמָר, הָאֶרֶץ הָרְאוּתָה לַחֲשׁוֹת שְׁכִינְתִּי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לְעֲבֹדָה זָרָה, שְׁחִיא תוֹעֵבַת ה'. (ח) הַפְּהִנִים, שְׁמִתְפַּקֵּד הַפְּהִנִים לְהוֹרֹת לָעַם דְּרָבִי ה'. לֹא אָמְרוּ אִיָּה ה', לֹא הִתְחִיו אֶת הָעַם לוֹמַר לָהֶם לְהַתְּבִינֵנוּ בְּגִדְלַת ה', וְלֹא לְמִדּוֹם דִּקְאֵת ה'. וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה, הֵם הַסִּנְהֶדְרִין. לֹא יִדְעוּנָה, לֹא לְמוֹד אֶת הָעַם לְדַעַת אֶת ה'. וְהִרְעִים, הַמְּלָכִים. פִּשְׁעוּ כִי, מִדְּרוּ בִי וְהִנְבִּיאִים, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. בִּפְעֵל, בְּשֵׁם תִּפְעֵל, שְׁהוּא עֲבֹדָה זָרָה. (ט) עוֹד אֲרִיב אֶתְכֶם, לִפְנֵי שְׁאִבֵּי עֲלִיכֶם רָעָה, אֶתּוֹפֵחַ עֲפָתְכֶם עוֹד עַל יְדֵי נְבִיאֵי. וְאֶת בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב, וְיִדְעוּ אֲנִי שֶׁנֶּם עִם בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב, כִּי שְׁמִתֶּם לְתוֹעֵבָה: הַ הַפְּהִנִים לֹא אָמְרוּ אִיָּה יְהוָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנָה וְהִרְעִים פִּשְׁעוּ כִי וְהִנְבִּיאִים נְבִיאֵי בִּפְעֵל וְאַחֲרֵי לֹא־יִזְעָלוּ הַלְכוּ: ט לָכֵן עַד אֲרִיב אֶתְכֶם נֹאם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב:

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ו שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־

מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: הַ כָּה | אָמַר

יְהוָה מַה־מֵּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עוֹל כִּי

רָחֲקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיִּהְיֶה

וְלֹא אָמְרוּ אִיָּה יְהוָה הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בְּמִדְבָּר

בְּאַרְצָן עֲרֻכָּה וְשׁוֹחָה בְּאַרְצָן צִיָּה

וְצִלְמֹת בְּאַרְצָן לֹא־עֵבֶר בֵּה אִישׁ וְלֹא־

יֵשֵׁב אֶדָם שָׁם: וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־

אֶרֶץ הַפְּרָמֶל לֶאֱכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה

וְתִבְאֹו וְתִטְמָאוּ אֶת־אֶרְצִי וְנִחַלְתִּי

הַ הַפְּהִנִים לֹא אָמְרוּ אִיָּה יְהוָה וְתַפְשִׁי

הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנָה וְהִרְעִים פִּשְׁעוּ כִי וְהִנְבִּיאִים נְבִיאֵי בִּפְעֵל

וְאַחֲרֵי לֹא־יִזְעָלוּ הַלְכוּ: ט לָכֵן עַד אֲרִיב אֶתְכֶם נֹאם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְּנִיכֶם אֲרִיב:

שי למורא

עטרת מרים

בְּנִיכֶם אֲרִיב כִּי גַם הֵם יָדְעוּ כִּכָּה: י כִּי עֲבָרְוּ אֵי כִתְיִים שְׁהִיו קְרוֹבִים
לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ מִשְׁפַּט מִנְהֶגָם וְקָדַר שִׁישְׁבוּ בַּמִּדְבָּר בְּאַהֲלִים שְׁלָחוּ
מַלְאָכִים וְהִתְבּוֹנְנוּ חֲקֵרוּ מָאֹד לְדַאוֹת מִנְהֶגָם וְרָאוּ מַעֲשֵׂה הַנְּהוּם הַהֵם וְכִי
הָן בָּאָתָּה הַיְּתִיָּה בִּינוֹתָ פְּתוּעָהּ הַזֹּאת: יא הַהִימִיר וְכִי הִחֲלִיף

גוֹי אֱלֹהִים אֱלֹהֵיו וְהִמָּה לֹא
אֱלֹהִים וְעַמִּי הַמִּיר כְּבוֹדִי שֶׁל
מָקוֹם בְּעִבּוּדָה וְרָה בְּלֹא יוֹעִיל שְׁאִין
בּו תוֹעֵלָה: יב שְׁמוֹ הַשְׁתוֹמֵמוֹ
שְׁמִים וְהִתְפָּלֵאוּ עַל־זֹאת וְשִׁעְרוּ
וְצִטְעֵרוּ עַל גִּדַּל הַחֲרָד שֶׁחָרְבוּ
יִשְׂרָאֵל מָאֹד נֶאֱמַר־יְהוָה: יג כִּי
שְׁתֵּים רַעוֹת רָעָה כְּפֹלָה עָשָׂה
עַמִּי אוֹתִי עֲזָבוּ מְקוֹר | מֵעַן מִיִּם
חַיִּים הַמִּשְׁפִּיעַ לָהֶם טוֹבוֹת בְּכָל עֵת,
לְחֻצֵּב לְחִפּוֹר לָהֶם בְּאוֹרוֹת
בְּאֶרֶץ רְבוֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־
יִכְלוּ יִחְזִיקוּ הַמָּיִם כִּי הַמַּיִם יִצְאוּ
מִבְּעַד הַשִּׁבְרִים, כֵּן הֵם הַבוֹטְחִים
בְּאֱלֹהִים אֲחֵרִים: יד וְכִי הֵעֱבִד
מִקְנֵת כֶּסֶף הוּא יִשְׂרָאֵל או אִם־
יְלִיד בֵּית כֵּן הַמָּקֶה הוּא לְחַיּוֹת
נֶעֱזָב אֶל הַמִּקְרִים, הֲלֹא ה' קָרָא לוֹ יְבִי
בְּכוֹרִי וּמִדּוּעַ אִם כֵּן הָיָה יִשְׂרָאֵל
לְכוּ לִשְׁלָל מִצֵּד הָאוֹמוֹת: טו עָלִיו
עַל יִשְׂרָאֵל וְשִׁאֲגוּ כְּפָרִים מִלְכִּים
נִתְּנוּ קוֹלָם וְנִשְׁתִּיחוּ וְנִשְׁמְחוּ אֶרְצוּ
לִשְׁמֹחַ לִשְׁמֹחַ עָרְיוּ נִצְתּוּ נִשְׁרָפוּ
מִבְּלִי יֵשֵׁב בָּהֶם: (וְעַל מַלְכוּת
אֲפִרִּים יֹאמַר שְׁגִלוּ כְּבֹד מֵאַרְצָם)
טז גַּם־בְּנִי־נָף וְתַחֲפִנְחָם הֵם
מִצָּרִים שֶׁאֵתָּם בּוֹטְחִים עֲלֵיהֶם לַעֲוֶה
יִרְעוּד וְשִׁבְרוּ לָךְ אֶת הַקִּדְקֵד
גִּלְגּוּלָה: יז הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־
לָךְ לֹא כְּבוֹד שְׁגִלוּ כְּבֹד מֵאַרְצָם,
אֲלֵא זֹאת תַּעֲשֶׂה הוּא בָּאָה עַל עֲזָבְךָ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת אֲחֵרִי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים בַּעַת מוֹלֶכֶךָ ה'
בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁרָה: יח וְעַתָּה הוֹאֵל
וְהַכֵּל בְּהַשְׁגָּה מִה־לָּךְ לְלַבֵּת לְדֶרֶךְ
מִצָּרִים לִשְׁתוֹת מִי שְׁחֹר וְה

הַנִּילִים וּמִה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אֲשׁוֹר לִשְׁתוֹת מִי נֶהָר פָּרָה, לְבָקֶשׁ מִהֶם עֲוֶה
לְחַיּוֹת נִשְׁעַע עַל יְדֵיהֶם: יט בְּסוֹף תִּפְסַחְךָ רַעֲתֶיךָ כִּי תִבְאִי עֲלוּד יִסּוּרִי,
וּמִשְׁבּוֹתֶיךָ מִה שֶׁלַּבֵּת בְּדִרְבִּי לָכֵן, בְּמִכְאוֹב תוֹכְחֶיךָ וְדַעִי וְרֹאִי כִּי־רַע
וְמוֹר עֲזָבְךָ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא פַחַדְתִּי אֵלֶיךָ וַפְחַד ה' לֹא הָיָה

הַאֲשָׁמָה תִּלְכֵּךְ מִהֲאֲבוֹת לְבָנִים דּוֹר אַחֵר דּוֹר: י) אֵי כִתְיִים, אֵי תֵּם שֶׁל רוֹמִי.
וְקָדַר שְׁלָחוּ, וְשִׁלְחוּ שְׁלִיחִים לְאַרְצֵי קָדַר, וְהֵם עֲרַבִּים. הֵן הִיָּתָה בְּזֹאת,
הֵאֵם הִיָּתָה פְּעֻלָּה בְּזֹאת, תַּנְפִּיקָהּ לְחֵלֶן. (יא) הַהִימִיר גוֹי אֱלֹהִים, וְהִמָּה
לֹא אֱלֹהִים, וְכִי הִמִּיר גוֹי מִהֶם אֶת אֱלֹהֵיו, וְאַף־עַל־פִּי שְׁתִּמָּה לֹא אֱלֹהִים.
כְּבוֹדוֹ, אֲשֶׁר בּוֹ הָיָה נִכְבֵּד. (יב) שְׁמוֹ

שְׁמִים עַל זֹאת, כְּלוּמָר, רֹאִי הָיָה
שְׁחִיזוּ הַשְּׂמִים מִשְׁתוֹמָמִים עַל זֹאת
הַרְעָה. וְשִׁעְרוּ חֲרָבוּ מָאֹד, וְהִיוּ
בַּסִּיעָה וּבְחֲרָדָן גְּדוֹל. (יג) שְׁתֵּים
רַעוֹת, אִם הַנְּהוּם הַמִּיר וְיִתָּתָם
בְּכִיצָא בּוֹ, יֵשׁ כָּאֵן רָעָה אַחֶת. וְעַכְשִׁי,
שְׁאוֹתֵי עֲזָבוּ, שְׁאֵין מְקוֹר מִיִּם חַיִּים,
לְלַבֵּת אֲחֵר עֲבוֹדוֹת זְרוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹ
בוֹרוֹת הַמִּיָּעִידִים לְהַחֲזִיק אֶת הַמַּיִם, וְהֵם
נִשְׁבָּרִים וְנִסְדָּקִים וּמִיָּמִיתִים נִבְלָעִים
בַּסִּידָקִים, הָרִי שְׁתֵּי רַעוֹת. (יד) הֵעֱבִד
יִשְׂרָאֵל, וְכִי עֲבָד הוּא, שְׁאִין הַאֲדוֹן
מִשְׁנִיעַ כְּלִיכָךְ עָלָיו כְּמוֹ שְׁמִשְׁנִיעַ הָאֵב
עַל הַבֵּן. אִם יְלִיד בֵּית הוּא, או
הוּא יְלִיד הַשְּׁפָחָה שֶׁבְּבִית. לְכוּ,
וְשִׁלָּל (טו) עָלָיו וְשִׁאֲגוּ כְּפָרִים,
עַל יִשְׂרָאֵל וְשִׁאֲגוּ הַכְּפָרִים, הֵם מִלְכֵי
הַנְּהוּם. נִתְּנוּ קוֹלָם, נֶעֱזָבוּ. וְנִשְׁתִּיחוּ
אֶרְצוּ לִשְׁמֹחַ, עָשׂוּ אֶת אֶרְצוֹ
לִשְׁמֹחַ. נִצְתּוּ, נִשְׁרָפוּ. נִהְיוּ הַעֲרִים צִיָּה
וּשְׁמָמָה. (טז) גַּם, אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה שֶׁל
מִצְרַיִם. וְתַחֲפִנְחָם, שֶׁם עִיר בְּמִצְרַיִם.
יִרְעוּד קִדְקֵד, וְשִׁבְרוּ לָךְ אֶת רֹאשְׁךָ.
וְהָ הָיָה יֹאשְׁתִּי מִלֵּךְ יְהוּדָה, שֶׁחָרְבוּ
פָּרְעָה נְכֹחַ. "יִרְעוּד", לִשׁוֹן שִׁבְכִיָּה
וְרִצְצָה, כְּמוֹ "יִרְעוּ דְּלִיֹּתָיו" (יִרְמִיָּה
יא טו), שְׁפָרְזוּ "יִרְצִצוּ אֶת עֲנָפָיו".
(יז) הֲלוֹא זֹאת תַּעֲשֶׂה לָךְ וְגו',
הֲלֹא אֶת הַפְּרַעְנוֹת הַזֹּאת תִּגְרַם לָךְ
הַאֲשָׁמָה וְהַעֲוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ. בַּעַת מוֹלֶכֶךָ בְּדֶרֶךְ, בַּעַת
שְׁתִּיָּה מִלְּמֹד אוֹתְךָ אֶת תִּדְרֶיךָ הַטּוֹבָה
וְתִשְׁרָה. (יח) מִה לָּךְ לְדֶרֶךְ
מִצְרַיִם, לָמָּה תַּעֲזִיב אוֹתִי וְיִרְצָה
לְבָבְךָ עַל מִצְרַיִם. מִי שְׁחֹר, הוּא כְּנִי

לְמִי תִּהְיֶה נִילִים. לְדֶרֶךְ אֲשׁוֹר, לְלַבֵּת לְבָקֶשׁ עֲוֶה מִמֶּלֶךְ אֲשׁוֹר. לִשְׁתוֹת מִי
נֶהָר, כְּלוּמָר, לְהַנִּית מַעֲוֶרֶת מִלֵּךְ אֲשׁוֹר אֲשֶׁר הֵם שׁוֹתִים מִמִּי נֶהָר פָּרָה.
(יט) תִּפְסַחְךָ רַעֲתֶיךָ, הַסּוֹף וְהָיָה שְׁרַעֲתֶיךָ תִּבְאִי עֲלוּד יִסּוּרִים, וּמִשְׁבּוֹתֶיךָ,
הַשְּׁבִיבוֹת שְׁלֹף. תוֹכְחֶיךָ, תַּשְׁפֹּט אוֹתְךָ בְּנִמְכָּל מַעֲשִׂיךָ. וְלֹא פַחַדְתִּי אֵלֶיךָ,

שי למורא

וְלֹא הָיָה לָהּ פֶּחַד מִכֵּץ (פחד ה'). כ) מַעֲלֹם שִׁבְרֹתָ עֲלֶיךָ, תְּמִיד הֵיטֵי לָךְ לַעֲרֹה לִשְׁבֵר הָעַל אֲשֶׁר חֲבִידֶיךָ עֲלֶיךָ הַיּוֹם. תִּתְּקִי מוֹסְרוֹתֶיךָ, קִרְעִי אֶת רִצּוֹנוֹת הָעוֹר שֶׁל הָעַל שֶׁחֲבִידֶיךָ עֲלֶיךָ. וְתִאֲמָרִי לֹא אֶעֱבֹר, וְאֵן אֲחֵר הַחֲשִׁשִׁיגָה שֶׁעֲשִׂיתִי לָךְ אֲמָרָה לֹא אֶעֱבֹר עוֹר עַל מִצְוֹת ה'. כִּי עַל כָּל גְּבוּהָ

עטרת מרים

אֵלֶיךָ נִאֲמִים אֲדֹנָי יְהוֹה צְבָאוֹת: כִּי מַעֲלִים הֵיטִיף לָךְ לַעֲשׂוֹת
וְשִׁבַּרְתִּי עֲלֶיךָ אֲשֶׁר הִכְבִּידוּ עֲלֶיךָ הָאֲמוֹת וְנִתְקַלְתִּי הִסְרָתִי מִסִּרְתֹּתֶיךָ
מִעַל צִוְּיֶיךָ וְתִאמְרִי לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל דְּבַר ה', אֵךְ לֹא שִׁמַּרְתִּי הַבְּסֻחַתְךָ
כִּי עַל-כֵּן נִגְעָה בְּהֵרָה וְתַחֲתִי כִלְעִין בְּלִעְזָן מִמֶּנִּי מִמֶּנִּי לְמִקוֹם אֶת־
הַלֹּכֶת וְנִסְעַת מִבֵּית עֲבֹדָה זָרָה וְ

וְהָיָה עִנְיִן בְּתַקְתִּי
 לֹא אֶעֱבֹר בִּי
 וְתַחַת כָּל־עֵץ
 כַּאֲנֹכִי נִטְעַתִּיךָ
 וְאִיךָ נִהְפַּכְתָּ לִּי
 כִּי אִם־תִּכְבַּסִּי
 בְּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֶךָ
 כִּג אִיךָ תֵּאמְרִי
 הִפְעָלִים לֹא הִלַּכְתִּי
 מִה עָשִׂית בְּכֶרֶךָ
 כִּד פִּירָה | לְמֹד
 שָׁה שְׁאִפָּה רוּחַ
 כָּל־מִבְקֶשֶׁיךָ לֹא
 מוֹנֵה: כִּה מוֹנְעֵי רִגְלֶךָ
 וְתֵאמְרִי נוֹאֵשׁ
 וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֶךְ:
 כִּן הִבִּישׁוּ בֵּית

תַּאֲתָתָהּ דַּאֲתָהּ מִי יִשְׁכַּנָּה לְמַקְדֶּשְׁהָ כָּל־מִבְקָשֶׁיהָ כָּל הַמִּבְקָשִׁים אוֹתָהּ
לֹא יֵעָשׂוּ אִינֶם צָרִיכִים לְהִתְנַעַץ בִּי כְּחֶדְשָׁה בְּחֹדֶשׁ אֲבִי מִצְאֹנָהּ שְׁהוֹקֵעַ
בִּבְקָה לְחֹדוֹת בִּזְמַן הַמִּדְבָּרִים: **כֹּה** יֵבִיאוּ אוֹמְרִים לָךְ מִנְעִי רִגְלֶךָ מִיַּחַף
לֵלֶכֶת לַעֲלֹלָה לַלֵּיִל, וַיִּנְעִי וַיְהַרְגֵנִי מִלְּמֹת מִצְמָאָה וּתְאֻמְרִי עַל דְּבַר
הַנִּבְיָאִים נוֹאֵשׁ נוֹאֲשִׁי בְּדַרְבֵּיכֶם לֹא אֲשׁוּב אֵלָיו בִּרְאֵתִי יָרִים עֲבֹדָת
הַבַּעֲלִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֶּךְ לַעֲבֹד אוֹתָם: **כּו** בְּכַשְׁתׁ גִּבֹּר שְׁחִי מוֹחֵק נֶאֱמַר

טוה ימצאונה, משתמלא הרינה ותפשוה בקלות, כי אז היא כברה ואינה
 סומים לבקש עזר ממלכי מצרים ואשור. וכל הריצה הזאת באה באת נפשם.
 חדש "אב" שהקבע בקנה לדורות בזמן המרגלים. (כה) מנעי רגלך מיחת,
 תצמאי למים. ותאמרי נואש, ואמרת, אני מתאוששת מעבודת הקב"ה ולא
 שמצא שהוא גנב. הכישור, לשון בישה. המה, המון העם. ובהניהם, לפני

נִזְהָגִים לְהִקְוֹת בּוֹ חֲבִיב תַּעֲשֶׂה כְּמֹה פְעָמִים וְקוֹשְׁרִים אוֹתוֹ. וְכֵן אֶת בִּשְׁתֵּתְחֻלָּתָהּ
 בַּעֲבוּרָתָהּ בַּעַל פְּעוּר נִדְבָקָתָה בַּעֲבוּרֶיהָ עַד חַיִּים תְּהִיָּה. **(כד) פָּרָה**, חֲנִיָּה אֶת
 כְּמוֹ חֲמוּר הַכֹּהֵן. לְמוֹד מוֹדֵרָה, שְׂהוּא רָגִיל לְרוֹצֵן בַּמִּדְבָּר. בְּאַתָּה נִפְשָׁה
 'שְׂאֵפָה רוּחַ, כְּלוּמָר, אִין מִי שֶׁמְכַבְּרִים אוֹתָהּ לְרוֹצֵן וְלִדְרֹף, אֲלָא הִיא בַּחֲפָצָהּ
 תִּרְוִין וְתִרְדֹּף בְּכָל עַת וְשׂוֹאֵפָתָה אוֹיֵר בְּדֶרֶךְ הַרְצִיִּים בְּמִתְרוּתָהּ. תִּאֲנִתָּה מִי
 יִשְׁכַּנָּה, בְּכָל פַּעַם שֶׁתִּרְוִין תִּחְזוֹר בְּמִרוּצָה לְמִקְוָמָה, בְּאִלוֹ הָיָה לָהּ דְּאִנָּה
 מִי יִשְׁכַּנָּה לְמִקְוָמָה. "אֲנִתָּה", דְּאִנָּתָה. כְּמוֹ "אֲנִתָּה וְאִנָּה" (איכה כה). כָּל

מִבְּקִשֶׁהָ לֹא יִעָנֶה, כֹּל הַמְבַקֶּשִׁים לְהַפְשֵׁה אֵינֶם צָרִיכִים לְהַתְנַעַ. בְּחֶדֶד יִכֹּלֶה לְרוֹץ. וְכֵן יִשְׂרָאֵל עַל דְּרֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים בָּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מִשְׁוֹכְסִים וְלֹבִסְפוֹם לֹא תִתֶּנָּה לְאוֹיֵב יַעֲרֶה רַבָּה, בִּי בְקָלוֹת יִכְבָּשֶׁם בְּחֶדֶד שֶׁחֹבֵן לִבָּהּ, וְהֵן כְּלוּמֵר, תִּסְתֵּי מַעֲשִׂיךָ, כִּי שֵׁל תִּלְכִּי בְּגוֹלָה יִחְפֶּה. וְיִרְוֹנָד מִצִּמְמָאָה, וְשֵׁל אֲשׁוּב אֵלָיו. זָרִים, עֲבֹדוֹת זְרוֹת. (כו) כִּי יִמָּצֵא, אֲדָם שֶׁתִּהְיֶה מִחוּץ לְאָמֶן וְסִי

עבודה זרה. ונביאייהם, נביאי הפעל. כז) ובעת רעתם, בעת שבאה עליהם רעה, מתפללים אלי ואומרים "קומה והושיענו מן הרעה." כח) כי מספר עריך, לפי השבוע מספר עריך. הווי אלהיך יהודה, הווי הפסילים שעשית, אתה יהודה. א) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי, אם תשוב בתשובה אלי, אמר ה'. תשוב, או תשוב לחוד לכבודך ותדלתי הראשונה. פרוש אחר, אז תהיה בשוכה ונתת בארץ. פרוש אחר, מתקבל תשובתך, ולא תחתם עליך גזרה רעה. ולא תגור, אז לא תגור מארץ לצאת בגולה. ב) במשפט, בשתחייב מן הדין בשבועה. ובצדקה, שאם תכיר שהמשפט אינו בצדק, לא תקבל השבועה. והתפרכו בו גוים, אם יעשה ישראל כן, אז יתפרכו בו גוים. כל גוי יאמר לבנו "תהא כפלוני ישראל." ובו יתהללו, מי שיוכל לתדבק בישראל, ותפאר בדבר.

כי ימצא בן הכישו בעני עבודה זרה בית ישראל שהיו מוחזקים לעובדי ה'. הקמה המון העם מלכיהם שריהם וכהניהם כהני הפעל ונביאייהם נביאי הפעל: כז על אשר אמרים לעץ לפסל מעץ אבי אתה ולאבן ולצלם מאבן את ילדתנו כירפנו הפנו אלי ערף ולא פנים ולא יאבה לשמוע אמרו ובעת רעתם וואם כי אין אלהיהם יושע אותם ואמרו אלי קומה והושיענו: כח אשיב לך ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו הם אם יוכלו וישיעוך בעת רעתך כי כמו מספר עריך עשית צורות של פסלים והיו אלהיך אתה יהודה: א אם תשוב בתשובה ישראל ו נאם יהוה אז אלי תשוב להיות לפני סגולה מפל ואם תסיר שקוציך אם תעביר הפסילים מפני אז ולא תגור לצאת בגולה: ב ונשבעת ואם תשבע חיי יהוה באמת לא כמו שאתם נשבעים עתה לשקר, ותתנהגו במשפט ובצדקה אז והתפרכו בו בישראל הגוים לאמר בברכתם, ושמך אלהים בישראל ובו יתהללו יאמר הנה אני מצלח בישראל:

ישראל הקמה מלכיהם שריהם וכהניהם ונביאייהם: כז אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו כירפנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם ואמרו קומה והושיענו: כח ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם וישיעוך בעת רעתך כי מספר עריך הווי אלהיך יהודה: ד א אם תשוב ישראל ו נאם יהוה אלי תשוב

תסיר שקוציך מפני ולא תגור: ב ונשבעת חיי יהוה באמת במשפט ובצדקה והתפרכו בו גוים ובו יתהללו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שפל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשפח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משפח ציון בבניה: שפחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וּלְמַנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

שי למורא

(ב) בשלש עשרה שנה למלכו, או התחילה לשרות עליו השקראת
הנבואה. ג) ויהי בימי יהוקים וגו', והיה מתנבא גם בימי יהוקים בנו
ובימי צדקיהו וכו'. ה) בטרם אצרך בבטן ידעתיך, בטרם יצאתיך
צוה בבטן אמוך גדלתיך. הקדשתיך, ופגתי אותך. ו) אהה, לשון קריאה
על הצער ועל הדאגה. לא ידעתי

דבר, רצה לומר, דברי תוכחה. כי
נער אנכי, כי צעיר לעינים אנכי,
ואיך אחיה מוכיח לעינים. ט) את
ידו, את דברי נבואתו. ויגע על פי,
והעביר את דברי הנבואה שהיו
מסודרים בפי. י) הפקדתיך,
שמתיך פקיד וממנה. לנתוש, לעקר.
ולנתוץ, לכתת ולשבר. יא) מקל
שקר, מטה מאילן שגורים בו

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום

בירמיה פרק א

א דבְּרִי יִרְמְיָהוּ בֶן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים
אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בְּנִימִן: ב אֲשֶׁר הָיָה
דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אֲמֹן מֶלֶךְ
יְהוּדָה בְּשָׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי

בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עֲדַתְּם עֲשִׂיתִי־עֲשֶׂה שָׁנָה
לְצַדִּיקָהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי:
ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטָרִם אֶצְרֶךְ בְּבֶטֶן יִדְעִיתִךְ וּבְטָרִם תֵּצֵא
מִרְחֹם הַקֹּדֶשְׁתִּיךְ נָכִיא לְגוֹיִם נְתִיתִךְ: ו ואֲמַר אֲהֵא אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה
לֹא־יָדַעְתִּי דְּבַר כִּי־נָעַר אֲנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר נָעַר אֲנֹכִי
כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֶךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ תִּדְבָּר: ח אֶל־תִּירָא
מִפְּנֵיהֶם כִּי־אֲתַתָּךְ אֲנִי לְהַצִּילָךְ נְאֻם־יְהוָה: ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיִּגַּע
עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְּבָרִי בְּפִיךָ: י רְאֵה הַפְּקֹדֶתִיךָ הַיּוֹם
הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנָתוֹשׁ וּלְנָתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת
וּלְנָטוֹעַ: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מִה־אַתָּה רֹאֵה יִרְמְיָהוּ וְאֲמַר מִקֵּל

עטרת מרים

א אֵלֶּה הֵם דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר יָשַׁב בַּעֲנָתוֹת
מַעְרֵי הַכֹּהֲנִים שְׂהִיא בְּאֶרֶץ בְּנִימִן: ב אֲשֶׁר הָיָה תַּחֲלַת דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו
בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה שְׁהוּא וְדוֹדוֹ הָיוּ צַדִּיקִים, בְּשָׁלֹשׁ־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי יִרְמְיָהוּ נָכִיא כָּל יְמֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַנּוֹתָרִים, בִּימֵי
יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
וְהַתְּמִידָה נְבִיאָתוֹ עַד־תָּם עֲשִׂיתִי־
עֲשֶׂה שָׁנָה לְצַדִּיקָהוּ בֶן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כַּתֵּם מַלְכוּתוֹ
בְּשָׁנָה אַחַת עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ עַד־
גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי
כִּי אִזְנָל צִדְקָהוּ בֶן־מֶלֶךְ כָּכָל:
ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ה בְּטָרִם אֶצְרֶךְ בְּבֶטֶן אֲמֹךְ
יִדְעִיתִךְ הַכֹּהֲנִי בְּךָ שְׂתַהֲוֶה הַיּוֹם וּמָחָר
לְנִבְיָאָה וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֹם
הַקֹּדֶשְׁתִּיךְ וּפְגַתִּיךָ לָךְ נָכִיא
לְגוֹיִם עַל הַיּוֹם כָּלֵם נְתִיתִיךָ:
ו ואֲמַר אֲהֵא אוֹיֵל עַל הַמְּנִיעָה
אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דְּבַר
לְסֹדֶר דְּבַר הַנְּבִיאָה בְּצַחוֹת הַלָּשׁוֹן
כִּי־נָעַר אֲנֹכִי וְלֹא תִּגְדַּלְתִּי בָּהֶם:
ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר
נָעַר אֲנֹכִי אֵל חֲמָן בְּדָבָר כַּעֲבוֹד
הַנְּעוּרוֹת כִּי עַל־כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
אֲשַׁלְּחֶךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
אֶצְוֶךָ תִּדְבָּר: ח אֶל־תִּירָא
מִפְּנֵיהֶם מִפְּנֵי מִי אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֶךָ
אֲלֵיהֶם כִּן תִּכְשַׁל בְּלָשׁוֹן וְיִקְצַפוּ עָלֶיךָ
כִּי־אֲתַתָּךְ אֲנִי לְהַצִּילָךְ נְאֻם־יְהוָה:
ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה הַיּוֹם הַזֶּה אֶת־יָדוֹ
וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי

הִנֵּה הִנֵּה שְׁנַעֲתִי בְּיָדִי בְּפִיד נָתַתִּי דְּבָרִי בְּפִיךָ: י רְאֵה הַפְּקֹדֶתִיךָ מִיְּמֵי אוֹתְךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנָתוֹשׁ לְעַקֵּר מִמֶּנּוּ וּלְנָתוֹץ
גַּם רַק חֶלֶק, וּלְהַאֲבִיד לְעַמֵּר, וּלְהָרוֹס כּוֹלֵל הַבָּנוֹת לְבָנוֹת וּלְנָטוֹעַ: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מִה־אַתָּה רֹאֵה יִרְמְיָהוּ בְּמַרְאֵה הַנְּבִיאָה, וְאֲמַר

שקדים. יב) שקד אני על דברי לעשותו, בתמסר ומשתדל במהירות לקדם את דברי. כמו השקד שהוא ממהר להוציא פרח לפני שאר האילנות. יג) סיר נפות, סיר מעלה רתיחה. והוא רמז על ירושלים. ופניו, פני הרתיחה, כלומר המקום שמעלה רתיחה מרבה. פרוש אחר, "ופניו", פני הסיר, שהעד של הסיר שממנו יוצקים, נקרא פניו. מפני

צפונה, מצד צפון. יד) מצפון, מצד צפון, והיא ככל, שהיא מורחית צפונה לארץ ישראל. טו) כי הנני קורא, כלומר, אשים בלבם שיבואו. משפחות ממלכות צפונה, המשפחות הם העמים, והממלכות הם המלכים. יז) תאזר מתניך, לשון זיוו, כאיש חיל. אל תחת, אל תפחד.

פן אהתך לפניהם, אם תפחד מהם, אשבר אותך לפניהם, ויוכלו להתיקך. יח) למלכי יהודה, כנגד מלכי יהודה. יט) ונלחמו אליך, ונלחמו נגדך בדברי משפט, לסתור את דברי נבואתך. להצילך, שלא ימיתוך. כ) באזני ירושלים, אל העם אשר בירושלים. זכרתי לך חסד נעורייך, אף על פי שאני מביא עליך רעה בעבור מעשיך הרעים, לא אכלה אותך, וגם אעניש את המצויקים לך, כי זכרתי לך חסד נעורייך. אהבת כלולותיך, האהבה שהיה לי עליך בעת שהיית ככלה בזמן חתונה, כלומר במעמד הר סיני לקבלת התורה. ג) קדש ישראל לה, נחשבים הם כמו קדש, שלא יאכלנו זר. ראשית תבואתה, המיושב שכלל תבואתו, כלומר, המכורים שבמין האדם. כל אכליו יאשמו, כל הנזילים ומכלים את ישראל, יהיו אשמים והרעה תבוא עליהם.

באזני ירושלים לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ג קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם יהוה:

וישיב ירושלים לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעורייך אשר עשיתי עמך בימי נעורייך אהבת האהבה שהיה לי עליך בעת כלולותיך שהיית ככלה בזמן חתונה, גם זכור לפני שהאמנתי כי לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שאין בה זרע וזרע ואין מזה לאכול: ג ולזה קדש בתרומה נחשב ישראל ליהוה שלא יאכלנו זר, כי ישראל ראשית תבואתה המיושב שכלל האומות כל אכליו כל המכלים את ישראל יאשמוו אף-על-פי שהקדש-בדוריהו מביא האויב בעבור חטאם, עם כל זה רעה תבא אליהם לאומות בסוף נאם יהוה כי זכור אני לישראל חסד נעוריים שהוא חסד האבות:

מוקל מזה שקד מאילן שגדלים בו שקדים אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות כישקד ממהר אני על-דברי לעשותו ואם פן ראית דבר המרמז רמז על מה שעתי להיות: יג ויהי דברי-יהוה אלי פעם שנית לאמר

מה אתה ראה במראה הנבואה ואמר סיר נפות קדירה מעלה רתיחה אני ראה ופניו מקום שמעלה רתיחה מפני מעבר צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון מכלל העומרת מצפון תפתח תתה מותרת לבוא הרעה על בלי-יחשבי הארץ: טו כי הנני קרא אשים בלבם לכל-משפחות ממלכות צפונה שיבאו נאם-יהוה ובאו ונתנו איש כסאו כשופטים חושבים על כסא המשפט, מול פתח ו שערי ירושלים ועל בלי-חומתי סביב ועל בלי-ערי יהודה לשמוע טענת הבעל דין: טז ודברתי אז אדבר משפטי אותם עמהם על כל-רעתם לבקש דין מאתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: יז ואתה תאזר מתניך ללכת בנזיות וקמת ודברת אליהם את בלי-אשר אנכי אצוך אל-תחת אל תפחד מפניהם להעניף להם פן אהתך לפניהם כי בשתפחד אשבור אותך לפניהם ויוכלו להניק לך: יח ואני הנה נתתיך נחתי כח בידך היום לעיר מבצר עזיר מבצר ולעמוד ברזל שלא יוכל אדם להפוטו ולשברו ולחממות נחשת כל שכן אם יהיו לעיר חומות נחשת, וכל זה כדי שתוכל להתגבר על-כל-הארגז בעיהם למלכי יהודה לשירה לכהניה ולעם הארץ מחר העם: יט ונלחמו אליך ביום ולא-יוכלו לך עו כראיתך אני נאם-יהוה להצילך: א ויהי דברי-יהוה אלי לאמר: ב הלך וקראת באזני

ב א ויהי דברי-יהוה אלי לאמר: ב הלך וקראת

קריאת התורה למנחת שבת קודש
א אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל-
ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול
סוף בין-פארן ובין-תפל ולבן וחרצת ודי
זהב: באחד עשר יום מחרב דרך הר-שעיר
עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה
בעשתי-עשר חדש באחד לחדש דבר משה
אל-בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו
אלהם: ואחרי הכתו את סיון מלך
האמורי אשר יושב בחדשבו ואת עוג מלך
הכנעני אשר יושב בעשתרת באדרעי: ה בעבר
הירדן בארץ מואב הואיל משה באר
את-התורה הזאת לאמר: יהוה אלהינו דבר

אלינו בחרב לאמר רב-לכם שבת בחר הוה:
ופנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל-כל-
שכניו בערבה בחר ובשפלה ובנגב ובחוף
הים ארץ הפנעני וחלבנון עדי-הנהר הגדל
נהר-פרת: (ישראל) ח ראה נתתי לפניכם את-
הארץ באו ורשו את-הארץ אשר נשבע יהוה
לאבותיכם לאברהם לאברהם ליצחק וליעקב לתת
להם ולזרעם אחריהם: ט ואמר אלכם בעת
ההוא לאמר לא-אוכל לבדי שאת אתכם:
יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום
כבוכבי השמים לרב: י יהוה אלהי אבותכם
יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם
כאשר דבר לכם:

המשך ביאור למס' תמורה ליום ראשון עמ' ב

גופים וקדושה אחת, וממילא ישתמע ממנו דין האופן השני.
מתרצת הגמרא: לעולם כל דברי רבי אבין אמורים במקרה אחד
של אשם שהומם והתחלל על אחר, ואחר כך התכפר באשם אחר
(שלישין) וניתק השני לעולה, ואחר כך הומם אף השני. ורבי אבין
קרא מני קרא מביעאי ליה - הסתפק בספק אחד מתוך ספק אחר.
שקודם הסתפק באשם שהומם וחיללו על אחר והומם גם השני,
האם מאחר שהשני הוא גוף בפני עצמו הרי הוא נחשב להקדש
ראשון, או מאחר שהוא קדוש באותה קדושה שהתקדש הראשון
הרי הוא נחשב להקדש שני. ועוד המשיך להסתפק, שאפילו אם
תימצא לומר שבשני גופין וקדושה אחת לא מוסיף חומש בגוף
השני משום דבקהי (שבאותה) קדושה איתוסף בה קרא וימצא -
כבר נוסף פעם אחת חומש כשחיללה בפעם הראשונה, עדיין יש
להסתפק באופן שהאשם השני ניתק לעולה מחמת שהתכפר
באשם שלישי, ונמצא שהאשם הראשון והשני הם שני גופין ושתי
קדושות, מאי דינו של השני, האם הוא נחשב להקדש ראשון, או
מאחר שהוא בא מכח הראשון הרי הוא נחשב להקדש שני, ואינו
מוסיף חומש.
מסיקה הגמרא: תיקו - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
הגמרא מביאה לשון אחרת בביאור דברי רבי אבין: לישנא
אחרת, בעי (הסתפק) רבי אבין, הפריש אשם להתכפר בו והומם
וחללו על אחר והוסיף חומש, ואחר כך הומם השני, האם צריך

להוסיף חומש גם בפדיונו של השני או לא. וכן הסתפק באופן
שנתכפרו הבעלים באשם אחר וניתק אשם זה והראשון לעולה,
ואחר כך הומם, מהו שיוסיף עליו חומש.
אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אבין, הדין קא מיבעיא ליה -
מהו עיקר ספיקו של רבי אבין, אי בקדושה אחרת באותו הנוף קא
מיבעיא ליה, האם היא נחשבת להקדש ראשון או שני, אם כן לא
ניבעי ליה (אין לו להסתפק) בהומם הראשון וחיללו על אחר,
אלא רק באשם שניתק לעולה, וממנו נלמד לאשם שהומם
והתחלל שהוא גוף אחר באותה קדושה. ואי הסתפק בגוף (אחד)
(אחר) באותה קדושה בו, אם כן היה לו להסתפק רק באשם
שהומם והתחלל על אחר, וממנו נלמד לאשם שניתק לעולה.
מתרצת הגמרא: רבי אבין הסתפק בדרך 'אם תמצא לומר' בשני
האופנים. בתחילה הסתפק באשם שהומם וחללו על אחר, ואחר
כך הומם השני, מהו שיוסיף עליו (על השני) חומש בפדיונו. מי
אמרין (האם יש לנו לומר) שדווקא באשם קמא (הראשון)
שחיללו על בעל מום אחר הוא דאמינן מוסיף חומש כשבא לחלל
את השני, אבל אם חיללו בגוף (אחד) [אחר] תמים הראוי למזבח
ומתקדש בקדושת הגוף, אף על גב דקאמי (שעומד) השני באותה
קדושה של הראשון שכבר נוסף עליה חומש, מכל מקום אם הומם
ובא לפדותו (אין) מוסיף עליו חומש.

פרק ב' משנה א

רבי אומר, איזו הדרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. והיו מחשב הפסד מצוה כגנב שכרה, ושכר עברה כגנב הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין:

נקודות משיחות קודש

מלמעלה. ואילו עבודת חודש אייר ספירת העומר, עבודת האדם בבירור וזיכרון הנפש הבהמית; ונקודה זו מתאימה לפרק שני, "שיבור לו האדם".

לפי האמור יש לבאר גם המשך המשנה - "והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה", שיש לדקדק בזה: לכאורה אין כאן מילי דחיסדיותא? אלא, התנא אינו מדבר מצד קבלת עול, שלגבה אין הבל בין קלה לחמורה, אלא מצד השכל והרגש, שלגביהם יש הבל בין קלה לחמורה; והוא מלמדנו, שאמנם זו קלה וזו חמורה, אך למרות זאת יש לזהר בקלה כבחמורה, שכן שלימות העבודה היא כאשר גם השכל והרגש חדורים עם קבלת עול.

והנה, בעומק יותר יש לומר, שב"יבור לו האדם" עצמו ישנן שתי דרכים כלליות, היינו שניתן לזכך את הנפש הבהמית ולהגיע לדרגת "יבור לו האדם" בשני אופנים, והדרך הישרה היא - "כל שהיא תפארת לעושיה".

דרך אחת היא - שהאדם נלחם בחושך של נפשו הבהמית, באמצעות תעניות וסגופים וכיוצא בהם, המחלישים ומבטלים את התאוה לתענוגי העולם, ומביאים לזיכרון הגוף והנפש הבהמית. דרך זו היא אמנם דרך על פי תורה, אולם איננה "דרך ישרה", בבחינת "אשר עשה האלקים את האדם ישר"⁴ שכן היא תוצאה של חורבן (בית המקדש). ובלשון הרמב"ם⁵ שסיבת התעניות היא "הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה" על החטאים שגרמו לחורבן. ואף בתענית פרטית כך - יש לצום "בזמן שתבוא צרה", הבאה "בגלל מעשיהם הרעים"⁶. וכדברי הרמב"ם⁷, שמי שאומר ש"לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה" - הרי זו "דרך רעה ואסור לילך בה"⁸.

הדרך השני, שהיא דרך ישרה, היא - הוספת אור וטוב וקדושה. האדם אינו עוסק רק בשבירת הגוף והנפש הבהמית בלבד, אלא הוא מסביר להם כיצד שמירת התורה והמצוה טובה בשבילם ("תפארת לעושיה" ותפארת לו מן האדם"), עד שגם הם יבינו וירגישו זאת, והוא מנצל אותם להוספה בעבודת ה' (כגון באכילה לשם שמים וכיוצא בזה). ואז נדחה בדרך ממילא החושך והרע של הנפש הבהמית, והיא מתבררת. וכמבואר בחסידות⁹ שבדורות אלו אין להרבות בתעניות, אלא "עזוב תעווב עמו"¹⁰. וחסידות מסבירה את יוקר התורה ונחיצותה כך שגם הנפש הבהמית מסוגלת להבין זאת. הדרך הישרה היא, איפוא, שבמצבו בהווה (עם גוף ונפש בהמית שעדיין לא נתבררו) - יעסוק אדם בתורת החסידות, ולימוד זה יתן לו את ההסברים הנכונים, כך שגם גופו ונפשו הבהמית ירגישו שהתורה היא דרך טובה וישרה¹¹.

השאלות במשנתנו: א. "איזו היא דרך ישרה" - הרי מובן מאליו שהדרך הישרה היא דרך התורה, ומקרא מלא דיבר הכתוב: "כי ישרים דרכי ה'". ב. "שיבור (שיבור, רע"ב) לו האדם" - כלום זהו דבר שניתן לאדם עצמו לברר ולהחליט בשכלו? הרי על זה ניתנה לנו התורה! ג. "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם" (שיהא נוח לו ויהיו נוחין בני אדם ממנו, רע"ב) - כיצד אפשר לומר שבחירה והחלטה זו תלוי בכך שאדם מרגיש שהנהגה מסוימת יפה, טובה ונוחה (לו ולאחרים). ומה גם שרבי² מדייק "כל שהיא תפארת", שמשמעו שכל דבר שהוא "נוח לו" הוא הדרך הישרה!

והביאור:

איזו היא דרך ישרה - מהי השלימות בקיום המצוות, שהן דרך ישרה ("כי ישרים דרכי ה'"),

שיבור לו האדם - כאשר האדם בוחר בהן, הוא מקיים אותן לא רק מתוך קבלת עול, אלא הוא מבין בשכלו כיצד הן "דרך ישרה" ובוחר בהן. שכן, למרות שיסוד כל התורה הוא קבלת עול מלכות שמים, בזה בלבד עדיין לא די, אלא על האדם להבין ולהרגיש בשכלו ומדותיו את הטוב, היוקר והנחיצות של התורה. וגם נפשו הבהמית צריכה להבין ולהרגיש זאת, כנאמר³ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" (בשני יצריך, רש"י).

כל שהיא תפארת לעושיה - יש לקיים את התורה כך שיהי ניכר שהיא מפארת ומאירה את מקיים המצוה.

ותפארת לו מן האדם - החיות והטוב טעם בעסק התורה והמצוה צריכים להיות עד כדי כך, שגם האנשים שסביבו רואים על ידו את יופי התורה.

והנה, ענין זה (שגם השכל יבין את יוקר התורה) הוא שלב שני; ראשית חכמה היא קבלת עול, ורק לאחר מכן יש להשתדל להגיע לידי הבנה שכלית. וזהו אחד הרמזים בכך שמשנתנו מופיעה בתחילת פרק שני: התחלת פרק ראשון היא "משה קיבל תורה מסיני", שבזה מודגש קיום התורה מתוך קבלת עול, היות שכן קיבל משה מסיני; ולאחר מכן בא השלב השני, בחירה שכלית בתורה - "שיבור לו האדם".

לפי זה יומתק מה שפרק ראשון נלמד בכל שנה בחודש הראשון, ניסן (בשבת האחרונה של חודש זה), ואילו פרק שני נלמד בחודש השני, אייר (בשבת הראשונה שבו). שכן, הנושא המרכזי של חודש ניסן הוא - יציאת מצרים, שבאה מלמעלה, לא על ידי עבודת האדם; וזה מתאים לנקודה המודגשת בתחילת הפרק הראשון, "משה קיבל תורה מסיני", קיום התורה מצד ציווי

(1) הושע יד, י. (2) להעיר שבמשנה הבאה נקרא רבי יהודה הנשיא (ראה שבת לב, ב שרבי יהודה הנשיא היינו רבי). ואכ"מ. (3) ואתחנן ו, ה. (4) קהלת ז, כט. (5) הלכות תעניות רפ"ה. (6) שם רפ"א. (7) הלכות דעות רפ"ג. (8) ומה שמצינו בצדיקים מסויימים (שעבודתם היתה בדרך ישרה) שפרשו מכמה עניני העולם - יש לומר, שפרישות זו אינה צער אצלם, אלא חלק מטבעם. (9) אגה"ת פ"ג. (10) ראה הוספות לכתר שם טוב סט"ז. (11) ספה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 419.

ער לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי בחו"ל (מסעי באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
		מג"א		אדמוה"ז			א	ש	א	ש	א	ש		
		א	ש	א	ש									
באר שבע (ק)	5:55	5:59	8:40	8:43	9:19	9:21	10:30	10:31	13:22	13:21	19:40	20:08	20:16	20:14
חיפה (ק)	5:51	5:55	8:37	8:40	9:17	9:18	10:28	10:29	13:21	13:21	19:45	20:11	20:17	20:17
ירושלים (ק)	5:52	5:56	8:38	8:40	9:17	9:18	10:28	10:29	13:20	13:19	19:44	20:08	20:14	20:14
תל אביב (ק)	5:53	5:57	8:39	8:42	9:18	9:20	10:29	10:30	13:22	13:21	19:41	20:10	20:16	20:16
אוסטריה, וינה (ק)	5:24	5:32	8:10	8:16	9:10	9:14	10:29	10:31	13:39	13:38	20:37	21:17	21:24	21:24
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:24	7:19	9:15	9:13	9:54	9:51	10:46	10:44	12:57	12:56	17:30	17:35	18:15	18:15
אוקראינה, אודסה (ק)	5:33	5:40	8:20	8:25	9:16	9:19	10:33	10:35	13:41	13:40	20:34	21:12	21:18	21:18
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:59	5:07	7:45	7:51	8:45	8:49	10:03	10:05	13:13	13:12	20:11	20:02	20:57	20:57
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:09	5:16	7:54	8:01	8:55	8:59	10:14	10:16	13:24	13:24	20:23	20:15	21:10	21:10
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:28	5:36	8:10	8:18	9:17	9:22	10:37	10:39	13:51	13:50	20:55	20:46	21:45	21:45
אוקראינה, קייב (ק)	5:19	5:28	8:02	8:10	9:10	9:14	10:29	10:32	13:43	13:42	20:49	20:40	21:38	21:38
איטליה, מילאנו (ק)	6:02	6:09	8:50	8:55	9:44	9:47	11:00	11:02	14:07	14:06	20:59	20:52	21:40	21:40
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:47	8:47	9:17	9:17	10:19	10:19	12:51	12:50	18:24	18:23	18:56	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:51	7:46	9:47	9:45	10:24	10:21	11:17	11:15	13:30	13:30	18:11	18:15	18:54	18:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:57	8:51	10:42	10:39	11:22	11:19	12:14	12:11	14:22	14:21	18:47	18:53	19:36	19:36
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:03	6:08	8:51	8:54	9:36	9:38	10:49	10:51	13:49	13:48	20:23	20:17	21:01	21:01
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:49	5:54	8:36	8:40	9:23	9:26	10:38	10:39	13:38	13:38	20:15	20:09	20:55	20:55
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:49	5:55	8:37	8:41	9:24	9:26	10:38	10:40	13:39	13:38	20:16	20:10	20:55	20:55
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:21	6:27	9:08	9:13	9:57	10:00	11:12	11:14	14:15	14:14	20:56	20:49	21:37	21:37
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:38	6:42	9:23	9:26	10:01	10:03	11:11	11:12	14:02	14:01	20:18	20:14	20:51	20:51
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:01	6:05	8:47	8:50	9:28	9:30	10:39	10:40	13:33	13:33	19:56	19:51	20:31	20:31
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:45	6:48	9:29	9:31	10:04	10:06	11:13	11:14	14:01	14:00	20:10	20:06	20:42	20:42
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:43	5:49	8:31	8:35	9:18	9:21	10:33	10:35	13:34	13:34	20:13	20:07	20:53	20:53
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:13	6:19	9:01	9:05	9:48	9:50	11:02	11:04	14:03	14:02	20:39	20:33	21:18	21:18
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:40	5:46	8:28	8:32	9:16	9:19	10:31	10:33	13:33	13:33	20:13	20:07	20:54	20:54
בוליביה, לה-פס (ח)	6:59	6:57	9:16	9:15	9:47	9:46	10:46	10:45	13:09	13:09	18:19	18:21	18:55	18:55
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:01	6:10	8:41	8:51	9:53	9:57	11:12	11:15	14:28	14:27	21:36	21:27	22:27	22:27
בלגיה, בריסל (ק)	6:02	6:11	8:44	8:53	9:54	9:58	11:13	11:16	14:28	14:27	21:35	21:25	22:25	22:25
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:44	6:41	8:54	8:52	9:27	9:25	10:23	10:22	12:43	12:43	17:47	17:50	18:20	18:20
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:31	6:28	8:41	8:40	9:14	9:12	10:11	10:10	12:31	12:31	17:32	17:34	18:09	18:09
בריטניה, לונדון (ק)	5:18	5:27	7:58	8:07	9:10	9:14	10:30	10:33	13:46	13:45	20:57	20:47	21:47	21:47
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:17	5:27	7:49	8:03	9:14	9:19	10:36	10:39	13:55	13:54	21:12	21:02	22:08	22:08
גרמניה, ברלין (ק)	5:19	5:29	7:56	8:07	9:14	9:18	10:35	10:38	13:53	13:51	21:07	20:57	21:59	21:59
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:48	5:57	8:31	8:39	9:38	9:42	10:57	11:00	14:11	14:10	21:15	21:06	22:04	22:04
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:49	6:46	8:56	8:54	9:30	9:28	10:26	10:24	12:44	12:43	17:46	17:48	18:17	18:17
הודו, מומבאי (ח)	6:14	6:16	8:54	8:56	9:27	9:28	10:35	10:35	13:18	13:17	19:16	19:13	19:48	19:48
הודו, פונה (ח)	6:11	6:13	8:51	8:52	9:24	9:25	10:31	10:31	13:14	13:13	19:11	19:09	19:43	19:43
הונגריה, בודפשט (ק)	5:16	5:23	8:02	8:08	9:01	9:04	10:19	10:21	13:28	13:27	20:24	20:16	21:09	21:09
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:52	4:58	7:40	7:44	8:27	8:30	9:42	9:43	12:43	12:42	19:21	19:15	20:01	20:01
יוון, אתונה (ק)	6:24	6:29	9:12	9:15	9:56	9:58	11:09	11:11	14:07	14:06	20:38	20:33	21:16	21:16
מולדובה, קישינב (ק)	5:38	5:46	8:25	8:31	9:23	9:26	10:40	10:42	13:49	13:48	20:43	20:35	21:28	21:28

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות־מסעי בחו"ל (מסעי באה"ק) בערים שונות בעולם רעא

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:11	6:13	8:51	8:53	9:24	9:25	10:32	10:32	13:14	13:15	19:14	19:11	19:39	19:36	18:54	19:46
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:53	7:46	9:29	9:26	10:13	10:09	11:02	10:59	13:06	13:06	17:19	17:26	17:53	17:59	17:06	18:12
נפאל, קטמנדו (ח)	5:24	5:27	8:09	8:11	8:45	8:47	9:55	9:56	12:44	12:43	18:56	18:52	19:23	19:19	18:35	19:29
סין, בייג'ין (ח)	5:08	5:14	7:56	8:00	8:42	8:45	9:56	9:58	12:57	12:56	19:33	19:26	20:05	19:59	19:07	20:12
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:06	9:36	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:42	13:41	19:16	19:16	19:40	19:39	18:58	19:48
פולין, ורשא (ק)	4:50	4:59	7:28	7:38	8:44	8:48	10:05	10:08	13:22	13:21	20:34	20:24	21:20	21:08	20:08	21:27
פרו, לימה (ח)	6:28	6:26	8:49	8:48	9:19	9:18	10:19	10:18	12:45	12:44	18:02	18:03	18:25	18:26	17:45	18:35
צרפת, ליוון (ק)	6:19	6:26	9:06	9:11	10:01	10:04	11:17	11:20	14:25	14:24	21:15	21:07	21:52	21:44	20:51	21:59
צרפת, פריז (ק)	6:18	6:26	9:03	9:10	10:05	10:09	11:24	11:26	14:35	14:34	21:37	21:29	22:16	22:06	21:12	22:23
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:53	5:53	8:25	8:26	8:56	8:56	10:00	9:59	12:34	12:33	18:13	18:12	18:36	18:35	17:54	18:44
קנדה, טורונטו (ק)	6:02	6:09	8:50	8:55	9:41	9:44	10:57	10:58	14:01	14:00	20:48	20:41	21:21	21:13	20:24	21:27
קנדה, מונטריאול (ק)	5:33	5:40	8:21	8:26	9:15	9:18	10:31	10:33	13:38	13:37	20:29	20:21	21:05	21:05	20:05	21:11
קפריסין, לרנקה (ק)	5:52	5:56	8:39	8:42	9:20	9:22	10:32	10:33	13:27	13:26	19:52	19:47	20:22	20:16	19:30	20:28
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:58	5:08	7:09	7:37	8:58	9:03	10:21	10:24	13:43	13:42	21:06	21:05	21:57	21:44	20:39	22:05
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:27	4:38	6:36	6:58	8:29	8:34	9:52	9:56	13:17	13:16	20:48	20:36	21:37	21:23	20:21	21:45
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:54	5:02	7:41	7:47	8:39	8:42	9:56	9:59	13:05	13:05	20:00	19:52	20:39	20:30	19:36	20:46
שווייץ, ציריך (ק)	5:59	6:06	8:45	8:51	9:43	9:47	11:01	11:03	14:10	14:09	21:10	21:02	21:44	21:35	20:45	21:51
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:02	6:03	8:39	8:40	9:11	9:12	10:17	10:17	12:57	12:56	18:48	18:46	19:12	19:10	18:28	19:19

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משוחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְיַעֲנוּ לְמַחְזוֹ חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל אֹיִב וְאֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל פְּוִרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00691
28/07/2019

P.P.
שולח
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

